

AVSONII POPMAE
FRISII
DE DIFFERENTIIS VERBORUM

cum additamentis

IOANNIS FRIDERICI HEKELII

ADAMI DANIELIS RICTERII

IOANNIS CHRISTIANI MESSERSCHMIDII

et

THOMAE VALLAVRII

qui opus diligentissime retractavit

EDITIO DIGITALIS

quae transcribatur a

MURZINTCEV NIKITA

ANNO MMXXI

Editoris Praefatio:

Pauca sunt hodie opera, ut hoc ipsissimum, quae Latinam linguam doceant Latine. Spero igitur ut magno usui discipulis hoc opus Ausonii Popmae (1563-1613) sit ad differentiam inter verba cernendam.

Est autem alter modus, carissimi lectores, hoc libro frui. Primitus enim, antequam haec editio, quam nunc legis, in lucem edit, apud latin-dict.github.io inveniri potuit in forma digitali idonea ad “GoldenDict”. Illic plane monstratur quomodo “GoldenDict” uti. In [pagina huius operis](#), praebita est imago, e “GoldenDict” excepta:

osculum
suavium
basium

Osculum est officii, ut cum advenientes discedentesve salutamus atque osculamur; vel religionis, ut Virg. Aen. II. 490: *Amplexaeque tenent postes, atque oscula figunt.* Tib. I. 2. 86: *Et dare sacratis oscula liminibus.* **Suavium** vero est amoris furtivi et illiciti, et libidinis. Unde et pro amoribus dicunt comici, meum **suavium**; ut apud Graecos *φιλημα* simul et **osculum** et amores significat. Varro de Vita populi rom. Itaque hoc ab ore dicitur **osculum**: hoc a suavitate **suavium**, quod simile sit suavitati. **Basia** pudicorum affectuum, et piorum coniugum. Donat. R.

See article on [Archive.org](#) [Google Books](#)

Murzintcev Nikita, auctor “latin-dict.github.io”, qui et librum transcripsit, tribuit huic operi licentiam “Creative Commons Zero v1.0 Universal”. Habeat igitur eandem licentiam haec editio.

Daniel Elhacham.

danelh.github.io

2021

A vel **Ab**, et **De** ita differunt, ut **A** notet causam efficientem, cuius vi res est, vel id, unde quid venit, ut: Cic. Acad. IV. 33: *Mare quia nunc a sole collucet, albescit et vibrat*. **De** vero materiam, de qua agitur, vel motum ab una re ad aliam. Cic. Divin. II. 2: *Liber de contemnenda morte*.

Abdicare dicitur pater filium, quem, se vivo, repellit a bonis et quasi extra familiam eiicit, vel quem privat omni iure filii. **Exhaeredare** est eum, qui haeres futurus esset post mortem testatoris, ab haereditate excludere, vel tantum submovere ab haereditate; itaque quisquis abdicatus est, idem est exhaeredatus, sed non contra. Hinc **Abdicatio**, quae adoptioni opponitur, et transfertur quoque ad alia, est liberorum abalienatio, quae patri olim permittebatur ex causa apud iudices probata, ut, si filius paternae voluntati repugnasset, si malitiose aut nequiter egisset; **Exhaeredatio** est suorum haeredum ab haereditate et succedendi iure exclusio. Sueton. Aug. LXV: *Agrippam brevi ob ingenium sordidum ac ferox abdicavit, seposuitque Surrentum*.

Abesse et **Deesse** ita differunt, ut *hoc* necessario requiratur, *illud* non item. Cic. Brut. LXXX, de M. Calidio oratore, qui docere et delectare auditorem poterat, movere non poterat: *Hoc unum illi, si nihil utilitatis habebat, abfuit; si opus erat, defuit*. Paraeus. R.

Abgregare est a grege, **Adgregare** ad gregem ducere, **Segregare** ex pluribus gregibus partes seducere, unde et *Egregius* dicitur e grege lectus. Fest. R.

Abigeus vel **Abactor** est, qui pecora ex pascuis, vel ex armentis, vel stabulis subtrahit seu abducit, et quodammodo depraedatur¹: **Fur** est, qui clam et ignorante domino rem alienam surripit: *ille* gravius peccat et punitur; *hic* levius. Ulp. de Offic. Procons. lib. VIII. I. I. D. de Abig. I. IX. § 4. D. Locati. **Abigei** proprie hi habentur, qui pecora ex pascuis, vel ex armentis subtrahunt, et quodammodo depraedantur, et **abigendi** studium quasi artem exercent, equos de gregibus, vel boves de armentis abducentes. Claudius de Poenis Pagan. I. XVI. D. de Poenis: *Quantitas discernit furem ab abigeo. Nam qui unum suem surripuerit, ut fur coërcebitur; qui gregem, ut abigeus*.

Abigo ut pecudem: unde et *abactores* dicti sunt, **Mitto** ut hominem. Donat. R.

Abiurare est rem creditam periurio negare. **Eiurare** est iuramento recusare, vel reiicere, seu quod facere nolis, iurando negare. Plaut. Curcul. IV. 2. 10: *Qui abiurant, si quid creditum est*. Id. Fragm. apud Fest.: *Eiuravit militiam*. Tacit. Ann. XII. 4: *Eiurare magistratum*. Inde *abacti* magistratus dicti, qui ita se magistratu exuebant. Quae quidem *eiuratio* fiebat fractis ante fascibus, ut Dio. Lib. LIX. R. Sic *eiurare* iudicem solebant, qui iudicem, ut sibi iniquum, reiiciebant, et *iurare* bonam copiam dicebantur, qui solvendo non erant, quum iureiurando palam affirmabant, sibi copiam et facultatem dissolvendi aeris alieni minime suppetere;

---

¹Crimen **Abigeatus** dicitur. **Plagiarius**, qui aliena mancipia, seu liberos, abducit; crimen **Plagium** dicitur. **Peculator**, qui de Principis, aut populi aerario suffuratur: crimen **Peculatus** est. **Sacrilegus**, qui sacra, sive de sacro loco tollit aliena: crimen **Sacrilegium**. **Praedo**, qui vi capit. **Latro**, olim *Miles mercenarius*, qui in belli speciem ferro grassatur. **Pirata** conductus ab archipirata facit idem in mari. **Raptor**, scienti et invito, vi et palam bona aufert.

atque ita liberabantur a nexu et servitute creditorum. Cic. in Phil. XII: *Me iniquum eiurabant et de me querebantur*. Id. ad Paetum: *Quod mihi bonam copiam eiures, nihil est*. Varro L. L. VI: *Liber, qui suas operas in servitute pro pecunia, quam debebat, dat, dum solveret, nexus vocatur, ut ab aere obaeratus. Hoc C. Poetilio Visolo rogante sublatum ne fieret, et omnes, qui bonam copiam eiurarent, ne essent nexi, dissoluti*. Sed **periurare** seu **peierare**, est falso iurare; **Deiurare** autem, seu **deierare**, est valde iurare. Vid. Plaut. Menaech. V. 2. 63.

Ablegamus, quos paullisper abesse praestat, v. g. *ablegamus* filios studiorum gratia. Ter. Hecyr. III. 3. 54: *Aliquo mihi est hinc ablegandus, dum parit Philumena*. **Allegamus** in rebus privatis, Cic. Verr. III. 57: *Petit a me, et amicos allegat*. **Legamus** in rebus publicis, Sail. Iug. XXII: *In Africam legatur, qui ambos reges adeant*.

Abominari idem est, ac ut malum omen, aliquid detestari et aversari, veluti quum dicimus: Si quid tibi acciderit humanitus, quod Deus prohibeat. Omen enim est futurae rei signum, et sumitur inprimis ex eo, cum verbum praeter intentionem excidit, eventum post secum trahens. **Detestari**, avertere ac depellere, cum quadam contestatione doloris. Ita et **Detestatio** scelerum. Cic. Phil. IV. 4: *O Dii immortales, avertite et detestamini quae so hoc omen*. Id. Catil. I: *Nunc a me, P. C., quandam prope iustam patriae querimoniam detester ac deprecer*. R. **Detestari** vero est execrando aliquid iniquum esse testari, et usurpatur potissimum de factis; illud contra de verbis. *Hoc* videtur maius esse; *illud* autem minus. H.

Aborsus dicendus est, qui fit primis mensibus, cum conceptui exordium est factum.

Abortus prope tempus pariendi. Tunc enim moritur, quod nascitur. Non. Marcell. Addi potest Paulus 7. Sent. tit. 9. § 6. l. 6. et ibi Goth. C. de posth. Her.

Abrogare est legem perlatam prorsus consensu publico tollere. **Derogare** est aliquid rogatae legi detrahere, vel deminuere de vi et effectu legis, nova scilicet lege. **Obrogare** est aliam legem ferre, prioris legis infirmandae causa. **Antiquare** est legem promulgatam reiicere, non accipere (I. 102. D. de Verb. Sign.). Cic. de Rep. 111: *Huic legi nec obrogari fas est, neque derogare ex hac aliquid licet, neque tota abrogari potest*. Id. ad Att. III.: *Abrogare, derogare, obrogare sine fraude sua non liceat*. Liv. XXII. 30: *Itaque plebiscitum, quo oneratus magis quam honoratus sum, primus antiquo, obrogoque*. **Abrogat**, qui alii aufert. **Arrogat** aliquid sibi, etiamsi non meruit, vel **rogando**, plus sibi, quam decet, sumit. Front. **Exrogat**, qui ex lege veteri aliquid eximit per legem novam.

Absolvere est negotium peragere, seu rem ad exitum quoquo modo perducere; **Perficere**² autem est faciendo **absolvere**, seu finem rei imponere, nihil ut desit, quod plus est; sicut **Perfectum** plus est, quam **Absolutum**. Cic. de Nat. Deor. II. 36: *In omni natura necesse est absolvi aliquid, aut perfici*. Ulp. VII. ad Legem Iuliam et Papiam; I. 139. D. de Verb. Sign.

---

²**Perficere**. Ciceroni aliisque optimae notae scriptoribus verbum hoc est idem, quod efficere aut conficere. Orat. in Verr. IV. 32: *Verresne habebit domi suae candelabrum Iovis e gemmis auroque perfectum?* **Perfectus** non est idem, quod τέλειος graece, sed idem quod **effectum**. Vulgo igitur hodie dicunt **perfectum** et **perficio**, quod graecis est et τέλειος et τελέω. Raro enim hac significatione apud Ciceronem occurrunt, pro quibus Cicero dicit: ad exitum perducere, perpolire, conficere, complere, confectum et absolutum. R.

Perfecisse aedificium is videtur, qui ita consummavit, ut iam in usu esse possit. Sic **Perfectus** artifex perficit suum opus ad perfectionem usque; **Iners** autem relinquit omnia imperfecta, aut semiperfecta.

Abspulsus est ab aliquo pulsus. **Repulsus** retro pulsus. Front.

Abstinere est inhibere manus et animum a rebus alienis. **Continere**³, quod proprie idem est, ac coniectum tenere, est temperare a cupiditatibus et illecebris voluptatum. Unde **Abstinentia** est virtus, qua temperamus ab alienis, seu ab alieno abstinemus, cui opponitur rapacitas. **Continentia** est, quae cupiditates refrenat, ac rationis imperio subiicit. Hanc Greci vocant ἐγκράτειαν, cui contraria est ἀκρασία. Haec in viro temperante est; illa in innocente. Sed Temperantia genus est ad omnium affectuum moderationem pertinens. Grisan. obs. 294. Valla IV. 21.⁴ Cic. ad Q. Fr. I. 11: *Esse abstinentem, continere omnes cupiditates praeclarum est.* Sall. Catil. LIV: *Cum strenuo virtute, cum modesto pudore, cum innocente abstinentia certabat.* **Abstinere** ab haereditate dicitur suus. **Repudiare** extraneus. Pass. tit. I. de Her. Qual. et Diff.

Abundat, non quod superfluum est, sed quod est copiosum et cumulatum; **Redundat** autem, quod est superfluum, seu supervacaneum. Gocl. H.

Accedo tibi, eadem tecum sentio. **Accedo te**, et **ad te**, est ad te venio. Fl. Sosip.⁵.

Accensus⁶ est minister publicus, cives ad concionem acciens, i. e. vocans; **Praeco** autem vocans ad comitia. Alex. ab Alex. Gen. Dier. I. 27.

Acceptilatio est omnimoda liberatio, licet pecunia soluta non sit. **Apocha** non alias, quam si pecunia soluta sit. L. XIX. de Acceptil. Ideoque haec est schedula, qua creditor testatur, sibi satisfactum esse a debitore. Quamquam **Acceptilatio** pro ipsa acceptae satisfactionis testificatione nonnunquam etiam sumitur. **Solutio** est naturalis datio; **Acceptilatio** civilis. Gothofr. et Vult. ad L. v. de Acceptil.

Accersi dicitur uxor ad maritum, **abduci** a marito ad divortium. Virg. Aen. X. 79: *et gremiis abducere pactas.* R.

---

³**Abstinere** generalius usurpatur. **Continere** specialius, in primis a cupiditate et libidine. **Continens** de eo, qui non studet potationibus aut amatoribus. Plaut. Most. I vers. 30. R.

⁴Sed **abstinentia** et **continentia** a veteribus confunduntur.

⁵**Accedere** est proximum fieri. **Aspirare** in eam partem, qua quid quaesitum est, vultum et oculos, ac spiritum oris advertere. Paedian. Itaque **Aspirare** plus est, et significantius, quam **Accedere**, et minus, quam **Pervenire**, cum dicitur: *Ad apicem philosophiae aspirare potius, quam pervenire mediocribus ingeniis conceditur.*

⁶**Accensus** significat apparitoris genus lautissimum. Erant enim apparitorum in numero scribae, accensi, viatores, praetores, lictores, etc. Qui consules ac praetores sequuntur in castra, **accensi** dicti, quod ad necessarias res acciuntur, veluti accersiti. Varro apud Nonium. Accensus nomen est ordinis et promotionis in militia, ut nunc dicitur, princeps; vel commentariensis, aut cornicularius. Haec enim nomina de legionaria militia sumta sunt. Paedian. R.

Accerso, et **Arcesso** quidam, inter quos Agraetius, putant hoc differre, quod **Accersere** sit vocare, **Arcessere** autem accusare, in quo magnopere falluntur. Namque **Arcessere** duplicem significationem habet, fitque ab Arcio, quod veteres dixerunt pro *Accio* vel *Adcio*, ut in aliis quoque multis vocibus *Ar* pro *Ad* usurparunt, auctore Prisciano. Hinc Sallustius amantissimus antiquitatis, **Arcesso** usurpat in utraque significatione, ut in *Catil.* XL, pro vocare, vel vocatum ire: *praeterea Gabinium arcessit*; et in *lug.* XXXII, pro accusare: *Quos pecuniae captae arcessebant*. Quo modo et in aliorum scriptorum libris veteribus fere semper scribitur⁷. Alii, inter quos Papirianus Grammaticus, volunt, **Arcessere** esse submovere at repellere, a quibus merito nobiscum dissentit Velius Longuus: *In eo quod est Arcesso et Accerso*, inquit, *putaverunt quidam differentiam esse, ut accerso sit Voco, tractum ab acciendo, arcesso Submoveo, ad arcendo tractum. Sed erraverunt. Arcesso enim pro eo, quod est arceo, nusquam positum est.*

Accessus est aditio, sive appropinquatio; **Accessio** vero est plerumque quasi adiectio et incrementum, Sive augmentum. Unde **Accessionem adiungere** est incrementum addere. E contrario vero **Decessio** significat deminutionem et detractionem. Cic. de Nat. deor. II. 7: *Solis accessus discessusque solstitiis brumisque cognoscitur*. Id. Univers. VI: *Neque enim ulla decessio fieri poterat, neque accessio*. Sic Iurisconsulti I. 34. pro D. de contrah. Emt. l. 43. 3. D. acqu. Poss. l. 43. D. de Solut. 26. 34. *Inst. de Rer. Divis.* personas, aut res, quae aliis adiunguntur et accedunt, vocat **Accessiones**, sive **Accessorium**, eoque verbo in obligationibus et emtionibus crebro utuntur, et medici incrementa morborum nominant **Accessiones**. Plin. H. N. XXIII. 25: *Id dandum quidam non nisi in accessione censent, alii in remissione*. Maris autem **Accessus** et **Recessus** dicitur, cum ad nos affluit et refluit.

Accidit id, quod mali fortuito atque ex improvise, vel praeter spem evenit. **Contingit** id, quod pulcri comitatur, subsequiturque quasi praecedentium causarum eventum. Sen. Ep. CX: *Scies plura mala contingere nobis, quam accidere. Quoties enim felicitatis causa et initium fuit, quod calamitas vocabatur? Quoties magna gratulatione excepta res gradum sibi struxit in praeceps, et aliquem iam eminentem allevavit etiam nunc, tamquam ibi adhuc staret, unde tuto caderet?* Frequenter tamen haec verba idem significant, ut in illa vulgari formula, qua mors denotatur: si quid **acciderit**, vel, si quid humanitus **contigerit**. Suet. Aug. CI: *Iulius filiam neptemque, si quid his accidisset, vetuit sepulcro suo inferri*. Scaevola Digest. 20. I. 30. D. de Alim. Leg.: *Sive in provincia, sive in via aliquid mihi humanitus acciderit*. Ib.: *Si quid ei humanitus contigerit, do, lego, darique eis volo*. **Accidere** aliquid adversi, **Contingere** aliquid pulcri dicitur. Fl. Clarus. **Evenire** utrumque. Agroet.⁸

---

⁷**Accersere** valet tantum vocare. Hoc observatum non indignum, quod interdum uno C. nempe **acerso** reperiatur. Terentius semper utitur **acerso**, nunquam **arcesso**. Officinatores librarii semper fere **acerso** impresserunt, repugnantibus licet libris manuscriptis; cum tamen Ciceroni aliisque eius aequalibus, atque etiam recentioribus, **arcesso** magis sit usitatum. Utriusque autem eadem est notio. Namque **arcesso** ponimus pro eo quod est *vocare* et *accusare*. Praeterea **arcesso** de rebus, ut libro, vino, idem valet quod *peto*, aliunde sumo: ut *arcessitum* Ciceroni idem est quod, externum, aliunde petitum ac sumtum, adventitium: cui domesticum respondet. Vid. Paraei Lex. Critic. R.

⁸Haec differentia tamen non est perpetua; nam **accidere** etiam de re grata usurpavit Cicero saepenumero, v. g. ep. ad Attic. I. 5: *Mihi omnia, quae iucunda ex humanitate alterius et moribus*

Accipimus ab alio, quod datur, seu rem datam capiendo tollimus. **Sumimus** ipsi, quod ante positum est. Sallust. in Jug. LXXI: *Epistolam super caput temere positam sumit*. Cic. ad Fam. I. 1: *Quod dat Accipimus Accipere, generaliter de Accipiente dicitur*. **Acceptare**,⁹ de frequenter **Accipiente**. I. X. § 3. ff. de Ann. Legat. Sic **sumimus** alimoniam, ut consumamus. **Sumimus** pecuniam, ut insumamus in necessarios sumtus, uti per leges sumtuarias licet.

Acclamationes, erant faustae et secundae, aut contumeliosae, infaustae ac graves. Differebant vero a **Plausu**, quod 1° **Plausus** daretur manibus, vocibus fierent **Acclamationes**; quod 2° **Acclamationes** fierent aliquando absentibus, **Plausus** tantummodo praesenti. Caeterum **Acclamationes** raro sine **Plausu** fiebant, vel sine **Acclamatione Plausus**. Dio. Aug. LIV: *Populum obiurgavit quod plausu et laudibus eum (Caium) prosecutus esset*. Sen. Epist. LIX: *Sicut plausus et acclamationis faustae favor*. R.

Accolae sunt, qui iuxta montem, numen, lacum aut mare habitant: ut *Accolae Tauri, Rheni* etc. **Incolae**, qui in urbe, aut pago alieno habitant. Graecis dicti πάροικοι. **Indigenae**, qui illic habitant, ubi nati sunt, quos Graeci vocant αὐτόχθονας. **Advenae**, qui aliunde quopiam commigrarunt ad aliam gentem. Sed **Inquilinus** est, qui in alieno privato habitat, praecipue conducto. **Incolae** enim et **Accolae** recipiunt **Inquilinos**, quos volunt. H.

Accumbere poetarum est, **Accubare** oratorum, observante Bulchero. Est tamen **accumbere** etiam Cornelii Nepotis, nec ipse Cicero hoc verbum reformidat.

Accumbere aliud est, quam **Sedere**. Nam qui **accumbit**, neque stat, neque ambulat; sed medium quiddam facit L. 124. de verb. sign. Viri coenabant **accumbentes**, mulieres **sedentes**¹⁰. Turpis enim visus est in muliere **accubitus**. Coel. Rhodig. Antiq. Lect. XIV. 58
11

---

homini accidere possunt, ex illo accidebant. Id. pro lege Man. IX: *Quod ei praeter spem acciderat*. Ita ec **contingere** ad illa accommodare solet, quae adversa et acerba accidunt, L. XI. ep. 16. Off II. 14. 19. de Senect. XVIII.

⁹Quare Iurisconsulti eo utuntur de annuis redditibus, qui saepe recurrunt. R.

¹⁰**Sedere** etiam iudicum proprie est et praetorum. Cic. Cluent. XXXVIII: *Si quis quaereret, sedissentne iudices in C. Fabricium*. Vid. Polleti Forum roman. p. 36. Edit. Lugd. R.

¹¹Antiquiores autem non **accubuisse**, sed potius **sedentes prandisse atque coenasse** Athenaeus (Lib. VIII. Deipnosoph. 363. Edition. Dalechamp.) probatissimus testis est. Et hoc primis factum esse coniecimus, quoniam sibi persuadebant, deos ipsos in eiusmodi conviviis praesentes esse, ideoque festivitates illas κοσμίως καὶ σωφρόνως, hoc est, decore temperanterque celebrandas autumabant. Quapropter ad ebrietatem usque etiam non potabant, sed, libatione prius peracta, tantum quisque bibebat, quantum illi suadebat animus, ac deinde singuli domum abibant. Leg. Io. Guil. Stuckii Lib. I. Antiq. Conv. c. 33. fol. fac. b. Edition. secundae. Quomodo autem **Accumbere, Recumbere et Discumbere** differant, vid. denuo Stuckii Lib. II. c. 34. fol. 268. fac. a. Sunt, quos inter Acron in primis, qui dicant; **Accumbere** esse deorum, **Discumbere** virorum; ferarum autem **Recumbere**. Quam differentiam omnino vanam atque ridiculariam esse classicorum scriptorum auctoritas, contrariis exemplis de quovis passim allatis, iam pridem comprobavit. Nos putamus, hoc tantum interesse inter duo illa priora, **Accumbere** et **Discumbere**, ut videlicet *hoc*, de loco honoratiore vel de superioribus: *illud* autem de minus honorato vel de inferioribus convivis optime dicatur, sicuti colligere est ex Iac. Cruquii Enarrationibus ad Horat. Sat. II. 8. 20. et Fulvii Ursini Appendice ad Petri Ciacconii Toletani librum de Triclinio. De ipso autem **Discumbendi** modo videantur ipse Horatius l. c. Ciacconius p. 24.

Accusare est aliquem criminis in iudicio reum facere, seu facti causam alicui tribuere. **Incusare**¹² autem est factum seu mores alterius privatim reprehendere, vel de illata iniuria querelas deferre (I. I. D. de Accusat.) Caes. B. G. I. 40: *Omniū ordinum ad id consilium adhibitis centurionibus, vehementer eos incusavit*. Sed haec cum translaticie usurpantur, tum fere confunduntur. Sall. Iug. I: *Ubi per socordiam vires, tempus, ingenium defluxere, naturae infirmitas accusatur*. Tac. Ann. I. 35: *Angustias stipendii, duritiam operum incusant*¹³.

Accusare est agere causam, et reum in iudicium adducere. **Deferre nomen**, est reum facere; id proprie fit ante accusationem. **Crimen denunciare** ad magistratum. Gocl. R.

Accusatio non solum criminis ad iudicem delatione, sed et eiusdem persecutione ad finem usque iudicii, vindictae publicae causa, ab accusante suscepta atque peracta absoluebatur. **Delatio** autem requirebat solemnem nominis delationem cum solemni inscriptione et subscriptione, quae et libellum, et litis contestationem complectebantur, solemnes item probationes, easque luce meridiana clariores.

Accusator verus intelligitur reiiciens malos, et retinens bonos. **Index** est, qui facinoris, cuius ipse est conscius, latebras indicat, impunitate proposita. Paedian. **Accusator** interdum idem fere, quod delator seu **Index**, vel is, qui accusandi artem cum praemio factitabat, quod turpe fuit Romae. Quare Cicero **Accusatorem** et **Indicem** saepe coniungit. Paraeus.

Accusator in causis publicis dicitur potius, ut in privatis **Petitor**. Gocl. R.

Acer et **Vehemens** eadem videntur. Aliter Ciceroni visum de clar. orat. CV. et CVII. Vid. Vavassor. Antibarbar. p. 468. Distinguit etiam Svetonius Galb. IX: *Primo acer, vehemens, et in coercendis quidem delictis vel immodicus*. Igitur **vehemens** in hac gradatione plus est **acri**. **Acer homo** opponitur leni ac miti, segni quoque et pigro. Strenuum itaque, et in urgendo proposito constantem designat, ac qui nihil indulget, nihil connivet, nihil remittit, et saevo propior est. **Vehemens** autem, quod a vehendo est, nisum violentiorem et obvia propellentem denotat. Cicero Tusc. IV. 23. tō **acriter** posuit post **vehementer**, at cap. 24 contrarium fecit.

Acerbum est, quod fit in personam, **Iniquum**, quod in legem. H.

Acerosum et **Aceratum**, utrumque nove positum, sed distantia proprietate signatum. **Acerosum** namque panem farre minus purgato, ac sordibus a candido separato dicendum veteres putaverunt. Lucil. XXV.:

*Quae gallam bibere ac rugis conducere ventris
Farre aceroso, olei decumano pane coëgit.*

---

seq. atque lustus Lipsius in Tractatu peculiari, qui de Ritu Conviviorum apud Romanos est inscriptus, et septem aliis ad cognoscendam historiam romanam apprime utilibus Tractatibus insertus, p. 118. seq. Edition Prancof. **Recumbere** autem idem esse, ac toto corpore, composito iacere, quo facilius quis somnum possit capere suavissimum, iam alibi ostendimus.

¹² **Accusare** notat culpam, **Incusare** mores. R.

¹³ **Accusatio** inimicorum est, **Incusamus** et amicos. Utrumaue refertur ad rem et personam, ut: **Incusat** tuum silentium, **Incusas** me, quod nihil scribam. **Accusas** tuam contumaciam, **Accusas** te de contumacia. Valla Eleg. VI. 13.

Hunc Graeci ὑπόπυρον vocant. **Aceratum** vero est lutum paleis mixtum, quo utuntur laterarii. Lucil. ap. Non. V. 97.:

*Nam laterem qui ducit, habet nil amplius unquam
Quam commune lutum e paleis, coenumque aceratum.*

R.

Acerra et **Thuribulum** fere pro iisdem habentur. Festus **acerram** dicit esse aram, quae ante mortuum poni solebat, in qua odores incendebant. Alii arculam, inquit, esse dicunt thurariam, ubi thus reponebant. Antiquitatum scriptores ita distinguunt, ut **acerra** sit arcula thuraria, **thuribulum** vero, quo thus adoletur. V. Nieup. Antiq. Rom. lv. 3. 10.

Acervus rerum minutarum est, ut frumenti et leguminum, aut pomorum, aut nummorum. Virg. Aen. VIII. 562. **Acervum** scutorum dicit. **Strues** est lignorum. **Strages** cadaverum simul iacentium. Ideoque dicitur *stratorum* in bello multitudo. **Sarcina** utensilium simul compositorum. **Fascis** item rerum simul colligatarum ad gestandum. **Onus** est, quidquid onerat portantem, vel quod portatu grave, est. Dicuntur et plaustorum et navium **Onera**. Unde Cornelius Fronto **Onus** vehiculorum et maius esse; **Sarcinam** autem hominum dicit. **Congeries** generale nomen est. **Cumulus** est ingens vis rerum compositorum. **Thesaurus**¹⁴, proprie rerum sepositarum ad custodiam. **Mundus** est composita vis earum rerum, quibus ad ornatum utuntur foeminae.

Acies, est oculi, vel militum, vel ferri, **Acumen** ferri et mentis. R.

Acini densius nascuntur; **Baccae**¹⁵ autem rarius. Sic grana uvae, hederiae, sambuci, mali punici et similium dicuntur **Acini**; contra fructus lauri, olivae, myrti, iuniperi ac similium **Baccae**. H.

Acta¹⁶ erant res minores, quae in urbe fiebant, et in scripta et codicillos atque testamenta redigebantur, ut **acta** senatus, in quibus perscriptum erat, quidquid in senatu diceretur agereturque, et **acta** populi, quae et publica, et urbana, et κατ' ἔξοχήν **acta** appellantur, in quibus singulis diebus notabantur res populi, ut comitia, iudicia publica, matrimonia,

---

¹⁴**Thesaurus** vocatur omne id, quod congregatur studio, et singillatim in **acervum** componitur. Etiam de pessimae rei, **copia** dicitur, teste Marcello. R.

¹⁵**Bacca** videtur etiam dici de omni arborum fructu. Ovid. Metam. X. 98: *Et bicolor myrtus et baccis caerulea ficus*. Cic. Tusc. I. 14: *Ergo arbores seret diligens agricola, quarum aspiciet baccam ipse numquam*. Cic. Div. I. 51: *Nec fruges terrae baccasve arborum cum utilitate ulla gener humano dedisset*. Haec differentia deprompta est ex Vallae IV. 28. Sed omisit, quod idem Valla notavit, haec vocabula indifferenter poni. Nam grana ebuli etiam inter acinos numerantur, et Virgilius tamen Ecl. X. 27. habet: *Sanguineis ebuli baccis, minioque rubentem*.

¹⁶**Acta** proprie magisque usitate dicuntur de iis, quae in pace, in senatu, iudicio, foro, republica quis egerit. Cic. Philipp. I. 7, **Actum** dicit, quod rarum: *Ecquid est, quod tam proprie possit dici actum eius, qui togatus in republica cum potestate imperioque versatus sit, quam lex?* Ovidius aliique postea **acta** etiam de quolibet privato usurpant, contra usum veterum. **Acta** a recentioribus et in Iure pro ipsis commentariis et monumentis actorum sumuntur. **In acta mittere**, proverbii speciem habet pro divulgare, publicare. Senec. de Benef. II. 10: *Beneficium in acta non mitto*. Sallustius hoc verbo, **acta**, utitur de rebus gestis in bello ut in Iugurtha LIII: *milites alius alium laeti appellant, acta edocent atque audiunt*. Et Cic. Orator. XV.

divortia et alia complura. **Gesta** sunt res maiores, quae domi et militiae geruntur in ostentationem virtutis heroicae nominisque mansuri gloriam, ut **Gesta** Alexandri, **Gesta** populi rom. ut quidem Valla tradit. Suet. Caes. XX: *Primus omnium instituit, ut tam senatus, quam populi diurna acta conficerentur et publicarentur.* **Actum**, et **Gestum** ita distinguit Antistius Labeo, ut **actum** sit, quidquid agitur, aut re, ut numeratione pecuniae, aut verbis, ut stipulatione; **gestum** autem significet rem sine verbis gestam. Quam subtilem differentiam improbat Ulpianus, et **gestum** latissime accipit pro omni contractu, sive re sive verbis quid actum sit, ut in Edicto Praetoris: *Quod cum minore, quam XXV annis, natu gestum esse dicitur.* **Gestum** interpretatur tanquam **actum**, sive contractus sit, sive quid aliud contigit. §. 2. de V. S. Alias **Actum** est, de rebus deploratis dicitur: ut *Actum est de republica*, vel *de litteris*. Graeci dicunt πέπραχται. **Agere** enim interdum ad fortunam et conditionem pertinet. Ut: *Quid agitur*, id est quomodo vales? Quid agunt tui? Graecis dicuntur εὐπάττειν, quorum res cedunt prospere.

Acta et **Litus** differunt. Non enim omnia **litora** sunt **acta**, sed secretior amoeniorque **litoris** secessus. Corn. Nep. VIII, refert, *Agesilaum in acta cum suis accubuisse, sine ullo tecto, quum in Aegyptum ivisset, stratumque habuisse tale, ut terra tecta esset stramentis.* Ad quem locum ita commentatur Cellarius: ἀκτή litus maris Homero saepe, etiam ripa tiberiana Dionysio Halicarnasseo lib. X. f. 677. Cicero Verr. VII. 25: *In acta cum mulierculis iacebat ebrius*; et 31: *Uxorem eius tot in acta dies secum habere*; quod paullo ante dixerat **litus** in insula Syracusis post Arethusae fontem, *amoeno, et ab arbitris remoto loco.* Virg. Aen. V. 613: *At procul in sola secreta Troades acta Amissum Anchisen flebant.* Prudent. adv. Symmach. I. 436: *Invenit expositum secreti in littoris acta.* Tacitus Hist. III. 76. amoena **litorum** dixit pro eo, quod Cicero et reliqui scriptores **actus** vocant.

Actarii, inquit Vellus Longus, appellantur scriptores actorum. **Actuarii** sunt hi, qui actum agunt. (I. 7. D. de Minor.) Quae differentia, meo quidem iudicio, inepta est. Nam **Actuarii** dicuntur, qui acta per notas scribebant, excipiebantque orationes oratorum. Suet. Caes. LV: *Augustus existimat magis ab Actuarii exceptam, male subsequentibus verba dicentis, quam ab ipso editam.* Sen. Ep. XXXIII: *Non quidem haec, quae alienis verbis commodatur, et Actuarii vice fungitur.* Eos autem, qui actum agunt, administrant aut gerunt (nam haec promiscue iurisconsulti efferunt), non **Actuarios**, sed **Actores** dici constat, ex Plinio, Tacito et aliis.

Actio ab **interpellatione** hoc differt, quod illa est ius persequendi in iudicio, quod sibi debetur; **Interpellatio** est extra iudicium petitio, quae extra ordinem fit, id est, praeter legitimum et ordinarium iudiciorum morem. V. Gutherius de iure manium, p. 479.

Actione reos pulsamus in iudicio personali; **Accusatione** in iudicio criminali; **Petitione** in reali; **Persecutione** in extraordinaria petitione. (l. 28 de Obl. et Act. Godd. I. 19. ad l. 173.) Itaque **actio** in personam est, **accusatio** in crimen, **petitio** in rem, **persecutio** ad extraordinarias magistratum cognitiones pertinet. **Actio** vero **uxoria** differt ab **actione de dote**, quod *illa* ad dotem tantum pertinet, *haec* etiam ad peculium et patrimonium uxoris. R.

Actor¹⁷ est qui aliquid agit, seu qui rem gerit et exsequitur. **Auctor** qui aliquid primus et praecipuus instituit. *Ille opera, hic consilio curat.* Cic. Sext. XXVIII: *Cato dux et auctor et actor rerum illarum fuit.* Corn. Nep. in Att. III: *Hunc enim in omni procuratione reip. auctorem auctoremque habebant.* Sallust. Catil. III: *Tametsi haudquaquam par gloria sequatur scriptorem et auctorem rerum.* Ubi **Auctor rerum** est quasi origo et principium, a quo materia scribendi, ut **Auctor** nobilitatis, salutis. Tacit. III. Ann. 3. dum voluit imitari Sallustium, minus latine dixit, **Auctorem rerum** pro scriptore¹⁸: *Non apud Auctores rerum, non diurna actorum scriptura reperio.* Id. ib. III. 30: *C. Sallustius rerum romanarum florentissimus auctor.*

Actor est, (I. 5. §. 3. D. de Doli mali Except.) qui rationes domesticas, et accepta expensaque peculiariter administrat, licet publicus quoque sit, et aliarum rerum actum gerat, qui interdum exprimitur, ut **Actor** bonorum, **Actor** praediorum et fundorum in libris iuris, **Actor** summarum in Svetonii Domitiano. **Procurator**¹⁹ est, qui omnia negotia forensia pariter et domestica procurat, cuius potestas latissime patet. Plinius Epist. III. 19: *Sub eodem procuratore, ac pene iisdem actoribus habere.* Id. Paneg, XXXVI: *Dicitur actori, atque etiam procuratori tuo, in ius veni, sequere ad tribunal.* Salvianus Lib. IV. de Provid. div.: *Pavent quippe actores, pavent procuratores.*

Actuarii et **Ab actis**, hoc est scribae, differunt. **Actuarii** proprie erant, qui compendiosis notis et minutis signis scripturam excipiebant. Suet. Caes. LV. Conf. Lips. Epist. ad Belg. I. 27. **Ab actis** vero scribae sedentarii erant, qui iudicis sententias in iudicio notis excipiebant. His non adnumerandi sunt, qui ab actis senatus dicuntur apud Gruterum in inscrip. pag. 389. num. 6; pag. 446. n. 3; pag. 457 n. 2; pag. 458. n. 6; quas inspicias, omnes illustri dignitate functos fuisse, animadvertes. Referendi forsitan sunt ad ipsos senatores qui ad senatusconsulta scribenda eligebantur. Conf. Trotzius ad Herm. Hugonem de prima scribendi origine pag. 514.

Actus est, ubi vehiculum vel iumentum agere, armentaue traicere licet, non etiam trahere lignum, aut lapidem; **Iter** vero est, quo quis pedes, vel eques, commeare potest, praeterea sella aut lectica vehi, non item iumentum ducere, vel vehiculum. Sed **Via** appellatur, qua ius est eundi, agendi, trahendi quoque, et ferendi erectam hastam, si modo fructus non laedantur. Ilaque **actus** continet **iter**, **via** utrumque (I. 1. D. de Servitut. Rust. Praed.). Et **actus** quidem in latitudine habet pedes quatuor. **Iter** pedes duos, aut tres. **Via** in porrecto octo edes, in anfracto, id est flexu, sexdecim ex leg. XII. Tabul. Ulp. Instit. 2. **Iter** est ius eundi, ambulandi hominis, non etiam iumentum agendi, vel vehiculum. **Actus** est ius agendi vel iumentum, vel vehiculum. Itaque qui **iter** habet, **actum** non habet. Qui **actum** habet, **iter** habet, eoque uti potest et sine iumento. **Via** est ius eundi et agendi et ambulandi. Nam **iter** et **actum** in se **via** continet.

¹⁷ **Auctor**, qui agit aut loquitur. Plaut. Bach. II. 2. 35. Auctor idem fere est, quod effector testisque. R.

¹⁸ Livius tamen pro scriptore posuit, XXIX. 27: *Quantum militum in Africam transportatum sit, non parvo numero, inter auctores discrepat.* **Auctor**, cum de lege aliqua loquuntur, non is est, qui iam ferebat, sed alius, qui eam confirmabat, suadebat et approbabat. R.

¹⁹ **Procurator** in sacris; verbum *procurare* ad sacra pertinet, et augurale est. R.

Actus fabulae seu *comoediae*, est pars fabulae seu *comoediae*. De numero autem actuum *comoediae* loquitur Hor. Ep. ad Pis. V. 189. seq. hunc in modum: *Neve minor quinto, neu sit productior actu Fabula, quae posci vult et spectata reponi*. **Actio** autem *comoediae* est ipsa per gestus repraesentatio. Quamquam et *oratoris actio* dicitur pronuntiatio cum gestu ac vocis moderatione. Unde histriones fabularum *Actores* dicuntur, non *Gestores*. Et qui consulis personam gerit, *consulem agere* dicitur, et qui scurram imitatur, *scurram quoque agere*. H.

Acuere et **Exacuere**, praepositione distinguuntur. Corn. Front. R.

Acus dicitur, qua sarcinatrix, vel etiam ornatrix utitur. **Acus** etiam paleae quaedam de frumento dicuntur. Fest. R.

Acutus et **Argutus** differunt. Cicero de opt. genere orat. II, ad docendum adhiberi vult *sententias acutas*, ad delectandum *argutas*. Id. Coel. VIII: *Si mihi ad haec acute arguteque responderit*.

Ad denotat motum ad locum. **Apud**, factum in loco. Fl. Sosip. **Ad** est nota termini, quo quid tendit; **Apud** vero est proximitatis nota. Et *hoc*, post verba motus non adhibetur; *illud*, verba motus vel antecedit, vel subsequitur, ut: *Ad te eo. Transeo ad forum*. Lucil. Sat. X: *Intro nos vocat ad sese, tenet intus apud se*. Interdum tamen **ad** sumitur pro **apud**. Liv. X. 35: *Minus cladis caeterum non plus animorum ad hostes erat*. Virg. Aen. I. 24: *Prima quod ad Troiam pro caris gesserat Argis*. Contra **apud** pro **Ad**. Modestinus Pandect. 2. I. 27. D. de Statu Lib. Cum **apud** eum, *cui dare iussus est dominium quoque servi, pervenit*. Venuleius de Officio Proconsulis, 6. I. 11. D. de Officio Proc.: *Reiicere legatus apud proconsulem debet*.

Ad, aut proprie personam significat, ut: *eo ad Pompeium*; aut locum, ut: *abiit ad theatrum*. **At**, differentiam rerum significat, ut cum dicimus: *Scipio est bellator, at Marcus Cato orator*. Fest. R.

Ad annum significat post annum finitum et expletum. **In annum** est in tempus unius anni. Plaut. Rud. V. 3. 66: *Comissatum omnes venitote ad me ad annos sexdecim*. Varro Papiapapae: *De ea questum ad annum veniam ad Norum Magistratum*. Iulianus ad Urseium Ferocem 2. I. 18. D. de Manu Test. *Sed multo maius hoc ad annum liber esto*; vel ita potest accipi: *Post annum quam moriar, liber esto*. Liv. XXVII. 2: *Prorogare alicui imperium in annum*.

Ad diem est, quod in diem ita collatum est, ut die finiatur. **Ex die** est quod ex die incipit. Cato R. R. CXLVII.: *Locus vinis ad Kal. Octobris primas dabitur*. Cic. Phil. XIV.: *Ex Kal. Ianuar. ad hanc horam invigilavi reipublicae*. Paulus ad Edictum 24: *Nam vel ex die incipit obligatio, aut confertur in diem. Ex die veluti Kal. Martiis dare spondes? Cuius haec natura est, ut ante diem non exigatur. Ad diem autem usque ad Kalendas dare spondes*. Sed haec duo interdum confunduntur, et idem significant. Scaevola Digestor. 7. I. 10 ff. de Rescind. Vend.: *Si ad diem pecuniam non solvisset, res inempta fieret*. Ib. *Si ex die pecunia omnis soluta non esset, et venditor ea praedia venisse nollet, inempta essent*.

Addicitur pignus, quando pro rata debili pignus addicitur²⁰. **Adiudicatur**, quando non ita perpenditur quantitas debiti. **Datur in solutum** non sine consensu victoris (Zaf. ad I. 15. § 6. 7. 8. de Re Iud.). Sic **Addicit** venditor rem licitatori, quam illius esse iubet, dicens, tuum esto: isque iam ex licitatore fit emtor. Id potissimum fit in auctione. Venditor interdum **addicit** rem minus pretium offerenti, si videatur emtor magis idoneus. Sed **in diem addici** dicitur, quod ita venditor, ut non statim fiat tuum, sed ad diem praescriptum. Ita ad mensum vinum dicitur, quod mensura traditum est: et ad numeratum, quod numero traditur.

Adducitur quis ad rem inhonestam, **perducitur** ad studia, **deducitur** ad honorem. Agraet. **Producere** vero est virginem prostituere ad quaestum corporis faciendum, Iuv. Sat. VI. 251. *Productor* apud Lactant. VI. 17. 19. est leno, qui virgines prostituit. R.

Adeo, cum prima acuta effertur, idem significat quod accedo ut cum dicimus *adeo patrem*. Cum secunda, idem est quod *usque eo* non quidem secundum rationem, quia *ad* praepositio accusativis accommodanda est sed vetusta quadam loquendi consuetudine. Fest. R.

Adfinitas (I. 4. D. de Grad. et Affin.) est diversarum cognationum per nuptias sponsaliave copulatio, et **Adfines**²¹ sunt viri et uxoris cognati, dicti ab eo, quod duae cognationes, quae diversae inter se sunt, per nuptias copulantur, et altera ad alterius cognationis finem accedit, ut, cognati uxoris sunt adfines viri, et viri cognati, uxoris adfines, quorum nomina fere haec sunt: Socer, Socrus, Gener, Nurus, Noverca, Vitricus, Privigna aliique. **Cognatio** autem est naturalis per foeminas coniunctio, et *Cognati* sunt, qui per foeminas coniunguntur, ut Frater ex eadem matre tantum natus, Avunculus, caeterique. **Propinquitas** est commune vinculum, quod iure sanguinis contingit, et *propinqui* dicuntur, inter quos aliqua sanguinis coniunctio est. Itaque proximus gradus est **Cognatio**, deinde **Adfinitas**, tum **Propinquitas**. Cic. Verr. IV. 40: *Quo quisque te maxime cognatione, adfinitate, necessitudine aliqua attingebat*. Sall. Iug. XIV.: *Vos mihi Cognatorum, vos Adfinium loco ducerem*. Massurius Sabinus iuris Civilis 3: *In iudiciis apud maiores ita observatum est, primum tutelae, deinde hospiti, deinde clienti, tum Cognato, postea Adfini*.

Adhibemus privatim, **advocamus** publice et in iudiciis. R.

Adhuc et **Hactenus** aequae continuationem significant, sed hoc differunt, ex mente Manutii, quod **hactenus** de re et loco semper usurpetur, **adhuc** vero de tempore. Itaque non recte dicitur: *de litteris adhuc*; sed: *de litteris hactenus*. Sed Auctor ad Herennium et Petr. Ramus hoc discrimen raro observarunt. **Hactenus** tamen pro **adhuc** est apud Tac. Agric. X.: *Dispecta est et Thile, quam hactenus nix et hiems abdebat*.

Adire et **Cernere haereditatem** hoc differunt, quod **Adire** est suscipere et occupare haereditatem; **Cernere** vero est constituere, et quasi decernere se haeredem esse velle.

---

²⁰**Addicere**, proprium est praetoris, rem alicui, ut eius fiat, pro potestate attribuentis. Plaut. Capt. I. 2. 78. Merc. III. 4. 31. Hinc *addicti* fuerunt, qui, cum non essent solvendo, creditoribus **addicebantur**, nec servitute eorum liberabantur, nisi debitis quocumque modo persolutis. Vid. Gell. XX. I. R.

²¹**Adfinis** dicitur et quidem proprie is, qui proxime in agris habitat, vel agrum habet, qui et **confinis** appellatur. Sall. Iug. XLV.: *Ut quisque potentiore affinis erat, sedibus pellebatur*. R.

Nam haeres intra certum tempus a testatore praefinitum, testibus praesentibus, primum **cernebat** haereditatem, deinde **adibat**. Ita **Cretio** prior est **Aditione**. Varro L. L. V. 8: *In testamento cernito, id est, facito, ut videant, te esse haeredem. Itaque in cretione adhibere iubent testes*. Plin. Ep. IX. 79: *Julius Largus rogavit testamento, ut haereditatem suam adirem, cerneremque*. Ulpian. tit. XXII. n. 28.: *Eam haereditatem adeo cernoque*. **Cernoque** autem est quasi decernere de haereditate, ut explicatur lege 43. digest. de adquir. haered. n. 2. et **cretio** est certorum dierum spatium, quod datur instituto haeredi ad deliberandum, utrum expediat ei **adire** haereditatem, nec ne, velut: *Titius haeres esto cernitoque in diebus centum proximis, quibus scieris poterisque: ni ita creveris, exhaeres esto*; ut idem Ulp d. tit. I. 27. interpretatur.

Aditus arduus difficilisque est, **accessus** contra. Ita distinguit haec vocabula Donatus ad Terentii Andr. III. 3. 2. Verum est, **accessum** notare commodum ad aliquem locum iter, praesertim militare. V. Gesneri thes. ad v. accessus. Pro significato **aditus** facit locus Virgillii Aen. VIII. 58: *Aditumque per avia quaerit*. Vereor tamen, ut discrimen perpetuum sit.

Adiutor dicitur in re bona; **Impulsor** in mala; **Adiutor** a non irascente; **Impulsor** a criminante atque irato dicitur. Donat. ad Ter. Alioquin **Adiutor** usurpatur, quando quis par est alicui, vel hoc, vel illo superior, potentior ac doctior.

Admonere differt a **Monere**, quod **Admonere** plerumque est in memoriam redigere, graece ὑπομνήσκειν, **Monere** est ortari, graece παραινεῖν. R.

Admonitio est docentis, qui in memoriam revocat, quid faciendum sit; **Monitio** vero est exstimulantis, sed sine acerbitate. Unde **Admonere** est docere; **Admonita** vero **tradere** est praecepta tradere. H.

Admolimur, quod adiungimus; **Amolimur**, quod removemus. H.

Adolescens²² vocatur, qui annos pueritiae relinquit; **Juvenis** autem, qui adolescentis excessit aetatem, quoad incipiat inter seniores numerari, ut tradit Marcellus iurisconsultus. Cui adstipulatur Varro, qui quinque gradus aetatis aequabiliter putat esse divisos, unumquemque scilicet, praeter extremum, in annos quindecim, et primo gradu usque ad annum quintum decimum pueros dictos, quod sint puri, id est impuberes. Secundo ad tricesimum annum adolescentes, ab adolescendo sic nominatos. In tertio gradu, qui erant usque ad quinque et quadraginta annos, iuvenes appellatos, eo quod rempubl. in re militari possent iuvare. In quarto autem usque ad sexagesimum annum seniores esse vocitatos, quod tunc primum senescere corpus incipiat. Inde usque ad finem vitae uniuscuiusque quintum gradum factum, in quo qui essent, senes appellatos, quod ea aetate corpus senio laboraret. Sed oratores et historici promiscue nominant adolescentes et iuvenes intra annum vicesimum et quadragimum, ut Sallust. in Catil. Caesarem **adolescentem** vocat, qui iam pontifex maximus creatus erat anno aetatis XXXVI. Rursus Cic. de Senect. Catonem **adolescentem**, cum annos natus plus minus XXIV militaret; et de Claris orat. Crassum

---

²²Maiores natu **adolescentes** appellant natu minores, quamvis viros. Plaut. Pseud. IV. 2. 22. Ter. Phorm. II. 3. 14.

annos natum unum et viginti, dum Carbonem accusaret, admodum **adolescentem**. Id. in II. Epist. Curionem **adolescentem** triginta annis maiorem; eundem **iuvenem**, cum ageret annum XXXIV. Nunc autem aliter adolescentis nomen usurpatur, nimirum de ea aetate, quae anno incipit XIII., desinit anno XX, ex quo iuvenis appellatur.

Adolescentia peculiare et suum aliquod et privatum tempus aetatis complectitur, ut et pueritia: **Iuventus** vero accipitur generatim saepius et pro triplici aetate, ut secum ambas priores includat. Virg. Aen. I. 467: *Troiana iuventus*. **Ephebia**, prima aetas adolescentiae est. **Adolescentia** est extrema pueritiae. Donat. R.

Adolescere, quod idem ac crescendo ad staturam venire, augmenti est. **Inolescere** coagmenti. **Exolescere**, h. e. adultam aetatem superare, vanescentis, qui crescere desiit. Plaut. Curc. IV. 1. 12. R. Agr. Sic: Adolescentes **adolescunt** a prima adolescentia in adultam usque aetatem; deinde adolescunt rursus, donec exolescant et obsolescant, h. e. exoleti fiant et obsoleti.

Adoptio²³ est actus legitimus, per quem filius a atris naturalis familia in familiam transferebatur; **Arrogatio** vero est, cum aliquis patrem non habens²⁴, in potestatem sese adoptivi patris tradebat. *Illam* apud praetorem, vel proconsulem, vel quemlibet alium magistratum, apud quem legis actio esset, fiebat, parente naturali filium terna mancipatione cedente. *Haec* olim, rogatione lata, apud populum in foro²⁵, postea apud Principem fiebat, ipso dumtaxat, qui adrogabatur, auctore, ut Cic. Orat. pro Domo, et Gellius V. 49. referunt. Modestinus Regular. 2. L. 1. et 2. de Adopt.: *Adoptantur filii familias, Adrogantur, qui sui iuris sunt*. Hanc tamen differentiam non semper observant oratores et historici, apud quos **adoptionis** nomen est generale, quo continetur **adrogatio** et ea quae specialiter dicitur **adoptio**. Cic. pro Domo XIII: *Quod est ius Adoptionis? nempe ut is adoptet, qui neque procreare iam liberos possit, et cum potuerit, sit expertus*. Svet. Aug. LXV: *Tertium nepotem Agrippam, simulque privignum Tiberium adoptavit in foro, lege curiata. Quibus iu locis adoptio, ut genus sumitur, pro adrogatione*. V. Torrent. ad Sveton. Aug. LXIV. it. Chr. Coleri parerg. c. 7.

Adorare²⁶ quamquam ab orando dictum est, tamen adoramus sine voce, veluti gestu corporis, quod tribuitur et mutis animantibus. Sic elephas dicitur **adorare** solem, et homines superstitiosi **adorant** statuas divorum, non orant. **Adorare** enim proprie vi vocis est manum ad os movere, et adoratio manum ad os relata dicitur *salutatio*, quemadmodum ex I. Lipsii elector. II. 6. docuimus in Supplementis ad c. III. Discursus Philologici nostri de Osculis p. 131. seq. Edit. Chemnic. Itidem **Supplicare** dicimus, praesertim cum abiectioribus

---

²³ **Adoptio** dicitur, quod per praetorem et privatim fit, **Arrogatio**, quod per populum. Gell. V. 19. R.

²⁴ I. e. homo sui iuris, qui nec in dominica, nec patria potestate adhuc erat, caeterum vero vel adultus, vel pubes, vel impuber esse poterat. R.

²⁵ In publicis et curiatis comitiis ubi et populus rogabatur, an id adprobare vellet. **Adrogandus** quoque rogabatur: vis ne in adoptionem dare? R.

²⁶ **Adorare** primum fuit, manu alteri osculum significare. Atque ego Latinis ipsis hinc censeo formatum adorandi verbum, quia manus ad ora admovebant. Lips. I. 1. R.

utimur verbis. Hoc qui facit, *Supplex* dicitur. Graecis Προσεύχεσθαι, qui adorabundus aliquid petit. Προσκυνήσαι qui gestu adorat Ἴκετεῦειν qui supplex genibus et manibus aliquid petit. H.

Adpromissor est, qui alienae promissioni accedit, a verbo adpromitto, quod est insuper et praeter alium promitto; **expromissor** vero is dicitur, qui pro eo promittit, qui efficaciter obligatus non est, veluti qui pro servo cum quo nulla contrahitur obligatio, promittit. Pomponius ad Sabinum 26. L. V. D. de Verb. Oblig.: *Satis acceptio est stipulatio, quae ita obligat promissorem, ut adpromissores quoque ab eo accipiantur, id est, qui idem promittant.* Ulpianus ad Edictum XI. L. 7. de Dol.: *Si nolit expromissorem ipsum manumissum accipere. Expromissori plane adversas manumissum dari debet de dolo aut si non sit solvendo, expromissor domino dabitur.* Sed haec differentia, quamquam iuris interpretibus valde placuit, mihi tamen non probatur, cum videam, in libris veterum iurisconsultorum promiscue et indifferenter appellari adpromissores et expromissores, qui pro alio quocumque se obligant, ut in Titulo de Solutio Matrim. de Solutionibus, de Pignorat. Actione, de Condict. Causa data, ad SC. Velleianum, et aliis multis locis.

Adrogat aliquid sibi, etiamsi non meruit: **Abrogat**, quii alii aufert, vel qui legem tollit. C. Fr. R.

Adscripti et **Adscriptivi** multum differunt. Nam **Adscripti** dicebantur, qui nomina in colonias dederant, ut essent coloni, ad quorum similitudinem postea dici coepti sunt. **Adscriptitii**²⁷, qui erant coloniis adsignati, et ibi culturae causa perpetuo manebant, atque cum praediis mancipabantur, alienabanturque. **Adscriptivi** erant, qui extra ordinem et numerum adscribebantur inermes, et supplendis legionibus mortuorum militum loco substituebantur, quos eosdem vocabant **Accensos**, quod in legionum censum essent relati. Paulus Responsor. 11. L. LIV. D. Locat.: *Servus, qui aestimatus coloniae adscriptus est, ad periculum coloniae pertinebit.* Plaut. Menaechm. I. 3. 1: *Idem istuc aliis adscriptivis ad legionem fieri solet.* Varro De vita populi rom. III: *Qui de adscriptivis, cum erant attributi decurionibus et centurionibus, qui eorum habent numerum, accensi vocabantur.*

Adsectari differt ab **Appellare**. **Appellat** enim qui sermone pudicitiam attentat.

Adsectatur²⁸, qui frequenter aliquam tacitus sequitur. (L. XV. §. 22. ff. de Iniur.)

Adspicere minus est, quam **dispicere**. Plaut. Cist. IV. 2. 25. R.

Advena aliunde commigrat, **Inquilinus** in conducto habitat, **Indigena** ubi natus. **Accola** iuxta montem, flumen, **Incola** in urbe habitat. R.

Advenire dicitur, et qui iam in propinquo est et **advenisse** qui iam adest. **Adventat**, qui longius abest in itinere. Nec is **adventasse** dicitur, quum pervenerit. Uxor **advenienti** viro occurrit ad limen, **adventanti** non occurrit, nisi id fiat in ipso itinere. **Ventitat**, qui frequenter venit. Valla V. 10.

²⁷ **Adscriptitii**, veluti quidam scripti dicebantur, qui supplendis legionibus adscribebantur. Fest. R.

²⁸ **Adsectata** foemina, quae sollicitatur a pluribus. Plaut. Rud. II. 4. 5. R.

Adventitia bona aliunde, quam ex re patris obveniunt. (L. XXXVI. pr. f. C. de inoff. Test.)
Profectitia ex re patris. §. 1. I. per quas Pers.

Adventus est, quem voluntas, et destinatus locus, **Obitus** est, quem casus affert. **Obitus** occursum; *ob* enim significat contra. Donat. R.

Adversa vulnera vocantur, quae in pectore fronteque sunt accepta, et laudi dantur; **Aversa** vero, quae in tergo, et probro dantur. Unde Cic. De orat. II. 63: *Et adversus et aversus impudicus es*, hoc est, a fronte et a tergo. H.

Adversamur ei, cui repugnamus et obsistimus. **Aversamur** eum, quem detestamur. Unde *adversa fata* dicuntur, quae nobis obstant. *Aversi dii*, qui precibus nostri surdi sunt. H.

Adversaria indices sunt seu commentarii, in quibus memoriae causa res adnotantur.
Tabulae seu **codicilli**, in quibus res ordine explicantur.

Adversus refertur ad personam tantum. **Contra** ad locum et personam, ut volunt Grammatici; cum tamen **Adversus** etiam ad locum referatur. Ter. Phorm. I. 2. 38 sq.: *...ex adversum ei loco* Tonstrina (h. e. apta sedes otiosis et nugivendis) *eratquaedam...* Cic. Divin. I. 45: *Ara Aio loquenti adversus eum locum consecrata est*. Sed cum ad personam referuntur, hoc differunt; quod **adversus** levius est, quam **contra**. Nam **contra** inimicitias, dissidia et nocendi voluntatem ostendit: **Adversus** etiam cum bona voluntate est, et *erga* significat. Cato de Consulatu suo: *Omnia plena hostium, copiae magnae contra me sedebant*. Ter. Andr. I. 1. 15: *Id gratum fuisse adversum te habeo gratiam*. Cic. Nat. Deor. II. 2: *Pietas adversus Deos*. **Adversum** semper praepositio est, ut: *Adversum te habeo gratiam*. **Adversus** interdum participium, ab Adverto. Donat. ad. Ter.

Adversus ostendit frontem, **aversus** tergum. **Adversum** te, adversarius est; **adversus** te, imitator est. R.

Advertimus²⁹ animum, quum attendimus. **Avertimus**, quum ad alia vertimus. H.

Adulamur serviliter, etiam gestu, quod canibus quoque nobiscum est commune³⁰, quando inservimus quoquo modo, vel voce, vel gestu ut favorem emereamur. **Assentamur** ad gratiam loquentes, quum studiose, et conciliandae alicuius utilitatis gratia fusius, et plerumque falso quempiam laudamus. Ideoque *Assentatio* non tribuitur mutis animantibus; sed canes dicuntur **blandiri** et **adulari**. Valla V. 66. **Blandimur** quoquo modo, dum placere studemus magis quam vera dicere; **blandior** enim proprie ad tactum pertinet et *καταχρηστικῶς* transfertur ad alios sensus, etiam ad animum. Sunt qui dicant, **Adulantem** semper mentiri; **Blandientem** vero posse veritatem loqui. Sic etiam *facto blandimur*, veluti qui pinxerat Venerem deformem, dicitur blanditus Minervae. Dicimur et *Blandiri vitiis nostris*, dum ea excusamus, vel attenuamus, *Blandiri calamitatibus*, dum eas elevamus.

---

²⁹ **Advertere animum** Cicero quidem non usurpavit, sed Ovidius, et poetae alii; Plautus habet: *attendere animum*. R.

³⁰ **Adulamur** gestu, **assentimur** verbis, **blandimur** utroque. R.

Palpamur manibus, dum blandimur equis. Et hoc transfertur ad alia quoque. Inde adulatores *palponum* etiam nomen obtinuerunt. Et palpum obtrudit ille, qui **blandiando** fallit. H.

Adulterium est concubitus illicitus cum nupta muliere, sed honeste vivente, quasi ad alterius torum accessus. Vid. L. VI. §. 1. D. de Adult. **Incestus**³¹ quod idem, ac incastus, est cum consanguinea, quam quis ducere uxorem prohibetur; **Stuprum** vero est cum vidua, aut virgine honeste vivente, quod fit saepissime cum violenta libidine. Ideoque Deus stupratores lapidari iussit, Deut. XXII. 24. Cic. pro Flacco: *De probris, adulteriis, ac stupris*. Tac. Hist. I. 66: *Quoties pecuniae materia deesset, stupris et adulteriis exorabatur*. Sed interdum **stupri** nomen generale est, et de adulterio, incestu, et quocumque flagitio improprie dicitur. Unde lex Iulia de **Adulteriis** promiscue his verbis utitur, sicut alii quoque scriptores. Cic. Verr. VII. 13: *Noctu stupri causa lectica in urbem introferri solitus est ad mulierem nuptam uni, propositam omnibus*. Liv. XXXVI. 13: *Nec rapi ad stuprum matres campanas, virginesque, et ingenuos pueros*.

Advocatus, graece παράκλητος, est qui gratiae et auctoritatis causa adest amico in iudicio, sive ut ius suggerat, ut iurisconsultus, sive ut praesentia sua adversarii iniuriam propulset, ut amicus, sive demum ut adsit periclitanti, auxiliaturus, si quid opus sit. Huius officium **Advocatio** dicitur. **Patronus** est³² qui alicui se beneficiis patrem praestat, seu, qui in iudicio causas oratione defendit, ut orator et causidicus, unde **patrocinari** pro auxiliari, et **patrocinium** pro auxilio ponitur. **Advocati** suscipiunt personas, **procuratores** negotia. **Advocati** debent esse iurisperiti, non item **procuratores**. *Illi* sunt quasi tutores, *hi* quasi curatores. **Advocato** meo sum cliens, **procuratori** mandator, vel dominus. **Advocati** nomen generalius est et honestius, quam **patroni**, quod Ovid. de Art. amandi III, 531 festive expressit:

*Munera det dives, ius qui profitebitur, adsit,
Facundus causam saepe clientis agat.*

Asconius Pedianus in Divinationem: *Qui defendit alterum iudicio, aut patronus dicitur, si orator est, aut advocatus, si aut ius suggerit, aut praesentiam suam commodat amico*³³. Idem: Vel ut consulantur, conveniunt **advocati**, vel ut alterutri parti apud arbitros adsint, vel ut ipsi iudices in rem aliquam capiantur. Et hoc olim. Posterior autem aetas **advocatum** dixit quemcumque causarum actorem. **Patronus** *causam* agit, seu orat, nempe orator: **Advocatus** tantum adest, ut gratia et auctoritate reo prosit. Ita aetate Ciceronis et ante his utebantur. Sed postea **Advocatus** idem, quod **patronus** valere coepit. Paraeus. R. Auct. Dial. de Orat. I: *Horum temporum disertis causidici, et advocati, et patroni, et quidvis potius, quam oratores vocantur*. Ulpian. de omnibus Tribunalib. 8. Lib. I. de extr. Cog.: *Advocatos accipere*

---

³¹Incestus, quia Venus ad non castas nuptias, quae contra leges vel mores fiunt, non venit cum suo caesto. Lutat. in II. Statii Thebaid. Scortatio quaevis passim incestus nomine donatur. R.

³²**Patronus** de eo qui alium manu mittit, et suo praesidio defendit. Plaut. Mostell. I. 3. II. et. III. 2. 59. Ita servi heros appellabant **patronos**, a quibus forte servati. Plaut. Men. V. 7. 42. R.

³³Aut **procurator**, si absentis negotium suscipit, aut **cognitor**, si praesentis causam novit, et sic tuetur ut suam. Ergo Cicero dixit cognitorem familiarissimum defensorem. Pedian. R.

debemus omnes omnino, qui causis agendis quoquo studio operantur. Advocatur daturus patrociniū. *Invocatur* praebiturus auxiliū; *Evocatur* praestiturus obsequiū.

Aedes et **Aedificia** separat Varro Lib. IV. de L. L.: *Post aedem Saturni in aedificiorum legibus*. Nimirum **aedes** sunt sacrae et profanae, **aedificia**, structurae parietibus et tecto proprie constantes, tantum profana; atque etiam illa, quae non sunt apta habitationi, ut porticus, propugnacula, et similia. **Aedes** de urbano **aedificio**, de rustico *villa* dicitur, L. 221. de V. S.

Aedes sunt, etiamsi tecto carent, neque habitantur. **Domus** intelligitur omnis habitatio, in qua paterfamilias habitat, quae tecto et parietibus constat. Latior ergo est significatio **aedium**, quam **domus**.

Aedes sacra, et **Templum** hoc differunt, quod **aedes sacra** per se sancta erat, non augurata, ut aedes Vestae; sed postquam per auguria constituebatur, et sancta et augurata erat, et **templum** fiebat; **templum** vero per se auguratum erat, non sanctum, ut rostra in foro augurato constituta, nec tamen Deo dicata, nominantur templa; itemque curia Hostilia, Pompeia et Iulia, ut auctor est Varro Epistolarum. Quaest. IV. Praeterea **templum** etiam profanum est, et domum quamvis hominum et inferiorum significat. Quae res exemplorum confirmationem non desiderat. Aedem, ex Servii mente, numero singulari de templo tantum dicimus, et quidem fere semper cum adiectione, ut in aede Iovis, Mercurii, Minervae, etc. Plurali verum, et privatam domum, et templum significat, ut aedes meae, domus meae, aedes Marcelli, etc. Etiamsi egregias, aut pulcras aedes, aut absolute aedes dicamus, domum tantummodo designare solemus. Si vero addamus aliquid ad religionem spectans, ut si in plurali etiam dicamus sacras aedes, aut Nympharum aedes, templa plura significamus³⁴.

Aedificare est aedes struere, vel construere. **Exaedificare** est structuram in altum et longum producere. Sallust. Catil. XII: *Cum domos, atque villas cognoveris in urbium modum exaedificatas*. Arnobius VII: *Cur templa post condita, sibi que exaedificata delubrat*.

Aeditimus dicitur, qui aedem servat, quasi aedis intimus. **Aedituus** ab aede tuenda. Sosp.

Aeger et animo et corpore laborat, seu aegrescit plerumque et animo et corpore simul, et tum aegrotat periculosus; **Aegrotus** vero corpore tantum. Sallust. Catil. LXII: *Antonius pedibus aeger*. Id. Iug. XXXI: *Animus aeger avaritia facile conversus est*. Sed **aegrotum** pro

---

³⁴Non enim semper per templum aedes sacrae intelliguntur. Notissimum est, solemnem hanc vocem quemvis ab auguribus captum locum, quo sacer flat, denotare. Varro apud Gellium XIV. 7, de illo clarum praestat exemplum. Siquidem ubi in describendo loco, in quo senatus conveniret, versatur, aedem Vestae templum non fuisse, adserit. Rationem suppeditat Servius, nimirum ne illuc conveniret senatus, ubi virgines erant, cum huc venire nulli viro liceret. Ne tamen plane ab amoeno vestalium coetu essent exclusi senio confecti senatores, in atrio, quod ab aede seiunctum erat, senatum habitum fuisse testatur Alexander ab Alexandro. Nardinus tamen non videtur rem acu tetigisse, dum scribit, **templum** post augurationem consecratum fuisse, **aedes** vero non item, cum constet, **aedes**, auguratione facta, publica lustratione consecratas, **templum** vero augurum ope solum absolutum fuisse. Sane vel campum per augures constitutum templi nomine fuisse donatum, ibique senatum habitum fuisse, in historiarum monumentis invenimus. Sic cum Fulv. Flaccus urbe egressus inter esquilinam collinamque portam posuisset castra, consules senatusque in castra venerunt, ibique de summa reipublicae consultatum.

aegro dixit Ter. Heaut. I. 1. 48: *Neque ut animum decuit aegrotum*, h. e. infirmum, *adolescentuli*. Et And. I. 2. 22: *Ipsum animum aegrotum ad deteriorem partem plerumque applicat*³⁵.

Aegrotationem et **Aegritudinem** Cicero distinxit Tusc. Disp. III. 10, his verbis: *Sed proprie, ut aegrotatio in corpore, sic aegritudo in animo nomen habet*. Ib.: *Praeclare nostri molestiam, sollicitudinem, angorem, propter similitudinem corporum aegrorum, aegritudinem nominaverunt*. Idem tamen eodem libro dixit **aegrotationes** animi, ut Horat. Sat. II. 3, 306. seq.: *Quo me aegrotare putas animi vitio*³⁶.

Aemulari fit cum tacito quodam animi motu, et plerumque cum invidia. Ideoque idem est ac invidendo imitari, et quasi assequi; etiamsi aemulatio nonnumquam virtutis imitatio sit. Sed **imitari** quod proprie significat se alteri conformare, est vocabulum μέσων, et sumitur potissimum in bonam partem; sic et Ter. in Prol. Andr. V. 20. **aemulari** dicit pro imitari his verbis: *Quorum aemulari exoptat negligentiam potius, quam istorum obscuram diligentiam*. H.

Aemulatio habet imitandi studium, cum **contentione** et **invidia** coniunctum. Vide Cic. Tusc. Disp. IV. 8.

Aequale est alterius staturae par; **Aequabile** vero, quod aequari potest. C. Front.

Aequale aequam et parem quantitatem notat, et in hoc differt a **simili**, quod ad qualitatem refertur. Speciatim vero **aequalis** est eiusdem aetatis. Gesn. thes.

Aequitas seu **Aequi ratio**, est quaedam convenientia et moderatio rationabilis. **Ius** est decisio, quae fit ex iuris cum divini, tum humani regulis, ideoque idem est, ac Dei et rectae rationis iussum. **Clementia** solius Principis est, vel parem potestatem habentis. Connan. I. 11. num. 9.

Aequor, mare appellatum, quod aequatum, commotum vento non est. **Fretum** dicitur a similitudine ferventis aquae, quod in fretum saepe concurrat aestus, atque effervescat. Varro. R.

---

³⁵Terentius **aegrotum animum** saepe dicit. Apud alios scriptores id rarius invenias, Goclen obs. 322. Quod Terentianum tamen differentiae nostrae non obstat; differunt enim ita vocabula, si simpliciter et sine adiectione ponantur.

³⁶Idem tamen eodem libro, itemque Terentius Andr. et Heautontim. dixit *aegrotationes animi*, ut Horat. *quo me aegrotare putas animi vitio*. Quod tamen differentiae nihil obstat: differentia enim vocabulorum, quam inculcamus, spectanda est, cum simpliciter, et sine epithetis nomina spectantur. Schor. de Rat. doc. et disc. L. L. et Gr. 50. obt. et thes. Cic. 29 Goclen, L. I. obs. 322. Vorst. de Lat. mer. susp. 119. Cell. Antib. 105. C. P. p. 159. Kappius ad lensium III. Andr. Borrichius append. 641. Hae voces promiscue usurpantur, quia **aegritudo** etiam de corpore adhibetur. Ita etiam Curtius III. 10: *Animum aegritudo corporis urgebat*. Florus IV. 7: *Et quamvis duces non essent praesentes, quorum alterum corporis aegritudo, illum metus et ignavia subduxissent*. Tacitus Annal. II. 69: *Piso Seleuciam digreditur, opperiens aegritudinem (quam paullo ante valetudinem vocat), quae rursus Germanico acciderat*. Proinde recte monet Faber, aegritudinem et de corporis aegrotatione apud veteres inveniri.

Aerarium est locus seu aedificium, in quo publica pecunia populi asservatur, ut olim in aede Saturni; **Fiscus** vero Principis aerarium est, ad decorem et maiestatem ipsius conservandam statutus, a fassis viminibus, hoc est, sportis dictus, in quibus pecuniae publicae asportari et concludi solebant, uti Asconius Pedianus notavit. Tac. Ann. VI. 2: *Bona Seiani ablata aerario ut in fiscum cogerentur*. Plin. Paneg. XXXVI: *At fortasse non eadem severitate fiscum, quam aerarium cohibes; immo tanto maiore, quanto plus tibi licere de tuo, quam de publico credis*. Svet. Aug. CI: *Quantum militum sub signis ubique esset, quantum pecuniae in aerario et fiscis et vectigaliorum residuis*. Id. Claud. XVIII: *Positis ante se cum pecunia fiscis*³⁷.

Aestas est pars anni calida, quae cogit pecora **aestivare** sub **aestivis**. **Aestus** calor temporis. **Aestus** a nimio calore nomen accipit, et est vel in aëre, cum ustus aër aestuat, vel in mari, cum undae inaestuant aestuososque fluctus in sua aestuaria exaestuant. **Aestas** nomen non amittit, etiamsi temperata sit. Front.

Aestimare, inquit Valla, est considerare. **Existimare** est iudicare. **Aestimare**, de pretio scitari. **Aestimo** pretium respicit, **existimo** est iudicii, Goclen. Itaque prius rem **aestimamus**, deinde qualis sit, **existimamus**. Quae interpretatio, nostro quoque iudicio, non satis explicat veram et propriam harum vocum differentium. Nam **aestimare** est, et quidem proprie pretium rei statuere, seu res comparare et componere, atque ita expendere, quid parvi aut magni referat, quid si probandum aut improbandum. **Existimare** autem est iudicare, bene vel male opinari³⁸, seu diligenter aestimando statuere. *Illud* fit ex rerum collatione; *hoc* est opinionis et iudicii, ut **Aestimo** te magni, **Existimo** te magnum. Sall. Catil. II: *Eorum ego vitam mortemque iuxta aestimo*. Id. Iug. XXIV: *Utrum gravius aestimet, nemini occultum est*. Caes. B. C. III. 26: *Leviusque tempestatis, quam classis periculum aestimaverunt*. Interdum tamen **existimo** accipitur pro **aestimo**. Ter. Phorm. I. 1. 11. seq.: *Id illa universum abripiet, haud existimans quanto labore partum*. Sallust. Lib. Histor. III: *Si, Quirites, parum existimaretis, quid inter ius a maioribus relictum nobis, et hoc a Sulla paratum servilium interesset*. Id. Iug. LXXXV: *Nunc vos existimate facta, an dictu pluris sint*.

Aestimatio est iudicium de pretio alicuius rei. Italice: *la stima di una cosa*. Cic. Verr. V. 91: *Aestimatio frumenti*. **Existimatio** vero saepius usurpatur pro bona fama, opinione, honestate. Corn. Nep. Cat. II: *Detrimentum existimationis facere*. Itali: *perdere la riputazione*. Th. Vall.

---

³⁷A **Fisco** iterum distincta erat **ratio Caesaris**, id est, privatum principis patrimonium. Unde toties memorantur procuratores haereditatum, privati patrimonii et similes, apud Fabret. Inscr. cap. 3. et Phil. a Turre in Nonim. Vet. Ant. cap. 6. Vid. Heinec. Antiq. p. 245. R. Duo notanda puto. Primum, Eutropium in hanc differentiam peccasse. Nam lib. II. 19. 9; III. 9. 7. **fiscum** pro **aerario** posuit ec **aerarium** pro **fisco** lib. 3. 4. 5. 6. 11; X. 8. 7. Deinde, hoc discrimen temporis progressu cessasse; v. Heinec. I. c. Hanc differentiam primus Augustus reperit. Sane sub Tiberio diversum fuisse a **fisco aerarium**, patet ex Tac. Ann. VI. 2. At senescente iam sub Byzantinis Principibus imperio, nullum iam erat inter **fiscum** et **aerarium** discrimen. Publica pecunia sacrarum largitionum, privatum principis patrimonium, privatarum rerum nomine veniebat.

³⁸**Existimare**, in malam partem, pro eo quod esset male sentire, neque Cicero, neque alii eius notae scriptores videntur usurpasse. R.

Affabilis est, qui comiter appellat eos, qui occurrunt, graece φιλοπροσήγορος, et opponitur homini moroso. Inde **affabilitas**, quae alloquendi facilitatem, sermonis comitatem, alque audiendi lenitatem apposite significat. Sed **blandus** est, qui familiariter grata oratione cum hominibus solet agere, graece εὐπροσήγορος. H.

Affectio³⁹, sive **Affectus**, graece πάθος, est omnis animi incitatio, studium et motus, cuius genera sunt ira, misericordia, amor, odium, et praecipue metus, spes, dolor, gaudium, et opponitur rationi. Habet autem nomen suum ab afficiendo. Dicitur enim non solum honore, praemio, munere; laetitia atque beneficio, sed et molestia, dolore, contumelia, iniuria et re quavis alia, quae animum, vel corpus tangere, movere, concitare atque cruciare potest, aliquem afficere. Ubi notandum, eos qui affecti iniuria sint, illius semper meminisse; qui autem beneficio, illud facillime oblivisci. Contra **Affectatio** est aemulatio, sive appetentia rei, κακοζηλία, quod potissimum in malam partem sumitur, a Graecis appellata. Hinc sermo affectatus reprehenditur, et qui laudem undequaque affectat, venatur illam et captat. Sed affectare quietem, pro quietem cupere minus latine dictum est. H.

Afficimus honore, **afficimur** iniuria. Agraet. R.

Affinitas fit matrimonio, **agnatio**, **cognatio**, et **consanguinitas** ex sanguine, stirpe et genere eodem oritur. Coniugia **affines** faciunt, **confines**, campi. **Necessitas** seu **necessitudo** fit officii, **familiaritas** frequenti sodalitia seu consortio, **propinquitas** ex quacumque sanguinis coniunctione, **gentilitas** ex familia hominum ingenuorum, dem nominis, agnationis vinculo quamvis disiunctorum, vel sola etiam nominis societate gaudentium.

Affligo est opprimo et prosterno, ut affligere statuam, navim, monumentum etc. apud Cic. saepius. Inde afflictus, hoc est, prostratus et iacens cui florens opponitur. **Effligo** est excito et penitus destruo, in quo maior violentia. Plaut, Asin. IV. 2. 9: *Nisi quidem illa ante occupassit te, effliges scio*. Cic. Att. X. 19: *Filium misit ad effligendum Cn. Pompeium aut certe capiendum*. Sed **Infligere** est plagam incutere.

Age quum est adverbium hortantis, numero singulari iungitur. **Agite** plur. **Agendum** utrique. H.

Ager est locus sine aedificio, qui culturae et fructuum causa habetur, sive campus sit sive vinea, site aliud⁴⁰. **Fundus**, qui proprie cuiusque rei imum est, integra possessio est, agrumque cum aedificio et villa continet. **Fundus** quaelibet species soli est, etiam inculta et

---

³⁹**Affectio** seu **Affectus**, nomen Ciceroni, et omnibus melioris et antiquioris notae scriptoribus ignotum. Cicero motus et perturbationes vocat. R.

⁴⁰**Ager** est pars ruris sive locus in rure, qui colitur sive compascuus sit, sive arvus, sive floridus, sive consitus. **Compascuus** habet gramina. **Arvus** aratro proscinditur. **Floridus** servatur apibus et voluptati. **Consitus** habet arbores. Interdum etiam **ager** non unum aliquem; sed universam regionem urbi circumiectam, quam Graeci χώραν nuncupant, declarat, et in se complectitur saltus, et nemora, et flumina et montes. **Rus** est omnis locus in agris extra urbem. **Ruri** enim habitat ruricola, ibique rurando et rusticando suis ruralibus operis panem quaerit. **Campus** est ampla planities sive in urbe, sive extra urbem. Unde campus Martius dictus, et regio campestris, quae montes non habet.

nulli usui destinata, in qua aliquid fundari potest. **Possessio** ager late patens, cuius plenissimum usum habemus, proprietatem et dominium non habemus, nec habere possumus, ut est ager tributarius, stipendiariusque et vectigalis, item aliis usibus destinatus, qui omnes nec mancipatione abalienari, nec usucapi possunt. **Praedium** vero generaliter appellatur tam urbana, quam rustica possessio. Iavolenus Epistolar. IV. L. CXV. D. de Verb. Sign.: *Fundus est omne, quicquid solo tenetur. Ager est species fundi qui ad usum hominis comparatur. Possessio ab agro iuris proprietate distat. Quidquid enim apprehendimus, aut cuius proprietates ad nos non pertinet, aut potest pertinere, hoc possessionem appellamus. Possessio ergo usus est. Ager proprietates loci est. Nam et ager et possessio huius appellationis species sunt.* Et haec quidem propria et adstricta est harum vocum significatio, quam iuris auctores omnino observarunt; cum in communi usu loquendi alia quoque sit latior, cuius quoque exempla in libris ipsorum passim occurrunt. Nam **agri** nomine accipiunt aedificium, et omnia, quae in agro continentur. **Possessionem** autem vocant rem ipsam, quae possidetur, ut puta fundum, aut villam. **Fundus** etiam modicus locus est, si **fundi** animo eum habuimus, et plerumque sine villa, inquit Ulpianus ad edictum 60. L. LX. de Verb. sign. Itaque temere et sine ratione Laur. Valla hac in parte iurisconsultos reprehendit, quasi a se ipsis dissentientes; cum illi modo propriam et angustam horum verborum significationem, modo translatitiam aut laxam respiciant. Godd. add. L. CXV.

Ager locus in rure sine aedificio qui colitur, et fructum facit. **Campus** evidentioribus terminis suis continetur, et datur etiam in media urbe. **Arvum** campus aratus, necdum satus. Tacit. Germ. XXVI. **Area** locus vacuus, ubi inaedificari potest, vel agri aliquis tractus, ubi frumentum sit demessum. **Fundus** in quo fundatur et stabilitur patrimonium est ager cum aedificio. Gut. Tacit. Germ. XXVI: *Agri, pro numero cultorum, ab univ[er]s[is] in vices occupantur, quos mox inter se, secundum dignationem, partiuntur. Facilitatem partiendi camporum spatia praestant, arva per annos mutant: et superest ager.* Cic. Orat. I. 58: *Cui nostrum non licet fundos nostros obire?*

Agere, Facere et Gerere hoc differunt, quod **agere** et corporis, et vocis, et mentis agitata comprehendit. **Facere** tantum refertur ad opera, quae corpore efficitur; aliquando et pro consentire ponitur. His enim loquendi modis utebantur recte antiqui: mecum seu tecum **faciam**, hoc est, mecum seu tecum consentiam. **Gerere**, est muneris et oneris. Gerulus **gerit** onus, si non sit ingestabile. Geraria infantem tam placida gestatione, quam potest. Gestoria navis gestat merces, quas dividere gestiunt mercatores. Ita **agit** is, cuius post actionem opus non exstat, ut actor, saltator, cantor, commentator. Sic **agit** histrio fabulam, alius agit Demeam, alius Thaidem, alius Pamphilum, alius Aeschynem. **Agit** consulem, qui fungitur officio consulis. **Agit** iudicem, amicum, patrem. **Agit** personam suam, qui sui similis est. **Agit** causam orator. Nihil **agit**, qui frustra laborat. Aliud **agit**, qui non est attentus ad id quod agitur. Hoc **age** dicimus ei, quem iubemus esse attentum. Agaso **agit** asinum. Subulcus **agit** porcos. **Aguntur** pecora, ducuntur homines. **Agit** animam, qui morti proximus est. **Agit**, qui movet et afficit. **Facit** is, cuius opus remanet, ut scriptor, statuarius, pictor, aliique. **Gerit** dux, et magistratus, aut curator. Ter. Adelph. V. 3. 3: *Hei mihi quid faciam? quid agam?* Cic. Fin. III. 17: *Agere aliquid et facere.* Id. Phil. III. 13: *Quod agendum atque faciendum.* Ulpianus ad Edictum 65. 1. 2. D. de Curat. Bon.: *Quaeque per eam eosve qui ita creatus creative essent,*

acta, facta, gesta que sunt. Varro de L. L. V. 8: *In eo propter similitudinem agendi, et faciendi et gerendi quidam error his, qui putant esse unum. Potest enim aliquis facere, et non agere: ut poëta facit fabulam, et non agit. Contra actor agit et non facit. Et sic a poëta fabula fit, et non agitur: ab actore autem agitur, et non fit. Contra imperator, qui dicitur res gerere, in eo neque agit, neque facit, sed gerit, id est, sustinet. Translatum ab his, qui onera gerunt, quod sustinent. Proprio nomine dicitur facere a facie⁴¹, quod rei, quam facit, imponit faciem, ut fictor cum dicit finxerit, figuram imponit, cum dicit informo, formam; sic cum dicit facio, faciem imponit, a qua facile discernitur, ut dici possit aliud esse vestimentum, aliud vas. Sic item quae fiunt apud fabros, fictores, item apud alios alia. Quidquid administrat, cuius opus non exstat, quod sub sensum veniat, ab agitato, ut dixi, magis agere quam facere, putatur. Sed quod his magis promiscue, quam diligenter consuetudo est usa, translatis utimur verbis. Nam et quidem facere verba dicimus, et qui aliquid agit, non esse inficientem.*

Agere est aliquid vel necessarium facere, **Agitare** voluptarium.

Agere apud populum, est concionem habere ad populum sine ulla rogatione⁴². **Agere cum populo** est vocare populum ad consilium, aut comitia, rogareque, ut suffragiis suis quid iubeat, aut vetet. *Illud* omnibus aequè diebus fieri licuit, et non a magistratu tantum, sed etiam a privato senatore concionem ei magistratu dante: *hoc* comitali dumtaxat die a solo

---

⁴¹Huic sententiae omnino refragatur Christian. Becmannus, qui in Origin. L. L. p. 443. Edit. Hanov. 4. *faciem a facere*, obscurae quippe originis verbo, sicuti *speciem* ab antiquo *specere*, proficisci affirmat. Neque tamen ubique hoc discriminis satis ostenditur. **Agere** etiam adhibetur, ubi nihil agimus, ut: agere silentium, otium. Addendae tamen sunt aliorum quoque observationes. Varro de L. L. V. 8. subtilius distinguit inter **agere** et **facere**, unde confici queat, agere complecti tria, cogitare, dicere, facere. Atque adeo agere quasi genus esse, facere speciem; quae distinctio non perpetuo obtinet. Quod vero poëtam facere, non agere fabulam, actorem agere, non facere dicit, non ex vi vocum, sed ex usu ita volente arcessendum est. Ita nec perpetua distinctio inter πράττειν et ποιεῖν observatur. Imperator ex Varrone qui dicitur res gerere, neque agit in eo, neque facit, sed gerit, i. e. sustinet. Albericus Gentilis mavult gerere rempublicam. Non quod imperator res gerere dicatur, frequentissime, sed quoniam cur nihil in eo agat, videre nescit. Immo acta, facta Imperatorum commemorantur non solum gesta. Qui vero rempublicam gerere dicatur, is certe rempublicam nec agit, nec facit, sed vere sustinet. Enimvero iudice Gronovio, observ. L. IX. p. 225. Varro imperatorem res gerendo, negat vel agere vel facere non omni ratione, sed ea, qua poëta facit, actor agit. ut ostendat, singula haec verba suae cuiusdam propriae potestatis esse, neque ubique indifferenter adhiberi. Neque negat aliquid facere aut agere, sed ostendit, ut maxime pervagatus loquendi usus haec verba separavit. Secus et res agere dicitur imperator. Ap. Liv. XXVI. 24 et 26. Ibi. Laevinus, quo statu Macedonia, et Graecia Aetoli, Acarnanes Locrique essent, quasque ibi res ipse egisset terra marique exposuit. Usus est eadem phrasi Iulius Capitolinus in Antonino Pio: *Maxime, cum et semper bene egisset rempublicam Antoninus*. Vopiscus in Probo: *exemplar agenda reipublicae*. Et Augustinus serm. XIX. de Verbo Domini in Evang. sec. Matth.: *Nec rem publicam gerere crimosum est, sed ideo agere rempublicam, ut rem familiarem potius augeas, videtur esse damnabile*. Alii quoque optimaе notae scriptores haec verba interdum confundunt. Livius XXXIX. 543: *Neque illos recte gessisse; cum in Italiam venirent*. Valerius Maximus IV. 1: *Age, L. Quinctius Cincinnatus qualem consulem gessit?* VII 7.: *Multo Q. Metellus praetorem urbanum severiorem egit quam Orestes gesserat*. Coniungit hic utrumque indifferenter, et II. I. de Catilina: *ceodem deinde animo civem gerens, quo patrem egerat*. Nolo plura e Gronovio exempla exscribere. Pro **agere** saepius poni **facere**, etiam Gesnerus non unis exemplis docuit in thes. V. ago et facio.

⁴²**Agit**, qui rem iustam dicit, **orat**, qui animo demisso precatur, ut quasi beneficium praestetur sibi. Donat. R.

magistratu. Conf. Gellii Noct. Atticar. XIII. 14. Messala de Auspiciis Lib. I.: *Si concionem habere volunt, uti ne cum populo agant*. Festus Pompeius: *Forum est, in quo iudicia fieri, cum populo agi, conciones haberi solent*.

Aggredimur de longinquo, **Adorimur** ex insidiis, et e proximo, Donat. Haec differentia ex linguae indole saltem recta est, et a veteribus plerumque, sed non semper observatur. Adhibetur **adgredi** de inopinata invasione, Svet. Calig. LVI.

Agilem, h. e. celeriter se agentem, actio et pernicitas facit; **strenuum**, motus, industria; **fortem**⁴³ vis animi, **robustum** corpus. Corn. Front.

Agmen est proprie exercitus ambulans, **acies** stans, aut in castris delitescens. Hinc locutiones: *claudere agmen; in agmine anteire; praecedens agmen; quadrato agmine ingredi suos iubere; stat directa acies; struere, instruere, dirigere, componere, continere, perturbare, instaurare, iterare aciem, decernere acie, cadere acie, recedere ex acie*. Sane **agmen** est quasi *agimen*, quod agitur sive ducitur; quare de stante aut consistente exercitu solum *καταχρηστικῶς*, et rarius apud bonos scriptores occurrit. Atque haec ipsa causa est, quod tantummodo transferatur ad ea, quae motum, incessum vel cursum prae se ferunt, uti: *agmen aquarum, agmen aligerum*. Virg. Aen. I. 186: *Longum per valles pascitur agmen*.

Agnati sunt, qui (vid. Pr. Inst. de Legit. Agnat. Tut.) per virilis sexus personas consanguinitate iunguntur, et eiusdem nominis sunt, quasi familiae adnati, velut frater eodem patre natus, filius, neposve, item patruus, patrum filius, qui frater patruelis dicitur, et nepos. **Cognati** sunt, qui per foeminas coniunguntur, quasi simul nati, vel commune nascendi initium habentes. **Gentiles** dicuntur, qui inter se eiusdem et generis et nominis sunt, ab ingenuis oriundi, quorum nec pater, nec avus servitutem servivit, qui capite non sunt deminuti; licet interdum **gentiles** dicantur, qui simili tantum nomine appellantur. Quo sensu Plin. H.N. XXXIII. 6. dixit de servis: *Singuli Marcipores. Luciporesve dominorum gentiles*; et Cic. Tusc. Disp. I. Servium Tullium regem vocat **gentilem** suum, cum eiusdem nominis esset non generis. Praeterea **agnatorum** nomen generale est, quo **cognati** et **gentiles** continentur. Nam, qui est **agnatus** idem et **cognatus** et **gentilis** est. Non utique autem, qui, **cognatus** et **gentilis**, idem et **agnatus** est; v. g., patris frater, id est, patruus, idem **agnatus**, idem **cognatus**, idem **gentilis**, qui non sanguinis dumtaxat, sed etiam generis gentisque ratione civili mecum numeratur. At matris frater, id est, avunculus, **cognatus** est, **agnatus** non est, quia mihi sanguine tantum coniungitur, non etiam genere, propterea quod mater non ducit et propagat genus, sed exit ab ea domo, in qua nata est, et in mariti familiam transit. Cic. Invent. II. 20: *Lex est, si paterfamilias intestato moritur, familia pecuniaque eius agnatorum gentiliumque esto*. Ib.: *Si furiosus est, agnatorum gentiliumque in eo pecuniaque eius potestas esto*. Varro L. L. VII.: *Ut hominibus quaedam sunt cognationes et gentilitates; sic in verbis. Ut enim ab Aemilio homines orti Aemilii ac gentiles sic ab Aemilii*

---

⁴³**Fortis** etiam pro **robusto** ac valido usurpatur, v. g. apud Plinium, Ep. VII. 3: *Gaudeo quidem, esse te tam fortem, ut Mediolani occurrere Tironi possis*. **Robustus** etiam refertur ad oppida. Florus enim I. 12. *Oppida robustissima* habet, et Cic. Offic. I. 20. de *animo robusto*, et Phil. II. 25. de *robustiore impietate* loquitur. Nec tamen huiusmodi exempla differentiam tollunt.

nomine declinatae voces in gentilitate nominantur. **Agnati** vocabantur, qui ex eadem stirpe familiaque prodierant. Quicumque vero ex eadem gente descendebant, ii erant **gentiles**. R.

Agnoscerere est recognoscere propinquos, amicos, aliasque res, quas ante novimus.

Cognoscere est noscere eos, qui prius incogniti, ignoti et invisii erant, seu diligenter et attente considerare; hinc etiam **cognoscere** ad magistratum pertinet, qui de haereditatibus, de causis cognoscit. Itaque **agnoscere** plus est, quam **cognoscere**. *Illud* adfectum simul et voluntatem, prolixumque studium, *hoc* tantummodo nudum intellectum respicit; *illud* specialius, *hoc* generalius est. Sic **agnitio** Dei plus est, quam **cognitio** Dei. *Haec* plurimum, *illa* pauciorum. Pater **agnoscit** filium, cum eum ad se adsciscit et pro suo habet. Quae liberorum agnitio Ictis est τῶν παιδῶν ἀνάληψις. Hinc intelligitur quid sit: agnoscere aliquem discipulum suum. Agnoscere erratum suum, est confiteri, cum affectu, cum dolore animi. Homines in densis tenebris aliquo modo Deum **cognoscunt**, sed non **agnoscunt**, h. e. non colunt, nec gloria afficiunt. Impii ergo, sacrarum litterarum notitia imbuti, habent potius cognitionem quam agnitionem. Pacuvius: *In turba Oresti cognita, agnita est soror*. Svet. Tib. XXIII: *Illatum deinde Augusti testamentum, non admissis signatoribus, nisi senatorii ordinis, caeteris extra curiam signa agnoscentibus, recitavit per libertum*. Corn. Nep. Ages. I: *Filium reliquerat Leotychildem, quem ille natum non agnorat; eundem moriens suum esse dixerat*. Sed haec differentia non semper servatur, ut Sallust. Catil. XLVII: *Cum prius omnes signa sua cognovissent*. Cic. Fam. I. 7: *Quod mihi de filia gratularis, agnosco humanitatem tuam*.

Ala est brachium avis alatum, cuius ope ales volat, omneque alatum animal. **Penna** avium vestis, qua etiam volant. **Pluma**, mollior et minor penna. **Talaria** sunt alae talorum Mercurii. Proprie autem sunt calceamenta, quae ad talos ligantur. **Alas** avis expandit, **pennis** volat, **plumis** tota vestita est.

Ala est vox socialis militiae propria. Dicitur quidem de Romanis etiam, sed perraro apud veteres. **Cornu** vero de legionibus aequae ac de sociis legitur. Vid. Lips. L. II. de mil. rom. Dial. II. p. 97. **Ala** plerumque equitum tantummodo est; **cornu** peditum equitumque. Servius ad Virg. Aen. IV. 121: *Alae, equites, ab hoc alae dicti, quia tegunt pedites alarum vice*.

Alacer dicitur is, cui omnis sensus in suo quisque loco degit, **lacer** vero, qui sic est affectus, ut vultu indicet adesse animum non sincerum sensibus suis: qua re cognita, illud quoque intelligitur, aliud esse **alacrem**, aliud **laetum**. Sunt qui **alacrem**, festinantem et properum putent, quasi alis acrem. Pedian. R.

Alapa quomodo differat a **colapho**, Willichius ad Ter. Adolph. II. 1. 46. exponit ita:

Colaphum⁴⁴ infringere est compressa in pugnum manu caedere, sicut **alepam** infligere est diducta et explicata manu verberare.

Album minus est, quam **candidum**. Nam **album** propius est pallido, et contrarium atro; at **candidum** intensa et nitente luce perfusum est, et opponitur nigro, uti album atro. *Illud* natura, *hoc* cura fit. Front. **Album** natura, **albatum** ita factum. **Albus** color nativus lanae est,

---

⁴⁴Colaphus dicitur a graeco verbo κολάπτειν tandem.

candidus proprie splendens ille et qui est ab arte. Isidor. R. Hinc *alba toga* erat communis civium romanorum vestis, qua diebus festis et solemnibus induebantur. **Candida** vero eorum, qui honores petebant, in quam, intendendae albedinis causa, cretam addebant Quo alludit Persius Sat. V. 176. seq.: *Quem ducit hiantem cretata ambitio*. Quamquam *haec duo* interdum confunduntur, ut cum Cato dixit: *In Italia atras capras lac album habere*. Varro in Andabatis: *Candidum lacte e papilla cum quit*.

Alere est vitam sustentare rebus ad victum cultumque corporis maxime necessariis, ut cibo, vestitu, habitatione, etc. seu est parvos nutrire, ut crescant. Transfertur quoque saepissime ad incorporea. Sic puerile studium laudibus **alitur** i. e. augetur. Memoriam ingeniumque assidua exercitatio **alitur**. **Educare**, (pro quo Ter. in Eunuch. I. 2. 37. et Virg. Aen. VI. 765. educere dicunt), est a teneris ad maturam aetatem educere, et hoc amplius liberaliter habere et instituere. L. 7. de alim. Legal. Nam qui **alitur**, tantum praestat alimenta; qui autem **educatur**, non modo corpori necessaria suppeditat, sed etiam adhibet disciplinam et institutionem. Attius in Andromeda: *Alui, educavi, id facile, gratum ut fiat seni*. Plaut. Menaech. I. 1. 22: *Nam illic homo homines non alitur, verum educatur recreaturque*. Non. Marcel.: *Unde licet colligere, plus etiam esse recreare quam alere*. Paraeus.

Ales. V. Avis.

Ali est nutrir; **Pasci** autem est, natos cibo saginari. Varro in Gerontodidascolo: *Ubi graves pascantur, et alantur pavonum greges*. Sic altilia dicuntur animantia, quae inclusa aluntur, sive aves in corte aut aviario, sive quadrupedia in roborario, sive pisces in vivario. Neque tamen hoc usquequaque perpetuum videtur. Nequid enim dicam de poetis, qui vocabulorum differentias omnino negligentius tractant, sunt etiam apud prosae orationis scriptores loci, ubi **pasci** pro *nutriri* poni videtur. Non. Marcell. V. 74.

Alias, alia tempore significat, **alia** aliter, aut per alia. Don. R.

Aliquantum, id est, paulum, vel nonnihil, ad modum refertur. **Aliquot** ad numerum. **Aliquantisper** ad tempus, sed cum significatione brevitatis, quemadmodum et **tantisper**; ut: *Tantisper heic mane, dum huc recurro*. Interdum usurpatur pro *non diutius*; ut Terent. Heaut. I. 1. 55: *Tantisper te meum dico, dum quod te dignum est facies*. **Paulisper** et **parumper** ad tempus etiam pertinent, ut: *Paulum admodum rei, paulisper ausculta*. Iuv. Sat. IV. 62: *Obstitit intranti miratrix turba parumper*. Errant igitur, qui **paulisper** usurpant pro *parum* sive *paulum*. H.

Aliquis et **Quispiam** fere idem significant. **Quidam** pro certo non nominato ponitur. **Quidam** notat rem certam, **aliquis** rem incertam et vagam, sed haec differentia non semper vera est. **Ullus** fere interrogative, aut negative, aut subiunctive ponitur. *Non est ulli fides. Vocat me ullus? Si quaeret me ullus, dicito, me esse domi*. Eodem fere modo usurpatur **quispiam**. H.

Alitudo, incrementum est corporis: **alimentum**, infantis; **alimonia**, derivativum ab alendo, quasi particula animi. Front. R.

Alius de pluribus dicitur. **Alter** de duobus. **Alius** esurit, **alius** ebrius est: **alios** alia delectant.

E duobus filiis **alter** duxit uxorem, **alter** in bello periit. Alter **alterum** sublevat. Plaut. Trinum. III. 3. 46: *Det alteram illice, alteram dicas tibi dare sese velle*. **Alius** interdum sonat diversum. **Alia** res est. **Alius** es multo, quam soles. Alter similitudinem, ut alter Tullius, i. e. Tullio simillimus. **Alter** interim secundus dicitur, ut, tu nunc **alter** eris ab illo. Praeteriit dies unus, alter, tertius. H.

Etiam ἀκρίβειαν illam, qua *alius* ab altero dicto iam modo differt, veteres interdum negligunt. Ut Apuleius. Miles. V. de duarum sororum colloquio addit: *suscipit alia*. Plautum quoque, Ciceronem, Caesarem ac Livium non semel ita usos hoc vocabulo, Taubmanus animadvertit.

Allegare et **Legare** differunt ita, ut **allegare** idem sit quasi in legationem aliquem rogatum pro parvis privatisque causis mittere, **legare** pro publicis magnisque rebus. Ita dixeris, *amicos allegare ad aliquem*, et *in Africam legantur*, qui amicos regis adeant. Perspexerunt hanc differentiam Hadr. Cardinalis in suo libello de sermone latino, et Antonius Schorus in libro de phrasibus L. L. Et sane loci scriptorum, quos citant, satis id demonstrant. Conf. Vorstius de lat. merit. suspecta p. 142.

Allevare proprie est levius aliquid facere seu reddere, deinde in altum tollere. **Elevare** est sursum tollere, immo et idem atque extenuare ac deminuere. H.

Alloquium est sermo, qui levandi ac minuendi alieni doloris causa habetur: sicut alloqui interdum est consolari. **Colloquium** est confabulatio quaelibet; **colloquium** cum conveniunt in unum locum *loquendi* causa. Hinc **adlocutum** mulieres ire aiunt, cum adeunt aliquem *consolandi* causa. **Loquela** verbum, quod in loquendo afferimus. Hor. Epod. XIII. 17. seq.: *Illic omne malum vino cantuque levato, Deformis aegrimoniae dulcibus alloquiis*. Catul. Epig. XXXIX. 4. seq.: *Quem tu, quod minimum facillimumque est, qua solatus es allocutione?*

Alluviones sunt vel fluminum, vel maris, vel pluviae, aut demersiones, aut translationes locorum; **Eluviones** vero fossae pluvia factae. R.

Altare est, quod a terra erectum atque exaltatum est; **Ara** vero, quae in terra statuitur, ita ut nihil altitudinis prae se ferat. Unde et mensae in aedibus sacris, atque etiam privatis ararum vicem obtinebant. *Illud*, in quo victimae aut hostiae adolebantur, *haec*, in qua supplicabatur, aut libabatur tantum. *Illud* superis Diis tantum consecratum erat, *haec* tam superis quam inferis. Virg. Ecl. V. 65. seq.: *En quatuor aras. Ecce duas tibi Daphni, duoque altaria Phoebo!* Plin. HN. XV. 40: *Ut ne propitiandis quidem numinibus accendi ex his altaria araeque debeant*. Plin. Paneg. I: *Quippe inter aras et altaria*. Arnob. VI: *Non altaria fabricamus, non aras*. Id. VII: *Arae istae, quas dicitis, altariaque haec pulcra*. Quamquam **altare** numero multitudinis interdum significat eminentiam ararum, ut Virg. Aen. II. 515: *Et natae nequicquam altaria circum*. Tac. Ann. XVI. 31: *Altaria et aram complexa. Aliquando Libamina aris imposita*. Sic iterum Virg. Aen. II. 174: *Paterisque altaria libant*. **Ara** dicta ab ariditate, quia in iis adoletur ignis; est enim focus sacer, sacrificiis ustulandis destinatus. **Altaria** ab alendo, quia igni adduntur alimenta. **Ara** dedicabatur non in templis tantum, sed et in plateis ac vicis, nec a

principibus solum, sed a privatis etiam; ut **altaria** illustrius aliquid, splendidius et divinius notent, quam **arae**⁴⁵.

Alter. V. *Alius*.

Altitudo est incrementum corporis. **Alimentum** incrementum infantis. **Alimonia** derivativum ab alendo, quasi particula animi. Front.

Altor sumitur semper active, et notat illum, qui alit; **Alumnus** vero ex mente Vallae Eleg. VI. 1. tantummodo passive, idemque est, ad qui nutritur. Verum, quod praedicta vox active quoque, h. e. pro eo, qui nutrit, accipitur, omissis iam Virgilii, Taciti ac Plinii testimoniis, Varro hoc modo testatur: *Et ecce (inquiens) de improviso ad nos accedit cana veritas atticae philosophiae alumna*. Ex veritate namque philosophia, et non ex philosophia veritas est nata. Hinc in activa significatione respondet Graecorum τροφός. In passiva τρόφιμος. Quamquam hoc vocabulum apud Dioscoridem, Theophrastum, et alios active etiam sumitur. H.

Altum et quod sursum est, et quod deorsum. Agraet. R.

Alvus proprie virorum est, alias dicitur venter animalis, **Uterus** mulierum, est enim locus, quo foetus conceptus continetur. **Venter** utriusque, proprie autem est corporis regio ima, alimentorum receptaculum. Agr. Consumit **venter**, **uterus** parit, egerit **alvus**. P.

A manu est is, qui amanuensis aliter dicitur, cuius scilicet opera et manu ad scribendum utimur. **Ad manum**, praesto adest ad imperata facienda. Hanc vero differentiam omnino vanam ac irritam esse, testatur Claud. Salmasius, eminentioris litteraturae eximie peritus vir, in notis et animadv. ad Prooem. Comment. Simplicii in Epicteti Enchirid. p. 8. his verbis: *Falsi sunt viri doctissimi, quibus hactenus persuasum fuit, discrimen esse inter servos ad manum, et amanuenses, sive a manu, quasi hi tantum sic vocati essent, quorum opera dominus in excipiendo, quae dictaret, et scribendo uteretur*. Nam **a manu** servus, et **ad manum** idem. Ut *servus a veste*, et *ad vestem*, et alia id genus complura. Servi enim amanuenses, quos etiam προχείρους graece dictos licet hariolari, erant in ministerio quotidiano, et dominis semper praesto esse debebant, qui propterea et ad manum servi dicebantur, et continebantur illorum appellatione muliones, vestitores, obsonatores, vestiarii, cellarii, cubicularii, arcarii, coqui, placentarii, tonsores, pistores, lecticarii et alii homines huiusmodi. Attamen scribae videntur quibusdam κατ'ἐξοχήν amanuenses dicti, quia praeter caeteros urbani ministerii famulos erant maxime ad manum. Rusticani enim ministerii servos dominis suis non semper ad manum praesto fuisse, docet nos Paulus III: Sent. Tit. VII: *Servis, inquit, amanuensibus legatis omnes, qui ex conversatione urbana et in ministerio fuerint, debebuntur, nisi ex his aliqui perpetuo ad opus rusticum transferantur*. Addit mox: *dubitatum esse, an venatores servi, vel aucupes inter urbana ministeria continerentur*. Quod idem est, ac si dixisset, inter amanuenses. Cic. de Orat. III. 60: *Quem servum ille habuit ad manum*. Svet. in

⁴⁵Ad christianos quod attinet, censet Morcellius, (De stilo Inscr. Lat. I, 17) hoc discriminis statuendum esse inter aram et altare, ut **altare** nunc appellemus, in quo sacrum fiat, **aram** vero quae sacri honore careat; cuiusmodi quaedam in aediculis prope vias ruri visuntur. Th. Vall.

Aug.: *Thallo a manu, quod pro epistola prodita denarios quingentos accepisset, crura fregit.*
Sic **A pedibus** dicitur, qui negotia domini pedibus exsequitur. **Ad pedes** olim erat, qui stabat pone dominum accumbentem, et coenanti ministrabat. Nam lecti tricliniales in medio coenationum sternebantur, ut spatium, quantum satis esset ministrantibus, relinqueretur. Cic. ad Att. VIII. 5: *Policem, servum a pedibus meum, Romam misi.* Senec. de Benef. III. 27: *Servus qui coenanti ad pedes steterat.* Mart. Ep. VIII. 20. 19: *Misto lagenam replet ad pedes vino.* Id. II. 23. tamen dixit: *Omnia cum retro pueris obsonia mittas: Cur non mensa tibi ponitur a pedibus?*

Amator fingere potest, **Amans** vere amat. Donat. **Amator**, qui ad tempus, **Amicus** qui perpetuo amat. Donat. **Amans** in actione, **Amator** est in proclivitate. R.

Ambarvales hostiae dicuntur, quae rei divinae causa circum arva ducuntur ab iis qui pro frugibus faciunt. **Amburbiales** hostiae, quae circum terminos urbis Romae ducuntur. Fest. R.

Ambitio cupiditas gloriae vel magnarum rerum desiderium. **Ambitus** est crimen affectati honoris, seu est captatio honorum aut dignitatum. *Hic* actu et opere perficitur, sive in petitione versatur; *ille* est in animo⁴⁶, velut causa et origo ambitus. Nam qui honores plus nimio appetunt, hi largitionibus, blanditiis aliisque malis artibus populi suffragia captant. Hinc vero **ambitus** cui reprimendo latae leges, Baebia, Calpurnia, Pompeia, Tullia, Iulia: etiamsi ambitio frequenter quoque sumatur pro favore et gratia. Indeque fit ambitiosus iudex, et ambitiosa sententia, quae gratis, vel accepta mercede, in alicuius favorem a iudice fertur. Cic. Ep. Fam. XIII. 17: *Quod solent facere qui religiose et sine ambitione contendunt.* Svet. Domit. VIII: *Ambitiosas centumvirorum sententias rescidit.* Ulp. de off. Cur. Reip. IV. D. de decr. ab. ord. fac.: *Ambitiosa decreta decurionum ait, rescindi debere, sive aliquem debitorem demiserint, sive largiti sint.*

Ambo sunt duo, vel duae coniunctim, ideoque de iis dicitur, qui uno tempore, aut simul, quid faciunt, ut, *Cicero et Antonius ambo consules fuerunt*, qui consulatum una gesserunt. **Uterque** eos designat, qui diverso tempore, et separatim, quid faciunt, ut *Cato et Cicero uterque fuit orator*, qui diversis aetatibus vixerunt. Sic in senatusconsultis addi solebat: *consules alter ambove.* Cic. Phil. VIII. 11: *Uti. C. Pansa. A. Hirtius, consules, alter ambove, si eis videbitur.* Plaut. Mil. II. 2. 95: *Sed si ambas videre miles volet, quid agimus?* Itali: *Ma se il soldato le vorrà vedere tutte due insieme. Che faremo?*

Ambulare est spatiis factis in eadem vestigia saepius reflectere, idque ad voluptatem, vel sanitatem. Interdum spatiari, vel deambulare, significat. Interdum longioris itineris est, et idem est, quod ire vel iter farere. Inde ambulatio, quae interdum pro loco, in quo ambulamus, interdum pro ipsa ambulationis actione ponitur. **Ire** est porro et ulterius pergere et fere ob negotia persequenda. **Incedere** est ingredi composito, vel cum gravitate

---

⁴⁶Ambitus honoris dici coeptus est a circumeundo supplicandoque. Ambitio est ipsa actio ambientis. Fest. Ambitio etiam dicitur magnarum rerum desiderium et appetitus. Interim tamen **ambitus** pro **ambitione** usurpat Florus I. 16. et versa vice **ambitio** pro **crimine ambitus** Iustinus, Livius, Cicero, Sallustius.

et pompa. Ulp. Institut. VII: *Iter est ius eundi ambulandi hominis*. Sen. Quaest. Nat. VII. 31: *Tenero ac molli passu suspendimus gradum, nec ambulamus, sed incedimus*. Sallust. Iug. XXXI: *Incedunt per ora vestra magnifice*. Id. in Catil. LX: *Cohortes paulatim incedere iubet*.

Ambulare incipiunt infantes; **Inambulant** aetate pleni. Fronto.

Amens est, qui omni sensu et ratione caret, vel qui a mente motus est, ut furiosus, fatuus et attonitus. **Demens** appellatur, qui non est integra mente et sana: retinet tamen communem vitae cultum, ut est rudis et vanus. **Amens** tota mente caret, **demens** parte. **Mente captus** dicitur cum mens ex hominis potestate abiit. Fest. R. Afranius in Vopisco: *Amentes quibus animi non sunt integri, surde audiunt*. Sallust. de Republ. ordinanda I. 12: *Insomniis exercitus, furibundus atque amens alienata mente feraris*. Sed nonnumquam confundantur. Cic. Tusc. III. 5: *Nec minus illud acute, quod animi affectionem lumine mentis carentem nominaverunt amentiam eamdemque dementiam*.

Amicitia, ut **Amor**, plus est, quam **benevolentia**. *Ilia* est amantis et inter eos, qui se norunt: *haec* diligentis. Svet. Tiber. LI, **Amicitias** et **familiaritates** pro amicis usurpavit. Ita enim scribit: *Testamentum quoque eius pro irrito habuit, omnesque amicitias et familiaritates, etiam quibus eam funeris curam moriens demandarat, intra breve tempus affixit*. Cic. Fam. III: *Nihil est, quod studio et benevolentia, vel amore potius, effici non possit*. Id. ib. V. 46: *Officium tamen functum benevolentissimi atque amicissimi*. **Amicitia** est, ubi etiam non est usus. **Familiaritas** est consuetudo et usus cum aliquo. Paraeus. R.

Amicus, quasi animi custos, semper in bonam partem sumitur, et non solum ad personam, sed etiam ad res refertur, et est, qui sincere et constanter alterum amat. **Amator** est, qui temporarium alteri officium, aut obsequium praestat. Vel **amicus** animi est. **Amator** corporis, ideoque et turpitudinis, quia amore libidinis torquetur. Cic. Verr. V. 63: *Tuus antiquissimus non solum amicus, verum etiam amator*. Lucil. Sat. XXIX: *Favorem me tibi, amicum, amatorem putes*. Plaut. Truc. 1. 2. 70: *Sed longe aliter est amicus atque amator*. **Amasius** est pronus ad libidinem; **Amabilis** vero amore dignus. Valla V. 37.

Amittere⁴⁷ levius est et minus, quam **perdere**. Nam **amittimus** quoque vitio alieno; **perdimus** dumtaxat nostro. Et **amittimus** etiam id, quod recuperare possumus; **perdimus** id, quod omnino periit. Ita pie defunctos **amisimus**, sed non perdidimus; e contrario oleum et operam non amisimus, sed **perdidimus**, idest frustra consumpsimus; unde **perditus homo**, qui a recta ratione ita alienatus est, ut ad eam redire iam non posse videatur; et **perditae res** convulsae et prostratae sunt⁴⁸; itemque **deperditum**, quod in rerum natura esse desiit, auctore Caio Icto. Confunduntur tamen frequenter, ut Cic. Fam. V. 16: *Minus miseri, qui liberos his temporibus amiserunt, quam si eosdem bona, aut denique aliqua republica perdidissent*. Ulp. ad Edictum III. 9. D. de V. Sign.: *Verbo periisse et scissum et*

⁴⁷Quando pro dimittere ponitur, eleganter dicimus amittere e manibus, vel de manibus, vel amittere absolute. Alias est remittere nolentium, dimittere volentium.

⁴⁸Perdere enim nonnumquam pro affligere atque evertere sumitur. Nam qui perdit, partim scienter corrumpit, partem inscienter amittit.

fractum contineri, et vi raptum. Id. L. LVI. 4. D. de Vi Bon. Rapt.: *Amissa autem dicuntur ea, quae corrupta alicui relinquuntur, scissa forte, vel fracta.*

Amo et **Diligo** hoc differunt, quod **amo** maiorem vim atque affectionem denotet, seu longe amplius efficacius sit, quam **diligo**⁴⁹. Sicut apud Graecos plus est στέργειν, quam φιλεῖν, et quam ἀγαπάζειν⁵⁰. Ter. Eun. I. 2. 16: *Non quo quemquam plus amem aut plus diligam.* Cic. Fam. IX. 14: *Tantum tamen accessit, ut nunc demum amare videar, antea dilexisse.* Id. Fragm. ap. Non. IV. 78: *Me aut amabis, aut, quo contentus sum, diliges.* Praeterea **diligimus** ex virtute; **amamus** vero interdum utilitatis aut voluptatis causa. Id. Amic. IX: *Ego admiratione quadam virtutis eius, ille vicissim opinione fortasse nonnulla, quam de meis moribus habebat, me dilexit.* Valla V. 37. **Amare** est efficacius quam **Diligere**; **Colere** modo est venerari seu cultum tribuere maioribus, modo est prosequi: sic **colimus** pares amore et officio, minores humanitate et beneficiis; id est, prosequimur amore, officio. R.

Amoliri dicuntur ea, quae cum magna difficultate et molimine submoventur, seu magno labore amoventur, et tolluntur e medio. Itaque **se amolitur**, qui vix recedit. Donat. R.

Discedere dicitur, qui facile abit e medio. Donatus.

Amor et honestus, et sic debetur fratribus, coniugibus, liberis alque familiaribus, et turpis est. Casp. Barthius, *Adversar.* XXXIX. 6. ex grammaticis quadripartitam amoris differentiam observavit, quando videlicet illum honestum, pium, crudelem atque obscoenum esse dicit, hoc quidem modo, ut honestus coniugibus, pius famulis debeatur, crudelis vero contra naturam, atque obscoenus tantummodo meretricum sit. **Caritas** tantum honesta, et Deo, patriae atque patribus prae ceteris exhibenda est. *Ille* omnibus etiam brutis convenit, et saepe conciliatur voluptatis aut utilitatis gratia. *Haec* hominum⁵¹ ac Dei dumtaxat est, et ex sola virtute proficiscitur. Vel **amor** re et factis declaratur, **Caritas** animo inhaeret. **Amor** etiam plus est quam **caritas**. Hinc quando coniunguntur, **amor** posteriore loco ponitur. Cic. Amic. V: *Ita contracta res est et adducta in angustum, ut omnis caritas aut inter duos, aut inter paucos iungeretur.* Gell. XII. 5: *Natura, inquit, omnium rerum, quae nos genuit, induit nobis, inolevitque in ipsis statim principiis, quibus nati sumus, amorem nostri et caritatem.* Trebonius Ciceroni: *Et caritate et amore tuum officium praestiturus.* **Amor** iudicii est,

⁴⁹Videtur Scaligero diligere dici a diligendo, quod tamquam initium sit amandi.

⁵⁰Στέργειν autem utraque hac voce est ἐμφοτικώτερον. Notat enim naturali quadam caritate complecti, qualis est amor atque affectus parentum erga liberos, liberorum vicissim erga parentes et sanguine iunctos, Graecis στοργή dictus. Sed quomodo dii (addamus et deae) amare nos dicantur, Leg. Gasp. Sciopp. Franci, Suspectar. Lection. lib. II. epist. XVII: *Venus nos amare dicitur, quando venustatem nobis et potentiam in amore largitur.* Sic *amamus nos invicem, amamus nos mutuo, amamus nos pariter, amamus inter nos*, idem significat; sed in postremo non geminabitur accusativus, ut: *amamus nos inter nos*; sed *amamus inter nos*. **Adamare** est amatorie amare, sive amare incipere et multo minus quam **deamare**, quod idem est, ac valde amare. V. g. Si quem sincero amore adamasti, constanter deama, amantemque te redama sicut solet amasius amasiam. Sic a latinis amplecti et amplexari pro valde amare ponuntur.

⁵¹Cic. Partit. Orat. XVI: *Amicitiae caritate et amore cernuntur. Nam cum deorum tum parentum patriaeque cultus, eorumque hominum, qui aut sapientia aut opibus excellunt, ad caritatem referrī solent; coniuges autem et liberi et fratres et alii, quos usus familiaritasque coniunxit, quamquam etiam caritate ipsa, tamen amore maxime continentur.*

Cupido inconsideratae necessitatis. Non usquequaque tamen id differentiae a veteribus observatum.

Amphimalla et **Gausape** non sunt eadem vestes. **Gausape** erat vestimentum ex pingui ac densa lana compactum, tunica, lacerna, penula, sed ex una tantum parte villosum, **amphimalla** autem utrinque habebant villos. Plin. HN. VIII. 73: *Antiquis torus e stramento erat, qualiter etiam nunc in castris. Gausapa patris mei memoria coepere, amphimalla nostra.* V. Ferrarius de re vestiar.

Amphitheatrum dictum, quod ex duobus theatris sit factum, nam rotundum est; **theatrum** vero ex medio amphitheatro est, semicirculi figuram habens.

Ampliare in sensu fere physico et proprio, v. g. **ampliare** templum, aedes, vulnus, raro improprie. **Amplificare** promiscue sumitur, et physice et moraliter, ut: amplificare domum, urbem, alicuius dignitatem, gloriam, aliquid dicendo. Hoc patet quodammodo latius illo.

Ampliatio erat quoties iudices pronunciabant, rem sibi non liquere, et amplius cognoscendum esse. Quo facto, secunda actio iterum instituebatur, quocumque die iudex volebat. Sed is solus causam perorabat, in cuius oratione obscuritas fuisset.

Comperendinatio autem erat, cum litigatores, prima actione perfecta, etiamsi iudices non iudicassent, in diem tertium, sive perendinum secundum, reiiciebant, et tum uterque iterum causam dicebat; prius tamen defensor, quam accusator audiebatur. Itaque in **comperendinatione** potuit esse **ampliatio**; in ampliacione autem haudquaquam comperendinatio. Sic **comperendinati** rei possunt dici in causis criminalibus, quos curia dimissos fide sua esse voluit, id est, quos suae ipsorum custodiae commisit, ut aut urbem iusti carceris loco habeant, aut primatem aliquam domum, ut fit interdum ex personarum dignitate, et genere cousarum⁵². Cic. Caecin. X: *Cum eius consilii iudex non esset, et in eo*

---

⁵²Quid inter comperendinationem et ampliacionem intersit, indicat Io. Alb. Spies in Diss. de comperendinatione § 20. Alii nihil prorsus differentiae inter utrumque genus animadverterunt. Alii, cum Budaeco, differre quidem ampliacionem a comperendinatione, sed leviter tantum, et solo fere temporis intervallo, existimarunt, cum tamen praeter hanc, plures aliae, eaeque longe graviores fuerint discriminis rationes, quas uno conspectu, et velut in compendio exhibebimus. Et primo quidem **comperendinatio** facta est, etiamsi iudices primo coetu non iudicassent, immo ne iudicare quidem ante secundam actionem licuit; **ampliatio** vero ex incerta iudicium sententia est. Deinde in **comperendinatione** semel dumtaxat iudicium differebatur, et numerus duarum actionum a lege praestitutus erat, **ampliatio** saepius fieri poterat, nec certus actionum definitus erat numerus, adeo ut causam L. Cottae, repetundarum accusati a P. Scipione, septies ampliata, ex Valerio L. VIII. c. I. n. II. intelligamus. Porro in **ampliacione**, docente Asconio, is solus iterum causam dicebat, in cuius peroratione videbatur obscuritas; in **comperendinatione** ab utraque parte iterum acta causa fuit. Praeterea in **comperendinatione** defensor primum dixit, deinde accusator; in **ampliacione**, si ab Asconio discedamus, primum accusator, deinde defensor. Denique **ampliatio**, in quemcumque diem praetor iuberet, iudicium differebat, **comperendinatio**, ex praescripto legis, in tertium dumtaxat. Tacemus nunc, **comperendinationem** etiam origine ab **ampliacione** differre, cum haec longe vetustior fuerit, et multis ante primam de repetundis legem annis in foro usitata; illa vero, demum Ciceronis aetate, ex lege Servilia Glaucia descendit. Item et **comperendinationem** soli publico repetundarum iudicio propriam videri; cum **ampliatio**, si non iudiciis publicis privatisque communis, certe in publicis omnibus recepta fuerit. Sed aliam adhuc differentiam invenisse sibi visus est P. Manutius, vir doctissimus, qui in libro de LL. Romanis, cap. 22. inter alia ita scribit: *Differt etiam*

---

in hoc a comperendinatione ampliatio, quod ampliatio tantum a iudicum arbitrio ac voluntate pendet; comperendinatio est illa quidem in iudicibus posita, sed petente, vel accusatore, vel defensore. Nam si alteruter, aut uterque petisset nihil iudices de comperendinando reo cogitassent. Non potuisse autem comperendinationem invitis iudicibus omitti, Peditius docet, cum ait, ideo testibus usum esse Ciceronem, ut, si posset, comperendinationem tolleret. Sperabat enim Cicero, causas per testes patefacta iudicibusque probata, futurum, ut de tollenda comperendinatione a iudicibus impetraret. Et paullo inferius: frustra enim, inquit, Cicero conatus esset tollere, ac ne conatus quidem esset, si necessaria fuisset. Putat adeo vir eruditus, comperendinationem ex lege Servilia minime necessariam, sed tum in ipsorum iudicum, tum in accusatoris atque defensoris voluntate positam fuisse. Cui vero opinioni ut subscribamus, induci non possumus, quamvis ea etiam arriserit Phil. Broidaeo in Corollar. 2. ad cap. 15. L. IV Hist. For. Rom. Polleti, et Sam. Pitisco in lex. antiq. rom. sub voce ampliatio. Ubi cumque enim in orationibus Verrinis comperendinationis mentio fit, ita de hac re loquitur Cicero, ut illam sententiam haud obscure falsitatis arguat. Quid enim? verba illa: Adimo comperendinatum, quod habet lex in se molestissimum, bis ut causa dicatur? Quid deinde? Glaucia primus tulit, ut comperendinaretur reus, etc. Quid porro? Reus, lege comperendinatus, re et opinione hominum paene damnatus? Nonne omnia potius indicant, comperendinationem utique legitimam fuisse atque necessariam? Tacemus alia argumenta huius rei ex iisdem orationibus passim desumenda. Etsi vero Manutius auctoritate nititur Asconii satis gravi, nec profecto nullius momenti videtur viri doctissimi argumentatio, tamen et hic locus, ad quem provocat, rem minime conficit. Is autem est in argumento Verrinae II ubi haec legimus: Ostenditur, certandum cum Hortensio astutia, non utendo horis omnibus ad dicendum, ad tollendam si fieri possit, comperendinationem, per testes crimina comprobando. Quibus verbis hoc dici ab Asconio, Manutius existimat, Ciceronem id egisse, ut causa rite patefacta et probata, de tollenda comperendinatione a iudicibus impetraret, utique adeo statim post primam actionem, de Verre in consilium iretur. Quod, si verum est, omnino evincit, comperendinationem in reorum postulatione simul atque iudicum potestate, fuisse positam. Sed fallitur vir eruditus, et, si haec eadem mens fuisset Asconii, ipse quoque falsus esset quantivis pretii interpret. Quid enim, si de comperendinatione, iure suo, et permissu ipsius legis, tollenda cogitasset Cicero; quid inquam, Act. I. II. dixisset: mea ratio est, ut ante primos ludos comperendinem? quid item in hac prima actione ad secundam toties provocasset? Sic, e. g. circa finem: Si quis, inquit, erit, qui perpetuam orationem, accusationemque desideret; altera actione audiat. Et paullo post: Haec primae erit actionis accusatio. Ergo et secundam institui volebat. Non adeo ita simpliciter et $\pi\alpha\chi\lambda\omega\varsigma$ intelligenda sunt illa verba Peditiani, sed plane alio spectant. Scilicet, non permissu legis, de tollenda comperendinatione laborabat Cicero, sed astutia et calliditate. Haec vero cuiusmodi fuerit, iam luculenter demonstravit Hotomannus, in comment. verb. iur. sub voce ampliatio, cuius verba, cum rem prorsus egregie declarent, non possum, quin hic integra repetam. Verum, inquit, postquam illam Manutii sententiam proposuit, alio pertinere locus Asconii videtur: nimirum eo, ut illa astutia et calliditate Cicero utens, qua est usus h. e. simpliciter testibus interrogandis crimina exponens, et perpetuam orationem emittens, Hortensio defendendi facultatem priore actione adimeret. Quod eo ipso consilio Ciceronem affectum, Peditianus ipse in extremo eiusdem orationis demonstrat: Quibus rebus, inquit, adeo stupefactus Hortensius dicitur, ut rationem defensionis omitteret. Et Cicero Verr. III. 11: Vereor, ne, quem nemo prima actione defendere ausus esset, eum ego bis accusare non possem. Item in V. 16: Qui testes interrogari priore actione nolueris, et iis tacitum os tuum praebere malueris: item in VII. 59: Quoniam priore actione, ut patroni tui dictant, nova quadam sapientia ut omnes intelligunt, conscientia tua, atque auctoritatem eorum testium; testem nullum interrogasti. Item Asconius in II. argumento: Qua arte ita est fatigatus Hortensius, ut nihil, contra quod diceret, inveniret. Item in III. 9: Astutia Ciceronis haec fuit, utendo testibus; ut nihil reliqui esset Hortensio, nisi ut eos interrogare posset: dicendi autem facultatem nullam ei dedit, nihil ipse dicendo. Satis aperte, opinor, docuimus, adsecutum fuisse Ciceronem id, quod contendebat; nimirum ut comperendinatio tolleretur, non legis permissu, sed astutia et calliditate. Sublatam autem ideo comperendinationem, quia si fuisset comperendinatio, semel atque iterum defensio Verres fuisset. Nunc autem defensio non est. Itaque post perpetuam orationem Ciceronis et quinque libros pronuntiatos, semel tantum defensio fingitur, quasi unica actione transactum iudicium ex Caecilia vel Acilia lege fuisset. Hactenus Hotomannus. Sed et alia quodammodo nobis ipsis in mentem venit verborum Asconii interpretandorum ratio. Supra enim iam monuimus, comperendinationem, sive secundam actionem in causa Verris utique secutam non fuisse.

consilio cum causam nona audisset, et potestas esset ampliandi, dixit, sibi liquere. Id. Verr. III. 9: *Adimo comperendinatum, quod habet in se lex molestissimum, bis ut causa dicatur.*

Amplius saepius spatii, **plus** quantitatis est. R.

Amurcam inter et **Faecem**, de quarum priore agit Plin. HN. XV. 8. et Varro de RR. passim, hoc esse discrimen in Fabri lexico adseritur, ut in **faex** olei expressione sequatur, **amurca** autem praecedat.

Anadema est corona vulgaris, quae venustatis aut luxuriae causa, capiti imponitur⁵³. Latini vocant redimiculum, et quidem eo significato, quo redimire saepe est coronare. Ita enim Martianus Capella L. IX de Nupt. Philol. et Mercur. Distich. IV: *Ipsa etiam fulcris redimicula flectere sueta Flora decens trina est anxia cum Charite.* **Diadema**⁵⁴ est corona propria regum

---

Quemadmodum igitur hoc non propter legem factum est, aut ex praetoris atque iudicum voluntate, sed, quoniam Verris defensor Hortensius, patrocinium destituisset, et conscientia scelerum, ipse Verres iam sponte demigrasset exulatum; ita nec tollendae comperendinationis aliam viam iniisse Cicero videri potest; quam ut prima actione, perpetua oratione omissa, et defendendi facultate Hortensio adempta, per testes crimina statim comprobando, Verrem ita opprimeret, ut ipse actionem secundam sustinere amplius nollet, sed poenas, quas ex legibus metuebat, voluntario exilio vitaret. Sicuti vero iam satis ostendimus. verba Asconii illud minime significare, quod Manutius existimavit, comperendinationem scilicet in iudicum arbitrio et voluntate positam fuisse; ita tamen ex iis, quae ad illustrandum hunc locum modo attulimus, alia quaedam, eaque non minor oritur difficultas, quam miror a Manutio non esse observatam. Cum enim Cicero in prima actione perpetua oratione non fuerit usus, sed testium interrogatione accusationem totam expedierit; quo factum est, ut causa Verris, ex lege bis dicenda, semel tantum in iudicio dici potuerit: necesse omnino videtur, ut comperendinatio saltem hactenus in potestate iudicum, et accusatoris rei, fuerit. Quo pertinent ipsa Ciceronis verba, supra illustrata, *Adimo comperendinatum, quod habet lex in se molestissimum: bis ut causa dicatur.* Verum salva res est. Neque etiam hoc concedimus, ordine vel iudicum, vel partium arbitrio a lege relictum fuisse, utrum prima actio perpetua oratione transigenda esset, nec ne. Quomodo enim vel ipse Hortensius tam graviter et invidiose potuisset queri, Ciceronem Verri comperendinatum adimere, si lex illud permisisset? Aut, quid opus fuisset, ut Cicero de impetranda hac re a iudicibus tantopere laboraret, si iure suo eam postulare potuisset? Id ipsum potius indicio est, legem utique voluisse, ut causa in utraque actione perpetua oratione dicatur. Sed in causa Verris necessitas, quae legem non habet, aliud suasit. Et in hac necessitate consilii sui demonstranda maxime occupata est Ciceronis oratio, quae actionis primae nomine vulgo inscribitur. Breviter autem strictimque eam exponunt Asconius, itemque Manutius, et Hotomannus in argumento. Quae cum ita sint, iam alia potius oritur **ampliacionis** et **comperendinationis** differentia, quam quidem Manutius suppeditavit, quae in eo consistit, quod *illa* libera est, et in iudicum potestate posita, *haec* necessaria, et legis vi atque imperio constituta.

⁵³ Ἀνάδεμα a Cornelio Iansento Part. IV. Commentar. in Concord. Evang. c. 122. p. 90. col. 1. n. A. et B. dicitur donum, quod Diis dicatum suspenditur, in parietibus templi, aut columnis eius, cuiusmodi nunc visuntur in templis christianorum, praecipue iuxta sanctorum coelorum monumenta, statuariae argenteae, aut cereae. Quam sententiam etiam amplexus est Carolus Paschalius Coronar. lib. IV cap. 12. ita brevissime scribens: *Ἀνάδεμα nihil aliud est, quam corona, quae diis appendebatur, ut reliqua donaria.*

⁵⁴ Diadematum olim duo fuisse genera, idem Paschalius lib. IX. c. 1. auctor est. Quaedam enim erant regionum capitum perpetua gestamina. Alterum genus fuit illarum coronarum, quae regum quoque caput evinciebant, sed in solemnibus insigni die, re illustri, loco celeberrimo atque conspectissimo. Dicitur autem παρὰ τὸ διαδεῖν, a nectendo, ligando, sive obligando, ac si dicas Κεφαλοδέσμιον, vinculum capitis. Hoc ipsum signarunt nostri nomine vinculi. Ita enim Seneca in Troade II. 2. 70. seqq.: *Ego esse quidquam sceptrum, nisi vano putem Fulgore tectum nomen? Et falso*

⁵⁵, maiestatis et imperii insigne. Lucr. IV. 1127: *Et bene parta patrum fiunt anademata, mitrae*. Paulus ad Sabinum 11.: *Ornamentorum esse constat, quibus uti mulieres venustatis et ornatus causa coeperunt, neque referre, si quaedam eorum alium quoque usum praebeant, sicut mitrae et anademata*.

Anguis ⁵⁶ est, qui in aquis degit. **Serpens**, qui in terra occultis accessibus, et non apertis passibus repit, seu serpit. Illa autem, quae quatuor pedibus nituntur, sicut lacerti et stelliones, non serpentes, sed reptilia sunt, quia ventre et pectore reptant. **Coluber**, qui in umbris nemorum delitescit seu umbras nemorum incolit: ideoque dictus videtur quasi columber. **Draco**, qui in templis occultatur, et est serpentis immane genus, a quo nec elephans tutus est sui corporis magnitudine. Nam circa semitas delitescens, per quas elephanti gradiuntur, crura eorum nodis illigat, ac suffocatos perimit. Gignitur autem in Aethiopia et India in ipso incendio iugis aestus. Haec Isidorus. Virg. Aen. II. 204 seq.: *Immensis orbibus angues Incumbunt pelago, pariterque ad littora tendunt*. Id. ib. 214. seq.: *Corpora natorum serpens amplexus uterque Implicat et miseros morsu depascitur artus*. Id. ib. 471: *Qualis ubi in lucem coluber mala gramina pastus*. Id. ib. 225: *At gemini lapsu delubra ad summa dracones Effugiunt, saevaeque petunt Tritonidis arcem*. Sed haec plerumque confunduntur apud historicos et poëtas maxime. Serv.

Animadvertere aliquem, est observare; **animadvertere in aliquem**, punire. R.

Animalia sunt, quae sensu moventur, ut homines et bruta. **Animantia** sunt etiam ea, quae vivunt et vigent, ut arbores, herbae, sata. Varro L. L. VI. Proxima **animalibus** sunt ea, quae vivere dicuntur, neque habere *animam*, ut virgulta. Sen. Ep. LVIII: *Ergo Animantia superiorem tenebunt locum, quia et animalia in hac forma sunt et sata*. **Animantia** facit animus, **animalia** habent animam. Front.

Animi et **Animis pendere** criticorum nonnulli ita distinguunt ut pendere animis dicatur, si de pluribus sit sermo, pendere animi vero, si de uno. Quod tamen refutat Liv. VI. 36: *Quinque soli erant; et (ut ferme solent qui a suis desciscunt) capti et stupentes animi*; et VIII. 13: *Tot populos inter spem metumque suspensos animi habetis*. Et sane, ut unius animos, ita, et multorum animum, et dicimus frequenter, et dictum legimus; vid. Gronovium in notis ad Liv. VII. 40. ubi multos auctorum locos corrigit.

Animus est ratio, quo sapimus et intelligimus, sive est vis animae, qua suas actiones regit. Ideoque pro consilio, vel deliberatione, apud Tullium ponitur saepissime. **Anima** est vis viventis, seu spiritus, qua vivimus, sentimus et movemur. **Anima** animat omne animal, ut

---

comam Vinclo decentem? Ubi falsum vinculum vocat non falso ita nominatum, quasi nullo vinculo coërceri, aut cohiberi possit omnimoda illa regia potestas. Non ergo, inquit, ut videtur, vinculum est, sed imitamentum vinculi.

⁵⁵Ideoque Hesychio in ipsa τοῦ Διαδήματος voce Στέμμα Βασιλέως, Κεφαλῶν κόσμος, ἤγουν στέφανος, ἢ Βασιλέως σύμβολον audit. Conf. Barthii Animadv. ad Vers. XCIII. M. Aurel. Oljmpii Nemesiani Cynegetic.

⁵⁶Anguis ex mente Isidori Origin. XII. 4. est omnium serpentium genus, quod plicari et contorqueri potest. Et inde anguis, quod angulosus et numquam sit rectus. Ita Virg. Georg. II. 154: *Squameus in spiram tractu se colligit anguis*.

animalis functiones obire et se animatum ostendere queat; **animus** vero vere animat, efficitque animosum hominem; alius tamen superat alium animositate. Sapimus **animō**, fruimur **anima**. Sine animo **anima** est debilis. **Animus** qualitas viventis, **anima** causa vitae. **Animam** habent homines, bruta et plantae, **animus** homini proprius est. **Animus** proprie dicitur esse consilii, **anima** vitae, auctore Servio. Per **animum** vir solum intelligens, ὁ νοῦς seu mens; per **animam** vegetans simul et sentiens notatur. Ioach. Fortius Ringelbergius in opp. p. 630. ita omnium optime sibi videtur distinguere: *Inter animam, animum ac mentem id interest, quod anima vivimus, animō sapimus, et mente divina contemplamur. Estque animo mens praestantior. Idcirco scriptores omnes, quum de deorum cultu loquuntur, mentis vocabulo uti malunt, quam animi, ut mente deos adiit Ausonius: Omnipotens, quem mente coler, paler unice rerum. Et Plinius de sole scribit: Hunc mundi esse totius animum ac potius mentem, item: animam morte sopitam esse, neminem latet, animum somno. Et in furiosis mentem exstingui, non animam. Lucr. III. 100: *Esse animam cum animō coniunctam*. Et mox ib. 167. seq.: *Nonne fatendum, corporea natura animum constare, animamque*. Sen. Ep. IV: *Difficile est, inquit, animum perducere ad contemptum animae*. Cicero tamen et Seneca saepe dicunt **animi** immortales, et immortalitas animorum. Hanc differentiam tamen non observat Sall. B. C. I. Immo ipse Cic. frequentissime **animum** ponit pro **anima**, v. g. Tusc. Disp. I. 31. Somn. Scip. IV. 3. et 8. Nam modo animum menti, modo animo mentem tribui, recte notavit Boeclerus in chrestom. v. animus. Quare haec sollicite distinguere non placet, neque mentem pro tota indole, animum pro consiliis et voluntate sumere.*

Animus et **Mens** saepe coniunguntur: et tum **animus** est spiritus, qui cupit et appetit, quo erigimur et movemur; nonnumquam et eleganter usurpatur pro affectibus aliquem torquentibus, v. g. metu, timore, audacia etc. Exempla vid. in animadv. Barthianis ad Clatdiani vers. LXXVII. Panegy. in IV. Cons. Honorii **Mens** interdum est, quae excogitat et commiscitur; **animus** vero qui cupit et appetit. Terent. Andr. I. 4. 137: *Mala mens, malus animus*. Cic. Pison. XX: *deturbari de mente*; Tusc. Disp. IV. 17: *vix mente constare*. An vero **animus** et **mens** ab **anima** distent, nequaquam indocte disserit doctissimus Salmasius in not. et animadv. ad Comment. Simpl. in Enchirid. Epicteti p. 284. Virg. Aen. VI. 11. seq.: *Magnam cui mentem animumque Delius inspirat Vates*. Gell. II, 1: *Tamquam quodam secessu mentis atque animi facto a corpore*. Id. ib. 29: *In mentes animosque hominum cum audiendi quadam illecebra induit*. Id. XV 2: *Neque mentem animumque eius consistere*. Interdum ac praesertim apud poëtas **mens** pro qualitate viventis, et **animus** pro causa vitali videtur accipi, ut, **mens animi** pro **animi** robore. Plaut. Cist. II. 1. 5: *Ita nubilam⁵⁷ mentem animi habeo*, Catull. LXVI. 4: *Mens animi tantis fluctuat ipsa malis*.

⁵⁷Itaque perperam legitur in caeteris Popmae editionibus nullam, pro nubilam. **Mens** Romanis est praestantior animi pars qua intelligentia, sollertia cogitandi et consilium continentur. Isidorus. Orig. XI 1. Cicero de Finib. V. 13. mentem appellat principem animi partem. Idem Tusc. III. 5. dicit, menti *totius animi regnum a natura esse tributum*. Differt ab **animō**, cui motum impetumque tribuunt, atque huic vel iungitur tamquam ab eo diversa, (Virgil. Aen. VI. II.), vel ipsi tribuitur tamquam singularis eius et nobilior vis, (Lucr. de Rer. Nat. III. 615). Quod discrimen optimi scriptores fere semper observant. Mentis igitur ea vis et officium est, ut praesentia cogitet, et simul futura prospiciat, ut e praeteritis, quae recte meminerit, de instantibus iudicet, sic denique alia colligat ex aliis, actionum gubernet ipsiusque vitae cursum. **Bona** vero **mens**, quando dicitur, incorrupta et recta est, quae

Annales libri sunt, qui res gestas plurium annorum, servato cuiusque anni ordine, breviter exponunt. **Historiae** sunt, quae praeter rerum gestarum narrationem, etiam causas eventusque earumdem, et hominum, locorum, temporum luculentam descriptionem continent, ut auctor est Gell. V. 18. Iosephus Scaliger in castigationibus ad Catulli Epigr. I. 6. minime inepte dicit, historiarum seu chronicorum scriptionem omne omnium gentium aevum; annales autem tantum unius nationis gesta in se complecti. Cic. de Orat. II. 12: *Erat enim historia nihil aliud, nisi annalium confectio*. Iuv. Sat. II. 102. seq.: *Res memoranda novis annalibus atque recenti historia*. Liv. tamen XLIII. 13: *historiam suam vocat annales*. Annales igitur omnino sunt, quod historiae sunt; sed historiae non omnino id, quod annales. Gell. R. Sed iudice Vossio de H. L. I. 5. haec distinctio non usquequaque observatur.

Annuere est capitis signo obsecundare, seu nutu aliquid affirmare. Unde et pro concedere usurpatur, sicut **abnuere** et **abnutare** pro negare. **Innuere** est occultis signis aut verbis, sensa mentis aperire, seu nutu voluntatem indicare, sive affirmando, sive negando. Catull. de Sene tremulo Epigr. LXII. 163: *Omnia omnibus annuit*.

Annumerare est in eumdem numerum referre, **allegare** est assumere ad augendum numerum. Goclen. R.

Annunciare est rem bonam nunciare, **Obnunciare** est rem malam nunciare. Unde augures dicebantur **obnunciare**, cum aliquid mali ominis saevumque vidissent⁵⁸ post comitia; et magistratus, quo comitia impedirent, ante **obnunciabant**, in campum Martium se de coelo servare. Ergo **obnuncio** malum imminens, quasi omen nuncio. Donat. R. Nam **obnunciatione** fiebat dies nefastus, et comitalis esse desinebat. Cic. Sext. XXXVII: *Fretus sanctitate tribunatus, obnunciavit consuli*. Suet. Caes. XX: *Per edicta obnunciare*. Ter. Adelph. IV. 8: *Primus porro obnuncio*. **Denunciare** minas ac tristia, et quidem cum importunitate,

---

solida ubique et salubria spectat, quae non solum acute videt, sed et, quae viderit, his recte utitur, errata vero consilio meliore corrigit. Dicitur etiam sana mens vel integra. Iuven. Sat. X. 356. Horat. I. 31. 18. Atque hinc quandoque eadem est, quam recti conscia, Gratius in Cynege. V. 456.

Quemadmodum vero mens et animus diversa sunt; sic etiam a **bona mente** differt **bonus animus**, quo illa praecipue indicari videtur animi adfectio, qua rei bene gestae conscientia, aut spe aliqua blandiente deliniti, suaviter in rebus atque fortunis nostris acquiescimus. Plaut. Pseut. I. 5. 37.

⁵⁸Augures, cum avium volatum observarent, meridiem spectabant, et tum ad sinistram habebant orientem, quem versus volantes aves faciebant ratum. Audimus tamen dextra omnia in bonis poni a Pythagoricis, sicuti laeva pro malis. Conf. Petr. Gualt. Chabotii Praelectiones ad vers. 18. Sat. I. lib. II. Horat. Ast ii sunt vanissimi qui Lutarii ductu ex Statii III. Thebaid. V. 665. seq. (ubi verba ita sonant: *Ventisque, aut alite visa Bellorum proferre diem*) probare annuntur, augures a ventorum flatu futura solere cognoscere; nam apud praedictum poetam V. 665. non ventis, sed venis, h. e. fibris, seu extis, quae augures oportebat studiose quoque inspicere proprie est legendum, quemadmodum ex MS. exemplari quodam diligenter observavit Barthius bart. I. Animad. in specie ad h. I. p. 857., et ante eum, sine ope libri tamen, vir in hoc studiorum genere prae caeteris clarus ac eminens, Io. Meursius lib. III. Animadv. Miscell. cap. 14. Alias de auguribus, eorumque dignitate atque officiis vid. Alex. ab Alexandr. lib. V. G. D. c. 19. Polyd Virgil. lib I. de Rer. Inv. c. 24. Casp. Peuceri Commentar. praecipuis divination. generib fol. 229. seqq. Edition. Servestanae. Io. Rosini lib. III. Antiqu. roman. c. 8. et in eumd. Thom. Dempsteri Additiones p. 145. seq. Edition. Colon. novae, Wolfg. Lazii I. III. Comment. Reip. rom. c. 12. p. 404. Edition. Operinian. Basil. ut et Io. Schildii Comm. in c. 12. Caligul. Svet. p. 430. col. b.

uti: *denunciare alicui mortem, bellum, poenam*. **Renunciare** incognita, v. g. *mihī renunciatum est*. **Enunciare**, quae occulte ab aliis tractantur.

Annuus, i. e. anni totius cursum complectens, v. g. *annuus cursus, proventus, sumtus, anniversarius*, idest stato tempore quotannis recurrens, v. g. *anniversaria sacra, vicissitudo, solemnitas*, quamvis **annuus** interdum etiam idem sit, quod **anniversarius**.

Annuus Proventus est reditus, qui fit singulis annis; **census** vero est bonorum aestimatio et patrimonium, dictus a censoribus, qui et de moribus urbis indicabant et censum peragebant. De quibus leg. Paul. Manutii L. II. 3. Antiq. romanar. qui est de Senatu romano.

Anquirere et **Inquirere** sunt verba forensia, quae hoc differunt, quod **anquirere** est accusare et postulare: **inquirere** autem est investigare crimina. Nam cum in ius ventum erat, si reus negasset crimen, petebat accusator a magistratu tempus inquirendorum criminum, et producendorum testium. Unde **anquisitio** est accusatio, **inquisitio** est investigatio criminum. Liv. XXVI. 9: *Cum tribunus bis pecuniae anquisisset, tertio capitū se anquirere diceret*. Erat autem *anquisitionis formula* his verbis consignata: Quando igitur haec et illa, quae dixi, fecisti, ob eas res ego mulctam tibi hanc dico, vel pecuniam hanc, sive perduellionem tibi iudico. Vid. Rosin. Lib. IX. A. R. c. 29. Varro L. L. V. 9.: *Commentarium indicat vetus anquisitionis*. Plin. Ep. V. 20: *Inducti in Senatum inquisitionem postulaverunt, tum Valenus petiit, ut sibi quoque defensionis causa evocare testes liceret*. Asconius in Orat. pro M. Scauro: *Pacuvii accusatores in Scaurum inquisitionem in Sardiniam, itemque in Corsicam insulas dies tricenōs acceperunt*. Sed utrumque verbum ad alia etiam transfertur, et **anquirere** est cum cura et studio quid quaerere, quasi *am*, id est, circumquaerere. **Inquirere** est intus quaerere. Cic. V. Tusc.: *Studiose ab his siderum magnitudines et intervalla anquirebantur*. Id. Amic. XXVII: *Semper aliqui anquirendi sunt*.

Ante, Coram, Prae, Pro ita differunt. **Ante** respicit tempus, locum, personam et praestantiam; **coram** praesentiam alicuius; **prae** 1° interdum quod ante, 2° comparate ponitur, 3° causaliter; **pro** 1° commodum et utilitatem respicit, et sic ei opponitur *contra*, 2° interdum normam, modum ac rationem, 3° saepe etiam idem est, quod *in*, 4° interdum notat *ante*, 5° interdum negotium compensationis innuit, 6° idem est, quod *propter*, 7° idem quod *vice, loco*, 8° comparationibus eleganter admodum inservit.

Antea significat tempus praecedens, ideoque idem est, ac quasi ante ea tempora. **Supra** rem antecedentem et de loco. Ut *antea ad te scripsi*, quod alio tempore; *supra scripsi*, quod in eadem epistola. Cuius rei exempla adiungerem, nisi essent infinita et omnibus nota.

Antecessores a **Togatis** distinguit Iustinianus § 3. const. de con. dig.: *Iussimus, quos probaveris, tam ex facundissimis antecessoribus, quam ex iuris disertissimis togatis fori amplissimae sedi, ad sociandum laborem eligere*. De antecessoribus Gesnerus ita, **Antecessores** Iustinianus in orat. de iuris docendi ratione vocat quos in eadem oratione professores et magistros legis appellat: ut etiam Theophilus in const. de emend. codicis, iuris doctor vocatur. Omnium optime rem illustravit consult. C. F. Walchius in iurisconsulto antecessore. Docuit in § 18 et 19, eos Ictos, qui causas orabant, et in foro legum scientiae,

quam sibi adquisiverant, faciebant periculum, proprie **togatos** esse vocatos. **Antecessores** vero erant doctores iuris et legum. Nemo eorum in foro causas oravit. Differunt tamen **antecessores** a publicis professoribus, qui postea constituti sunt et solum iuventuti erudiendae operam dederunt.

Antehac vel **ante hoc tempus**, ad tempus, loquentis refertur, v. g. si quis velit dicere: *Tantum hodie didici, quantum antehac numquam*. **Posthac** vero idem est, ac **post hoc tempus**, ut: *cave posthac his de rebus quicquam ex te audiam*. H.

Antiquum et **Priscum** est, quod patrum memoriam excessit, quasi ante aevum, et notat tempus, quod definiri non potest, quia eius memoria non exstat; ita *mores antiqui, prisca eloquentia* dicitur. Nonnumquam etiam pro caro eleganter ponitur. Unde *antiquum habere*, vel *antiquum esse alicui*, idem est, ac *carum habere*, vel *carum esse alicui*; his enim duobus loquendi modis utebantur antiqui, cum quid sibi maxime curae esse designabant. Sic antiquior pro cariore, meliore ac potiore ap. Cicer. extat. Hinc antiquitas, quae tam pro ipsa vetustate, quam veterum moribus tropice usurpatur, et verbum antiquare, quod idem est, ac infirmare, vel abrogare et maxime de legibus, rogationibus et aliis istiusmodi rebus dicitur. Sed antiquarii dicuntur proprie homines, qui voces priscas, etiam diu desitas, sed nondum exoletas, curiose consecretantur. **Vetus** est, quod iam habet aetatem sive quod multae est aetatis, et multorum annorum sentit utilitatem, ita ut veteres sint, qui superioribus temporibus vixerunt, etiam si ad senium non pervenerint. Potest autem eadem res esse **antiqua**, quia a maioribus accepta, et **vetus**, quod a nobis vel ab aliis, nostra aetate, olim usurpata sit. Plaut. Pers. I. 2. l. seq.: *Veterem atque antiquum quaestum meum alimoniae servo atque obtineo*. Id. Mil. Glor. III. 1. 166: *Quin tu isthanc orationem hinc veterem atque antiquam amoves*. Id. Most. II. 2. 45:⁵⁹ *Scelus, inquam, factum est iamdiu antiquum et vetus*. Sic *antiquum ius* dicitur ius gentium, quod, una cum humano genere a natura existit. *Vetus vinum* quod ante annum conditum fuit. Ulp. ad Sab. 23. L. 11. D. det Trit. Vino: *Vetus accipitur, quod non est novum id est, et anni prioris vinum appellatione veteris continebitur*. Cui consentit Varro R. R. I. 65: *Si vetus bibere velis, quod non fit antequam accesserit annus, anniculum proruito*. Interdum tamen ista duo confunduntur apud scriptores, quorum locos heic adscribere inutilis esset diligentia. **Vetus** est, quod multorum annorum sentit utilitatem. Ita vinum melius est, quo vetustius. **Senes** sunt homines vivi adhuc, sed aetate confecti, et morti proximi. **Antiquum** etiam plus est, quam **vetus**, unde si iungantur, illud posteriori loco ponitur, v. c. Plinius Ep. III. 5: *Aes, ipsum, quantum verus color indicat, vetus et antiquum*. Plaut. Trin. II. 3. 100: *Historiam veterem atque antiquam haec mea senectus sustinet*; hoc est: historiam veterem et vetustissimam. Ratione temporis bifariam distinguuntur, nempe **senes** sunt, **veteres** autem **prisci** et **antiqui** fuerunt. **Veteres prisci** et **antiqui** apud criticos sumuntur bifariam modo pro illis, qui florente latinitatis aevo vixerunt, ad quorum auctoritatem provocant, modo pro illis, quorum aetas a primis et antiquissimis temporibus ducitur, quique ideo in stilo multa habent antiquata.

---

⁵⁹Interdum tamen **antiquum** et **vetus** confunduntur apud scriptores; quin et **veteres** distinguuntur subinde a *recentioribus* cum utrique sunt superstites, quando v. c. dicimus: *Cives nostros heic adesse omnes et veteres et nove in censum relatos*. Aliquando tamen etiam **veteres** dici pro **senibus**, ut *vetulum* pro *sene* notissimum est.

Antiquus et **Antiquior** ut gradu, ita et intellectu distant. Nam **antiquum** significat vetus. Virg. Georg. II. 209: *Antiquasque domos avium*. M. Tull. de Rep. I: *Sed quoniam plurima beneficia continet patria, et est antiquior parens, quam si quis, ut aiunt, curaverit, maior ei, profecto, quam parenti debetur gratia*. Non. R.

Anxietas et **Angor** non plane sunt synonyma. Cic. Tusc. IV. 12: *Ut differt anxietas ab angore: neque enim omnes anxii qui anguntur aliquando, nec qui anxii, semper anguntur*.

Aperte ad verba pertinet non obscura; **Palam** ad praesentium multitudinem et qualitatem frequentis loci. R.

Apotheca est locus in quo res conditae adservantur, et distinguitur a **cella vinaria**. Videtur enim a **cella** differre, ut sit **apotheca** maius quoddam repositorium, et in superiore aedium parte, cella vero minus, ad usum scil. quotidianum. Columella I. 6. 9: *Pars autem fructuaria dividitur in cellam oleariam, torculariam, cellam vinariam, defrutariam, foenilia, paleariaque, et apothecas, et horrea*. V. *Officina*.

Apparare, ex mente Vallae, magis ad pompam et ostentationem, quam ad necessitatem spectat. Dicitur enim *apparatus convivii, nuptiarum, funeris ac belli*. **Praeparare** est parare ea, quae sunt necessaria ad quidpiam agendum. Sic miles **praeparat** arma, orator argumenta, discipulus scripturas calamum et membranam. Dicitur et *apparare fugam*, et *adornare fugam*, sive *migrationem*.

Apparere et **Videri** non sunt synonyma. **Apparet**, quod revera existit; **videtur**, quod speciem veri praebet. Corn. Nepos Attic. III: *Sic enim graece loquebatur, ut Athenis natus videretur: tanta autem erat suavitas sermonis latini, ut appareret, in eo nativum quemdam leporem esse, non adscitum*. Sed differentia non est perpetua. Vid. Reitzii specimen pseudonymorum in miscell. observat. crit. Amstel. vol. X. t. 4. p. 434.

Apparet qui videtur, sive in conspectu est, ac speciem prae se fert. **Paret**, qui obsequitur. Agr.

Appetere est cum affectu et cupiditate, ideoque idem est, ac avide cupere, unde *appetitus* est, qui hominem huc et illuc rapit. **Expetere** est vehementer petere, et fit cum ratione, prout locus aut res aut tempus postulant; nam cui domi non suppetit quod expetit, is aliunde petat, quod sibi competit. *Illud* ad inhonesta et mala, incommoda et turpia; *hoc* ad bona et honesta pertinet. Cic. Off. I. 20: *Nihil hominem, nisi quod honestum decorumque sit, aut admirari, aut optare, aut expetere oportere*. Quamvis interdum dicamus, *appetere bona*. Id. Tusc. IV. 6: *Ut bona naturae appetimus, sic a malis declinamus*. Contra *expetere mala*. Id. Off. I. 8: *Expetuntur divitiae cum ad usus vitae necessarios, tum ad perfruendas voluptates*. Plaut. Asin. III. 4. 23:⁶⁰ *Ultero amas, ultro expetessis*.

Apprehendere est alicui inopinanti aut per vim manum iniicere; **deprehendere**, aliquem incautum aut inopinantem opprimere. Sic Svet. Galb. XVII: *Repente e media salutantium*

---

⁶⁰Confunduntur tamen hae notiones interdum. Valla lib. V. 7.

turba (Pisonem) apprehendit. Ulp. Dig. IX, 2, 5: *Apprehendere furem, pigliare il ladro.* Cic. Verr. VII. 43: *Deprehendere aliquem in manifesto scelere, sorprenderlo sul delitto.* Th. Vall.

Aptum est, quod ad aliquid accommodatum est sive a natura sive ab arte et disciplina. Sic **aptus** adipiscitur multa, redipiscitur etiam amissa aptitudine sua, adeptusque gaudet ob adeptionem. **Idoneum** est, quod a natura convenit, quasi ad id natum. Gell. I. 13: *Esse magis idoneum aptioremque faciendo arieti.* Itaque **aptum** loco venit et tempore, quod habet suam materiam. **Utile** usus fecit, ut prudentes litterae. **Idoneum** ut amicum per consilia dicimus, et ut servum in usu hominis. Fronto.

Apud praepositio ad personam, vel locum immo et tempus simpliciter refertur, et nudam detentionem et quasi custodiam denotat. **Penes** personam cum possessione, administratione, dominio ac potestate significat. Itaque *penes dominum res* est, quam omnino possidet. *Penes te* amplius est, quam *apud te*. Significat enim quasi intus vel intime *apud aliquem esse*. Nam *apud te* est, quod qualiter a te tenetur. *Penes te* est, quod quodammodo possidetur. Iavolenus Epist. XXIII. 9. D. de Usurp.: *Quemadmodum eas solas et separatas ab aedificio non possedistis; sic nec penes te singulae, aut separatae fuerunt.* Sed hanc differentiam plerumque confundi apud iurisconsultos et alios auctores animadvertimus. Ulp. ad Edictum 68. Lib. 40. de Tab. Exh.: *Si quis forte confiteatur, penes se esse testamentum, iubendus est exhibere.* Rhet. ad Herenn. IV. 10: *Ita petulans es atque vafer, ut ne ad solarium quidem, idoneus, sed penes scenam et in eiusmodi locis exercitatus sis.*

Aqua dicitur in tranquillitate, cum aequata est. **Unda** nomen ab eundo, h. e. commovendo habens, est proprie globus aquae in tempestate, cum turbat atque fluctuat. Sic unda undosi fluminis, aut undabundi lacus, a ventis agitata, solet superabundare et exundare, vicinaque sata inundare. Plaut. Mostell. III. 2. 16: *Tam placida est, quam est aqua.* Quin et **aqua** interdum est minime collectio, ut, *aquam manibus pedibusque dato.* **Unda** semper denotat copiam et multitudinem. Unde translative Cic. Planc. VI: *Illae undae comitorum, ut mare profundum et immensum, sic effervescunt.* Et Virg. Georg. II. 461. seq.: *Si non ingentem foribus domus alta superbis Mane salutantum totis vomit aedibus undam.*

Aquaticam potionem recte dicimus, quae aquam aliunde recepit; **Aquosum locum**, quod ex se aquam fundat. Agr.

Aquatile est, quod degit in aquis, **Aqueum**, quod ex aquis constat. H.

Aquilus color est fuscus et subniger, a quo aquila dicta esse videtur, quamvis eam ab acute videndo dictam velint. **Aquulus** autem color ab aqua est nominatus. **Aquilo**, ventus a vehementissimo volatu, aquilae instar, appellatur. Fest. R.

Arae victimis caedendis et precationibus erant destinatae, **Focus** autem igni domestico. Quare pro aris et focus pugnare idem erat, ac pro templis et domibus. Fuit tamen focus etiam penatium, et privata quoque sacra olim in foris fiebant. **Ararum** vicem obtinuerunt antiquissimis temporibus **Mensae**. Sed postea **aras** et **mensas** in sacris fuisse distinctas, ex lapide quodam vetusto apud Grut. videmus.

Araneum, quod textum est, **Aranea**, quae textit, Front.

Arbiter⁶¹ est iudex a praetore datus, vel ex conventionem litigatorum electus, in bonae fidei iudiciis, ut familiae erciscundae, communi dividundo, finium regundorum, et similibus; sed sub poena, ut, tamquam vir bonus sententia sua controversiis finem imponat. **Arbitrator**, qui sine poena ad hoc eligitur, ut totis animi viribus exploret ius controvertentium, et aequa compositione componat. L. I. D. de Iud. **Iudex** est, qui propria iurisdictione, aut summi magistratus imperio, causas omnes et iuris et facti diiudicat. *Ille*, liberum arbitrium habet statuendi quod aequius meliusque videatur; *hic*, sub formula actionum iudicat, a qua ne latum quidem unguem discedere potest. Senec. Benef. III. 7: *Ideo melior videtur conditio causae, si ad iudicem, quam ad arbitrum, mittatur, quia illum formula includit, et certos, quos non excedat, terminos ponit; huius libera et nullis adstricta legibus religio, et detrahere aliquid potest, et adiicere, et sententiam suam, non prout lex et iustitia suadet, sed prout humanitas et misericordia impulit, regere*. Similiter **arbitrium** et **iudicium** separat. Cic. pro Rosc. Com. IV: *Iudicium est certae pecuniae, inquit, arbitrium incertae. Ad iudicium hoc modo venimus, ut aut totam litem obtineamus, aut amittamus; ad arbitrium hoc animo adimus; ut neque nihil, neque tantum, quantum postulavimus, consequamur*. Svet. Calig. XIV: *Ius arbitriumque omnium rerum illi permissum est*. **Iudex** cognoscebat de actionibus omnibus, maxime vero, quae erant stricti iuris. **Arbitri** ad diiudicandas causas bonae fidei et arbitrarias dabantur, horumque latior erat iudicandi potestas. Festus. **Arbiter** est, qui totius rei arbitrium habet, et potestatem. V. *Judex*.

Arbitrium est sententia, quae ab arbitro in bonum et aequum, et ex bona fide profertur, vel potestas arbitro data. Unde arbitrium recipere aut suscipere dicitur, qui iudicis partes suscipit, finemque se sua sententia controversiis impositurum pollicetur. Sunt autem duo **arbitriorum** genera: unum eiusmodi, ut sive aequam, sive iniquam sententiam arbiter de controversia tulerit, parere debeamus. Quod observatur, cum ex compromisso ad arbitrium itum est. Alterum ut ad boni viri arbitrium redigi iubeat, quod iure decernat. Haec **Doletus**. **Arbitrarium** est, quod apud arbitrum geritur, et quod in illius potestate est pro arbitrio iudicioque suo statuere, a quo arbitraria poena, et arbitrariae actiones, quae in arbitrium iudicis referuntur, de quibus multa iurisconsulti. Plaut. Amphitr. I. 1. 216: *Hoc quidem profecto certum est, non est arbitrarium*.

Arbor omne lignum dicitur, et continentur huius appellatione plantae maiores et solidiores, quae simplici caudice ramisque, brachiorum more porrectis, assurgunt, cuiusmodi sunt olea, vitis, quercus et similes. V. *Plantae*.

Arbustum et **Arbusta** sunt arbores multae ad fructum consitae, olivarium, pomarium, vel vites arboribus applicatae. **Arbutus** est arbor, fructum ferens in morem cerasorum, sive fragorum. **Arbutum** est fructus **arbuti**. H.

---

⁶¹Ab aliis ita breviter, apposite tamen, describitur, quod nimirum sit **Iudex** honorarius, quem utraque litigantium pars eligit, ut causam ex aequo et bono dirimat. Unde et *arbitrari* pro iudicare et litem arbitrio finire, immo constituere, modumque et rationem, quasque formam operis faciendi delineare atque praescribere ponitur.

Arcere idem est, quod vetare, ne accedant hi, qui veniunt, et transfertur etiam a corporeis ad incorporea; **abigere** est loco fugare atque expellere.

Arcere Aquam est curare, ne influat, et libere manans noceat. Arcere enim proprie est a se prohibere, propulsare, abigere ac propellere. Sic hostis arcetur, dum arcto transitu coarctatur, aut e propugnaculis abarcetur. **Coërcere aquam** est continere sic, ne diffluat, vel dilabatur, ut quisque aqua uti possit. Cic. Mur. IX: *Ille tenet, et scit, ut hostium copiae, tu ut aquae pluviae arceantur*. Ulp. ad Edictum 70. L. I. D. de font.: *Quo minus fontem, quo de agitur, purges, reficias ut aquam coërcere, utique ea possis*.

Arcus, suspensus fornix appellatur ab arcendo, quod se ipsum contineat. **Arquus** est circulus in coelo quadricolor, graece ἄρκος. **Arcum** facit arcuarius, et tunc est machinula, qua sagittas emittimus. **Arcum** arcuat murarius, et tunc est fornix in aedificiis. Sed **arcus** pluvius in coelo est pulchre arcuatus. Varro IV. de vita populi rom.: *Quod Arci, quos summo opere fecerat, fessi pondere, diu facti celeriter corruissent*. Lucret. VI. 537: *Tum color in nigris existit nubibus arqui*. Sed haec differentia a Nonio et orthographis tradita parum mihi quidem probatur. Nam vetus scriptura fuit **arquus**, ut oquulus, et postea factum arcus et oculus, auctore Prisciano. Nec est necesse, diversas eiusdem vocis significationes scriptura decernere, praesertim ubi eadem origo, ut in his. Utrumque enim dicitur a rotunda forma.

Ardet domus, id est uritur, flagrat. **Urit** ignis et urtica, id est ardore laedit, Goclen. obs. 36.

Area V. Platea.

Argentarii dicebantur, qui exercebant, seu faciebant argentariam, sive qui mensis, in foro sub tabernis, positis quaestum faciebant, aut collocandis foenori pecuniis, aut permutandis; inde *argenti*, sive *nummorum permutatores* a nonnullis dicti sunt. **Mensarii** erant curatores publicae pecuniae. *Illi* negotiationem privatam exercebant, *hi* rei nummariae publicae dispensationem habebant, et prout res ferebat, varie creabantur, ut primum ad dissolvendum aes alienum creati **quinqueviri mensarii**, deinde propter penuriam argenti **tribuni mensarii**, ut Livius testatur. Et haec quidem differentia fuit, libera et florente republica. Nam, oppressa a Caesaribus libertate, desiit publicum munus mensariorum, et tunc privati negotiatores **nummarii** indifferenter fuerunt appellati, **mensarii**, **nummularii** et graecis vocabulis **trapezitae**, **danistae**, **collybistae**. Quamquam nummularios ab argentariis separat Paulus ad edictum 3. lib. IX. de Edend.: *Et hi nummularii, sicut argentarii, rationes conficiunt, quia et accipiunt pecuniam, et erogant per partes, quorum probatio scriptura codicibusque eorum maxime continetur, et frequentissime ad fidem eorum decurritur*. Cuius discriminis rationem illam ego fuisse crediderim, quod **nummularii** erant minutuli negotiatores, qui aliorum pecunias tractabant, quae custodiae causa apud ipsos deponebantur; **argentarii** vero erant ditiores, et suis, non alienis modo, nummis *argentariam* faciebant. Ad hoc praeerant auctionibus, et fideiubebant pro aliis, et constituebant, vendebantque res pretiosas, servos gemmas, vasa caelata et alia huiusmodi. Quae omnia ex veterum iurisconsultorum fragmentis, ex Ciceronis oratione pro Caecina, ex Svet. Ner., aliisque possunt colligi.

Arguere est clarum facere, demonstrare, ostendere et patefacere. Virg. Aen. IV. 13: *Degeneres animos timor arguit*. Unde *argumenta* dicuntur, quae causam causae ostendunt, sive sunt indicia, quibus aliquid dubium potest demonstrari. Nonnumquam argumentum quamvis materiam ad scribendum destinatum, vel potius summariam alicuius scripti indicationem notat. **Coarguere** vero est coërcere. Agr.

Argumentari est argumentis uti ad rem probandam. **Dicere**, uti oratione perpetua ad delectandum commovendumque auditorem. Paedian. R.

Argumentum dicitur sola ratio, qua conclusio probatur: **argumentatio** vero et rationem et conclusionem comprehendit.

Argutus callide, acute atque solerter arguit. **Astutus** astute simplicem hominem decipit. Sed qui multa percallet, fit plerumque **callidus**, et agit *callide*, hoc est fraudulenter. Notandum autem, teste Isidoro lib. X. Orig. col. 235: *veteres callidum non pro astuto tantum, sed pro astute docto posuisse, versutumque, quod animum cito vertat, etiam vocasse*. H.

Aries mas est non castratus, qui oves salit. Qui vero castratus est, et propterea inutilis veneri, **vervex** dicitur, quod in eo versa sit natura.

Arma propria significatione ea tantum intelliguntur, quae ab armis sive humeris dependet, magis parata defendendi et tegendi, quam laedendi causa; vel **arma** generaliter considerata, sunt omne instrumentum, quo quis ad actiones suas instruitur; in specie vero dicuntur *arma bellica*. Illa asservantur in armario, h. e. quorumvis utensilium promptuario, quod arcae erectae formam plerumque repraesentat; *haec* autem, ut cetera armamenta, in armamentario. Hinc petitur armatura, qua inermes et semiermes armantur, ut in armilustrio compareant. Sed armati capti, ut et armatu abutentes, exarmantur. **Telum** proprie id appellatur, quod ab arcu mittitur, seu est omne missile, quo procul ferimus, dictum ab antiquo verbo *telo*, a quo *protelo* manet in usu, id est, expello et emitto, non graeca voce τῆλε, quae longe significat. Sallust. Catil. LI: *Arma atque tela militaria*. Liv. X. 4: *Arma, tela in muros congesta*. Tac. Germ. XXIX: *Velut tela atque arma*. Quandoque tamen utriusque vocabuli appellatione rarissime utuntur non modo iurisconsulti, sed ipsi quoque oratores, et historici. Nam L. 41. D. de Verb. Sign. **arma** vocantur omnia, quibus quis paratus instructusque est ad propulsandam, aut inferendam vim, ut sunt gladii, hastae, galeae, saxa, fustes: vel ad opus aliquod efficiendum, ut arma rusticorum, ligones, rastri, aratra, coquorum lebetes, patellae et similiter uniuscuiusque artis instrumenta. **Telum** autem, quidquid manu in aliquem mitti potest, appellatur, ut ensis, lapis, hasta, sagitta. Inde tela eadem sunt arma; at non contra. Cic. pro Caecina: *Armatos quos iure appellare possumus? Opinor eos, qui scutis telisque parati, ordinatique? Quid igitur, si glebis, aut saxis, aut fustibus aliquem praecipitem de fundo egerint?*

Arma tegunt corpora, **armamenta** navim. R.

Armenti appellatione intelligitur id genus pecoris, cuius praecipuus est usus ad arandum, ut bos. Valla dicit, **armentum** esse congregationem animalium pascentium, sed maiorum: ut, vaccarum, equorum, mulorum, asinorum, camelorum, elephantorum, et similibus;

gregem vero minorum, qualia sunt, hircus, porcus, porca, capella, caper, capra, sus, horumque similia. Sed tamen videtur **grex** nonnumquam accipi pro armento, praesertim apud Virg. Ecl. VI. 55: *Aut aliquam in magno sequitur grege*. Atque Hor. in Epod. II. 11. seq.: *Aut in reducta valle mugientium Prospectat errantes greges*. Conf. eiusd. Hor. Od. II. 16. 1. seq. quasi **grex** sit generalius nomen, **armentum** vero specialius, et illud sine apposito de pecoribus minutis intelligatur, cum apposito possit etiam ad maiora transferri, ut Cic. Phil. III. 12: *Fundit apothecas, cecidit greges armentorum*. Valla III. 42: *Iumentum est, quod curru iungitur, veluti equus et mulus, ut tradunt consulti iuris, qui fere soli hanc differentiam observant, credo, ambiguitatis vitandae gratia. Alii auctores promiscue vocant armenta et iumenta maiora animalia, quae collo domantur, ut sunt tauri, equi, boves: greges⁶² vero minora, oves, caprae, sues*. Virg. Georg. III. 286. seq.: *Hoc satis armentis, superat pars altera curae, Lanigeros agitare greges, hirtasque capellas*. Ovid. Metam. IV. 15. seq.: *Mille greges, totidemque armenta per herbas Pangebant*. **Armenta** ex mente Servii ideo dicuntur, quod haec animalia apta sunt armis, ut scutis bovum coria, equi proelio.

Armus brutorum est, **humerus** ratione fruentum. R.

Arrham et **Pignus** Isidorus, Orig. V. 25. ita distingui iubet. **Pignus** est, quod datur propter rem creditam, quae dum redditur, statim pignus aufertur. **Arrha** vero est, quod pro re bonae fidei contractu emta ex parte datur, et postea completur. Est enim **arrha** complenda, non auferenda. Unde qui habet **arrham**, non reddit sicut **pignus**, sed desiderat plenitudinem. Est dicta arrha a re, pro qua traditur.

Arrogans est, qui nimium sibi et temere tribuit, et vel ea quae non habet, sibi vindicat, vel, quae habet, in maius extollit; **superbus** autem est, qui alios omnes prae se contemnit, et quasi supra omnes homines se habet. Itaque maiore fastu tumet **superbus**, quam **arrogans**, ut maius vitium est superbia, quam **arrogantia**. Et haec semper in rebus alienis est.

Insolentia autem etiam est in alienis, sed praeter solitum, et non crebro usitatis. Est ergo **insolentia** quaedam rara et singularis **arrogantia** et accipitur quoque in bonam partem, et sic accepta idem est ac raritas, e. g.: *quid tu Athenis insolens*, id est, rarus? μέσσην ἴγυρ ὄνομα est. Caesar in Anticato: *Unius arrogantiae, superbiae, dominatusque*. Cic. Off. I. 26: *Superbiam fastidium, arrogantiamque magnopere fugiamus*.

Arrogans sibi tribuit nimis, **insolens** plus. R.

Arrogatio V. *Adoptio*.

Arteriae sunt semitae spiritus vitalis, mixti cum sanguine. **Venae** sunt rivi sanguinis, confusi cum spiritu naturali. *Illae* suapte vi moventur, et pulsu suo accessiones

---

⁶²Huic consentanea sunt, quae adfert Goclenius obs. 320. **Armentum** maiorum animalium est, **grex** vero iam maiorum quam minorum dicitur, ut Cic. dixit gregem equorum, Liv. gregem elephantorum, boum, Virg. gregem porcorum, Horat. gregem ovium. Val. Max. gregem piscium dixit. Pro Milone dicitur grex ancillarum, in Divin. grex oratorum, in Pis. grex novitiorum, in Lael. grex amicorum, in lib. I. de Orat. grex philosophorum. Itaque **grex** tam minorum, quam maiorum, tam animalium, quam hominum vulgarium, et rerum dicitur. R.

remissionesque febrium demonstrant. *Hae* sunt immobiles, et sanguinis tantum demittendi causa explorantur, ut ex Libris Medicorum annotavit Gellius XVIII 10. Cic. de Nat. Deor. II. 55: *Sanguis per venas in omne corpus diffunditur, et spiritus per arterias*. Interdum tamen **vena** pro **arteria** dicitur, non a vulgo modo per errorem, ut Gellius putat, sed etiam ab idoneis et primariis auctoribus. Cic. de Fato V. III: *Si cui venae sic moventur, is habet febrim*. Pers. Sat. III. 107: *Tange miser venas, et pone in pectore dextram*. Ovid. Trist. I. 7.41. seq.: *Et tua sunt silicis circum praecordia venae. Et rigidum ferri semina pectus habet*. Celsus III. 5: *Si protinus venae conciderint, et saepius eodem die*.

Artifex artis, **opifex** operis est. R.

Artus medicis sunt membra ex corpore explantata, quae in manus et pedes dividuntur, et dicuntur partes corporis inter iuncturas, continentque ossa cum nervis et venis. **Membra** vel potius membranae, (membranis enim obteguntur membra, ceu partes corporis organicae, in corpore membratim) proprie sunt caro et pellis, quae artus tegunt. **Viscera** sunt partes intestinae, sive membra interiora vitalia, ut, iecur, lien, et alia id genus. Lucr. III. 152: *Per membra atque artus nulla novitate cietur*. Et IV. 846: *Et lacerare artus, foedataque membra cruore*. Gell. XX. 1: *Quid enim videri potest efferatius? Quid ab hominis ingenio diversius, quam quod membra et artus inopis debitoris brevissimo laniatu distrahantur?* Svet. Calig. XXVIII: *Neque ante satiatus est, quam membra, et artus, et viscera hominis tracta per vicos, atque ante se congesta vidisset*. Val. Max. VII. 2: *Quapropter capta iam urbe complures inventi sunt, artus et membra trucidatorum corporum sinu suo gestantes*. Oliverius ad h. I. ita: *Aut exegesis est, ut unum sit expositio alterius, aut artus nomine intelligimus membrorum coniunctiones, unde articuli; membra vero corporis partes sunt, ut humeri, brachia*. Conf. Gesneri thes. v. artus. Sed interdum **membra** generaliter etiam **artus** et **viscera** appellantur.

Arundo crescit, **Hirundo** cantat, **Hirudo** fugit. R.

Arvum et **Seges** differunt. Varro de R. R. lib. I. 19: *Seges dicitur, quod aratum satum est, arvum, quod aratum, necdum satum est*. Ita etiam Columella II. 9. Acron ad Hor. Ep. I. 16. 2: *Arvus ager dicitur segetis ferax, et praeparatus frumento*. De **segete** Festus: *Seges dicitur ea pars agri, quae arata et consita est, a serendo videlicet*; v. Gesneri thes.

Asper in moribus, et in signis. Agr. R.

Aspicimus sursum⁶³, **Conspicimus** palam. Quae aut conspiciere, aut conspiciari non possumus hebetibus oculis, adhibemus conspiciilla, reddimusque conspectui nostro conspicua. **Respiciamus** retro. Sed respectamus, quem respectu virtutis veneramus. Apud Latinos etiam dicitur *respiciere aliquem*, pro contueri et demum iuvare. Item *Respiciere se*, pro sibi prospicere, vel rebus suis consulere. **Inspicimus**, intus. **Aspicio**, negligentioris curae est, quasi primoribus oculis delibare; **inspicio** diligentioris. **Aspicere** est, intendere,

---

⁶³Alioquin circumspicere vir, quoties illi obvenit in aspectum aliquid, non obiter illud tantum **aspicit** uno aspectu, sed aspectat diu, et circumspicere undique, ut de illo iudicare queat circumspicere, et cum circumspicientia.

aut adiicere oculos ad aliquid, aut aliquo. **Cernere** est videre aut intueri, quo conieceris oculos. Vavass. R. Sic inspector mercium inspicit res venales diligenti inspectione, immo et introspicit, cum opus est.

Asportare aliquid, ut intereat; **Deportare**, ut mutet locum. *Illud* est alio transferre, portare, et notat motum ad locum; *hoc* aliunde transferre, portare, et notat motum de loco.

Asser vulgo idem esse creditur, quod **tabula**. Falso. Non forma tantum, sed et usu haec differunt. **Asseres** sunt perticae et trabeculae, quibus lecticae vel onera portantur, quibus et lateres testacei, sive tegulae imponuntur. Vetus Lex. L. G. **Asseres** κοντοί, δοκοί, στρωτήρες, Svet. Cal. LVIII: *Ad primum tumultum lecticarii cum asseribus in auxilium adcurrunt*. Iuven. III. 245: *Ferit hic cubito, ferit assere duro*. Alter. Vitruv. IV. 2: *Deinde insuper sub tegulas asseres, ita prominentes, ut parietes proiecturis eorum tegantur*. Contra **tabulae** sunt arboreorum truncorum segmenta, longa et lata potius, quam crassa.

Asserere, vel ut aurea aetate dixerunt, asseverare, plus est, quam **affirmare**. Est enim rem, ut certissimam etiam atque etiam affirmare, et inter probationes admiscere vim animi motumque. Cic. Attic. XIII. 23: *Omni tibi adseveratione adfirmitur*. Goclen. obs. 322.

Assiduus dicitur, qui in ea re, quam frequenter agit, quasi consedissee videatur. Alii **assiduum**, locupletem, quasi multorum assium, dictum putarunt. Alii eum, qui sumptu proprio militabat, ab asse dando vocatum existimarunt. Fest. R.

Assolet consuetudinis est, **Oportet** rationis. Donat. R.

Atriensis servus dicitur, qui praepositus est atrio⁶⁴, in quo apud antiquos nummi, imagines rationesque asservabantur. **Atriarium** vero est, qui custodiae causa ad limen atrii perpetuo excubat. *Ille* inter lautiores et ordinarios servos connumeratur; *hic* inter mediastinos non honestissimum locum servitutis tenet. Cic. Parad. V. 2: *Ut in magna familia sunt alii lautiores, ut sibi videntur servi, sed tamen servi, atrienses ac topiarii*⁶⁵. Ulp. ad Edictum 14. L. 1. D. Naut. Caup.: *Si quis opera mediastini fungitur, non continetur, utpote atriarii et furnarii, et his similes*. In uno loco **atriarius** nominatur ut hinc suspicari non immerito quis possit, eumdem esse atriarium et atriensem. Sed cum **atriensis** esset ordinarius, et alios sub se vicarios haberet, qui atrium verrerent, atque limen observarent, si quis ipse hac opera fungeretur, et ideo mediastini locum teneret, ab Ulpiano distinctionis gratia, atriarium vocari.

Atrium et **Vestibulum** perperam a nonnullis promiscue usurpantur. Illud enim est locus intra aedes, porticibus cinctus, et aream habens sub dio patentem, in quam universi tecti pluvia incidit, quaeque **impluvium** vel **cavaedium** appellatur. Hoc vero, locus non in ipsis aedibus, sed medius inter fores domus et viam, in quo qui dominum eius domus salutatum venerant, consistebant, antequam admitterentur. Vitruv. VI. 8: *His qui communi sunt fortuna,*

⁶⁴Atria enim non solum templis, sed aedibus privatorum, profanis quoque, adiici quondam solitum, litterati haud ignorant.

⁶⁵De hoc Ciceronis loco vid. Th. Dempster. p. 40. Paralip. ad cap. 18. Lib. I. Antiq. roman. Rosin.

non necessaria magna vestibula, nec tablina, neque atria. Liv. XXXIII. 48: *Multitudinis, assuetae domum Hannibalis frequentare, concursus ad vestibulum aedium est factus.* Iuv. Sat. I. 132: *Vestibulis abeunt veteres lassique clientes.* Cf. A. Gell. XVI. 5. Th. Vall.

Atrum plus est **nigro**. Ater enim color dicitur, quasi ab anthrace, id est, carbone, et proprie est carbonis extincti. Omnis ater niger est, sed non omnis niger est ater.

Attaminare. Donatus ad Terentii Andr. prol. 16. verba **attaminare** et **contaminare** ita distingui iubet. **Contaminare** proprie est manibus luto plenis aliquid attingere; **attaminare** attingere est et polluere. Virg. Aen III. 61: *Linquere pollutum hospitium, id est, contaminatum.* Contaminari tangi polluta manu, ac per hoc foedari aut maculari. V. Io. Frid. Gronovii observ. lib. IX. p. 341. **Attaminamus** fere alios, praecipue autem virgines, et rem sacram; **contaminamus** nosmet ipsos, corpus quidem luto, animum flagitiis et sceleribus. Cic. pro Rosc. Amer. XL. Iustin. XXI. 3. 4.

Attingere minus est, quam **tangere**. Donat. R.

Auctor et **Suasor** differunt. Cic. Deiot. X: *Cum vero exercitu amisso ego, qui pacis auctor semper fui, post pharsalicum autem proelium suasor fuissem.* Svet. Tib. XXVII: *Et rursus alium, auctore eo senatum se adisse, verba mutare et pro auctore suasorem dicere coëgit.* Terrentius ad h. I. ita; **Auctor** dicitur, cuius consilium secuti sumus, neque quidquam a **suasore** differt, quam quod huius consilium non semper sequimur. Tum vero in **auctoris** nomine dignitas ac potestas consideratur, quum aut patres auctores fiunt, ut saepe de senatu Livius, aut tutor pro pupillo, aut pro uxore maritus, quorum nempe sine auctoritate nihil gerere illi possint. Item, cum auctore praetore aliquid factum dicimus. Et quoniam prudentum responsa iuris vim obtinebant, factum est, ut hi auctores adpellarentur I. 11. de orig. iuris. Unde natum puto elegantem loquendi modum, quum non defugere auctoritatem dicebant, pro eo quod esset non recusare auctorem, sequi aliquem. V. *Autor*.

Audax, plus et ubi non est opus, **audens** quantum et ubi opus audet. **Fortis**, ubi decet, et cum laude, **temerarius** ubi non decet, et improvide audet. **Audax** in vitio, **fortis** in laude est. **Audens** vero etiam in bonam partem accipitur, ut: *audentes fortuna iuvat.* R.

Audentia, si Non. Marcellum audiamus, est fortitudinis, et in laude est. **Audacia** vero temeritatis, et in vitio. Idcirco audax nihil relinquit inausum: saepe tamen postquam audacter magna est ausus, non potitur ausis, ut Sallust. Cat. LVIII: *Audacia pro muro habetur.* Virg. Aen. IX. 291: *Audentior ito In casus omnes.*

Audire est auribus percipere seu vocem auribus illatam excipere. Varie autem usurpatur a Cicerone, et tam ad personam, quam ad rem refertur. Ut *audire aliquem* idem est, ac credere, seu fidem habere alicui. *Audire praeceptorem*, est praeceptorum operam dare. *Audire preces*, pro quo barbari **exaudire** dicunt, est precibus annuere, et quod postulatur, largiri. Sed *bene audire* non dicitur de eo, qui liberas habet ad audiendum aures, sed qui bellum de se rumorem spargi percipit. Sic *male audire*, est rumorem de se malum audire. **Inaudire** est occulta audire, ubi notandum, ea, quae tantum inaudivimus, pro inauditis habenda esse. **Auscultare** est aures ad alicuius vocem admovere, seu animum dictis adhibere, parereque.

Cato apud Gell. I. 15: *Auditis, non auscultatis, tamquam pharmacopolam. Nam eius verba audiuntur; verum ei se nemo committit, si aeger est.* Pacuvius. in Chryse: *Magis audiendum quam auscultandum censeo.* Vid. quae in Henr. Stephani editione p. 241. ad verum hunc notata sunt. Plaut. Aul. II. 2. 88: *Credo ego iam illum inaudisse mihi esse thesaurum domi.* Cic. Fam. IX. 24: *Consilia sunt inita de me, quae te video inaudisse.* V. Comperio.

Auditorium. V. *Aula.*

Avarus semper in reprehensione est: **avidus** autem ab avendo, quod est etiam honeste cupiendo, et ab electione intelligi potest, ac per hoc aliquando bonis, aliquando malis adiungitur caussis. Virg. Georg. II. 375: *Pascuntur aves, avidaeque iuvencae.* Non. R.

Ave vox propria est salutationis matutinae, quae fere officii gratia potentioribus deferebatur, ut Graece χαῖρε! Sic Martial. Epigr. V. 52: *Ave latinum, χαῖρε! non potes graecum. Si fingere me istud putas, salutemus.* **Salve** vespertina salutatio fuit, ut in Hadriano scripsit Dio, et omnibus dicebatur. Sen. de Benef. VI: *Vulgare, ut publicum verbum, et promiscuum ignotis Have non nisi per ordinem mittitur.* Mart. Epigr. I. 56. 6: *Et matutinum portat ineptus Ave.* Iuv. Sat. III. 318: *Ergo vale, nostri memor.* Ter. Eun. I. 2. 110: *In hoc biduum, Thais, Vale.* Utroque autem verbo non tantum accedentes in primo congressu, sed etiam discedentes in fine sermonis salutabantur. E contrario voce **vale** utebantur in discessu, vel cum removentes responderent abeunti. Sallustius in fine epistolae Catilinae ad Q. Catulum: *Haveto.* Cic. ad Tironem: *Vale et salve.* Ausonius ad Probum: *Ave atque salve plurimum.* Quin etiam mortuos his verbis compellabant, quasi non videndos amplius, ut Varro in Logistoricis tradidit, et notavit Servius ad Virg. Aen. XI. 97: *Salve aeternum mihi maxime Pallas, Aeternumque vale.* Antiquae inscriptiones: *Have . Thais . et . Have . igitur . mea . Hadriana.* Hinc festive elusus Claudius Caesar, qui, Svetonio teste, in Claudio XXI, cum Naumacharii ipsum salutassent: *Ave imperator, morituri te salutant;* respondit: *Avete vos;* quod illi sic exceperunt, quasi salute dicta veniam dedisset. Vid. Ioan. Schildius in hunc Svetonii locum.

Aufert⁶⁶ qui dedit, **adimit**⁶⁷ imperio coactus, **eripit** qui plus valet. Itaque **auferre** possumus, **adimere** iubemur; **eripere** valemus. Fronto. Alias **auferimus** ea, quae cum fastidio cernimus, **ferimus** ea, quae cum honore tractamus. Donatus.

Augur sive **Auspex** aves solummodo observabat. **Aruspex** prodigia, fulmina, quicquid vel in extis, vel in ara, vel in coelo, vel uspiam locorum monstri existeret, interpretabatur.

Extispex iudicabat solum de extis. R. **Augur** ex avium garritu et cantu, **auspex** ex earundem pastu et volatu futura notabat.

---

⁶⁶**Auferre** semper ablationem habet, et ponitur, vel pro impetrare, vel pro referre ad se, vel ad se recipere, vel asportare. Interdum ponitur pro extinguere, vel reprimere, aut tollere. Sed quando (uti h. l.) idem est, ac abripere, detrahere, vel adimere, tunc tantummodo ad res refertur.

⁶⁷Si tibi quis aliquid adimit, non debes rursum per vim demere, multo minus ipsum interimere; sed adire eximium iudicem, qui controversiam dirimat aequa diremtione. Ille te eximet iniuria, et nisi adversarius comparuerit ad peremptorium terminum, illum, aut causam eius, perimet.

Augurium erat, cum observabatur garritus aut cantus avium, quas appellabant Oscines, quod ore futura praedicerent, ut corvus, noctua, cornix, quae Hor. Od. III. 27. 2. avis divina, hoc est, praescia imbrum imminentium dicitur. Ideoque dicitur ex avibus divinatio.

Auspicium, quod idem est atque ex avium inspectu vaticinatio, in genere sumitur pro consilio de re capessenda. Erat, cum ex avium pastu vel volatu futura notabantur, quae si ante auspicantem se ferebant, vocabantur praepetes, et prospera nunciabant: sin retro, inebrae, quod coepta inhiherent. Ennius Annal. I: *Dant operam simul [auspicio augurioque](#)*. Plaut. Asin. II. 1. 15: *Certe hercle ego quantum ex [augurio auspicii intelligo](#)*. Quamquam **auspicium** etiam ex aliis rebus captabatur, atque, ut Servius ait, omnium rerum erat: *[augurium vero certarum saltem, et \[auspicari ubivis, etiam peregri licebat; augurium vero agere nisi in patriis sedibus fas erat\]\(#\)](#)*. Hinc *[pedestre auspicium](#)* ex quadrupedibus apud Hor. Od. III. 27. 2: *[Rumpat et serpens iter institutum, Si per obliquum similis sagittae Terruit mannos. Ego cui timebo providus auspex?](#)* **Auspicium**, avium inspectio, et quae ex volatu earum significatur et vocibus, **augurium** autem rerum omnium coniecturas prudenter et diligenter amplectitur. *[Praetermine](#)* ex terminis agrorum, cum ex agro romano in agrum peregrinum progrediebantur, ut tradit Victorinus de Orthographia: *[Peremne ex amnibus, cum vel magistratus in campum euntes, vel imperatores ducentes exercitum amnem aut aquam auspicato transibant; vel, ex acuminibus, si acumina spicularum, aut ensium splenderent](#)*. Cic. de Div. II. 36: *[Nec amnes transeunt auspicato, nec \[tripudio auspiciantur\]\(#\)](#)*. Id. II. 3: *[Nulla \[peremnia\]\(#\) servantur, nulla ex \[acuminibus\]\(#\)](#)*.

Auguro h. e. divino, seu augurium ago, sive per augurium vaticinor, dicimus, quum praesagio mentis futura colligimus, ut Virgil. Aen. VII 273: *[Si quid veri mens \[augurat\]\(#\)](#)*.

Auguror vero tunc, quum futura veris captamus auguriis, ut ex alitis volatu cantuque, aut e tripudiis vel e soniviis. Quam differentiam etsi tradit Servius, quo cum consentit Taubmanus in Commentar. ad Plaut. Cistell. IV. 2. 28, laudatque auctorem Plinium in libris dubii sermonis; tamen censeo haec verba unum idemque significare, neque plus differre, quam medito et meditor, demolio et demolior, aliaque multa, quae veteres indifferenter utraque terminatione protulerunt.

Augusti⁶⁸ dicebantur hi, qui praeerant imperio romano; **Caesares**⁶⁹ autem erant imperatores designati, et futuri successores, quales olim principum filii, et qui nunc appellantur reges romani. Et haec quidem fuit horum nominum differentia iam declinante imperio, ut ex Ammiano, Lampridio, Spartiano, et ex rescriptis imperatorum, codici Iustiniano insertis, apparet. Nam, florente imperio, omnes romani imperatores vocabantur Caesares Augusti, quod ex numismatis et antiquis inscriptionibus notissimum est.

---

⁶⁸Heic probe observandum est, Augustum ab augurando, quasi augurio felici consecratum, et neutiquam ab augendo dictum fuisse.

⁶⁹Qui sic dicuntur a C. Iulio Caesare, dictatore, primo Romanorum monarcha, cuius parentes fuerunt L. Caesar, praetor, et Aurelia, C. Cottae filia, primariae dignitatis ac castae latinitalis foemina, ita ut, Theodoro Petreio in *chronologica romanor. imperator. historia* p. 3. scribente, nitide atque eleganter romane loqueretur; qua et ab infantia filium ita imbuat, vix ut ullum suo tempore superiorem, nedum parem, in scribendo loquendoque Caesar habuisse existimetur. Ideoque C. Velleius Paterculus II. 36. eum eloquendi facultate merito Ciceroni fecit proximum.

Aula, a graeca voce αὐλή, est locus in aedibus subdialis; italice *atrio, cortile*. **Aulae** nomine donatur etiam domus principum, propterea quod complures **aulas** sive atria habere consuevit. Sed toto coelo errant, qui **aulam** nominant quae Italis est *una gran sala*. Haec enim a Vitruvio (lib. VI. c. 10.) aliisque latinis optima notae scriptoribus **conclave maximum** appellatur, vel, si locum velimus significare, in quem multi confluant alicuius audiendi causa, **auditorium**. Virg. Aen. III. 353: *Illos porticibus rex excipiebat in amplis; Aulā in medio libabant pocula Bacchi*. Senec. Ira. II. 33: *Rarissimam rem in aula consequi senectutem*. Cic. Orat. II. 86: *Conclave illud ubi epularetur Scopas*. Svet. Tib. XI: *Cum circa scholas et auditoria professorum assiduus esset*. Th. Vall.

Avarorum tria sunt genera: **avidi, miseri, aridi**. Ter. Heaut. III. 2. 15: *Sed habet patrem quemdam, avidum, miserum atque aridum*. Avidum cum arido coniungit etiam Plaut. Pers. II. 3. 14: *Nam id demum lepidum est, triparcos homines, vetulos, avidos, aridos*. Est vero **avidus**, undique corradens pecuniam. Ter. Eun. I. 2.51: *Miser est, qui quum habeat, uti non audet*. Hor. Ep. ad Pis. 70: *Quaerit, et inventis miser abstinet, et timet uti*. **Aridus** est tenax nec ulli quidquam largiens. Plaut. Aul. II. 4. 18: *Pumex non est aeque aridus, atque hic est senex*. Id. Pers. I. 42: *Nam tu aquam a pumice nunc postulas, qui ipse sitit*. V. Westerhovius ad Ter. Heaut. I. c.

Avidus a non videndo, propter nimiam cupiditatem, appellatur, sicut **amens**, qui mentem suam non habet. Fest. R.

Avis aut **Ales** est, quae pennas habet, et ova parit, ut ait Ennius in Epicharmo: *Ova parere solet genus pennis condecoratum*. **Volucris** est, quaecumque volat non avis modo, sed etiam insectum, ut apis, vespa, musca, et id genus alia. Sed haec differentia non semper observatur; praesertim apud poetas, ubi volucris, tamquam genus, specialiter pro avi persaepe usurpatur. Varro R. R. III. 16, de apibus: *Eas novisse volucres, quibus plurimum natura ingenii atque artis tribuit. Itaque eas melius me nosse, quam te, ut scias, de incredibili earum avium natura audi*.

Auris est sensorium, quo sonus percipitur; **Auricula** vero cartilago circum aurium concavitatem, nec ossea, nec carnea. Si enim os fuisset, facile frangeretur; si caro, facile contunderetur, nec sonum repelleret. Sic aves habent quidem **ures**, sed non **auriculas**. Falsi itaque sunt viri eruditi, qui duo haec vocabula, ut maius et minus differre, serio arbitrantur. Nam si ita esset, tristissimum illud: *auriculas asini* quis non habet? locum habere non posset. Scimus enim asinos auritos h. e. magnarum aurium esse, et ob id stupidum nulliusque iudicii hominem apposite denotare, etiamsi acutissime animalia ista audire dicantur. Conf. Barthii Lib. XI. Adv. c. 7. col. 522. Sic Iustinianus Imp. a dicace, et semper querulo vulgo constantinopolitano ὄνος, h. e. asinus quod auriculas ceteris maiores exstantioresque forsitan habuerit, per contemptum est cognominatus. *Auritos lepores* dicit Virg. Georg. I. 308, sed non primus. Secutus enim est Afranium, qui in prologo Priapi sub nomine ipsius Priapi haec sequentia profert: *Nam quod vulgo praedicant, aurito me parente natum, non ita est*. Vid. Macrobiani Sat. VI. 5. *Arrigere aureis*, Ter. Andr. V. 4. 29. idem est, ac attendere, seu intellectum intendere. Sed *aurem vellere*, seu vellicare, veteribus

erat admonere, sumtum ab illo ritu, quo in ius ducturi quempiam, aurem vellicabant, antestantes eum, quem quasi testem meminisse volebant.

Ausulto tibi, est obedio, **ausulto te**, audio. R.

Austerus⁷⁰ graeca consuetudine, **severus**⁷¹ a saevo dicitur. R.

Aut, **Sive**, **Vel** inter se differunt. **Aut** et **vel** diversis rebus interponitur, **sive** iisdem rebus diverso nomine explicandis, vel cum geminatur rebus indifferentibus. Porro etiam **aut** et **vel** habent aliquid discriminis. Licet enim utrumque diversis rebus interponatur, tamen **aut** proprie est διαζευτικὸν, et contraria invicem ita, ut alterutrum excludat, v. g. *aut dies, aut nox*; **vel** proprie est ὑποδιαζευτικὸν, et diversa, nihil excipiendo, coniungit, v. g. *vel tu, vel uxor tua, vel e tua familia quispiam adfligetur*. Hinc non satis recte dicitur: *Ampullae scortearum fuerunt, aut fictiles, vel ex aere*. Quam locutionem in Casaubono notavit Scioppius Iud. de Stil. Histor. p. 448 et in Thuano p. 120; quamvis, quod Scioppium fortasse latuit, haec distinctio non usquequaque a veteribus, praesertim a poetis custodita fuerit, v. g. apud Martialem Epigr. IV. 78. 6: *Tunc ego, non oculos, sed ventrem pascere veni. Aut appone dapes, Vare, vel aufer opes*. It. I. 92: *Cum tua non edas, carpis mea carmina, Laeli: Carpere vel noli nostra, vel ede tua*. At quid poetis non licet, pro metri ratione? Sed apud historicos et oratores huiusmodi exempla similiter quamvis parcissime occurrunt. Si de praeteritis, et in praeterito loqueris, tunc **vel** rectius διαζευτικὸν est, et pro **aut** ponitur, v. g. Curt. III. 1. 183: *Oraculi sortem vel elusit, vel implevit*. Sin autem in praesenti vel futuro hoc efferendum foret, tunc **vel** locum habere, secundum linguae ἀκρίβειαν non posset, sed **aut** rectius substituendum esset, v. g. *oraculi sortem aut eludet, aut implebit*; quamvis nec desint, praesertim apud comicos, exempla, ubi **vel** etiam in praesenti tempore ponitur pro **aut**. Ter. Eun. II. 3. 27: *Hanc tu mihi vel vi, vel clam, vel precario fac tradas*. Haec vero differentia non videtur esse perpetua, vel usquequaque a veteribus custodita. Sunt enim nonnulla exempla in contrarium. Illa enim Cicero Off. III. 10: *Pace vel Quirini, vel Romuli dixerim*. Tacit. Annal. IV. 47: *Nec multo post necessitas abiit, sive omissa simulatio*.

Autor proprie, qui aliquid inchoat, et perficit, et sic idem est, ac factor, Graecis quasi αὐτουργός, ab αὐτός, ideoque tantum per *t* scribi debet. Qui per *th* scribunt **author**, decipiuntur nominibus authentes et authenticus, quae Graecis sunt ἀθένης, ἀθεντικός. Verum longe alia res est. Immo etiam **autor** est, qui autoritate sua approbat, ut aliquid agamus. Plaul. Aul. II. 2. 73: *Impero auctorque sum, ut tu me cuius castrandum loces*. Unde tutores pupillorum **autores** vocamus, quorum autoritate illi faciunt omnia. Caeterum **autorem**, non tantum de personis, puta Deo, angelis, et hominibus dici, sed aliquando etiam intellectus expertibus tribui, multis exemplis corroborat Rud. Goclen. lib. I. Problem.

⁷⁰Graecis dictus αὐστηρός ab αὔω, sicco, proprie de sapore subacido, qui linguam contrahit, et fauces exsiccatur dicitur. Metaphorice vero morosum atque inhumanum hominem apposite designat.

⁷¹**Severus** non levis, sed seria alacriter agens est. Sic *pater severus* adhibeat disciplinae severitatem, non tamen nimis severe, et quod liberis asseverat faciendum esse, in eo ipsos perseveranter perseverare iubeat, sine qua perseverantia omnis asseveratio vana foret. **Torvus** autem est, qui torto vultu spectat, et de brutis ac bestiis proprie dicitur. Inde Virg. Ecl. II. 63: *Torva leaena lupum sequitur*. Dicitur et *homo torvus*, quando est horribilis, et aspectu formidabilis.

Grammaticor. c. 31. p. 26. Sed **auctor** per *ct* scriptus generaliter illum denotat, qui aliquid auget; specialiter vero, qui in auctionibus pretio aucto ius dominii in se transtulit. Itaque falluntur, qui autorem et auctorem unum idemque esse, ideoque duo haec vocabula indifferenter scribenda statuunt. H. ⁷².

Auxilium fertur laborantibus, **subsidiium** in necessitatem, **praesidium** custodit locum. **Auxilium** repentinum est; **subsidiium** ad casus secundos praeparatur. Subest enim deficientibus. **Praesidium** ad custodiam collocatur.

Auxilia sunt milites alienigenae, qui ad augendum et firmandum exercitum accedunt, ut olim legionibus civium romanorum iungebantur auxilia sociorum, quorum numerus aut pro rei magnitudine a senatu decernebatur, aut arbitrio consulum, quibus id negotii datum erat, imperabatur. **Suppetiae** sunt copiae militares, quae ad subveniendum et succurrendum laborantibus, velut obsessis, mittuntur. Plaut. Epidic. V. 2. 12: *Auxilia mihi et suppetiae sunt domi.*

Bacca et **Baca** pro uno eodemque vocabulo haberi solent. Ita in Lex. Fabri p. 296. reperimus: Bacca (scribitur etiam baca) parvus fructus est lauri, olivae, corni. Aliter vero sentit Dempsterus in notis ad Rosini corpus A. R. p. 47. **Baccae** arboribus proprie congruunt, **bacae** de gemmis dicuntur. Emendavit hoc modo D. Auson. in Mosella: *Tota Caledoniis talis pictura Britannis, Quum virides algas, et rubra corallia nudat Aestus et albentes concarum germina bacas.* Paulo post pergit: corrupti in hac voce et alii scriptores, quod eruditissimus Levinus Torrentius indicavit; et adde apud Hadrianum Iunium I. 6. animadv. c. 15. C. Petronium; quo margarita cara, tribaca, indica. Claudiani locum unum in paneg. de IV. Honorii consulatu.: *Et variis spirat Nereia baca figuris;* et alterum in paneg. de VI. Honorii consul.: *Substringitque comam gemmis, et colla monili Circuit et baxis onerat candentibus aures.*

Bacca maiorum, **Acinus** minorum, **Grana** frumentorum. R.

Balbus est, qui difficulter loquitur, in enunciando litteram aut syllabam praeterit, lingua haesitat, aut obscure loquitur. Balbus balbutit, quia balbuties loquelam impedit. Infans balbutit, quia nondum loqui potest. **Blaesus**, qui aliquam litteram, non quamlibet, sed certam decenter pronunciare et exprimere non potest, vel cui littera R, aut litterae sibilantes C, S, Z, molestae sunt, vitioseque pronuntiantur. L. 10. inf. ubi Gothofr. de Aedil. Edict. Budaeus. Sed scriptores interdum haec confundunt.

Balneae vel **Balnea** sunt primitus dicta publica; **Balneum** sive **balineum**, est domesticum et privatum ⁷³. Itaque, quod erat unicum et singulare in aedibus **balneum**, ideo non habuit

---

⁷²Haec omnia acute potius quam vere scripsit Hekelius. Namque in plerisque vetustioribus monumentis, aequae in litteratis praesertim lapidibus legitur: **auctor**. Th. Vall.

⁷³**Balneum** est unius domus, sed Svet. in Galba cap. X. Cels. I. 6. III. 27. Tacitus, Agricol. XXI. 3. Val. Max. IX. I. 1. Vitruv. I. 3. habent; add. Phocas grammaticus p. 1706. Rhodius in notis ad Scribonii composit. 20. p. 59. Sed **balneae**, poëtis **balnea**, sunt totius civitatis, quibus praeest (cum toto balneari apparatu, ipsoque balneario) balneator.

numerum multitudinis aetate M. Varronis, ut ipse testatur VII. 25. de L. L.: *Reprehendunt analogias*, inquit, *quod dicantur multitudinis nomine publicae balneae, non balnea; contra quod privati dicant unum balineum, plura balinea non dicant*. Et mox: *Domi suae quisque, ubi lavatur, balineum dixerit, eo quod non erant duo; balinea dicere non consueverunt*. Sed posterior aetas **balnea** et **balnearia**, dixit tam privata, quam publica lavacra, ut constat ex Horatio, Martiale, Seneca et aliis. V. *Thermae*.

Balnearius dicitur homo, qui in balneo versatur, ut *balnearius servus*, et *balnearius fur*, qui vestimenta eorum, qui lavantur, surripit. Catullus Epigr. XXXIV. 1: *O furum optime balneariorum*. **Balnearis** est res, quae balnei usibus deservit, ut *balnearis ampulla*, *strigilis*, *solea*. Scaevola Digestor. 17. L. ult. D. de Auro arg.: *Hoc amplius argentum balneare, quaesitum est, an etiam id argentum, quo diebus festis in balneo uti consuevit, legato cedat*. Haec tamen aliquando confunduntur. Martianus Instit. 7. L. 17. D. de Instr.: *Dictum est balneatorem sic instrumento contineri balneario, quomodo instrumento fundi saltuarium*. Ulpianus ad Edictum 70. L. III. D. de Rivis: *Per quem vapor trahitur in balneariis vaporibus*. Vetus Inscriptio: *Ad lacum balnearium*.

Balsamum est ipsa arbor, **opobalsamum** succus collectus ex arbore, **xylobalsamum**, lignum ipsius arboris. Serv. R.

Balteus est vinculum, cingulum, fascia militaris, quae ab humeris dependet, militis insigne; **Balteum** vero est cingulum e corio, ornatum bullis, ad quod alligatur gladius. Virg. Aen. XII. 941. seq. Conf. eiusd. Lib. 273. seq. et Lib. V. 312. seq.: *Infelix humero cum apparuit ingens Balteus et notis fulserunt cingula bullis*. Liv. IX.: *Auratae vaginae, aurata baltea illis erant*. Varro L. L. IV. 24: *Balteum, quod cingulum e corio habebant bullatum, balteum dictum*. Plin. in Libris dubii sermon. voluit masculino genere funiculum significare; neutro vero genere lora ad alligandum apta, cuius differentiae exempla, quod sciam, non extant. **Balteus** ergo latius patet, quam **balteum**. Sed hanc ipsam differentiam non attenderunt auctores, ut Vossius L. I. de analogia, c. 36. observ. Recte igitur Servius ad lib. V. Aen.: *Balteus non dicitur tantum, quo cingimur, sed etiam abs quo arma dependent*.

Barbam hominum ⁷⁴, **barbas** plurali numero pecudum dices. Flav. Clarus et Serv.

Barbara locutio proprie peregrina est; sed **barbarismus** fit etiam in sermonis latini locutione. **Barbarismus** in singulis verbis est. **Soloecismus** in coniunctis. Corn. Fronto.

Barbarismus contra linguae romanae puritatem, **soloecismus** contra grammaticae regulas impingit. **Barbarismus**, auctore Quintiliano, Instit. orat. I. 9., est vitium, quod fit in singulis verbis; **soloecismus**, qui contextu vel complexu orationis accidit: vel, ut habet auctor ad Herenn. IV. 12, **barbarismus** est, quum verbum aliquod vitiose effertur; **soloecismus**, quum pluribus verbis consequens verbum non accommodatur: unde colligi potest, **barbarismus** vocibus inesse singulis, **soloecismus** coniunctis. Sed discrimen omne hoc non satis distincte propositum a magnis viris est; quippe non omnis error in vocibus

---

⁷⁴Puer est **imberbis** cum pubescit, fit **barbatulus**, mox **barbatus**. Sed **barbus** piscis barbam habet geminam.

coniunctis **soloecismus** est dicendus, sed ille dumtaxat, qui adversus structurae ἀναλογίαν, sive canones peccat, ut, *pugio mea, profectus est Lutetiae*. Quin etiam soloecismus committitur in singulis verbis, quae eam non habent formationem, quam grammatica inculcat, v. c. *legebo*. At non σόλοικα, sed barbara sunt, quae nexum verborum veteri Latio incognitum prae se ferunt, v. g. *mendicare de domo ad domum*. Isidorus Lib. I. orig. c. 31. barbarismum distinguit trifariam: quando in prosa vitium fit sermonis, **barbarismus** vocatur; quando barbara verba latinis eloquiis inferuntur, **barbara lexis**; quando in metro vitium committitur, **metaplasmus**. Distinguendum est inter **barbarismum** et **vocabulum barbarum**. *Ille* est, qui ingenio linguae latinae repugnat; *hoc*, quod veteres ignorarunt, et nove confictum fuit.

Bardus stultus a tarditate ingenii appellatur. **Bardus** gallice cantor appellatur, qui virorum fortium laudes canit, a gente bardorum. Fest. R.

Basterna et **Lectica** res sunt diversae. Vossius in etymologico: *basterna in eo a lectica differebat, quod illa ferretur a servis, haec traheretur a burdonibus*. At non satis caute dicit etiam Vossius, tractam fuisse burdonibus; ab iis namque fuisse portatam, abunde demonstrant verba Salmasii ad Lampridii Heliogabalum c. 25. Quidquid ferendo est, βαστόν est dictum; unde verbum βαστάζω: a basto igitur basterna, h. e. φορεῖον. Videmus igitur differentiam inter **lecticam** et **basternam** primam, quod *illa* portaretur ab hominibus, *haec* a iumentis; secunda est, quod *illa* esset vel clausa, vel aperta, *haec* semper clausa; **basternarum** enim ubi fit mentio, semper clausa est intelligenda. Unde in epigrammate veteri: *aurea matronas claudit basterna pudicas*. Addam et tertiam, quod **basternae** ad solas pertinuerint mulieres, **lecticae** vero et ad viros et ad feminas; v. Alstorphius de lecticis vet. p. 310. **Basterna**, definiente Isidoro XX. 12, vehiculum est itineris, mollibus stramentis posita, a duobus animalibus deportata; v. Gesneri thes. v. basternae. De basternis copiose agit Schefferus de re vehiculari lib. II. c. 6. p. 115. s.

Bellator est, qui bellum gerit, vel per quem bellum geritur, ut *Bellator Turnus*, Aen. XII. 614, et *Bellator equus* apud Virgilium Georg. II. 145, et Aen. XI. 89. **Bellax**, qui belli gerendi studio delectatur, **bellicosus**, qui in bello excellit, et fortitudine praestat. Bellicosi enim populi, sive bellatrices gentes sunt bellatorio animo, gaudentque belligerare.

Belluae sunt magnitudine excellentes ferae, ut elephanti. **Belluam** vocamus hominem belluinis moribus; sed *belluosum oceanum*, belluis marinis plenum. **Bestiae** et **ferae** generaliter appellantur omnes animantes rationis expertes, sive natura ferociunt, ut leones, tigrides; sive mediae inter feritatem et placiditatem naturae sunt, ut hirundines, apes, columbae; sive sunt mansuetae, ut equi, canes, oves, etc. **Bestiarum** nomine censentur quoque animalia venenata, quae Graeci vocant θηρία, Cic. de Div. I. 7: *Quae sint animadversa a medicis herbarum genera, quae radicum ad morsus bestiarum*.

Bellum duorum populorum armis concertamen est, et significat totum hoc tempus, quo manet dissensio hostilis, etiamsi cessetur a conflictu, aut intercedant induciae. **Praelium** est, cum acies utrinque congregiuntur. Nam ut **bellum** finiatur, committunt **praelium**; praeliarique pugna praeliantur. Sed **pugna** et **certamen** fiunt etiam sine armis,

nonnunquam nudis verbis. Ita **praelium** est pars belli. Cic. N. D. II. 28: *Nec vero dii bellis praeliisque caruerunt*. Liv. IX. 18: *Quod populus romanus etsi nullo bello, multis tamen praeliis victus sit*. Svet. in Aug. XXV: *Praelium quidem aut bellum suscipiendum omnino negabat*. Verrius Flaccus. IV. de Verborum Significatione: *Ius belli proximo deinde praelio*. Aliquando tamen **bellum** sumitur pro **praelio**, Virg. Aen. II. 438. seq. *Heic vero ingentem pugnam, ceu caetera nusquam Bella forent*. Varro L. L. VI. 3: *Rorarii dicti a rore, qui bellum committebant ante*. Veget. de re militari: *Commisso bello prima et secunda acies stabat immota*. Modius Iustini verba II. 6: *Erant inter Athenienses et Dorienses simultatum veteres offensae, quas vindicaturi bello Dorienses de eventu praelii oracula consuluerunt*, de eventu belli, non praelii legere iubet. Aliud enim longe est *vincere bello*, aliud *vincere praelio*. Illud prius est, de quo fere oracula consuli solent, quum *victus praelio* saepe victorem postea vincat, *victus bello* in victoris sit potestate. Sed non erat, quod lectionem vulgatam Modius sollicitaret. Praelium enim et bellum hic faciunt paria, quemadmodum bellum minime raro pro praelio Graecis et Latinis ponitur. Sic ipse Iustinus III. 6. 7. et I. 45. vid. Cortius ad Iul. Exsuperantium de B. C. c. 3 et Dresigius epistola, qua Iustinum quibusdam locis emendat, p. 7. Secuti omnino Graecos sunt Romani, apud quos πολεμος et μάχη non raro confunduntur, quamvis inter se differant; v. Raphaelii adnot. Polyb. p. m. 475. seq.

Bellum domesticum et **civile** non sunt eadem. Dresigius animad. in Fabr. thes. contin. p. 3. scribit: bellum intestinum ac domesticum in Cic. Cat. II. 13. usurpatur pro bello civili. Quae quominus admitti queant, intercedit alter locus in Cat. III. 8. ubi bellum civile ac domesticum occurrit. Itaque quando Cicero civile domesticum coniungit, sine dubio diverso significato posuit haec duo nomina. Et sane peculiari sensu orator bellum catilinarium adpellare domesticum videtur, quia illud domi gerebatur. Contra bellum, inter Pompeium et Caesarem gestum in Hispania, Africa et Graecia, civile quidem erat, sed non domesticum. Ergo bellum civile et domesticum pro synonymis simpliciter non sunt habenda.

Bellus contracte pro *benellus* ab antiquo *benus*, pro quo hodie *bonus*, est lepidus, commodus, iucundus. **Formosus**, qui decora specie, et apta totius corporis compositione excellit. **Pulcher** qui est egregia facie, aut splendido ornatu. Ita **bellus** commendatur venustate atque elegantia, qua allicere et delectare quemvis possit, ut *bella puella*, *bella epistola*, *bellum convivium*. **Formosus** apta corporis habitudine. **Pulcher** colore⁷⁵, vel ornatu cultuque, ut *pulcher puer*, *pulcra vestis*, *domus* etc. Confunduntur tamen interdum posteriora duo, ut etiam forma et pulcritudo. Virg. Eccl. II. 17: *O formose puer*, nimium ne crede colori.

Beneficentia et **Liberalitas** non sunt eadem. Cicero pro Deiot. IX: *Fortem, iustum, severum, gravem, largum, beneficum, liberalem; hae sunt regiae laudes*. Abramus bene distinguit: videntur haec esse propemodum synonyma. Cic. Off. II. 16: *Duo sunt genera largorum, quorum alteri prodigi dicuntur, alii, liberalis*. Ita tamen possumus verbi causa distinguere, ut **largitas** quidem et **liberalitas** consistant in pecuniae; sed **largitas** sit quodammodo effusior, **liberalitas** restrictior: **Beneficus** autem dicatur, qui quocumque modo, sive opera,

⁷⁵Dicitur enim pulcher quasi πολύχροος, h. e. multicolor.

sive consilio, aliorum commodis servit. Cicero Offic. II. 15: *Deinceps de beneficentia ac liberalitate dicendum est. Cuius est ratio duplex. Nam aut opere benigne fit indigentibus aut pecunia. Facilior est haec posterior, locupleti praesertim, sed illa lautior ac splendidior, ei viro forti clarioque dignior. Quamquam enim in utroque inest gratificandi liberalis voluntas, tamen altera ex arca, altera ex virtute depromitur.* Hildebrandus ad h. I. rem ita declarat: si quem doceas, defendas, consilio, lingua, manu iuves, **beneficus**, si pecunia, indigentiam subleves, **liberalis** es; maius autem est opera prodesse, quam pecunia; illud, enim est viri, virtutes, eloquentia, sapientia prestantis; hoc cuiusvis opibus affluentis, quae contentissimo cuique ac turpissimo contingunt, et lenoni ac lanistae, cf. Senec. Ep. LXXVII.

Beneficarii dicuntur milites, qui vacant muneris beneficio, e contrario **Munifices** vocantur, qui non vacant, sed munus reipublicae faciunt. Fest. R.

Beneficium distinguitur ab **officio**, ut genus a specie. Plaut. Trin. III. 2. 12 et 13. R.

Bene vivere, est vivere honeste, et cum virtute; **Beate** vero **vivere**, est vivere quoque iucunde et feliciter. **Bene vivens** non semper potest **beate**, hoc est, iucunde atque feliciter vivere; sed **beate vivens** potest, si vult, etiam **bene vivere**. H.

Bibere est modice, sobrie, et ad naturae necessitatem potum accipere. *Bibo* bibit valde, *bibulus* saepe, *bibax* nimis avide. *Combibones* solent combibere, sibi praebibere, pocula ebibere, et cum adbiberunt, iubilare. **Potare** est largius potionare seu affluenter et ad ebrietatem potionem repleri. Ita **bibunt** sobrii, **potant** ebriosi. Plaut. Curcul. I. 1. 88. seq.: *Bibite festivae fores, potate, fite mihi volentes propitiae.* Id. Mil. II. 2. 98, de meretrice: *Prandet, potat, occupata est.* Cic. Philip. II. 27: *Domus erat aleatoribus referta, plena ebriorum, totos dies potabatur, atque id locis pluribus.* Ita fere usurpantur haec verba, quoties simpliciter et sine adiunctione ponuntur. Poëtae tamen, qui omnino vocabulorum differentias parum pensi habent, interdum hinc abeunt.

Bibliotheca et **Apotheca** distinguuntur lib. XII. § 34. D. de Instr. et instr. leg. Bynkerhoekius obs. iur. rom III. 3. p. m. 153.: **Bibliotheca** a **librorum apotheca** distinguitur ita, ut *haec* sit receptaculum librorum, qui commercii aut alterius rei gratia habentur, non usus; *illa* veto, quae usus ergo est, quaeque praecipuo nomine bibliothecae adpellatur.

Bibliotheca significat locum, vel armarium, in quo libri adservantur. Ideoque idem est, ac librorum repositorium. Interdum etiam ipsos libros denotat; **Libraria** vero est taberna, in qua venales libri exstant. Gell. V. 4.: *Apud Sigillaria forte in libraria ego et Iulius Paulus, poëta, vir memoria nostra doctissimus, consederamus.*

Bini denotat numerum geminatum, id est, tot res illarum, quae distribuuntur, singulis competere. **Duo** numerum simplicem, id est, duas unitates, ut dixeris: *Lego Caio, et Titio binas tunicas*, intelligemus unicuique competere duas tunicas; at si dixeris: *Lego illis duas tunicas*, singulis una est legata. Quamquam hoc non semper observant poëtae, et bina pro duobus singularibus accipiunt, ut trina, vel terna, pro unis tribus, et similiter octona, dena, centena. Virg. Aen. I. 313: *Bina manu lato crispans hastilia ferro.* Id. VIII. 168: *Frenaque bina, meus quae nunc habet, aurea Pallas.* Praeterea **bini** iungitur fere cum nominibus, quae

singulari numero carent; **duo** vero his quae habent numerum singularem, ut dicimus *binas litteras, binas aedes, duas epistolas, duas domos*. Sed, et **bini** dicitur de his, quae coniuncta sunt loco, tempore, re; **duo** etiam de illis, quae sunt diversa et separata, ut *bini tabellarii*, qui simul veniunt, *bina aedificia*, quae coniuncta sunt, quorum omnium exempla passim occurrunt.

Blanditiae, foeminis ac maxime meretricibus conveniunt, **Gratia** vero, quae potest in adolescentibus esse, sine infamia; **gratia** enim significat copiam amicorum. Paedian. R.

Bombex est lana, **bombyx** vermis, **bombus** sonus apum. R.

Bona in ipsis possessionibus, **fortuna** in fructibus eorum. Paedian. R.

Boni pro magnis, **honesti** pro divitibus, vetuste. Paedian. R.

Boni viri et **Boni cives** diversi sunt. Cic. Fam. IX. 28: *Eumque, quem bonum civem semper habuisset, bonum virum esse pateretur*. V. Gesn. v. bonus.

Bonus⁷⁶ et **Probus** differunt. *Ille* virtute, hic probitate laudatur. **Virtus** autem propria viri est, a quo nomen probitas hominis. Unde *bonus vir, probus homo* dicitur. Cic. ad Caesar.: *Probiorem hominem, meliorem virum, prudentiorem esse neminem*. **Bonus** certa quadam et indubitata ratione honestatem amplectitur; **probus** naturali indole fertur ad ea, quae recta sunt. *Ille* magis peragit recta; *hic* magis ab astu et malitia alienus est. *Ille* plerumque res, facta, intellectum; *hic* sensum, voluntatem et sedatos nilque mali appetentes animi motus respicit. **Bonus** est⁷⁷ qui non noceat; **liberalis** qui etiam prodest; **bonus** qui non peccat in facto; **liberalis**, qui nec in verbis. Donat. ad Terent.

Bonus vir et **Bonus homo** non sunt iidem. Barthius advers. XXXVI. 13. observat, **bonos viros** de iureconsultis speciatim dici, qui sunt boni nominis, seu honestae et inculatae vitae viri. **Bonus homo** autem est, cui mulier imperat. Conf. Westerhovius ad Ter. Andr. V. 4. 12. **Bonus** est hic **vir**. Sic **bonus homo** ille fuit, cui hoc monumentum ab uxore positum est: *Aemilio . Valerio . Corintho . Homini . Bono . Qui . Vixit . Annos . XL . Defuncto . Honoribus . Aedilitiis . Antonia . Tortonia . Marito . Obsequentissimo*. Vid. Phil. Caroli annot. Gell. p. 92.

Bonitas in omnibus generaliter rebus est; **aequanimitas** vero in spectando. **Bonitas** in probandis his, quae bona sunt; **aequanimitas** in ignoscendis vitiis et delictis. **Aequanimus** enim studet aequanimitati animitus, estque etiam unanimitas et longanimis; **magnanimus** vero nihil timet; **pussillanimus** omnia, quem facile exanimare, h. e. semianimem reddere, queas. Immo et exanimatur terrore, ut exanimis, inanimique similis fiat. Id. Donat.

---

⁷⁶Bonus, scribente Isidoro Orig. X. 237, a venustate corporis creditur dictus: *postea et ad animum translatum nomen est*. Eum autem dicimus **bonum**, cui non praevallet malum, eumque **optimum**, qui peccat minimum. **Benignus** autem est vir sponte ad bene faciendum paratus et dulcis alloquio. Non autem multum distat **benignus a bono**; quia et ipse ad benefaciendum videtur expositus. Sed in eo differt, quod potest **bonus** esse et tristior, et bene quidem facere et praestare quod poscitur, non tamen suavis esse novit consortio; **benignus** autem sua cunctos novit invitare dulcedine.

⁷⁷**Bonus** opponitur malo, qui aliis usu: **commodus** aliis necessario utique prodest. Fr. R.

Brachia et **Lacertos** differre, adparet e Curtii VIII. 9: *Brachia quoque et lacertos auro colunt*; VIII. 1: *Lacerti quoque et brachia margaritis ornata erant*. **Lacertum**, os esse inter acutam gibbamque brachii partem, et manus vertebram, contra **brachium**, os esse inter humerum et lacertum, scribunt Vossius in lexico et Bartholus anat. IV. 1. minus recte. Lacertum enim pro brachii parte superiore, humerisque propinqua usurpant Ovidius et Tacitus. Ille Metam. I. 500: *Laudat digitosque manusque, Brachiaque, et nudos media plus parte lacertos*. Procedit enim poëta ab inferioribus usque ad superiora membra, quibus pars illa corporis absolvitur; a digitis enim ad manus, a manibus ad brachia, a brachiis ad lacertos, dum Apollinis amorem, quo Daphnem prosequabatur, narrat, eumque omnia laudasse virginis, quae conspectui patebant, membra canit. Alias lacertum, si inter cubitum et manus vertebram esset, ultra cubitum tectum, deus videre non potuisset; sequitur enim; si qua latent meliora putat. Et quo nihil evidentius, Metam. XIV. 303. de sociis Ulyssis, formam humanam recipientibus: *Erigimur, setaeque cadunt, bifidosque relinquit Rima pedes: redeunt humeri; subiecta lacertis Brachia sunt*. Hic Germanorum feminas partem vestitus superioris in manicas non extendere narraturus, a brachiis ad lacertos, inde ad pectus ascendit, Germ. XVII 5: *Nudae brachia ac lacertos, sed et proxima pars pectoris patet*. Plura Cuperus obs. LIV. 17. Pitiscus ad Curt. VIII. 9. Interdum tamen brachium totum illud nobilissimum corporis nostri instrumentum notat; si vero eam modo partem, quae est inter cubitum et manum, a βράχῳ deduci debet: V. Gesneri thes. V. brachium et lacertus.

Brassica et **Crambe** differunt ut genus et species. Plin. HN. XX. 33: *Brassicam in tres species divisere Graeci antiquissimi: crispam, quam selinada vocaverunt a similitudine apii foliorum, stomacho utilem, alvum modice mollientem; alteram leam, latis foliis e caule exeuntibus, unde caulodem quidam vocavere, nullius in medicina momenti; tertia est proprie appellata crambe, tenuioribus foliis et simplicibus densissimisque, amarior, sed efficacissima*.

Brevis opponitur longo, **minutus** et **pusillus** magno. **Pusillus** enim proprie idem est, ac parvus, ut pusio. Ita *brevis oratio, via, dies, statura; minutus et pusillus homo, animus; minuta aut pusilla res*. Varro in Epist.: *Quod et pueros minutos vides libenter, et maiores animadvertere non vis*. Id. in Marcipore: *Utri sunt maiores pueri, hi pusilli nigri*. Cic. Fin. I. 18: *Ecce autem mali, minuti et angusti et omnia desperantes*. Id. Fam. II. 17: *Illud vero pusilli animi, et ipsa malevolentia ieiuni atque inanis*. Et alibi: *minutis maculis, minutis interrogatiunculis*. **Brevis** in natura, **pusillus** in corpore, ut *brevis dies, pusillus homo*. Sosip.

Buccinus ipse cantor; sed **buccina** erit tuba, aenea, flexuosa, qua signum dat buccinator. In genere est cornu recurvum, quod venatores, pastores, vigiles et alii huiusmodi homines inflare solent; Fl. Clar. **buccinum** genus conchyliorum ex quibus purpureus color inducitur

⁷⁸ L. LXX. § 43. de leg. 3.

⁷⁸Parum enim abest figura eius nostratibus parvis buccinis; nec aliud referre ex inani testa externa possumus, sicuti patet ex Fabii Columnae opusc. de purpura V. 24. edition. Kilon.

Bustum dicitur locus, in quo mortuus est combustus et sepultus⁷⁹; **ustrina** vel **ustrinum**, ubi combustus tantummodo, alibi vero est sepultus. Quare **bustum** est religiosum non minus, quam monumentum et sepulcrum. **Ustrinum** neque conseptum, neque religiosum est, et interdum monumento coniunctum, aliquando vetitum applicari, ut testantur antiquae inscriptiones Romae: *Huic . monumento . ustrinam . applicare . non . licet*. Varro LL. IV. 32: *Locus ad busta gallica, quod, Roma recuperata, Gallorum ossa, qui possederunt urbem, ibi coacervata ac consepta*. Svet. Ner. XXXIII: *Denique bustum eius consepiri, nisi humili levique maceria, neglexit*. Id. ib. XXXVIII: *Ad monumentorum bustorumque diversoria plebe compulsa*. Interdum tamen **bustum** appellatur locus, in quo mortuus crematus, non etiam sepultus est, ut notat Servius ad illud Virgilio Aen. XI. 200. seqq. *Semiustaque servant busta*; et Strabo v. scribit τὰς καύστρας, id est, **bustum** Augusti fuisse in Campo Martio, et ab eo diversum **mausoleum**, in quo cineres conditi. **Bustum** dicitur cadaveris crematio ipsa, ab antiquo buro, quod est a graeco πυρόω; **ustrina** locus locus dicitur, in quo crematur; operis exstructio est sepulcrum; inscriptio, monumentum; strues lignorum, rogas; ignis inflammatus, pyra; apparatus mortuorum, funus dicebatur. Farnab. ad Sen. Troad. V. 661. R.

Buxus arbor vel potius arbuscula semper virens ac tonsilis; **buxum** materia ipsa. Fl. Clarus.

Caballus, dictus a καβάλλειν, quod idem est, ac onera iniicere, fere usurpatur de magno et tardo, ut clitellario, vel pistrinario: **Equus** vero de praestanti et generoso. Lucil. ap. Non. I. 55: *Succussatoris tetri tardique caballi*.

Cadaver hoc modo a **funere** distinguit Isidorus Orig. XI. 3.: *Omnis mortuus aut funus est, aut cadaver. Funus est, si sepeliatur, cadaver si insepultum iaceat*. Cui accedit Servius ad Aen. VIII. 508, monens, *cadaver dici, quod careat honore sepulturae*.

Cadere plus est quam **labi**. Cicero Phil. II. 21: *Quum labentem et prope cadentem rempublicam fulcire cuperetis*. Addo similem locum Livii V. 21, ubi haec habes: *Convertentem se inter hanc venerationem, traditum memoriae, prolapsum cecidisse*.

Cadit etiam in plano,⁸⁰ sed **decidit** ex alto. Corn. Fronto.

Caelatura est in auro, argento, aere, ferro. **Sculptura** autem, praeter haec ipsa, etiam lignum, ebur, marmor, vitrum ac gemmas complectitur, auctore Quintiliano II. 21. Plin. HN. XXXV. 45: *Plasticen matrem esse statuariae, sculpturae et caelaturae*. Similiter **caelatum** est, quod in auro, argento, aere ac ferro elaboratum haeret, et aliqua parte prominet: **scalptum** vero est, quod ex his ipsis, ut ex ligno praeterea, ebore, vitro, gemmis, vel solidum

---

⁷⁹De combustionis initio, causa et quibus illa olim in usu fuerit, vid. Io. Kirchmanni lib. I. de funerib. Romanor. c. 1. et 2. Martin. Geieri c. VI. de luctu Hebraeor. § 2. seqq. p. 106. seq. edit. poster. ed Io. Andr. Quenstedii c. I. tract. de sepult. vett. p. 7. et. c. VII. p. 157. seq.

⁸⁰Cadere enim proprie est corruiere, vel praecipitari, vel labi; tropice vero pro debilitari, frangi, opprimi, perire, aut non recte rem gerere apud Cicer. passim usurpatur. Sic omnia, quae ab ordine et constantia vacillant aut degenerant, cadere quoque dicuntur, observante Barthio in Animadv. ad Claudiani V. 278. Lib. III. de Rapt. Proserp. p. 444. Cadere lasciviore intellectu a Plauto in Persa IV. 4. 104. *usurpatum* Ianus Dousa Par. Lib. IV. Plautin. Explanat. c. 11. p. 348. docet. Conf. Taubm. in prael. Plaut. loc. p. 1157.

integrumque corpus exstat, ut statua, vel in imo depressum dimidiatam effigiem exprimit, ut sigillum. Quamquam **caelatium** latius interdum accipitur, ut *de ligneo poculo*. Ita enim Virg. Ecl. III. 37: *Caelatium divini opus Alcimedontis*.

Caerulus naturae color est, **caeruleus** naturam fingit. *Alterum* est, *alterum* fit, ut tradit Fronto; cum tamen haec ut plurimum confundantur, apud poëtas maxime. Sic Ennius XIX. Annal. dixit: *Caeruleum spumat sale conferta rate pulsum*. Catullus LXV. 7: *Caerula verrentes abiegnis aequora palmis*; et Virg. Aen. X. 209. seq.: *Caerula concha Exterrens freta*.

Calamus, **Canna**, et **Arundo** eadem rem significant. Interdum tamen **arundo** magis proprie dici videtur, quae crassior et largior est, seriturque ad usum praecipue vinearum; **calamus** gracilis tenuisque et tibiis fere ac scripturae aptus; **canna** maior **calamo**, sed minor **arundine**, et semper fere sua sponte proveniens. Sed perpetuum illud discrimen non est. Quin in una fabula de Syringe Ovidius, qui more reliquorum poëtarum differentias non curat, Met. I. 706. **cannas**, **arundinem**, **calamos**, de una eademque re dixit. Gesnerus in thes. v. calamus. Colum. VII. 9. 7: *Namque et id fecisse maxime per aestatem proruit, et dulces eruisse radículas aquatilis silvae, tamquam scirpi iuncique et degeneris arundinis, quam vulgus cannam vocat*. Id. IV. 32. 3: *Cannae similis, arundo gracilis*. Discrimen indicat Ovid. Met. VIII. 337: *Et longa parvae sub arundine cannae*. De arundine locum habes classicum apud Plin. H. N. XVI. 65.

Calamistrum differt a **discerniculo**. **Discerniculum** seu acus ex auro crinalis erat, et inserviebat distinguendis et continendis capillis; **calamistrum** vero ex ferro paratum torquendis et vibrandis crinibus. Aperte Varro separat LL. IV. 29: *Calamistri*, inquit, *quod his calefactis in cinere capillus ornatur: Discerniculum, quo discernitur capillus*. Nec obstat, quod **calamistrum** acum maiorem Servius ad Aen. III. 100, interpretatur, quae calefacta et adhibita intorquet capillos. Quia **calamistrum** et acum crinalem utrumque comendis capillis adhibebant mulieres, et quia crinali acu interdum vice calamistri utebantur, ideo grammatici ea instrumenta confundunt; v. Salmasius Exerc. Plin. p. m. 535. 2.

Calceus totum pedem vestit. **Solea** vel **crepida** basim tantum pedis tegit, italice *pianella*. **Diabathrum** est quoddam genus calceamenti graecanici, unde *la ciabatta degli Italiani*. **Sandalium**, genus calceamenti altioris, elegantis, interdum auro et gemmis distincti, ansulis post talos adstricti, gallice *pantoufle*. **Caliga** est calceamentum constans solea coriacea, quod ferreis plerumque clavis muniebatur, habebatque ligamenta complura, quibus tum superiori pedis parti, tum imae tibiae circumdatis ligabatur. **Soccus** fuit calceamenti genus apud Graecos tum virile tum muliebre. **Cothurnus**, altius calceamenti genus ex corio, quo venatores praesertim utebantur et tragoediarum actores. **Calceo** utebantur ingenui, **solea** servi, **diabathro** et **sandalio** foeminae, **caliga** milites gregarii. V. Plaut. Aul. III. 5. 38 et seqq., ubi memorantur *calceolarii*, *solearii*, *diabathrarii*, qui videlicet calceos, soleas et diabathra conficiunt. Th. Vall.

Caligarius est, qui caligas⁸¹ conficit: **Caligaris** aptus ad caligas. Ita dicitur *caligarius artifex, clavus caligaris*, auctore Charisio. Quae tamen differentia non semper observatur, et sine discrimine his utuntur scriptores, ut Plin. HN. IX. 33: *Squamis conspicui crebris atque praeacutis, clavorum caligariorum effigie*; et XXII. 46: *Si enim caligaris clavus* etc.

Calones sunt ministri militum, liberi homines; **Lixae** vero servi eorumdem, teste veteri scholiaste Horatii Sat. I. 2. 44.⁸²

Calumnia est dolus malus et iniuria, quae existit ex malitiosa et callida interpretatione, sive est callida quaedam fallendi ratio, cum malevolentia coniuncta. Alii malitiose de aliquo sparsum sermonem proprie nuncupant. **Cavillatio** est frivola atque iocosa calumniatio. Ciceroni genus est facetiarum, quod mentiendo in primis fit. **Dicacitas** est sermo mordax, cum sale et risu alios incessens. Ita **calumnia** maligna est, **cavillatio** frivola, **dicacitas** falsa. Cic. de Orat. II. 64: *Cum duo sint facetiarum genera, alterum aequaliter in omni sermone fusum, alterum peracutum et breve; superior cavillatio, altera dicacitas nominata est*. Id. Off. I. 10: *Existunt iniuriae saepe calumnia quadam, et nimis callida et malitiosa iuris interpretatione*; Id. Att. IV. 3: *Metellus calumnia dicendi tempus exemit*. Svet. Vesp. XXIII: *Et maxime tamen dicacitatem in deformibus lucris affectabat, ut invidiam aliqua cavillatione dilueret, transferretque ad sales*. Sed **calumnia** proprie est accusatorum, et significat falsum crimen, quod intenditur in iudicio adversus innocentem, ut litibus vexetur ac frustretur. Unde *calumniam inferre* dicitur, qui per fraudem aliquem reum defert; et *calumniam iurare*, vel *de calumnia iurare*, est iureiurando profiteri se accusatorem, et non vexandi adversarii, sed iuris persequendi gratia actionem instituisse. Coelius ad Cic. Fam. VIII. 8: *Calumniam maximo plausu tulisse*. Id. ibid.: *Cum calumniam iurasset, contendere ausus non est*.

Camelus⁸³ pecus est, quod iumentorum usum praestat, eiusque fera est. Lib. II. § 1. ff. ad L. Aquil. **Camelum**⁸⁴ est funis ancorarius. **Camella**⁸⁵ poculi, seu vasis genus, quo in fastis uti solebant. De ea canit Ovid. Fast. IV. 777. seq.: *Dum licet, apposita, veluti cratera, camella, Lac niveum potes, purpureamque sapam*.

---

⁸¹Caliga olim erat tegumentum edum militare, nunc pro femoralibus utimur, dicta quasi colliga, a colligando; *caligas* enim colligamus caligulari ligula, ut incedamus caligati.

⁸²Longe aliter de hac re est elegantiorum sententia, qui statuunt, **lixas** liberos homines fuisse, qui exercitum quaestus gratia sequerentur, et cibos militibus coquerent venderentque, italice *vivandieri*; **Calones** vero fuisse militum servos, non ignoras omnino militiae, quique idcirco utilem interdum operam ducibus navarent. Th. Vall.

⁸³Aliis est iumentum, grande ed gibbosum, quod onus excepturum ingeniculat. Et quamvis sit generis epicoeni; reperitur tamen, valla attestante, qui camelos foetas legisse asseverat, nonnumquam foeminino genere adiunctum.

⁸⁴Etiam in hoc sensu non neutrum sed quoque masculinum est et scribitur, quod sit funis nauticus crassus, cui anchora alligatur, a similitudine cameli, animantis tortuosi, ita nuncupatus.

⁸⁵Scriptura per unum *l* est vitiosa, probante Pollucis Σκαμίλλα. Dicitur et Camillus eodem significato sed alio puer est ingenuus patrimus matrimusque, qui cameliam, quam parens mittere solebat, in nuptiis sponsae cum mundo et iocalibus laetans offerebat.

Camera est fornix quilibet; **Lacunar** fornix caelatus, et picturatus; **Conclave** est secessus, seu separatio locus in interioribus tectis; **Cubiculum** in genere notat aedium partem instructiorem.

Campagum cum **Caliga** confundit Capitolinus in Maxim. II.: *Nam quum esset Maximinus pedum octo et prope semis, calceamentum eius, id est campagum regium quidam in luco, qui est inter Aquileiam et Arziam, posuerunt, quod constat pede maius fuisse hominis fastigio atque mensura. Unde etiam vulgo tractum est, quum de longis atque ineptis hominibus diceretur, caliga Maximini.* Campagos atque caligas non omnino fuisse similes inter se, declarat Trebellius, qui de Galliano c. 16. ait: *Caligas gemmatis adnexuit, quum campagos reticulos appellaret.* Tam caliga, quam campagus militare erat calceamentum; **caliga** nempe gregariorum militum, **campagus** ducum et imperatorum, postea ab iisdem etiam in pace usurpatum. Quod ergo discrimen inter utrumque? Non aliud, quam quod, quum utrumque de genere solearum vel crepidarum esset, id est, quae imam tantum pedis calcem tegerent, superiore nuda, et ideo utrumque habenis religaretur, hac differentia, quod **caliga** ultra pedem, **campagus** ad medium usque cruris habenas illas et retinacula extenderet, et ideo campagus a loris illis sive corrigiis, per crus decussatim implexis, et se reticulato opere intersecantibus; unde reticulos Gallienus appellat; v. Ferrarius anal. p. 120. Gesn. thes. v. campagus ita: *Campagus vel campacus potius, est calceamenti magnifici nomen.* Laudat Gesnerus Salmasii explicationem a Trebel. 16. Conf. etiam Rubenius de calceo senat. de re Vest. II. 1. et Balduinus de calceo antiquo p. 165.

Campus est planities vel agrorum vel pratorum. Sic Cic. de Div. II. 46: *Ut enim Aegyptii et Babylonii in camporum patentium aequoribus habitantes.* **Ager** ipsum est subiectum. **Rus** omnis locus extra urbem. R.

Camuri sunt boves, qui conversa introrsum cornua habent. **Patuli**⁸⁶ qui cornua diversa habent, quorum cornua terram spectant. His contraria **Licini**, qui sursum versum cornua reflexa habent. Serv.

Canalis, Fistula et **Tubus** diversas res denotant. Non verissimam significationem voci **canalis** tribuunt, qui eam συνώνυμον esse volunt nominis tubi, fistulae, siphonis. Distinguuntur haec a veteribus. Varro R. R. III. 5: *In hoc tectum aquam venire oportet per fistulam, et eam potius per angustas canales serpere, quae facile extergi possint.* Loquitur de ornithone, in quem aquam fistulis vel tubis immittitur; immissa vero canalibus, qui non clausi sed aperti sunt, excipitur et potaturis avibus ministratur. **Canales** ergo sunt e quibus potum licet haurire et avibus et pecudibus. Confirmat hoc Virgilius Georg. III. 330; IV. 265. Varro eod. loco: *Avibus aqua ministratur per canaliculam.* Eodem l. c. 2.: *In eo perpetuo canalis, in quam et cibus ponitur iis (anatibus) et immittitur aqua; sic enim cibus capiunt.* Vitruvius VIII. 7: *Ductus autem aquae generibus tribus fiunt: rivis, per canales fictiles, aut fistulis plumbeis seu tubis fictilibus.* Hinc canales Columellae dicuntur, in quibus sal praebetur pecori, VI. 33. Medici vero ita vocant ligna excavata, quibus fracta crura et femora

---

⁸⁶Vid. quae ad vers. 189. Vitae Virgilianae a Mich. Barthio erudite descriptae p. 26. Edit. Cygn. breviter adnotavimus.

constringuntur, ut docet Celsus VIII. 10. 5. Ex superiore Vitruvii loco illud etiam discas, discrimen esse inter **fistulas** et **tubos**. *Illae* enim sunt ex metallo, *hi* ex ligno vel argilla. Hanc distinctionem formant Vitruvii reliqua verba: *Multo salubrior est ex tubulis aqua, quam per fistulas*. Itaque minime fistulis plumbeis aqua duci videtur, si eam volumus habere salubrem. Saporem quoque meliorem ex tubulis esse. Plinius quoque HN. XXXI. 6, eadem ratione tubos et fistulas discernit. Adde eundem XVI. 42.

Cancellare litteras est eas cancellatim dispungere, seu transversis cancellis sive lineis, quasi inducere; **Expungere** vero est easdem illinere, vel delere. Rubr. et L. 1. pr. § 1. ff. de his, quae in test. del.

Cano voce, **Psallo** fidibus pariter et cantu⁸⁷. Cic. Catil. II. 10: *Pueri tam lepidi ac delicati non solum amare et amari, neque cantare et psallere, sed etiam sicas vibrare, et spargere venena didicerunt*. Svet. Tit. III: *Ne musicae quidem rudis, ut qui cantaret et psalleret iucunde scienterque*. Gell. XIX. 9: *Desideravit (Antonius Iulianus, rhetor) exhiberi, quos habere eum adolescentem sciebat, scitissimos utriusque sexus, qui canerent voce, et qui psallerent*. Arnob. L. 2: *In coelo enim cantatur et psallitur*. Spart. Hadr. XIV: *Psallendi et cantandi scientiam prae se ferebat*.

Cantus est modulatio carminis hoc est, ipsa actio. **Carmen** quod compositum est. Sed **Cantilia**, Doletio notante, a Latinis ponitur pro sermone dissipato aut saepius usurpato; sed eo tamen ridiculo et inani, qui vel publicus esse potest, vel inter privatos. De cantionibus amatoriis vid. Friderici Lindenbrogii observationes in vers. 32. sc. VII. act. IV. Adelph. Ter. pag. 618. col. I. H.

Capillus non quemlibet pilum, sed capitis in primis, proprie significat; nam barbae capillus non est, atque est coma paulo longior, ut muliebris⁸⁸, et virilis etiam, cum promittitur. **Crinis** est brevis, et innexus discretusque vittis. Unde dictus ἀπὸ τοῦ κρίνειν, a discretione, quod vittis discernatur, auctore Festo et Isidoro. Sed **coma** sunt capilli promissi cum cura compositi, et ad mulieres plerumque pertinet. Qui comam gestat, necesse habet, eam comere, ut comtus sit; nimius tamen comtus dedecet viros. **Crinis** tamen interdum pro capillo ponitur, Flor. II. 15. 10; III. 3. 17; Tac. Ann. II. 39; Germ. XXXI. 1. Varro I. de Vita Populi Rom.: *Maiores natu capite aperto erant, capillo pexo, vittisque innexis crinibus*. Tertull. de Virg. veland.: *Vertunt capillum et acu lasciviore comam sibi inferunt, crinibus a fronte divisam apertam professae mulierositatem*. **Caesaries** naturali quadam pulcritudine sese commendat, et virorum fere est.

Capi interdum significat fraudari, interdum etiam propitiari. Ita enim Lucr. II. 665: *Nec bene pro meritis capitur nec tangitur ira*. **Decipi** vero ludificari, seu verbo factove capi. Deceptor enim aliquem cum decipit, agit eum in decipulam astuta deceptione. Unde **captus** semper

---

⁸⁷Canere quatuor vocibus, Ciceroni est symphonia, vel symphoniace canere. Sed canere receptui est signum dare militibus tuba, aut tympano, ut recipiant se e proelio in castra.

⁸⁸Mulieres integunt capillos suos capillari. Viri quidem non satis capillati ementiuntur capillitium capillamento.

sentit damnum, vel incommodum. Sic *mente captus* minime potest capere captiones captiosorum. **Deceptus** aliquando utilitatem. *Illi dolus malus et fallacia tenditur. Huic adhibetur bonus dolus, et solertia, ut cum medici aegrotos, nutrices infantulos decipiunt et illudunt falsa quadam specie cibi potionisque.* Lucr. I. 937. seqq.: *Sed veluti pueris absinthia tetra medentes Cum dare conantur, prius oras pocula circum Contingunt mellis dulci flavoque liquore: Ut puerorum aetas improvida ludificetur Laborum tenus, interea perpotet amarum Absinthii laticem, deceptaque non capiatur; Sed potius tali tactu recreata valescat.* Hor. Od. II. 13: 37: *Quin et Prometheus, et Pelopis parens, Dulci laborum decipitur sono, id est, obliviscitur laborum, et abducitur, ut non sentiat.*

Capio⁸⁹ id, cuius dominium acquisivi; **Accipio** id, quod teneor restituere. *Illud fit propria auctoritate, hoc ex voluntate alterius.* Ulpianus ad Edictum 49. L. 71. D. de Verb. Sign.: *Capere cum effectu accipitur; Accipere vero, si quis non sic accipit, ut habeat. Ideoque non videtur quis capere, quod est restitutus.* Id. L. 20: *Ut legatarii celerique, quidquid in testamento acceperunt, careant his, quae sibi relicta sunt.* Paulus ad Edictum 1. L. V. D. de Damno inf.: *Ut missus est in possessionem, etiam eam per longi temporis spatium in suum dominium capere possit. Illud iuris est, hoc facti.*

Capitalis poena est, qua capite plectimur, seu quae caput vel naturale vel civile aufert. Sic *capitalis hostis*, vel *capitale odium*, qui vel quod caput, hoc est, vitae exilium, petit. **Poena sanguinis**, quae tantum caput naturale.

Capitium pectoris erat tegumentum. Ab eo dicitur, quod *capit* pectus, id est, ut antiqui dicebant, indutu comprehendit. Varro LL. IV: **Fasciae** erant, quibus *humerorum castigabant superfluum et quasi luxuriantem habitum, eosque ὀμαλούς, et aequos reddebant, cum contra in pugilibus sint torosi.* **Strophium** est fascia brevis, quo tumorem papillarum cohibebant. Catull. LXIV. 65: *Non tereti strophio luctantes vincta papillas.* Non. R.

Caprum ab **Hirco** distinguit Martialis Ep. III. 24: *Dum iugulas hircum, factus es ipse caper.* Gesnerus in Thes. T. I. p. 739: *Caper mas caprarum proprie castratus.* Interim saepe **caprum** pro **hirco** poni videas. Virg. Ecl. VII. 7: *Vir gregis ipse caper.* At non soli poëtae permutant, qui differentiae adeo studiosi non sunt, sed solutae quoque orationis scriptores. Columella VII. 6: *Caper, cui sub maxillis binae verruculae collo dependent, optimus habetur. Est autem mensium septem satis habilis ad prognerandum: quoniam immodicus libidinis, dum adhuc uberibus alitur, matrem stupro supervenit.* Est igitur **caper** generis nomen, quod etiam patrem gregis complectitur, neque excludit castratum, qui nec aliter dici potest, cum hircus sit integer.

---

⁸⁹**Capio** approbante Valla, interdum habet reciprocum quemdam usum, ut in eodem sensu nunc uni et eidem actio, nunc passio attribuitur. *Cepi voluptatem*, et *voluptas cepit me*, idem significant. Fit autem ista reciprocatio in paucis active, ut in hoc exemplo habito; sed in nonnullis passive, ut *cepi delectationem* et *captus sum delectatione*. Quando vero capio significat passive delectari, fere non resolvitur per activum, ut *captus sum*, vel *capior amore, dulcedine, specie tua, specie honorum*, id est, delector. Non *amor*, vel *dulcedo, me cepit*. Quando artem non significatur delectatio quaedam, fere active utimur, non passive. Sic *capio dolorem, cepi molestiam et dolorem* dicitur. Item, *Cepit me taedium, oblivio et odium*; at non *cepi odium*.

Carbo extinctus, **Pruna** ardens est.

Carcer quasi arcer, ab arcendo, masculini generis nisi singulariter non dicitur, in quo homines coërcentur; pluraliter vero **carceres**, unde currus aut quadrigae effunduntur aut emittuntur ad certamina et spectacula. **Carcer** coërcet delinquentes sub custodia carcerarii. Sed **carceres** serviunt cursoribus. Fl. Clarus. Virgil. tamen Aen. V. 145, in singulari etiam utitur: *Ruuntque effusi carcere currus*. Ovidius Heroid. XVIII. 166: *Ut celer Eleo carcere missus equus*. Quin etiam ita usurpat vel in prosa auctor ad Herennium IV. 3, ubi *intra carcerem stare* dicit.

Carchesium et **Patera** differunt. Et carchesium, inquit Macrobius Saturn. V. 21, *poculum Graecis tantummodo notum. Meminit eius Pherecydes in libris historiarum, aitque, Iovem Alcumenae, pretium concubitus, carchesium aureum dedisse. Sed Plautus insuetum nomen reliquit, aitque in fabula Amphytruone pateram datam, quum longe utriusque poculi figura diversa sit. Patera enim, ut et ipsum nomen indicio est, patens ac planum est; carchesium vero procerum et circa mediam partem compressum mediocriter, ansatum, ansis a summo ad imum pertingentibus. Asclepiades autem carchesia a naturali re dicta existimat. Ait enim, navalis mali partem inferiorem πτέρναν vocari, at circa mediam fere partem τράχηλον, summam autem partem carchesium appellari.*

Caritas est pretii, **Inopia** vero paucitatis. Potest enim *annona copiosa*, et tamen *cara* esse. Res carae venduntur care, faciuntque caritatem. H.

Carpentum aliud vehiculi genus est, quam **Pilentum**. Distinguit Livius V. 25: *Honorem ob eam munificentiam ferunt matronis habitum, ut pilento ad sacra ludosque, carpentis festo profestoque uterentur*. De utroque agit Schefferus de Re vehic. II. 17 et 25.

Carptim dicere, non est, ut multis placet, **breviter dicere**, etsi Cellarius quoque iis adsentitur ad Plin. HN. VI. 22. 2. Nam et Plinius carptim dicta opponit contextis VIII. 4. 7. et carptim dicentem VIII. 14. 16. iungenti. Nec prior Plinii locus, quem Cellarius interpretatur, vulgari errori propior est, ut Cortio videtur ad Sallust. Cat. IV. 21. Nam et ibi carptim nihil aliud est, quam inter se non contexta, per partes, particulatim, singillatim. Mullum igitur inter se differunt **carptim** et **breviter**. Nam **carptim** dicit qui singula, quamvis verbose persequitur, qui partes aliquas a caeteris avulsas exponit; **breviter**, qui paucis attingit singula.

Castigo verbis, **Punio** supplicio. R.

Castrum in singulari est domus, muro, aut vallo, aut fossis munita. **Castra** in plurali est locus, ubi manet exercitus et sua fixit tentoria. **Castrum** seu **castellum**, praemunitur procestriis sub custodia castellani. Sed **castra** ponuntur in campo castrensi arte. H.

Castus est purus atque integer, et non modo a luxuria et amore illicito, sed etiam ab avaritia et sordibus alienus; **Pudicus** vero est, qui se continet a libidine et voluptatibus corporis;

sicut **castitas**⁹⁰ est sanctimonia quaedam et integritas morum, a turpitudine et sordibus abhorrens. Sed **castula** est vestis, qua membra caste (in balneo praesertim) custodienda velantur. **Pudicitia**⁹¹ est continentia a libidine. Itaque plus est **castus** et **castitas**, quam **pudicus** et **pudicitia**. Cic. pro Flacco: *Equitem romanum, castissimum hominem alque integerrimum*. Virg. Georg. II. 524: *Casta pudicitiam servat domus*. Lactantius: *Difficile est imponere frenos voluptati, eamque vagam et errantem castitatis pudicitiaeque limitibus includere*.

Catasta et **Equuleus** nonnullis synonyma sunt. Gesnerus in thes. voc. *catasta* ita: *Est et catasta, machina ad torquendum parata, quae vulgo equuleus dicitur, aut eidem non dissimilis. Catasta equuleum genus poenae*. Isidorus glossis: *Catasta, lectus ferreus*. Id. Sed contrarium tuetur Gallonius apud Magium De equuleo p. 361. f. Accipe Gallonii verba: Permiscuit Sigonius, confuditque **equuleum** cum **catasta**, nec non genere illo compedum, quo rei in carcere positi, iniectis ad quartum vel quintum foramen pedibus, ad iugem cruciatum sic detinebantur. Quam ob rem merito reprehendendus videtur. Siquidem *catasta*, ut ex his constat, quae habet Iac. Pamelius in notis ad ep. S. Cypriani martyris 33, locum vel maxime ac proprie significat eminentiorem, quem vulgo *Paltum* dicimus, in quo vel de reis, vel de christianis martyribus sumebatur supplicium. Ad quam quidem significationem proxime accedit Cyprianus et Prudentius pariter perist. XIV. 466: *Audite cuncti: longe clamo, ac praedico, emitto vocem de catasta celsior*. Ad haec designat **catasta**, licet non ita proprie, machinam quamdam, longae magnaeque compedis formam habentem, qua servi detenti venum exponebantur. Praeterea non proprie significat etiam ipsamet torquendi instrumenta; quocirca Prudentius perist. 2. de Laurentio martyre sic cecinit: *Postquam vapor diutius recoxit exustum latus, ultro et catasta*, i. e. e crate ferrea, *iudicem compellat affatu brevi: converte partem corporis, satis crematus iugiter*. Idem peristeph. hymn. I: *Verbera post vim crepantum, post catastas igneas*. Quum igitur **catasta**, veluti pluribus in notis ad praedictam Cypriani epistolam demonstravit Pamelius, locum praecipue editiorem significaret, in quem cruciandi homines, ut illorum tormenta ab his, qui aderant, adspici possent, elevabantur; sequitur, confudisse Sigonium, in equulei definitione assignanda, ipsummet equuleum cum **catasta**. Cellarius ad Prud. perist. I. 66. **catastas** explicat machinas ad torquendum paratas, in quibus craticula, ut torqueri et simul amburi homines damnati possent.

Caterva et **Cohors** peditum, **Turma** equitum, **Copiae** equitatus. R.

Cavere est sibi prospicere a periculo quocumque modo et ratione. **Vitare** est declinare corpore et effugere ea, quae nocitura videantur, ut solent gladiatores declinatione corporis,

---

⁹⁰**Castitas** et **pudicitia** paria deputantur, cum sit pudicitia ab iniuria turpium libidinum libera, castitas, et ab his continens et remota: praeterea, et religiosa munditia, et puritas. Virg. Aen. lib. VII: *Praeterea castis adolet dum altaria taedis*. Atque ideo plus est **pudicitia**, quod par sit cum aliis ceteris castitas. Non. **Castitas** corporis, **castimonia** animi. R.

⁹¹Proprie idem est, ac ob turpitudinem erubescencia. *Pudibundus* enim cum vel alios videat impudenter agere, illum sua pudicitia mox pudore suffundit. E contrario *impudens*, quia semel depuduit, tanta impudentia est, ut numquam pudeat.

adversariorum petitiones vitare et excedere. **Cavemus** ante pericula, **effugimus** ipsis ex periculis. Idcirco nostrum calculum merito illis adiicimus, qui dicunt, **cavere** et **effugere** h. l. specialiora esse; **Evitare** vero (immo et simplex vitare) generale, et utrique inservire tempori. **Evitamus** enim incumbentia aequae ac praesentia. Goclen. Itaque generalius est **cavere**. Lucil. Satyr. XXVI: *Quid tibi vitandum censes, quid cavendum maxime*. Plaut. Stich. I. 2. 64. seq.: *Qui potest mulieres vitare, vitet; ut quotidie Pridie caveat, ne faciat quod se pigeat postridie*. Cic. Verr. III. 15: *Nam eum, qui palam est adversarius, facile cavendo evitare possis*. Confunduntur nihilominus interdum, ut Plaut. in Curcul. II. 3. 19: *Proinde se domi contineant, vitent infortunia*. Petronius hunc in modum loquitur in Satyrico: *Ponere iussit arma, et malo cavere. Caveo tibi*, pro eo quod est, periculum, ut amicus, avertit: *Caveo te*, pro fugio ut hostem. R.

Caverna et **Spelunca** differunt. **Caverna** est cavum terrae, vacuum atque obscurum. Cic. N. D. II. 25: *Quod magna vis terrae cavernis contineatur caloris, eaque hieme sit densior*. Id. ib. II. 60: *E terrae cavernis ferrum elicere*. Sed **spelunca** est rupes excavata. Virg. Aen. VI. 237: *Spelunca alta fuit, vastoque immanis hiatu, Scrupea, tuta lacu nigro, memorumque tenebris*. Cic. Tusc. I. 36: *Per speluncas, saxis structas asperis*; v. Gesneri thes.

Caupona primo dicta *copona* est taberna, in qua ad victum necessaria parantur, distrahunturque. Grammatici pro muliere ipsa, quae tabernae praeest, etiam poni tradunt, sicut copo, vel caupo, ipse tabernarius est; **taberna** vero est, in qua cibaria, vel etiam merces venduntur, ut *taberna cauponia, vinaria, argentaria, purpuraria* et similes. Ita omnis caupona est taberna, sed non contra.

Causa et **Res** saepe iunguntur, quae ita differunt, ut totum et pars. Nam **res** totum negotium significat; **causa** vero negotii pars est, quae praecipue agitur, nihil enim fit sine **causa**. Sed **causam**, cuius causa litigatur, defendit causidicus dum excusat, quem alter accusat; ut **res** est: Clodius occisus, rex Alexandrinus restituendus. **Causa**: Milo, eius necis auctor, Lentulus restitutionem regis ambiens. Cicero pro Caecin.: *Multa, quae sunt in re, quia remota sunt a causa, praetermittam*. Id. ad Lentul.: *Quid res, quid causa, quid tempus ferat*; et ad Curionem: *Nunc tibi totam rem atque causam commendo*. Iurisconsulti haec vocabula plerumque indifferenter usurpant, et ob **causam**, ob **rem** datam promiscue dicunt, ut ex ipsorum responsis liquet in titulo de conditione **causa** data.

Causa⁹² docet factum, **ratio**, quae hoc loco idem est, ac vis cogitandi causis innexa, solvit obscura. Corn. Fronton.

Causam appellant rem positam in disceptatione rerum, et controversia. **Quaestionem** autem rem positam in infinita dubitatione. Cic. Orat. II.: *Causa est, de qua agitur, patrocinium quod accommodatur, oratio, quae loquitur*. Corn. Front. R.

---

⁹²**Causa** specialius, **ratio** generalius. **Causa** ea est quae nos impingit ad aliquid faciendum, **ratio** autem, qua utimur in faciendo. Serv. R.

Cautio⁹³ significat nudam promissionem, quum verbis tantum aut chirographo, securitas creditori praestatur; **Satisdatio** fideiussoris idonei dationem; licet aliquando **cautio** accipiatur pro **satisdatione**, quando nimirum lex exigit **cautionem idoneam**, vel rectam; tunc enim fideiussoribus, aut pignoribus cavendum est, et **satisdationis** nomine nuda **cautio** intelligitur, si hoc contentus fuerit is, cui **satisdatio** debebatur, ut est in *Libris Iurisconsultorum* L. LIX. § ult. D. Mand. L. LXI D. de Verb. Sign.

Cedere actiones est easdem transferre; L. f. in pr. C. de Iur. Dot. **Mandare** vero absque translatione committere, L. III. C. de Novat. Sic **actionem eximere** index dicitur ab Ulpiano, cum per dilationem eius effectum est, ut iam agi lege non possit. Id quod eodem modo dictum est, quo *eximere diem*, vel *diem tollere*, dicimus. Apellatur quoque *actio exempta*, cum desiit agi posse. Huic contrarium est *actionem restituere*. Actio autem iis restituitur, qui formulis ceciderunt, aut captiunculis forensibus circumscripti, aut inconsulta simplicitate lapsi sunt, aut culpa advocatorum, aut cognitorum iniuria, aut conniventia gratiosa aut sordida, aut alia demum culpa, in fraudem peremptae litis aut desertae, inciderunt.

Cedit dies debiti quando pecunia debetur, licet nondum exigi possit. **Venit dies**, quando non tantum debetur, sed etiam peti et exigi potest. Goedd. ad L. CCXIII. de V. S.

Cedo⁹⁴ **tibi** idem est, ac do locum tibi, et habet in praeterito cessi, et in supino cessum; sed **caedo te** idem est, ac flagello et violenter vulnero, vel *occido te*, et habet in praeterito cecidi, in supino caesum. H.

Cedere est de loco se movere; **Secedere** et **Discedere** est pristinum locum deserere, **Recedere** est locum occupatum dimittere, **Succedere** est locum ab alio relictum occupare, **Accedere** est appropinquare. R.

Celare est tegere et abscondere, seu, ne quid resciat, curare. Celamus enim quod volumus occultum habere. Ter. Andr. I. 1. 105: *Bene dissimulatum amorem et celatum indicans*.

Caelare⁹⁵ vero, insculpere. Virg. Aen. I. 640: *Caelataque in auro Fortia facta patrum*. Non.

Celare et **Tacere** distinguit Cicero Off. III. 12: *Celamus ergo proprii commodi causa, non autem tacemus*.

Celebrare et **Recolere** differunt inter se, Cic. de Or. I. 1: *Neque vero nobis cupientibus atque exoptantibus fructus otii datus est ad eas artes, quibus a pueris dediti fuimus, celebrandas, interque nos recolendas*. Strabaeus ad h. l. ita: *Celebrantur, quando frequentantur, et saepius tractantur; recoluntur autem, quum mente repetuntur, ac iterum coluntur*.

---

⁹³Quae alias active et passive sumitur, Ciceroni est prudentia atque diligentia. Inde *cautionem habere* apud eundem res dicitur, vel in qua *cautioni* relictus est locus, vel in qua multa cavenda sunt. Quae significatio, si quibusdam forte videatur passiva, equidem nihil repugnamus: activus tamen effectus est.

⁹⁴**Cedo sibi** poscit, et est immobile: **dat**, qui non finire facit datum. Corn. Front. R.

⁹⁵Caelat caelator caelo, h. e. caelandi instrumento, quod alias caestrum dicitur, varias caelaturas, etiam caelata pocula.

Cella est locus in aedibus secretus, ubi aliqua ad usum familiae reconduntur atque adservantur. In templis vero dicuntur **cellae** partes illae, in quibus veteres Deorum simulacra, christiani altaria locare consueverunt, vel Deo vel cuiquam ex beatis caelitibus dicata. Italice: *le capelle di una chiesa*. Itaque **cella** differt a **sacello** vel **sacrario**, quod est Italis *un'oratorio, una chiesuola*, tamquam pars a toto. Cic. Senect. XVI: *Semper boni adsiduique domini referta est cella vinaria*. Cic. Verr. IV. 28: *Cum suo tempore (candelabrum) in cella Iovis optimi maximi poneretur*. Liv. VI. 29: *dedicatum est inter cellam Iovis et Minervae*. Th. Vall.

Cellarium est paucorum dierum; unde et in cella dicitur importatum frumentum. **Penus** vero longi temporis; Serv. Quicquid enim longae usionis gratia reconditur, ex eo quod non in promptu est, sed intus et penitus habetur, dicitur **Penus**. Conf. Perotti Cornucop. Epigr. I. 72.

Censio, Recensio, Recognitio equitum; *census* autem populi dicebatur lustratio, uti senatorum lectio, recitatio senatus. Ita distinguere docet Poeschelius in not. ad Polyb. de Milit. Rom. p. 24. Festus: *Censionem facere dicebatur censor, quum mulctam equiti irrogabat*. Sed Varro de LL, IV. 14: *Censor, cuius censionem, id est, arbitrium censeretur populus*. Cel. Kappio in diss. de annua equit. transvect. *census, censura, censio, probatio, cognitio, recognitioque* equitum sunt ἰσοδύναμα, ita tamen, ut ab hac probatione differat transvectio, quippe probatio viritim, transvectio tributim facta est, teste Livio, II. 42.

Censor est, qui censuram gerit. **Censet** enim facultates civium iusta censione ad colligendum publicum censum. **Censorius** vero, qui **censor** fuit. *Hic* tempus praeteritum respicit, *ille* praesenti inservit. **Censere** nunc significat putare, nunc suadere, nunc decernere. **Censio hastaria** dicebatur, dum militi mulctae nomine ob delictum militare indicebatur, quod hastas daret. **Censui agri** a censendo proprie appellantur, qui et emi, et venire iure civili possunt. **Censores** dicti, quod rem suam quisque tanti aestimare solitus sit, quantum illi censuerint. Fest. R. H.

Cernere plus est, quam **Videre**. Nam **Cernere** est formas atque imagines rerum visu internoscere seu discriminare. Proprie vero est evidenter separare, et in specie inutilia a frumentis separare. Sed si ad animum transferatur, animadvertere atque attendere denotat. **Videre** est radios oculorum in res ipsas emittere, vel aciem oculorum aliquo intendere. Plin. HN. XI. 54: *Animo autem videmus, animo cernimus: oculi, ceu vasa quaedam, visibilem eius partem accipiunt atque transmittunt*. Gell. V. 16: *De videndi ratione, deque cernendi natura diversas esse opiniones philosophorum animadvertimus*. Cic. Tusc. I. 20: *Ne nunc quidem oculis cernimus ea quae videmus*. Usus tamen haec contundit, et promiscue usurpantur.

Cernere hereditatem frequentissime et solemniter apud Ictos est decretum suum adeundae haereditatis verbis declarare, ut iam non deliberare, statuere significet; sed consilium suum adeundae haereditatis verbis sollemnibus, actu legitimo declarare. Unde **crevisse** saepe notat haereditatem adire; v. Gesnerum thes. v. *cerno*. Aliud tamen est **cernere haereditatem**, aliud **pro haerede gerere**; Ulpianus tit. XXIII: *Nota veterem differentiam cernendi, et pro haerede gerendi. Qui cernebat, excludebat inferiorem, qui pro haerede gerebat, in partem admittebat substitutum*.

Certatio est velitatio atque congressio levis, et plerumque ex provocatione, ut certationes Xysticorum apud Svet. Aug. XLV. **Certamen** vero est conflictus inter duos pluresve, vel contentio gravis et seria. Ter. Adolph. II. 2. 3. seq.: *Nunquam vidi iniquius certationem comparatam, quam haec hodie inter nos fuit.* Ubi Donatus haec ita distinguit: **Certamen** est res ipsa, de qua certatur, veluti uter columbam feriat sagitta, uter prior decurrat ad metas. **Certatio** est ipse actus contentioque certantium. **Certatio** ex sententia Cornel. Frontonis est administrantium, **certamen** operis. **Conflictatio** est tactus corporum invicem et collisio. Donat. R.

Certe affirmat, **certo**, **certum** non dubitat. R.

Certum recipit praepositionem, et fit incertum, certumque vel pondus, vel rei pretium. Sed **certus homo** ut plurimum passive nuncupatur, estque *homo* consulto et necessario missus, vel cui recte tutoque aliquid committere tradereque possumus, ut in literis dandis negotioque imponendo. Et hoc in sensu utitur Virg. Aen. I. 576. seq.: *Equidem per littora certos Dimittam, et Libyae lustrare extrema iubebo.* Vel, **certus homo**, est homo ita notus, ut nominatim possit designari. **Verum** opponitur falso; sic *verus amicus* demonstrat veritatem amicitiae vero amore, estque verax, cogitat et loquitur de amico veraciter. Corn. Fronto.

Cervix cum numero singulari dicitur, collum, praesertim vero posteriorem eius partem, in qua sunt nervi, significat; sed **iugulus** anterior pars colli est, unde halitus exit⁹⁶; si plurali, superbiam ostendimus, ut Cic. Verr. VII. 42: *Frangere cervices.* Serv.

Cessat h. e. nihil agit otiosus et desidiosus; **Requiescit** fessus. *Hoc* in bonam; *illud* vero in malam partem accipitur. Donatus.

Cestus sine diphthongo est balteus Veneris: in specie vero notat acu pictum cingulum, qualia olim virgines gestabant. **Caestus** cum diphthongo est genus clavae, pilas plumbeas, loris bubulis appensas habens. Et hoc digladiabantur veteres quondam. Ita enim Virg. Georg. III. 19. seq.: *Cuncta mihi, Alpheum linquens, lucosque Molorchi, Cursibus et crudo decernet Graecia caestu.* Servius dicit, posteriorem hanc vocem esse singularis numeri tantum; priorem autem etiam pluralem habere. H.⁹⁷

---

⁹⁶Contradicit Dormneierus de vitioso Cic. imitatore. Legerat Popma, inquit, apud Ciceronem *cervices frangere*, quod est, superbiam alicuius infringere, atque his lectis constituit, vocabulo cervix in plurali superbiam significari, in singulari collum. Eundem errorem Servius erravit ad lib. II. Aen. 707.

Secutus itaque est Popma Servium, sed errantem, nam veteres pluralem tantum habuerunt utroque significato adhibitum, et primus Hortensius, Varrone teste, singularem addit, quem recentiore aetate sive argenteo saeculo cum plurali promiscue posuerunt. Enim vero diu ante Hortensium usus est singulari Pacuvius, quamquam differentia notata omnino neglecta sit; vid. Gesnerus v. *cervix*.

⁹⁷Stoerberus in animadv. ad Feithii antiq. Homer. p. 75. hunc in modum: Si pro ipso loco hanc vocem accipere velis, tutius foret legere **cestus**, quod a graeco κέστων cingulum deducit Scaliger. de Re Poët. p. 94.; sin minus, et instrumentum pugilum, quo quis caeditur, intelligas, legendum utique **caestus**, et latina tum ipsi origo est: hoc vero discrimen non semper obtinet, v. Festus h. v. et Rigaltius ad Onosandri stratag. p. 31. Gesnerus in thes. v. *caestus*, verba Rigaltii prolixiora exhibet, illisque adsentitur, qui eiusdem originis et significationis putant cestum Veneris, et caestus pugilum.

Charta est materia linteae, expolita ad usum scribendi, seu membrana scriptoria ex quacumque materia. **Papyrus** planta aegyptiaca, seu arundo ad ripam Nili crescere solita, unde charta olim praeparabatur, ut hodie ex panniculis lineis, cannabinisque contritis et maceratis. **Membrana** vero est tenuior animalium pellis, quae derasis illis, chartae usum praestat. Lucan. IV. 136: *Conseritis bibula Memphitis cymba papyro.*⁹⁸ Ulp. ad Sabin. 24: *Librorum appellatione continentur volumina, sive in charta, sive in membrana sint, sive in quavis alia materia.* Et paulo post: *chartis legatis neque papyrum ad chartas paratum, neque chartae nondum perfectae continebuntur.* Hodie tamen chartam vulgo vocamus papyrum.

Chilones dicuntur homines labiis crassioribus, seu qui labra prominentia habent, et ob id Labeones aut Labieni, a nostris dici possunt a graeco χεῖλος. **Cilones** autem, quorum capita oblonga et angusta sunt, vel quibus frons in medio eminent, ac dextra sinistraque velut recisa videtur, quos Graeci interpretantur προκεφάλους. Unde Iunius Cilo nominatur a Tacito Annal. XII. 21, et Fabius Cilo ab Ulp. in L. de Officio Praefecti urbis. Declamator in Sallust. VI, pro hominibus nequam improbisque accepit: *Quicquid, inquit, impudicorum, Cilonum*⁹⁹, *parricidarum, sacrilegorum, debitorum in tota urbe fuit.*

Chirographus est privata scriptura, manu cuiusquam subscripta, seu scripta manu propria; **Syngraphum**¹⁰⁰, quod simul plures subscripserunt. Haec duo vocabula parum inter se differre, Marius Nizolius, allatis quibusdam ex operibus Ciceronianis exemplis, omnino prudens comprobatur. In illo tantum, quae gesta sunt, continentur. In hoc etiam pactiones veniunt, ut in elegantissimo illo syngrapho apud Plaut. Asin. I. 3. 77. seqq. inter adolescentem, amicam et lenam plurimae leges dictae in viginti minarum donatione referuntur. Svet. Iul. XXIII: *Cuius pacti non dubitavit a quibusdam iusiurandum, ac syngraphum exigere.* Id. Aug. LXIV: *Nihil aeque elaboravit, quam ut imitarentur chirographum suum.*

Cibi acuti idem paene sunt, qui et **acres** dicuntur. Differunt tamen aliquid. **Acres** enim sunt vehementiores, **acuti** mitiores, ut acetaria, salsamenta et condimenta quaedam. Plinius HN. VII. 5: *Ut enim, si coenam tibi facerem, dulcibus cibus acres acutosque miscerem, ut obtusus illis et oblitus stomachus his excitaretur.* V. Gesneri thes. voce *acutus*.

Cibus est esca qualiscumque, seu dicitur de quocumque alimonio delicato aut vili. Sic delicati cibi variaque cibaria serviunt cibatum divitum; pauperes cibantur cibario pane,

---

⁹⁸Papyrus h. l. (et quidem ex Farnab. in notis marginalib. ad hunc loc.) est frutex palustris, unde Aegyptii navigia contextunt, sicuti ex libro eius vela, tegetes, funes, vestes et similia.

⁹⁹Hanc vocem duplici LL h. l. rectius scribendam esse, Petr. Crinitus de Hon. Discipl. lib. VII. c. 8. diligenter observavit, quando scribit, Ciceronem, quum Crispum Sallustium in gregem cillonum, sacrilegorum aequae impudicorum connumerasset, nihil aliud intellexisse, quam cinaedum hominem ac turpiter ceventem, h. e. posteriora moventem, canum marium prurientium instar. Cillere enim apud veteres motitare atque agitare erat. Unde **cillones** dicti qui pudore vendito ceventes se effoeminant. Ex quo apparet, locum hunc nequaquam huc commode trahendum esse.

¹⁰⁰In syngraphis enim contra finem veritatis pactio venit, et non numerata, quoque pecunia, aut non integre numerata, pro temporaria hominum voluntate. More institutoque Graecorum, et ceterae tabulae ab una parte servari solent; syngraphae signatae utriusque manu, utrique parti servandae traduntur. Praedian. R.

dummodo suppetat. **Victus**, de tenui et arido¹⁰¹. Et **cibus** est esca, quae ore manducatur; sed **victus** nomine etiam potus continetur. Gell. V. 6: *Quoniam cibus victusque antiquissimus querceus capi solitus sit*. Iureconsulti hoc amplius sumentes, **victus** appellatione intelligunt omnia, quae esui, potui, cultuique corporis, quaeque ad vivendum homini necessaria sunt, ut vestimenta, stramenta et caetera quibus tegendi curandive corporis nostri causa utimur, ut auctor est Ulpianus. Sed alii auctores victum et vestitum separant. Cic. Quint. XV: *Victus vestitusque necessarius sub praecone subiectus est*.

Cidaris, qua reges orientis caput ornabant et alias **tiara** vocatur, diversa est a **diademate**, licet cum eo interdum coniungatur. Philo de vita Mosis III: κιδάρει οἱ τῶν ἑξῶν βασιλεῖς ἀντὶ διαδέματος εἰώθασι χρέεσθαι. Reges orientis cidari pro **diademate** uti solent. Quam cidarim Armenii, Persae **tiaram** vocabant, nec cidaris, nisi nomine a **tiara** distincta fuit. Sed errant Budaeus in pand. et Pancirollus lib. I. var. c. 9. censentes, **cidarim** idem fuisse, quod **diadema**. Huic opinioni refutandae vel unicus sufficit Curtii locus III. 3. 19: *Cidarim Persae regium capitis vocabant insigne; hoc caerulea fascia, albo distincta circumibat*. V. Pitisc. ad Curtii l. c. Solerium de pileo p. 191. apud quem Cyrum cum diademate circa **tiaram** seu cidarim conspicuus est, et Gesneri thes. v. *Cidaris*.

Cingulum inter et **Subligar** differentiam latere puto, ait Piliscus lex antiq. R. T. III. p. 432. ut videlicet zona sit **cingulum** quod ad prehensiones ponitur, **subligar** ad velanda turpia. Martialis III. 87. 3: *Tecta tamen non hac, qua debes, parte levaris: Si pudor est, transfer subligar in faciem*.

Cilicia et **Centones** non sunt eadem. Solinus in polyhist.: *Ipsa autem tentoria cilicia sunt*; ita enim recte legitur iudice Salmasio. Nam sequitur: *ita nuncupat velamenta caprorum pilis texta*. Asconius cilicia texta de pilis esse in usum castrorum atque nautarum interpretatur, quod ex Virgilio habet; ut Avienus in ora maritima: *Hirtae heic capellae et multis incolis caper, dumosa semper intererrans cespitem castrorum in usum, et nauticis velamina productiores et graves setas alunt*. Virgiliana haec sunt: *Setasque comantes Castrorum in morem, et miseris velamina nautis*. Sed quem in usum castrorum cilicia? Servius dicit, quia de ciliciis poliuntur loricae, et teguntur tabulata turrium, ne iactis facibus ignis possit adhaerere. Confundit cilicia cum centonibus magno errore. Nec enim de pilis caprorum coactilia aut centones fieri possunt, nec fiebant. Polite verbum est fullonum. Ex lana coactili et centonibus tunicas ac tegmenta sibi parabant milites ad tela vitanda. Centonibus quoque non ciliciis tegebantur tabulata turrium, et puppium turrets, ut igni resisterent. Nam **centones** ex lana erant coacta, qui non solum ferro, sed etiam igni resistebant. Plin. HN. IV. 73: *Lanae et per se coactae vestem faciunt, et si addatur acetum, etiam ferro resistunt: immo vero etiam ignibus*. At **cilicia** laxa suspensa obtendebantur ad telorum iactum. Aperte Sisenna ciliciorum et centonum usum separat his verbis, quae ex libr. IV. hist. eius apud Nonium; *Puppis aceto madefactis centonibus integuntur, quos supra perpetua classi suspensio*

---

¹⁰¹**Cibus** partis, **victus** totius et sine obsonio nomen est; nam et potum complectitur. Victus aridus est, qui sine ullo obsonio est. Obsonium dicitur stipendium, vel quidquid cibo praeter panem et vinum adiicitur. R.

cilicia obtenduntur. Omnino legendum, perpetua ac laxe suspensa. Plura v. apud Salmasium exerc. Plin. p. 347. a.

Cinctus est virorum, **cingulum** vero mulieribus attributum. **Cingulo** nova nupta praecingebatur, quod vir in lecto solvebat. Fest. R.

Circiter¹⁰² ad numerum refertur, **circum** ad locum, ideoque describitur, quod sit nota situs rei, rem aliam undique ambientis. **Circa** ad tempus, quod est. Ergo dicimus, *circumiisse muros* non *circuisse*. Fl. Clarus.

Circumpedes sunt servi a pedibus, seu ipsa obsequia servorum, **antipedes** amicorum. Agr.

Circumspicimus praesentia, **prospicimus** futura. Est enim **prospicere** proprie aliquid eminens aspiceret, in specie vero futurum aliquid praevidere. Donatus.

Circumstare est circumdare; **Circumsistere** vero est undique aggredi, terrendi nonnumquam alia causa. H.

Circus planities rotunda, ut circuitus. Praesertim vero notat arcam illam rotundam, quae Romae quondam exhibendis ludis curulibus erat parata. **Globus** soliditas undique versum rotunda, ut est **sphaera** et staminum **glomer**. Cic. Nat. Deor. II. 18: *Cumque duae formae praestantissimae sint, ex solidis globus (sic enim σφαῖραν interpretari placet), ex planis, aut circus aut orbis*. Non. Marcell.

Cives, qui erant ante coloniam deductam; **coloni**, qui deducti sunt. R.

Civitas, est populi sive civium multitudo, iure et legibus sociata et unum in locum congregata. **Urbs** sunt ipsa moenia et aedificia. Cic. Offic. II: *Id enim est proprium ut supra dixi, civitatis atque urbis, ut sit libera, et non sollicita sua rei cuiusque custodia*. Id. De Rep. I. 26: *Quam cum locis manue sepsissent, eiusmodi coniunctionem tectorum oppidum, vel urbem¹⁰³ appellarunt, delubris distinctam, spatiisque communibus. Omnis ergo populus, qui est talis coetus multitudinis, qualem exposui, civitas est, omnisque civitas est constitutio populi*. Id. ad Dolabellam: *Liberasti igitur et urbem periculo et civitatem metu*. Porro pro Sulla: *In qua civitate res tantas gesserim, memini et in qua urbe, intelligo*. Et in Philipp.: *Cum ne vestigium quidem Asiae, civitatum atque urbium relinquitur*. Sed haec frequentissime confundunt optimi scriptores, quorum testimonia nihil attinet heic adscribere.

---

¹⁰²**Circiter** non solum ad numerum, sed etiam ad locum atque tempus commode referri posse, grammatici nonnulli exemplis demonstrarunt.

¹⁰³Accuratori enim criticorum censura inter **urbem** et **oppidum**, quod in auctorum classicorum scriptis pro aequipollentibus ea usurpantur, nil pene esse discriminis, praeceptor noster ὁ πάνυ, M. Iacob. Tomasius, philosophus celeberrimus § XVII. Disput. Politicae de civitate A. C. MDCLXI. d. XIX. Ian. Lips. publ. abita, optime nos docet, apposite addendo, urbem et oppidum vulgo differre, ut maius et minus, ita ut **urbium** nomine eae saltem veniant, quae sunt maiores et ampliores; **oppidorum** vero minora atque obscuriora illa. Sic multi quoque **urbis** nomen uni Romae, sicuti Ἄστυ Athenis, et Πόλις Alexandriae, olim tribuebant, cetera oppidorum nomine appellantes. Conf. Ioan. Limnaei lib. VII. de I. P. Imp. Rom. c. I. n. I. seqq.

Clades quia clamatur, **vitium**, si tonat tantum, **calamitas** si tonat et grandinat simul et etiam fulminat. **Clades** proprie arborum, **calamitas** segetis et agrorum est; **Clades** a **calamitate** differt, ut efficiens ab effecto.

Clamor et **Convicium** non sunt synonyma. Cicero, Verr. V. 11: *Erant autem convivia non silentio illo praetorum atque imperatorum, neque eo pudore, quo in magistratuum conviviis versari solet, sed cum maximo clamore atque convicio*. Convicium a multis vocibus dictum est, quod Ulpiano videbatur, et ex orat. pro Sextio quodam insigni loco cap. LV. intelligitur. Hotomannus sic millies convicium apud veteres. Phaedrus Fab. I. 6: *Clamore ranae sustulere ad sidera: convicio permotus quaerit Iupiter*. Ovidius de ranis: *rauca convicia linguae*. Bene monet. cel. Gesnerus in thes. convicium esse clamorem plurium. aut etiam unius repetitum clamorem, quasi esset convocium. Festus et Nonius vocem a vicis, Valla a vitio vel a vitando derivat. Esse convicium repetitum clamorem unius, patet ex Quinctiliani epistola ad Tryphonem: *Efflagitasti quotidiano convicio*.

Clara vox differt ab **alta voce**. Vox clara est, quae ab omnibus auditur; Liv. XLII. 25: *Qua voce eum accensum restitisse atque voce clara denunciasset sibi, ut triduo regni sui decederent finibus*. Svet. Vit. XIV: *Quosquam et de plebe ob id ipsum, quod venetae factioni clare maledixerant, interemit*. Aliud est alta vox, id est superba; v. Westerhovius ad Ter. Andr. IV. 4. 15. Enimvero altam vocem etiam claram significare, docent loci Senecae et Catulli. Sen. Troad. 192: *Haec fatus alta vocem diem dimisit*. Catull. XLII. 18: *Conclamate iterum altiore voce, id est, quae magis exaudiri possit*. Sed responderi potest, poetas discrimina vocum raro curare.

Claritas tam luminis, quam perspicuitatis et eruditionis. **Claritudo** vero generis. *Prius* splendoris, ideoque pro splendore, amplitudine, nominisque celebritate, ut et altitudine fortunae atque gloriae apud Ciceronem passim usurpatur; *posterius* nobilitatis est. Fronto. Sed haec differentia mere arbitraria est.

Clava necat, **clavus** iungit, servat ostia **clavis**. R.

Clavus et **Gubernaculum** ita differunt, ut Servius putat, quod **clavus** sit fustis **gubernaculi**, hoc est lignum oblongum, quo flectit ac reflectit *gubernator* navem. Ansa appellatur a Vitruvio. R.

Clemens est circa recte agentes, **placidus** etiam circa delinquentes, **clemens** animo, **placidus** vultu. **Clemens**, quod parcere pronus, nullum laedit. **Placidus** arridet omnibus; agit enim placide, suaque placiditate alios, etiam iratos, facile placat, si sunt placabiles. Sed **implacidus**, qui nullo placamine ad placabilitatem promovetur, ut se placatum ostendat, videat, annon implacabilem Deum quoque sit experturus. Donatus. Rarissime haec differentia insuper habetur.

Clemens est princeps active; **Gratiosus** subditus passive R.

Clibanus est furnus aeneus portatilis; seu parvus furnus et mobilis, ferreus vel testaceus, in quo panis olim, nunc placentae, farcimina, et alia dulciaria decoquuntur. **Furnus** est magnus

et immobilis, constatque ex lapide et calce; alias describitur, quasi sit pistoris fornax, in qua panes furnaria arte hodie coquuntur. Unde clibanites panis alius a furnaceo apud Athenaeum III. Sic Plin. HN. XIX. 3: *Cortices quoque decussi lini clibanis et furnis praebent usum.* **Fornax** fere hypocaustorum et metallorum liquefaciendorum est.

Clypeus significat militare scutum. **Clypeum** est expressa corporis effigies humerorum tenuis ex auro, argento, lapide, ecc. sicut imago e cera, ita dictum, quod sit rotundum ¹⁰⁴ instar militaris clypei. Trebellius Pollio in Claudio, III: *Illi clypeus aureus, vel ut grammatici loquuntur, clypeum aureum, senatus totius iudicio, in romana curia collocatum est.* Sed poetae et historici indistincto genere utuntur in utraque significatione, ut de effigie dixit Svet. Calig. XVI: *Inter reliquos honores decretus est ei clypeus aureus, quem quotannis certo die collegia sacerdotum in Capitolium ferrent.* Id. Domit. XXVIII: *Scalas etiam inferri, ut clypeos et imagines eius coram detrahi, et ibidem solo adfligi iuberet.* Liv. XL. 51: *Clypeaque de columnis et signa militaria affixa demisit.* De scuto Virg. Aen. II. 734: *Ardentes clypeos atque aera micantia cerno.* Id. IX. 709: *Dat tellus gemitum, et clypeum ¹⁰⁵ superintonat ingens.* Quare Plinius in secundo librorum, quos dubii sermonis inscripsit, haec non tam genere, quam scriptura et etymologia differre censuit, esseque clypeum ¹⁰⁶ a clepere, quia corpus celet; **clupeum** vero imaginem a cluendo, quod posterius etymon rursus valde improbavit (studio veritatis, aut memoriae lapsu, a se ipso dissentiens) HN. XXXV. 4: *Scutis enim, inquit, qualibus apud Troiam pugnatum est, continebantur imagines. Unde et nomen habere clupeorum non, ut perversa grammaticorum subtilitas voluit, a cluendo.* Alii dicunt, **clupeum** ἀσπίδα, **clypeum** ornamentum dici. R.

Clypeus est rotundus, cavus, et totum protegit pectus. **Scutum**, proprie **clypeum** coriaceum notans, est oblongum, quadratum, et totum munit corpus. *Illum* Graeci vocant ἀσπίδα, *Hoc* θυρεὸν, et quidem hanc ob causam, quod forium similitudinem referat, quae longiores, quam latiores esse solent. Virg. Aen. III. 637: *Argolici clypei, aut Phoebae lampadis instar.* Id. VIII. 662: *Scutis protecti ¹⁰⁷ corpora longis. Liv. VIII. 8: *Clypeis antea Romani usi sunt, deinde, postquam facti sunt stipendiarii, scuta pro clypeis fecere. Serv. ad Aen. IX. ait, **clypeos** esse peditum, **scuta** equitum, cum tamen Livius scribat, militibus primae classis, id est, praestantioribus, arma imperata, galea, **clypeus**, ocreae, lorica, omnia ex aere; secundae vero classis arma imperata, **scutum** pro clypeo, et praeter lorica omnia eadem. Et Cic. Philipp. II. 42: *Cum gladiis agmine quadrato sequuntur scutati milites.* Unde intelligitur, **scuta** tam peditum, quam equitum fuisse, sed *illorum* longiora, *horum* vero breviora.**

¹⁰⁴Sic ob rotunditatem quoque antiqui clypeum corium bovis appellarunt, in quo foedus Gabiorum cum Romanis fuerat descriptum. Vid. Sext. Pompeii Celsi lib. III. de Verb. Vet. signif.

¹⁰⁵Vocabulum hocce in genere neutro h. l. esse positum, testatur Erythraeus in Ind. Virgil. fol. 41. fac. 2. col b.

¹⁰⁶**Clypeus** non dicitur παρὰ τὸ κλέπτειν, (quod raro in bonam partem accipitur) h. e. a celando, vel abscondendo, sed potius παρὰ τὸ γλύφειν, h. e. a sculpendo, quod in eo imago et facies cuiusque redderetur. Conf. Perotti Cornucop. Epigr. XXIII. col. 763. lin. 15, seqq.

¹⁰⁷Protecti, et non porrecti, (quod editores auctoris nostri nequaquam observarunt) rectissime legitur in emendatissimis huius poetae editionibus, Frelloniano-Lugdunensi imprimis, et in illa Erythraei, quae supra merito est laudata.

Coarguere est coërcere et compensare: **Arguere** ostendere et patefacere. Virg. Aen. IV. 13: *Degeneres animos timor arguit*. Unde argumenta dicuntur, quae causam causae ostendunt. Agr. R.

Codices et **Tabulae** quantopere ab **adversariis** differant, Cicero docet pro Rosc. Com. II: *Quod si eamdem vim, diligentiam auctoritatemque habent adversaria, quam tabulae; quid attinet codicem instituere? conscribere? ordinem conservare? memoriae tradere litterarum vetustatem?* Et paullo post: *Quid est, quod negligenter scribamus adversaria? quid est, quod diligenter conficiamus tabulas? qua de causa? quia haec sunt menstrua, illae sunt aeternae; haec delentur statim, illae servantur sancte; haec parvi temporis memoriam, illae perpetuae existimationis fidem, et religionem amplectuntur; haec sunt deiecta, illae in ordinem confectae. Itaque adversaria in iudicium protulit nemo; codicem protulit, tabulas recitavit.*

Adversaria itaque dicuntur tabulae ad quotidianum usum paratae, in quibus cursim et negligenter ea scribimus, quae postea curatius in certas et perpetuo mansuras tabulas ordine ac disposite perscribimus, deductaque ex eo adpellatio videtur, quod ibi statui soleant, ubi nobis adsidue obversantur: quasi adversus nos posita, inde etiam adversarii dicti; quasi in quos perpetuo incurramus, vel qui se nobis adsidue opponant; hoc enim proprie adversarium significat. Haec ex Hotomanno notat Verburgius.

Codicilli voce nihil Romani denotabant aliud, quam scripturam quamdam ad alios missam. Hinc saepe **codicillos** pro **epistolis** ponit Cicero epist. ad Fam. IV 13; VI. 18. ad Quint. Fratr. II. 11. Praecipue tamen id nomen tribuebatur epistolis ad praesentes missis, italice: *viglietti*. Unde Seneca ep. LV: *Video te, mi Lucili, quum maxime audio, adeo tecum sum, ut dubitem, an incipiam non epistolas sed codicillos tibi scribere*. Unde recte colligas codicillos, quos deinde imperatores tamquam ultimae voluntatis genus adprobarunt, nihil aliud fuisse quam epistolas scriptas ad haeredes de eo, quod post mortem suam scribentes ab haeredibus fieri vellent. Heineccius lib. II. A. R. p. 543.

Coena est vespertinum epulum, a κοινή, quod idem, ac communis, dictum, quia post diurnas operas tota familia congregata simul pascitur. **Prandium** est cibus meridianus, quem omnes milites mox pugnaturi apud veteres prae caeteris sumere solebant. Inde est illud ducum alloquium: prandeamus tamquam ad inferos coenaturi. Leg. Stukii Lib. I. Antiqu. convival. c. 8 fol. 20. fac. a. Et hanc ob causam prandium nonnulli dictum esse volunt, quod iterum ad opus essent illico parati, sicuti docet Iul. Caes. Scaliger Poet. I. 5. **Prandium** erat cibus levis et simplex; **Coena** vero largior atque copiosior. Vid. Fulv. Ursini Appendix ad Ciaconii Lib. de Triclinio p. 76.. Athenaeus Lib. I. Deipnos. refert ex auctoritate Philemonis, veteres non solum usos fuisse coena atque prandio, sed etiam merenda ac ientaculo, ita, ut ientaculum, quod Festus idem cum prandio fuisse et aliter **silatum** nuncupatum esse asseverat, fuerit cibi degustatio matutina. Deinde sequutum sit prandium, quod mense februario sumebatur hora fere septima, ut patet ex Svet. Cal. XLVIII, et erat semper brevissimum. Post prandium ponebatur merenda, quam Isidorus cibum fuisse dicit, qui declinante die, sumeretur, quasi esset post meridiem edenda, et proxima coenae. Unde et antecoenium quibusdam

vocabatur. Hanc consequeretur coena¹⁰⁸, cui hora attributa erat aestate nona, hieme vero decima, uti ex Cic. epist. Fam. IX. 26. ad Paetum facile intelligitur, in qua ita scriptum est: *Accubueram hora nona, cum ad te harum exemplum in codicillis exaravi*. Conf. Mart. Epigr. IV. 8. H.

Coenaculum¹⁰⁹ est locus in superiore parte aedium, in quo Romani olim cibum sumebant, et homines pauperiores atque inquilini etiam habitabant. (Nos Subalpini appellamus *le soffite*). Antiqui enim palam et in commune vescebantur, nec ulli convivium singulare erat, ne in occulto deliciae luxuriam gignerent. Leg. Stukii II. A. C. 14. fol. 197. fac. b. Ideoque Isidorus coenaculum sentit dictum a communione. Unde et coenobium, sc. congregatio, aliis est. **Coenatio** seu coenatiuncula, est locus ad coenandum in imo domus, laute et magnifice instructus¹¹⁰. Plaut. Amph. III. 1. 3: *In superiore qui habito coenaculo*. Sen. Ep. XC: *Qui versatilia coenationum laquearia ita coagmentat, ut subinde alia facies atque alia succedat, et toties tecta, quoties fercula mutantur*. Svet. Ner. XXXI: *Coenationes laqueatae tabulis eburneis versatilibus, ut flores; fistulatis, ut unguenta desuper spargerentur*.

Cogitare ex mente Nonii Marcelli est dubitare; **Deliberare** vero est confirmare. Unde Turpilii: *Quaeso cogita ac delibera*¹¹¹ It. *Certum ac deliberatum est, me illis obsequi*.

Cognitor est, qui praesentis causam novit, et eius defensionem suscipit. **Procurator**, qui absentis nomine auctor est, vel agit. Deinde **cognitor**, et quidem ex Asconii mente, est qui causam alicuius novit familiariter, et praesentem defendit; **Procurator** autem, qui absentem. **Advocatus** praesentiam suam commodat in iudicio, et ius suggerit. **Patronus** verba facit. Cicero Divinat. in Verr. IV: *Me simili defensorem calamitatum suarum, me ultorem iniuriarum, me cognitorem iuris sui, me auctorem causae tutius esse voluerunt*. Hor. Sat. II. 5. 38¹¹²: *Sis cognitor ipse*. Licet aliquando **cognitor** est, qui aliquem cognoscit, et ut se nosse

---

¹⁰⁸Coena apud antiquos dicebatur, quod nunc est prandium. Vesperna, quam nunc coenam appellamus. Fest. R.

¹⁰⁹Coenacula dicuntur, ad quae scalis ascenditur. Fest.

¹¹⁰Demum vocabulo a Graecis mutuato appellabatur triclinium quoque. Ita enim Cic. Attic. ep. III. 50: *Cum secundis saturnalibus ad Philippum vesperi venisset, villa ita completa militibus, ut vix triclinium, ubi coenaturus ipse Caesar esset, vacaret*. Quo magis est mirandum, Servium eruditum quippe grammaticum, in commentar. ad Virg. Aen. 1. 698, temere negare, triclinium ipsum coenationem significare. Ita enim scribit: *Antiqui stibadia (a similitudine Sigmae litterae graecae, quae hac forma scribebatur C, Sigmae appellata) non habebant, sed stratis tribus lectis epulabantur. Unde triclinium sterni dicitur. Sic et Cicero sterni triclinia, et in foro sterni iubebat. Unde apparet, errare eos, qui triclinium dicunt ipsam basilicam, vel coenationem*. Haec ille.

¹¹¹Sed *cogitare scelus* minus est, quam *suscipere scelus*. Hoc est facti atque operis; *illud* vero animi. Bechmannus de O. L.L. p. 7. reiicit, quod Cicero et alii utrumque longe aliter capiant Gesnerus thes. v. cogito. Interdum sane, qui **cogitare** se dicit nondum constitutum sibi certi quidquam fatetur. Sed non est perpetua haec differentia. Nam **deliberare** saepe dicitur qui consilium petit, et **cogitat** de profectioe qui proficisci iam ante constituit.

¹¹²**Cognitor** secundum Asconium divinat. 4. est, si praesentis causam novit, et sic tuetur ut suam. Festus ita: *Cognitor est qui litem alterius suscipit coram eo, cui datus est*. Antiquissimus eorum usus, at, quo tempore dari primum coeperint, nemo indagabit. Vetera romanorum iura quando quis pensitaverit accuratius, quibus permissum non erat, ut alterius nomine quis ageret, aut per extraneam sibi acquireret personam, mox ille sentiet, cognitorum usum nullum in foro esse potuisse.

dicat, pro testimonio producitur. Cic. Verr. VII. 65: *Ubi neque noti esse iis, quo venerunt, neque semper cum cognitoribus esse possunt*. Interdum etiam, qui quaestiones publicas exercet, id est, quaesitor. Unde cognitura pro **cognitoris** quaestu. Svet. Vitell. II: *Sectionibus et cognituris uberius compendium nactus*.

Postquam autem populus in dies politior fieret magisque respiceret aequum bonumque, cognitores Roma vidit, quod me docet insignis locus auctoris ad Herenn. II. 13: *Ex aequo et bono ius constat, quod ad veritatem et utilitatem communem videtur pertinere; quod genus, ut maior annis LX et cui morbus causa est, cognitorem det*. Vides concessos cognitores, at non promiscue olim omnibus, verum sexagenario, et quem morbus excusabat a strepitu forensi, cum olim ex Leg. XII. Tab. aegrotis iumentum daretur, secundum illa Tab. I: *Si morbus aevitasve vitium escit, qui in ius vocabit, iumentum dato si nolet arceram ne sternito*. Sequiore aetate maior eorum usus, cum recederent paullulum Romani a rigore antiquissimae legis, quod docet Paulus sentent. lib. I. tit. 2. partim lex 7. cod. Theodos. de cognit. et procurat, quo loco Theodosio cognitior litis appellatur minister. Adde interpretationem Visigothicam, ubi **cognitor** est, cui sine mandato causam suam agendam praesens praesente iudice litigator iniungit. Etenim ea intercedit inter **cognitorem** et **procuratorem** differentia apud antiquos, quod *ille* praesentis, absentis *hic* causam agat, uti probant loci supra allati, et Cicero pro Rosc. Comoed. XI. Observo, virum doctissimum differentiam inter cognitorem et procuratorem hanc facere. I. quod **cognitor** in status controversiis, **procurator** in reliquis causis locum habuerit. At nihil habet, quo probare posset sententiam. Locus enim vulgatus apud Donatum longe aliud vult, repugnantque ea, quae data sunt ex auctore libri ad Herennium, et illa pro Rosc. Comoed. c. XI: *Panurgum hunc servum communem Q. Flavius Tarquiniensis quidam interfecit. In hanc rem, inquit, me cognitorem dedisti*, quo loco alter ex sociis **cognitor** factus ut percussorem iudicia persequeretur. Idem in divinat. l. c. *me defensorem calamitatum suarum, me ultorem iniuriarum, me cognitorem iuris sui, me auctorem totius causae esse voluerunt*. At hic sermo de iudicio repetundarum. Locum tamen urgere nolo, cum cognitoris vox hic alio trahendo aliis videri posset. Idem Oration. Pro Caecina V. cognitoris viduarum facit mentionem, quae loca omnia nihil de status controversiis, uti et verba leg. 7. cod. Theod. cit. tit. nihil etiam ibi interpres, cuius tamen ego auctoritatem magni non facio. In primis consulendus esset Paullus l. c. apud quem tamen nemo inveniet, quid faceret ad stabiliendam viri docti opinionem. Quando vero, quae est secundaII. differentia, **cognitores** cum aliqua solemnitate, **procuratores** autem sine eiusmodi per mandatum fuisse constitutos autumat V. cl. iterum dubitationi locus relictus, utrum haec probari possent idonee. Equidem putat, hoc erudite suo more demonstrasse Gothofredum ad cit. leg. ult. cod. Theod., cuius ego tibi verba dabo: *Propter solemnem quippe actum procul dubio aliquem, qui in cognitoribus coram iudice constituendis interveniebat cognitorem quoque mentio a Triboniano sublata fuit*. Videant alii, num demonstraverit hic Gothofredus. Ego de hac ipsa solemnitate nihil apud antiquos invenio, atque observo, tacere Ciceronem Orat. pro Rosc., ubi tamen cognitoris, atque cognitoriae operae mentio frequentissima. Coniunge cum Cicerone Quintiliani verba Instil. III. 6: *Non licet tibi agere mecum, cognitorem enim fieri non potuisti*; et declamat. 361: *Meae pecuniae accessio ad me pertinet. Quid si enim cognitorem meus, quid si procurator hoc idem respondeat?* quorum priora forte explicanda ex Paulli sententi. lib. I. Lit. 2. §. 1. et leg 6. et 7. codic. de procuratur. Certe si quis, est locus, qui Gothofredum, virumque doctissimum idem statuentem iuvare potest, non erit alius magisque accommodatus, quam quem vidi apud Theophilum instit. tit. per quos agere possum § 1; ibi enim de procuratore disserens: *Procurator, inquit, sic constituitur, si cui mandem, ut pro me litiget, nec ulla certorum verborum praescripta forma opus est*. Et postea: *quibuscumque enim verbis procuratorem constituere possum*, quibus innuere mihi videtur inter cognitorem atque procuratorem differentiam et quod quaedam in constituendo cognitore observanda fuerint solemnia. Haec utrum Tribonianum moverint, quod Gothofredus voluit, ut omnem cognitorum mentionem in digestis atque codice negligeret, an aliud quid sollicitaverit, affirmare non audeo. **Pomponii** iam aetate, testante leg. I. ff. de procurat. e defens., inventi sunt, qui **cognitorum** in re speciali tantum, in generali vero **procuratorem** constituendum pronunciarunt, atque sequentibus temporibus cum vetera tractandi iura ardor evanuisset, cognitorum vox, ultimam redolens antiquitatem, vix audita est; quod forte movere potuit iuris nostri conditores, ut vocabulum reiicerent, cuius vim eius aevi paucos cepisse existimo. V. Io. Dan. Ritteri pr. de cognitoribus L. 1135.

Cognosco V. *Agnosco*.

Cohortes et **Manipuli** erant peditum, **Turmae** vero et **Decuriae** equitum. R.

Cohum est lorum, quo temo buris cum iugo colligatur, a cohibendo dictum. **Cohum** poëtae coelum dixerunt a Chaos, ex quo putabant coelum esse formatum. Fest. R.

Colaphus V. *Alapa*.

Colere et **Observare** differunt. Cic. Ep. Fam. XIII. 78: *Me praeter caeteros et colit et observat et diligit*; Att. II. 19: *Colimus et observamus diligenter Caelium*. Interdum **observare** et **diligere** tantum coniungit lib. V. ep. 8: *Publius me ut alterum parentem et observat et diligit*. Itaque qui alterum **observat**, plus facit quam qui **colit** et qui **diligit**, praestat eum, qui alterum **observat**.

Collactaneus, Graecis dictus συγγάλακτος, sive ὁμογάλακτος, est iisdem mammis educatus; **Collacteus** vero, qui uno eodemque lacte est educatus. Critici accuratioris iudicii duo haec vocabula, quorum prius *Ulpianum*, posterius vero *Iuvenalem γνήσιον* parentem agnoscit, promiscue usurpanda esse etiamnum clamitant. Front.

Collationem inter et **Tributum** discrimen obtinet. **Collatio** enim libera, **tributum** non item, vel collatio est liberae voluntatis, quamvis imponatur; veluti quum imperatur certus modus pecuniae alicui corpori, nec definitur, quantum cuique conferendum sit; sed hoc integrum iis, qui conferunt, relinquunt. Vid. Svet. Calig. XLII; Tit. VII. Schildius ad posteriorem locum sic commentatur. **Collationes** idem esse, quod Gallis *tailles*, alibi notamus ex Budaeo in pandectas. V. Fabri lex. et Gesneri th. v. *collatio*. Collatio est veluti voluntarium tributum.

Collegas efficit unum officium, **Consortes** eadem fortuna, **Socios** labor idem. R.

Collegia et **Sodalitia**, sive **Sodalitates**, diversa esse ostendit Marcianus Institut. 3. L. I. D. de Colleg.: *Mandatis principalibus praecipitur, praesidibus provinciarum, ne patiantur esse collegia sodalitia, neve milites collegia in castris habeant*. Hoc autem differunt, quod *illa* erant maiora et artificum opificumque omnium genera distincta habebant, ut *collegia fabrorum, figulorum, pistorum, aurificum, cerdonum, coriariorum, lictorum, viatorum* et similium; ex quo apparet, collegium nihil aliud fuisse, quam certorum hominum, praesertim sacerdotum, praetorum et studiosorum conventus. *Haec* autem erant minora, sed magis honesta¹¹³, in quae etiam clari et honorati viri adscribebantur, ut testatur Cato apud Cic. de Senect. XIII: *Sodalitates autem, inquit, me quaestore constitutae sunt sacris Idaeis; Magnae Matris acceptis. Epularum igitur cum sodalibus omnino modice*. Et Q. Cic. in Libello de Petitione Consulatus numerat sodalitates, in parte amicitiae: *Qui sunt amici (inquiens) ex causa honestiore cognationis, aut affinitatis, aut sodalitatibus, aut alicuius necessitudinis*.

---

¹¹³Etiam si **sodalitia** alias in re leviores sunt, non aliter, ac sodales, qui eiusmodi familiares proprie denotant, quibuscum saepissime versamur, ludimus, edimus ac bibimus. Tales autem fratres serie vitandos esse praecipit Martialis Epigr. XII. 34. 8. sep.: *Si vitare velis acerba quaedam, et tristes animi cavere morsus. Nulli te facias nimis sodalem. Gaudebis minus; et minus delebis*.

Collis est monticulus sive sit per se, sive pars montis. **Clivus** est proclivitas illa et pronitas a vertice collis. H.

Colonia et **Municipium** ita differunt, ut *illa* ex civitate alio traducatur; **Municipes** vero aliunde in civitatem veniunt, suumque ius proprium habent¹¹⁴. Tac. Dial. de orat. VII: *Jam in municipiis et coloniis suis auditos*. H.

Coloniam deducere, fiebat auspicato; **adscribere coloniam** in locum aliquem dicebatur, si quaedam modo familiae recipi debebant ab hac illave colonia, auspicato facta. Cic. Phil. II. 40: *Coloniam novam deduci negavi, adscribi posse rescripsi*. R.

Colonus¹¹⁵ est, qui praedium rusticum colit, sive in civitate, sive in villa; **Inquilinus** vero, qui conductis aedibus habitat in villa, vel civitate. Non enim locus facit aliquem **colonom**, aut **inquilinum**, sed materia, quae conducitur. Marcianus ad Formulam hypothecariam: *Convenit ut is, qui formulam hypothecariam dedisset; pro colono in agro; in aedibus autem pro inquilino sit*. D. acq. Poss. L. 27.

Colorare plus est quam **inficere**, differuntque plane, ut Sen. Ep. LXXI: *Animum non coloravit, sed infecit*.

Columbae quae mansuetae fieri possunt, et domibus assuescere, ideoque dicuntur aves domesticae, culmina tectorum incolentes; **Palumbes**, ferae, arboribusque et sylvis saxisque inhabitantes. Agr.

Colus et **Fusus** differunt. Plinius HN. VIII. 48: *Lanam cum colo et fuso Tanaquilis in templo Sangi durasse, prodente se*. Inde factum, ut nubentes virgines comitaretur colus comita et fusus cum stamine. Ovidius Met. IV. 229: *Et colus et fusus cecidere remissis*. Est autem **colus** instrumentum muliebre, quod pensa continet, a quo fuso fila ducuntur; **fusus** autem, quo inter digitos circumacto et proiecto fila ducunt mulieres, et in quem ea primum glomerant. V. Gesn. thes.

Coma proprie de intonso crine dicitur, itaque feminarum erat et puerorum, usque ad annum aetatis septimum; tum enim romani pueris comam detondebant, et ex hoc tempore capillus usque ad ephesiam nutritus, **cirrorum** nomine veniebat. Puberes iterum tondebantur, et tum subnascens capillus, si nutrireretur, prolixiorque evaderet, **caesaries** adpellabatur. Poetae tamen etiam feminis caesariem tribuunt. Virg. Georg. IV. 337. de nymphis: *Caesariem effusae nitidam per candida colla*. Male igitur cirros, intortos calamistro capillos quidam interpretantur; hi enim **cincinnati** sunt. Vid. Lex. Fabr. p. m. 577.

---

¹¹⁴**Coloniae** fuerunt civitates ex civitate romana quodammodo propagatae. **Municipes** sunt cives romani ex municipiis, legibus suis et suo rure utentes. Praesertim **municipes** dicebantur, qui cum suffragio populi recepti erant; qui vero sine suffragio praecipue nominabantur Caerites.

Praefecturae appellabantur in Italia, in quibus ius dicebatur, et nundinae agebantur, et erat quaedam res publica, neque tamen magistratus habebant, in quas legibus praefecti mittebantur, qui ius dicerent. **Provinciae** appellantur, quod populus romanus eas provicit, i. e. ante vicit. Fest. R.

¹¹⁵Colonus novae coloniae, h. e. urbis ab illo coli coeptae, accolit fluvium, aut circumcolit montem, aut incolit urbem, cuius sit incola, vel accola, recipitque **inquilinos**, quos vult.

Comedo esuriens, sed **comissatur** asotus. R.

Comedus, di, qui bona sua consumit, antiqui dixerunt; **comedo, donis**, recentiores. Fest. R.

Comes iter facit, et est quicumque aliquem sequitur studii aut officii gratia; ut qui magistratus in provincias euntes comitabantur, ipsorum comites erant. De cuius dignitate vid. Paschal. Lib. VIII. Coron. c. XXII. p. 643. **Socius** est, qui cum altero societatem coivit, et generaliter, qui aliquid cum alio communiter possidet, aut pari opera et consilio curat.

Socius agentem adiuvat; **comes** vero sequitur euntem. Caesar de B. C. III. 80: *Cum se victoriae Pompeii comitem esse mallet, quam socium Caesaris in rebus adversis*. Cic. Fam. XIII. 71: *Et comes meus fuit illo miserrimo tempore, et omnium itinerum, navigationum, laborum, periculorum meorum socius*. Id. pro Fonteio XVII: *Tum enim vitae socia virtus, mortis comes gloria fuisset*. Ex Frontonis sententia, **comes** est, qui iter facit; **sodalis** vero nomen adolescentiae; **assecla** sequitur potentiorem; **cliens** implorat opem ac fidem. Ita **comes** tutus, **socius** aequalis, **assecla** officiosus, **sodalis** amicus, **cliens** submissus.

Comicus est, qui condit comoedias, uti Plautus, Terentius et alii. Sed **comoedus** est histrio, qui agit gestu et voce comoediam conditam. Ita **tragicus**, auctor est tragoediae, ut Seneca; **tragoedus** vero actor. H.

Cominus et **Eminus** Frontoni de iaculis ita dicitur, ut *illud* a manibus non recedat; *hoc* vero e manibus emittatur; quam differentiam omnino vanam aque ridiculariam esse inde probamus quoniam **cominus** non idem est, ac coram manibus, sed potius coram minis, quando minae videlicet cuniculos, vel fossas subterraneas circa urbem denotat, sic **eminus** quasi e minis dicitur. *Hoc* notat locum e longinquo; *illud* vero ex propinquo, sive proximo. **Eminus** utimur armis quibusdam, ut sagittis; **cominus** quibusdam, ut gladiis.

Comissionem inter et **Convivium** discrimen intercedit. Distinguit Cic. pro M. Cael. V: *Accusatores quidem libidines, amores, adulteria, baias actas* (i. e. computationes in actis sive litoribus celebratas) *convivia, comissiones, cantus, symphonias, navigia, iactant*. Distinguit Livius XL. 8: *Huius rei ignarus Demetrius, quin, comissatum, inquit, (e convivio) ad fratrem imus, et iram eius, si qua ex certamine residet, simplicitate et hilaritate nostra lenimus? Perseus ianuam observari iubet, et ex parte superiore aedium, versisque in viam fenestris, comissatores tanquam ad caedem suam venientes, aditu ianuae arcet. Demetrius, per vinum, quod excluderetur paulisper vociferatus, in convivium redit*. Id. ib. 9: *Perseus ad Demetrium fratrem: convivam me tibi committere ausus non sum? comissatorem te cum armatis venientem recipiam?* Distinguit etiam Tertullianus de poenitentia, p. 560: *Nullis conviviis celebres, nullis comissionibus congreges*. Cel. Chr. Gottl. Schwarz in diss. de comissionibus veterum, Alt. 1744, iudicat **comissionem** quidem computationem intempestivam, et cum luxuria coniunctam etiam esse **convivium**; at **convivii** nomen omnino latius patere, nec semper in vitio poni, quum etiam moderata et honesta fuerunt **convivia**, nec coenae semper cum **comissionibus** immoderatis, et lascivis computationibus, immo aliquando ne cum mensis quidem secundis coniunctae. Sic ipse Cicero Fam. IX. 23. commendat **convivia**, neque eam in universum ad voluptatem refert; sed ad communitatem vitae atque victus, remissionemque animorum; quae maxime sermone efficiatur familiari, qui ait in conviviis

dulcissimus, ut sapientius Romani, quam Graeci: hi συμπόσια aut σύνδειπνα i. e. computationes et concoenationes; Romani **convivia** vocarint, quod tum . maxime simul vivatur. Conf. Cic. de Sen. III, et XIV. Domitianum imperatorem frequenter convivatam esse sine **comissione**, narrat Svet. in vita eius XXI.: *Lavabat de die prandebatque ad satietatem, ut non temere super coenam, praeter Matianum malum, et modicam in ampulla potiunculam sumeret. Convivabatur frequenter et large; sed paene raptim: certe non ultra solis occasum, nec ut postea comissaretur.* Si quando igitur **comissiones** etiam ad **convivia** symposia referuntur, nomina haec laxius sumuntur; ut etiam nocturna illa et immoderata atque lasciva **convivia** denotentur. Non pauci auctores **convivas** ita separant a **comissatoribus**, tanquam **convivae** ad convivium coenamque sint vocati, **comissatores** vero post coenam venerint. Brevius dicam: **convivium** et **comissatio** hoc differunt, quod Graecorum εὐωχία et κῶμος. **Comissatio** quoque a *prandio*, et ambo haec a *coena* differunt.

Comitia erant coetus universi populi, a magistratu legitime convocati, ut aliquid suffragio suo vel iuberet, vel vetaret. Alias ita describuntur, quod nimirum fuerit ipsa congregatio in qua populus de regni negotiis praeclare consultabat. **Conventus** erat, cum in urbe a magistratibus, iudicii causa, per praekonem populus convocabatur, vel in provinciis a praeside in aliquam civitatem edicto homines provinciales evocabantur, certo eius rei die ante praedicto; **concilium** ¹¹⁶ vero erat cum populi ¹¹⁷ pars in certum aliquem locum contrahebatur, atque ex ea sorte eligebantur viri ad iudicandum, Romae quinque senatores et totidem equites romani, in provincia viginti recuperatores, qui cives quoque romani erant, cum quibus praetor, vel consul, dicebatur concilium exercere, praebereque. Et **comitia** quidem celebrabantur, **conventus** et **concilium** edicebantur, aut indicebantur. Liv. XLIV: *Nec comitia, nec conventum, nec concilium ullum.* Id. ib.: *Sicilorum civitatibus Syracusas, aut Messanam, aut Lilybaeum indicitur concilium. Praetor romanus conventus agit, eo imperio evocati conveniunt.*

Comitia in numero multitudinis sunt conventus populi, **Comitium** est ipse locus. Goclen. R.

Commendare est alicuius fidei, hoc est diligenter et honorifice aliquid mandare.

Committere ¹¹⁸ est alteri tradere, ut agat in re tradita, quidquid ipsi videatur.

Committimus, quae cum magno periculo volumus esse servata. Donat. R. Cic. pro domo LVI: *Vobis ergo meam dignitatem, studium et indicium non modo commissum, verum etiam commendandum esse arbitrantur.* Id. pro Quintio: *Tibi se, tibi suas omnes opes fortunasque commendat, tibi committit existimationem ac spem reliquae vitae.* Ter. Eun. V. 2. 46: *Ego me tuae commendo et committo fidei.* Ubi Donatus; **commendamus** nos cognitis, **committimus** ignotis. Quae differentia nihil est. Itaque Heineccius praedicto Terentiano loco singularis

---

¹¹⁶Haec differentia inter **concilia** et **comitia** non anxie a scriptoribus observata est, imo saepius reperitur alterum vocabulum pro altero positum. R.

¹¹⁷Ad **concilium** enim conciliantur populi, ut factiosis conciliabulis excitatae lites concilientur, animique reconcilientur.

¹¹⁸Cum particula *ut*, etiam ponitur in hunc modum: Non committam, ut me negligentiae nomine iure postea accusare possis. Aliquando quoque in malam partem capitur, et idem est, quod delinquere, vel scelus admittere. Re Ita comparata, diligenter videamus, ne quid **committamus**, ob quod oculos demittere, vultuque demisso incedere necesse habeamus.

explicationis instar indocte illam annexuit. Sic ex Frontonis sententia **committimus** consilia, pecuniam vero **credimus**.

Commentarium libri, **commentaria** voluntatis. R.

Commereo vel **Commereor** fere in malam partem accipitur; est autem committere, delinquere, peccare. Ovid. Fast. I. 362: *Quid bos, quid placidae commeruistis oves?* Quid differat inter **commerere** et **merere** V. Mereor. Th. Vall.

Commisceri proprie dicitur, quod non mutatur in aliam speciem, sed priorem retinet, ut si fuerint commixtae massae argenti, aut vina, frumenta etc. Nonnullae enim sunt natura mixtiles, quae facile possunt **commisceri**. Aliae sibi aliquid **admisceri**, aut **immisceri**, vel **intermisceri**, nedum **permisceri**, minime patiuntur. **Confundi**,¹¹⁹ quod alii iunctum, sive adiectum, novam generat speciem, ut vinum et mel confusa propriam pariunt speciem, scilicet mulsum. Ulp. ad Edictum 16 Lib. XXXI. § 2. D. de Rei Vend.: *Si quid, quod eiusdem naturae est, ita confusum est atque immixtum, ut deduci ac separari non possit.*

Commissus respicit voluntatem. **permissus** potestatem. Cic. pro Fonteio XIV: *Frugi igitur hominem, iudices, videtis positum in vestra fide ac potestate, atque ita, ut commissus sit fidei, permissus potestati.* R.

Committimus consilia, **credimus** pecuniam. Corn. Front. R: *Illud* est mandati, auctoritatis, iubentis; *hoc* fidei, favoris, alque amicitiae mutuae.

Commixtio proprie dicitur de rebus aridis, **confusio** vero est rerum liquidarum. R.

Commodatum et **Utendum datum** hoc differre Antistius Labeo L. I. D. Commendat. existimavit, ut genus et speciem. **Commodari** enim rem mobilem, non etiam soli; **utendam dari** etiam soli. Contra Ulp.: *Proprie*, inquit, *commodata res dicitur ea, quae soli est, idque Cassius existimat.* Vivianus amplius etiam habitationem commodari posse ait. Quam opinionem confirmat Auct. ad Herenn.: *Cuidam aedes maximas ad nuptias commodasse.* Unde apparet, haec nihil omnino differre, et idem esse commodare¹²⁰, quod rem utendam dare, ut finito usu, in quem data est, eadem ipsa restituatur sive sit mobilis, sive immobilis, sive corporis carens. Sed inter **commodare** et **mutuum dare** hoc interest, quod commodamus ea, quae redduntur eodem numero et specie, ut vasa, vestes, libros, iumenta. **Mutuum damus** recepturi non eandem speciem, quam dedimus, sed idem genus, i. e. tantundem eiusdem ponderis, quantitatis, qualitatis, numeri, ut pecuniam, vinum, frumentum. Agraet. **Mutuidatio** enim consistit in his rebus, quae numero, mensura et pondere constant, ut scribunt Iurisconsulti L. 2. D. Reb. cred. Quare Cicero abusus est verbo

¹¹⁹ **Confundi** e mineralibus proprie dicitur. Metallorum fusor enim fundit in fusorio, et confundit mineras, e quibus fuis ceteri fusores varia fusilia in fusoriis refundunt, ac transfundunt. Nonnumquam etiam tropice idem est, ac pudeferi, quod in pudore sanguis **confunditur** saepissime.

¹²⁰ Accommodare se tempori, commodum est; sed commodare alteri pecuniam plerumque est incommodum. Multis enim ea res vere incommodavit.

commodandi cum in Verr. VI. 9, dicit: *At publice commodasti, non sine magno quidem provinciae Siciliaeque detrimento, tritici modium sexaginta millia.*

Commodus esse quis potest et alieno tempore supervenire. **Opportunus** malum etiam adventum habere potest. **Commodum** in homine, **adventus**, in eius facto. Donat. R.

Commonemus praeterita, **Admonemus** praesentia, **Praemonemus** futura. Agr. R.

Commorari non esse **Habitare**, patet ex hoc loco Ciceronis de Senect. XXIII: *Ex hac vita ita discedo, tamquam ex hospitio, non tamquam e domo. Commorandi enim natura diversorium nobis, non habitandi, dedit. Commoramur*, ut in hospitio, ad tempus; **Habitus**, ut in domo. **Commorari** Graecis dicitur παροικεῖν, sed **habitare** κατοικεῖν. H.

Commune esse dicitur, quod ad plures aequè pertinet, seu cuius usus omnibus est expositus, et proprietas occupanti cedit, ut aër, aqua profluens, mare, littora maris, lapilli, et gemmae, caeteraque, quae in littore inveniuntur. Sic communia bona communiter curari debent. De his quandoque communicamus, h. e. communia facimus iis, qui extra communitatem sunt. Contra vero eos, qui illis indigne communicant, h. e. communia habent, a communione removendo excommunicamus. **Publicum** est, quod in communi populo, aut civitatis alicuius usu et dominio est, nec occupanti conceditur, ut forum, theatrum, basilicae, via, itinera publica. Publicae res sunt, quarum quidem usus omnibus et singulis ex populo patet, proprietas vero ad populum pertinet. R. Sic *commune ius*¹²¹ dicitur ius gentium, quo omnes gentes utuntur; *Publicum* vero, quod populus quisque sibi constituit. Ter. Phorm. II. 3. 64: *Num iniquam postulo? Anne hoc quidem adipiscar ego, quod ius publicum est?* Sed interdum **commune** sumitur pro **publico**, ut cum dicimus *commune ius*, quo omnes eiusdem civitatis cives utuntur, respectu singularis et proprii iuris, quod non in universos cives, sed in singulos constitutum est, et appellatur privilegium ut commune bonum, malum, communis res atque communis salus passim apud classicos scriptores.

Communitas a **Comitate** differt. **Communitas** rebus magis et iure, tanquam verissimis aequalitatis characteribus, et praecipua sui ipsius nota; **comitas** autem verbis ac morum facilitate, in vulgus cum primis, quod externa tantum aestimat, spectatur. Sane **communitas** potest tristior paulo ac severa esse, **comitas** vero iucunda semper et delectabilis est; *illa* ius suum, *haec* decus prensat. Tantum apud principem virum, potissimum in molli aditu fandique copa spectatur, atque tum bonis scriptoribus prorsus solemniter esse consuevit. Ita **comem** cum dicimus, facilem quidem et humanum, et φιλόανθρωπον, et affabilem dicimus, non item eum, qui talem se omnibus et promiscue praebeat. Potest enim **comis** esse etiam, qui tantum erga pares, aut paucos humanus est. **Communis** autem sive κοινός eum, saltem interdum, designat, qui nemini praecludit aditum, sed aequalem se omnibus exhibet, et infimis etiam ac humillimis quodammodo parem facit.

---

¹²¹De communi romanorum civium iure vid. Manutii lib. I. Antiq. Rom. qui est de legibus p. 51.

Communitas ¹²² est communicandi voluntas; **Communitio** vero undique munitio. Fronto.

Comparisonem inter et **Collationem** Scaliger. Poët. III. pag. 322. hanc observat differentiam: **comparatio** statuit rem notam, cui comparetur id, de quo sermo est, isque transitus adpellatur a Graecis ἐφάρμοσις, i. e. convenientia, ut: *Qualis in Eurotae ripis, aut per iuga Cynthi exercet Diana choros, talis erat Dido*. **Collatio** vero e contrario rem ponit priore loco, quam conferat sequenti, quae connexio dicitur προαπόδοσις. Habent vero aliam quoque differentiam. **Comparatio** semper habet similitudinem, **collatio** dissimilitudinem. Enimvero hoc discrimen magis ad res, quam ad linguam perlinet.

Compendium utique ad pondus pertinet, **dispendium** detexitur in ponderibus, **damnum** dat omnibus, **detrimentum** usum tritum, **iacura**, quod iacitur ex onere navis. Front. R.

Comperio est ab alio cognosco, seu certum reperio sive deprehendo. **Comperior**, ipse colligo. *Illud* fit investigatione, ideoque idem lest, ac explorando cognosco. Quidquid igitur sic comperimus, expertique ex voto sumus, habemus pro comperto, fretique experimentis nostris atque experientia inexpertos quoque docemus. *Hoc* opinione et coniectura. Ter. Andr. I. 1. 63. seq.: *Quaerebam, comperiebam nihil ad Pamphilum Quidquam attinere*. Sallust. in Iug. XLIX: *Metellum magnum et sapientem virum fuisse comperior*. Id. ib. CXVI: *Sed ego comperior Bocchum magis punica fide*. Tac. Ann. IV. 20: *Hunc ego Lepidum temporibus illis gravem et sapientem virum fuisse comperior*. Cic. Fam. V. 5: *Ex nullis audivi; nam comperisse me non audeo dicere*. Ital. *L'udii da molti; perché non oso dire di saperlo di certo*.

Complura solum de maiore numero; sed **plura**, de duobus saltem commode possunt dici. *Hoc* (cuius superlativus plurimus), comparativi gradus est; *illud* vero, singulari numero carens, positivi. Non dicitur autem complurimus aequae ac commultus; quod quidem romanarum venerum studiosissimis optime est notum. H.

Compluvium est locus, in quem aqua pluvia de diversis tectis confluit. **Impluvium** est locus sine tecto sub dio, quo imber impluit, seu aqua deiecta accipitur. *Alterum* sursum est ad tectum; *alterum* deorsum ad terram. Varro de L. L. IV. 33: *Si relictum erat in medio, ut lucem caperet deorsum, qua impluebat, impluvium dictum; sursum qua compluebat, compluvium*. Ter. Phorm. IV. 4. 27: *Anguis per impluvium decidit de tegulis*.

Comptum, genus libaminis, quod ex farina conspersa faciebant: **comptum** Afranius pro ornatu et cultu posuit. Fest. R.

Concertatio ipse actus. Ter. Adolph. II. 2. 3: *Numquam vidi iniquius concertationem comparatam*. **Certamen** res ipsa, de qua certatur. Virg. G. II. 530: *Velocis iaculi certamina ponit in ulmo*. Donat. R.

---

¹²²An autem haec vox, quae alias Ciceroni iustitia civilis est, apud classicos scriptores quoque in sensu hoc sumatur, hanc ob causam dubii sumus, quoniam ne ullum quidem exemplum, diu licet in illud inquisitum, reperire potuimus.

Conciliabulum et **Forum** separat Liv. XXV: *Qui ultra quinquagesimum lapidem in plateis forisque et conciliabulis omnem copiam ingenuorum inspicerent.* Et alibi: *Decemviri supplicationem in biduum valetudinis causa in urbe, et per omnia fora et conciliabula edixerunt.* Hoc autem interest, quod **conciliabulum** erat locus in agris, aut vicis, ad quem rustici frequentes emendi aut vendendi causa conveniebant certis nundinarum diebus, ideoque conventiculum temerariorum hominum nequaquam inepte dicitur. **Forum** praecipua urbis area, rebus vendendis et emendis destinata; et erat locus in provinciis, sive oppidum, sive vicus, in quo magistratus ius dicebat, et de privatis controversiis cognoscebat. Unde *forum agere* dicebatur qui provinciae praeerat, cum conventum iuris dicendi causa habebat; et *forum indicere*, cum tempus et locum iuris dicendi designabat. Quamquam interdum etiam in **conciliabulis** ius dicebatur, et quaestiones extraordinariae exercebantur. Unde C. Gracchus orationem habuit et inscripsit, cum circum **conciliabula** iret. Liv. XL: *Veneficii quaestio ex C. quod in urbe propiusve urbem decem millibus assum esset, commissum C. Claudio, praetori, qui in locum T. Minutii erat suffectus; ultra decimum lapidem per fora, conciliabulaque C. Menio, priusquam in Sardiniam provinciam traiceret, decreta.* In lege Manilia: *Magistratus qui in ea colonia, municipio, praefectura, foro, conciliabulo, iuri dicundo praeerit.*

Concinnare est apte componere et quidem capillos proprie. Nam qui cinnos concinnos vult habere, discat capillos concinnos concinnare, atque, si eorum concinnitas turbata est, reconcinnare. **Concinere** vero est convenire, unde concentus est sonorum in cantu congruentia. Festus.

Conclave. V. *Aula.*

Concoctio et **Digestio** differunt, ut maius et minus. **Digestio** via est ad **concoctionem**. Nihilominus pro ipsa quoque **concoctione** sumtam **digestionem** esse cognoscimus. Capitolinus in Vero IX: *Somni fuit permodici, digestionis facillimae.*

Concubina est, quae cum coelibe consuevit, et uxoris loco sine nuptiis domi vivit. **Pellex** est, quae corpus miscet cum eo, qui uxorem habet. Pellex autem sic dicitur, quod maritum ab uxore fraudulenter pelliciat. Pellicere enim est in fraudem aliquem allicere. Nonnullis dicitur a pellendo, quod legitimam uxorem a suo marito fere pellit. *Illa* extra poenam legis Iuliae et sine infamia olim habebatur; *huic* poena erat a Numa Pompilio constituta hac lege¹²³: *Pellex aram Iunonis ne tangito. Si tanget, Iunoni crinibus demissis, agnum foeminam caedito.* Arnob. IV. Gentes p. 441. seq. edition. Batavo-Lugdunensis Thysianae: *An uxore contentus (sc. Iupiter) haud una concubinis, pellicibus, atque amiculis¹²⁴ delectatus impatientiam suam spargebat passim, ut babecali adolescentes solent, salax Deus et canus ex finitis corporibus flaccescentium voluptatum restituebat ardorem.* Similem ferme locum

¹²³Exstat autem haec lex apud Manutium lib. I. Antiquit. Romanar. qui est de Legibus, p. 125. Apud Gellium vero lib. IV. C. 4. his verbis consignata est: *Pelex. Asam. Iunonis. Ne. Tagito. Si. Taget. Iunoni. Crinibus. Demissis. Arnum. Feminam. Caidito.*

¹²⁴Has Graeci ἐρωμέναις; vocant, easque ab uxore legitima haud inique separant. Vid. Defid. Heraldus in Animadv. ad h. I. p. 170 praelaud. edition.

habemus apud eundem Arnobium. eodem lib. 450. ubi verba ita sonant: *Ipsa ille Iupiter, cuius vos nomen effari non sine metu decuit, et totius corporis concussionem, amasio captus ab uxore, describitur confiteri culpas suas, et veluti demens ac nescius, quas amicas coniugi, quas uxori anteposuerit pellices, obduratus in verecundia publicare.* Sed **pellex** apud antiquos significavit **concubinam**, quam Graeci vocant παλλακήν, ut iurisconsulti annotarunt L. 144. D. de Verb. sign. Et sic Iustinus dixit Cyri pellicem, ut et Curtius de Alexandro Regis pellicem. Quibus in locis Valla et Budaeus bene reponunt pallacam, qua voce, ut latina, utuntur Plin. HN. XXXV.¹²⁵, et Svet. Vesp. XXI.

Condicere *alicui ad coenam*, vel *coenam condicere*, vel etiam absolute *condicere alicui*, aliud est ac *promittere ad coenam*. **Promittit** ad coenam invitatus; **condicit** qui prior et ultro denunciat se apud alterum coenaturum, quod nisi familiarissimi non faciunt. Torrentius: *condicere apud Ictos est denunciare*. Hinc **condicere** coenam, cum quis alteri denunciat, se cum eo coenaturum, ut convivae, non convivoris sit. Svet. Claud. XXI: *Velut ad subitam condictamque coenulam invitare se populum* dixerat; qualis nimirum amicis, qui se ipsos invitant, adponitur. V. Taubmannus ad Plauti Stich. III. 1. 128. Mutuum tamen aliquod intelligitur, et consensus eius, cui condicatur. Vid. Gronovii obs. l. I. p. 18. et Gesneri thes. v. *condico*.

Condonare est remittere, **Donare** est dono dare. R.

Conducere est inquilini; **Locare** est possessoris. R.

Confertum significat densum et constipatum; **Refertum** idem est, quod plenum, sicut **confarcire** est condensare, **refarcire** est oplere. Sic fartor facit fartilem anserem farraceis farturis, et postquam satis fartus est mactat illum, farcitque denuo farturis pomorum, vel aliis, atque sic fartum assatumque imponit mensae. Similiter facil fartor ex effartis intestinis farcimina, quibus suffarcinatus prodit in forum hominibus refertum, vel differtum, exponitque venum confertim, quibus voraces rursus effarciunt viscera. Caes. B. G. V. 16: *Ut numquam conferti, sed rari, magnisque intervallis praeliarentur*. Cic. ad Q. Fratr. II. 15: *Litteris refertis omni officio*. Id. pro Sextio XXXV: *Meministis tum, iudices, corporibus civium Tiberim repleri, cloacas refeciri*. Varro RR. III. 16: *Quo facto, non modo non desistunt pugna, sed etiam confercunt se*.

Confidentia interdum in bona, interdum in mala significatione. **Fiducia**, semper in bona accipitur. Haec Ciceroni diversis in locis pactum est cum conditione redimendi, redhibendique quod venditum est. Donat.

---

¹²⁵Ubi editiones veterum pro pallaca, pallacia falso substituunt. Illa autem pallaca, cuius h. I. fit mentio, Campaspe nominabatur, deamabaturque ab Alexandro M. Macedonum rege. Cum autem Apelles nudam illam ob admirationem formae, regis iussu pingeret, eumque Alexander pari captum amore sentiret, illi dono dedit eam. Quo de facto Plinius subtiliter atque magnifice (loc. cit.) disserit: *Magnus, (inquiens) Alexander nempe, animo: maior imperio sui: nec minor hoc facto, quam Victoria aliqua. Quippe se vicit, nec torum tantum suum, sed etiam affectum donavit artifici, ne dilectae quidem respectu motus, ut, quae modo regis fuisset, modo pictoris esset.*

Confines sunt, qui iisdem finibus se invicem attingunt; ita *confinium*, ubi limites agrorum concurrunt. **Vicini**, qui in eodem vico habitant, aut in proxima vicinia, sive qui sunt loco proximi. Ita *confines* dicuntur *agri, praedia confinia, vicini homines, vicinae aedes*. Cic. Offic. II. 18: *Vicinitatibus et confiniis aequum et facilem*. Sallust. Iug. CCXV: *Uti quisque potentiori confinis erat, sedibus pellebatur*. Paulus ad edictum 23. L. IV. § 10. de Fin. reg.: *Hoc iudicium locum habet in confinio praediorum rusticorum, urbanorum displicuit; neque enim confines hi, sed magis vicini dicuntur, et ea communibus parietibus plerumque disterminantur*.

Confiscare est principis fisco bona adiudicare, seu in fiscum principis cogere. **Publicare** est venale in publicum deducere, et ad aerarium populi referre. Sallust. Catil. XCII: *Censeo publicandas eorum pecunias*. Svet. Aug. XV: *Devictisque his et confiscatis, promissa veteranis praemia solverentur*. Confunduntur tamen haec duo interdum maxime apud auctores posterioris aevi, quo ad fiscum principis (singulari cura fiscarii, qui diligenter, quae bona confiscanda erant, cognoscebat), omnia redibant. Paulus ad edictum 32. L. XXII. § 5. D. Mandt.: *Publicatis bonis, sequitur fiscum*. Sext. Rufus in Epitom. Histor. Rom.: *Tanta fuit penuria aerarii romani, et tam ingens fama opum cypriarum, ut, lege lata, Cyprus confiscari iuberetur*.

Confiteri est contra se fateri. Unde *confessio* definitur qualiscumque contra se pronuntiatio. **Profiteri** pro se edere. *Illud* plerumque fit coacte; *hoc* ultro et palam, publice ac solemniter. Interdum quoque est publice et apud acta aliquid enunciare, ut cum magistratui deferimus, quantum rei alicuius a nobis possidetur, hoc est, ut vulgo dicitur, designamus possessiones earumque fructus, vel bonorum nostrorum magnitudinem. Sic ex provinciis decedentes, quondam imperatores profitebantur intra certos dies. Antiqui quoque liberos natos sibi profitebantur apud acta. Sic enim Iuvenalis Satyr. IX. 84. seqq.: *Tollis enim, et libris actorum spargere gaudes Argumenta viri. Foribus suspende coronas; lam pater es*. **Profiteri** etiam idem est, ac quod disciplinam artemve aliquam tenere se significare. Cic. pro Caecin. IX.: *Confitetur atque ita libenter confitetur, ut non solum fateri, sed etiam profiteri videatur*. Id. pro M. Tullio: *Hoc ego non solum confiteor, verum etiam profiteor*. Honestius profiteri, quam confiteri. R. Sic *confitemur delicta, profitemur censum, artem, iudicium*. Sallust. Iug. CCV: *Multis hortantibus, et imprimis, Albino consule iudicium profitetur*. Tac. Annal. II. 3: *Et summum supplicium parabatur, ni professus iudicium foret*¹²⁶.

Confitetur, qui de se tantum et qui invitus. **Indicat** is, qui de se volens aliquid, et de aliis etiam prodit. Donat. R.

Confligere differt a **Concertare**. *Illud* publice fit, et cum hoste; *hoc* privatim, et cum inimico tantum. Cic. pro leg. Manil. X: *Qui saepius cum hoste confligit, quam quisquam cum inimico concertavit*.

Confutare proprie de olla fervente dicitur, et idem est, ac illam, affusa aqua frigida, compescere: tropice vero, argumenta solvere atque refellere denotat, et est redarguere verbis. **Refutare** est reprimere aut facto, aut verbis. **Repudiare** est repellere, vel reiicere, et

---

¹²⁶ **Confiteor** quod dicere pudet; **fateor** coactus et reus; **profiteor** aperte et sponte. Th. Vall.

consequenter non admittere; quod plus est, quam **confutare**. Sic sponsus aliquando repudiat sponsam, aut ipse accipit repudium, fiuntque repudiosae nuptiae. Ter. Phorm. III. 1. 13: *[Confutavit verbis admodum iratum patrem](#)*. Cic. pro leg. Manil. XVII: *[Obsolevit iam ista oratio, re multo magis quam verbis refutata](#)*.

Congeries lapidum est, **Strues** proprie lignorum. R.

Congiarium est dictum a congio. Est autem *congius* mensurae nomen, sex capax sextariorum, ut Priscianus auctor est. **Congiarium** ponitur pro munere imperatorio quod populo datur. **Donativum** pro eo, quod militibus erogatur. **Donaria** sunt munera sive dona, quae Deo offeruntur, sive templorum aeriis, consecrantur, ἀναθήματα. R.

Coniectura est rei latentis indicium, quae per rationes et signa veritatem exquirat: unde et pro ipsa opinione, divinatione, auguratione atque argumento probabili accipitur. **Suspicio** est de re incognita tenuis dubitatio, vel scientia incerta, quae subito incidit. *Haec* levis est, et ut plurimum falsa; *illa* firmior et verisimilior. Cic. de Lege Agr. I. 6: *[Haec a me suspicionibus et coniectura coarguuntur](#)*.

Coniurare malorum, **Conspirare** interdum bonorum est. Acron. ad Horat. R.

Coniuratio est, quae iureiurando firmatur, ut coniuratio Catilinae in rempublicam, de qua Sallustius XXII: *[Fuere ea tempestate qui dicerent, Catilinam, oratione habita, cum ad iusiurandum populares sceleris sui adigeret, humani corporis sanguinem vino permixtum in pateris circumtulisse](#)*. **Conspiratio** fit solo consensu, unde et conspiratio nonnumquam quoque consensionem, seu ipsum consensum denotat. Immo et pro ipsa coniuratione a Cicerone et Livio passim usurpatur; ut conspiratio in Caesaris necem, de qua loquens Svetonius Iul. Caes. LXXX, haec duo confundit, ut: *[Quae causa coniuratis maturandi fuit destinata negotia, ne assentiri necesse esset](#)*. Rursus ib.: *[Conspiratum est in eum a sexaginta amplius, C. Cassio et D. Bruto principibus conspiracyonis](#)*.

Conlucare arbores, est decidere ramos, officientes lumini, et locum luce implere; **Sublucare** est ramos supputare, et veluti subtus lucem mittere, ut interpretatur Festus Lib. III. et Lib. XVI. Conf. Simonis Schardii Lexicon Iuridicum, p. 240. col. b. Columella Lib. II. 22: *[Neque terram aperire, neque arborem conlucare](#)*. Paulus V. Sententiar.: *[Arbor, quae in alienas aedes, vel in vicini agrum imminet, nisi a domino sublucari non potest, isque conveniendus est, ut eam sublucet](#)*. Utrumque in profano loco olim licebat, non item in sacro, nisi facto piaculo, ut tradit Cato de Re Rust. CXXXIX.

Conqueri et **Lamentari** differunt inter se, ut facile quisque perspicit, et ex Ciceronis Tusc. II. 50. intelligi potest: *[conqueri fortunam adversam, non lamentari decet](#)*. **Conqueri** igitur in gradatione minus, **lamentari** maius quid significat.

Consciis et **Sciis** hoc differunt, quod **sciis** secum, **consciis** cum alio sciis est, licet **consciis** indifferenter positum legerimus. Non. R.

Conscribere est multa simul scribere. **Exscribere**, quod ab aliis scriptum sit, transferre. **Transcribere**, cum ius nostrum in alium transit; sic fundum alicui transcribere, est iure cesso tradere. Ponitur et **transcribere** pro eo, quod vulgo super alium onerare, dicunt. Nonnumquam quoque idem est ac in aliud exemplum aliquid scribere, italice: *copiare*. **Inscribere** accusationis est, vel occasionis. **Adscribere** significationis. **Describere** dictionis, vel ordinationis. Agr.

Consecrare est e profano sacrum facere, non verbis modo solemnibus, sed etiam manu. **Dedicare** est Deo dicendo dare atque dicare. Itaque **consecratio** prior et religiosior est, quam **dedicatio**. **Dedicatio** plus habet religionis, et a pontifice tantum, **consecratio** etiam a tribuno plebis, alioque ritu fiebat. **Dedicatio** magnam habet religionem. Cicero pro domo sua. R. Alii hanc differentiam hunc in modum exprimunt dicendo: **consecrare** idem esse, ac mancipare, et ad res referri; **dedicare** vero, seu dicare, denotare proprie aliquid dicendo deferre, alque obsequio dare praestanti cuidam numini, inque perpetuum aliquid constituere. Cic. pro domo XLVIII: *An consecratio nullum habet ius, dedicatio est religiosa? Quid ergo illa tum obtestatio tibicinis? quid focus? quid preces? quid prisca verba voluerunt?* Sic olim **consecrabantur** reges et imperatores mortui, cum in Deorum numerum referebantur magnificentissimo apparatu, quem describit Herodianus; item loca profana et bona damnatorum, quae religione obstringebantur; rursus aedes sacrae, arae a magistratu, pontifice praeunte, dicendo **dedicabantur**. Vid. Schardius loc. cit. p. 240. col. b. Cic. in Consolatione de morte filiae: *Teque omnium optimam doctissimamque, approbantibus Diis immortalibus ipsis, in eorum coetu locatam ad opinionem omnium mortalium consecrabo*. Id. de Lege Agr.: *Tum ipsam veterem Carthaginem vendunt, quam P. Africanus nudatam tectis ac moenibus suis, ad notandam Carthaginensium calamitatem, sive ad testificandam nostram victoriam, sive ad oblatam aliquam religionem ad aeternam hominum moriam consecravit*. Et pro domo: *Cum suis dicat se manibus consecrasse, quae tua fuit consecratio?*

Consequimur et **Adsequimur** studio, voto et desiderio, quae fuere per laborem proposita, ita tamen, ut **consequamur** fere quae solis nobis et soli causae nostrae serviunt; **adsequimur** autem aliquid tum nostra tum aliorum causa, ideoque consequi idem est ac adipisci atque obtinere. Nonnumquam quoque pro **adsequi** eleganter ponitur. Sic *ex reipublicae causa gloriosam victoriam consequi* apud Ciceronem pro Coelio invenies. **Obsequimur** officio; **Persequimur** iniuria; **Prosequimur** adfectu amoris, et ordine: **Adsequimur** voto. Agr.

Conserere manum dicimus cum hoste, **asserere manu** libertatem comprehendimus. **Conserere manum** in iure significat, de qua re disceptatur in re praesenti, sive ager, sive quid aliud est, cum adversario simul manu prendere, at in re solemnibus verbis vindicare. Priore tempore fiebat praetore insimul abeunte et praesente, sed sequentibus temporibus aller alterum ex litigantibus ad conserendum manum in rem vocabant, atque terrae aliquid ex eo, de quo litigabant, ad praetorem deferebant, atque in ea gleba, tamquam in toto agro, vindicabant. Gell. Noct. Attic. XX. 10. R.

Distinguendum est inter **manum in iure conserere**, quod de correptione manuum coram praetore in re praesenti facta dicebatur, et inter **manuum consertum**. Ita habet Stephanus

ad Gellii L. XX. C. IX. **Idem sentit Ursatius de notis antiq.** in Graevii thes. T. XI. p. 693. *ex iure vocare*, cum illud non coram praetore fieret, sed abeuntes e iudicio in fundum arcessita gleba vel festuca denuo ad iudicem reverterentur. Illa locutio ex XII tabulis, haec vero ex iure praetorio est derivanda.

Conservamus parta, **quaerimus** nova, **parcimus** omnibus. Donat. R.

Consideratius est proverbium ex cognomine; **Considerantius** ex participio. Fronto.

Consignare est signo impresso occludere; **Obsignare** est testificandi gratia signum imprimere seu impressione signi sui testari et confirmare. Alias **obsignare** verbum est antiqui iuris, quod ad iniurias propulsandas, dum alicuius bona publice possidentur, pertinet. Unde **consignari** dicuntur litterae, consignari pecunia, quod in sacculo, lino traiecto, signisque cerae impressis olim deponeretur; **obsignari** item litterae, testamenta, quum testium subscriptione et annulis signatoriis firmantur; obsignari bona, praedia, aedesque, tabulis signatis obligantur, vel in publicas tabulas referuntur, ut ab apparitoribus fieri solet. Plaut Bacch. IV. 9. 11¹²⁷: *Has tabellas obsignatas, consignatas, quas fero.*

Confundunt tamen haec scriptores, ut **consigno** pro **obsigno**. Cic. pro Quint. VI: *Tabulae maxime signis hominum nobilium consignantur, a quo consignationes appellantur testationes, in tabulis obsignatis perscriptae.* Quint. XII. 8: *Promittit enim litigator omnia, testem populum, paratissimas consignationes.* Rursus **obsigno** pro **consigno**. Cic. pro Flacco XVI: *Laudatio obsignata erat creta illa asiatica, quae fere est omnibus nota nobis.* Id. pro Cluent. XVI: *Pecuniaque obsignata, quae ad eam rem dabatur, in manibus Scamandri deprehenditur.*

Consilium in bonis animi, **Res** in potestate fortunae. Donat. R.

Consilium videtur coetus prudentum et paucorum¹²⁸, **Concilium** multitudo τῶν τυχόντων. R.

Constans innuit soliditatem, **Perpetuus** durationem temporis. R.

Consternere et **Consterni** corpore, **Consternari** animo dicitur. R.

Constructio de tota orationis compositione dicitur, praesertim quae ornatus causa fit, et alias a Cicerone vocatur etiam verborum comprehensio, item collocatio conformatioque verborum; **Consecutio** autem de grammatico ordine, quo casus et partes consequuntur certa ratione. Quae tamen differentia non est perpetua. Ipsi Ciceroni consecutio idem notat,

---

¹²⁷Conf. IV. 8. 83.

¹²⁸Utrumque saepe confundi, observat Gronovius ad Liv. XLIV. 2. ubi multos auctorum locos corruptos emendat, docetque, **consilium** dici I. de consilio publico senatus, II. consilio militari, III. praetorum, IV. regum; **concilium** autem interdum significare I. comitia seu conventum populi cuiuscumque, II. communem rempublicam coniunctorum populorum, III. congressum secretum, coitionem, seu coetum conspirantium clanculum, unde Livius coniungit interdum concilia coitionesque, IV. conventum legatorum ab diversis populis sociis. Dict. Cretensi concilium, et concilium eadem res est, observante Bartgio. De permutatione horum verborum egerunt etiam Drackenborchius ad Sil. VIII. et Burmannus ad Ovid. Met. I. 767. Caeterum Conf. Gesner in Thes. h. v.

quod constructio, i. e. tota orationis compositio, et elegantior vocabulorum positus; ita enim Partit. Orat.: *Numeri quidam sunt in coniunctione servandi, consecutioque verborum.*

Consuescimus bona; **Insuescimus** mala; **Assuescimus** utraque. Agr.

Consuetudo est ius quoddam non scriptum, tacito consensu populi, et voluntate utentium introductum. Apud Ciceronem ponitur quoque saepissime pro intima quadam familiaritate, sive amicitia. Plautus autem consuetionem pro **consuetudine** sive **assuetudine**, h. e. assuescentis habitu haud infrequenter usurpat. **Mos** autem, quod a *modus* per syncopem deducitur, est ipse actus et usus inveteratus, ex quo **consuetudo** induci solet. Iulio Festo de Verbor. Signif.: *Mos est institutum patrium pertinens ad maiorum religiones atque ceremonias.* Cic. pro Cluent. XXXV: *Non mos consuetudoque servata.* Id. Offic. I. 32: *Ad eorum consuetudinem moremque deducimur.* Id. ib. 41: *Contra morem consuetudinemque civilem fecerint.* Arnob. II.: *Fiet enim familiaris e more consuetudo in naturam versa.* Etsi haec frequenter confunduntur, maxime ab auctoribus iuris, apud quos **consuetudo** factum nudum denotat, et **mos** ius non scriptum: cuius rei exempla ex ipsorum libris plurima depromi facile possunt. Inter **consuetudinem** et **exercitationem** eleganter distinguit Muretus. *Est diligenter, ait, animadvertenda vis vocum, ne, ut quidam, errore ducti idem esse consuetudinem et exercitationem putemus. Etenim in consuetudine saepius idem fit, at in exercitatione usque ad aliquem modum paulatim adsidue aliquid additur. Itaque consuetudine fit, ut idem semper facere velimus: exercitatione, ut quotidie maius aliquid praestare possimus. Est qui diutissime se ita adsuefecerit, ut senas uncias cibi quotidie caperet, neque plus umquam neque minus, sed sex uncias ipsas. Huic sive quid detraxeris, sive addideris, offendetur. At Milo Crotoniates, quum vitulum quotidie gestaret humeris, etiam taurum effectum gestasse narratur. Exercitatio haec fuit. Crescebat enim paullatim vitulus, et sic quotidie aliquid accedebat ad pondus illius. Sic, qui hodie viginti versus edidicerit; si cras imperet sibi ut ediscat viginti quinque, perendie, ut triginta, atque ita quotidie addat aliquid, paullatim ad quingentos, aut eo amplius perveniet. Interest igitur inter consuetudinem et exercitationem. Consuetudine fit, ut idem facilius, et libentius fiat; consuetudo esse potest sine ullo conatu, ut consuetudo vescendi quotidie auctis cibis, aut a prandio dormiendi: at exercitationi semper conatus aliquis adiunctus est.* Crenius animadv. P. III. p. 113.

Consul est tutor annuus reipublicae, seu senatus praeses, publicorumque consiliorum director. Dicebatur quoque olim is **consul** qui exercitui solus imperabat; **Consularis** autem est vel qui ipse *consul* fuit, vel cuius maiores etiam *consulatum* gesserant. Unde *consularis dignitas*, et *consulare officium*. H.

Consulatus est dignitas et potestas consulum ordinariorum, aut suffectorum etiam; **consularitas** vero est consulum honorariorum dignitas, qui nudam dignitatem, non administratione a Iulio Caesare consequebantur. Cassiod. VI. Epist. 21. adde L. IV. C. de Consul. R.

Consulta appellantur, quaecumque de consilii sententia statuuntur; **Decreta** sunt, quae praefectus aut magistratus sine consilio singulis de rebus pro suo iudicio decernit et pronunciat, ideoque decreta sunt vel interdicta, vel ipsa **consulta**, vel scita. Unde

Ciceroniana formulae: *decretum facere*, atque *decretum interponere*. Sallust. Iug. XI: *Oportere quinquennii consulta et decreta omnia rescindi*. Liv. III: *Levius enim vaniusque profecto est sua decreta et consulta tollere, quam aliorum*. Sed *senatus consultum* et *senatus decretum* aliter differunt, ut suo loco dicemus.

Consultor est, qui consulit; **consultus** qui consulitur, seu a quo consilium est petitum. Quando autem est nomen, et non participium, (uti h. l.) ponitur pro iuris prudente. **Consultum** vero res ipsa, de qua consulitur. Serv.

Contemnere est parvi ducere; **Despicere** infra se existimare; **Spernere** cum fastidio reiicere et segregare; ideoque sunt nonnulli, qui verbum spernere a separando deductum esse existiment, quoniam ea, quae fastidimus, reiicere ac quasi a nobis separare solemus. Ita **contemnere** plus est, quam ¹²⁹ **despicere**; **spernere** plus, quam utrumque istorum. Cic. pro Muraena XXXVII: *Rempublicam despexit atque contempsit*. Id. Offic. II. 10: *Despiciunt autem eos et contemnunt*. Ter And. I. V. 43: *Quot modis contemptus, spretus?*

Contentio, erat illa pars orationis in accusatione coram iudice, quae non crimen illud solum, quod intendebatur, sed totius praeteritae vitae criminationem complexa est, testibus et argumentis quibuslibet adhibitis; **Peroratio** vero erat pronunciatio gravis et vehemens, **contentioni** subiecta, ad commovendam misericordiam, aut quemcumque causa postulabat motum. R.

Contentus si derivatur a verbo tendo, et participium est, notat intentionem, cuius contrarium est remissus, laxus. Hor. Sat. II. 7. 20: *Iam contentus, iam latus funis*. Ovid. Rem. Am. 435: *Contentus arcus*. Svet. Tib. VII: *Contenti oculi*. Cic. pro Sext. VI: *Contento studio cursuque*. **Contentus** autem, quando deducitur a verbo teneo, et adiectivum est, quemadmodum Valla I. 15. scribit, dicitur qui continet, quod animo satisfacit, e. c. contentus sua sorte. V. Fabr.

Contentia ab affectibus, **Abstinentia** ab alienis, **Temperantia** ab omnibus. R.

Continere memoria et **Memoria complecti** non sunt synonyma. Sen. in prooem. controv.: *Et non ad complectenda tantum, quae vellem, velox erat mihi memoria; sed etiam ad continenda, quae acceperat*. Discrimen harum vocum per se patet.

---

¹²⁹ **Despicere** gravius est, quam **contemnere**, Cic. de Senect.: *Contemni se putant, despici, illudi*. Non. R. Ausonio Popma rectius scholiastes Ciceronis in Verrem I. 3: *Despicimus inferiores, contemnimus aequales, aut despiciamus vultu, contemnimus animo*, nam **despicio** notat aliquem tamquam se inferiorem intueri. Cicero pro Rosc. Amerimo XLVI: *Ut omnes despiciat, ut hominem prae se ferat neminem*. At **contemno** est aliquem, licet aequalem, non curare seu negligere. Quando igitur haec duo verba coniunguntur, etiam atque etiam considerandum est, utrum de aequali aut superiore an de inferiore dicantur. Nam *inferior despiciendo* plus committit, quam *contemnendo*. Cic. in Verr. I. 15: *Itaque a P. R. contemnimus, despiciamus*, scil. senatores. Contra quum aequalis aut superior **despicere** et **contemnere** dicitur, tum **contemptus** praestat **despicatui**. Idem Cicero d. c. 3. de Verre, qui iam praetor et propraetor fuerat, non usque eo despiceret contemneretque ordinem senatorum. Idem de Offic. II. 10: *Despiciunt autem eos, et contemnunt*. Interim si quis per haec duo verba simul posita maximum quemque **contemptum** significari existimaverit; non opinor, auctoritatibus plane destituetur.

Contingunt bona, **Accidunt** mala, **Eveniunt** utraque. Agr. R.

Continue fit, quod assidue, i. e. semper; **continue**, quod sine intermissione; **continuo**, quod statim et nulla interposita mora.

Contra, particula antitheseos est; **rursus** et iterum iterationis; **vicissim** ἀναστροφῆς, reciprocationis seu conversionis vel alternationis. Interim haud negandum, Ciceronem, et alios probae notae scriptores, alicubi dicere **rursus** pro **contra**. **Rursus** etiam poni video pro **vicissim** apud Iul. Caes. B. G. VII. 47. **Contra** etiam nonnumquam pro **vicissim** poni videtur, sed ita, ut fere simul contrarietatem significet Goel. obs. 36. sc.

Contrarium est negotium: **Adversarius** est homo; C. Fr. Neque enim exempla desunt in contrarium.

Contumelia gravior est, quam **iniuria**; *haec* generaliter, *illa* autem specialiter consideratur. Ex quo apparet, **contumeliam** plus esse, quam **iniuriam**. Hinc est quod contumelia tamquam verbum aliquod gravius, apud bonos scriptores, iniuriae in verborum collocatione postponatur. Nam **contumelia** dignitatem alterius atterit, et minuit: **iniuria** laedit famam, vel damnum infert, aut iniuste agit. Haec enim tria specialiter **iniuria** significat. *Convicium*, ut in actione iniuriarum; *damnum* culpa datum; ut in Lege Aquilia; *iniquitatem* et *iniustitiam*: ut tradit Ulp. L. C. § 1, D. ad Leg. Aquil. Sallust. Cat. LVII: *Iniuriis contumeliisque concitatus*. Cic. Verr. VI. 9: *Quibus tu privatim iniurias plurimas, contumeliasque imposuisti*. Sen. Clem. I. 10: *Contumeliae acerbiores principibus esse solent, quam iniuriae*. **Contumeliam** inferunt, **iniuriam** patiuntur homines. Fronto. Pacuvius in Periboea: *Patior facile iniuriam, si est vacua contumelia*, ubi Nonius hunc locum sic illustrat: *Iniuria levior quaedam res est contumelia*.

Convicium, quasi *convocium*, a conventu sc. multarum vocum seu a multitudine vocum confusarum conveniente. **Convitium** notat labem vitiumve aedificiorum. Lib. Ortoph. p. 50. R.

Convenit in unum, **Coit** in multos. Fronto.

Copiae de exercitu num. plurali dicimus; **copia** vero aliarum rerum est. Alias **copia** a **varietate** sic distinguitur, quod potest esse **copia** aliquarum rerum sine **varietate**; ut quis Virgilios, ut ita dicam, mille habeat, et praeterea nullos poëtas alios, magnam hic quidem copiam librorum habet Virgilii, sed non poëtarum varietatem. Sic in oratione, qui uno modo dicunt, iisdemque perpetuo verbis utuntur, copiosi quidem esse, et dici possunt, sed nulla dicendi **varietate** delectant. **Varietas** vero non sine copia est. R.

Coram indiget adiectione; **Palam** non indiget. **Coram** ad certas personas refertur¹³⁰, ut: *Coram, quem quaeritis, adsum: palam* ad omnes. Donatus.

---

¹³⁰Lege Ioannis Strauchii, Icti summi. lexicon particularum iuris p. 36. col. b., ubi videndum, particulam **coram** non solum proximitatem sed et praesentiam intellectualem aequae ac personalem significare.

Corinthium seu **Corinthiensem** civem dicimus, **Corinthiacum** vas, inquit Fronto. Contra Sveton. Aug. LXX: *Vasa corinthia*: et Cic. Verr. IV. 34: *Corinthia supellex*.

Corium est durius et maiorum animalium, ut bovis, equorum; alii dicunt, **corium** proprie esse eorum animalium, quae crassiorem ac duriorum pellem habent, quod et scortum dicitur. **Pellis** est tenuior, et minorum animalium, ut hominis, leonis, ovis, canis etc. At hoc **corium** est crudum. **Pellis** est corium maceratum atque emollitum, seu cutis a carne detracta (aut etiam elaborata) mollior. Varro LL. VI. 5: *Etiam nunc dicimus scortea ea, quae ex corio et pellibus sunt facta*. Id. de Vita Populi Rom. II: *Etiam pelles bubulas oleo perfusas percurrant*. Sallust. Histor. IV: *De pecore coria recens detracta*. Hoc discriminis non semper observatur.

Cornus ipsa arbor dicitur ¹³¹: pomum vero **cornum** et **corna**: Virg. Aen. III. 647: *Lapidosaque corna*.

Corollaria sunt ea, quae praeter debitum addita sunt, tamquam actuarum et superponenda. Spieg. **Corollariae** autem corollae erant, e lamina aerea, vel argentea tenui inaurata, aut subtiliter inargentata, quae ob gracilitatem **corollae** eleganter appellatae sunt. Turneb. Lib. XVIII. Advers. c. 29.

Corona et **Diadema** ita differunt. **Corona** civium privatorum est, et illorum etiam, qui magistratum gerunt, quibus honos defertur, nec est tantum regni, sed etiam victoriae insigne; **diadema** tantummodo regum est.

Coronae ¹³² sunt, quae cingunt et ambiunt caput, aut collum, aut pocula ¹³³; **serta**, quae demissa pendent, quod genus Cicero de Leg. II. vocat *longas coronas*, Ovidius Fast. II. 537. *proiectas*. Ita enim canit: *Tegula proiectis satis est velata coronis*. Plaut. Asin. IV. I. 58: *Tum si coronas,serta, unguenta iusserit*. Lucret. IV. 1124: *Pocula crebra, unguenta, coronae,serta parantur*. Arnob. VII: *Etiam Dii sertis, coronis afficiuntur et floribus*.

Corporeus ex corpore, **corporalis** in corpore. R.

Corrigere est rectum facere ex pravo, et in locum suum restituere; **Emendare** vero est ab omni macula et labe purgare, quod plus est. Liv. LII: *Si quid fecerim imprudentia lapsus, corrigi me ac emendari hac castigatione posse*. Cic. Leg. III. 13: *Emendari et corrigi continentia*. Tac. Hist. I: *Aut ipse praedicat emendata et correcta*. Plin. Paneg. VI: *Corrupta est disciplina castrorum, ut tu corrector emendatorque contingeres*. Id. Ep. VI. 2: *Tu quoque*

---

¹³¹Haec arbor habet ramos duritiae et rigiditate cornibus (unde et isti nomen) non absimiles, et reddit fructum circa solstitia primo candidum, postea sanguineum. Ex eo genere foemina post autumnum fert baccas acerbis et cunctis animantibus ingustabiles; ligno quoque fungoso est atque inutili. Vid. Perotti Cornucopiae epigr. I. col. 24. Lin. 44. seqq.

¹³²Virginis est **sertum**, clerici **corona**, poetae *laurea*; quod gestat rex, *diadema* vocatur. R.

¹³³Eius originationem atque synonymiam vide in libello nostro de poëtarum corona historico-philologico cap. I. § 7. seqq. p. 8. seqq. edition. Cign. Ut autem **corona** non solum magistratum, et sic regni atque victoriae quoque, sed et civium privatorum est insigne; ita **diadema** tantum insigne regum est.

amore communium soles emendari cupere, quae iam corrigere difficile est.

Sic **corrigimus** quoque prava; **Inflectimus** autem, quae fuerunt recta. Haec differentia non satis ubique custoditur a veteribus.

Corruptela ipsa res est, quae vim rumpendi habet, ac propterea corrumpit. **Corruptio** corrumpentis administratio. Front.

Corruptum est, quod aliquo modo vitiatum aut violatum aut ruptum aut prorsus est destructum; **Depravatum**, quod distortum, contaminatum, pravum factum et perversum est. Cic. Offic. II. 20: *Corrupti mores sunt depravatique admiratione divitiarum.* Id. pro Muraena XII: *Iurisconsultorum ingeniis pleraque corrupta ac depravata sunt.* Id. Finib. I. 21: *De quibus neque depravate iudicant, neque corrupte.*

Corrupta iudicia sunt in iis, qui acceperunt pecuniam, **contaminata** in iis, qui offensione ordinis infamantur. Paedian. R.

Coryli, proprie dicuntur. **Avellanae** ab Avella, oppido Campaniae, ubi abundant, nominantur. Serv. R.

Cosmetas et **Ornatrices** distinguit vetus scholiastes Iuvenalis, qui sat. VI. 416. haec habet: *Ponunt Cosmetae tunicas, tarde venisse Liburnus Dicitur.* Scholiastes **cosmetas** eos dicit, qui ornamentis praesunt, non **ornatrices**; nempe forma nominis masculina est, feminina est κοσμήτρια; v. Gesneri thes, h. v.

Crassari in corporeis est et sanguineis: **Grassari** aut animi aut crudelitatis. Agraet. R.

Creare est ex nihilo aliquid gignere; sed **facere**, praeter productionem operis cuiusdam, etiam faciendi, h. e. dandi, solvendi, numerandi, iudicandi, ambulandi, reddendi, aliarumque rerum et actionum causam complectitur. Leg. Martini Chemnittii Pars I. Loc. theolog, p. 279. H.

Credimus, quod plerumque falsum est, **intelligimus**, quod verum est et cerium. Donatus. R.

Creditum et **Mutuum** L. I. et 11. D. de Reb. cred. ita differunt, ut genus et species. Nam **creditum** etiam consistit extra res eas, quae pondere, numero, mensura continentur: Sicuti si eandem rem recepturi sumus, creditum est. Creditum significat usuras quoque, de quibus fidem habere dicebatur creditor, quod eas suo tempore non exegisset, sors ipsa non tam credita quam usuris occupata et locata erat. Conf. Schardii Lexicon iurid. pag. 257. col. b. At **mutuum**, si non eandem rem, sed aliud tantundem, id est, eiusdem naturae et qualitatis cum eo, quod dedimus. Ideoque pariter atque aequaliter respondens haud inconcinne dicitur. Item **mutuum** non potest esse, nisi proficiscatur res aliqua, et de meo tuum fiat; **creditum** autem fit interdum, etiamsi nihil proficiscatur, veluti si post nuptias dos promittatur aut stipulatio ad obligationem comparandam interponatur, ut est in libris Iurisconsultorum.

Crepitus est sonitus violentus, ex impulsu resultans, v. c. cymbala tympanaque, tubae et cornua, similiaque crepitant. **Strepitus** fit ex corporum tactu, sive collisione rerum, et

multarum vocum unum confusione, dummodo ne immodicus, tunc enim dicitur **fremitus**, v. g. in mari sonus fluctuum, et in populo murmur vocatur fremitus; strepitus autem proprie pedum ambulantium, manuumque aliquid pertractantium sonus est: **stridor** est acrior et quasi sibilans collisio, v. g. *stridor dentium, ianuae, plaustri*.

Crimen persaepe quamquam notat accusationem, et sic etiam in privatis adhibetur (Plin. Ep. I. 20), et generaliter notat factum, quod malum iudicatur; est fraus capitalis, qua respublica laeditur, veluti caedes, falsitas, adulterium, vel quando quis contra principem, vel urbem aliquid molitur, aut qui profugit ad hostes, vel illos iuvat qualicumque causa, scilicet armis, consiliis vel pecunia. **Delictum** vero privata noxia, qua privatim quisque laeditur, unde delictum, et quidem ex Ciceronis mente, *domesticum* atque *vernaculum crimen* optime appellatur. Veluti furtum, iniuria. Lib. XVII. § 16. ff. de Aedil. edict.

Crimen non modo pro delicto, sed pro ipsa etiam criminatione accipitur; **Flagitium** proprie in libidine, quasi flagris dignum crimen, sed pro ceteris quoque peccatis accipitur, quae infamiam habent.

Crimen maiestatis est, quod adversus populum romanum aut securitatem eius committitur. **Crimen perduellionis** sub illo tamquam species sub suo genere comprehenditur; est vero illius, qui hostili animo adversus rempublicam vel principem animatus est. Ulp. R.

Crustae sunt laminae inauratae, quae poculis, aut vasis inferuntur, ut vix refelli possint; italice: *riporti di basso rilievo*. Proprie vero denotant tegumenta duriuscula, quae carni assatae plerumque obducuntur. **Emblemata**¹³⁴ sunt ornamenta pretiosa, quae scyphis, speculis, absidibus, vasisque affinguntur, ita tamen, ut sint exemtilia; Italis: *riporti di alto rilievo*. Cic. in Verrem VI 23: *Crustae, aut emblemata detrahuntur: Sic Haluntini, excussis deliciis, cum argento puro domum revertuntur*. Paulus ad Vitellium L. II. 1. 32, § 1. ff: *Cymbia argentea crustis aureis illigata*. Nos: *Nappi di argento con intarsiature d'oro*. Id.: *Aurea emblemata, quae absidibus argenteis essent*.

Crustam cum dicimus feminino genere, lapidis aut ligni aut gela partem significamus: cum vero **crustum**, edulium aliquod significamus, partem panis vel placentae. Virg. VII. 114: *Orbem fatalis crusti*. Hor. Sat. I. 1. 25: *Dant crustula blandi doctores* etc. Serv. R.

Cubicularius est, qui cubiculum custodit; hoc est, minister cubiculi, seu qui nobis administrat in cubiculo. Quod nomen summae dignitatis fuit apud Romanos, maxime temporibus imperatorum, ut testatur Svetonius, qui nominat Augusti et Neronis cubicularios, et Domitiani decurionem cubiculariorum, qui scilicet, ad similitudinem militiae, cubiculariorum ordinem ducebat. **Cubicularis** est aptus cubiculo, ut *lectus cubicularis*, in quo veteres dormiebant, sicuti in tricliniari accubantes cibum sumebant. Cic.

---

¹³⁴Alias emblemata, quae graeci ἀπὸ τοῦ ἐμβάλλειν, hoc est, ab interserendo derivant, trifariam distinguuntur, ut quae in parietibus fiunt vermiculata; quae in lignis segmentata; et quae in pavimentis, tessellata plerumque appellantur.

in Verrem V. 4: *Hunc vestri ianitores, hunc cubicularii diligunt.* Id. de Div. II. 65: *Quidam somniavit ovum pendere e fascia lecti sui cubicularis.*

Cuius ad personam refertur; **Cuiatis** unde significat. Attius in Telepho, p. 39. Fragm. Vett. Poëtar.: *Qui neque cuiatis esset unquam, potuimus multi rogantes resciscere.*

Culleus et **Uter** non sunt eadem. Corn. Nep. Eum. VIII: *Ad hanc rem conficiendam imperavit quam plurimos utres atque etiam culleos comparari.* Heusingerus ad h. l. ita: *Utres ad aquam in itinere portandam adhibitos saepe legimus, non et culleos. Nec satis constat, quae culleorum, et utrium sit differentia.* Sed van Staveren: *Saccus inter vasa militaria traiciendo amni aptus.*

Culmus est ipse calamus frugum seu frumenti, in primis a radice ad spicam usque, quem veteres a colendo columum dixerunt. Unde et columen primo, postea *colmen*, seu *culmen*, quod non solum tectum e culmo stramineum, sed et tecti cuiusdam, seu cuiuslibet rei cacumen denotat. **Stipulae** vero folia, quae ambiunt culmum; in specie autem **stipula** id denotat, quod post messem in campo remanet. Serv.

Cultus est in vestibus, gemmis, auro et argento; **Ornatus** est in cura comendi capitis, poliendaeque et ornandae cutis, ut ostendit Tertullianus in libro De habitu muliebri: *Habitus, inquit, feminae duplicem speciem circumfert, cultum et ornatum. Cultum dicimus, quem mundum muliebrem vocant, Ornatum, quem immundum muliebrem convenit dici. Ille in auro et argento, gemmis et vestibus deputatur; iste in capillorum et cutis et earum partium corporis, quae oculos trahunt. Alteri ambitionis crimen intenditur; alteri prostitutionis.* Cic. Fragm. ap. Non. VI. 98: *Tu vero festivus, tu elegans, tu solus urbanus, quem decet muliebris ornatus, quem incessus psaltriae.* Liv. XXXIV. 7: *Munditiae et ornatus et cultus haec feminarum insignia sunt, his gaudent et gloriantur; hunc mundum muliebrem appellarunt maiores nostri.* Cyprianus De disciplina et habitu virginum: *Ad cultum atque ornatum tuum iusto fine moderandum.* Sed interdum utriusque vocabuli notio latissime patet, et **ornatus** significat omne, quod ornamenti gratia adhibetur: **Cultus** vero omnia continet; excepto victu, quibus utuntur homines, vel ornamenti, vel commodi, vel delectationis etiam causa. Alii aliam inter **cultum** et **ornatum** constituunt differentiam, dicendo: **Cultum** proprie ad rem rusticam pertinere; nonnumquam etiam extra rem esse rusticam. Quum vero sit extra rem rusticam, vel activam vel passivam significationem in se habet. **Ornatus** autem ducitur cultus ipse, quo quis ornatur: ut cum dicimus *aliquem tragico, vel comico ornatu prodire.* Et haec propria videtur esse ornatus significatio; extra quam tamen saepissime egreditur referturque ad alia: ut cum appellamus ornatum orationis, et intelligimus vel verborum splendorem, vel sententiarum gravitatem atque lumina. Vid. Doleti phrases et formulae elegantiores LL. fol. b. col. 1. **Cultus** etiam necessitatis, **ornatus** autem voluptatis est. Svet. Calig. LII: *Triumphalem quidem ornatum, etiam ante expeditionem assidue gestavit.* Cic. in Oeconomico: *Quid si vestem et ceterum ornatum muliebrem pretii maioris habeat, quam tu habes?* Id. ad Varronem: *Eumdem cultum eumdemque victum esse.* Et Offic. I. 4: *Student parare ea, quae suppeditent ad cultum et ad victum.*

Cupes et **Cupedia** antiqui lautiores cibos nominabant, inde et *macellum* et *forum cupedinis* Romae appellabant; **cupedia** autem a cupiditate sunt dicta. Fest. R.

Cupido poëtice est ardens cupiditas, et propterea inconsideratae necessitatis; **Amor** vero iudicii. Amores autem in plurali numero semper pro turpibus atque venereis, immo et pro deliciis sumuntur. Alias amor pietatem, gratiam, benevolentiam ac studium etiam designat. Plaut. Fragm. apud Non. V. 1: *Cupido te conficit, anne amor?* **Cupiditas**, quod pars quaedam sit temperator, defluens ex cupidine, levior est, quam cupido. Lucilius XXIII.: *Cupiditas ex homine, cupido*¹³⁵ *ex stulto numquam tollitur.*

Cupio est cum vehementi affectione appeto: unde apud Ciceronem pro Sext. Rosc. Amer. *summe aliquid cupere* et apud Ter. Adelph. V. 9. 36 *impense cupere*, (h. e. quaecumque lubent) legitur. **Volo**, modeste seu rationabiliter aliquid appeto, vel desidero, adeoque *hoc* simplicem animi motum, *illud* ingens desiderium notat. Plaut. Mil. IV. 1. 25: *Pyrgop. Cupio hercle equidem si illa vult. Pal. Quin. cupit.* Cic. de Rep. II: *Non gravarer, Laeli, nisi et hos velle putarem, et ipse cuperem, te quoque aliquam partem huius nostri sermonis attingere.* Id. Senect.: *Speramus, volumus quidem certe, senes fieri.* Ib.: *Volumus vane, nisi molestum est.* **Cupimus** mala et turpia. **Volumus** bona et honesta. Afranius ap. Non. V. 1: *Amabit sapiens, cupient ceteri.* Quae tamen differentia non semper observatur, ut ex Cicerone et Terentio ostendit Augustinus Lib. XIV. de Civitate Dei his verbis: *Apud auctores secularium litterarum talis istorum verborum indifferentia reperitur. Ait enim Cicero, orator amplissimus: Cupio, patres conscripti, me esse clementem. Quia hoc verbum in bono posuit, quis tam perversus doctus existat, ut non eum cupio sed volo potius dicere debuisse contendat. Porro apud Terentium in Andria flagitiosus adolescens, insana flagrans cupidine: Nihil volo aliud, inquit, nisi Philumenam. Quam voluntatem fuisse libidinem, responsio, quae ibi servi eius senioris inducitur, satis indicat.*

Cur simpliciter percontatur: **Quare**, causam rationemque desiderat. Front. R.

Cura est in consecratione et conservatione et spe bonorum: ideoque cura dicitur attentata cogitatio de re quapiam recte expedienda. Rodolphus Coclenius in Observationibus LL. p. 229. curam adiungit operae, dicendo: *Illam esse animi; hanc vero ad corpus et ad animum simul, sicut et diligentiam, pertinere.* **Sollicitudo** in metu malorum. Unde et pro ipso metu alque angore. ponitur. **Sollicitudo** igitur plus est quam **cura**, unde veteres quum utrumque vocabulum coniungerent, *illud* posteriori loco posuerunt. Ter. Phorm. II. 4. 1: *Quanta me cura et sollicitudine afficit gnatus!* Cic. ad Dolab. post ep. 14 Libr. XV. ad Att.: *Magna cura et sollicitudine liberare aliquem.* Plin. Epistol. V. 6: *Amavi curam et sollicitudinem tuam.* Neque tamen hanc ἀκρίβειαν ubique custodivere antiqui. Svet. Calig. XIV: *In testificanda sollicitudine et cura de incolumitate eius.*

---

¹³⁵Plaut. Curcul. I. 1. 3, discrevit, et vim eiusdem diversitatis expressit, dicens: *Quo venus cupidoque imperat suadetque amor.* **Cupidinem** quum genere foemineo dicimus, **cupiditatem** significamus. Virg. Aen. VI. 721: *Quae lucis miseris tam dira cupido?* Quum masculino, deum ipsum. Plaut. Mercat.: *Cupido quantus es?* Non. Marcell. R.

Curatio ¹³⁶ proprie medicorum est; **Cura** reliquorum. **Curatio** et medicinae et mentis; **Curatura** diligentiae. Donat. v. Barth. ad script. Venat. p. 129.

Curatores sunt quibus mandatur rei alicuius curatio, seu ad quos spectat cura puberum et eorum qui negotiis superesse non possunt, quales sunt prodigi, furiosi, dementes ac perpetuo aliquo morbo impediti. Hinc Ciceronianum illud: *curatorem constituere*. **Curatores** etiam feminis constituuntur. **Tutores** dantur impuberibus, qui se per aetatem defendere non possunt. *Illorum munus curatio* ¹³⁷ appellatur: *horum tutela*, de quibus proluxe tractant Iurisconsulti tit. Instit. de Tutel. et Cur., et alias horum verborum differentias tradunt ad ius pertinentes quas nihil est necesse heic referre. Sed alii scriptores, et maxime poëtae, hanc differentiam confundunt, apud quos tutelae nomen generale est. Hor. Satyr. II. 218.: *Interdicto huic omne adimat ius Praetor, et ad sanos abeat tutela propinquos*.

Curia locus est ubi publicas curas gerebant. **Calabra** curia dicebatur, ubi tantum ratio sacrorum gerebatur. **Curiae** etiam nominantur, in quibus uniuscuiusque partis populi romani quid geritur. **Curiata** comitia, a curiis appellata. Fest. R.

Curiales eiusdem curiae, ut tribules et municipes. **Curules** equi, quadrigales. **Curules** magistratus appellati sunt, qui curru vehebantur. Fest. R.

Curus, quo honeste vehimur; **Plaustrum** agricolae et mercatores in frumentis, lignis, mercibus deportandis usurpant; **Rheda** sive **carpentum** celeritate et agilitate se commendat; **Petoritum**, penul. correpta, seu **pilentum**, seu **carruca**, quae Livio I. 21. currus arcuatus dicitur; **Essedum** in proelio; **Carrus** vel **carrum** in muniendis oppidis aut castris, aut inserviens impedimentis devehendus. **Curru** vehebantur triumphatores et aediles, qui hinc curules dicti sunt. **Plaustra** vocantur stridentia, et gementia. **Carpentum** a Livio I. 48. tribuitur Tulliae, Tarquinii Superbi coniugi, quod per patris egisset corpus, cruore adhuc suo madidum, ac **rheda** belli praefectis, qua celeriores cursu perficiant. **Petorita** et **carrucas** auro argentoque caelatas, eboreque amictas, atque a senatoribus non tantum, sed ipsis imperatoribus quoque usurpatas fuisse legimus. *Essedis carrisque superstans armatus hostis, ingenti sonitu equorum rotarumque advenisse* dicitur apud Livium X. 28. et *pro vallo carrus obiecerant* apud Iul. Caes. B. G. I. 26. Nec tamen hoc discriminis accurate satis ubique observatum.

Custodiae appellatione sola publica intelligitur, qua rei continentur ¹³⁸ L. 224. de Verb. Sign. **Vincula** tam privata sunt quam publica. Itaque *in custodia esse* dicitur, qui in carcerem detrusus est, vel aliqua publica custodia coërcetur: *in vinculis* autem, quicumque vinctus est

¹³⁶ **Procuratio** est sacrificium, quod ad depulsionem et expiationem monstrorum, aut portentorum fit, et ea gratia rem divinam procurare est monstra procurare. Gocl. ad Liv. V. 15. R.

¹³⁷ Curatio quoque munus est, a nobis susceptum, ad quod exequendum curae nostrae feruntur. Competit et medicis, quoniam in ea diligens versatur cura.

¹³⁸ Veteres minime incommode dixerunt Custodelam: et quoniam hoc vocabulum non est actionis solum, sed et personas fit, ut I. pro fide eius, qui rem custodit: II. pro eo, cui rem damus in custodiam, accipiatur.

sive publice a magistratu, sive privatim ¹³⁹ ut captivus a latronibus, aut praedonibus, servus a domino. Quae differentia a iurisconsultis tradita ab aliis quoque auctoribus observatur. Plaut. Capt. II. 2. 4: *Ita unculis custodiisque circummuniti sumus*. Cic. in Catil. I. 8: *Sed quam longe videtur a carcere atque a vinculis abesse debere, qui se ipsum iam dignum custodia iudicaverit*. Sallust. Catil. LI: *Publicandas eorum pecunias, ipsos in vinculis habendos per municipia*. Id. Ib. LII: *Pecunias eorum publicandas, ipsos per municipia in custodiis habendos*.

Cutis est in carne, seu corpori adhaerens et vivorum; detracta corpori **Pellis**. R.

Cymbalum et **Crotalum** differant. **Crotalum** erat calamus fissus ut sonet, si quis eam verset manibus. **Cymbala** ergo tinniebant, **crotala** crepabant. **Cymbala** bina et maiora ambabus manibus, **crotala** vero quaterna atque adeo singulis manibus bina percutiebantur. Lamp. de Cymbalis I. 5. R.

Damnati ad gladium, (alias vocantur damnati ad ferrum, sicuti tradit Alciatus Lib. I. Parerg. Cap. 32. Conf. Barnabae Brissonii I. V. de formulis et sollempnibus P. R. verbis p. 486), erant qui in ludum dabantur, ut confestim, aut certe intra annum a gladiatoribus ferro consumerentur. **Damnati ad gladii ludum**, sive **ad ludum gladiatorium**, qui poenae causa in ludo depugnabant, et expleto tempore legitimo, veniam atque missionem a magistratibus consequantur. *Illud* inter supplicia, quae vitam adimunt; *hoc* in mediocrium poenarum numerum referebatur. Ulp. L. VIII. de Officio proconsulis: *Est differentia inter eos, qui ad gladium, et eos qui ad ludum damnantur. Nam ad gladium damnati confestim consumuntur, vel certe intra annum debent consumi. Hoc enim mandatis continetur. Enim vero, in ludum damnantur, non utique consumuntur, sed etiam pileari et rudem accipere possunt post intervallum, siquidem post quinquennium pileari, post triennium autem rudem induere eis permittitur*. Paulus Lib. V. Sententiar.: *Summa supplicia sunt crux, crematio; mediocrium autem delictorum poenae sunt metallum, ludus, deportatio: minimae relegatio, exilium, opus publicum, vincula. Sane qui ad gladium dantur, intra annum consumendi sunt*. Capitolinus in Macrino: *Servos, qui a dominis fugissent, repertos ad gladii ludum deputabat*.

Damnati in metallum dicebantur, qui arctioribus vinculis alligati in ipsis metallorum fodinis tenebantur, nec se inde poterant movere. Vid. Scharpii lexicon iuridicum p. 268 col. 2. ubi legendum, Ulpianum hanc differentiam quam fusissime explicare. **Damnati in opus metalli**, qui dumtaxat operi metallico addicti et mancipati levibus vinculis coercerentur. Nam inter hos differentia in vinculis tantum est, ut scribit Ulpianus L. 28. §. 6. D. de Poen.

Damnum ¹⁴⁰ significat amissionem et ademptionem quarumcumque rerum, quas habuimus; ideoque videtur nomen habere a demtione, cum minus re factum, quam quanti constitit. **Detrimentum** autem diminutionem vel attenuationem, et est quasi detritu factum damnum; quod quidem minus est, quam damnum. Cic. Verr. V. 98: *Etiamne haec tot detrimenta atque damna cum maximis iniuriis contumeliisque perferetis?* Hinc **damnum**

---

¹³⁹Ideoque **vincula** ponuntur quoque pro carcere, in quo noxii vincti servantur. **Vinculum** autem in singulari numero ligamen designat.

¹⁴⁰**Damnum** rei est, **malum** ipsius hominis. R.

etiam significat sumptum et expensas, quod patrimonia obsumunt et minuunt; et **damnosus** sumtuosum profusum. Iuv. Satyr. VI. 508: *Nulla viri cura interea, nec mentio fiet Damnorum*. Hor. Sat. II. 8. 34: *Nos, nisi damnose bibimus*. Plaut Truc. I. 1. 44: *Et minus damnosorum hominum, quam nunc sunt, siet*. Svet. Ner. XXXI: *Non in alia re damnosior, quam in aedificando*. **Detrimentum**, quod usu detritum est; **Dispendium** detexitur in ponderibus; **lactura**, quod iacitur ex onere navis. Fronto.

Dapes regum sunt; **Epulae** privatorum. Vel: **Dapes** deorum sunt¹⁴¹; **Epulae** hominum. Serv.

Dare, **Dicere**, **Addicere**, tribus hisce verbis totum praetoris munus continetur. **Dabat** enim praetor actionem et exceptionem, bonorum possessionem, dabat etiam iudices, arbitros, recuperatores, tutores. **Dicebat** vero viam in vindiciis, dicebat interdicens, quoties de possessione agebatur, indicebat, advocata concione, ferias, si quando terra in urbe tremisset. **Addicebat** denique, veluti facta in iure cessione, mancipatione.

Dare est transfundere in alium dominium rei. **Tradere** est nudam rei possessionem alteri cedere, non proprietatem. Itaque si quis stipuletur, rem suam sibi **dari**, erit inutilis stipulatio: at contra utilis, si, **tradi** stipuletur. Interdum tamen haec duo confunduntur, ut in contractu emtionis, in quo eum iuncta et nexa sint possessio et proprietates, illa **dari**, haec **tradi** principaliter, et facto ipso dicitur, ut scribunt iurisconsulti. Sed Donatus dicit, *dare esse, quod repetas, dedere ad perpetuum*; itaque *deditum esse alicui* significat non tantum a mandato alicuius, sed velut etiam nutu pendere, quod est imperii prorsus absoluti, et consequenter servitutis extremae. **Damus** nos enim amicis, **dedimus** tantum hostibus.

Data a **Donis** et **Muneribus** distinguit Cic. pro Cluent. XXIV: *Tantum donis, datis muneribusque praefecerat*; ita enim h. I. interpungere iubet Graevius: *Data Latinis sunt munera*. Propert. III. 13. 6: *Heu nullis capta Licinna datis*. Plaut. Pseud. I. 3. 72: *Non est iustus amator, nisi qui perpetuat data*. Hinc etiam Graevius defendit vulgatam Matth. VII. 11: *Si ergo vos, quum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris*.

Decem numerum simplicem, hoc est, decem unitates significat. **Dena** vero cuilibet decem, unde denarius numerus, decem in se continens, ut si quis Titio et Seio legavit *decem*, simpliciter *decem*, hoc est, cuilibet quinque; at si Titio et Seio *dena* dari iusserit, cuilibet *decem* legavit. Sed interdum *dena* sunt decem, ut trina, vel terna, una tria, et similiter septena, octona, centena. Paulus Lib. III. Quaestionum L. CXXXVI. p. D. de Verb. Oblig.: *In annos singulos dena dari spondes, post triennium conditione existente triginta peti poterunt*.

Decens in gestu est, et motu corporis; **Formosus** ab excellenti specie dicitur.

---

¹⁴¹Heic notandum, **dapes** non deorum dumtaxat esse **epulas**, aut nostras in Deorum sacrificiis adhibitae, sed largiores et opiparos apparatus quoque, conf. Virgilio Georg. II. 133. **Daps** autem singulari numero, quod et nonnumquam pro **epulo** ponitur opiparo, apud antiquos dicebatur res divina, quae fiebat, aut hiberna semente, aut verna. Quod vocabulum ex Graecis deducitur, apud quos id genus epularum Δαίς vocatur. Conf. Festi lib. IV. Antiq. Romanar. col. 1145. Gunt. lat. restit. p. 167. Valla lib. IV. c. 23. I. H. Ursinus obs. phil. c. 6. Poëtae, ut verborum differentiam insuper habent, ita et heic eius incuriosi sunt. Virg. Aen. I. 3.

Decerno, Iubeo, Volo, fuerunt verba solemnia in rogationibus, quae hoc differunt, quod **decernere**¹⁴² est, causa cognita, certam proferre sententiam, seu certo tandem, quid aliquid sit, determinare. **Iubere, velle**, pro imperio aliquid statuere: *illud* est auctoritatis, *haec* sunt potestatis. Auctoritas autem erat in senatu, potestas in populo, ut loquitur Cic. Lib. II. de Leg.: *Ita decernebat senatus, iubebat et volebat populus, id est, suffragiis suis comprobabat*. Sallust. in Jug. XI: *Quantaque vi rogationem iusserit, decreverit, voluerit*. Liv. XXXI. 5: *Rogationem promulgavit: vellent, iuberent, Philippo regi bellum indici*. Arn. Lib. VII: *Tantum esto mactus quantum volo, tantum amplificatus, quantum iubeo, tantum honoris assumito, quantum te habere decerno, et verborum circumscriptione definitio*.

Decipere est dolo malo circumvenire, seu verbo factove aliquem capere, et propterea deludere atque defraudare. Unde Ter. in Phorm. V. 8. 34: *Non est aequum, me propter vos decipi*. **Fallere** est a vero abducere, frustrari: fitque proprie verbis, cum nimirum contra facimus, quam diximus. Ideoque et a fando, hoc est, veri fucos aliquem in errorem inducendo, a nonnullis criticis non prorsus inepte deducitur. Sic *fallax* appellatur, qui mentiendo decipit. Fallit enim multos fallaciter conficta fallacia, qui ab illo falsi falsa quoque spargere, et falsitatem ad alios propagare solet¹⁴³. Sic mercatores, qui subdole agunt, et merces malas pro bonis venditant, vel minimum pretium poscunt, atque ita nos pecunia emungunt, non tam **fallunt**, quam **decipiunt**. Cic. pro Mur.: *In eo quidem fallis et decipis*. Ulp. ad edictum XI. Leg. I. D. de Dolo malo: *Dolum malum esse omnem calliditatem, fallaciam, machinationem ad circumveniendum, fallendum, decipiendum alterum adhibitam*. Cyprianus de Idolorum vanitate: *Horum autem omnium ratio est illa, quae fallit et decipit, et, praestigiis celantibus veritatem, stultum et prodigum vulgus inducit*.

Declamare et **Causas agere** distinguit Svet. de clar. rhet. C. VI: *Declamabat autem genere vario; modo splendide atque adornate: tum ne usquequaque scholasticus existimaretur, circumcise ac sordide, et tantummodo trivialibus verbis. Egit et causas, verum rarius, dum amplissimam quamque sectatur; nec alium in ulla locum, quam perorandi*. Plin. Ep. II. 14, queritur, adolescentulos obscuros a declamando irreverenter et temere transire ad causarum actiones. Bene Cellarius ad h. l.: *Declamationes ad umbram et scholam pertinent, non ad forum et centumvirale iudicium*; conf. Gesneri chrest. cic. p. 7. n. 5. Schottus in praefat. Controv. et Suas. Senecae et comment. ad Petron. Sat. C. 1.

---

¹⁴²**Decernere** est de magnis rebus certam proferre sententiam, unde etiam senatus decretum. Donat. Decernere iurisconsulti proprie dicebantur, cum de iure dubio propriam et communi consensu probatam proferrent definitionem. Hinc Decreta Iurisconsultorum. R.

¹⁴³Hanc differentiam reicit Dornmeierus de vitioso Ciceronis imitatore § 59. Fallere a fando deduxit Varro, quod fando decipiamus. Gesnero magis placet etymologia a σφάλω, φάλλω, φηλόω. De discrimine vero utriusque vocabuli nihil viro celeberrimo monere placuit. Pro differentia facere videntur sequentia. Cic. de Div. II. 116: *Nam illa amphibolia, quae Croesum decepit, vel Chrysippum fallere potuisset*. Ovid. Trist. III. l. 14: *Labor fallitur et decipitur*. Virg. Aen. IV. 17: *Postquam primus amor deceptam morte fefellit*, i. e. decepit ac destituit prior maritus. Differentia tamen non liquet. Ego, qui a parte illorum stare soleo, qui synonyma ab initio talia fuisse negant, facile mihi persuadeo, utriusque vocabulo suam diversamque omnino adhaesisse significationem, quamvis hodie satis obscuram.

Decreta senatus, hoc est, ea decreta, quae a senatu sunt constituta, definita atque iudicata, a **consultis** distinguuntur, quod **decretum** sit particula quaedam Scti, ut cum provincia alicui decernitur, ita, ut **decreta** sint specialia, **consulta** generalia. Fiebat autem **senatus-consultum** aut per rogationem cum rogabatur unusquisque sententiam, quam verbis efferebat; aut per discessionem, quando plerique idem sentientes in unam partem pedibus ibant. Fest. ex Ael. Gallo. **Decretum** a **Sententia definita** differt, quod *haec* sine litis contestatione esse nequeat, tt. C. ut lit. non contest. sed bene **decretum**. Gl. in L. Sancimus, ibi per contumaciam C. ad SC. Trebell. **Sententia** in absentem ferri nequit. L. de uno ff. de re iud. sed **decretum** l. recusare pr. ff. ad SC. Treb. **Sententia** necessario habet adnexam absolutionem, vel condemnationem, L. 1. de re iud. non **Decretum**.

Decus est instrumentum cuiusque, **gloria** quasi honoris merces. Fr.

Decus honoris significat illam, (ut ita loquar), honorificentiam, quam ex bene gestis rebus adsequimur. **Decor** formae, **decorum** actionis. C. Fr.: *Decor communis est omnium, et is facit decentiam speciei: Species propria est cuiusque. Itaque decor in habitu est*, et dicitur, quasi pulcritudo quaedam ex decencia rerum personarumque in locis et temporibus, sive in agendo, sive in loquendo. **Species** in membris, Front. **Decor** magis qualitates; **species** magis quantitates respicit. **Decor** quaedam decencia rerum, personarum in locis et temporibus. **Decorum** decens est illud, quod communi opinione honestum hominibus videtur, v. g.: *Non est decorum seni desipere*, Valla lib. IV. c. 15: *Decus in gestu est, et motu corporis: formosus ab excellenti specie dicitur*.

Dedecoratur, quod honestum est in animo, Hor. Od. IV. 4. 36: *Dedecorant bene nata culpae*; **Turpatur**, quod honestum est in corpore.

Dedere plus est quam **consentire**, quemadmodum in hostium potestatem hostes se dedunt. Donat. **Dedimus** tantum hostibus, **damus** amicis. **Dedere** est ad perpetuum, **dare** est, quod repetas. **Dedere** se pertinacibus, **obsequi** superioribus. Donat. H.

Dedicatur Deo, Consecratur, quasi sanctum constituitur. Hoc est, **dedicatur Deo**, quod illi debetur, **consecratur**, quod profanum est. Front. **Dedicatio** enim maius est, quam **consecratio**. *Illam* enim bona consecrata etiam alicui numini dedicat, *haec* facit ex profano loco aut re sacrum. Sed haec vocabula, interdum quid diversum, interdum unum idemque significant. **Consecrationis** autem vocabulum ad bona privata pertinere magis videtur: **dedicationis** ad templa ex iis dedicata, quod locus templo constituendo priusquam ipsum templum aedificaretur, **consecrari** deberet; quod aedificatum, denuo **dedicabatur**.

Deduco est persequor, proprie autem idem est, ac ex loco superiori deorsum duco; Ciceroni vero idem est, ac quod arithmetice abstraho ac detraho. **Diduco**, divido seu separo, hoc est, in diversas partes duco. Serv.

Defatigatus et **Fessus** ita differunt, ut *illud* de animo dicatur, *hoc* de corpore. Fronto. Enimvero contrarium patet vel ex Paulli Manutii notat. ad Cic. fam. X. 19. *Defatigatus de animo* dicitur Ter. Andr. IV. 1. 46; Phorm. V. 3. 11.

Deferre ad senatum et **Referre ad senatum**, non sunt synonyma. **Deferre ad senatum** cuique licebat, non autem **referre**, quod consuli tantum, et aliis magistratibus licebat, v. Heusingeri adnotat. ad Corn. Nep. Hannib. cap. XII. conf. Gesn. thes. v. *refero*.

Deficit socius, hoc est, deest mihi socius, seu potius discedit a me socius in calamitate. Est autem turpis defectio, quum defector a domino suo deficit, **prodit** parens, **deserit**, hoc est, derelinquit, et non amplius quasi in patronorum serie haeret, patronus. Sallust.: *Post defectionem sociorum et Latii*. Ter. Adelph. IV. 5. 57: *Prodidisti et te, et illam miseram, et gnatum, quod quidem in te fuit*. Plaut. Curc. IV. 3, 16: *Qui libertos habent, et eos deserunt*. Donat.

Defundi et **Diffundi** distant. **Diffundi** enim proprie dicitur quod in plures partes funditur ac dilatatur, ac sic multum spatii occupat. Ita *diffundi vinum* antiqui dicebant, quod ex uno vase maiore, ut puta, dolio in plura minora fundebatur, ut cados et amphoras, in quibus servaretur et inveterasceret. Haec vini diffusi significatio et notio; graeci διαχέω eodem sensu usurpant de vino. At, quod ex maiore in minus funditur ad bibendum, **defundi** dicitur, hoc est καταχέω. Salmasius in exercit. plin. p. 694 et copiosius p. 332. Gesn. in voce *defundo* ita: Frequenter confundunt **defundere** et **diffundere** in libris antiquis et recentibus. Meminerimus itaque **diffundere** tum demum locum habere, cum ex uno maiori vase humor in plura minora defundendo distribuitur. Met. Petron. 5. extr. ad verba: *Sic flumine largo plenus Pierio defundes pectore*; verba haec habet: **Defundes** indicat fontem, sive pectus. Sed **diffundes** si dedit, ad orationem late sparsam respexit.

Defungi est liberari molestiis et periculis, aut explicari; explicari autem dicuntur latine, qui liberantur ex periculis. Livius XXIX. 21. in sensu contrario *defungi poena*, pro *subire poenam* dicit his verbis: *Ante omnia libera corpora placere sine mora Locrensibus restitui, non levi defunctorum poena*. **Perfungi** est pervenire ad exitum, sive honorum, sive laborum. *Illud* semper denotat finem adversarum rerum; *hoc* et bonarum, et malarum. Virg. Aen. VI. 83: *O tandem magnis pelagi defuncte periclis*. Ad quem locum Servius: *dicimus defunctos officio, qui officia debita compleverunt. Hinc et defunctos, mortuos dicimus, qui compleverunt vitae officia*. Nemo autem debita officia complere poterit sine vario molestiarum genere. Liv. III. 8: *Defuncta morbis corpora salubriora esse coeperunt*. Cic. Fam. I. 8: *Cum et honoribus amplissimis, et laboribus maximis perfuncti essemus*. Id. ib. V. 12: *Nulla perfunctis propria molestia*.

Degere concorditer aliquo et **ex aequo** non debent confundi. Fecit id Solinus cap. 55: *Porrecta ad terras Scytharum, quibuscum concorditer degunt*. Solinus heic, ut solet, Plinii sui mentem non percepit, saltem non expressit, cuius haec sunt verba in Libr. VI. c. 29: *Ad Scythas pertinent, cum quibus ex aequo degunt*. Dicit Plinius, Scythas, ad quos pertinent Parthi, et quibus vicini sunt, **ex aequo** cum his degere, ex **pari iure**. Scythas nempe liberos esse intelligit, nec Parthorum dominationi subiectos. Aliud igitur est, **concorditer aliquo degere** et **pari iure**. Ceterae nationes, quae Parthis parebant, nec rebellabant, concorditer cum his degabant, at non ex aequo, ut Scythae. Ita etiam locutus est Plinius in praef. HN. ad Titum: *Sciantque omnes, quam ex aequo tecum vivat imperium. Triumphalis et censorius sextusque consul, ac tribunitiae potestatis particeps: Et quod his nobilius fecisti, dum illud*

patri pariter et equestri ordini praestas, praefectus praetorio eius, omniaque haec reipublicae. Et nobis quidem qualis in castrensi contubernio etc. Plura vide in Salmasii exercit. Plin. p. 843. a.

Degredi est ex superiore loco descendere; **Digredi** ex aliquo loco discedere. Sall. Iug. XLIX: *Monte degrediens cum exercitu*. Id. ib. XVIII: *Propter multitudinem a parentibus digressi*. **Digredi** est generale, dum de persona et de via dicitur. **Degredi** autem speciale, dum locum saltem designat.

Delator est, qui crimina defert; ac idem est, atque occultus accusator. **Mandator**¹⁴⁴ vero, qui mandat delatori accusationem suggeritque probationes et indicia. Svet. Tit. VIII: *Inter adversa temporum, et delatores mandatoresque erant ex licentia veteri*. Narcianus de delatoribus L. 24. D. de iure fisci: *Non tantum delator punitur, si non probaverit, sed et mandator, quem exhibere debet delator*. Differunt a **delatoribus** quodammodo **sectores**, quia tales erant sectores, qui delatorum proscriptionibus praesentes, eorum bona distrahebant, praedae partem nefariae inde lucrantes. Exempla Taciti hoc testantur, scribentis Histor. I. 20: *Ubique hasta et sector, et inquieta urbs auctionibus*. Et Annal. XIII. 23: *Eius accusationis auctor extitit Paetus quidam, exercendis apud aerarium sectionibus famosus*. Inde Asconius: *Sectores, qui spem lucri sui secuti, bona condemnatorum semel auctionabantur, pro hisque pecunias pensitabant singulis, ac in posterum pro compendio suo singula quaeque pecunia populo vendituri*. Valla **sectorem** eum dici contendit, qui ex damnatione accusati dimidium aut aliquam partem expectat. Monet tamen Lupanus ad locum Tacit. Ann. memoratum, sectorem sive quadruplatorem criminum delatorem dici, et sectionem ipsam confiscationem. Pertinuerunt itaque sectores ad collegium, quod coivit ex his nebulonibus, delatoribus, quadruplatoribus, sectoribus, mandatoribus, emissariis, quod funditus subvertit primum divus Titus, deinde Nerva, tandem Traianus. At sectorum nomen non tantum sub imperatoribus, sed libera etiam adhuc republica innotuisse, exosumque fuisse testantur Ciceronis verba Philipp. II. 16: *Eius viri nomine me insectari audes, cuius me amicum, te sectorem esse fateare?*

Deleo scripturam, cum flamma **extinguo** lucernam, lucem, **eluo** vitrum, **detergo** lutum. R.

Deligere est e multis idoneis aliquem eximium adsumere; **Diligere** est seorsum et distincte legere; quasi dicas in utramque partem legere, hoc est, studiose curare, ut fit in delectu militum, cum nominatim et sigillatim citantur, et ad nomina respondent. Cui contrarium *negligere*, id est nullum dilectum habere, nec curare, quid deceat facere, sive non studiose legere, sed per incuriam optima relinquere. **Eligere** vero est e quavis multitudine unum secernere, vel ad eligentis emolumentum vel ad illius, qui eligitur, dignitatem. Itaque plus est **deligere** quam **diligere** et **eligere**. Cic. Amic.: *Amare autem nihil est aliud, quam eum ipsum deligere, quem ames*. Id de lege Agrar.: *Universi deligant, quem populo romano maxime consulturum putant*. Id. ib.: *Si vobis ex omni populo diligendi potestas esset data*.

---

¹⁴⁴Generaliter vocatur, qui aliquid agendum committit: specialiter vero, qui alicui est auctor et omnino mandat, ut pecuniam det mutuo, aut tempus solutionis proroget. Sed mandatarius est, qui mandatum suscipit ad implendum. Vid. Scharidii Lexicon iuridicum p. 561, col. 1.

Delictum committitur negligentia, cum non fit, quod fieri debet ¹⁴⁵. **Peccatum** opere, cum fit quod non debet fieri, sicut: Qui **deliquit**, non fecit, quod facere debuit. Qui **peccavit**, hoc fecit, sed parum recte. Gellius VI. 14: *Peccata quoque hominum, et delicta non sustentanda*. Interdum tamen **delictum** grave crimen significat. **Peccatum** leve erratum, ut *peccatum memoriae, scripturae*. Alias delicti, maleficii, et noxae vocabula propriae facta sunt admissis minoribus sive privatis delictis: **Criminis** publicis et maioribus, L. XVII. §. 18. de Aedil. ed. l. 131. fin. ff. de V. S. Peccatum κατ' ἔξοχήν et proprie olim adulterium notabat, ut peccare dicebant pro adulterium committere, cum adultero coire; conf. Perotti C. C. p. 947. V. 59.

Delictum peccatum aliquando dicimus; delictum militiae; at alicuius rei examinatae **delectionem** appellamus, nam **diligi** affectionis, **deligi** iudicii est. Agraet. R.

Deliratio senectuti convenit, **timor** conscientiae. Donat. R.

Delubrum proprie est aedicula, in qua deliberatum (h. e. dedicatum) dei simulacrum ¹⁴⁶. **Templum** vero est aedificium Deo sacratum. Ita **delubrum** est parvum templum, vel pars templi; sicut Capitolium fuit templum, in quo tria **delubra** communi pariete claudebantur, Iovis, Iunonis, Minervae. Cic. pro Domo: *Templorum et delubrorum religiones*. Id. Orat. III. in Catil.: *Deorum delubris atque templis*. Et alibi: *Omnia templa Deorum atque delubra*. Arnob. Lib. VI: *Quorum delubra et templa mortuorum superlatae sunt bustis*. Id. Lib. VII: *Cur templa post condita, sibi que exaedificata delubra*, etc. Sed haec fere confunduntur, maxime apud poetas. **Delubrum** in quo homines pericula sua diluunt. Ponunt enim vel pileum, vel scutum, vel alia suscepta votis. **Sacellum**, parvulum aedificium Diis consecratum; **Templum** in loco inaugurato; **Lucus** locus fulmine ictus, et arborum spissitate tectus; **Fanum** ¹⁴⁷ Fauno consecratum; unde Fauni appellabantur prius illi, qui vagabantur fanatici: **Bidental** locus fulmine tactus et ove expiatus. Bidentes enim oves appellantur. C. Front.

Deludere dicuntur gladiatores, cum ob aliquod membrum laesum aut luxatum desinunt ludere; **Diludere**, cum inter commissiones interquiescunt. Unde *diludia* sunt intervalla, et intermissiones ludendi. Cic. Rosc. Amer. IX: *Deinde aliquanto lentius, nihil agere, atque deludere*. Plin. HN. XXXVI. 69: *Licet videre gladiatores, cum deluserunt hac iuvari potione*. Hor. Epist. I. 19. 47: *Displicet iste locus, clamo, et diludia posco*.

---

¹⁴⁵Maffeus dicit **delicta** fieri aut proposito, aut impetu, aut casu. Proposito delinquent latrones, qui factionem habent. Impetu autem cum per ebrietatem ad manus, vel ad ferrum venitur. Sed casu, cum in venando telum in feram immissum, hominem interfecit.

¹⁴⁶Sicut enim locum, in quo fingerentur candelae, latini candelabrum dixerunt: ita, in quo Deum ponerent, delubrum. Leg. Perotti lib. I. Cornu-Copiae Epigr. I. col. 17. lin. 37.

¹⁴⁷Hanc vocem nonnulli a fando deductam putant, quoniam pontifex in dedicatione templi certa verba praefari olim erat solitus. Alii ἀπὸ τοῦ φανεροῦ, quod manifestum significat quoniam e fano responsa quondam data constat. Unde veteribus prophetae dicti sunt fanorum antistites, atque oraculorum interpretes.

Deluit, qui purgat¹⁴⁸, **diluit**, qui temperat. Liv. de morte Mitrid.: *Quod cum deluisset*, etc. Agraet.

Demere est de toto auferre, **adimere** est ipsum totum auferre. Plau. Bach. IV. 4. 14.

Demissus animus non est idem, quod **summissus**. **Summissus** significat eum, qui ab omni supercilio fastuque alienus est. **Demissus** autem putidulum, iacentem, prostratum; quod deductum inde adverbium *demisse*, i. e. abiecte testatur. Cic. Tusc. V. 8: *Non est ausus elate et ample loqui, quum humiliter demisseque sentiret*.

Deos perpetuos dicimus; **Divos** ex hominibus factos, quasi diem obierint. Ioh. Ludov. de La Cerda Tom. III. Comment. ad Virgil. Aen. XII. 139: **Deos**, seu **Dios**, aeternos, **divos** autem ex hominibus assumptos esse dicit. Unde **Divos** imperatores vocamus. Iuvenal. Satyr. VI. 115: *Respice rivales divorum*. Sed Varro et Attius contra sentiunt; dicentes **Divos** perpetuos; **Deos**, qui propter sui consecrationem timentur, ut sunt Dii manes; quod attingit Virg. Aen. XII. 138. seqq. sic canens: *Turni sic est affata sororem, Diva Deam, stagnis quae fluminibusque sonoris Praesidet*. Servius.

Deponere est rem alicui custodiendam¹⁴⁹ dare, sive custodiae tantum causa, sive ad evitandum cursum usurarum; **Sequestrare**, L. pen. D. Depos. quod elegantius dicitur *sequestro dare*, vel *deponere apud sequestrum*, est rem controversam alteri tradere, donec, finita lite, constet, cui debeatur. *Hoc* semper fit a pluribus et possessionem rei depositae transfert in sequestrem; *illud* etiam ab uno potest fieri, nec mutat possessionem, aut proprietatem, quam deponens retinet. Itaque verbum deponendi generalius est, ita ut omnis qui sequestro dat, etiam deponat; at non contra. Florentinus Instit. 7. L. 17. B. Deposit.: *Licet deponere tam plures, quam unus possint; attamen ad sequestrem nisi plures deponere non possunt. Nam tum id fit, cum aliqua res in controversiam deducitur*.

Deponitur in sequestri, **accipitur** ab eo, qui corrumpitur, **recipitur**, id est, promittitur ab eo, qui pro iudicatuo respondet, **pollicetur**, qui apud se dicit aut praemium aut sententiae potestatem esse. Paedian. R.

Deportare est deponere¹⁵⁰; **Apportare** aliquid afferre a loco nempe ad locum. Vid. Ter. Phorm. III. 3. 18. **Comportare** in unum locum conferre; **Exportare** de loco tollere. Agr.

Deportatus est, qui poenae causa fustibus caeditur, et in perpetuum ablegatur in insulam, quam princeps adsignavit, et omnia sua iura et bona, praeter libertatem, ammittit. Leg. Cornelii Nepotis Alcihiad. cap. IV. **Relegatus** est, qui aut certo loco concluditur, aut urbe, provincia; aliove loco prohibetur ad tempus, vel in perpetuum et tamen omnia iura sua et

---

¹⁴⁸Gellius utitur verbo **diluere** in sensu metaphorico, et quidem lib. XV. c. 2. ubi sic inquit: *Et calefacto simul refotoque animo, si quid in eo vel frigidae tristitiae, vel torpentis verecundiae fuerit, diluamus*. Conf. Oberti Giphanii observationes singulares in LL. p. 63. seq.

¹⁴⁹Unde **depositum** est aliqui commendatum, vel creditum sive fidei datum. Sic pecuniam depositam vocamus, quae apud **sequestrum** tuto est collocata.

¹⁵⁰**Deportare** proprie videtur esse nauticum verbum, de iis dictum, quae navibus aliquo exportantur, hoc est, merces, homines, animantes, et quaelibet alia onera.

bona, praeterquam si quae bonorum pars ademta erat, integra servat. Conf. Festi Lib. XVI. de verborum vett. significatione col. 1201. lin. 29. seqq. De quibus multa iurisconsulti L. XVII. l. 2. de publ. iud. D. de Interd. et Releg.

Deprehendere. V. *Apprehendere.*

Deputare plus est quam **putare.** Plaut. Pseud. Prolog. 19. R.

Directum in rectum vadens. **Directum** in latera aptatum. Agraet. H.

Deripere est deorsum rapere et detrahere; **Diripere** est diverse, et in varias partes rapere, ut fit in expugnationibus urbium. Plaut. Menaechm. V. 2. 117: *Sed quis hic est, qui capillo me huc de curru deripit?* Id. Rud. III. 5. 5: *De ara capillo iam deripiam.* Varro in Eumenid.: *Ubi vident se cantando ex ara excantare non posse deripere incipiunt.*

Desidia proprie est corporis; **socordia** et animi et cordis. Sall. Cat. IV: *Socordia atque desidia bonum otium conterere.* Th. Vall.

Displicere est deorsum aspicere: **Displicere** est diverse diligenterve inquirere, providere, et tamquam in omnem partem animum oculosque intendere, h. e. ut breviter dicam, in varias partes videre. Sic qui amicum expectat, dispicit tanto attentiori dispicientia, quanto avidior est expectatio. Ter. And. III. 5. 16. ubi **displicere** idem esse videtur, ac *invenire*: *Iam aliquid displiciam.* Cic. Tusc. I: *Tamen acie mentis displicere cupiebant.* **Displicere** est disquirere consilium, Donat. **Susplicere** vero est sursum aspicere. Serv.

Destructus, vel rectius **Districtus**, potest et sine vinculis in diversum manu ducentium ferri: **Obligatus** etiam nodis vinculorum in loco intelligitur; plus est ergo **obligatum** esse, quam **districtum.** Paed. R.

Deterior comparat bonum cum malo, **peior** malum cum malo. R.

Detrimentum est quasi deminutio rerum, quam aliquis patitur. Detrimentum vel unius partis dici potest. Paedian. R. **Intertrimentum** est commune damnum facientis accipientisque. Varro de LL. IV. 36: *Detrimentum a detritu, quod ea, quae trita, minoris pretii sunt. Eadem ratione intertrimentum ab eo, quod duo, quae inter se trita et diminuta sunt.* Ter. Haut. III. 1. 39. seq.: *sine magno intertrimento non potest haberi.* Cic. Verr. III. 50: *Cum eo sine ullo intertrimento convenerat iam quemadmodum traderetur.* In quem locum Paedianus: **Detrimentum**, inquit, unius partis est; **Intertrimentum** vero dantis et accipientis.

Deturbamus aliquem de loco, multitudine et vi maiore; **Repellimus** eum vi minore, idque soli etiam. Goclen. R.

Devenire respicit inferiora, **Pervenire** terminum. Ita ex editiore loco **devenimus** in vallem, in planum; ita ex opulento statu **devenio** in paupertatem. **Pervenio** autem ad montem, ad divitias; **pervenit** ad aures meas.

Deuncem, decem uncias: **Diuncem**, undecim. Agraet. R.

Diabathrum. V. *Calceus*.

Dicere sententiam et **Ferre** differunt: nam iudex fert, senator dicit sententiam. Goclen. R.

Dicimus, quod volumus, **loquimur** invicem¹⁵¹, **narramus** quod ignoratur. Porro **loqui** et **dicere** ita differunt ut **loqui** lenius quid sit, **dicere** gravidus.

Dictio oratorum, **sermo** omnium in usu quotidiano. Cic. de Orat. II. 67: *Genus est perelegans, et cum gravitate salsum, cumque oratoriis dictionibus, tum urbanis sermonibus accommodatum.* R.

Dictum et **Promissum** in venditione discernuntur; ut in edicto aedilitio: *Adversus quod dictum promissumve fuerit.* Nam **dictum** est, quod verbo tenus pronunciatum est, nudoque sermone finitur. **Promissum** autem, et ad nudam promissionem sive pollicitationem et ad solemnem stipulationem refertur. Itaque plus est **promissum** quam **dictum**, auctore Ulpiano. **Dictum** licet de omni sermone sit intelligendum, specialiter tamen facetias significare, Perottus Cornucop. Lib. I. Epigr. III col. 434. lin. 32 seq. est auctor.

Dies genere *virili* unius diei cursum significat, ut *hic*, vel *ille dies, primus dies; meus natalis dies; muliebri* autem, temporis spatium, uti *summa, infanda dies* apud Virgilium. **Dies** foeminino genere tempus, et ideo diminutive, *diecula*, dicitur breve tempus et mora. **Dies** horarum duodecim generis masculini est, unde *hodie* dicimus, quasi hoc die. R. Virg. Aen. II. 324. Sic Toxilus servus apud Plautum in Persa I. 1. 34. seq. etiam infit sic dubius: *Haec dies summa hodie est, mea amica sitne libera, an sempiternam servitatem serviat.* Vid. in hunc locum Taubmanni Comment. p. 1119. col. 1 et 2. edit. poster. et in Pseud. I. 3. 140.

Dies festus et **fastus** differunt. **Fastus** erat, quo iudicia habere praetori licebat, at **festus** dies erat Diis consecratus quo sacrificabatur, aliique modi cultus divini superstitione excogitati peragebantur, eratque inter dies nefastos, queis habere iudicia, aut lites in foro dirimere neutiquam licebat. V. nova Acerra philol. T. II. § IX. n. 1. p. 299. seqq.

Die quarto, quod Graeci εἰς τετάρτην dicunt, praeterito tempore, **die quarte** aut **quarti**, de futuro usurpari solitum tradit Gellius X. 24. Plaut. Menaechm. V. 9. 95. ubi nonnullae editiones pro die non prorsus incommode habent *mane: Die septimo auctio fiet.* Id. Persa II. 3. 8: *Ibi mercatum esse dixit die septimi.* Ego arbitrator, haec nihil omnino differre, et veteres propter affinitatem litterarum E. I. et O. sine discrimine dixisse: *Die quarto*, et *die quarte*, vel *quarti*, tam de praeterito, quam de futuro et praesenti.

Differre est rem in aliud tempus conferre, nulla cum dies ante praefinita fuisset: **Proferre** est diem constitutum prorogare. Proprie autem est in diversas partes ferre. Denotat quoque idem, ac rei alicui dissimilem esse. Sic differre rumore, differas, donec resciscas, annon differat a veritate. Itaque, qui profert, idem differt, non contra. Paul. Lib. V. Sententiarum L.

---

¹⁵¹Varro autem lib. V. LL. col. 1080. lin. 52 seqq. inter **loqui** et **fari** hanc differentiam interesse scribit, quod **fatur** is, qui primus significabilem vocem ore emittit, nullo verborum ordine servato; unde pueri, antequam id faciant, infantes dicuntur. **Loquitur** autem is, qui suo loco unumquodque verbum sciens ponit.

XVIII. D. de Quest.: *Adeo ut propterea, et differantur, et proferantur custodiae.* Ter. Andr. II. 1. 29. seq.: *Saltem aliquot dies profer, dum proficiscor aliquo.* Cic. Fam. VII. 4: *Si quod constitutum cum podagra habes, fac in alium diem differas.*

Difficilis opponitur facili, leni, minime laborioso; **Gravis** levi. **Difficilis** numquam quantitatem molis: **Gravis** autem illam respicit, sensu quidem primo, v. g. Homo difficilis. In liberos difficilis est. Difficillimum reip. tempus. Hoc difficillimum reip. tempus. Hoc difficile est iudicatu. Omne grave tendit deorsum. Onus Aetna gravius sustinere.

Dignitas plus est, quam **existimatio**. Nam **dignitas** honoribus comparatur, **existimatio** virtutibus, aut praeclare factis. Ideoque *haec* pro ipsa auctoritate, commendatione ac fama passim usurpatur. *Illa* autem est singularis honoris gradus, ex quo splendor atque amplitudo nascitur. Leg. Doletus loc. cit. p. 57. In *illa* inest splendor, in *hac* laus, virtutis nota. Cic. in Bruto: *Quod sentiebam et dignitati et existimationi tuae maxime conducere.* Et in Sulpit.: *Nec reliquo tempore aut rei aut existimationi aut dignitati tuae deero.* Praeterea existimatio sine dignitate esse potest; dignitas sine existimatione esse non potest. Unde iurisconsulti existimationem quasi partem et effectum dignitatis accipiunt. Callistratus de cognitionibus 1. L. V. D. de Var. et extra: *Existimatio est dignitatis illaesa status, legibus ac moribus comprobatus, qui ex delicto nostro, auctoritate legum, aut minuitur aut consumitur. Minuitur existimatio, quoties, manente libertate, circa statum dignitatis poena plectimur.* **Dignitas**, quatenus contradistinguitur **venustati**, competit viris; pulcritudo formae in iuvene **dignitas**, in feminis autem **honestas** dicitur; **Venustus** feminis. Cic. Offic. I. 36: *Venustatem muliebrem ducere debemus, dignitatem virilem.*

Diligentia est in diligendo, et idem est, ac dilectae rei cura, sicuti deligem idem, ac in utramque partem legere, hoc est, probe ac studiose curare. **Industria** versatur in agendo, ideoque et pro studio atque vigilantia ipsa nequaquam inique ponitur; *alterum* est ingenii et iudicii, *alterum* laboris atque operae. **Studium** est attentio animi. **Diligentia** ergo plus est, quam **industria**. Cic. Alt. XV. 13: *Enitar igitur, ne desideres aut industriam meam aut diligentiam.* Id. ad Planc. post ep. 16. Lib. XV. ad Att.: *Omnia studiose diligenterque curabo.* Svet. in Domit. VIII: *Ius diligenter et industrie dixit.* **Diligentia** a diligendo singula; huic *negligentia* opponitur, nec recipit errorem. **Cura** animi est, quae anxium facit hominem, et tam honestae, quam inhonestae rei est. C. Front.

Dimidium dicitur de rebus, quae separatae sunt; seu est portio dimidiati alterutra.

Dimidiatum¹⁵² autem de rebus, quae continuae sunt et non separantur, quasi dismediatum, et in duas partes divisum; cuius differentiae exempla suppeditat Gellius III. 4.

Directum V. *Derectum*.

---

¹⁵²*Dimidiatum calicem bibi*, non *dimidium* dicere debes: non enim ipse vas bibis, sed quod intra vas est. Agraetius. Varro haec ita differre inquit, ut **dimidium** de rebus, quae pondere, numero ac mensura constant, ut de pecunia, cado, vel sextario vini, olei etc. **Dimidiatum** de specie vel corpore, ut de agro, poculo, libro, fabula. Sed omen et de hora et anno dicitur. Gel. III. 14. Plaut. Aul. II. 4. 14. R.

Discidium significat distractionem, interdum edam divortium, a discindendo, id est, dirimendo, ut excidium ab excindendo; **dissidium** vero dissensionem, a dissidendo. *Illud corporis est; hoc animi.* Ter. And. IV. 2. 13. seq.: *Valeant, qui inter nos discidium volunt.* Id. Hec. III. 5. 26: *Neque mea culpa¹⁵³ hoc discidium evenisse.* Cic. pro Domo: *Deflevi coniugis miserae discidium.*

Discordia privatorum est, **bellum** multitudinis et (frequenter) publicum. Goel. in Observ. LL. H.

Discrimen et ad periculum pertinet et ad experimentum. Agr.

Discriminale Isidorus distinguit ab **acu**, et discriminalia quidem capitis mulierum ex eo vocata esse tradit, quod caput eum discernant. Nam discriminare dividere dicitur. Haec fuerat acus discriminalis aurea. At acus crinales esse dicit, quibus in feminis ornandorum crinium compago relinetur, ne laxius fluant, et sparsos dissipent capillos. Acum auream vocat Martialis in Lemmate epigr. XIX. 24, cui subiit hoc distichon: *Taenia ne madidos violent bombycina crines, Figat acus sparsas, sustineatque comas.* Ista acu omnes annuli comarum in capito iam ornato fixi continebantur, ne fluerent laxius. Idem Martialis Ep. II. 66: *Unus de toto peccaverat orbe comarum Annulus, incerta non bene fixus acu.* Plura Solmasius exerc. Plin. p. 534. et Bartholinus de inauribus p. 36.

Disertus et **Eloquens**¹⁵⁴ quid differant, ostendit Cic. de Orat. I 21, his verbis: *Disertus est, qui potest satis acute atque dilucide apud mediocres homines ex communi quadam hominum opinione dicere; eloquens vero, qui mirabilius et magnificentius augere potest atque ornare quae velit, omnesque omnium rerum, quae ad dicendum pertineant, fontes animo ac memoria continet.*

Dispungere et **Expungere** verba usitata in rationibus hoc differunt, quod **dispungere** est conferre accepta et data, sive excutere et examinare rationes; unde *dispunctio*. **Expungere**¹⁵⁵ est rationes peractas absolutasque tollere, debitum inducere. *Hoc est posterius, et illius quasi effectum.* Sen. de Benef. IV. 32: *Apud me istae acceptorum expensorumque rationes dispunguntur.* Tertull. IV adversus Marcionem: *Deus meritorum iudex et dispunctor.* Plaut. Cistell. I. 3. 40: *Nunc, quod reliquum restat, volo persolvere, ut expungatur nomen, ne quid debeam.*

Disputare et **Disserere** distinguuntur a Varrone de LL. V. 7: *Sermo, inquit, in quo plura disponuntur verba, ne sit confusus atque ut diluceat, dicitur disputare. Quod dicimus, disserit partes, item areas, translatitio aequae ex agris verbo utimur. Nam at olitor disserit in areas sui*

---

¹⁵³Ita enim pro *causa*, quae vox in multis huius auctoris editionibus pro culpa est reperienda, habent editiones Aldino Veneta, Bonhommeano et Gryphiano-Lugdunenses, Heynecciana, Pareiana, victoriano-Heidelbergensis atque plures aliae. Sed Plantiniano-Anturpiensis: *neque culpa hoc mea.*

¹⁵⁴**Exertus** autem ab **eloquente** sic differt, ut, Isidoro Origin. X. col. 235. teste, *hic* sit profusus eloquio, *iste* autem in loquendo expeditus.

¹⁵⁵Budaeus dicit, **expungere** esse punctis circumducere et tollere, ec quasi rem confectam eximere e codice. Unde *expunctus miles* dictus, qua e suorum numero est exemptus, atque aere dirutus.

cuiusque generis res, sic in oratione qui facit, disertus. Cic. Fam. III. 8: [Disputabant; ego contra disserebam.](#)

Distrahere a trahendo, **deducere** a ducendo, **divellere** a vellendo. C. Front. R.

Ditio et **Regio** vulgo confunduntur. Pro regionibus et agris **ditio**, ut solet, usurpari nequit, si barbarismum evitare velis. Conf. Pitisci notas ad Curt. 1. 14: [Alexander regionem quoque urbi adpositam ditioni eius adiecit](#), IV. 1. 27. Ditio proprie est potestas, qua quis ius dicere potest.

Diu tempus continuum, **dudum** transiens, **pridem** longius tempus, **iamdudum** persistens, **iam olim** factum, praeteritum et adhuc durans. R.

Divellere est dilacerare, διασπάω; **devellere** est vellere et depilare, ἀποτίλλω, ut est in Glossis. Plaut. Poen. IV. 2. 50. R.

Diversorium, Hospitium, Tabernam, vulgus putat esse eadem, cum sint diversa. Nam **diversorium** et **hospitium** sunt gratuita, et sine pretio amicis tantum et hospitibus praebentur. Sed *illud* plerumque brevioris commorationis est, *hoc* diuturnioris. Diversorium proprie est, quo advenae divertunt. Nam cum in itinere locum aliquem quis declinat, divertit a via; cum autem se reficere vult, divertit in diversorium, et est acceptus diversor, si ante quoque ibi diversari est solitus. **Taberna**, (quam proprie aedificium ex tabulis, praesertim vero, ubi res variae venduntur, philologi nequaquam inepte nuncupant) est mercenaria, et ignotos etiam atque peregrinos quaestus gratia accipit, uti caupona. Unde [tabernam diversoriam](#) dixit Plautus in Truc. III. 2. 29, et Svetonius in Nerone XXVII: [Dispositae per littora et ripas diversoriae tabernae parabantur](#). Praeterea **diversorium** nobismet quoque ipsis alibi paramus, quod in alieno loco ad hospitem aut ad cauponam nolumus divertere: **hospitium**¹⁵⁶ et **taberna** aliis semper parantur. Cic. Fam. VII. 23: [Multo libentius emerim diversorium Tarracinae, ne semper hospiti molestus sim.](#)

Dives a divo, qui at Deus, nulla re videtur indigere; **opulentus** ab ope; **pecuniosus** a pecunia magna; **locuples** ab agris et possessionibus.

Dividimus totum, **partimur** partem, quod Plautus confundit. Godoschalcus in observ. lat. ad vocem *divido*. At hanc observationem neque alii observarunt.

Dividuum a divisione, **dimidium** a dimensione dicimus.

Divinitus¹⁵⁷ cum dicimus, ex Dei mente factum significamus; **divine** vero, cum laudamus. Fl. Sosip.

---

¹⁵⁶Hoc antiquis domus erat, quae gratis liberaliterque venienti hospiti patebat. Unde et pro amicitia, quam frequentissime, testante Budaeo, ponitur.

¹⁵⁷Utitur hac voce Plautus quoque in Curculione II. 1. 33.: [Qui sciat divinitus](#). In quem locum ex Lambino videndus Taubmanni Commentarius p. 276. edition. prioris, ubi extant verba sequentia: Quasi dicat: [Ego scio coniecturam facere de somniis, non ex disciplina hominum, sed, afflatu divino, ut vates.](#)

Divitiae, possessiones, substantiam, **opes** fere potentiam significant. *Illud* causa efficiens, *hoc* effectus, quamvis metonymice **opes** saepe pro ipsis divitiis ponantur. Tac. Dial. de orat. VIII: *Tam herclae quam divitiae et opes quas facilius invenies qui vituperet, quam qui fastidiat.*

Divortium L. II. D. de Divort. est distractio matrimonii, vel a diversitate mentium ita dictum, vel quod in diversas partes eunt qui dirimunt matrimonium: **Repudium** non modo nuptiarum diremptionem, sed et sponsaliorum renunciationem significat. *Illud* inter virum et uxorem tantum fieri dicitur, *hoc* etiam ad sponso pertinet, ut auctor est Modestinus differentiar. 20. l. 101 et 192. D. de Verb. Sign. Conf. Ioannis Seldeni Uxor Hebraica III. 18. p. 310, seqq. Schardii Lexicon Iuridicum p. 305. col. a. et Schildii Commentarius ad Svetonii August. LXII, et ad Neron. XI, ubi repudium et divortium etiam inter absentes non modo civili, verum etiam divino iure fieri dicit. Sed et *divortium facere* dicimus, *repudium mittere, renunciare*, vel *dicere*. Cato de Dote: *Vir cum divortium fecit*. Ter. Phor. IV. 3. 72: *Illis repudium renunciet, hanc ducat*. Paulus ad edictum 31. L. III. ff. de Divort.: *Per calorem misso repudio*. Tac. Annal. III. 22: *Post dictum repudium adhuc infensus*. Datur etiam differentia in ipso loquendi modo. Dicimus: *Divortium facere cum aliqua*, sed *repudium mittere, renunciare* vel *dicere alicui*. *Divortium facere*, respicit plerumque utrumque coniugem, se invicem pertaesum; *repudium mittere* ad solum fere maritum vel sponsum pertinet.

Diurnum fit diu et quotidie, **diuturnum** moratur, **diutinum** longi temporis est. R.

Diutinus et **Longus** etsi promiscue saepe usurpantur, interdum tamen differunt. Siquidem **diutinum** dicitur quod fit sine intermissione. Italice: *continuato*. **Longum** quod fit ad multum tempus. Sic Plaut. Mil. II. 6. 22: *Supplicium virgarum longum, diutinumque*. Id. Pseud. II. 3. 21: *Nimis diu et longum loquor*. Th. Vall.

Doctus est, qui optimarum artium scientia excellit, ideoque **doctus** potest facile docilem docere, ut docilitatis suae documentum edat firma comprehensione doctrinae; **Eruditus** qui aliqua est humanitate imbutus quasi minime rudis; **Litteratus**, qui est sciens et peritus litterarum, hoc est litterarum doctor, antiquae litterosus dictus. Quapropter, tu si evadere vis non litterator, hoc est, vix litterulas exarare gnarus, sed vere litteratus, disce omnes bonas litteras, licet has quidem illitterati fatui obliterare, aut etiam obliteratas esse optarent. Lex. Ian. Itaque **doctus** plus est, quam **eruditus** aut **litteratus**¹⁵⁸, sicut *doctrina* plus est, quam *eruditio*, et *doceo* plus est, quam *erudio*. Cic. Off. II. 2: *Occurritur autem nobis, et quidem a doctis et eruditis*. Id. ib. I. 33: *Aut praeclara eruditione atque doctrina, aut utraque re ornati*. Id. ib. I. 44: *Studiosos discendi erudiunt atque docent*. Sed hae differentiae non usquequaque custodiuntur. Cic. de Orat. II. 74: *Ad Themistoclem quidam doctus homo, atque in primis eruditus accessisse dicitur, eique artem memoriae, quae tum primum proferebatur, pollicitum esse se traditurum. Quum ille quaesisset, quidnam illa ars efficere posset, dixisse illam*

¹⁵⁸Hodierni politiori atque solidiori eruditione imbuti viri hanc differentiam prorsus invertunt merito, dicentes, **litteratum** atque **eruditum** longe plus esse **docto**, quoniam non omnes docti sunt litterati atque eruditi, sed quilibet litteratus atque eruditus est, (et quidem meo iudicio) proprie ac solide doctus. **Litteratus** est, qui a Cicerone politus dicitur, qui aliquid eleganter et acute possit dicere aut scribere. **Eruditus**, qui scientiam vel artem norit, se autem polite et eleganter explicare non sciat. Parei Lex. crit. pant. 179.

doctorem, ut omnia meminisset: et ei Themistoclem respondisse, Gratius sibi illum esse facturum, si se oblivisci, quae vellet, quam si meminisse docuisset. Nimirum perspicui hinc potest, **eruditum** antestare **docto**. Unde alii ita distinguunt. **Doctus** est, qui multarum rerum cognitione imbutus est; **eruditus**, qui cognita, lecta, audita bene digerit, ex principiis conclusiones recte deducit, perspicuaque methodo cogitata proponit; **sapiens**, qui omnia haec ita in usum vertit, ut felicitatem inde suam consequatur. De discrimine **docti** et **eruditi** consulendus est Scipio Gentilis ad Apul. Apol. p. 219. Reiicit illud Dornmeierus de vitioso Ciceronis imit. § 58: *Nonnunquam, inquit, intercedunt inter synonyma particulae et, aut, neque, et similes, quae non semper indicio sunt, quod antecedit vocabulum, diversum natura sua esse ab eo, quod sequitur. Aliquoties apud Ciceronem haec sunt, doctus et eruditus et doctrina excultus. Synonyma certe, et, si quis voluerit, perinde significantia. Neque firmum est, quod opponitur, Ciceronem aliquo loco haec distinguere; ad id enim responsum est paullo ante, et ipse Cicero libro de Claris orat. dicit, Pisonem graecis doctrinis eruditum fuisse, quae vocum coniunctione quid vult aliud quam universalem haud esse, sed certo loco adstrictam, docti et eruditi distinctionem?* Teneri vult Dornmeierus regulam, inter eruditos parum observatam, posse quaedam, quae alio loco sunt distincta, alibi promiscue poni, ita tamen ut crebrius usurpemus, quod usu crebriore apud scriptores idoneos reperitur. Si quid video, Dornmeierus utique ad sensum meretur.

Doctus et **Peritus** a M. Tull. Cic. ita distinguuntur, ut sit **peritus** plus quam quod **doctus**. De Officiis III. 3: *Itaque cum sunt docti a peritis, facile desistunt a sententia.* Nonius XXVI hanc effinxit differentiam. Sed cel. Gesnerus thes. v. *doctus* bene monet, hunc locum plane nihil ad rem facere. Nam, docti sunt, verbum est. Sensus igitur est. Quum imperiti docti sint et erroris convicti a peritis, etc.

Doctus et **Prudens** interdum differunt. Cic. Orat. I: *Qui veretur reprehensionem doctorum atque prudentum.* Hic distinguuntur docti a prudentibus, licet idem aliquando sit prudens et doctus. **Docti** dicuntur, qui scientiam praeceptionibus et usu adquisiverunt. **Prudens** vero proprie, qui naturali praestant intelligentia. Prudens, inquit Donatus in Eun., est qui intelligentia sua aliquid sentit. v. Gesn. Thes. v. *doctus*.

Dolor est aegritudo animi afficti, vel ex mali alicuius praesentia, vel absentia boni; **Moeror**¹⁵⁹ est demissio et contractio animi. *Ille* et interior et gravior asperiorque, *hic* levior est et extrinsecus apparet. Cic. Attic. XII. 28: *Moerorem minui: dolorem nec potui, nec si possem, vellem.* Id pro Muraena: *Qui huius dolor? qui illius moeror erit.* Tac. Annal III. 6: *Convenisse recenti dolore luctum, et ex moerore solatia.*

Dolorem et **Laborem** diversa esse putat Cicero Tusc. II. 15, in eoque Graecos reprehendit, quod haec sua lingua non distinguant. Cui videtur accedere Ter. Andr. V. 1. 12: *Eius labore atque eius dolore, gnato ut medicarer tuo.* Similiter separat alibi *dolere* et *laborare*: quae tamen re ipsa nihil differunt omnino. Nam **labor** est e **dolore**, quo afficitur qui laborat.

---

¹⁵⁹Hoc vocabulo maxime utimur, cum perditum et afflictum rerum statum expressius designare volumus. Leg. Ter. Andr. IV. 2. 10.

Dolor transfertur tam ad animam, quam ad corpus, et latius patet quam **tristitia**; differunt enim ut genus et species. Omnis enim tristitia est dolor, sed non omnis dolor est tristitia. Nam aegritudo illa, quae ab externo tantum sensu nascitur, non obtinet nomen **tristitiae**: at vero omnis aegritudo sive animi, sive corporis, sive ex solo sensu externo, sive ab interno proveniat, scil. phantasia aut ratione, vere **dolor** appellatur.

Dolus L. I. § 2. D. de Dol. est omnis callida machinatio ad circumveniendum et laedendum alterum adhibita: et hoc vocabulo nunc tantum in malis utimur, etiamsi antiqui etiam in bonis rebus eo sint usi. Unde adhuc dicimus: *Sine dolo malo*, quoniam et bonus quoque dici solebat dolus. **Fraus** est levior captiuncula, ex qua aliquis sibi acquirit, sive alterum fraudando, sive se ipsum, ut ille apud Plaut in Aulul. IV. 9. 14. seq.: *Egomet me fraudavi, animumque meum, geniumque meum*. Ergo **dolus** gravior est, quoniam in eo **fraus** continetur. Cic. pro Domo XIV: *Ne qua fraus ne quis dolus adhibeatur*. Tac. Histor. IV. 24: *Fraudem et dolum obscura, eoque inevitabilia*. Paulus ad Edictum XXXII. 3. D. pro socio.: *Societas, si dolo malo aut fraudandi causa coita sit, ipso iure nullius momenti est, quia fides bona contraria est fraudi et dolo*. Iulianus ad Edictum I. I. 2. D. de his qui not. infam.: *De dolo malo et fraude suo nomine damnatus*. Sed *fraudi esse* apud antiquos idem significabat, quam *vitio dari*, unde aliqua poena proveniret. Quapropter etiam fraus antiquae poena est vocata. Conf. Doleti Formul. LL. p. 65. Sunt, qui putent, **dolum** opere fieri, **fraudem** verbis: quos satis refellit, ut aliam omittam, elegans locutio *dolo dicere*, id est fecte et simulate, non ex animi sententia, qua usus Plaut. in Trinum. II. 4. 79: *Non tibi dicam dolo*. Cui contrarium *bona fide* dicere. Id. Aulul. II. 2. 45. seq.: *Dic bona fide!* et Pseud. IV. 6. 33: *Bonane fide istuc dicis?*

Domare aliquid maius significat, quam **vincere**. Namque gentes **vincere** dicitur fortissimus imperator, quum illas in certamine superat; **domare** quum victas, datis legibus, subigit, mansuefacit. Curt. VI. 3: *Creditis, tot gentes... eodem proelio domitas esse, quo victae sunt?* Th. Vall.

Domicilium est habitatio certa et fixa in qua larem, rerumque ac fortunarum suarum summam paterfamilias constituit, unde ex Ictorum mente mutare domicilium dicuntur illi, qui migrant, ut aliam urbem habitent, tanquam illius cives futuri. Nam qui ad tempus habitat, mox inde discessurus, domum quidem potest habere, quam conduxit; domicilium autem non habet. **Domus** interdum est temporaria, propria, vel aliena. **Sedes** est possessio antiqua. Itaque ubi **domicilium**, ibi **domus**. At non ubi **domus** ibi **domicilium** quoque est semper. Et **domus** et **sedes** alterum sine altero esse potest. Cic. Prov. Cons. XIV: *Haec urbs summo imperio domicilium ac sedem praebuit*. Praeterea **domicilium** et **domus** hoc etiam differunt, quod illud esse potest in alienis atque externis locis, haec vero in patria tantum. Plant. Mil. II. 5. 449: *Hosticum hoc mihi domicilium est, Athenis domus*. Th. Vall.

Dominari plerumque in malam partem usurpatur; **Imperare** in bonam. **Imperium** est cum aequitate coniunctum; rectoris superbiam et iniustitiam arguit **dominatus**. Sic Q. Curtius VIII. 7: *Non ut ingenuis imperare coepisti, sed quasi in mancipia dominaris*. Sall. Cat. VI: *Post ubi regium imperium, quod initio conservandae libertatis atque augendae reipublicae fuerat, in superbiam dominationemque convertit*. Th. Vall.

Domus. V. *Hospitium.*

Donamus modice et nostra, plerumque praemii gratia: **Largimur** profuse et aliena. Sic *large* est profuse, liberaliter. *Largitio* autem expensa est, quae fit ad aucupandum favorem in petitione magistratum ¹⁶⁰. Sallust. Histor. I: *Igitur venditis proscriptorum bonis aut dilargitis*. Tacit. Histor. I. 52: *Quod sine modo, sine iudicio donaret sua, largiretur aliena*.

Donare generalius est, **condonare** specialius. **Condonare** enim significat donare remittendo, concedendo. **Donamus** et illud quod damus, et illum cui damus. Agr.

Donum et **Munus** saepe coniunguntur. Plaut. Mil. III. 1. 120: *Certatim dona mittunt et munera*. Cic. de orat. II. 71: *Cincius Legem de donis et muneribus tulit*. Id. pro Arch. VIII.: *Deorum aliquo dono atque munere commendari*. Haec grammatici ita separant, ut **donum** dantis sit, **munus** accipientis. *Illud* a dando; *hoc* a muniendo, vel movendo dicimus. Agr. Vel ut **donum** sit, quod Deorum placandorum causa aris infertur; **munus**, quod hominibus datur. Quam tamen differentiam fere semper confundunt historici atque poëtae, qui dona hominum dicunt ut militaria, corona, hastae purae, et alia; munera deorum. Front. Varro de Vita Pop. Roman. II: *Delphos Apollini munera missa*. Virg. Aen. I. 686: *Munera laetitiamque Dei*. Ovid. de Arte Am. III. 663. seq.: *Munera (crede mihi) capiunt hominesque deosque: Placatur donis Iuppiter ipse datis*. Iurisconsulti I. 194. I. 214. eod. D. de Verb. Sign. volunt., **donum** esse omne quod datur quacumque ex causa, **munus**, quod officii gratia exhibetur. Ita *illud* genus, *hoc* speciem esse, vel, **donum** significare id, quod nullo iure officiove cogente, sponte praestatur, **munus** esse, quod necessitatis aut officii causa, lege scilicet, more imperiove eius, qui iubendi habet potestatem, exhibetur, ut sunt **munera** natalitia, sponsalitia, nuptialia. Quae posterior differentia vera est et perpetua. Leg. Petri Victorii Var. Lect. IX. 22. Heic notes velim, **donum** donari ab amico; **donativum** a principe; **donarium** a quocumque devoto. Lex. Ian. Plin. Epist. V. 44: *In causis agendis non modo pactione, dono, munere, verum etiam xenii semper abstinui*. ¹⁶¹ Ulp. de Officio Proconsulis I. l. 6. D. de Offic. Proc.: *Mandatis continetur, ne donum, vel munus ipse proconsul, vel qui in alio officio erit, accipiat*. Id. ad Sabinum 28. I. 7. D. de Oper. Libert.: *Iurare autem debet operas, donum, munus se praestitutum*.

---

¹⁶⁰Ita plerumque est, praesertim si verba haec ἀπλῶς efferantur. Interim nullius pene vocabuli differentia tam arcte a rescriptoribus custoditur, ut nihil omnino adsit in contrarium. Ita et huic loco obstat quodammodo Tac. Hist. I. 52: *Sine modo, sine iudicio donasset sua largiretur aliena*. Etiam verbum **largiri** refertur non semper ad alienas, sed interdum etiam ad proprias possessiones et pecunias.

¹⁶¹**Donum** et rerum maiorum et immobilium recte dicitur, **munus** vero moventium et minorum. Nam regna, urbes, praedia dono dari passim legimus. Donationes, quae ob causam fiebant, **munera**; reliquae generatim **dona** adpellatae sunt, **praemium** vero virorum fortium est. Et **donum munusque** tam ante factum, quam post factum est. **Donum** ut a largo homine, **praemium** ut a praeclaro facinore. **Donum** cuicumque, **praemium** tantummodo viro forti et strenuo. Dukerus de Lat. Vet. Ictorum pag. 44.

Duco verbum honestum est ¹⁶², **adducitur** quis ad rem inhonestam, **perducitur** ¹⁶³ ad studia, **deducitur** ad laetitiam, **ducimur** volentes, **abducimus** invitos, **ducimus** apud alios et palam, **subducimus** apud nosmetipsos et secreto. Donat. **Ducto** nequitiam et dissolutionem denotat. Itaque **ducitur** uxor, meretrix **ductatur**. Plaut. Asin. I. 3. 37: *Nunc quia nihil habes, maledictis ductare meam postulas*. Sic ductare labiis exstat apud eundem Plautum in Milit. II. 1. 15. quod proprie meretricum est, quando amatores suos contumeliosius solent subsannare. Graecis dicitur διαμωκᾶσθαι καὶ τὰ χεῖλη διαστρέφειν, vid. Philippi Parei Lexicon Criticum p. 391. col. a. Id. Menaechm. IV. 3. 37: *Nisi ferēs argentum, frustra me ductare non potes*. Ter. Phorm. III. 2. 15: *Ut phaleratis dictis ducas me, et meam ductes gratiis*. Similiter *ducere exercitum* est militari more, et ordine movere; *ductare exercitum*, dissolute et raptim trahere, genus locutionis est familiare Sallustio, ut in Catil. XI: *Quod L. Sulla exercitum, quem in Asia ductaverat, quo sibi fidem faceret, contra morem maiorum luxuriose nimisque liberaliter habuerat*; et in Jug. XXXVIII: *Ipse, quasi vitabundus, per saltuosa loca et tramites exercitum ductare*. Quintil. VIII. 3, notat, hoc non sine rubore legi in Sallustio; in quo illi non adsentior. Cum enim verbum **ductare** significet dissolutionem, apte et proprie Sallustius dixit, *ductare exercitum*: pro eo quod est sine ordine ducere: sicut idem dixit agitare aetatem, vitam, quum tamen agitare sit voluptarium, auctore Donato.

Ductus, Imperium et Auspicium, iungit Plaut. in Amphitr. I, 1. 41: *Ut gesseris rempublicam ductu, imperio, auspicio suo*. Ubi est **ductu** per se; **imperio** militari potestate; **auspicio** per alios, ut legatos, praefectos. Sic dux militum ducit ducentos milites per viam, quam rectam esse **ducit**. Operarii vero **ductant** (licet ductim) ductario fune molem aliquam ductilem. Lexic. Ian. Svet. Aug. XXI: *Domuit autem partim ductu partim auspiciis suis Cantabriam*. Vetus inscriptio apud Plinium HN. III. 24: *Quod eius ductu auspiciisque gentes alpinae omnes, quae a mari supero ad inferum pertinebant, sub imperium P. R. sunt redactae*. **Ducit** vir, **nubit** mulier, quia pallio obnubit caput suum, genasque. Clarus.

Duo numerantur, **ambo** congregantur. V. Bini. R.

Duplicatum est res una bis posita, **geminum** duae res similes. R.

Dure significat crudeliter; **Duriter** sine sensu laboris. **Dure** in alterum, **duriter** in nos aliquid facimus; *illud* ad laborem, *hoc* ad saevitiam relatum est. Donatus. R. Sed meo iudicio non bene. Nam haec adverbia sola terminatione differunt, ex antiqua consuetudine, qua nomina in *us* bina fere adverbia habebant: ut humanus, humane, humaniter; largus, large, largiter; durus, dure, duriter, et alia multa, de quibus infra monuimus. Ter. And. I. 1. 47. seq.: *Primum haec pudice vitam, parce ac duriter agebat*. Quod cum quadam licentia dici, et usitatius esse dure et humane, notavit Augustinus in libro de grammatica.

¹⁶²Differt autem a **traho** hunc in modum, quod trahimus eum, qui non sequitur, sed reluctatur. Ducimus autem *sponte sequentem*. Sumitur et ducere aliquando metaphoricè pro avocare et delectatione quadam quasi demulcere. Saepe tamen confunduntur apud veteres, Cic. pro Arch. II; Off. I. 6.

¹⁶³**Perducuntur** necessitate coacti. **Produci** res venales dicuntur. Donat. R.

Dux est is, cui proelium vel res, **imperator**, cui summa rei commissa est. Cic. Off. III. 6: *M. Atilius Regulus cum consul iterum in Africa ex insidiis captus esset, duce Xantippo Lacedaemonio, imperatore autem patre Annibalis Amilcare.* Corn. Nep. in Pelop. IV: *Namque Leuctrica pugna, imperatore Epaminonda, hic fuit dux delectae manus.* Pareus. R.

Eboreum et **Eboratum** et **Eburnum** ita sunt distinguenda, ut **eboreum** sit ex solido ebore confectum, **eboratum** extrinsecus ebore ornatum, **eburnum** a similitudine eboris aptatum.

Ebrius et **Ebriosus** quid inter se distent, ostendit Seneca Ep. LXXXIII: *Plurimum interesse concedes inter ebrium et ebriosum. Potest, et qui ebrius est, tunc primum esse nec habere hoc vitium, et qui ebriosus est saepe extra ebrietatem esse*¹⁶⁴. Similiter differunt **ebrietas** et **ebriositas**. Cic. Tusc. IV. 12: *Et inter ebrietatem et ebriositatem interest, aliudque est amatorem esse, aliud amantem.*

Ecce cum ostendis, **en** cum increpas. Cic. Ver. Orat. II. XXXVII: *En cui tu quoque liberos tuto committas.* **Hem**, cum dolor aut admiratio cogitatioque stuporem iam moverit. Agraet. R.

Ecclesia ab ἐκκαλέω evoco, aliud est, quam **templum**, siquidem *illa* conventum, i. e. concionem ipsam populi, *hoc* continentem locum, i. e. aedes, in quibus colligitur ecclesia, denotat. Sic Curia Hostilia etiam erat templum, licet sacra non esset. Deinde aedes sacrae templa quoque sunt appellata.

A christianis tamen scriptoribus interdum **ecclesiam** et **templum** promiscue usurpari videmus. Sulp. Sev. Hist. Sacr. II. 34: *Hierosolyma horrens ruinis, frequentissimis ac magnificentissimis ecclesiis est adornata.* Th. Vall.

Ecquando increpando vel inquirendo, interrogantis est adverbium, **quando** simpliciter loquentis. Agraet. R.

Edicta L. II. §. 10. D. de Origin. Iur. dicuntur formulae iurisdictionis, quas praetores, proconsules et alii magistratus proponebant, et edicebant, se in iure dicendo observaturos. Interdum significant **mandata**, quae, prout res inciderat arbitrio suo promulgabant; **interdicta** autem vocantur denunciationes, aut effata praetoris quae inter litigatores interponebat maxime in controversiis possessionum, donec pleniore iudicio de proprietate cognosceret. Veluti cum ita interloquebatur: Uti nunc possidetis eum fundum, quo minus ita possideatis, vim fieri veto. Vel: Unde tu illum deiecisti, eo restituas. Itaque nomen **edictorum** generale est, et in eo, velut species, continentur interdicta, de quibus pleni sunt libri iurisconsultorum. D. lib. XLIII. et aliorum veterum scriptorum. Leg. Iustiniani Imp. Institut. lib. VI. tit. XV. de Interd. §. 4, et in eumd. Wilhelmi Ludwelli Comment. pag. 643. num. 6. seqq. et Georgii Franzkii Commentar. in eumd. loc. pag. 617. n. 8. seqq. Alias de edictorum variis argumentis et generibus, eorumdemque verbis ac formulis solemnibus. De edictorum, quae ad interdicta pertinent, speciebus vid. Barnabae Brissonii de Formul. III.

---

¹⁶⁴**Ebrius** est temulentus, vinolentus, et qui se nimio potu oneravit, et propterea mente est alienatus; **Ebriosus** vero saepissime fit ebrius. *Hic* gaudet ebriari; *ille* se inebriavit. Sic **ebrietas** est accidens; **ebriositas** vitium, quia est inebriandi consuetudo. *Haec* est e moribus; *illa* ex causa. *Haec* in proclivitate; *illa* in actione consistit.

274. seqq. Donatus in Hecyram Terentii inter **edico** et **interdico** interesse dicit, quod **edicimus** quod fieri iubemus; **interdicimus** quod fieri vetamus. **Edicimus** uni generi hominum; **interdicimus** diversis. **Edicunt** reges, **indicit** festa sacerdos. Sed notandum est praeterea, in indicendi verbo latere interdum edictam de re aliqua propositum et pro **edicere** poni, ut etiam lexica docent; interdum autem de sola voluntate, ommissa scriptura adhiberi. Svet. in Cal. XXVI.: *Populo famen indixit*, non edicto sed sola voluntate et facto, praecludendis horreis; ut positum adeo sit pro imponere, inducere, de qua significatione egit Burmannus ad Quintil. Decl. XIII; item Svet. Cal. XLI: *Huiusmodi vectigalibus indictis, neque propositis, quum per ignorantiam scripturae multa commissa fierent, tandem flagitante populo romano, proposuit quidem legem*. Cet. V. cel. Ernesti obs. ad h. I. Itaque praetoris **edicta** et **interdicta** dicuntur. **Edictum** est, quod princeps proprio motu constituit, C. de LL. III. **Decretum** quod, causa cognita, inter partes litigantes decedit, I. § 1. ff. de Const. Princ. **Interlocutio**, quod de plano absque sententia definitiva interlocutus est, d. l. I. § 1. ff. **Oratio**, quam ex eiusdem iussu recitavit quaestor in senatu. **Mandata** sunt eiusdem praecepta, et monita data praesidibus, aut procuratoribus. **Iussiones** datae comitibus consistorianis, vel tribunis, vel referendariis palatii perferendae ad praesides provinciarum, I. I. C. de mandat. Princ. **Rescripta** sunt responsa ad preces, facta vel adnotatione, i. e. subscriptione principis in libello negotii; vel epistola scripta ad praesidem de relatione dubii alicuius; vel pragmatica sanctione de publico aliquo negotio iuxta preces alicuius universitatis, L. ult. C. de divers. rescr.

Edimus molliores cibos, qui nullo labore conficiuntur; **manducamus** duriores et denti reluctantes. Cf. Diomed, I. 361. Th. Vall.

Educere¹⁶⁵ est extra trahere. Sic. Plaut. in Epidico III. 4. 36. seq. hunc in modum inquit: *Heus foras educito, quam introduxisti, fidicinam!* **Educare**, enutrire et provehere. **Educere** ad ingenium, **educare** ad corpus pertinet. Non. Marc. R. Ubi notandum, *educatorem* non esse decernendum eum, qui loquente Frantzko Commentat. in Lib. I. Justin. Instit. d. Attil. Tut. XX. § 7. p. 406. n. 21 et 23 successionem sperat, vel qui pudicitiae impuberis insidiatur. Varro in Cat. vel de Lib. Educ. **Educit** enim obstetrix, **educat** nutrix, **instituit** paedagogus, **docet** magister. Marcell. **Educit** monitor iuvenes, quos **educat** altor. **Educit** genitor, quos **educat** arte magister.

Efferri proprie dicuntur cadavera; et **ire** proprie ad exequias. Donat. R.

Effertur qui portatur, et **efferunt** qui laudando extollunt. Cic. Verr. VI. 1. 56: *Nimum haec illi forsitan efferunt*. Agraet. R.

Effigies ab **Imagine** ita differt, ut species a genere. Nam **imago** omnem similitudinem comprehendit, tam pictam, quam fictam; **effigies** autem est, quae fingitur, non quae pingitur, ab effingendo h. e. ad similitudinem alterius fingendo, dicta. Itaque **effigies** omnes

---

¹⁶⁵Huius verbi opposita studiose collegit ex classicis scriptoribus Augustinus Gambarella in Antithetorum amica simultate, eaque Mediolani A. Chr. MDCXIX. in 4. f. mai. impr. p. 226.

sunt imagines¹⁶⁶, non contra. **Imago** refert et tabellam et statuam et expressas cera vultus; **effigies** autem haec duo tantum posteriora refert et tabellam excludit. Afranius in Vopisco¹⁶⁷: *Cuius te suscitatur imago? cuius effigia? Hoc natus patre*. Cic. Nat. Deor. I. 37: *Deus effigies hominis et imago*. Tac. Annal. XV. 22: *Gymnasium ictu fulminis conflagravit, effigiesque Neronis ad informe aes liquefacta*. Id. ib. XVI. 7: *Quod inter imagines maiorum etiam C. Cassii effigiem coluisset, ita, inscriptam: Dux Partium*.

Egere est carere aliqua necessaria ac maxime utili re, ita ut impotenter desideretur; **Opus habere** est carere aliqua re facili et aequo animo. *Illud* est cupiditatis et necessitatis; *hoc* moderationis et utilitatis. Itaque dicebant stoici, sapientem nulla re **egere**, sed **opus habere** interdum quibusdam rebus, ut victu, vestitu et similibus. Contra **egere** stultum, qui angitur cupiditate et indigentia earum rerum, quas si habeat, nesciat uti. Quam illorum sententiam luculenter explicat Sen. Ep. IX. 12: *Volo tibi Chrysippi quaque distinctionem indicare. Ait, sapientem nulla re indigere, et tamen multis illi rebus opus esse: contra stulto nulla re opus est; nulla enim re scit uti, sed omnibus eget. Sapienti et manibus et oculis et multis ad quotidianum usum necessariis opus est; sed eget nulla re*. **Egere** enim necessitatis est; nihil necesse sapienti est. Similiter Cicero loquitur de sapiente, illum nihil requirere, nullo **egere**, suoque contentum esse.

Egestas est indigentia omnium rerum, etiam earum, quae ad victum cultumque corporis sunt necessariae; **Inopia** est defectus cum rerum necessariorum, tum etiam consilii et amicorum; **Paupertas**¹⁶⁸ est tenuitas rei familiaris, vitam arcte sustinens. Ita **egestas** plus est, quam **paupertas**; **inopia** plus, quam utrumque istorum. Cui addendae **penuria** atque **indigentia**; quae egestate atque paupertate vere sunt generaliores et ad omnes res commode referri possunt. Cic. in Parad. VI. 1: *Istam paupertatem, vel potius egestatem ac mendicitatem tuam numquam obscure tulisti*. Id. in Catil. II. 11: *Praesidia vestra cum illius latronis inopia alque egestate debeo conferre*. Svet. Gramm. XI: *Vixit in summa paupertate ac paene inopia*. Sen. Ep. XVII. 5: *Non est, quod nos paupertas a philosophia revocet, ne egestas quidem*. Id. Ep. LVIII. 1: *Quanta verborum nobis paupertas, immo egestas sit*. Similiter **egens** est, cui necessaria desunt. **Inops** dicitur, qui est sine opibus et ope atque auxilio. **Pauper** est, qui parum possidet, quasi parvi laris. Ut ingenuus, si rem minorem habeat sestertiorum quinquaginta millium, id est, aureorum quinquaginta; **libertinus**, si minus habeat, quam

---

¹⁶⁶Differt autem **imago**

I. ab **exemplo** hunc in modum, quod **exemplum** ponitur, ut aliquid tale fiat; **imago** autem nullum talem finem habet, sed (loquente Iul. Caes. Scaligero Poet. III. 49. p. 292.) ut duae res sub una aequali intellectione comprehendantur propter assimilationem, quae dicitur ὁμοίωσις.

II. ab **idolo** ut genus a specie. Nam omne paene idolum est imago, sed non imago est idolum. Longe alterius definitionis est idolum; alterius imago. *Haec* fit ad ornamentum, vel ad res gestas demonstrandas; *illud* autem ad miserorum animas sacrilego ritu et vana superstitione illiciendas, quemadmodum testatur Henricus Hoepffnerus Sect. III. Saxoniae Evangelicae c. 7. p. 441.

¹⁶⁷Hic locus habetur in poëtar. Vet. Latinor. Fragmentis edition. Stephaniae p. 60, ubi pro *hoc natus patre* ex Nonio *cognatus patre* legitur.

¹⁶⁸**Paupertas** plus est **egestate**. R.

triginta sestertiorum millia, sive triginta aureos¹⁶⁹. Plautus Rud. I. 5. 24: *Sed hic pauperes res sunt inopesque, puellae*. Ovid. de Rem. Am. 748: *Nempe quod alter egens, altera pauper erat*. Svet. Ner. VI: *Inops atque egens apud amitam Lepidam nutritus est*. Arnobius II: *Cum sit inops, pauper lare, et tugurii pauperis*.

Elaborare, V. *Laborare*.

Elevamus et quae in altum extollimus, et quae **allevamus**, id est leviora facimus. Agraet. R.

Eligo ad commodum, **deligo** ad agendum. R.

Elinguis habet linguam, sed usu eius caret; **Elinguatus** eam amisit. Ideoque idem est, ac lingua prorsus privatus. Front.

Eloquentia est perfecta vis orationis; **Eloquium** pars supposita commode eloquendi; ponitur enim nonnumquam pro sermone commodo ac grato, nonnumquam etiam pro facundia atque elogio, hoc est, honoris de aliquo testificatione. Corn. Front.

Eludere¹⁷⁰ et **Praeludere** sunt verba artis gladiatoriae, quae hoc differunt, quod **eludere** dicuntur gladiatores, cum petitiones adversariorum corpore declinant et effugiunt; **praeludere**, cum ventilant lusoria arma ante pugnam, ideoque idem est, atque actionis seriae tentamen quasi ludicrum praemittere. Lex. Ian. Cic. de Orat. II. 80: *Atque eiusmodi illa prolusio esse debet, non ut Samnitium, qui vibrant hastas ante pugnam, quibus in pugna nihil utuntur, sed ut ipsis sententiis, quibus praeluserunt, vel pugnare possint*. Ovid. de Art. Am. III. 515. seq.: *Sic ubi praelusit rudibus, puer ille relictis, Spicula de pharetra promit acuta sua*. Manilius Astronomic. V. 163. seq.: *Ille cito motu rigidos eludere caestus. Nunc exire levis missas, nunc mittere palmas*. Sed interdum **eludere** significat idem, quod **praeludere**; Cic. de optimo genere Oratorum VI: *Non enim in acie versatur et ferro, quasi rudibus eius eludit oratio*.

Eluxit, qui luctum deponit seu finem lugendi fecit. **Illuxit** cum lumen apparuit. Agraet.

Em pro **Eam**, et **Eum** pro **Eorum** veteres quoque dixisse, Festus Antiquit. Rom. v. haud incertus auctor est; vid. Perotti Cornucopiae Epig. II. 106. 53. **Em** cum ostendis; (quod et pro eum, a nominativo is, veteres eod. Festo loc. cit. testante, dixerunt), **En** cum increpas. Cic.: *En cui tamen quoque libros tuto committas!* Sed **Hem** cum dolor iram moverit, aut cum admiratio cogitatioque stuporem. Agraet.

---

¹⁶⁹Leg. Ioann. Rudingeri Centur. I. Singular. Observat. diversor. Iurium Observ. XXXIII. num. 1. p. 60. Hugo cardinalis tria haec vocabula, **inopis** nempe, **egeni** atque **pauperis** sic distinguit, ut *primus* sit sine ope gratiae; *alter*, qui tribuit auctori Deo gratiam, quam habet quasi mendicato acceptam; *tertius*, qui adhuc est imperfectus, nec ei sufficit, quod habet. Glossa ex Cassiodoro tradit conditionem generis humani calamitatibus pressi his tribus indicari, **inopem** hominem esse, quia mortalis effectus est; **egenum**, quia in labore et sudore panem quaerit; **pauperem**, quoniam de sapientia et puritate deiectus, solam tenuem et umbratilem ratiunculam possidet.

¹⁷⁰Proprie et quidem ex Donati mente, non solum est finem ludo imponere, sed ed ludendo decipere. Conf. Scharidii Lexicon iuridicum p. 318 col. 1.

Emendate loquitur, qui recte et pure loquitur. Priscian. **Congrue** loquitur, qui apposite ad rem et convenienter dicit. Goclen. R.

Emere est pretio acquirere, unde et antiquis Ictis pro accipere frequenter ponebatur. Eius apposita leg. apud Gambarellam in Antithetorum amica similtate, p. 238. **Parare** vero est pecuniis, vel gratia, vel alia quavis ratione usui suo adiungere. Sallust. in Iug. XXXI: *Servi, aere parati, iniusta imperia dominorum non perferunt*. Ter. Eun. I. 2. 69: *Cupio aliquos parare amicos beneficio meo*. Iurisconsulti haec paulo aliter distinguunt, et **emtum** ac **paratum**, quae in legatis uxoris adiciebantur, ita volunt differre, quod in emto paratum sit, in parato emtum non contineatur. Ulpianus ad Sabinum 22. l. 49. ff. de leg. 11. Item interest ipsius causa parata sint et legata, an ipsius causa **emta**. **Paratis** enim omnia continentur, quae ipsius usibus fuerunt destinata; **emta** vero ea sola, quae propter eam **emta** fecit maritus. Liv. XXXIV: *Inde si quid emtum paratumque pupillis ac viduis foret, a quaestore proscribebatur*.

Emerita sunt stipendia, quae militibus emeritis atque solutis labore militiae solvuntur, seu, quae peracta sunt, cum iam milites missionem, ut veterani, impetraverunt. **Praemia** sunt donativa ultra emerita, veteranis dari solita. *Illa* debentur ex formula militari; *haec* gratuito dantur ex liberalitate principis. Arius Menander de Re militari 2. l. 5. D. de re mil.: *Ut veteranus erit restituendus, et praemia et emeritum caput*. Svet. Aug. XXIV: *Item alias immodeste missionem postulantibus citra commoda emeritorum (praemiorum) exauctoravit*. Ib.: *Devictisque his et confiscatis, promissa veteranis praemia persolverentur*.

Emigrare inter et **Exire** aliquid est. Cic. Verr. II. 36: *Hospitium ei renunciat; domo eius emigrat, atque adeo exit. Nam iam ante migrarat*. Hotomannus ad h. I. de ista differentia ita: Quid interest, inter **exire** et **emigrare**? **emigrare** seu migrare dicitur, qui ex eo loco, in quo habitabat, relictis vasis, discedit. Quod, opinor, hic Plauti locus ostendit in Menaechmis V. 2., 68. seqq., ubi Menaechmum viri fratrem uxor surrepti Menaechmi noctu cum palla ad meretricem profectum apud patrem insimulat: *Senex*. Ubi habitas insanissime? *Men*. Tune senex ais habitare me hic in hisce aedibus? *Se*. Tu negas? *Me*. Nego hercle vero. *Mu*. Nimio haec impudenter negas. Nisi quo nocte hac emigrasti? *Se*. Concede hoc filia. Quid tu ais, num hinc emigrasti? *Me*. Quem in locum? aut quam ob rem obsecro? Similiter alibi emigrare Verres ex praetorio dicitur, quum in locum quemdam, Syracusis proximum, ad aliquot dies animi causa divertit, cum scilicet eo non omnia vasa sua exportaret. Tum igitur, cum deportaret, exire dicitur. Sed haec servatur perraro differentia. Nam et locum qui mutat, et qui vasa exportat, migrare et commigrare et emigrare dicitur.

Eminere habet significationem praestantiae et excellentiae; **Enitere** claritatis. Goclenius. H.

Emolumentum pro quolibet momento et commodo, et honestius quid, quam **utilitas** accipitur. Cic. de Orat. I. 8: *In id studium incumbite, ut et vobis honori, et amicis utilitati, et reipublicae emolumento esse possitis*. R.

Emplastra D. de Fund. inst. XVIII. § 10 sunt medicamenta quae liquati aliquid accipiunt, tum vulneribus imponuntur: **Malagmata** sunt fomenta, quae contusa et super cutem iniecta,

ulcera dura mollificant, et matura faciunt. **Pastilli** arida sunt medicamenta, quae aliquo humore delinuntur, deinde vulneribus imponuntur, ut proluxe tradit Cels. V. 7. Imponuntur **emplastra** vulneribus; **Malagnata** super integram cutem iniiciuntur; **Pastilli** autem illinuntur, aut alicui molliori ceratove miscentur.

Enicare plus est, quam **opprimere**. Plaut. Bacch. IV. 8. 26. R.

Eniti, **Inniti**, **Obniti**, cum ex uno sint intellectu, acceptis tamen praepositionibus fiunt diversa. **Eniti** enim potest videri a aliquam gratiam, aut honorem, aut utilitatem tendere sine aerumnoso labore; quamquam in aliquibus gravius audiatur, ut sunt enixae, pariendi labore defunctae. **Inniti** autem incumbere, manifestum est. Virg. Aen. VI. 760: *Ille, vides, pura iuvenis, qui innititur hasta*. **Obniti** vero est, contra adversarium luctari. Virg. Georg. IV. 84: *Usque adeo obnixi non cedere*. Non. R.

Ἐπαινος et Ἐγκώμιον hunc in modum differunt, ut hoc sit pusilla quaedam panegyris, ἐν ταῖς κώμαις; hoc est, in vicis, tribulibus audientibus, in laudem alicuius prolata; *illud* autem tum vera, tum falsa oratio de cuiuspiam perfectione, modo sit sine ornatu, simplex ac brevis. Conf. Scaligeri Poëtic. III. 109. 370.

Ephebeum V. Collegium.

Ephemerides, **Adversaria** et **Commentarii** distingui debent. Quum diebus singulis res gestae scribuntur, ea historia graeco vocabulo **ephemeris** dicitur, cui latinum verbum respondet, quod apud Gellium V. 18: *Sempronius diarium appellat*. Sed aliae sunt quotidianae tabulae, in quibus accepta et expensa praescribuntur, quae Cicero **adversaria** nominat. Moris nempe erat, ut patres familiarum; quaecumque per singulos dies aut acciperent aut expenderent, ea primum propere ac festinanter memoriae causa in codicem paratum referrent, quae **adversaria** dicebantur, deinde per otium in aliis tabulis ordine et accurate praescriberent. Eas tabulas accepti et expensi nominant. Hotomannus ad Cic. pro Quinct. XVIII. et pro Rosc. Com. I. **Commentarii** vero nomine vocatur, quidquid solius memoriae causa scribimus aut scriptum videri volumus, ubi proinde ars omnis, omnia ornamenta absunt, et id solum agitur, ut commentarium intuentes reminisci possint, quae commeminisse opus est. Quo nomine ergo omnia acta privata et publica, rationes, materia et velut silva dicendorum aut scribendorum, sive oratoria ea sit, sive historica, et quidquid denique vel nos, vel alios meminisse volumus, vel scientiae vel agendi causa continetur. Itaque modestiae causa Caesar libros de bellis suis commentarios inscripsit. Vid. Gesn. thes. in voce *commentarii*. **Ephemerides** tamen pariter erant recensiones impensarum, non modo diurnorum. Nepos, Att. XIII: *Scimus, non amplius, quam terna millia aeris, peraeque in singulos menses, ex ephemeride eum expensum sumtui ferre solitum*.

Epicedium est quod dicitur, cadavere nondum sepulto. Leg. Virgilii Ecl. V. 20 et 43.

Epitaphium post completam sepulturam dicitur. Serv.

Epistola est ipsa charta scripta et obsignata, quam ad absentem mittimus, ut de aliqua re certior fiat; **litterae** vero sunt res, quae per epistolam significantur. Cic. ad Q. Fr. III. 1: *Venio nunc ad tuas litteras, quas pluribus epistolis accepi*. Th. Vall.

Epulum publicum et solemne senatui, prandium item, sed populo dabatur. **Epulae** privatae, **dapes** in sacris. R. **Epulum** est solemne et publicum convivium, ut triumphalis, pontificalis¹⁷¹, auguralis, vel funebris coena; **epulae** sunt convivia privata, item cibi affluentiores. Cic. in Vatin. XII: *Ita enim illud epulum est funebre, ut munus sit funeris, epulae quidem ipsae, dignitatis.*

Eripere est de manibus auferre per raptum et vim; **Eximere** est quoquo modo auferre, ut puta si quis non rapuerit quem sed moram fecerit, quo minus in ius veniret, ut scribunt iurisconsulti. Ter. Adelph. II. 1. 44: *Domo me eripuit, verberavit.* Quinctil. in Declamat. *Tu illum exemisti, cum ad magistratus eductus est.*

Erga ad affectum refertur, ut: *Erga illum sum benignus.* **In** ad simultatem. *Hoc* plerumque in malam; *illud* autem in bonam partem sumitur, ut: *in illum sum saevus.* Fl. Sosip. **Adversus** et **adversum** plerumque in malam partem, interdum in bonam, **contra** semper in malam partem.

Ergasterium erat officina opificum et mercatorum, **ergastulum** erat ex glossa Philoxeni τόπος ἐν ᾧ οἱ δεσμῶται ἐργάζονται. Lips. Elect. II. 16. Part. I. 796. R.

Ergastulum et **Ergastulus**, ut genere ita et intellectu differunt. Nam *neutro* carceris locus est, proprie autem locus, ubi lapides metallave fodiuntur. Sed quoniam ad haec opera damnati, ad ergastula mitti solebant, ut illic metalla eruerent, factum est, ut ergastulum pro carcere sit positum. *Masculino* custos loci poenalis. Lucil. Satyr. XV. 170: *Non ergastulus unus et alius iudicem apposuit, ut nemo sententiam libere, quasi ergastulus, possit dicere.*

Erratio est pecudum, **error** animi est et loci, in quo erratur. Donat. R.

Erro est incertis vagans sedibus, seu qui frequenter sine causa vagatur; et, tempore in res nugatorias consumpto, serius domum redit. **Fugitivus** autem est, qui eo animo discedit ut non redeat, auctore Ulpiano I. 4. D. de Re mil. Seneca Benef. II: *Dum vagus atque erro vernaculis congregatur et ludit.* Arrius Menander de Re militari II.: *Levius itaque delictum emansionis habetur, ut erronis in servis defectionis gravior, ut fugitivi.*

Errare est per loca sola et ignota discurrere; **Vagari** per diversa. *Illud* solitudinem *hoc* dispersionem exprimit. Cic. de Orat. I. 48: *Ne vagari et errare cogatur oratio.* Pacuvius in Periboea p. 251: *Incerte errant, vagant.* Hor. Ep. I. 12. 17: *Stellae sponte sua, iussaene vagentur et errent.*

Errare et **Decipi** hunc in modum differunt, ut posterius turpius sit priore. Nam **erramus** ipsi opinione lapsi; **decipimur** autem ab alio prudentia victi. Credulitas saepe nos inducit in errorem; sed infidi, fallaces atque callidi nostram spem fallunt. Goclen. p. 251. H.

Errare dictum est ἀπό τοῦ ἔρρειν, **hallucinari** ex eo, quod Graece dicitur ἀλύειν, A. Gell. R.

---

¹⁷¹Huius descriptionum vid. apud Stuckium I. Antiqu. Convival. cap. 18. p. 45. b. Quomodo autem epulae olim fuerint divisae, tradit Pulvius Ursinus in Appendice ad Petri Ciacconii librum de Triclinio p. 74.

Erraticus (qui et *errabundus* atque *erroneus*, hoc est, errore errans, dicitur) et potest errare et solet; **Erraticus** animus est, qui solet errare et desinit. **Erratio** animi est repentina commotio. Corn. Fronto.

Erratum a **Culpa** distinguit Cic. pro Ligar. I.: *Quum a te non liberationem culpae sed errati veniam impetrassent*. Distinguit **erratum** a **culpa**, quae tamen et ipsa leve peccatum est, ut minuat peccatum suum aliorumque, qui pro Pompeio pugnaverant. Pertinet huc illud pro Marcello XIII: *Omnes enim, qui ad illa arma sumus, nescio quo reipublicae misero funestoque compulsi fato, etsi aliqua culpa tenemur erroris humani, a scelere certe liberati sumus*. Quo loco non simpliciter culpam vocat; sed aliquam culpam erroris humani, in quem homines omnes incidere possunt. Culpam peccatumque a facinore atque scelere non modo Cic. l. c., sed primis Ovidius saepissime separat, ut Trist. I. 2. 98: *A culpa facinus scitis abesse mea*; Id. ib. IV. 4. 37: *Hanc quoque, qua perii, culpam scelus esse negabis*.

Erratrix per se rapta est, ut venatrix, **erratica**, ut hedera vitis. Front. R.

Error¹⁷², est rei vitium, ut amor, dolor; **Erratio** incertae viae. Front. **Erratio** est pecudum, **error** animi et loci, in quo erravit. Donat.

Esse et **Exstare**, ut diversa, posuit Paulus ad Edictum 2. l. 4. D. de Usufr.: *Ususfructus in multis casibus pars domini est et exstat*, ubi minus valet esse, quam exstare, quod est proprie actu esse, et vere existere, perseverare et permanere, ut **constare**. Vetus poeta apud Cic. Tusc. II: *Ubi rigida constat caligo inferum*. Ulp. ad Edictum 64. l. 29. D. de Oper. Liber.: *Etsi haeres non exstat*, id est, non perseverat haeres esse. Sed est etiam id, quod in obscuro latet: **exstat** id, quod in apertum lucemque profertur, et in vulgus manat.

Eunuchus est, qui necessaria ad generandum parte deminutus est, sive naturaliter ita progenitus sit, sive ante pubertatem excisus, isque latino vocabulo dicitur castratus. Nonnulli putant, **eunuchum** aliquando per catachresin significare potentem quemdam aulicum qui non exsectus, quemadmodum Ebedmetoch et Candaces, Aethiopes illi aulici in Libris sacris dicti sunt eunuchi. Ex quo apparet, non semper castratum tantum, sed saepe quoque officium denotare. Sic Andramytes, Lydorum rex, etiam mulieres fecit eunuchas, hisque, loco virorum eunuchorum, usus est, sicuti refert ex Xandi Lydii Rer. Lydar. II. Athenaeus Deipnosoph. XII. 4. 651. **Spado** proprie est qui valetudine aliqua, vitiove corporis, praepeditus, generare non potest. Conf. Schardii Lexicon Iuridicum p. 869. col. a, ubi varia et inprimis 868. col. b. tria spadonum constituuntur genera. Caius Instit. 1. D. de Adopt. III.: *Qui generare non possunt quales sunt spadones, adoptare possunt, castrati non possunt*. Ulpianus ad Sabinum D. de Lib. et Post. V. 6: *Spadonem quoque posse posthumum haeredem scribere et Labeo et Cassius scribunt, quoniam nec aetas, nec sterilitas ei rei impedimento est. Sed si castratus sit, Iulianus, Proculi opinionem secutus, non putat*

---

¹⁷²**Error** idem est quod inscientia, vel ignorantia, ἀγνοια, animi habitus. **Erratum** est ipsum factum, vel dictum, σφάλμα, vel peccatum. Cic. de Fin. I: *Democriti errata ab Epicuro reprehensa et correctata permulta*. R.

Ponitur et haec vox pro ipsa erratione, errato, peccato, laesione, prolapsione, fraude, falsa opinione, culpa et flagitio passim apud Plautum, Terentium atque Ciceronem.

posthumum haereditatem posse instituere, quo iure utimur. Eius autem iuris ratio est, quod **eunuchi**, quum testibus careant, omnino generare non possunt; **spadones**, qui temporali sterilitate laborant, vel propter frigiditatem, vel quia vias seminis obstructas, habent, ut censent physici, si his aut similibus impedimentis liberentur, procreare possunt. Porro **spadonum** appellatio interdum generalis est, qua omne genus eviratorum continetur, ut auctor est Ulpianus D. de Verb. Sign. CXXVIII.

Eventus est successus rerum nondum ad finem deductarum, et non ratione, sed plerumque casu fit. Eventum autem in neutro genus esse, et de quacumque re, quae acta erit, dici posse, Nonius Marcellus de Propriet. Serm. col. 1301 nequaquam vanus auctor est, **Exitus**, (quam vocem Icti praeter vulgatam significationem etiam pro effectu atque morte ponunt), est finis rei, qui sequitur eventum et absolvit. Cic. Fam. VI. 1: *Si mihi alterutrum de eventu atque exitu rerum promittendum est.* Sed haec differentia non semper sibi constat.

Ex quidam referunt ad locum, unde eximus, ut: *Ex fundo venio, ex agro venio.* **De** ad id, quod graeci περί dicunt, quasi *de Marcello*. Fl. Sosip.

Exanimatus est perturbatus, amictus, percussus: **Exanimatus**, **Exanimus**, mortuus. Cicero ad Paet.: *Miraris, me tanta perturbatione valetudinis tam graviter exanimatum esse.* Virg. Aen. XI. 30: *Corpus ubi exanimi positum Pallantis.*

Exauctorare est militem sacramento militiae et stipendio solvere, ut nihilo tamen minus sub vexillo retineatur, donec emerita accipiat. **Missionem dare** est penitus ab armis castrisque dimittere; sive honesta missione post emerita stipendia, sive caussaria propter morbum, aut imbecillum valetudinem, sive ignominiosa ob delictum. Turnebus Adversar. III. 3. de hac differentia hunc in modum scribit: *Exauctorantur, qui solvuntur stipendio; nec tamen dimittuntur, sed habentur sub vexillo, non sub aquila, aut signis legionis, neque iam legionarii sunt; retinentur tamen donec emerita solvantur, aut agri assignentur. Missio vero iis datur, qui penitus dimittuntur.* Tac. Ann. I. 36: *Missionem dari vicena stipendia meritis; exauctorari, qui sena dena fecissent.* Sed quia **exauctoratio** ut plurimum ignominiae causa fiebat, inde **exauctorare** aliquando significat ignominiose mittere. Ulpianus ad Edictum 6. I. D. de his, qui notantur infam. l. 29. D. de Lib. I.: *Si enim exauctoraverit, id est, insignia militaria detraxerit.* Arrius Menander de Re militari I: *Erit exauctoratus, id est, militia remotus, castris eiicietur.*

Ex bonis alicuius dicitur esse res, in quam nonnihil iuris quis habet, etiamsi deposita tantum sit, vel commodata, aut pignori data; **In bonis** vero est res, quae in patrimonio alicuius est, sive dominium eius habeat, sive bona fide possideat. Nam eadem sunt *esse in bonis, esse in possessione bonorum, bona possidere.* Alii inter iurium antistites sanctaeque Themidis custodes sic dicunt: **In bonis** esse proprie dicuntur ea, quae situ et positione intra rem aliquam nostram continentur; **ex bonis** vero, quae ὄντως, h. e. naturaliter sunt extra rem, sed tamen ad eam pertinent. Sic decem nummi Ioachimici, qui sunt in marsupio meo, *in bonis meis* esse dicuntur; at quos Sempronio dedit mutuos, *meis* sunt **ex bonis**. Cicero pro Domo: *Dominum se in meis bonis esse voluisset.* Ulpianus D. de vi Bon. rapt. ad edictum 56. II. § 22: *Sive in bonis sit, sive non sit; si tamen ex bonis sit, locum haec actio habebit. Quare*

commodata res sit, sive locata, sive etiam pignorata proponatur, sive deposita apud me sit, ut intersit mea eam non auferri, sive bona fide a me possideatur, sive usumfructum in ea habeam, vel quod aliud ius, ut intersit mea non rapi, dicendum est, competere mihi hanc actionem, ut non dominium accipiam, sed illud solum ex bonis meis, hoc est, ex substantia mea res, ablata esse proponatur. Idem D. de Verb. Sign. LIX. 49: In bonis autem nostris computari sciendum est non solum quae dominii nostri sunt, sed etsi bona fide a nobis possideantur, vel superficiaria sint. Aequae bonis adnumerabitur, etiam si quid est in actionibus, petitionibus, persecutionibus. Nam haec omnia in bonis esse videntur.

Excubiae sunt diurnae¹⁷³ et nocturnae; **Vigiliae** tantum nocturnae, eaeque in quatuor partes divisae, quarum singulae horis tribus constant, ut vigilia prima, secunda, tertia et quarta; cuius rei crebriora sunt, quam ut adscribi debeant, testimonia.

Exemplum est, quod proponitur, ut sequamur aut vitemus. **Exemplar** est, ex quo similis efficitur aliqua species; quae et imago et simulacrum appellatur. Illud animo aestimatur; hoc oculis conspicitur, auctore Festo. Sen. Ep. ad Lucilium: *Volo imaginem tuam facere, exemplar picturae te habeo, ex quo capit aliquem, ut habitum mens, quem veluti operi suo imponat.* Plin. Epist. VI. 21: *Comoediam ad exemplum veteris comoediae scriptam tam bene, ut esse quandoque possit exemplar.* Sed hanc differentiam Valla refellit, et aliam ipse affert non multo sane meliorem. Confunduntur enim plurimum haec duo, ut cum dicitur *exemplum* et *exemplar eloquentiae*, pro imagine et praescriptione ad imitandum; *exemplar* vel *exemplum litterarum, chirographi, testamenti* pro forma et descripto, quod vulgo **copia** vocatur. Differunt autem multum, cum **exemplum** significat id, quod adhibetur rei probandae aut illustrandae causa, ut *exempli gratia*, vel cum sumitur pro consequentiis, quo modo dixit Ulpianus Institut. De const. priu. 3. l. 1. Ad **exemplum** constitutiones trahuntur, vel cum maximae gravissimaeque poenae, quae possunt ceteris documento esse, dicuntur **exempla**, ut Terent. Eunuch. V. 5. 4: *quae futura exempla dicunt in eum indigna.* Caes. B. G. I. 31: *In eos omnia exempla cruciatusque edere.* Hac enim notiones non conveniunt **exemplari**¹⁷⁴.

---

¹⁷³Sic ales gallus vocatur excubitor, quia pervigil horas cantu suo indicit. Leg. Perotti Cornucopiae Epigr. XIX col. 738.

¹⁷⁴**Exemplum** et **exemplar** quid differant copiose disputat Menkenius Misc. Lips. Nov. Vol. I. P. II. p. 319. sc. Ostendit enim, **exemplar** notare apographum, **exemplum** vero esse ipsam rei formulam, de qua sermo nobis est, e. g. epistolae, testamenti, sive scriptum sit ab eo, qui composuit, sive ab alio quocumque transcriptum; quae formula semper et ubique sibi constat, sed cuius apographa dari plura sexcentis possunt. Invehitur hac causa vir celeb. in criticos quorum etiam principes, e. c. Schorus, Scioppius, Caleomus, Cortius, Graevius constanter docent, eam huius vocis vim ac potestatem esse, ut idem quod Graecis ἀπόγραφον, Latinis **transcriptum**, Italis **copia** significet. Multa rivato studio collegit Menckenius scriptorum loca, ex quibus differentia clarius perspicitur, in primis ex Plin. H. N. XXXV. 40: *Huius tabulae exemplar, quod apographum vocant, L. Lucullus duobus talentis emit Dionysiis Athenis;* et ex Tullio: *Binas a te accepi litteras eodem exemplo, quod ipsum argumento mihi fuit diligentiae tuae;* quem locum adduxit et recte reddidit Faber. Miratur iure quidem criticus noster, rectiorem vocis significatum ponendi Fabro rationem hinc non petitam. Eamdem vocis notionem cetera Ciceronis loca a criticis collecta admittere auctor tuetur. Oponi quidem solet unus ille Nasonis versus Trist. I. 7. 24: *Quae, quoniam non sunt penitus sublata, sed extant Pluribus exemplis scripta ruisse reor.* Sed licentiae poeticae vestigia hic quaerenda sunt. Metri causa **exemplum** pro adfina **exemplar** Ovidius ponit, et significationem alteri voci propriam, ad

Exercitum laboribus; **Exercitatum** studiis dicimus. Agraet.

Exercitus est tota castrorum multitudo; R. **Agmen** proprie significat multitudinem exercitus ambulantis. Liv. XXXIII. 9: *Phalanx, quae venerat, agmen magis quam acies, aptiorque itineri quam pugnae, vix dum in iugum evaserat.* Th. Vall.

Existimatio V. *Aestimatio*.

Existimo et **Iudico** idem fere apud omnes scriptores valent; est tamen, ubi distinguantur. Cicero: *Vulgi opinio vix mutari potest, ad eamque omnia dirigunt, et qui iudicant, et qui existimant.* Vavassor antib. p. 524. Cic. pro Cluent. XXIX: *Itaque nunc quemadmodum audiar, sentio, non modo ab iis, quorum iudicium atque potestas est, sed etiam ab iis quorum tantum est existimatio.* Separat haec etiam Verr. V. 68. et alibi. Conf. Gronovium et Drackenborch ad Liv. XXXIII. 2.

Expergitus est ab alio excitatus, quem solemus dicere expergefactum. **Experrectus** est, qui per se vigilare coepit, ut Festus tradit. Contrariam huius distinctionis sententiam suppeditat nobis Schoppius Suspectar. Lection. IV. Epist. 2. 244. Ego arbitror haec omnino eadem esse, neque in ulla aliqua re differre. Nam veteres dixerunt *expergo* et *expergor*, quod nos *expergiscor*. Ab illo fit **expergitus**, ab hoc **experrectus**. Lucil. Satyr. ap. Diomed. I. p. 372: *E somno pueros cum mane expergitu' clamo.* Varro de LL. VI: *Cum non modo Epimenidis corpus post annos quinquaginta expergitum a multis non cognoscatur.* Arnobius V: *Expergitosque illos statim perdocuisse regem.*

Expectamus ¹⁷⁵ tam bona, quam mala; **Speramus** bona tantum; **Expectamus** ante diem; **Speramus** ad diem, Donat. **Expectatio** rerum propin quarum; **Spes** longinquarum; **Expectatio** destinatur tempus; **Spes** non destinatur. Donat.

Expellere est e loco occupato exterminare. **Repellere** est loci occupationem impedire. R.

Expertus est aliquid, aut in bona parte, aut in mala; **Experrectus** de somno. C. F. R.

Expetendum et **Adexpetendum** differunt. Sen. Ep. CXVII: *Expetendum est, quod bonum est, adexpetendum quod nobis contingit, quum bonum consecuti sumus; non petitur, tamquam bonum, sed petito bono accedit.* Lipsius in nota: *Expetendum est αἰρτόν, adexpetendum προσαιρετόν.* Vocabulum *adexpetere* a Fabro et Gesnero, si recte vidi, omissum est; alii vero divisim scripsere, quum tamen ipse Seneca fateatur, sese illud composuisse: *Coguntur*

---

eiusdem stirpis et originis alteram suo quodam iure transfert. Sunt enim poëtae liberioris ingenii et severum grammaticorum horrent imperium, nec in sermone ipso formulis aut peregrinis, aut quodammodo suspectis abstinere; etiam haec datur venia, ut in significationibus verborum deligendis recedant interdum a vulgari usu, maximeque iis vocibus, quae sunt sono cognatae, et ab eadem stirpe originem ducunt, eandem tribuant vim ac potestatem. Oblitus autem est V. C., quod pace eius dixerim, eandem differentiam Vorstium iam observasse, qui quamquam eundem cum reliquis errorem communem habet, addidit tamen: *Deinde exemplum idem est, quod argumentum litterarum, id de quo scribitur.* Cic. ad Att. IX. 4: *Capua allatae sunt literae hoc exemplo.*

¹⁷⁵**Expectatur** venturus, **spectatur**, qui videtur vel probatur, Agraet. R.

nostris, inquit l. c., *verba torquere, et unam syllabam expetendo interponere, quam sermo noster inseri non patitur. Ego illam si pateris adiungam*¹⁷⁶.

Expilat populum princeps, qui exactionibus spoliat subditos, **compilant** servi dominos. R. Valla V. 16.

Expilatores sunt fures atrociores, qui ne pilum quidem spoliatis relinquunt, De effr. et expil. I. § 1. **Grassatores**, qui in via homines spoliant. **Saccularii**, qui ex alienis sacculis magicis artibus suppilant pecuniam, velut hodie qui sacculos abscondunt. **Apertularii**, quibus nihil tam est obseratum, quod non aperiant. Pac. Isag. Tit. de Effract. **Directarii**, qui in aliena coenacula scandunt, fenestras hamis, uncinis, vel aliis malis artibus aperientes.

Expilo videtur vehementius verbum esse, quam **furor**, quod clandestinum quid significat. **Pilo** significat furari Festus: *Pilare et compilare sunt graecae originis. Graeci enim fures philetas appellant*. Sed errant illi (quum opus non sit adspirationem tollere) in verbo, quod a πλόω, denso, commode derivatur; consarcinant enim coguntque quasi, et condensant constipantque in saccos suos ablata. Quamquam igitur haec verba sunt cognatae significationis, **expilo** tamen plus est, quam **furor**. **Spolio** et **expilo** separat Cic. Parad. VI. 1: *Si socios spoliis, acervum expilas*. **Spoliare** plerumque est privare, speciatim veste et armis.

Expleri est tantummodo plenum esse. **Satiari** supra modum et abundantiam. Lucr. III. 1016: *Deinde animi ingrati naturam pascere semper, Atque explere bonis rebus, satiareque numquam*¹⁷⁷. Cic. de Rep. VI: *Nec expleri, nec satiari ullo modo possunt*.

Explorator est, qui inter hostes versatur, et eorum secreta cognoscit, ut suis renuntiet. Ideo et Comenius haud inepte sic inquit: **Exploratores** explorant hostem, ne inexploratus repente opprimat. **Speculator** est, qui ante exercitum speculandi gratia mittitur. **Speculator** hostilia silentio perspicit; **Explorator** pacata clamore cognoscit. Fest. R. *Hic proditoris loco habetur, et capitis poena mulctatur; ille munus belli honestum praestat*. Caes. B. G. II. 11: *Hac re Caesar statim per speculatores cognita*. Arius Menander de Re militari D. VI: *Exploratores, qui secreta nunciaverunt hostibus, proditores sunt, et capitis poenas luunt*.

Exponere et **Explicare** non unius sunt eiusdemque significationis. Dicitur **exponi** quod prostat palam, sed **explicari** res, quae revolutis integumentis denudatur. E. g. merces **exponuntur** in foro palam, **explicantur** vero, si eas inspicere emtor velit. Sic libri in tabernis librariis dispositi ordine, et a tergo inscripti **exponuntur**; **explicantur** autem cum aperti prostant in pergulis. Clare hanc differentiam Cic. docet in Brut. XLIV: *Plura etiam dicta, quam scripta sunt: quod ex quibusdam capitibus expositis, nec explicatis intelligi potest*.

Expostulare est querelam apud eum ipsum deponere de eo ipso, qui fecit iniuriam. Hoc verbum pro eo quod est flagitare atque expetere etiam poni Tacitus Annal. XV. 17. auctor est

---

¹⁷⁶Optimae notae editiones habent, **expetibile**, et tamquam spuriam expungunt vocem **adexpetendum**. Th. Vall.

¹⁷⁷Alias natura est satiabilis, satiari patitur facile: prava autem cupiditas inexasurabilis est, cui ad satietatem nihil sufficit.

his verbis: *Armeniam praesidiis vacuum fieri expostulabat*. **Postulare** autem querelam dicere de altero apud alterum. Donat.

Exprobrat, qui commemorat quae praestitit; **Opprobrat**, qui opprobrium dicit, hoc est, vitium. Si autem vacas probro, opprobrium non erit tibi probro, sed ille potius fiet probrosus, qui tibi falsa exprobratione opprobraverit. Clarus.

Expromissor (D. de pign. Act. IX. et X. 53. de Contr. Emt. IV. l. 4. § de Re iudic.) est, qui pro alio promittit, et se obligat, sive fideiussione, sive novatione, sive delegatione id fiat.

Fideiussor est qui pro alio fidem suam obstringit solemnibus per stipulationem interpositis verbis hoc modo: Fide mea spondeo esse futurum. *Hic* cum alio obligatur, nec liberat reum; *ille* solus obligatur, et liberat debitorem principalem, ut scribunt iurisconsulti. **Sponsor**, qui etiam aliis contractibus, pactis aut pollicitationibus accedit; quapropter praedem, qui spondet vel pro se, vel pro alio denotat. **Constitutor**, qui per pactum nudum, epistolam, vel nuncium se firmiter obligat, aliquando etiam exemplo reo principali: **Mandator**, qui praecedenti commissione alteri contractum mandat.

Exstruere ¹⁷⁸ est in altum struere; **Instruere** aciem, vel actionem; **Adstruere** affirmare; **Construere** struendo coniungere; **Substruere** est aliqua substernere, superposita re. Agr.

Exsul et **Relegatus** multum differunt, quod vel ex solo Ovidio discimus Trist. II. 435: *Adde quod edictum, quamvis immane minaxque, Attamen in poenae nomine lene fuit. Quippe relegatus, non exsul dicor in illo*. Id. V. 2. 56: *Nec mihi ius civis, nec mihi nomen abest, Nec mea concessa est aliis fortuna, nec exsul Edicti verbis nominor ipse tui*. Id. V. 11. 15: *Nec vitam, nec opes, nec ius mihi civis ademit: Quae merui vitio perdere cuncta meo*. Et paullo post pergit: *Ipse relegati, non exsulis, utitur in me Nomine*. **Exsules** amittebant ius civitatis, eorum bona publicabantur, et ne intra Italiae quidem fines se continere ipsis licebat, sed ad socios transire cogebantur, quod ex Ciceronis historia satis notum est. **Relegatus** contra ius civitatis retinebat. Videtur tamen ipse Naso hanc differentiam interdum neglexisse. Ex Ponto I. 1. 21: *Quidquid id est, adiunge meis: nihil impedit ortos Exsule, servatis legibus, urbe frui*.

Extinguere minus est, quam **opprimere**. Cic. de Amic.: *Extinctas potius, quam oppressas, dici amicitias*. Quasi quod non **extinguitur**, possit renovari, quod **opprimitur**, non queat. Non.

Extraneus dicitur qui est ex aliena terra, quasi exterraneus. **Exterraneus** quoque dicitur, qui ante tempus natus, vel potius eiectus est; dictus autem **exterraneus**, quod eum mater exterrita, alvo eiecit. Fest. R. **Extrarius**, ui extra eamdem aream; sive est alienus, qui extra focum, ius et sacra familiae est. Ter. Phorm. IV. 1. 13: *Nam hanc conditionem si cui tulero extrario*. Afranius in suspecta (p. 58.): *Ut me esse in hac re ducat abs te extrarium*. Lucr. IV.

---

¹⁷⁸**Extruere** sepem fructilem, non magnae artis structura est. Sed **construere** arces, et illis **circumstruere** muros et **adstruere** turres et **praestruere** propugnacula, et **obstruere** flumina molibus, et denique ita **substruere**, ne structa destrui opus sit; ars est, ad quam instrui opus habent homines bona constructione. Comenius.

278: *Post extraria lux oculos perterget*. Sed haec differentia, etsi Festum auctorem habet, mihi tam non probatur, videnturque haec duo eadem esse, neque plus differre, quam proletarius et proletaneus, praesentarius et praesentaneus, vicarius et vicaneus, quae veteres propter affinitatem litterarum indifferenter protulerunt. Conf. Gifanii observationes in LL. p. 91. Hinc iidem appellantur extrarii et extranei haeredes, quicumque scilicet testatoris iuri subiecti non sunt, vel generaliter, qui nullo cognationis vinculo testatori iunguntur. Svetonius in Claudio IV: *Ne haeredem quidem nisi inter tertios ac pene extraneos, e arte sexta nuncuparit*. Iavolenus D. de Oper. Epistol. VIII. 3: *Libertus qui solvendo non erat, praeterito patrono extrarios reliquit haeredes*. Papinianus Responsor. D. de Leg. XI. 9. 78: *Quod haeredem extrarium sine liberis decedens habuit*. **Externus** est exterae gentis; **Alienus** non loco, sed re differ; **Extraneus**, qui extra eandem ianuam est. Corn. Fronto.

Fabula est ficta, **Historia** vera res. R.

Fabulones et **Planipedes** differunt. Salmasius exerc. Plin. p. 77. Perperam Donatus ad Terentium planipediam a mimis distinguit. Nam Donatus in enumerandis fabularum generibus mimos tantum posuit, qui sunt planipedes. Licet fabulae nomen generale sit, proprie tamen minus differt a fabula, seu dramate. *Fabula* est comprehensio rei gestae, seu quasi gestae, cum quadam oeconomia narrationis, explicatis, quae implicata sunt, ad certum exitum tendens laetioem, ut comoedia, tristioem, ut tragoedia. **Mimas** nec λύσις habet plerumque nec exitum. Cic. Coel. XXVII: *Mimi ergo est iam exitus, non fabulae, in quo cum clausula non invenitur, fugit aliquis e manibus, deinde scabilla concrepant, aulaeum tollitur*. Multa alia sunt, quibus differunt. Hinc **planipedes** et **fabulones** distinguit erudite Macrobius Sat. II. 1. hoc est mimos et fabularum actores, lib. II: *Haec nobis sit litterata laetitia et docta cavillatio, vicem planipedis et fabulonis impudica et praetextata verba iacientis, ad pudorem, ac modestiam versus imitata*. In cetero fabularum genere certus erat modus imitandi, et honesti decorique habebatur ratio. **Planipes**, quodcumque, et quomodocumque imitaretur, partes suas agebat. Sic **mimus** est proprie turpis rei turpior imitatio.

Facere est in opere esse: et sumitur absolute pro officium facere. **Efficere** perfectionem designat. Donat.

Facetus est, qui facit verbis, quod vult. Plaut. in Mostell. I. 1. 43: **facetum** idem quoque ac **lautum** esse dicit his verbis: *Neque tam facetis, quam tu vivis victibus*. **Lepidus**, qui politus est, ut ληπίς; **Lautus**, qui mundus et splendidus est. Donat.

Facies est naturalis oris et rerum species, quae numquam mutatur, sed eadem semper manet aut difficulter mutetur; **Vultus** est habitus faciei et rerum adscititius, qui pro motu animi et voluntatis mutatur; unde *corporum facies* et *litterarum* dici solet, *maris* autem ac *coeli vultus*, quum in *his* sit permutatio, in *illis* non ita. **Facies** igitur ad corpus, **vultus** ad animum refertur. Si facies et forma coniunguntur, facies tamquam significantius posteriori loco ponitur. Plaut. Mil. IV. 2. 37: *Collaudato formam et faciem*. Cic. Off. I. 3: *Vultus proprie hominis, os omnium, facies plurium*. Ex quo *longa*, aut *laeta facies*, *vultus laetus*, vel *tristis* dicitur. Cic. Cluent. XCVI: *Recordamini faciem, atque illos fictos simulatosque vultus*. Sallust. in

Catil. XV: *Prorsus in facie vultuque vecordia inerat*. Tac. Ann. XIV. 10: *Non, ut hominum vultus, ita locorum facies mutantur*. V. *Vultus*.

Facilis est, cuius ira cito solvitur, **clemens**, qui non irascitur. **Facilis** ad peccatum, **benevolus** ad iram refertur. Donat. **Clemens** est, qui colit mentem suam, nec eam vexat irascendo, **clemens** est circa recte agentes. **Placidus** etiam circa delinquentes. **Clementis** est, nulli laedere os, **placidi** arridere omnibus. Et **clemens** anima, **placidus** vultu. Donat. R.

Facilitas est artificis, **facultas** exercitationis, **ratio** est artis. R.

Facinus, Flagitium, Scelus hoc differunt, quod **facinus** vi aut malitia committitur; **flagitium**¹⁷⁹ fit libidine, vel nequitia. Unde **flagitiosi** dicuntur, impudici, adulteri, ganeones, aleatores, **facinorosi**, parricidae, sicarii, sacrilegi, periuri atque id genus alii; **scelus** utrumque comprehendit. Cic. in Catil. I. 6: *Quod facinus a manibus unquam tuis, quod flagitium a toto corpore abfuit?* Id. Fam. IX. 3: *Cum omnes in omni genere et scelerum et flagitiorum volutentur*. Sallust. Catil. XXIV: *Flagitiis atque facinoribus coopertus*. Id. ib. XXXVII: *Omnes, quos flagitium aut facinus domo expulerat*. Liv. XXXIX. 16: *Minus tamen esset, si flagitiis tantum effeminati forent, a facinoribus manus, mentem a fraudibus abstinuissent*. Praeterea quamvis levia sint **flagitia**, graviora **facinora**, tamen **facinus** interdum bonum est, **flagitium** semper malum et turpe. Sallust. Catil. II: *Aliquo negotio intentus praeclari facinoris, aut bonae artis famam quaerit*. Id. de Republ. ordinanda: *Tametsi domi militiaeque praeclara facinora egisti*.

Factio¹⁸⁰ est discessio hominum in diversas partes: **Seditio** vero est repens et tumultuaria dissensio multitudinis, qua alii in alios hostili animo feruntur. *Haec fere est ab optimatibus, quibus populus catervatim adhaeret: illa a vulgo, ut ait Virg. Aen. I. 148. seqq.: Ac veluti magno in populo cum saepe coorta est Seditio, saevitque animis ignobile vulgus: Iamque faces et saxa volant, furor arma ministrat*. Sallust. Iug. XXXI: *Omnes eadem cupere, eadem odisse, eadem metuere in unum coëgit. Sed haec inter bonos amicitia, inter malos factio est*. Liv. XLI. 27: *Ut Patavinorum in Venetia seditionem comprimeret, quos certamine factionum ad intestinum bellum exarsisse, et ipsorum legati attulerant*.

Facultas locupletis seu exercitationis; **Facilitas** artificis est. Ilaque dives **facultatem** habet multam vel emendi vel redimendi; artifex opera perficiendi **facilitatem**. Corn. Fronto.

Fallacia, a fando dicta, proprie est quum quis contra quam dixit faciat. **Dolus** latius patet, et dicitur quaelibet machinatio ad alterum decipiendum. Plaut. Pseud. II. 4. 15: *Per malitiam et per dolum et fallaciam*. V. *Dolus*. Th. Vall.

Falsum est, quo tegitur id, quod fallacia factum est; **Vanum**, quod fieri non potest, ideoque idem est, ac prorsus usu vacuum. **Fictum**, quod non est factum sed fieri potest. **Falsum** est

---

¹⁷⁹ Alias huius vocis significationes suppeditat nobis eruditus Ianus Dousa 11. Centurionatus, sive Plautinar. Explanat. cap. 17 in specie ad Epiced. p. 191.

¹⁸⁰ **Factio** et *factiosus* initio honesta vocabula erant: unde adhuc *factiones histrionum* et *quadrigariorum* dicuntur. Modo autem nomine factionis seditio et arma vocantur. Fest. R.

fictum mendacium simile veritati; **Vanum** nec fieri potest, neque est verisimile. **Falsum** loqui mendacis est; **fictum** callidi; **vanum** stulti. **Falsum** loqui culpae est; **fictum** virtutis; **vanum** vecordiae. **Falsis** decipimur, **fictis** delectamur, **vana** contemnimus. Donat.

Fama et **Gloria** saepe sine honore, ut **honor** saepe sine fama et gloria existit.

Fama et **Rumor** saepe coniunguntur. Cato in Q. Thermum: *Rumorem, famam flocci fecit*. Varro de Vita Pop. Romani IV: *Rumores, famam differant licebit*. Ea nonnulli ita distinguunt, ut **fama** sit tota civitas, seu vicinia, aut certe maior pars aliquid dicat; **Rumor**, si saltem pars aliqua. Quae tamen differentia non semper observatur. Liv. II. 49: *Manat tota urbe rumor*. Fenestella Historiar. XXII: *Secundo quidem populi rumore coepit*. Quare verius est hoc differre, quod **rumor** est sermo quidam particularis, in populo recens natus, et sine ullo certo auctore dispersus cui malignitas, ut Quinctilianus ait, *initium dedit, incrementum credulitas*; **fama** est communis quaedam ac consentiens opinio et tanquam publicum civitatis testimonium, quum tota civitas vel vicinia, aut certe maior pars aliquid dicit. **Fama** rei antiquae et novae, **rumor** novae tantum est. Cic. Fam. XII. 10: *Quotidie, quae volumus, audimus, sed adhuc sine capite, sine auctore; rumore nuncio*.

Familia est series omnium agnatorum, qui ex eadem gente ac domo prodierunt, et cognomine distinguuntur¹⁸¹. **Gens**¹⁸² in se continet universum genus, ad quos omnes stirpes referuntur, ideoque idem est, quod natio vel populus regionem quamdam incolens. Ut Iulia **gens** patricia habuit Iulios et Caesares. Unde duae Iuliae gentis familiae fuerunt, una Iuliorum, altera Caesarum. Svet. Caes. VI: *A Venere Iulii, cuius gentis familia est nostra*. Id. Ner. I: *Ex gente Domitia duae familiae claruerunt, Calvinorum et Ahenobarborum*. Liv. IX: *Duorum Potitiorum familias fuisse, cum gens Potitia tota interiit*. Id. XXXVIII: *P. Scipio Nasica habuit orationem plenam veris decoribus, non communiter Corneliae gentis, sed propriae familiae suae*. Interdum tamen **familiae** appellatio latius patet, ac **gentem** significat. Lib. XI. de Fabiis: *Omnes unius gentis*. Et mox: *Ibant unius familiae duces*. Festus: *Familia antea in liberis hominibus dicebatur, quarum dux et princeps generis vocabatur pater et mater familias. Unde familiae nobilium Popilliorum, Valeriorum et Corneliorum*.

Familia ad dominum non refertur, cum amici familiares sint, **familiaricum**, quod servo competit, ut sagum, gladius. Corn. Front. R.

---

¹⁸¹Conf. Rudolphi Godofredi Knichenii, viri politissimi, Oper. Polit. I. 4. Thes. II. 192 seq. et Scharidii Lexic. iurid. 265. col. a. ubi ex lege 144. seq. de VS. extat **familiae** appellationem non solum ad personas, sed et interdum ad rem referri, inque hac posteriore relatione haereditatem, sive res haereditatem, sive res haereditarias denotari. Leg. Wilhelmi Ludwelli commentar. Inst. III. t. 28. § 4. 641. edit. 2. Quis autem **familiae** emtor olim (in primis apud Romanos) fuerit, tradit Antonius Hotmannus in Observ. de Vet. Ritu nuptiar. 25. 312. ed. Amstel. in f. 12ma.

¹⁸²**Gens** distinguitur nomine, **familia** cognomine. Denique, cum et **familiae** denuo in novas stirpes abirent, factum est, ut stirps distingueretur agnomine. Agnomen vero aliquando etiam rem aliquam gestam, vel factum habitumque corporis aut animi indicabat. Praenomen personae erat proprium. **Gens** complectitur in se familias, **familia** vero stirpes, in quas abiit. R.

Familiaritas consistit in ratione vitae, et quotidiana consuetudine, et est potissimum propter usum; **Necessitudo**¹⁸³ in coniunctione singularis amicitiae, voluntatis, sanguinis atque affinitatis; **Societas** in privata fere rerum communione; **Collegium** in publico instituto; **Sodalitas** in hilaritate; **Necessitas** inter illos est, quibus carere non possumus; **Gentilitas** fit ex familia hominum ingenuorum eiusdem nominis; **Amicitia** animorum coniunctione, et datur etiam inter absentes; **Amor** potest esse sine amicitia; **Coniunctio** ἀπλῶς posita, mutuis officiis absolvitur; ceteroquin enim habemus coniunctionem sanguinis.

Famosus, qui laudis vel vituperii, **celebris** qui honoris causa appellatur. **Famosus**, de quo omnes loquuntur, **celebris** quem prudentes modo cognoscunt et loquuntur. R.

Famulus dicitur, quicumque in ministerio est; sive servus sit, sive liber bona fide nobis serviens; et est proprie domesticus minister mercenarius. **Servus** est, qui alieno domino subiicitur. Ulpianus ad edictum Aedil. Curul. D. de Aedil. I. l. 28: *Familiae appellatione omnes, qui in servitute sunt, continentur, etiam liberi homines, qui bona fide ei serviunt.*

Fanum proprie est area et solum certis atque solemnibus verbis quasi fando sacratum, seu est templum in loco edito, a φαῖνὸν conspicuum; **Templum** vero aedificium sacrum; vel, **fanum** est templum minus, ut sacellum. Cic. Catil. IV. 10: *De aris, de focus et fanis ac templis.* Svet. in Caes. LIV: *In Gallia fana templaque deum donis referta expilavit.* Arnobius VI: *Spatiosa templorum defanata ponebant.* Sed haec fere semper confundi, nemo mediocriter harum litterarum peritus ignorat.

Far et **Farinam** differre lippis notum est et tonsoribus. Sed datur etiam far facticium, quod cum farina a qua tamen differt, facile confundi potest. Gesnerus. Est etiam far quoddam facticium, a farina diversum, forte minus subtile, ptisanæ simile. Cato R. R. 143: *Farinam bonam, et far subtile sciat facere.* Huc pertinet Columella VIII. 4. 1, ubi cibo gallinarum destinantur furfures modice a farina excreti, qui si nihil habeant farris, non sunt idonei nec tantum adpetuntur. Est ergo **far** album illud, quod separare a glumis et furfuribus molae opus est, quod cum in pulverem minutum est, **farina** dicitur.

Fari et **Loqui** hoc differre Varro tradit, quod **fatur** is, qui primam significabilem vocem ore emittit, ut solent pueri; recte proinde Comenius: *Fari discit infans fanda verba in infantia.* **Loquitur** autem is, qui suo loco quodque verbum scienter ponit. Quae differentia apud scriptores, maxime poetas, non observatur.

Fas (quod fari et facere licet, et propterea iustum est) ad Deos et religionem; **Ius** pertinet ad homines. Sall. Catil. XV: *Catilina multa nefanda stupra fecerat cum Virgine nobili, cum sacerdote Vestae, et alia huiusmodi contra ius fasque.* Italice: *Ed altre cose siffatte contra le leggi umane e divine.* Th. Vall.

---

¹⁸³**Necessitudo** ob merita maiorem amicitiam et voluntatem coniunctionis notat. Cic. Orat. pro Deiot.: *Summam necessitudinem magna eius officia in me, et in exercitum meum effecerunt.* Goclen. R.

Fascia, Taenia, Lemniscus ornamenta muliebria sunt, praecipue circa caput et pectoralia; **cingulum** sive **zona** tunicae fluenti coërcendae servit; **vinculum** coniungit diversa, vel etiam discordia atque reluctantia adstringit compescitque.

Fastus de superbia (est enim affectata verbis et gestibus eminentia) et facit genitivum *fastuum*. **Fastus** de libris, et facit genit. *fastorum*. Agr.

Fateor. V. *Confiteor*.

Fatigatus proprie dicitur is qui vexatione aut molestia aliqua ad corporis lassitudinem deductus est, ut qui tempestate iactatus, aut curru equove duriter vectus. **Fessus** est, qui labore, onere, morbo aut angore deficit. Itaque plus est **fessus**, quam **fatigatus**, nam *fatigatur* lassus, *defatigatur* qui deficit. Liv. IV: *Longo itinere fatigatum et fessum*. Ib. XLVII: *Fessi morbis et longitudine viae*. Sallust. Iug. LIII: *Itinere atque opere castrorum et proelio fessi*. Servius ad Aen. VIII. 232, ita distinguit: *Fatigatum corpore dicimus, fessum quoque animo; cum tamen fatigatus de animo etiam dicatur*. Cic. ad Terent.: *Te nec animi, nec corporis laboribus defatigari*. Diomedes vero: *Fatigatus est*, (inquit), *cum quis per alium laborare compellitur, ut lassatus; fessus vero, cum quis labore deficit, ut lassus*. Quibus verbis quid sibi velit, non satis adsequor.

Fatum, quasi Dii sint fati; **fortuna** pendet ex illo. R.

Fatuus¹⁸⁴ est, qui desipit omnino; **Stultus** qui inepte et imprudenter vel agit, vel loquitur. Alias **Stultus** est, qui corde est hebetior; **Fatuus** autem, qui obtusis plane sensibus. **Stolidus** hebes et vecors, qui proxime accedit ad naturam brutorum. Plaut. Bacchid. V. 1. 2: *Stulti stolidi, fatui, fungi, bardi, blenni, bucones*. Afranius: *Ego meipsum stultum etiam existimo, fatuum esse non opinor*; Arnobius I: *Nos hebetes, stolidi, fatui, obtusi pronunciamur et bruti*. **Fatuus**, qui ingenio et memoria valet quodammodo, sed sine ullo iudicio. **Stultus**, qui iudicandi facultate, quam habet, non utitur, vel abutitur. **Stolidus**, qui nec ingenio, nec memoria, nec iudicio valet.

Feci quasi facinus. **Facere** enim quis et homicidium dicitur; **Commerui** minoris culpa est; **Peccavi** multo minoris, vel levioris. Donat. Terent. Andr. I. 1. 112: *Quid feci, quid commerui, aut peccavi?*

Felix ita natus est; **Fortunatus** cum opibus nomen accepit. Ita **felix** naturae bono fruitur; **fortunatus** commodo temporis. Fronto. **Prosper** dat felicitatem¹⁸⁵. R.

Femina sunt partes inferiores mollioresque, quae se contingunt; **Femora** exteriores, ut Valla censuit. Quae differentia nullius est momenti, neque unquam observatur. Nam ut recte Servius et Charisius adnotarunt, **femur** tantum dicitur, et ab eo declinantur **femoris** et

¹⁸⁴Gravius est **fatui** vitium, quam **stulti**. Isidor. **Fatui** sunt, qui verbis et dictis fatui sunt. **Insulsi** vero corde et animo. **Fatuus**, inepta loquens, a fando dicitur, **insulsus** vero sine sale et sapientia. Donat. R.

¹⁸⁵**Faustus** quasi a favendo dicitur, atque idem est ac **prosper** et **propitius**, unde contra *infaustum* minax et *improsperum*. Terent. Andr. V. 4. extr.: *O faustum et felicem hunc diem!* R.

feminis pro ea parte corporis, quae est a coxa ad flexum pedis. Aliis **femur** dicitur pars superior pedis a natibus ad genua, cui tegendo serviunt femoralia. Tibullus I. 9. 26: *Sed nocuit femori conseruisse femur*. Svet. Tit. XLIV: *Equo quadam acie sub feminibus amisso*.

Feralia diis manibus sacrata festa, a ferendis epulis vel a ferendis pecudibus; **feria** a feriendis victimis appellata. Fest. R.

Ferox natura, **asper** ad tempus, *ferox leo*. R.

Ferre proprie est corpore suo baiulare; **Portare** lectica, aut iumento secum ducere¹⁸⁶; **Agere** ante se pelleri, ut scribunt Iurisconsulti. Liv. XXXIX. 54: *Postremo omnia, quae ferrent agerentve, ademta*. Id. XLVIII: *Quae ferre atque agere possent prae se agentes portantesque*; et XXXIII: *Saucios vehiculis tolli, portarique iubet*. Senec. Ep. XXXI. 9: *Non turba servorum lecticam tuam per itinera urbana ac peregrina portantium*. Quamquam **portare**, interdum generalius accipitur pro **ferre**, **adducere** et **vehere**. Ter. Andr. IV. 3. 6: *Mi homo, quid istuc obsecro est? Quo portas puerum?* Sallust. Iug. XXXIX: *Quas paraverat copias, secum portaret*.

Ferre et **Referre** sunt verba propria et solemnia in rogationibus; alterum ad populum, alterum ad senatum pertinet. Et **ferre** ad populum (vid. Brissonii de Formulis II. 220.) est rogationem, aliamve rem populo proponere ut eam suffragiis suis iubeat aut vetet; **Referre** ad senatum est consulere senatum, et illius sententias ordine rogare post relationem. Sallust. Catil. XLVIII: *Deque ea re postulant, uti referatur*. Cic. Phil. VIII. 11: *Ut consules ad senatum referant*. **Ferre** est cum certo tempore; **Perferre** finem expectat eventus. **Feruntur** onera; **sustinentur** supplicia. Donatus.

Ferus est atrox et saevus¹⁸⁷, **ferox** est elatus, animosus vel effrenis, vel etiam fortis. Attius in Aegisto p. 5: *Neque fera hominum pectora frigescent, donec vim persenserint imperii*. Sallust. Iug. XIV: *Sceleribus suis ferox atque praeclarus est*. Id. ib. CVI: *Ille animo feroci negat*. Sed et **ferus** de inanimatis quoque dicitur, **ferox** de animatis tantum. Ennius Annal. III. 76: *Scutis feroque ornatur ferro*, id est, hostili. Sisenna Historiar. IV.: *Partim fera vite, partim lauro et arbusto, ac multa pinu ac murtetis abundant*: quod est agresti vite.

Festinare¹⁸⁸ est temere et praecipiti celeritate aliquo contendere, seu aliquid celeriter agere: **Properare** cito et strenue progredi¹⁸⁹, ut eo quo velis, pervenias; **Maturare** est neque citius, neque serius, sed in tempore procedere, ut Gellius et Macrobius tradunt.

¹⁸⁶Perottus In Cornucopiae epigr. XXXV. col. 851. seqq. dicit, quod **portare** duobus modis usurpari potest, *uno* quum iumentis, aut curribus aliquid nobiscum ducimus; *altero*, quum nostro corpore, imitatione iumentorum, portamus.

¹⁸⁷Huius vocabuli antitheta in primis sunt humanus, mansuetus, misericors, mitis, civilis atque sapiens. Vid. Gambarellae lib. Oppositor. p. 282. Et ut **asper** ad tempus est, sic **ferus** natura. Virg. Aen. II. 326. seq.: *Ferus omnia Iupiter Argos transtulit*.

¹⁸⁸**Festinare** et **properare** utraque in se tumultuariam celeritatem habent, hoc tamen differunt, quod qui **festinat**, multa quidem inchoat, sed nihil perficit, qui autem **properat**, inchoata quidem ad exitum perducit, sed tamen, urgente celeritate, nulla necesse est non omnino absolute fieri. **Maturare** autem est, quod nec serius est, sed medium quoddam, ut poma *matura*.

¹⁸⁹H. e. celeriter ire ἀπὸ τοῦ προπορεύειν, quod procedere seu porro tendere denotat.

Festus ita distinguit. **Festinat**, qui coactus necessitate, quod inchoavit, raptim tractat, nec perficit plane; **maturat** qui in tempore, atque per otium, nec serius, nec citius, aliquid aut segniter facit; **properat**, qui celerat, ne transigendi occasio elabatur. Virg. Georg. I. 259. seqq.: *Frigidus agricolam si quando detinet imber, Multa forent quae mox coelo properanda sereno, Maturare datur.* Sallust. Iug. LXIV: *Animo cupienti nihil satis festinatur.* Nonius ita distinguit, ut **festinare** sit corporis necessitatibus obsequentis, **properare** animi studiose ad res aliquas contendentis. Sed haec sunt grammaticorum argutiae, quae veterum auctoritate refelluntur, apud quos haec tria verba promiscue significant accelerate. Tantum illud **festinare** motum et celeritatem maiorem exprimit. Sic quod dixit Cic. Cluent. LXI: *Mortem maturabat inimicus.* Hoc Lucr. VI. 772: *Mortem quae possent accelerare.* Tac. Ann. II. 31: *Voluntariam mortem properavisset.* Cf. Gell. X. 11; Macrob. Saturn. VI. 8. V. *Properare.*

Festinatio et **Celeritas** differunt. Cic. de Off. I. 36: *Cavendum est, ne in festinationibus nimias suscipiamus celeritates.* **Celeritas** igitur plus est **festinatione**.

Festivitas in dictis, **facilitas** vero in animo et factis. Donat. R.

Festus dies. *Dies festi* diis dicati sunt, illis insunt sacrificia, epulae, ludi, feriae, Macrob. Sat. I. 16. **Feriis** solummodo insunt sacrificia, quibus **feriis** homines se abstinebant omni opere. Deinde **feriae** erant stative, quae quotannis certo suo die redibant; conceptivae, quae senatus vel pontificum iussu quotannis dies suos accipiebant; imperativae, quas consules vel praetores pro arbitrio potestatis novas indicunt. Macrob. R.

Fideiussor dicitur, qui pro alio stipulatione se obstringit¹⁹⁰; **Mandator** est, qui alteri *mandat*, ut credat, vel fideiubeat. Ita tamquam auctor contrahendi negotii, praecedit; **Fideiussor** vero contractae iam obligationi accedit. Cuius differentiae crebriora sunt in libris Iurisconsultorum D. de Fideiuss. et Mandat., quam ut hic adscribi debeant, exempla.

Fidem habere et **Adhibere** non esse synonyma Westerhovius multis docet ad Ter. Andr. III. 4. 7: *Nam propemodum habeo tibi iam fidem.* **Fidem habere** est alicui credere; italice: *prestar fede.* Nep. in Them. VII: *Quare aequum esse, illos viros bonos nobilesque mittere, quibus fides haberetur.* **Fidem** autem **adhibere** notat fidelem esse; itali: *serbar fede.* Plaut. Rud. IV. 3. 104: *Quamquam ad ignotum arbitrum me appellis, si adhibebit fidem, etsi est ignotus, notus est; si non, notus ignotissimum est.* Observat idem Westerhovius, Ausonium X. 1. discrimen neglexisse, dum scribit: *Si qua fides falsis umquam est adhibenda poetis.* Plura ex eodem addere nolo. Gesnefus in thes. v. *fides*, recte monet, plures ex recentioribus phrasi, **adhibere fidem**, alio sensu uti, quam Plautum. Sic. Sulpic. Sev. de vita Mart. I. 11. 21. conf. Vorstius de lat. merito susp. p. 146. s. Locus Ciceronis De div. II. 59.: *Quod si insanorum visis fides non est adhibenda,* dubius est.

---

¹⁹⁰**Fideiussor** quomodo differat ab *expromissore* leg. Gregorii Frantzii Icti celeberrimi commentar. in instit. Iustin. III. 21. Princ. nom. 6. p. 418. **Fideiussores** autem his temporibus difficillime atque raro reperiri, tradit Ictorum laboriosissimus Antonius de Re in Tract. Novo de Iuramento calumniae cap. 15. num. 216. ubi causam statim addit his verbis: *Quoniam mundus sit totus dissolutus fideiussionibus, et qui fideiubet, ponat in primis sibi ante oculos et proponat, pati mille persecutiones a creditoribus, immo a debitore ipso, pro quo fideiussit* etc.

Fidens est constans et fortis, et quidem plerumque in bonis; **confidens** est audax, temerarius atque improbus, et sic plerumque in malis. Cic. Tusc. III. 7: *Qui fortis est, idem fidens, quoniam confidens mala consuetudine loquentium in vitio ponitur.*

Fides aliud est, quam **fidelitas**, et **fidus**, quam **fidelis**. Nam **fides**¹⁹¹ animo, **fidelitas** re declaratur. Plaut. in Trin. V. II. 2: *Cui fides fidelitasque amicum erga aequiparet suum.* Id. ib. IV. 4. 3: *Qualin' amico mea commendavi bona? Probo et fideli et fido, et cum magna fide.* Cic. Fam. IV. 1: *Si quem tuorum fidelium voles, ad me mittas.*

Fiducia numquam est sine conscientia; **Confidentia** vero semper cum temeritate. H.

Fidus in maximis; **Fidelis** in minoribus negotiis. **Fidus** est amicus, cui imprimis fidendum; **Fidelis** servus qui fidem praestat¹⁹². **Fidus** nascitur, **fidelis** fit. **Fidus** cui fidendum est, atque huic etiam de iis, quae sunt hominis, et ad hominem pertinent. **Fidelis** est inferior erga superiorem. **Fidus** animo, **fidelis** re ipsa. Sed hae differentiae non ubique satis observantur. Valla IV. 130.

Figura est qualitas, et dispositio totius corporis. Ita hominis **figura** recta est, prona animantium, mundi rotunda; **Forma**¹⁹³ est facies cuiusque rei, et convenientia partium expleta atque perfecta, ut in homine forma regia, liberalis, mediocris. *Illa* discernit genera rerum, et in unoquoque a natura eadem una est. *Haec* species rerum separat, et in aliis alia apparet. **Figura** est circa gestum situmque membrorum; **Status** circa ornatum et habitum vestis, insignium et armorum. Ascon. Ped. **Figura** artis est opus: **Forma** naturae bonum, unde etiam *formosus* dicitur. Fr. R. **Figura** res nobis sistit mathematice, **forma** physice aut moraliter. Varro LL. V: *Fictor cum dicit fingo, figuram imponit; cum informo, formam.* Cicero de Universitate: *A quo enim animante omnes reliquos contineri vellet animantes, hunc ea figura figuravit, qua una omnes reliquae figurae concluduntur.* Id. Off. I: *Formam nostram reliquamque figuram, in qua esset species honesta, eam posuit in promptu.* Lucret. V. 737: *Ordine formarum certo certisque figuris.* Id. II. 777. seq.: *Ut saepe ex aliis formis, variisque figuris Efficitur quiddam quadratum, unaque figura.*

Filii sunt masculini, **liberi** utriusque sexus. Praeterea **liberorum** appellatione continentur etiam nepotes, pronepotes, ceterique ex iis descendentes. Callistrat. Digest. L. 46. 220. R.

Fingere et **Diffingere**. Acron ad Hor. carm. I. 35. 39: *O utinam nova Incude diffingas retusum in Massagetis, Arabasque ferrum*, ita distinguit. **Diffingas** i. e. confusum reformes. Nam, sicut **ingere** formare dicitur, sic et **diffingere** est quassatum reformare. Consentit Gesnerus thes. voce *diffingo*. Sensus est, inquit, ut ferrum, quod retudimus in corporibus nostrorum bello civili, **diffingas**, id est, refabrics adversus barbaros. Male Bentleius hoc loco **diffingas** mutat in *defingas*.

¹⁹¹**Fides** est commendatorum fida executio vel observantia: Taciturnitas vero observantiae genus, in silentio constituta, et in silentio secreta. Donat. R.

¹⁹²**Fidelis** enim officium est, servare aliquid. Don.

¹⁹³Huius vocis, quae alias est media, variam acceptionem vid. apud Doletum in Formul. LL. fol. 63. b. et seq. a. Alioquin forma bona facit formosos, mala deformes, nulla informes.

Fingere¹⁹⁴ (quod aliquando etiam ponitur pro eo quod est **simulare**, quoniam ea, quae simulamus, ita formamus atque componimus, ut vera esse videantur) est formare manu, aut ingenio excogitare rem novam, ut figuli et statuarii, cum ex materia molli statuas et vasa ducunt. Poëtae, cum fabulas componunt, **ingere** dicuntur. **Effingere** est exprimere alterius formam et imaginem. Cic. Off. I. 44: *Apium examina non ingendorum favorum causa congregantur, sed cum congregabilia natura sint, ingunt favos*. Id. Orat. II. 22: *Illum, quem ante delegerit, imitando effingat atque exprimat*.

Firmus de animatis et inanimatis: **Fortis** de animatis, ut *firmissima turris*. Goclen. R.

Fiscus principis non tantum principis, sed et familiae eius; **patrimonium principis** solius principis est.

Fistulam inter atque **Tibiam** hoc discriminis statuit Gesnerus, quod **tibiae** ex ossibus, **fistulae** autem ex buxo, vel arundine fuerint constructae; quarum *illae* originem Minervae, *hae* autem Pani debebant. Aliud discrimen addit cl. Bidermannus in otii litter. T. I. p. 134, quod nempe moduli in **fistula** ore, in **tibia** vero digitis erant temperandi. Ita enim Achilles Tatius Erot. VIII. 477. edit. Salm.: *Ὅσα δὲ ὁ τῆς Ἀθήνας αὔλος ἔντος λαλεῖ, τοσαύτα καὶ ὁ τοῦ Πάνος ἐν τοῖς στόμασιν αὐλεῖ. Ἄλλ' ἐκεῖ μὲν οἱ δάκτυλοι κυβερνοῦσι τὰ αὐλήματα, ἐνταῦθα δὲ σοῦ τεχνίτου τὸ στόμα μιμεῖται τοὺς δάκτυλους*, i. e. quaecumque Palladis tibia, eadem Pana fistula, ori admota, sonat; verum illic digiti temperant, hic autem artificis os digitos imitator. Ab his πλαγίαυλος diversus erat a Lybiae populis inventus, qui a latere inflabatur, quem vastam **tibiam** a Latinis appellatam fuisse Salmasius obs. ad Solin. cum quo Servius conspirat. ad Virg. Aen. XI. Meminit illius Bion. Idyll. III. 52.: *Ὡς εὔπε πλαγίαυλος ὁ Πάν, ὡς αὔλον Ἀθάνα*. Quae verba interpretes gallus, Longuepierre in sua interpretatione ita transtulit: *Pan avoit trouvé l'art d'unir les chalumeaux; eamque interpretationem his verbis excusat: J'ai substitué ici les chalumeaux, c'est à dire, la σύριγξ des Grecs, et la fistula des Latins, dont Virgile donne l'idée par ce vers: Est mihi disparibus septem compacta cicutis Fistula. Parce que cette flute, dont parle Virgile, est plus, que la flute oblique, et qu'il est certain, même plus connu, que Pan en fut l'inventeur*. Plura de plagiulo Schwebelius in nott. ad Bion. et Mosch. 52. sqq. De **fistularum** et **tibiarum** differentia copiosius etiam agit Gasp. Bartholinus in diss. de tibiis veterum, 370. Accedit alia diversitas. **Tibia** est instrumentum musicum, quod inflatur robustius at amplius, quam **fistula**, a qua differre satis indicat ipsum nomen, quum **tibia** ex ossibus, cruribus avium, gruum aliorumque animalium primum facta esse videatur. Plin. HN. XVI. 66: *Calamus vero alius totus concavus, quem syringam vocant, utilissimum fistulis, quoniam nihil est ei cartilaginis atque carnis. Orchomenius est continuo foramine pervius, quem auleticon vocant. Hic tibiis utilior, ille fistulis; conf. Bartholinum de tibiis p. 370.*

Flagitare, est vehementer et plerumque cum strepitu et convicio, h. e. duris verbis, ut flagellis, instando postulare, seu poscere; **Postulare** est verecunde et modeste id, quod iure quodam debetur, rogare. Itaque **flagitare** maiorem vim exprimit. Sunt, qui **flagito** a flamma

¹⁹⁴**Fit**, quod verum est, **figitur**, quod falsum est, **invenitur**, ne temere fiat, **efficitur**, ut in effectum perducatur. Donat. R.

velint deductum, quasi flammam agito, quoniam **flagitare** idem sit, ac vehementer et veluti cum quadam, inflammatione petere. Leg. Perotti Cornucopiae Ep. XIX. col. 736. 1. seqq. Cic. pro Quint. III.: *Tametsi causa postulat, tamen, quia postulat, non flagitat, praeteribo*. Hotomannus: Plus esse voluit Cicero **flagitare**, quam **postulare**, ut, qui **postulat**, si refutetur, non instet, qui **flagitat**, acriter assidueque urgeat. Id. Fam. IX. 8: *Metuo, ne te forte flagitent: ego autem mandavi, ut rogarent*. Quo in loco **rogare** similiter quam **flagitare** minus esse voluit. Sed **postulamus**, quod quasi iure nostro contendimus, **rogamus**, in beneficiis et gratiae loco petimus. **Flagitatur** autem proprie, quod debetur, unde, qui debitam pecuniam poscunt, *flagitatores*. **Flagitare** esse cum strepitu quodam et convicio petere, ipsae litterae Fl, ut graece φλ, indicare videntur. Donatus ad Ter. Eun. II. 3. 90: *Flagitatio a strepitu dicitur, unde flamma et flagella et flagitare, id est personare intelligimus dici*. V. Gesn. thes. voce *flagitio*. Conf. l. 1. § 2. D. de Postul.

Flagellum atrox erat olim poenae, et quidem servilis, genus. Atrocius **virgae**. Cic. pro Rab. IV: *Porcia lex virgas a civium romanorum corpore amovit, hic misericors flagella retulit*. Atrocius **scutica**. Hor. Sat. I. 3. 19: *Ne scutica dignum horribili sectere flagello*. Atrocius **fustes**. L. in servorum 10. ff. de poenis.: *Ex quibus causis liber fustibus caeditur, ex his servus flagellis caedi et domino reddi iubetur*. Differentia haec in germanorum quoque lingua indicari potest. Hi enim **flagella** *Spitzruthen*, **virgam** *Ruthe*, **scuticam** *Peistche*, **fustes** *Prugel* dicunt. **Flagella** vero summas arborum partes fuisse, Servius tradit. Calepinus **flagella** etiam aurigarum, esse autumat, quae excussa clarum reddant sonum, idque probare conatus ex Martialis XIV. 55: *Proficies nihil hoc caedas licet usque flagello*, et Virg. Aen. V. 578: *Signum clamore paratis Epytides longe dedit, insonuitque flagello*. At vero sonitus tantum illam nondum probat significationem. Servius hunc locum per virgam exponit, quae sonat in morem **flagelli**. Adde Martialem X. 65, **scuticam** paedagogis tribuere et **ferulam**. Igitur servile **flagellum** durius utraque fuit. **Ferula** milites quoque caedebantur, si quid contra disciplinam facerent. **Fustes** iisdem impingebant ob gravius delictum, ob levius autem crimen, praesertim si cives romani essent, tantum **vite** percutiebant.

Flagitium V. *Facinus*.

Flagrat dicimus, quoties incendium significatur, quod alitur, ut *flagrantibus aris* apud Virg. Aen. XII. 171. Sed quoties odor, qui fracta specie maior est, per R. dicimus **fragrat**, ut: *thymo fragrantia mella*¹⁹⁵.

Flavum dicimus rubeum, sicut: *flava Ceres*; **fulvum** nigrum. Hor. Od. II. 13. 21: *Quam paene fulvae regna Proserpinae*. **Fulvum** rubeum et nigrum, ut: *fulvum leonem, fulvam aquilam*, et *fulvum aurum*. Sic Virg. Aen. XII. 792: *Fulva pugnans de nube tuentem, quae haberet igneum de coelesti et sordidum de lugubri, aut certe de Aenea iracundiam, de Turno tristitiam*. **Fulvum** certe aurum, cui ad decorem splendoris sui ingeniti aliquid addatur. Agraet. R. **Flavum** colorem simplicem, **fulvum** et nigro et rubro denotat. R.

¹⁹⁵ Apud eundem Georg. IV. 169. et Aen. I. 436. Conf. Nicol. Erythraei Index in hos Virgiliti locos, litt. F.

Flere est lacrymis dolorem suum testari, quod cum fit effusius, dicitur **lacrymare**; **Gemere** est moeste suspirare, seu crebra suspiria cum lugubri sono edere; **Lamentari** sive **miserari** est cum eiulatu aegritudinem animi aperire¹⁹⁶; **Plorare** vero est voce flebili et querula dolorem ostendere. **Plangere** fit percussu membrorum. **Vociferari** est immani voce aut dolorem aut indignationem ostendere. Enn. in Annal.: *Flentes, plorantes, lacrumantes ac miserantes*. Ter. Phorm. I. 2. 46: *Suam matrem lamentari mortuam*. Sen. Ep. LXIII: *Lacrymandum est, non plorandum*. Plaut. Amph. V. 1. 47: *Uxorem tuam gementem neque plorantem audivimus*.

Fluctuo animo, **fluctuor** animo et corpore. R.

Flumen idem fluit et manet; ideoque ceteris fluviis maior est. **Fluvius** temporibus siccatur. Quamvis aliis aqua perenne defluens dicatur. Corn. Front.

Fluvius et **Flumen** est, quod fluit continue: **Amnis** id flumen est quod circuit aliquid, nam ab ambitu amnis. Itaque Tiberis amnis, qui ambit martium campum et urbem. Varro LL. IV. 9. Festus: *amnis proprie dicitur a circumnando, quoniam ex graeca praepositione sumtum, quae est ἀμφί, significat circum, et nare, fluere*. Conf. Gesn. thes. voc. amnis.

Foederati V. *Socii*.

Foedus est, quod iussu populi, atque senatus auctoritate per facialem sacerdotem solemniter feriebatur; **Pactio** est conventio paciscendae amicitiae et societatis causa, certis conditionibus firmata¹⁹⁷; **Sponsio** est quae a magistratibus et imperatoribus iniussu populi fiebat, atque deditione eorum per quos facta esset, infirmabatur. Ita **foedus** pactione, **pactio** sponsione firmior et stabilior fuit, vel, **foedus** sanciebatur religione, **pactio** et **sponsio** firmabantur poena, auctore capto. Cic. Caecin. XXIII: *Quae lex, quod foedus aut pactio*. Id. ad Quir. post redit. V: *Quum omnium provinciarum pactiones quum omnia cum omnibus foedera*. Sallust. in Jug. XXXIX: *Suo atque populi iniussu nullum potuisse =foedus= fieri*. Liv. IX. 5: *Consules profecti ad Pontium in colloquium, cum de foedere victor agitaret, negarunt, iniussu populi foedus fieri posse, nec sine feacialibus caeremoniaque alia sollemni. Itaque non, ut vulgo credunt, Claudiusque etiam scribit, foedere pax caudina, sed sponsione facta est*. Id. ibid.: *Tam sponsiones, quam foedera sancta esse apud eos homines, apud quos iuxta divinas religiones fides humana colitur, sed iniussu populi nego quidquam sanciri posse, quod populum teneat*.

Fenero dicitur dantis, sed **feneror** accipientis. Qui **feneratur**, ad usuram accipit: qui **fenerat**, feneri exponit seu ad usuram dat. Cicero aliquando hoc discrimen non observat, fenerari enim accipit pro fenerare, ut: Amic. IX: *Neque enim feneramur beneficium*. R.

---

¹⁹⁶Huc referendum: **Queror** quoque, quod idem est **Lamentor**. Nam **lamentando**, quae res sit, quae nos agat, explicare solemus. Quidam tamen **lamentor** a **queror** sic distingui dicunt, ut **lamentari** sit voce querula, et tristi oratione cladem suam testari.

¹⁹⁷Ergo **pactio** est generale, **foedus** speciale; **pactio** item est duorum et plurium; **foedus** semper ad plurimos attinet; **foedera** porro sunt publica; **pactiones** etiam privatorum. Vid. Goclenii Observationes LL. p. 383. Omne **foedus** est pactio sed non omnis **pactio** est foedus. **Foedus** enim est species pacti. **Sponsio** est obligatio eius, qui alteri aliquid promisit.

Fenus et **Mutuum** varie differunt. **Mutuum** erat gratuitum, neque usurae debebantur; **fenus** exhauriebat debitores. *Illud* sub amico ad spectu dabatur, *hoc* inexplebilis habendi cupiditas invenerat. **Mutuum** est honestum, **fenus** bonis omnibus turpe videbatur. Porro **mutuum** ad tempus necessarium dabatur, **fenus** in certum statumque diem. Diximus, inquit, Heineccius in syntagm. A. R. L. III. tit. 15. § 6., contractum fenoris proxime cedere ad locationem, conductionem, quia nummi usui dantur et accipiuntur certa mercede. Unde Hor. Sat. I. 2. 9: *Omnia conductis coëmens obsonia nummis*. Ubi nummi conducti, sunt fenore sumti. Sed **fenus** tamen proprie non est locatio, quia nummorum non usus, sed abusus est. Accedit, contracta locatione eadem rem reddendam esse, contracto fenore non item. Quare in negotio usurario duplex intervenit contractus, mutui puta et fenoris, quorum ille re, id est stipulatione initur. Neque enim citra stipulationem fenus contrahebatur, nisi nauticum, D. de naut. fen. V. § 1. et VII. Item **fenus** reipublicae, vel mensae argentariae, ut et in his rebus, quae mensura constant. Cuiaccius obs. XIII. 15. R.

Fenus et **Usura** differunt, ut Graecorum δάνειον et τόκος. Hinc satyricus mercedem fenoris dixit pro usura fenoris: et Isidorus ex antiquiore aliquo auctore usuram definit incrementum fenoris, ab usu aeris crediti adpellatam. Ubi **fenus** idem est ille cum aere credito, cuius incrementum, vel accessio, **usura** dicitur. Quam differentiam inter fenus et usuram Ictos neglexisse Salmasius queritur de Usur. p. 81: *Molinaeus*, inquit, *haec si observasset, non dixisset, usuram et fenus idem esse, et synonyma proprie loquendo, nisi, quod usurae nomen latius patet in iure, quia fenus non capitur, nisi pro usura stricte sumta videlicet in mutuo*. Sed rectius monet cel. Gesnerus in thes. voc. *fenus*, utrumque τὸ **fenus** notare et ipsum caput, seu pecuniam ea conditione creditam, ut usura eius nomine solvatur, et **usuram** seu impendium, quod pro usu aeris alieni datur. Falsum enim est Salmasius, qui priorem intellectum solum pro vero et proprio habuit cap. 2. et 5. meliora docuit Gronovius in mantissa pecun. vet. cap. 1. p. m. 93. seq. Exempla rem declarant. Svet. Octav. XXXIX: *Pecuniam levioribus usuris mutuati graviore fenore collocassent*. Quidquid sit, scriptores utique his vocabulis utuntur pro synonymis; sed inde non sequitur, semper fuisse synonyma, quum differentia harum vocum non interierit.

Foetus generale omni animanti etiam homini, speciatim avium et piscium; **Catuli** ferarum, speciatim eorum animantium, qui clausis oculis in lucem eduntur; **Pulli** pecudum, qui apertis oculis nascuntur inter pecora, maxime vero de gallinis dicitur; **Hinnuli** cervarum, caprarum, leporum et similibus. Valla IV. 71. R.

Fora sunt loca nundinationis et negotiationis, vel iudiciorum et litium exercendarum sedes; **Fori**¹⁹⁸ sunt tabulata navium, sive spatia in navibus apertiora, per quae incedunt item canales angusti et oblongi. Sunt et **fori** area theatri, ubi eduntur spectacula. **Forum** autem in singulari masculino pro quodlibet scamno sumi, testatur, Gifanius loc. persaepe cit. p. 99. Cic. de Sen. VI: *Cum alii malos scandant, alii per foros cursent, alii sententiam exhauriant*. Virg. Aen. VI. 411: *Deturbat laxatque foros*. Varro. de Vita Populi Rom.: *Fori longi cum operculis*.

---

¹⁹⁸**Forum** in singulari masculino significare locum apertum ac patentem, satis notum est, unde et *gladiatores foros facere* dicuntur, cum longo sectantur circuitu. Non. R.

Forcipes sunt medicorum, quibus dentes evellunt, vel spicula vulneribus extrahunt, item fabrorum, quibus ferrum, ignem, aliudve quid tenent¹⁹⁹ quasi forcipaces, quod forbum, id est, calidum capiunt; **Forfices** sunt sartorum et tonsorum, quibus pannos, fila et crines incidunt, vel amputant. Lucil. Sat. XIX: *Quivis forcipibus dentes evellere*. Virg. Aen. XII. 404. seqq.: *Necquicquam spicula dextra Sollicitat, prenatque tenaci forcipe ferrum*. Id. Aen. VIII. 453: *Versantque tenaci forcipe massam*. Colum. XII. 43: *Si qua sunt in ea vitiosa grana, forcibus amputant*. Charisius et Papirianus grammatici volunt dici **forcipes** tonsorum, quod pilum secant. Sed haec vox apud idoneos auctores nullibi exstat.

Forica est secessus publicus, in quem onera ventris deiiciuntur: a quo *foricarii* appellati, qui foricarum vectigal conducebant. Alias *foricarii* foricas, aliasque res sordidas tractant.

Latrina est privata et familiarica sella. Iuvenal. Sat. III. 36. seq.: *Munera nunc edunt, et verso pollice vulgi quemlibet occidunt populariter, inde reversi Conducunt foricas*. Paulus Ictus D. de Usuris. XVII.: *Fiscus ex suis contractibus usuras non dat, sed ipse accipit, ut solet a foricariis, qui tardius pecuniam inferunt*.

Forma oris et naturae, **Figura** artis, **Pulcritudo** totius corporis. **Forma**, immobilis et naturalis, **vultus** movetur et fingitur. **Vultum** sibi fingere multi possunt, **formam** nemo. Donat. R.

Formosus est forma praestans; **Speciosus** saepe pro pulcro ponitur. Ulpianus tamen *speciosas personas* dici affirmat clarissimas personas utriusque sexus. Immo et *formosum fortem* quoque denotare, Dousa Fil. Plautin. Explanation. III. 13. in spec. ad Milit. Glorios. p. 267. auctor est. H.

Formosus et **Pulcer** Vavassor. in antiq. p. 592. ita distinguit: *Videntur formosa non posse dici, quae sensu carent, aut quibus quasi sensus non tribuitur, ut, oratio, vestis, domus formosae non dicantur, sed pulchrae; formosus tamen annus appellatur, ceu quaedam quasi persona*. **Venustus** item et **formosus** ita differunt, ut *illud* tantum de feminino sexu dicendum videatur, quia est a Venere, quam tamen differentiam non exacte observant veteres.

Fornax est balneatorum, pistorum et figulorum, a quo *fornicarius*, qui fornacem custodit, et *fornicator*, qui in balneo accendendi ignis curam habet. In genere autem **fornax** est focus occlusus, calefaciendo conclavi destinatus. **Furnus** est pistorum tantum. Unde furnarius ἰπνοκαύστης, sive καμινοκαύστης, et furnaria ministerium furnarii. Svet. in Vitell. II: *Antiochi cuiusdam furnariam exercentis filia*. Ulp. ad Edictum 18. L. 29. D. ad Legem Aqu.: *Si fornicarius servus coloni ad fornacem obdormisset*. Paulus ad Vitellium D. de Instr. L. XIV. 2: *Continetur autem et fornicator*.

---

¹⁹⁹Vid. Virgil. Georg. IV. 175. ubi Vulcani Cyclopes ait versare tenaci **forcipe** ferrum.

Fors²⁰⁰ est factorum lex, **Fortuna** est eventus incertus. *Ill*a est Graecorum εἰμαρμένη; *haec* τύχη. Inde et **fortuna** pro bonis atque facultatibus nonnumquam usurpatur. Sic Cicero statim ab initio ferme orationis pro Rabirio sat mire dicit *fortunae opes*, de cuius distinctione multa habet Clericus arte Crit. Vol. I. p. 228. ut multis inquit, confunduntur, quod loco Lucani V. 61. et Curtii X. 5. comprobatur. **Fors fortuna** est fatalis eventorum causa. Accius in Andromeda p. 9. ubi Stephanus ex Nonio addidit, **fortem** esse casum temporalem; **fortunam** vero ipsam Deam: *Quibus natura prava magis, quam fors et fortuna obfuit*. Lucil. Satyr. XII: *Aut forte omnino, aut fortuna vincere bello*. Ter. in Phorm. V. 6. 1: *O fortuna o fors fortuna, quantis commoditatibus!* In quem locum Donatus: **Fortuna**, inquit, dicta est incerta res. **Fors fortuna** eventus fortunae bonus. Aliud **fortuna** est, aliud **fors fortuna**; nam **fors fortuna** est, cuius diem festum colunt qui sine arte aliqua vivunt; huius aedes trans Tiberim est. Varro de LL. V. 3: *Dies fortis fortunae adpellatus ab Servio Tullio rege, quod is fanum fortis fortunae secundum Tiberim extra urbem Romam dedicavit iunio mense*; v. Gesn. thes. l. c. Interdum tamen **fors** pro ipsa **fortuna** ponitur²⁰¹. Scaliger ad Manilium: *Vulgus indoctum nescit distinguere forte a sorte*. Catullus LXIV. 238: *Agnoscam cum te reducem fors prospera sistet*. Ovid. Fastor. II. 782: *Audentes forsne Deusne iuuet*: quod est in veteri proverbio: *Fortes fortuna adiuvat*. Taubmannus ad Plauti Bacch. III. 8. 75: *nam ni illic hodie forte fortuna foret*, ita commentatur. **Fortuna**, dea incerti eventus: culta, quae posset prodesse et obesse. **Fors fortuna**, dea prosperi eventus, quae tantum prodesse. *Ill*a dubia dicta est, *haec* etiam fors absolute nonnumquam legitur, et celebrabatur ab infimae sortis hominibus, operariis, rusticis, servis, et omnibus, qui sine arte aliqua viverent. Invocatur a comicis servis, ut passim apud Terentium.

Forsitan est adverbium dubitandi; **forte** casus ablativus a voce fors fortis. *Illud* est Italis: *forse*; hoc autem: *per avventura, a caso*. Th. Vall.

Fortis ille dicitur, qui in rebus adversis non perturbetur, dolores constanter ferat, neque ad pericula exhorrescat. **Strenuus**, qui ad res gerendas impiger sit, alacer ac promptus. Priori opponitur *timidus*; posteriori *iners* atque *ignavus*. **Robustus** et **Validus** proprie pertinent ad corpus. Sall. Catil. LI: *Decium Silanum, virum fortem ac strenuum*. Quintil. XII. 3: *In proeliis strenuus et fortis*. Cic. Phil. II. 32: *Caesari obviam longissime processisti: celeriter isti, redisti, ut cognosceret te si minus fortem, attamen strenuum*. Th. Vall.

Fortitudo venientibus obstat; **Patientia**, quod iam adest, tolerat et perfert. Cic. in Part. Orator.: *Magnitudo animi uno genere fortitudinem et patientiam complectitur*. R.

²⁰⁰**Fors** est casus temporalis; **Fortuna** ipsa Dea. Quem falli necesse est, si **forte** poni etiam pro **fortuna** illa gubernatrice neget, quod exempla satis ostendunt, a cel. Gesnero thes. v. *fors* prolata.

²⁰¹**Fors** et **fortuna**, inquit Comenius, videntur esse fortuita et fortuito contingere; quae tamen non forte eveniunt, quia Deus est, qui alium prae alio fortunat. Alias fuere nonnulli ex antiquis, quibus neque **fortuna**, neque **casus** quicquam essent praeter fatum. Omnia enim ex causarum connexionem pendere putarunt. Alii maluerunt talia esse quaedam; quaedam vero sine causa necessaria evenire. Quae si esse possent in consultatione posita, **fortunam** fecerunt auctorem; sin temere atque ab inanibus proficiscerentur, v. g. montis ruina, **casum** nominarunt. Haec Iul. Caes. Scaliger Poëtic. cap. III. 1. p. 188. ed. V. Ex quo apparet, **fortunam** physice sumtam esse in rebus secundum electionem; **casum** vero in iis rebus, quae fiunt sine electione.

Forum. V. *Platea*.

Fratres dicuntur, qui eodem patre nati sunt: **Germani** qui eandem matrem habent. Quam differentiam tradidit Varr. de Gradibus I: *Germanus*, inquit, *de eadem genitrice natus est, non ut multi, de eodem germine, qui tantum fratres dicuntur*. Sed, quod pace Varronis dicere liceat, vana est haec differentia, nec ab idoneis auctoribus observatur. Alias datur inter **fratres** proprie sic dictos haecce differentia, ut alii sint germani, qui ex eodem patre et eadem matre procreati; alii uterini, qui ex eadem matre, sed ex diversis patribus nati; alii vero agnati, qui ex eodem patre, sed ex diversis matribus orti. Ut vero matris amor, quam patris erga filios longe est tenerior; ita inter fratres habere se videtur. Nam qui eadem matre sunt geniti et uterini vocantur, plus quam de substantia eadem participant. Vid. Lorini Tom. II. Comment. in V. 9. Psal. LXVIII. 264. Ter. in Adolph. II. 4. 4: *Te habeam fratrem, o mi Aeschine, o mi germane!* Id. in Andr. I. 5. 67: *Si te in germani fratris dilexi loco*. Hoc ergo differunt, quod **germani**²⁰² sunt, qui eundem utrumque parentem habent. **Fratrum** nomen generale est, quo et *fratres germani* continentur, et *fratres consanguinei*, qui de uno patre nati sunt, licet diversas matres habeant, et *fratres uterini*, qui ex eadem matre tantum geniti sunt; item *fratres patruales*, qui ex duobus patribus procreantur; quae omnia in iurisconsultorum (D. de Gradib. leg. 1. § 6. Novell. 118. c. 2. et 3.) et aliorum scriptorum libris passim occurrunt.

Fraus V. *Dolus*.

Fremere est magnum sonare. Virg. Georg. II. 160: *Fluctibus et fremitu assurgens Benace marino*. **Fremere** est emittere sonum varium et turbulentum, seu murmur edere prae ira, qualis exaudiri solet in tumultu populari, in hostili congressione et in mari furentibus ventis, unde et *fremor*, qui est rumor hominum, *fremitus* ferarum. Agret. **Frendere** cum gemitu vel iracundia miserum aut minax sonare. Virg. Aen. III. 663: *Luminis effossi fluidum lavit inde cruorem, Dentibus infrendens gemitu*. **Frendere** est strictis et concussis dentibus minaciter sonare, ut faciunt irati et furiosi. Virg. Aen. I. 563: *Cuncti simul ore fremebant*.

Frondes sunt arborum; **Folia** sunt tam herbarum et florum, quam arborum; cur autem frondes arboribus atque plantis datae, leg. Rhodiginus L. A. XXXII. cap. 26. c. 1519. Lucr. V. 970: *Circum se foliis et frondibus involventes*.

Frondeum est totum de frondibus, ut truncus; **Frondosus** vero est lucus. Serv.

Fruges²⁰³, sunt, quae siliqua, seu folliculo continentur, ut faba, lupinum, et reliqua legumina; **Frumenta**²⁰⁴, quae aristam habent, ut triticum, avena, hordeum et alia, quae nondum demessa, appellantur *segetes*. Cic. Verr. V. 7: *Olei et frugum minutarum*. Ulpianus ad

---

²⁰²**Frater** ex patre aut matre esse potest, **germanus** ex ambobus iisdem. Serv. R.

²⁰³**Fruges** dicuntur omnia, ex quibus grana legimus. Sed **frugum** duo sunt genera, frumentum ec legumen. **Frumentum** est, ut triticum, hordeum et similia, quae falce metimus. Legumen autem, ut est, faba, cicer, et similia, quae non metimus, sed manu legimus. Christoph. in Virgil. Georg. I. R.

²⁰⁴Antiquos, eosque litteras graecas ex latino agro plane extirpantes, pro Phryges etiam **fruges** dixisse, Ian. Laurenbergius in antiquario p. 287. col. a. auctor est.

Sabinum D. de Usu et Hab. XII. 28: *Neque foliis, neque oleo, neque frumento, neque, frugibus usurum*. Sed interdum **frugis** nomen generale est²⁰⁵, quando nempe denotat, quicquid, teste Spigelio, ex fructu terrae in alimoniam vertimus. Nam Plin. HN. XVIII. 9, facit duo genera **frugum**: *Frumenta, ut avena, triticum, hordeum; Legumina, ut faba, cicer*. Plin. Ep. V. 6: *Medios (Tiberis) agros secat, navium patiens, omnesque fruges devehit in urbem, hieme dumtaxat et vere*. Et Julianus Jurisconsultus tradit D. de Verb. Signif. LXXVII. **Frugem** appellari omnem redditum, non solum qui ex frumentis aut leguminibus, verum etiam, qui ex vino, vel ex silvis caeduis, vel cretae fodinis, lapicidinis percipitur. Qua notione *fruges arbores* dixit Cornificius: *Ut folia, quae, frugibus arboreis tegmina gignantur*.

Fru²⁰⁶ est omnem rei fructum et commoditatem percipere, neque ad necessitatem modo, sed et ad delectationem et compendium convertere; **Uti** ad necessarium vitae usum cultumque accommodare. **Fru** est re aliqua delectari, sine respectu ad alia commoda. **Ut** vero re ilia, in qua non constituimus finem, sed alterius rei gratia. Dum **utimur** aliqua re, ulterius tendimus; dum **fruimur**, in illa quiescimus. Utor armis, domo, liberis, praeceptore, diligentia operaque, ut inde emolumenti aliquid bonique consequar. **Fruor** bonis meis, tuo adspectu, tuo colloquio, tuo cantu, i. e. delectationem voluptatemque percipio ex hac re, atque ex huius rei usu. Ita sapiens honestis iocis et lusu **utitur**, stultus **fruitur**, ille iocatur, ut non deficiat a labore, hic tantum ut delectetur; ita **utimur** instrumento, non **fruimur**. Itaque plus est **frui**, quam **uti**. *Hoc* enim respicit caduca et fluxa; *illud* vero constantia. Sic Augustinus: *Utendum est terrenis, sed fruendum coelestibus*. Alias **fruimur** nostris rebus; **utimur** autem alienis. Conf. Schardii Lexicon Iuridic. p. 390. col. b. Quod autem **frui** etiam passive usurpetur, docet Ios. Scaliger in appendice ad Coniectan. in Varronis de LL. Lib. p. 196. edition. Stephan. Cato: *Si quid est, quo utar, utor; si non est, ego sum, cui per me uti atque frui licet*. Cic. Fam. VII. 30: *Id cuiusque est proprium, quo quisque fruitur atque utitur*. Liv. II. 34: *Fruantur, utantur annona, quam furore suo fecere*.

Frustror²⁰⁷ verbum commune utrumque significat, fallo et **fallor**; *Frustra sum* est fallor et decipior, in quibus verbis multifariam implicatis facete lusit Ennius in Satyris. Nam, qui lepide postulat alterum **frustrari**, quem **frustratur**, *frustra* eum dicit *frustra* esse. Nam qui sese **frustrari**, quem *frustra* sentit, qui **frustratur**, is *frustra* est: si non ille est *frustra*. Quorum versuum sensus est: Qui studet alium lepide fallere, non statim potest dicere, eludi ac **falli** eum, quem ipse fallere vult. Nam ubi quis sentit *frustra* alium operam dare, ut se **fallat**; tum nisi fallitur is, cui tenditur, frustra est is ipse, qui eum **frustrari** conabatur.

²⁰⁵ A **frumento** frumentarius, a, um, et frumentaceus, a, um. *Hoc* est ex frumento; *illud* in frumento. Sic Blattae dicuntur frumentariae; frumentaceae autem non dicuntur. Edunt enim **frumentum**, non fiunt e frumento. Goclen. Scalig. exerc. Plin. p. 159.

²⁰⁶ **Fru** est alicui rei inhaerere propter se ipsam. Ita. S. August. cap. 4. de Doctrina Christiana. Valla V. 5. Elegant.: **Uti** est alterius rei gratia, **frui** nullius, sed propter se. *Hoc* alterius finis, ad quem illud tendit: qui has habet, quiescit et contentus est, qui **utitur**, numquam conquiescit, sed semper ulterius tendit. Hinc praeclara illa differentia apud iurisconsultos, inter usum et usumfructum. Imper. § 3. Institut. de Usu et Habitat. R.

²⁰⁷ Pro **frustrari** veteres etiam **frustrare** dixisse, testatur Pomponius in Maiali his verbis: *Miseret me eorum, qui sine frustis ventrem frustrarent suum*.

Fulget natura, ut ignis, sol; **Splendet** rasura atque artificio, ut aurum et argentum; **Candet** autem carbo et ferrum in igne: **Nitet** corpus cultum a natura vel artificio. Haud usquequaque tamen hoc discriminis scriptores observant. Serv.

Fulmen est telum ipsum, quod emittitur, seu est fulguratio cum ipso telo in terras producta. Virg. Georg. I. 328: *Ipse pater media nimborum in nocte corusca Fulmina molitur dextera.* Sumitur et **fulmen** eleganter quoque metaphoricè. Ut cum Cicero vocat Scipiones *romani imperii fulmina*; vel cum dicit *orationis fulmina*. Conf. Doleti phrases, seu formul. LL. fol, 16. fac. b. col. 2. **Fulgur** est ignis sive coruscatio, cum fulmine emicans²⁰⁸; **Fulgetra** est **fulgor** tantum sine **fulmine**. Cic. de Div. II. 19: *Tum et fulgura et tonitrua existere. Si autem nubium conflictu ardor expressus se emiserit, id esse fulmen.* Sen. Natur. Quaest. I. 1: *Nubes mediocriter collisae fulgurationes faciunt; maiore impetu pulsae fulmina.* Frequenter tamen **fulgur** pro **fulmine** usurpatur. Svet. in Aug. XXIX: *Cum expeditione cantabrica per nocturnum iter lecticam eius fulgur perstrinxisset, servumque praeducentem exanimasset.* Id. in Domit. XVI: *Continuis octo mensibus tot fulgura facta nunciataque sunt, ut exclamaverit: Feriat iam, quem volet.* Plin. HN. II. 43: *Si in nube luctetur vapor, tonitrua edi; si erumpat ardens, fulmina; si longiore tractu nitatur, fulgetra.* Id. XV: *Colitur ficus, arbor in foro ipso ac comitio Romae nata, sacro fulguribus ibi conditis.*

Fultio cum fit; **Fultura**, cum facta est, dicitur, ut quid stet firmiter, idoneis fulcitur **fulcris**, sive **fultionibus**, praefulciturque tempestiva **fultura**, antequam ruat. Front.

Fundatum dicitur, quod principia habet, in quibus prudentiae signum est; **Constitutum** vero est, quod habet exaedificationem, quod virtutis est indicium. Goclen. H.

Fundere et **Effundere** separat Sen. Ep. C: *Fabianus mihi non effundere videtur orationem, sed fundere; adeo larga est et sine perturbatione, non sine cursu tamen, veniens.* Nimirum **fundere** est sensim in omnes partes, (liquorem in primis) spargere; ut **fundit** sol radios, artifex metallum; **effundere** autem est uno impetu sine modo proicere, ut *populus concitatus se effundit, prodigus effundit opes.* Cic. Phil. III. 2: *C. Caesar adolescens patrimonium suum effudit.* **Fundere** est supina manu libare, quod fit in sacris supernis; **vergere** est conversa sinistram partem manu ita fundere, ut superne convertatur, quod in infernis sit. Serv.

Fundus V. Ager.

Funestum est, quod luctu dignum est; **Luctuosum**, post mortem affert luctum; ideoque omnino est grave. Goclen. H.

---

²⁰⁸Perottus in Cornucopiae epigr. XXVII. col. 791. lin. 57. seq. dicit, **fulgur** et **fulgetrum** immo et **fulgurationem** dici lucem illam, et quasi vibrationem luminis, quae ante cernitur, quam tonitruum fragor audiatur, cum simul fieri certum sit. Nec mirum est, quoniam lux sonitu longe est velocior. Sed eruditus Comenius inter haec vocabula hanc constituit differentiam: *Cum fulgurat (inquiens) fulgur est; cum fulgura iterantur, fulgetrum; cum fulmina intermiscentur, fulminatio.* (**Fulgurium** dicitur fulgure tactum vel exustum. Non.)

Fungi est agere; **Defungi** vero peragere atque perficere. Agr. Lucretium autem **fungi** pro **pati** non inique persaepe, posuisse, Schoppius III. Verisimilium cap. 6. p. 153 docet. H.

Funis²⁰⁹ est maior crassiorque: **Restis** minor. Unde in navibus **funes**; in lectis et sellis **restes** dicuntur. Varro de R. R. I. 22: *Sic quae fiunt de cannabi, lino, iunco, palma, scirpo, ut funes, restes, tegetes*. Colum. XI. 3: *Illinitur vel nauticis veteribus funibus, vel quibuslibet aliis restibus*. Lucil. Satyr. VI: *Tres a Deucalione grabati restibus tenti*. **Laqueus** fere est, qui artus et ligamina artuum habet.

Funus²¹⁰ est cadaver iam ardens; quod dum portatur, **exequias** dicimus, crematum **reliquias** et **bustum**, conditum iam, **sepulcrum**. Serv.

Furca et **Patibulum** olim multum differebant. Nam **furca** proprie est instrumentum bisulcum, ver trisulcum, quo aliquid perfossum portatur, et est lignum geminum in modum litterae V. ita ut initium et caput esset a tergo hominis, qui eam ferret; inde paulatim divaricatum circa pectus et humeros, ad manus volam pertingebat; **Patibulum** vero erat stipes transversus, quem noxii dispensis in eum manibus circumferebant, priusquam tollerentur in crucem. *Illa* erat levior poena servorum, qui ob minima delicta (in exemplum) circumduci solebant collo **furcae** inserto, unde furciferi dicti. Vid. Schardii Lexicon p. 395. col. b. *Hoc* erat supplicium damnatorum ad crucem. Svet. Ner. XLIX: *Quum comperisset nudi hominis cervicem inseri furcae, corpus virgis ad necem caedi*. Plaut. in Carbonaria: *Patibulum feram per urbem, deinde affigar cruci*. Sallust. Historiar. VI.: *Patibulo eminens affigebatur*. Sed posterior aetas **furcam** usurpavit pro **patibulo** quo fures suspenduntur. Isidorus Etimologiar. V: *Patibulum, vulgo furca dicitur, quasi ferens corpus. Suspensum enim et strangulatum haec exanimat*.

Furfuraculum seu **Perforaculum**, aliud est quam **terebra**. Differunt autem eodem modo, quo apud Graecos τέρετρα et τρύπανα. Graecum epigramma de instrumentis fabrilibus: Τρύπανα, δ' ἐνδίνητα, καὶ ὠκηεντα τέρετρα. Terebra est τέρετρον, perforaculum τρύπανον, Salmas. exerc. plin. p. 774.

Furiosus²¹¹ est qui ita iactatur agitatorque, ut neque corpore, neque animo consistere possit; **Insanus**²¹² est, qui non habet mentem integram, qui mente captus est, et ob hoc non servat modum, minusque sapit, quam stultus; unde patet **furorem** esse temporis, **insaniam** perpetuam; **furiosum** plus significare, quam **insanum** esse. Nam, ut ait Plato in Timaeo:

---

²⁰⁹ *Funis aurea* (in foemin. gen.) dicit Lucretius, quid autem proprie sit iste *funis aureus*, tradit Turnebus Advers. V. 25. col. 165. seq. tom. I.

²¹⁰ **Funus** est pompa exequiarum, dictum a funalibus. Etenim noctu efferebantur propter sacrorum celebrationem diurnam. Donat. R.

Alias **funebres umbras** adumbrationem sepulturae in inani sepulcro esse testatur idem Turnebus Adv. XXIII. 8. col. 809. Tom. II.

²¹¹ **Furiosus** est, a quo furor numquam recedit; **furiatus** vero, qui furit ex causa. Serv. R.

²¹² **Insaniam** enim censuerunt inconstantiam, insanitatem sanitate vacantem: posse tamen tueri mediocritatem officiorum, et vitae communem cultum atque usitatum. **Furorem** autem esse rati sunt mentis ad omnia caecitatem, quod cum maius esse videatur, quam insania, tamen eiusmodi est, ut furor in sapientem cadere possit, insania non item. Non. R.

Δύο δ' ἀνοίας γένη, ἡ μανία, ἡ δ' ἀμαθία: id est, duo amentiae genera, alterum quidem insania, alterum vero inepta stultitia. Ter. in Eunuchō II. 2. 23: *Hic homines prorsus ex stultis insanos facit*. Hor. Sat. II.3. 158: *Quid avarus? Stultus et insanus*. Cic. Tusc. III: *Itaque non est scriptum: si insanus, sed si furiosus esse incipit*.

Furtim, cum incipit, **furaciter** quasi artificiose a consuetudine furandi; **furtive** quod iam ablatum. Ergo **furtim**, et **furaciter** furax; **furtive** locus facit. Fronto.

Fusco album opponitur; **Nigro** candidum. Fr. G. Dif.

Galea et **Cassis** differunt. **Galea** capitis fuit munimentum, factum ex felis vel mustelae, quae γαλή dicebatur, corio, ut **cassis** ex ferro. Isidorus XVIII. 13: *Cassis de lamina est*, inquit, *galea de corio*. Unde haec duo distinguit Tac. Germ. VI. 4: *Vix uni alterique cassis, aut galea*. V. Cam. Pitisci not. ad Curt. V. 13. Polybius, tamen, Livius, Dion. Halicarnassensis et Plutarchus aeneas quoque **galeas** cognoscunt. V. Poeschelii comment. ad Polyb. de Mil. Rom. p. 128.

Gallicus et **Gallicanus** differunt. Heumannus ad Cic. Cat. III. 3: *Gallicanae copiae ita differunt a gallicis, ut gallicae vocentur, quae constant e Gallis, gallicanae quae in Gallia versantur Romanorum copiae*. Ita in orat. pro Quinctio IV. dicitur *negotium gallicanum*, quod Romanus aliquis habet in Gallia. Et in fragmento orat. in Pison. p. 329. edit. Graev.: *Primus enim gallus, deinde gallicanus haberi coeptus est*. Eodem modo a Cic. Fam. Ep. XIII. 36: *Siculus vocatur, qui natus est in Sicilia*; at ep. 38: *Quaestura siciliensis quam gesserat in hac insula Cicero*. Atque aliud est *exercitus germanicus*, aliud *exercitus germanicus* apud Eutropium X. 7. n. 7. Sic et a graeco differt graeciensis apud. Gell. XIX. 10, et Plin. HN. IV. 2, a romano romanensis, ab hispano hispaniensis, de quo postremo vocabulo v. Fabri Lex. *Bellum hispaniense* in Cic. or. pro lege Man. IV. et X. *hispaniensis Poenorum exercitus* apud Liv. XXIII. 28. et apud eundem c. 48. libri eiusdem, *exercitus Romanorum hispaniensis*.

Gallus natione; **Gallicus** seu **Gallicanus** ex Gallia. Fronto.

Garum aliud est quam **Muria**. Nam **muria** ex thynnorum, **garum** ex scombrorum tabe conficiebatur, quae et liquaminis nomine, et liquoris sociorum vocabatur. Et **muria** pauperum tantum erat, contra **garum** divitum, unde et fastosum a Martial. Epigr. III. 103 vocatur. Manilius V. sub finem **garum** sive liquamen elegantissime describit: *Hinc sanies pretiosa fluit, floremque cruoris Evomit, et misto gustum sale temperat oris*. V. Scaliger lect. ans. II. 28. Burmanus ad Quinct. VIII. 2. De **garo** classicus est locus Plinii HN. XXXI. 45. Plura vide sis in Gesneri thes. v. *garum*.

Gaudeo commodo proprio; **Laetor** alieno. H.

Gaudium est affectio animi modeste et constanter se efferentis²¹³; **Laetitia** vero est exultatio quaedam animi effuse et inaniter elati, eventu rerum expetitarum. *Haec* cadit in

---

²¹³Sive **Gaudium** illud dicimus, cum ratione movetur animus placide atque constanter: cum autem et inaniter et effuse idem exultat animus, **laetitia** gestiens, vel nimia, dici potest. Leg. Doletus loc. persaepe cit. fol. 67. fac. b. col. a. Scalig. Poet. I. 2. p. 9. Laetitiam vocat animi in corpore sane affectionem. Differt autem **laetitia** ab *exultatione* hunc in modum, ut *haec* sit in re, *illa* autem in spe,

quemlibet, et in turpibus rebus esse potest; *illud* in sapientem, et in rebus bonis semper est, ut ait Sen. Ep. LXXII: *Imperfectis adhuc interscinditur laetitia; sapienti vero contextitur gaudium*. Sallust. Catil. LXI: *Varie per omnem exercitum laetitia, moeror, luclus atque gaudia agitabantur*. Id. ib. XLVIII: *Veluti ex servitute erepta gaudium atque laetitiam agitabat*²¹⁴. Hanc tamen confundit Cato in Orat. pro Rhodiensibus: *Adversae res se domant et docent, quid opus sit facto; secundae res laetitia transversum tradere solent a recte consulendo atque intelligendo. Quo maiore opere dico suadeoque, uti haec res aliquot dies proferatur, dum ex tanto gaudio in potestatem nostram redeamus*. Plaut. Poen. V. 4. 105: *Quum hac me laetitia tanta, et tantis affecistis gaudiis*. Cic. in Catil. I. 10: *Qua laetitia perfruere? Quibus gaudiis exultabis?* Liv. XXXIII: *Occupati animi praesenti laetitia, nihil, quo vanius fieret gaudium suum, auribus admittebant*. Id. XXXVI: *Elatum insolentem iuvenem immodico gaudio. Exultatio membrorum atque corporis laetitiam designat*. Agraet. Cic. Tusc. IV. 31: *Atque ut confidere decet, timere non decet; sic quidem gaudere decet, laetari non decet: quoniam docendi causa a gaudio laetitiam distinguimus*.

Gemma proprie est oculus vitis, quem primo vere emittit. Deinde per similitudinem est omnis lapillus pretiosus, cuiuscumque coloris vel naturae sit; **Margarita** sive **margaritum**, italice *perla*, est calculus candidus in conchis marinis nascens. Cic. Orat. in Verr. VI. 4: *Nego ullam gemmam, aut margaritam fuisse*. Svet. Aug. XXX: *Gemmas ac margaritas quingenties HS. una donatione contulerit*. Plin. HN. VII. 30: *Inter spolia Darii, Persarum regis, unguentorum scrinio capto, quod erat auro gemmisque ac margaritis pretiosum*. Curt. VIII. 9: *Gemmas margaritasque mare litoribus infundit*. Servius grammaticus haec discernit, ut **gemma** diversi coloris sit, **margarita** alba; *illa* integra, *haec* pertusa. Ulpianus vero ad Sabinum XX. L. XIX § 13 et seqq. D. de Auro arg. **Gemmae** sunt, inquit, pellucidae materiae, quas, ut refert Sabinus libris ad Vitellium, Servius a Lapillis ita distinguebat, quod **gemmae** essent pellucidae materiae, velut smaragdi, chrysoliti, amethysti; **lapilli** autem contrariae superioribus naturae; **margaritas** autem, nec gemmis, nec lapillis contineri satis constitisse. Ibidem Sabinus ait, concham apud rubrum mare et crescere et coalescere. Quam differentiam soli iurisconsulti agnoscunt, ceteri auctores non observant, qui **gemmae** et **margaritae** vocabulis ita, ut prius dixi, fere utuntur, et **lapilli** nomen communiter tribuunt gemmis et margaritis ut Catullus, LXIX. 4, cum dixit: *Pelluciduli deliciis lapidis, Gemmas intellexit; Margaritas* Horatius Sat. I. 2. 80; Ep. II. 2. 180. seqq., ubi, talia cimelia videtur prorsus contemnere.

Gena est membrana, oculos tegens; **Cilium**, quod alias extremus genae superioris est ambitus, habet pilos; **Mala** est pars infra oculos, ruboris sedes; **Bucca** quasi follis infra illam. H.

---

sicuti Lorinus Tom. I. Commentar. in Psal. IV. V. 3. p. 126. col. I. B. ex Hieronymo probe adnotavit. Conf. Gellii II. 27.

²¹⁴**Gaudium** est, cum animus exhilaratur aliqua re grata atque iucunda, neque tamen ita ad exteriora diffunditur ultra modum, ut facile appareat. **Laetitia** vero est, cum ita movetur animus aliqua re iucunda, ut et ad exteriora egrediatur ille motus, et maxime in vultu appareat in ipso homine. Hinc dicunt stoici, **gaudium** in sapientem cadere posse, **laetitiam** non posse. Christoph. in Virg. Georg. I. R.

Genae (seu palpebrae) sunt membranae superiores inferioresque, quibus oculus aperitur et clauditur, ut Ennius de dormiente: *Imprimitque genam genae*. **Malae** autem sunt eae faciei partes, quae infra oculos eminent, rotundae, in speciem mali. Sed vetustissimi **genas** pro **malis** dixerunt, ut observavit Plin. HN. XI. 58 his verbis: *Infra oculos malae homini tantum, quas prisci genas vocabant, XII. Tabularum interdicto radi a foeminis eas vetantes*. Et **malae** appellantur etiam partes intra os, Plaut. Bacchid. IV. 2. 16: *Ne nucifrangibula excussit ex malis meis*. Id. Trinum. II. 4. 74: *Ambabus malis expletis vorem*.

Generale est, quod omnes species, quae sub genere sunt, includit, ut, homo omnes homines; mare omnia maria; **Universale**, quod omnia rerum genera universim continet, ut animal homines et bruta. Cic. Acad. IV. 23: *Qui loquitur de universis, nihil excipit; quid enim potest esse extra universa?* Hinc iurisconsulti recentiores iudicium **generale** appellant, cum actor in *genere* multas et diversas res simul petit, ut si agit negotiorum gestorum, tutelae, aut pro socio; quibus iudiciis qui conveniuntur, hi multas res simul administrarunt: **universale** ubi petitur ius universum, ut in iudicio bonorum possessionis vel familiae erciscundae, in quibus ipsum ius possessionis et haereditatis, non illa, ex quibus constat, inspicitur. Quae differentia, etsi magnos auctores habet, mihi tamen ideo non probatur, quod veteres nulla universalia iudicia nominant, sed tantum **generalia** et **specialia**, ut Paulus ad Sabinum VI. 6. I. 39. D. pro socio: *Quod Sabinus in omnibus bonae fidei iudiciis existimavit, sive generalia sint, veluti pro socio, negotiorum gestorum, tutelae, sive specialia, veluti mandati, commodati, depositi*. Hic obiter notandum, adverbium **generaliter** longe esse strictius adverbio **universaliter**, quemadmodum Philippus Decius in Enarrat. in Regul. I. Tit. ff. de Regul. Iur. n. 17. p. 7. col. b. ostendit. H.

Genero, Pario, Gigno differunt, sed quidem non perpetuo; ita: vir **generat** mulierque **parit**, sed **gignit** uterque. R.

Generosus, V. *Nobilis*.

Genitrix est quae genuit, vel peperit, vel generis originem dedit, ut Venus **genitrix** a Romanis culta; **Mater** est tam illa, quae aluit et educavit, quam quae genuit; in genere dicitur mater foetum pariens, quomodo etiam differunt **genitor** et **pater**. Virg. Aen. VIII. 631: *Geminis huic ubera circum Ludere pendentes pueros et lambere matrem*. Plaut. Prol. Menaechm. 19. 20 et 21: *Ita forma simili pueri, uti mater sua Non internosse posset, quae mammam dabat: Neque adeo mater ipsa quae illos pepererat*. Arnob. VII.: *Genitrix et mater superstitionis, Etruria*. Id. II.: *Genitore illo ac patre prolatas*.

Genus²¹⁵ est initium cuiusque ortus, quod vel a patria ducitur, vel a parentibus²¹⁶; **Gens** est principium familiae, **Stirps** est pars gentis, ut Cornelii omnes unius sunt **gentis**; et uno

²¹⁵**Genus** familiae, **gentem** regionem recte dicimus. Agraet.

²¹⁶Et sic **generis** nomine omnes utriusque sexus venire, Decius in Enarrat. in Regul. II. Tit. ff. de Regul. Iur. n. 65. p. 29. col. b. affirmat, allegans Baldum in l. 1. de Prob. sic dicentem: *De =genere= meo dicuntur etiam, qui sunt cognati*. **Genus** et **species** aliter accipi a philosophis, aliter a iurisperitis, Antonius Del Re in Tract. de Iuramento calumniae cap. 1. num. 11. p. 3. tradit. *Dubium* autem et

nomine continentur omnes. At vero partes istius **gentis** sunt plures, discretæ cognominibus, eaeque **stirpes** et **familiae** nominantur, ut Cinnae, Dolabellae, Lentuli, Scipiones, Sullae. Sic ergo **gens genus** et **stirpem** continet, non contra **genus** et **stirps gentem**. Caesar in laudatione Iuliae amitae apud Svet. VI: *Maternum genus ab regibus ortum: paternum cum Diis immortalibus coniunctum est. Nam ab Anco Marcio sunt Marcii reges, quo nomine fuit mater; a Venere Iulii, cuius gentis familia est nostra.* Papinianus Quaestionum IV. lib. I. D. de Prob.: *Quotiens quaeritur, genus vel gentem quis haberet nec ne, eum probare oportere.* Cic. Amic. XIX: *Qui aliquamdiu propter ignorantiam stirpis et generis in famulatu fuerint.* Id. de Orat. I. 39: *Quum Marcelli a Liberti filio stirpe, Claudii patricii eiusdem nominis haereditatem gente, ad se rediisse dicerent; nonne in ea causa fuit oratoribus de toto stirpis et gentilitatis iure dicendum? **Genus** ad vivos pertinet; **Familia** et **gens** etiam ad defunctos. **Genus** ad nobilitatem; **Familia** ad copiam refertur, unde et paterfamilias dicitur. Donat.*

Gens est multitudo unius populi, seu unius generis multiplicata propago, ut *gens romana*²¹⁷; **Natio** est genus hominum ex diversis **gentibus** collectum, seu hominum ex una stirpe multitudo, ut *natio graecorum, natio Germanorum*. Cic. Off. I. 17: *Propior est societas eiusdem gentis, nationis, linguae, qua maxime coniunguntur.* Id. Nat. Deor. III. 39: *Deum non curare singulos homines, nec civitates, nec nationes, nec gentes.* Tac. Germ. II: *Ita nationis nomen, in nomen gentis evaluisse paulatim.* Iustin. I: *Principio rerum gentium nationumque imperium penes reges erat.* Ulp. D. de Censib. I: *Prope barbaras gentes et nationes collocatas.* Sed interdum **gentis** nomen latius patet, ut cum vocamus *ius gentium*, quod omnibus nationibus et universo generi humano commune est, et **natio** de singularibus hominibus quoque dicitur. Cic. Sext. XLIV: *Quae esset nostra natio optimatum.* Plaut. in Menaech. II. 1. 33: *Nam ita est haec hominum natio Epidamnia, voluptarii alque potatores maximi.* (Postremo **gens** plures nationes complectitur. Ita *gens itala* habet Subalpinos, Insubres, Neapolitanos, aliosque, qui eiusdem gentis **nationes** sunt. Tacit. Germ. XXXVIII: *Nunc de Suevis dicendum, quorum non una, ut Cattorum, Teucterorumque gens; maiorem enim Germaniae partem obtinent, propriis adhuc nationibus, nominibusque discreti.* Th. Vall.)

Gesta sunt publica; **Acta** privata. H.

Gestus est vultus et corporis moderatio, **Gestio** rerum perpetratio. H.

Gibbus terga premit, cervicem **Struma** molestat. R.

Glacies est, quae ex coitu aquae constagnat; **Nix** ventorum ritu cadit. Alias **glacies** dicitur congelatus liquor et hyemis ornamentum. **Nix** vero est pluvia in lanae formam concreta. Fronto.

---

commune genus apud grammaticos sic differunt, ut *commune* sit rerum animatarum, *dubium* vero rerum fere inanimatarum. Genus et pro modo sumi, videndum est ex Gifanii Observation. LL. p. 100.²¹⁷ Christianis scriptoribus **gentes** dicuntur ethnici infideles. Gifanius **gentium** vocem (loc. cit. p. 104.) pro iis sumi dicit, qui non sunt cives romani.

Gloriam inter et **Claritatem** distinguitur apud Sen. Ep. C. II: *Quid intersit inter claritatem et gloriam, dicam. Gloria multorum iudiciis constat; claritas bonorum.* Enimvero eodem modo **gloria** a Cicerone definitur, Tusc. Disp. III. 2: *Gloria est solida quaedam res et expressa, non adumbrata; ea est consentiens laus bonorum, incorrupta vox bene iudicantium de eccellente virtute.* **Gloria** est consentiens opinio et existimatio multitudinis de dignitate cuiusquam, seu est frequens de aliquo fama cum laude, sicuti inquit Perottus in Cornucop. Epigr. II. col. 57. lin. 38. Comparatur autem **gloria** gloriosis actionibus, et tunc vera dicitur. Ne autem gloriabundus prorsus vivat inglorius, ipse de se et gestis suis gloriatur. Graeci κλέος gloriam δόξαν, dignitatem vocant, et quidem observante Scaligero III. Poëtic. cap. 109. p. 371. ubi et τοῦ ἔπαινον καὶ εγκωμιον p. 370. datur differentia. **Laus** est clara atque illustris alicuius commendatio, seu rei bene aestimatae praedicatio. *Ill*a in tacita opinione; *haec* in aperta praedicatione consistit, et illustrior est. *Ill*a ab universis et ipsa fama proficiscitur, *haec* a singulis. Cic. in Catil. I: *Sin autem servire meae laudi et gloriae mavis.* Et in III: *Omnia ornamenta honoris, monumenta gloriae, laudis insignia condi et collocari volo.* Id. pro Arch.: *Ad populi rom. gloriam laudemque celebrandam.* Id.: *Nullam enim virtus aliam mercedem laudum periculorumque desiderat, praeter hanc laudis et gloriae.* Ad Fam.: *Quae ad tuam laudem et gloriam pertinebunt.* Tac. Hist. IV: *A laude gloriaque gentis exorsus.*

Glorius est unius gloriae; **Gloriator** non habet causam gloriandi; sed tamen **gloriatur**; **Gloriosus** pluribus de causis esse cogitur. Alias est **gloriosus**, qui se vel inaniter iactat, vel alterius inani laudatione effertur et laudari quaerit. Perottus. Front.

Gnatus filius; **Natus** pullus. Front. R.

Graecus qui ex Graecia est, ut *graecus homo*²¹⁸, *graecum vinum*; **Graecanicus**, qui graeci formam et similitudinem habet, ut *vestis graecanica*, *trochleae graecanicae* apud Catonem, h. e. machinae tractoriae, quae fiunt ad similitudinem graecae litterae θ; **Graeciensis**, qui **Graecis** frequens et usitatus est. Varro de LL. IX. 3: *Itaque ut hic alia graeca, alia graecanica, sic analogiae.* Gellius XIX. 10: *Offendimus eum cubantem in scimpodio graeciensi.*

Grammaticus²¹⁹ et **Grammatista** ita distinguuntur, ut *ille* sit absolute perfecteque doctus litterarum; *hic* mediocriter eruditus; *ille* latine possit scribere; *hic* saltem latina intelligat. Svet. de claris Gramm. IV: *Sunt, qui litteratum a litteratore ita distinguant, ut Graeci grammaticum a grammatista, et illum quidem absolute, hunc mediocriter doctum existiment.* Id. ib. 24: *Legerat in provincia quosdam veteres libellos apud grammatistam.* Confirmat illam Augustinus conf. I: *Adamaveram latinas litteras non quas primi magistri, scil. grammatistae, sed quas docent qui grammatici vocantur.* Similiter Aelius Lampridius in Alexandro Sev. grammatistas, quos Severus in pueritia habuit, distinguit a grammaticis, quibus in patria Romaeque usus est. Idem discrimen observat Iulius Capitolinus in M. Antonino philosopho:

²¹⁸Sic dicimus quoque *homo romanus*, *homo italicus*, *homo adolescens*, *homo novus*, *homo valens* etc. qui omnes sunt loquendi modi a divina illa vetustate celebrati; a supervenienti vero barbarie. Hadriano Cardinale de Serm. Lat. p. 195 loquente, neglecti.

²¹⁹**Grammaticus** est, qui veteres libros et codices emendat, corrigit, explicat, distinguit, qui hodie *criticus* dicitur. R.

Usus est magistro ad prima elementa Euphormione litteratore. Et mox: *Usus praeterea grammaticis graeco Alexandro*, etc.

Grandis²²⁰ ad partem aetatis pertinet, et idem est, ac crescendo factus magnus, ut *grandis natu*; **Maior** generaliter et ad summam aetatis refertur. Ponitur etiam ad comparisonem aetatis. **Grande**²²¹ incremento; **Magnum** amplitudine; **Immane** praecipuae amplitudinis est. Front.

Gratia malae et bonae rei causa. Nam sic dicimus inimicitiarum ut beneficii gratia. Ita ut Sallust. *opprobrii gratia*. Cicero: *Religionis et supplicii gratia colendam et fruendam tradiderat*. Et Ter. Eun. V. 3. 2: *Qui referam illi sacrilego gratiam?* Agraet. R.

Gratias agimus verbis, **gratiam habemus** animo et voluntate, **gratiam referimus**²²² vel **reddimus** factis, **gratiam facimus**, cum remittimus aliquid, ne praestetur, aut praestiti religione solvimus. Cic. Fam. V. 11: *Nec enim tu mihi habuisti modo gratiam, verum etiam cumulatissime retulisti*. Id. Phil. III. 10: *Meritoque vestro maximas vobis gratias omnes et agere et habere debemus*. Svet. in Aug. XVII: *Gratiam fecit coniurandi cum tota Italia pro partibus suis, id est remisit necessitatem coniurandi*. Id. in Tib. XXXV: *Equiti romano iurisiurandi gratiam fecit, ut uxorem in stupro generi compertam dimitteret, quam se numquam repudiaturum ante iuraverat*. Plaut. Rud. V. 3. 53: *Iurisiurandi volo gratiam facias, id est, solvas me religione praestiti iuramenti*.

Gratulamur in rebus laetis, **gratias agimus** beneficiis acceptis, **gratificamur**, rem gratam facientes. R.

Gratus, qui gratiam refert, et est etiam in adversis. **Iucundus** in prosperis. **Iucundus**, non qui laetus est, sed qui est alteri causa gaudii. In **iucunditate** est gratia delectationis, in **gratia** est etiam commodi delectatio. **Iucundum** est dulce, et specialius **gratum** est acceptum, et generalius **grata** est aegro medicina, verum insuavis et iniucunda. Sienti potus et gratus et iucundus est. **Gratum** dicitur proprie illud, pro quo nos sentire debemus, in quo differt a iucundo. **Gratum** est v. g. officium amici in luctu et dolore meo, non item iucundum. **Iucunda** est aberratio inimici me petentis, se ipsum ferientis, sed **grata** non est, h. e. nihil illi eo nomine debeo. Exempla rem demonstrant, in quibus tamen sunt etiam, in quibus magis ad iucunditatem et suavitatem, quam ad animum, quo illa excipiatur,

---

²²⁰**Grandem** ad aetatem veteres retulerunt, non ad corpus, et in parte aetatis dicitur **grandis**, non in tota vita, nisi addatur natu, ut *grandis infans*. Don. R.

²²¹Eius deminutiva sunt. *Grandiusculum* et *grandiculum*; opposita vero *adolescens parvum*, et *tenuis*.

Leg. Gambarella l. c. p. 308.

²²²**Gratiam referre** etiam in malam partem pro ulcisci, seu talionem reddere, sumi Cicero (Orat. pro Sylla XVI) auctor est his verbis: *Permitto aliquid iracundiae tuae, do adolescentiae, cedo amicitiae, tribuo parenti. Quod si esses usu atque aetate robustior, essem idem qui soleo, cum sum lacessitus. Nunc tecum sic agam, tulisse ut potius iniuriam, quam retulisse gratiam videar*. Sic Ter. Eun. V. 3. 2: *Qui referam illi sacrilego gratiam?* Alias ex mente Goclenii in Observ. LL. p. 233. **Gratias agimus** beneficiis acceptis; **Gratificamur** rem gratam facientes; **Gratulamur** in rebus laetis, quando nempe Deo pro re bene gesta **gratias agimus** maxime decentes. Vid. Oliverii Arzignanensis Comentar. historicus et litteratus ad Val. Max. I. c. 1. f. 3. fac. a. Edit. Ascens.

respicitur. **Gratum** est, vox flebile gaudentis, certe animum gratum significantis, si in malis aliquid tamen commode et non nimis triste accidat. Cic. Att. III. 66: *Ista veritas etsi iucunda non est, tamen grata est.* Id. Famil. IV. 6: *Cuius officia iucundiora scilicet saepe mihi fuerunt, numquam tamen gratiora.* Id. ib. IV. 2: *Gratulatio tua etsi est mihi probatissima, quod ab optimo fit animo, tamen hoc mihi nullo iucundius est et gratius.* Id. ib. X. 3: *Quae omnia mihi iucunda, hoc extremum etiam gratum fuit.*

Gravare differt a **gravari**. *Hoc idem est, ac graviter ad aliquid persuadere; illud autem aliquid grave reddere.* H.

Gravis ad vim, **stabilis** ad tempus refertur. Donat. R.

Graviter, si facere nolo, **Acerbe**, si iniuriis affligor. Paedian. R.

Gremium dicitur illa pars, quae est intra complexum femorum; **Sinus** vero intra pectoris brachiorumque complexum; vel **Gremium**, est accinctae vestis secretum; **Sinus** vero concavitas, veluti *in sinu* gestantur infantes, *in gremio* foventur et reponuntur. **Gremium** vestis receptaculum, interius iacens secretum; **sinus** exterius expansum receptaculum. Ter. Adelp. IV. 75: *Hic non amandus? Hiccine non gestandus in sinu?* Virg. Aen. I. 718: *Haeret; et interdum gremio fovet inscia Dido.* Id. Aen. VIII. 712: *Pendentemque sinus, et torta veste vocantem Caeruleum in gremium.* Hinc **sinus** appellatur quaecumque vestis laxitas, et proprie ea, quae ante pectus descendit supra cincturam, apta rebus occultandis et abscondendis; **gremium** autem dicitur e contrario, ab ingressu difficili. Nam veteribus in toga **sinus** ita laxi fuerunt, ut vel a sinistra in dextrum humerum reiicerentur, vel a sinistro humero in brachium, et interdum ad lumbos atque ima crura demitterentur. Svet. Caes. LXXXII: *Toga caput obvolvitur, simul sinistra manu sinum ad ima crura deduxit.* Quinct. XI. 3: *Illud vero non ferendum, quod quidam, reiecta in humerum toga, tum dextera sinum usque ad lumbos reduxerunt.* Id. ib.: *Sinum vero in dextrum humerum ab imo reiicere solutum ac delicatum.* Et ab hac postrema significatione manarunt locutiones proverbiales apud Ciceronem, Senecam, Tibullum et alios, *in sinu esse, gaudere, flere, odisse*, pro eo quod est *in occulto*. *In sinu habere*, Scaevola Digestor. D. de Prob. XXXI 27: *Quod omnem fortunam et substantiam quam a matre susceperat, in sinu meo habui, id est, in fide et potestate mea.* *In sinum convertere*, vel *conferre*, pro in rem suam. Lamprid. in Commodio: *Praedam omnem in sinum contulit.* Id. ib.: *Qui etiam condemnationes in sinum vertisse dicuntur.* **Sinus** etiam pro **gremio** accipitur, quod ostendit Sciopp. his Petronii verbis: *Manum demisit in sinum, et pueri vasculum pertractavit.* Vorst. lat. mer. suspecta p. 26: *Senecam sinum pro gremio posuisse*, Kappius ad Iensium p. 31. ostendit: *Si viscera sua in sinu videt.* Idem fecisse Ovidium Jensius l. c. ex Borrichio profert.

Gubernaculum inter et **Remum** qualis detur differentia mathematica, tradit Henricus Monantholius in Commentar. ad Aristotelis Mechan. p. 76. his verbis: *Dissimilitudo est gubernaculi et remi ex differenti loco, ad quem utrumque navim movet. Utrumque enim navim movet ad locum, qui contrarius est ei, ad quem mare impulsum movetur. Movetur enim navis ad centri, cui est annexa, motum. Centrum autem in remo est scalmus, in gubernaculo cardo. Movetur hoc contra, quam depulsum mare. Mare autem retrorsum recta a remo depellitur;*

movet igitur remus recta antrorsum navim. Contra mare a gubernaculo oblique impellitur, vel dextrorsum, vel sinistrorsum. Movet igitur oblique navim (quod est intelligendum de puppi, non de prora, quae in partem, ad quam mare movetur), sinistrorum, si illud dextrorsum; vel dextrorsum, si illud sinistrorsum. H.

Gustare et **Sapere** ita differunt, ut **gustare** sit saporem recipere; **sapere** vero saporem dare. Homo dicitur **gustare**, cibus vero dicitur **sapere**. Homo comedens **gustat**, et cibus, qui comeditur, **sapit**. Hinc versus: *Gustat lingua cibum, qui bene cumque sapit.*

Gutta, utpote liquoris particula minima, stat, seu, ut alii dicunt, manat, sive profluit e *gutto*, seu *gutturio*, non *guttatim*, sed rivatim: **Stilla** vero ex loco superiore cadit. H.

Gymnasium V. *Collegium*.

Habena impuberum fere poena erat. Minell. ad Horat. R.

Habere²²³ est rem detinere, sive iure domini, sive quo alio modo: **Tenere**²²⁴ est corpore possessioni insistere, licet ius possidendi non competat; **Possidere** pro domino uti. *Hoc solius domini est et liberi, qui utitur re sua, et iure possessionis fruitur. Illa duo cadunt etiam in servum, commodatarium, vel usufructuarium.* Cic. Flacco XXI: *Hanc fiduciam commissam tibi dicis: tenes hodie ac possides.* Liv. XXVI. 11: *Quod ille bello captum possideret haberetque.* Florentinus Institut. D. de Accept. VIII. l. 48: *Quodve tu meum habes, tenes, possides.* Ulpianus ad edictum 49. l. 38. D. Verb. Oblig.: *Plane si tenere sibi licere stipulatus sit servus, utilem esse stipulationem convenit. Licet enim possidere civiliter non possint; tenere tamen eos nemo dubitat.* Id. D. de vi arm. LXIX. 1: *Quod autem ait praetor; Quaeque ibi habuit; si accipimus, ut omnes res contineantur non solum, quae propriae illius fuerunt, verum et si quae apud eum depositae sunt, vel ei commodatae, vel pignoratae, quarumque vel usum, vel usumfructum, vel custodiam habuit, vel si quae ei locatae sunt. Cum enim dicit praetor habuit, omnia haec habendi verbo continentur.*

Habere potest etiam fur et nequam; **Possidet** nemo, nisi qui rei relictæ, aut donatæ, aut emtæ dominus est. Ita in habente onus, in possidente ius est. Front. R.3

Habitus intelligitur omnis corporis cultus ornatusque: ut *habitus militaris, religiosus, scenicus*. Denotat et **habitus** roboratam in animo consuetudinem; cum proprie sit, quicquid quis habet proprium. **Vestitus** nomine sola vestimenta continentur. Unde M. Cato orationes inscripsit, unam de habitu, alteram de vestitu. Svet. Cal. LII: *Vestitu calceatuque et cetero habitu neque patrio, neque civili.* Id. Ner. XXXVIII: *In illo suo scenico habitu.* Tacit. Hist. II. 5: *Veste habituque vix a gregario milite discrepans.* Cic. Verr. VI. 3: *Virginali habitu atque vestitu.*

Has manus huius hominis dicimus, **hanc manum** multos homines coniungentes. Agraet.

---

²²³ **Habere** etiam pro habitare atque morari apud Ciceronem atque Livium poni. Gifanius loc. persaepe cit. p. 105 testatur. Quod autem proprie sit *habere honorem*, et *habere honores*, tradit Hadrianus Card. loc. cit. p. 193.

²²⁴ Tenere a τείνειν, h. e. tendere, derivatur. Ad tenendum enim aliquid nervos tendi est necesse. Ideoque tenere idem est, quam apprehensum habere.

Hasta, quod astans solet ferri. **Iaculum**, quod ut iaciatur, fit. **Tragula** a traiciendo. Varro. R.

Hebescit²²⁵ quod natura obstupescit; **Hebetescit**, quod amittit aciem. Front.

Herbidum²²⁶ locum dicimus, in quo herba est, etsi aridus esse consueverit; **Herbosum**, qui herbam facile generat, etiamsi ad tempus aridus sit. Agr.

Heros, i e. vir illustris et divinus, etiam de vivis: **Divus** de mortuo dicitur. Sic Bassianus Caracallus de fratre, quem occiderat: *Sit divus, dum non sit vivus*. Quamquam, crescente in dies adulatione, multis imperatoribus Romanorum adhuc vivis haec appellatio est tributa, v. g. *Divus Rodulfus, Ferdinandus, Leopoldus*, etc. Leg. Goclenius loc. cit. p. 234. Perperam vero a multis, latine scribentibus, beati coelites, potiusquam **sancti** ex optimorum scriptorum auctoritate, **divi** appellantur. Hanc quidem appellationem, a recta scribendi ratione abhorrentem, respuit vel ipsa christiana sapientia. Namque **divi** a Romanis dicebantur vel dii ipsi, vel imperatores, qui per apotheosin post mortem in deos fuissent relati. Quum autem scriberent *divus Caesar, divus Claudius*, idem plane valebat ac *deus Caesar, deus Claudius*. Quare iam cuique satis perspicuum est, quam inepte hoc veteris superstitionis atque adulationis titulo donentur a christianis scriptoribus viri, qui summa quadam integritate, innocentia et pietate insignes, digni habiti fuerunt, qui religiose post mortem a nobis colerentur. Th. Vall.

Heus adverbium vocantis; **Heu** respondentis et dolentis. Agr.

Hiare²²⁷ est ore aperto esse, seu os diducere, vel tacitum tamen; **Hiscere** est incipere loqui, auctore Diomede. Unde *hoc* convenit homini tantum; *illud* etiam inanimis; sic qui oscitat, **hiat**. Sed flores, dum prorumpunt, **hiscunt**. Cum aperiuntur ligna ariditate, terra aestu, flores maturitate, tum dicuntur **hiare**. Varro in Marcipore: *Video hiantes, non audio*. Sallust. Historiar. II: *Atque hiavit humus multa vasta et profunda*. Virg. Aen. III. 313: *Raris turbatus vocibus hisco*. Liv. VI. 16: *Nec attollere oculos aut hiscere audebant*.

Hiberna sunt loca ubi milites hiemem transigunt, velut in urbibus, vicis. **Hibernacula** sunt tentoria scortea, sub quibus hiberno tempore retinentur. Unde *sub pellibus esse*, et *hibernare* dicuntur. Sallust. Iug. XXXVI: *Milites mense ianuario ex hibernis in expeditionem evocat*. Liv. V. 2: *Hibernacula etiam, res nova militi romano, aedificari coepta*. Tac. Ann. XIV. 38: *Contractus deinde omnis exercitus sub pellibus habitus est ad reliqua belli perpetranda*. Sed interdum **hibernacula** eadem, quae **hiberna**, vid. Gifanii Observationes in LL. p. 109. Tac. Ann. II. 23: *Legionum aliae itinere terrestri in hibernaculo remissae*.

Hic, Haec, Hoc usurpantur de rebus quae in manu nostra, aut prope nos sunt; **Iste, Ista, Istud** de rebus quae a nobis absunt aut in manu aliena versantur. Plaut. Trin. IV. 2. seq.:

---

²²⁵ Conf. Perotti Cornucopiae epigr. CXV. col. 1005.

²²⁶ Alias dicitur **herbidum**, quod est ex herba; **herbosus** autem locus dicitur herbis abundans.

²²⁷ **Hiare** est aliquid sua se sponte vel externa aliqua vi aperire vel discindere, ut tellus aestu et lingua ariditate vel nimio labore hiant. **Hiscere** est tantum oris, et quidam humani, accipiturque pro eo quod est loqui, aut os aperire ad loquendum. Anton. in Virg. Georg. I. R.

Pater istius adolescentis dedit has duas mihi epistolas. Et paucis interiectis versibus, Charmides petit a Trinummo (IV. 2. 57); *ab ipson' istas accepisti?* Terent. Heaut. I. 1. 36: *At istos rastros interea tamen adpone.* Et paullo post (I. 1. 40): *Hui tam graves hos quaeso?* Th. Vall.

Hirundo avis est, quae tignis adhaeret, seu est avicula aestate tectis haerens, hieme recedens. De **hirundine** domestica agit Conradus Gesnerus *Histor. Animal.* p. 528. seq. Eas autem diversas esse, tradit idem *ibid.* p. 543. seq. Vid. Plin. *HN.* X. 49. **Hirudo** est vermis aquaticus, haerens cuti et hauriens sanguinem. Inde et dicta sanguisuga. *Agr.*

Hispanos²²⁸ cum dicimus, nomen nationis ostendimus; cum autem **hispanienses**, cognomen eorum, qui provinciam **Hispaniam** incolunt, etiamsi non sint **hispani**. Fl. Sosp.

Historia est eorum temporum, quae vidimus, vel videre potuerimus, dicta ἀπό τοῦ ἱστορεῖν, a videndo; **Annales**²²⁹ sunt eorum annorum et temporum, quae aetas nostra non novit. Unde Livius ex annalibus et historiis constat. Cf. Gell. V. 18. Serv.

Histrion est, qui personatus in scena fabulas agit voce gestuque, seu, qui alicuius personae actiones historice, i. e. ad oculum repraesentat. Comenius. Unde idem actor dicitur et ludio, vel ludius, et cantor. **Mimus** vero est, qui hominum mores et dicta factaque gesticulationibus imitatur, a quo pantomimus omnium personarum, et archimimus personae principis digniorisque effector. Nam ε μιμησθαι quod est imitari, **mimus** dicitur. Svet. *Vesp.* XIX: *Archimimus personam eius ferens imitansque, ut est mos, facta ac dicta vivi.* Arnob. II: *Quid pantomimos, quid mimulos, histriones, cantores tuba, tibia, calamoque flantes?* Id. lib. IV: *Quid pantomimi vestri, quid histriones, quid illa mimorum atque exoletorum multitudo?* Sed haec vocabula aliquando confunduntur, ut quos Tac. *Ann.* XIII. vocat histriones, eosdem pantomimos Svet. in Nerone XXVI.

Homo marem iuxta ac foeminam significat. **Vir** de masculino tantum genere usurpatur; saepe vero non tam sexum notat, quam animi constantiam, fortitudinem, virtutem; quae fere in foeminis desiderantur. Tacit. *Germ.* XXVII.: *Foeminis lugere honestum est; viris meminisse.* Justin. XI. 13: *Quemadmodum Dario maiorem turbam hominum esse, sic virorum sibi.* Cic. *Cat.* V: *Catilina utebatur hominibus improbis multis; et quidem optimis se viris deditum esse simulabat.* Th. Vall.

Homonymia una voce multa vocabula designat²³⁰; **Synonymia** multis vocibus idem testatur. Front.

---

²²⁸ Adde et **hispanicus, a, um**. Ut *hispanicum bellum*, h. e. in Hispania gestum; *hispanicus gladius*, i. e. in Hispania factus; *exercitus hispanicus*, qui constat ex hispanis. Conf. Gifanii *Observ.* LL. p. 109.

²²⁹ **Annales** secundum annos sunt congesti, ut Taciti, et Dionis Cassii historia. **Historia** autem est generalius. **Historia** orationes habet, affectus commovet, **Annales**, non ita. Vid. Gell. Schoettgen. R.

²³⁰ Latine dicitur *aequivocum* ab aequae et vocando, quia v. g. isto nomine *cancer* aequae signum zodiaci et carcinoma vocatur, atque piscis. Ita vox *canis* **homonymia** est, ab aequae et vocando multas et diversas res ut: *Latrat in orbe canis, nat in aequore, fulget in astris*. Haec Ioannes Herbinus, in clave ad facilitatem et usum logicae lect. IV. p. 19.

Honestum ad formam; unde Ciceroni *honestus eques* idem est, ac probe ornatus ac splendide vestitus eques. **Liberale** ad vultum refertur. Donatus.

Honos²³¹ appellatur administratio reipublicae cum dignitatis gradu, eaque vel cum sumptu, vel sine erogatione contingens²³²; **Munus** autem, quod cum sumptu, sine dignitate, in republica subimus. Itaque honorem gerens non potest cogi **munus** aliquod titulo dignitatis institutum administrate; at munus sustinenti **honor** deferri potest, ut iurisconsulti tradiderunt. Ulp. Disputationum I. 7. D. de Decur.: *Etsi maiores annis septuaginta sint, munera quidem civilia obire non coguntur; honores autem gerere debent.* Paulus Lib. I. Sententiar. I. 7. D: *Honores et munera non ordinalis omnibus, sed potioribus quibusque iniungenda sunt.*

Hoplomachum, sunt qui putent, eundem esse cum **mirmillone**. Perizonius ad verba Svet. Calig. XXXV: *Threci, et mox hoplomacho comparavit, hoplomachum interpretatur mirmillonem, qui graviori armatura erat instructus.* Lipsius Saturnal. II. 11. dubius animi est, separetne hoplomachos, an cum mirmillonibus, aut Samnitibus confundat. Nam et in **mirmillonem** vox graeca convenit, quia tectus armis; at verius fortasse in Samnitum, cuius nomen ante Ciceronem celebre desiisse sub imperatoribus videtur, et abiisse in **hoplomachum**. At res, armaque eadem. Festus **mirmillones** olim Gallos esse adpellatos, monet. Si autem Lipsii verbis fides est habenda, utique **hoplomachus** differt a **mirmillone**.

Horrendus est teter et abominandus in rebus profanis; in sacris **venerandus**, ut Virg. Aen. III. 677: *Concilium horrendum.* Id. ib. VI. 10: *Horrendaeque procul secreta Sibillae.* **Horridus** vero est incultus, aut durus et rigidus. Id. ib. IV. 251: *Et glacie riget horrida barba.*

Horridum plerumque extans et prominens, ut in addito versu: R. Varro in Sesqui Ulysse: *Tum equum mordacem, calcitronem horridus miles ac vir non vitabat.* Similiter *horridula carmina* et *horridulae orationes* apud Cic. **Horrendum** aliquando admirandum: **Horridum** despicabile aliquid adpellamus.

Horret corpus, **trepidat** cum animi. Fronto. Nec tamen hoc discrimen sibi apud scriptores semper constat.

Hortus est locus clausus, ubi olera cibi causa coluntur. Galli appellant *jardin potager*; nos: *un orto*. Plin. HN. XIX. 19: *Ex horto plebi macellum.* Cic. Senect. XVI: *Hortum agricolae succidiam alteram appellant.* **Horti** in numero multitudinis sunt qui deliciarum causa parati, stautis, diaetis, piscinis, ambulacris et topiario opere instruuntur. Italice: *un giardino*. Plin. Ep. VIII. 18: *Amplissimos hortos eodem quo emerat die, instruxit plurimis et antiquissimis*

---

²³¹ **Honor** dignitatis consummatio, vel privatim vel publice: **laus** secunda existimatio recte factorum. Front.

²³² Aliquando principatum, terrasque in **feudum** acceptas, et sic ipsum magistratum, denotat. Unde *honorem gerere* est magistratum gerere. Leg. Scipionis Gentilis liber singular. Orig. ad Pandect p. 213 et Reinesii III. Var. Lect. cap. 1. pag. 313. Gifanius loc. persaepe alleg. p. 110. seqq. dicit, *Honorem pro honorario, munere atque stipendio quoque sumi.* Qualis autem detur differentia inter **onus** et **honorem**, tradit Ioannes Girardus epigramm. legali XLVIII. 69. his verbis: *Publica (si constat sibi res) incommoda secum, Privatae multum commoditatis habent. Te quoties onero, toties te semper honoro: Quid? quos onus vitas, te quoque vitat honor.*

statuis. Nep. Attic. XIV: *Nullos habuit hortos, nullam suburbanam aut maritimam sumptuosam villam*. Vopisc. Div. Aurel. I: *Sermonem multum a Palatio usque ad hortos Valerianos instituit*. Vide *Viridarium*. Th. Vall.

Hospes est, qui recipit et qui recipitur. Agr. **Hospes** ex humanitate et amicitia amicos gratis accipit, cui cum altero ius hospitalitatis intercedit. **Caupo** omnes mercede seu pecunia accipit, et eius domus patet omnibus. Cic. Divin. I. 37: *Cum duo quidam Arcades familiares iter una facerent, et Megaram venissent, alterum ad cauponem divertisse, ad hospitem alterum*. Interdum tamen hospes sic confuse dici videtur, ut non tantum **hospes** hospitem, sed caupo quoque **hospites** accipiat. Cic. pro Cluentio LIX: *Hominem multorum hospitum, A. Binnium quemdam cauponem*. Quamquam si verum quaeramus, et locus totus consulatur, iocus est ac lusus in verbis **caupo**, **hospes** invitare, hominem accipere, de via decedere. Rursus **hospes** ac **peregrinus** saepe pro eodem. Sunt in eam rem apud Tullium testimonia quam plurima. Alias **hospes** differt ab **advena** et **peregrino** qui non sunt nobis amici aut cogniti, nec a nobis eo titulo excipiuntur. Ita Cic. Agr. II. 34: *Nos autem hinc Roma qui veneramus, iam non hospites, sed peregrini atque advenae nominabamur*. Omnia sunt perspicua, si Gesneri notionem **hospitis** generalem spectes. **Hospites** sunt, tam qui in privato alicuius *hospitio* sunt, quam qui in publico. V. *Peregrinus*.

Hospitium et **Diversorium** peregrini est et ad tempus; *hoc* in medio itinere: *illud* in eo loco, quo tendimus, et negotiorum nostrorum causa per aliquod tempus commorari debemus. **Familiaritas** quotidianam requirit consuetudinem; **Taberna** seu **caupona** pretio recipit, et ab ignotis praebetur. Goclen. H. **Domus** est sedes firma et stabilis. In **hospitio** et **diversorio** commoramur (italice: *soggiorniamo*); **domi** vero habitamus. Cic. de Senect. sub fin.: *Ex vita ita discedo, tamquam ex hospitio, non tamquam ex domo: commorandi enim natura diversorium nobis, non habitandi locum dedit*. Th. Vall.

Hostia dicta, quod Dii per eam hostiantur, i. e. aequi ac proprii redduntur. Serv. in Aen. Virg.: *Sacrificium nominabatur, quoniam animal, omne in se impurum mola salsa acceptum fiebat Diis*. R. **Hostia** dicitur de parvis animalibus, ut ovibus et volucris: **Victima** de magnis, ut tauris²³³. Plaut. Pseud. I. 3. 95: *Nolo victimas, agninus me extis placari volo*. Virg. Georg. II. 146: *Hinc albi, Clitumne, greges et maxima taurus, Victima*. Arnob. VII: *Hostias caedat et victimas*. Id. ib.: *Quoniam volucres hostiarum quoque in numero ponitis*. Gellius ita distinguit, ut **hostia** a quolibet; **victima** eius qui vicerit, manibus debeat immolari. Isidorus vero, **Hostia** est, inquit, quae, proelium commissum; **victima**, quae post, victoriam immolatur. Quam differentiam refellit etymon *hostiae*, quod tradit Ovid. Fastor. I. 336: *Hostibus amotis hostia nomen habet*. Sed observavit iam Servius, haec licenter confundere auctoritatem; v. Brissonius de formulis l. I. p. m. 13. **Hostia** est ducis, cum ad hostem proficiscitur; **Victima** cum venit; **Holocaustum** igne consumitur; **Sacrificium** est generale. H.

---

²³³Eruditus Rachenbergius in Germ. med. c. alleg. scribit ipsas **victimam** apud plerosque olim commodasse humanum sanguinem, effusam ante Deorum aras, et, diro carmine devotum: introducta immani illa ac barbara Scytharum consuetudine, qui Deos immortales hominum scelere ac sanguine posse placare arbitrabantur.

Hostis ille dicitur, adversus quem publice bellum gerimus; **Inimicus**, cum quo similitates aut odium exercemus. Cic. Leg. Manil. X: *Qui saepius cum hoste confixit, quam quisquam cum inimico concertavit.* Th. Vall.

Huiusce et **Huiusque** diversa esse tradit Victorinus in libro de orthographia his verbis: *Huiusce et huiusque recte scribuntur, sed suo loco utraque. Nam ab hocce et hacce fit huiusce; huiusque autem aliud significat, id est, uniuscuiusque.* Conf. Brissonii de Formulis I. 52. Ego posterioris significationis exemplum apud idoneos scriptores nondum inveni; et credo ita differre sola scriptura propter affinitatem litterarum C. et Q. de qua diximus lib. I. de usu antiquae locutionis. Itaque eadem est fortuna **huiusce** diei et **huiusque** diei apud Ciceronem, Plinium et alios.

Humatus intelligitur humo contactus; sic inhumatus est insepultus; exhumatus vero e sepultura extractus. **Sepultus**²³⁴ quoquo modo conditus, ut qui in sarcophago, hypogaeo, vel pyramide situs est. Cic. Tusc. I. 43: *Cuius hoc edicto admoneor, ut aliquid etiam de humatione et sepultura dicendum existimem.* Id. de Legibus II. 22: *Quod nunc communiter in omnibus sepultis ponitur, ut humati dicantur, id erat proprium tum de his, quos humus iniecta contegeret.* Vetus inscriptio: *Inferendi. in. area. humandi. sepeliendique. ius. potestasque. esto.*

Humanitas et **Litterae** saepe coniunguntur, sed tum **humanitas** significat doctrinam politiolem elegantiolemque; vid. Scharidii Lexicon Iuridic. p. 424. seqq. **Litterae** scientiam communium et variarum artium. Varro R. R. I: *Qui sint litteris, aliqua humanitate imbuti.* Cic. Verr. VI. 44: *Tu sine ulla bona arte, sine humanitate, sine ingenio, sine litteris intelligis et iudicas.* Id. pro Arch. II: *Patiamini de studiis humanitatis ac litterarum paulo loqui liberius.* Id. de Orat. II. 17: *Homini non hebeti, neque inexercitato, neque communium litterarum et politioris humanitatis experti.*

Humaniter significat φιλανθρώπως, **Humane** autem ἀνθρωπίνως, quibus addendum **humanitus**, quod idem est, ac humano more, quae tamen differentia nimis ieiuna atque coacta est. Westerhovius ad Ter. Heaut. I. 1. 47: *Quod Charisius et Diomedes grammatici ita distinguunt inter humane, humanitus et humaniter, ut humane sit ἀνθρωπίνως, humanitus et humaniter φιλανθρώπως in eo quidem falluntur.* Plin. HN. X. 83: *Ursi humanitus strati*, i. e. ἀνθρωπίνως, more hominum. Nonius **humanitus** et **humaniter** ἰσοδύναμα facit.

Humidum est, quod extrinsecus seu exterius habet aliquid humoris; **Madidum** vero atque **avidum**, quod intrinsecus, unde *uvae* dicuntur, ut tradit Servius, cui non assentior.

Humidum²³⁵ enim proprie est, quod in profundo continet humiditatem, ut terra; **avidum** est, quod in superficie tantum, ut lapides in flumen deiecti, festes rore aut fluctibus adpersae, quas *uvescere* dixit Lucret. I. 306 et 307 his verbis: *Denique fluctifrago suspensae in littore vestes Uvescunt, eadem dispansae in sole serescunt.* Virg. Ecl. X. 20: *Uvidus hiberna*

²³⁴De huius vocabuli origine vid. Perottus loc. cit. epigr. XXX. col 831. lin. 51. seqq.

²³⁵Quemadmodum a *succidus*, quod est succulentus, seu succiplenus, bonae notae verbum *succidare* defendit; sic ab **humidus** *humidare*, et quidem adnotante litteratissimo Reinesio Var. Lect. II. 8. p. 196. qui et lib. III. 18. p. 675. dicit, *humidare* verbum apud Gariop. V. 33. etiam extare.

venit de glande Menalcas. Illud Graecis est ὑγρόν, hoc διερόν, ut Aristoteles disserit de Ortu et Interitu II: Madidum, quod madefactum ita est, ut liquor permeet totum corpus.

Humidum est, quod humorem habet; **Humectum**, quod humorem inducit. Pacuvius: *Terra exhalat auroram humidam, humectam.*

Hunc et **Istum** in proximo notant; **illum** ostendit quidem longe stantem, sed in conspectu; **eum** absentem refert. Alias **hunc** ponimus, quando de prima; **illum**, quando de secunda et **istum** quando de tertia persona est imprimis sermo. Front.

Hymnus fit voce naturali; **Psalmus** aliquo musico instrumento.

Hypotheca proprie dicitur de re solo inhaerente; quae sine traditione, nuda conventionem tenetur; **Pignus** vero de re mobili, cuius possessio tradita est creditori, usque dum quid praestetur, vel fiat a debitore, ut scribunt iurisconsulti IX. § 2. D. de Pign. Act. I. 238: Inst. de Act. § 7. D. de Verb. Sign. **Hypotheca** est pignus immobile, quod creditori obligatur, quod ad ius et potestatem attinet, possessione apud debitorem remanente; **pignus**, proprie sic dictum, in manus vel aliter possidendum traditur creditori, cuius possessionem ad tempus consequitur creditor; ceterum dominium penes debitorem est. Quae tamen differentia et proprietas raro²³⁶ observatur, et pignus de re immobili dicitur. Ter. in Phorm. IV. 3. 56, 57 et 58: *Ager oppositus est pignori ob decem minas, Aedicula item ob decem alias.* Tac. Histor. III. 65: *Domo agrisque pignori acceptis.* Ulpianus ad edictum 25. D. de Relig. II: *Is, qui pignori dedit agrum, si in eum suum mortuum intulerit, religiosum eum facit.* Papinianus responsor. D. de Pign. I. 2: *Cum praedium pignori daretur, nominatim, ut fructus quoque pignori essent, convenit.* Quin etiam ipsi iurisconsulti, cum ad naturam actionum respiciunt, his duobus nominibus promiscue utuntur pro qualicumque re, de qua inter creditorem et debitorem convenit, ut sit pro debito obligata. Unde Marcianus libro singulari ad formulam hypothecariam D. de Pign. VI: *Inter pignus, inquit, et hypothecam tantum nominis sonus differt;* videlicet quantum ad actionem hypothecariam attinet, nihil interest praeter sonum et originem, qua alterum latinum nomen est, alterum graecum ab ὑποθήκη.

Iacimus tela; **Obiicimus** crimina. Goclen. R.

Iactamur mari; **Fatigamur** in terris. H.

Ianua est in ingressu aedium, dicta, quia Iano consecratum erat omne principium; **Ostium** est in partibus interioribus, sive est pars ianuae, qua patet introitus et exitus quasi os aedium dictum. Plaut. Pers. V. 1. 6: *Hic volo ante ostium et ianuam.* Sed haec fere confunduntur, sicut eadem sunt ianitor et ostiarius. **Fores** proprie dicuntur, quae sunt in primo aedium ingressu, dictae ab eo, quod foras spectent, seu quae foris aperiuntur, sicut apud veteres. R. **Valvae** autem sunt fores duplices, complicabilesque, quae ut ait Varro, revolvuntur, et se velant. Sed in communi sermonis usu generaliter dicuntur omnia ostia, **fores** et **valvae**, nec refert qua parte aedium collocatae, simplices an geminae sint. Serv. Vid. *Porta.*

---

²³⁶Vid. Iohann. Arnoldi Corvini Posthumus Pacianus, lib. IV. Definite 2. p. 112. Edition. secundae.

ieiunium dies est, **ieiunitas** cibi abstinencia. Front. R.

Igitur sententias coniungit et continuat; **Nunc** tempus praesens indicat. H.

Ignarus est, qui ignorat²³⁷; **Immemor**, qui oblitus est. Serv.

Ignavia est tarditas in exequendis negotiis²³⁸; **Pigritia** seu **pigredo**, sive **pigritudo** (utpote quibus vocibus veteres promiscue sunt usi) in agredientis; **Inertia** agendi inscientia, quam parit **ignavia**. Itaque **ignavus** nihil efficit; **piger** otiosus desidet et nihil molitur; **iners** imperite agit. Cic. Off. I. 29: *Nec propter pigritiam aut ignaviam deserant*. Id. Cornif.: *Nec tua ignavia etiam inertiam adferat*.

Ignominia imponitur ab eo, qui potest animadversione notare. **Infamia** ex multorum sermone nascitur.²³⁹ Front.

Ignoratio et **Ignorantia** hoc differunt, quod **Ignoratio** est rei quae nescitur, nec sciri potest, nisi prodatur²⁴⁰; **Ignorantia** autem est rei, quae sciri potest: aut debet, sed errore hominum, aut negligentia ignoratur. Cic. Amic. XIX: *Ut in fabulis, qui aliquamdiu propter ignorantiam stirpis et generis in famulatu fuerint*. Aliquando tamen **ignorantia** sumitur pro ignoratione. Cic. Flacc. XX: *Ubi adolescentes nihil possent discere, nisi ignorantiam litterarum*. Lucr. VI. 53: *Ignorantia causarum conferre Deorum Cogit ad imperium res*.

Ignorare est non satis cognitum et exploratum habere. **Nescire** omnino non scire. *Alterum* est imprudentis, aut negligentis, *alterum* inscientis et imperiti. Arnob. II: *Hoc ipsum ignorans et nesciens*. Id. ib.: *Confitemur nos ignorare, nescire, etc. Quid ergo? nos soli ignoramus, nescimus*. Svet. Claud. XXIX: *Impunitates, supplicia largitus est, et quidem inscius plerumque et ignarus*.

Ignoscit qui dissimulat se nosse, quod comperit, et ita silentio peccata impunita dimittit; omnibus autem ignoscere, hoc est, quae punienda iudicantur, non punire et nulli ignoscere: aequae crudele Seneca censet, Clement. II. 2. **Concedit**, qui omnia peccata condonat. Fronto. **Indulget**, qui peccaturis humanum se ac benignum praebet. Th. Vall.

---

²³⁷Contra Guarus rem novit. Gravitas autem rerum ignorantiae ideo est praefenda, ne nos ignoratio in peccata praecipitet. Comenius.

²³⁸Sic **Ignavus** nihil efficit; cum contra gnavus in negotiis semper est strenuus. Quoniam itaque gnava ad omnia prodest, merito **ignavia**, monente Comenio, fugienda.

²³⁹Pertinet autem **Infamia** ad famosas tantum et turpes actiones, quae ex contractu, vel ex delicto oriuntur, sicuti tradit Ludvell. Commentar. Inslit. IV. tit. XVI. § 2, p. 651, et est bonae famae prorsus contraria, quoniam pro omni turpitudinis dedecorisque genere etiam ponitur, et persaepe ad ipsam personam refertur. Leg. Doleti phrases, seu formul. LL fol. 76. fac. b. col. 1. **Ignominiam** autem minus esse, quam **infamiam**, inde palet quoniam ignominiosi non sunt infames, ut infamiam ac damnatorum poenis teneantur, quemadmodum passim Icti aequae politici testantur. Sed haec differentia non utique satis custoditur.

²⁴⁰Sed **ignoratio** sui est, cum quis se effert et superbe gerit cum tamen sit humilis et infimi loci. Cicero pro Cluentio de superbo quodam tribuno plebis sic scribit: *Quinctio, quod erat odium, Dii immortales! Quae superbia, quanta ignoratio, quam gravis atque intolerabilis ignorantia!*

Illex et **Illix** (proprie avem alios allicientem denotans) hoc differre volunt, quod **illex** sit, a quo lex non servatur; **Illix** qui inlicit et invitat²⁴¹; in quo sane illis adsentior. Nam ab inliciendo dicitur promiscue **illix** et **illex**, ut pellex a pelliciendo. Varro LL. IX: *Hoc ipsum iudicium scriptum inveni in M. Iunii Commentariis, quod tamen ibi idem est, quod illiciti illex, quia I cum E et cum X magnam habet communitatem.* Plaut. Asin. I. 3. 67: *Lectus illex est.* Id. Poen. III. 4. 36: *Qui illi malae rei tantae fuimus illices.*

Illius similis ad mores refertur; **Illi similis** ad vultum: *hoc* ad formam externam; *illud* ad qualitatem spectat. Clarus.

Illuvies sordium est; **Ingluvies** ventris. *Illud* quidem a lavando; *hoc* ab inglutendo dictum. Agraet.

Imago et **Idolum** theologice sic differunt, ut *illa* ad ornamentum, vel ad res gestas monstrandas fiat; *hoc* autem numquam, nisi ad miserorum animas sacrilego ritu et varia superstitione illicendas, sicut tradit Henricus Hoepffnerus Sect. III. Saxoniae evangelicae c. VII. p. 441. *Hoc* ad seipsum dicitur; *illa* vero ad aliquid. Ideoque dicitur alicuius rei, sive animatae, sive inanimatae, **exemplum**, seu **exemplar**, sive **repraesentatio**. Conf. Dolet. loc. nuper ad Not. CC. alleg. fol. 74. fac. a. col. 1. Proprie autem inter **exemplum** atque **imaginem** haec datur differentia, quod **exemplum** ponatur, ut aliquid fiat, **imago** autem nullum talem finem habeat; sed ut duae res sub una atque aequati intellectione comprehendantur propter assimilationem, quae dicitur ὁμοίωσις. Vid. Scaligeri Poët. III. c. XLIX. p. 292. H.

Imber est aqua largius ex concretis nubibus cadens. Differt a **nimbo**, qui repentinus est, praeceps et brevior; a **pluvia**, quae iugis et lentior. Ovid. Metam. XI. 516: *Cadunt largi resolutis nubibus imbres.* Liv. I. 16: *Subito coorta tempestas cum magno fragore tonitribusque, tam denso regem operuit nimbo, ut conspectum eius concioni abstulerit.* Cic. ad Att. XV. 16: *Equidem pluvias metuo, si prognostica nostra vera sunt. Ranae enim ῥητορεύουσιν.* Quum haec scriberet Tullius, erat in villa ad Lucrinum lacum. Quare metuebat, ne reditus suus in Tusculanum diuturnis illis pluviis intercluderetur, quae rusticantibus aut iter acturis molestiam afferre consueverunt. **Imbrex** V. *Tegula*. Th. Vall.

Imbutus litteris est qui non plane est doctrina perfusus, nec perfectus litteris, sed qui leviter est institutus et solum litterator. **Imbuere** enim est proprie aliquid inficere primo succo aut levi colore. **Instructus** autem litteris dicitur, qui est probe doctus atque eruditus. Svet. Gramm. IV.: *Cum familia aliquis venalis produceretur non temere quem litteratum, in titulo, sed litteratorem inscribi solitum esse; quasi non perfectum litteris, sed imbutum.* Cic. Tusc. I. 7.: *An tu dialecticis ne imbutus quidem es?* Cic. Orat. III. 16: *Omnibus ingenuis artibus*

---

²⁴¹**Illex**, producta sequenti syllaba, significat, qui legi non paret, qui legem putat tenere se nullam.

Illex, correpta sequente syllaba, significat inductionem ab illiciendo. R.

Unde illicere et *illectare* et *inescare*, seu aliquem in aliquid blanditiis trahere. Est autem res plena periculi speciosis illectamentis illici et vanis oblectamentis oblectari et quidem Comenio sic monente. Ponitur et illicere pro persuadere, vel in sententiam aliquem attrahere, quemadmodum **illex** pro suasore.

instructus. Tac. de Orat.: *Quin elementis studiorum, etsi non instructus, at certe imbutus sit.*
Th. Vall.

Immissum dicitur, quod ita fit, ut aliquo loco requiescat, veluti tigna, trabes, quae immittuntur in parietes; D. de Verb. Sign. CCXLII. **Proiectum** est, quod provectum extra parietem vel aedificium nusquam quiescit, qualia meniana et suggrundia sunt, auctore Labeone. Cuius differentiae exempla suppeditant libri iurisconsultorum.

Immolare et **Mactare** hoc differunt, quod **immolare** proprie est victimas mola salsa tactas ante aram statuere; **Mactare** vero est victimas caedere et inde porrigere, sive offerre. Leg. Perotti Cornucopiae epigr. I. col. 138. lin. 27. seqq. Varro de Vita Pop. Rom. II: *Mactare verbum est sacrorum κατ' εὐφημισμὸν dictum, quasi magis augere, ut adolere. Unde et magmentum, quasi maius augmentum. Nam hostiae tanguntur mola salsa et tum immolatae dicuntur; cum vero ictae sunt, et aliquid ex illis in aram datum est, mactatae dicuntur; per laudationem itemque boni ominis significationem; et quum illis mola salsa imponitur, dicitur macte esto.*

Imperare est onus imponere, ut apud Sallust. Iug. XLVII: *Imperavit frumentum et alia, quae bello usui forent, comportare*. Denotat quoque imperare ex auctoritate aliquid iniungere. Sic, scribente Comenio, imperator imperat exercitui, imperatorio iure edicens imperia; Romanus autem imperator ad imperium electione promotus, imperiali maiestate eminent. **Iubere** est velle aliquid necessario fieri, quod ad dignitatem et utilitatem alterius pertineat, ut, *regem populus iussit*, et *bellum ex auctoritate patrum populus iussit*. Livius. **Mandare** vero est gerendum, pronunciandumve aliquid alteri committere. Unde **mandata** appellantur praecepta principum, quae praesidibus in provincias proficiscentibus dabantur, ut quod illis cautum esset et ipsi provinciales observarent. Hoc amplius. **Imperamus** non aliis modo, sed etiam nobismet ipsis; **Iubemus** tantum his, qui in nostra sunt potestate; **Mandamus** quibuslibet. Ter. Eun. I. 2. 21: *Imperavi egomet mihi omnia adsentari*. Id. ib. II. 3. 98: *Iubeo, cogo atque impero*. Coelius Ciceroni: *In hoc negotio nulla tua, nisi loquendi, cura est, hoc est, imperandi et mandandi*. **Praecipere** est praeceptorum in schola, et omnium etiam magistratum et iudicum. V. *Dominari*.

Imperium et **Regnum** sunt, qui ita separent, ut rex **regnum** habeat et regnet, imperator autem **imperium** et imperet. Enimvero **imperium** etiam regibus tribuitur, verbaque **imperare** et **regnare** promiscue ponuntur. Eutrop. I. 1, 2, 6, 7; VI. 7. Bene itaque Gesnerus in thes. *regnum*, imperium regis, regio, quae a rege possidetur. Per eminentiam tamen imperatoribus rom. imperium tribuitur, non item regnum.

Si quando Romani imperium militare ultra statutum tempus alicui permittebant, *imperium prorogari*; sin magistratum, ut consulatum, praeturam, diutius alicui concedebant, *continuari magistratum* dicebant. Liv. IX.: *Fabio, sicut priore anno populus, continuarat consulatum, ita senatus in insequentem annum prorogavit imperium*. Lib. VIII: *Singulare hoc ei accidit, prorogatio imperii non ante in ullo facta et acto honore triumphus*. V. Sigonius de antiquo iure Pop. R. p. 408. Legimus quidem, etiam praetoribus aliquot urbanis imperium prorogatum est ipsis militare imperium, quod in praetura urbana extra ordinem

obtinuissent. Cic. Ep. ad Q. Fr. I. 1: *Quod si tibi bellum aliquod magnum et periculosum administranti prorogatum imperium viderem, tremere animo.*

Imperium est civilis quaedam magistratus auctoritas, quae inprehendendo et animadvertendo consistit; **Potestas** est minor magistratus coercitio et generaliter pro agendi libertate haud inique ponitur. Itaque dictator, consules et praetores, qui vocare, prehendere, tenere, abducere poterant, **imperium** simul et **potestatem** habebant; tribuni vero plebis, aediles curules et quaestores **potestatem** tantum, quia alteri prehensionem solam, alteri neque prehensionem, neque vocationem habebant. *Cum imperio esse* dicebatur apud antiquos, cui nominatim a populo dabatur imperium: *cum potestate esse* dicebatur de eo, qui a populo alicui negotio praeficiebatur. Fest. **Potestas** omnes magistratus in genere, qui auspiciis vel maioribus vel minoribus creabantur. Gell. XIII. 15: *Dominium est ius utendi, abutendi re, et excludendi alios.* **Imperium** est in personas, **dominium** in res. **Imperium** est mandantis, **dominium** possidentis. R. Praeterea **imperium** aliquando bellicum est et militare, quo imperatori exercitum habendi et belli gerendi facultas datur; **Potestas** semper est civilis. Unde, *cum imperio esse* dicebatur dux, qui imperabat exercitui; *cum potestate esse* magistratus, qui iurisdictionem habebat, aut civili aliquo munere fungebatur²⁴². Cic. pro Fonteio: *In honoribus petendis in potestatibus, in imperiis gerendis.* Id. Epist. ad Q. Fr. I. 1: *Quare cum istis in urbibus cum summo imperio ac potestate verseris.* Ulpianus de Officio Proconsulis D. ad l. Iul. m. VII. 1: *Magistratus populi romani, quive imperium potestatemve habet.* Id. Inst. D. Const. Princ. I. 1: *Populus ei et in eum omne suum imperium et potestatem conferat.* V. *Dominari.*

Imperium gravius et severius est. **Praeceptum** lenius mitius, fere cum monitione ac doctrina coniunctum, Plaut. Trin. II. 2. 21: *Tuis servivi servitute imperiis, praeceptis, pater.* Itali: *Ho ubbidito, o padre, ai tuoi ordini ed alle tue istruzioni.* Th. Vall.

Impetrat, qui acquirit; **Conservat**, qui impetrati essentiam continuat. H.

Impietas est, quae adversus patriam et parentes committitur; **nefas**, quod in Deum; sed non ubique servatur haec differentia.

Impluvium, quo aqua impluit collecta de tecto, seu est locus in aedibus sine tecto, quo imber impluit. **Compluvium**, quo de diversis tectis aqua pluvialis confluit in eundem locum. Fest.

Improbis et **Malis** differunt. **Improbis** enim **malo** adhuc est intolerabilior. Sall. Iug. XXXI: *Bonus tantummodo signior fit, ubi negligas, at malus improbius.* V. Burmanni not. ad Phaedri IV. fab. 18.

Imprudens per se, **Ignavus** per alios. Donat. R.

---

²⁴²Conf. Doleti phrases, seu formul. eleg. fol. 74. fac. b. col. 2. ubi et fol. 131. fac. b. col. 1. extat: *In potestate esse*, quod non active sed passive capiendum esse arbitror. Nam ea dicuntur *esse in potestate nostra*, quae in potestatem nostram venerunt. Sed dicimur *in potestate eius esse*, qui potestatem auctoritatemque in nos habet, vel sub cuius potestatem subiecti sumus aut sponte, aut donationis iure, aut emptionis nexu, aut accepti beneficii obligatione.

Imprudencia et **Culpa** videntur discerni posse, ita ut **imprudenter** peccemus nescientes, cum **culpa** autem scientes, volentes proinde flagitiose. Plaut. Epid. V. 2. 63. R.

Imprudencia verborum est, **Audacia** factorum. Sed hoc non est perpetuum.

Impulsor in re mala, **Adiutor** in re bona dicitur. Goclen. obs. 32.

Imum summo respondet; **Infimum** ut infra humum. Fronto.

Imus loco, **infimus** ordine. R.

Incedit qui graviter et cum dignitate; **Vadit** qui magnis passibus et cum impetu progreditur. Senec. Quaest. Nat. VII. 31: *Tenero et molli ingressu suspendimus gradum: non ambulamus, sed incedimus*. Virg. Aen. I. 500: *Regina ad templum forma pulcherrima Dido Incessit*. Liv. VII. 24: *Inferenda sunt signa, et vadendum in hostem*. Th. Vall.

Incertum nec tempus nec numerum recipit; **Dubium** est, ubi nescimus quid eligamus. Fronto.

Incestus in consanguineas et sacras, **Adulterium** in nuptam, **Stuprum** in virginem et viduam, et saepissime cum violenta libidine.

Inchoat qui incertum facit; **Incipit**, cuius exitum sperat. Fronto.

Incidimus incauti, imparati, ex improvise; **irruimus** parati et de industria.

Incidunt res praeter spem; **Veniunt** exspectatae. Gocl. H.

Incola a **Cive** et **Municepe** differt. D. ad Municip. XXIX. Nam **cives** origo, vel manumissio, vel adeptio, vel allectio; **Incolas** domicilium facit. C. de Incol. VII. Haec Brissonius.

Incrustationes solido de marmore²⁴³; **Tectoria** ex marmore contuso et cribrato atque cum calce mixto inducuntur parietibus. Brisson.

Indicat is, qui de se volens aliquid et de aliis etiam prodit; **Confitetur** qui de se tantum et invitus. Donat. R.

Indigenae homines dicuntur, **Indigetes** Dii. Item **Indigetes** unde geniti Dii. Agr. R.

Indocile est, quod penitus non potest discere; **Indoctum**, quod nondum didicit. Serv.

Induere inter et **Amicire** veteres critici illud discrimen ponunt, ut **innuereinduere** de veste interiori, **amicire** de exteriori semper accipiatur. Et ita tunica etiam fibula **induitur** non **amicitur**; Octav. Ferrarius Anal. de Re Vest. p. 87. Observat etiam Brouckusius ad Tib. I. 9. 13. vestes esse indumenta interiora, amictum, quidquid vestibus superiniicitur. Unde

---

²⁴³**Incrustationes** sive crustationes, sunt, cum crustae parieti, aut pavimento, aut vasi applicantur. Hinc *vasa crustata* dicuntur quae vitreis crustis tecta sunt; e quibus *crustariae* tabernae vocitatae, in quibus eiusmodi opera veneunt. Haec Perottus in Cornucop. Epigr. VII. col. 615. lin. 43. seq.

amictus fere de toga usurpatur. V. Gesn. thes. l. I. p. 294. Varro de LL. p. m. 32: *Prius de indutu aut amictu, quae sunt tangam: amictus est quasi ambiectum, circumiectum.*

Indulgeo. V. *Ignoscit.*

Industrius est, qui semper studiose, vigilanter atque callide aliquid agit²⁴⁴; **Navus** qui strenue negotia exsequitur, et constanti animo contra omnes difficultates obnititur. *Ille* assiduitate; *hic* fortitudine et tolerantia commendatur. Et **industrius** sibi studet; **navus** alteri navat operam. Cic. pro Lege Man. VII: *Homines navi et industrii partim in Asia negotiantur.* Sallust. Iug. LXXVII: *Imperata navi fecerant.*

Induxit pro *decepit*; inducere ponitur quoque pro persuadere, quod fit paulatim et cum tempore, seu, loquente Goclenio, maiori mora. **Seduxit** dicimus, cum significamus, in aliam partem duxit, ut *seduxit foras*; alias **seducere** 1.º est seorsum abducere, 2.º a recta via ducere, et quidem per metonym. signi pro signato. Clarus.

Ineptum est tantum stultum; **Absurdum** quod et stultum est, et in ipsa stultitia diversum et sibi quasi repugnans. Donat. **Ineptum**, quod a quovis reprehendi potest: **Falsum** quod etiam prudentem possit fallere. Id. R.

Infamia ex multorum ore; **Ignominia** ab eo, qui punit. R.

Infectores, qui alienum colorem in lanam coniciunt, et quidem caute, ne nimis acriter inficiendo officiant. Notandum autem, barbaros infectorem, quem Cicero vocat, *tinctorem* saepe nuncupare. **Offectores**, qui proprio colori novum officiant. Festus.

Infensus plus est quam *inimicus*, et dicitur qui ira in alium est accensus, et odium gerit; **Infestus** qui alteri malum infert, ut *infensus hostis, infesta signa*. *Ille* animo et vultu saevit; *hic* vi et manu grassatur. Alias **infensus** dicitur inimicus et iratus. Quicumque autem dicitur **infestus** mihi, is mihi est molestus seu gravis. Sed mihi invisus est, cui ego invideo. Gocl. Notandum vero, **infestum** nonnumquam idem esse, ac periculosum, seu periculis obnoxium, ut: *Via excursionibus hostium infesta*. Leg. Gifanii Observ. LL. p. 338. ad Tullianam Divin. in Verr. XIII: *Pro offensione hominum, qui illi inimici infensique sunt*. Sed haec aliquando confunduntur. Sall. Iug. XXVII: *Vir acer et infestus potentiae nobilitatis*. Tac. Annal. VI. 34: *Adequitare castris, infensare pabula*. Id. ib. XIII. 37: *Palam bello infensare Armeniam*.

Infidus dicitur, cui non est fidendum; sic apud Livium *infida regni societas* legitur. **Perfidus**, qui fidem violat; et perfidia est fidei violatio, et saepenumero pro vitio atque improbitate accipitur. Cic. Amic. XV: *Quos fidos amicos haberet, quos infidos*. Valla IV. 103.

Infra ad dignitatem et locum: **Intra** vero ad numerum et spatium refertur.

Infula, Mitra et **Vitta** discrepant, attamen haud raro confunduntur. Solerius de pileo p. 290: *Non nemo mitram vocat infulam*. Immo Hugo Victorinus de Sacram. I. 55. mitram, tiaram,

---

²⁴⁴Dicimus et **industrium** in neutro, quod veteres industriuum dicebant, quod quidquid quispiam ageret, intro strueret et studeret domi. Perottus.s

infulam, pileum, pro eodem accipit. Verum, si proprie loqui velimus, aliud fuit infula, aliud mitra. **Infula** enim erat fascia lanea, partem capitis capillo tectam ad bina tempora aperiens, utrumque adstricta et dependente **vitta**, ut propterea infulae et vittae saepe confundantur. In pontifice idem erat **infula**, quod in rege diadema. Gesn. in thes., voce *infula*, omnem rem distinctius exponit. **Infulae** sunt quasi inferulae, dependentia circa caput filamenta, quae a **vitta**, seu **vittis** constringuntur. Non moramur Isidorum, qui haec permutare videtur, dum **vittas** ab **infula** dependentes facit, in quo consentientem ac praeaeuntem habet Servium ad Aen. X. 538: *Infula, cui sacra redimbat tempora villa*. **Infulas** dependisse a **vitta**, docet Lucr. I. 88. de Iphianassa: *Cui simul infula virgineos circumdata comptus Ex utraque pari malarum parte profusa est*. Virg. Georg. III. 487: *Lanea dum nivea circumdatur infula vitta*. Ovid., ex Pont. III. 2. 74: *Ambiat ut fulvas infula longa comas; Dumque parat sacrum, dum velat tempora vittis*. Semper ergo una fuit **infula** et **vitta**. Satis autem est, alterum memorasse apud intelligentes rerum. Unde promiscue nonnumquam haec duo poni videntur, salva interim propria utriusque significatione.

Ingenium et **Natura** eandem quidem rem exprimunt, neque tamen omnino sunt eadem. Landinus ad Hor. Od. II. 189: *Nonnumquam ad vitam et ad mores pertinet ingenium, et dicimus, malum ingenium fuisse in Clodio, bonum in Milone*. In quo loco videtur idem significare, quod **natura**, sed hoc differt, quod **natura** communior est, **ingenium** particulare. Itaque non recte diceremus: *novi ingenium humani generis*, sed *novi naturam*. Recte autem, si dico, *novi ingenium uxoris meae*, id est, novi qui mores illi a sua particulari natura sunt. Bene Gesnerus in thes.: Ingenium proprie natura dicitur cuique ingenita.

Ingens²⁴⁵ valet immensus τρισμέγιστος, et plus est, quam **magnus**. Plaut. Capt. IV. II. 64: *Ignem ingentem, ita dico, magnus ut sit*. Lucr. VI. 677: *Maxima quae vidit quisque, haec ingentia fingit*. Ter. Eun. III. I. 1: *Magnas vero agere gratias, Thais, mihi? Ingentes*. Quem versum afferens Cic. Amic. XXVI, ait: *Satis erat respondere magnas; ingentes inquit. Semper auget assentator id, quod is, cuius ad voluntatem dicitur, vult esse magnam*.

Ingenuus et **Liber** hoc differunt, quod *ei* libertatem attulerit nativitas, *huic* etiam manumissio, quum natus esset servus. Plaut. Mil. 6. 10: *(Hospitam) ingenuam et liberam*. Th. Vall.

Inhibere est relinere et retrahere ab incepto opere, aut cursu, quo modo nautae dicuntur *inhibere navem*, cum eius impetum contraria remorum percussione retardant; **Prohibere**²⁴⁶ est avertere et impedire, ne quid fiat, vel incipiatur: Unde *prohibitoria* edicta appellantur, quibus praetor vetat aliquid fieri. Virg. Aen. I. 525: *Prohibe infandos a navibus ignes*. Id. 693: *Parcite iam Rutuli, et vos tela inhibete Latini*. Cic. Att. XIII. 21: *Inhibere illud tuum, quod valde mihi arriserat, vehementer displicet. Est enim verbum totum nauticum*.

²⁴⁵ Quasi incens, ab *in* et *censeo*, quod tamen sit, ut censeri non possit, sicuti (praeter Comenium) ex Iosephi Scaligeri notis in Orpheim adnotavit litteratissimus Gerardus Ioannes Vossius in Etymologico LL. p. 266. col. b. Sunt etiam, qui *ingens* a *gente*, Perotto teste, dictum velint, quasi sit ultra gentem suam, et sic omnino magnus atque immensus.

²⁴⁶ Hoc est generale et ante rem inceptam; *illud* speciale, et fit, re iam incepta.

Quamquam id quidem sciebam: sed arbitrabar sustineri remos, quum inhibere essent remiges iussi. Id non esse eiusmodi, didici heri, quum ad villam nostram navis appelleretur. Non enim sustinent, sed alio modo remigant. Liv. XXVI. 39: *Cum rostris concurrissent, neque retro navem inhiberent.* Iust. II. 12: *Commisso proelio, ile cessim, inhibete remis.*

In ius vocatio differt a **citatione**, quae posterior voce praeconis fiebat ad evocandos, et, ad tribunal arcessendos ipso iudicii die tum actorem tum reum. Observante, ex Ant. Goveano, Fr. Taubmanno ad Plauti Asinar. III. 4. 74 **in ius vocare** est in ius ad magistratum manu ducere; **citari** autem, quo verbo hodie abutimur, est voce praeconis vocari coram magistratu.

Inimicus V. *Hostis*.

Iniquus sibi et aliis; **Iniurius** aliis. R.

Iniuria semper iniusta est, **Laesio** etiam iusta esse potest. Ascon. Paedian. **Iniuria** a **contumelia** hoc distat. **Iniuria** levior res est. Pacuvius in Periboea: *Patior facile iniuriam, si est vacua a contumelia.* Non. R.

Innocens²⁴⁷ est, qui ab omni iniuria aut maleficio se abstinet²⁴⁸; **Innocuus**, qui alteri non nocet. *Illud* de hominibus tantum; *hoc* etiam de bestiis et herbis dicitur. Plaut. Captiv. III. 5. 7. seq.: *Decet innocentem servum atque innocuum confidentem esse.* Virg. Aen. VII. 229. seq.: *Littusque rogamus Innocuum.* Quamquam **innocue** interdum sumitur παθητικῶς pro eo, cui non nocetur. Id. Aen. X. 301 et 302: *Sic consedere carinae Omnes innocuae,* id est, illaesae, ut interpretantur Nonius et Servius, a quibus Valla frustra dissentit.

Innuere²⁴⁹ est facie significare; **Annuerē**²⁵⁰, concedere. Virg. XII. 41: *Annuit his Iuno.* Sed utrumque narium, vel labiorum: **Nutare** capitis, sic per metonymiam etiam dicimus *nutare aedificia*, cum male solidata ruinam minantur. **Nictare** oculorum, quando nempe eos contrahimus, atque pupillam, cilia et palpebras motitamus. Plaut. Asin. IV. 1. 39: *Neque illi homini nutet, nictet, annuat.* Enn. Annal.: *Forte feram si ex nare sagaci Sensit, voce sua nictatque, ululatque ibi acute.*

Inopia est paucitatis, **Caritas** pretii: potest enim annona copiosa et tamen cara esse. R.

Inquilinus est conductor aedium alienarum, seu qui in alieno privato domicilio habitat, proprie tamen in conducto, sive sit in urbe, sive ruri, ac idem est, atque cohabitator; **Colonus** praediorum rusticorum. L. ult. de Migr. XXXVII. D. de A. G.

---

²⁴⁷ **Innocens** re, **innoxius** animo dicitur, teste Servio in X. Aen.

²⁴⁸ Quasi non nocens. Contra vero proprie nocens dicitur, qui iniuriam, aut maleficium commisit. Conf. Perotti Cornucop. epig. IV. col. 463. lin. 42. seq.

²⁴⁹ **Innuere** vel capite vel supercilio: **Annuit** ad id, quod dictum vel factum est. Front.

²⁵⁰ Seu nutu voluntatem suam indicare. **Nuimus** enim, seu **innuimus** cum, loquente Comenio, alicuius rei indicium facimus nutu aut renutu; **annuendo** scilicet vel abnuendo. Sed voluntas nostra in multis nutat, saepeque ipsi divino numini renutat.

Inscitiam aliud, aliud **Inscientiam** fuisse aureo saeculo (nam argenteo idem erat inscitia, quod inscientia), merito observarunt nonnulli. **Inscientia** est defectus prudentiae; **inscitia** est adversum stimulum calces, inquit Ter. Phorm. I. 2. 27. Heumannus ad Cic. p. Mil. XXI.

Inscius aliquid nescit; **Nescius** nil novit. *Alter* in parte erat; *alter* in toto. Fronto.

Insigne singulari numero aliud est; aliud **Insignia**²⁵¹, in quibus vestis et sella regia accipi potest. Servius.

Insimulat, qui arguit, vel fingit, vel criminatur per simulationem quamdam; **Simulat**, qui externo gestu aliquid probare vult, quod non est. Fronto.

Insita arbor est, cui infissae alienum germen includitur; **Adsita**, cui incolumi aliquid, ut sustineat, adiungitur. Hor. Ep. II. 2. 170. seq.: *Qua populus adsita certis Limitibus vicina refugit iurgia*.

Insomnia significat vigiliam, seu tempus somno vacuum, cum dormiri non potest.

Insomnium vero id, quod per somnum videmus, seu nobis in somnis obversatur; etsi Latini eo, nisi multitudinis numero, non utuntur. Alterum Graeci vocant ἀϋπνία; alterum ἐνύπνιον. Caecilius Plocio: *Consequitur comes insomnia; ea porro insaniam adfert*. Ter. Eun. II. 1. 13: *Aut mox noctu te adigent horsum insomnia*. Svet. Calig. L: *Incitabatur insomnia maxime: neque enim plus, quam tribus nocturnis horis, quiescebat*. Sallust. Catil. XXVII: *Dies noctesque festinare, vigilare, neque insomniis neque labore fatigari*. Id. Histor. IV: *Quia pacto vitam dederant, insomniis occidere, id est, vigiliis*. Virg. Aen. IV. 9: *Quae me suspensam insomnia terrent*: Id. Aen. VI. 897: *Sed falsa ad coelum mittunt insomnia manes*. **Insomnia** plurali numero significare volunt grammatici; **somnia**; singulari vero numero vigiliam, ut Pacuvius in Antiopa, p. 338. edit. Stephanianae et quidem ex Charisio dixit: *Perditu illuvie atque insomnia*, i. e. vigilia. Sos.

Institutum. V. Mos.

Institutiones sunt praecepta, quibus docentur homines atque instituuntur, ut *institutiones oratoriae, iuris civilis et aliarum artium*; **Instituta**²⁵² sunt boni mores, consilio et ratione inducti, qui per quamdam consuetudinem observantur²⁵³. Liv. XXXV: *Suam disciplinam, suaque instituta sequi iubet*. Cic. Agr. II. 1: *Est hoc in more positum institutoque maiorum*.

---

²⁵¹Alias **Insignia** dicuntur signa et ornamenta virtute parta. **Insignis** autem est Comenio nostro, qui certis signis est discretus. Deinde ponitur quoque pro claro, praestanti atque nobili viro. Sed **insigne** neutrius generis est signum gentilitium. Sic sceptrum et purpura sunt **insignia** regis. Toga est **insigne** pacis et otii. Moeroris **insignia** apud Ciceronem est ater vestitus.

²⁵²**Instituta** philosophiae sunt doctrina, qua philosophi suos discipulos voce et disputationibus quotidianis instituunt. **Institutum** est mos, ut Ciceroni **institutum** Platonis dicitur mos conveniendi et disputandi in academia. Sic dicitur pro instituto suae vitae, sectae etc. Gocl. R.

²⁵³Vid. Goclenii Observationes LL. p. 234. seq. Rhodiginus L. A. XVIII. cap. 19. col. 998. G. ea quoque voluit **instituta** dici, quae sunt principum institutiones, quae ad optimum illum legis scopum certa ratione nos non dirigant, quae quasi legis nomine indigna sint, et sacro illo legis nomine indigna sint,

Institutus et **Imbutus** differunt. Cic. Mil. IV: *Ad quam legem non instituti sed imbuti sumus.* **Instituti** disciplinae est, **imbuti** educationis et consuetudinis, Parrhasius recte. Sic et pro. Arch. VIII: *Nos instituti rebus optimis, i. e. doctrina eruditi.* Heumannus ad Cic. pro Mil. IV. Cic. de orat. II. 39: *Sin sit is qui et doctrina mihi liberaliter institutus, et aliquo iam imbutus usu.*

Instructum est quod paterfamilias ornatus, vel usus sui causa habet²⁵⁴: **Instrumentum** vero, quod ad exercendam colendamve rem adhibetur. Itaque praediis instructis legatis supellex, bibliotheca, tabulae et mancipia, caeteraque, quae ibi fuerunt usus aut delectationis gratia, **instructo** continentur. At cum **instrumento** legalis ea insunt, quae fructus quaerendi, cogendi, conservandi causa parata sunt, ut auctor est Ulp. D. de Instr. XII.

Instructus V. *Imbutus*.

Insuetus adiectivum vim negandi habet. **Insuetus** laboris, contumeliae est, qui laborem vel contumeliam non sustinet. Sic etiam dicuntur *corpora insueta ad onera portanda*, Cic. Si vero **insuetus** participium est a verbo *insuesco*, non habet eandem vim. Live XXIV. 28: *Ita se a pueris insuetos.* Tibull. I. 4. 42: *operi insuetae manus.* Lex. Fabr. p. m. 858.

Intelligere et **Percipere** hoc differunt, ut *illud* fere ad res et personas, *hoc* ad verba et sermonem referatur.

Intelligitur aliquid argumentis. **Animadvertitur** sensibus, praesenti animo utentibus. Ascon. Paedian. Plerumque enim **animadvertimus** rem aliquam oculis, aut quovis sensu corporis, sine animi attentione; ergo plus est **animadversum** quam **intellectum**. An ab aliis **intellectum**, ab aliis **animadversum** intelligi posset? quod si est, rursus plus erit **intelligere** quam **animadvertere**. Paedian. R.

Inter coenam est in coena, seu inter coenarum missus, aut fercula, quae antiqui terna, aut ad summum sex in coena praebebant²⁵⁵; **Super coenam** est inter coenandum. Svet. Aug. LXXI: *Si vellent inter coenam vel talis, vel par impar ludere.* Id. Tib. LVI: *Cum soleret ex lectione quotidiana quaestiones super coenam proponere.* Id. Calig. XXII: *Concertantes apud se super coenam de nobilitate generis.*

Interdicere foro plus est quam **Interdicere**²⁵⁶ **advocationi**. Nam **advocatione interdicta**, reliqua fori negotia non sunt interdicta. **Foro interdicto**, advocationes quoque

---

et sacro illo legis nomine privata potius, quam decreta et edicta nuncupentur. Pro **instituto** Ciceronem quoque **institutionem** dicere, ex Gifanii phrasibus LL. eleg. p. 119. est discendum.

²⁵⁴**Instructum** ab **Instrumento** sic differre Schardius loc. cit. p. 458. col. b. opinatur, ut totum a parte. Nam **Instructi** nomine non modo quae fundo necessaria sunt, continentur; verum etiam quae praeterea testator habuit, quibus suum fundum instruxit. **Instrumenti** vero ea dumtaxat, sine quibus fundus dici instructus non potest.

²⁵⁵De ferculorum in coenis appositorum apud veteres Romanos imprimis numero leg. Stukii III. Antiquitat. Convival.

²⁵⁶**Interdicere** proprie idem est ac prohibere, et ne aliquid fiat, vetare. Deinde denotat ex interdicto petere, et ad ipsos litigatores pertinet. Sic ex Goclenii sententia interdicimus vetando; **Denunciamus** autem iubendo. Et differunt haec duo verba, ut nolo et volo.

interdicuntur. Fori enim pars est advocatio, ut tradunt iurisconsulti D. de poenis. Plin. Ep. V. 14: *Is, interdicendum ei advocationibus in quinquennium, censuit.*

Interea, i. e. inter hoc tempus, toto hoc temporis spatio, a principio usque ad finem;
interim, i. e. intra hoc tempus antequam finiatur.

Interficere et **Perimere** prisca sunt, **Occidere** ob caedem dictum est, **Iugulare** ob iugulum. **Necare**²⁵⁷ a nece. **Interficere** a facto, **perimere** ab emtione, quasi iure tollere. Corn. Fronto.

Interire est ex quacumque causa occidere, et emori. **Perire** casu vel infortunio, ut igni, fame, naufragio. Itaque **interire** generalius est, et maiorem vim habet, quam **perire**; quod aliquando significat evanescere et extenuari, spe decidere²⁵⁸. Plaut. Capt. III. 5. 35: *Vel te interiisse, vel periisse praedicent.* Ter. Hec. III. 1. 42: *Interii! cur mihi non dixit?* Sed non semper observatur haec differentia, ut Curt. VI: *Callisthenes quoque ante tortus interiit.* Petronius in Satyr.: *Non enim tam magnum facinus admisimus, ut debeamus torti perire.*

Interpretes sunt, per quos inducitur pactio; **Sequestres**, apud quos pecunia deponitur. Paedian. R.

Interrogare est noscendi causa quaerere, **Percontari**²⁵⁹ vero arguendi, ut tradit Quinctil. IX. 2: *Quid enim tam commune, quam interrogare vel percontari? Nam utroque utimur indifferenter, cum alterum noscendi, alterum arguendi gratia videatur adhiberi.* Ego contra observavi, **percontari**, ut plurimum esse noscendi gratia quaerere; **Interrogari** autem refellendi, arguendive, sicut interrogari legibus dicebatur reus, cum primum ab accusatore actio intendebatur. Cic. de Republ. VI: *Ego illum de suo regno, ille me de nostra republica percontatus est.* Id. de Nat. Deorum III: *Sin me interrogare non tam intelligendi causa, quam refellendi.* Sallust. Catil. XVIII: *Legibus ambitus interrogati poenas dederant.*

Interrogatio est illa cui necessario respondetur, aut etiam, aut non. **Percontatio**, cui nihil horum. Donat. R.

Interulam et **Tunicam** teste Salmasio ad Tertull. de Palio p. 409, professor quidam sic distinxit, quasi tunica sub toga semper gestaretur, interula sub pallio, quo nihil, ait Salmasius, imperitius nec ineptius dici potest. Unde gentium expiscati sint bellam istam differentiam, id equidem nescire possum, sed nec ipsi me docere, si viverent, nam id nusquam est, et tunica sub pallio communiter gestata, haud secus quam sub toga. Unde illud vulgare proverbium: *Tunica propior pallio*; et apud Plautum in Poen. V. 2. 15: *Sed quaenam*

---

²⁵⁷Antiqui dixerunt quoque **internecare**, pro interficere, quod verbum totam ferme multitudinem complectitur. Unde internecio, quod vitae privationem, seu potius interitum universum designat.

²⁵⁸Hoc levius est quam **interire**; subinde recuperandi relinquit spem et neququam omnium rerum finem denotat. Plaut. Capt. III. 5. 32: *Qui per virtutem peritat, non interit.* Non. Marc. Conf. Perotti Cornucop. Epigr. XLI. col. 862. lin. 42. ubi **perire** dictum est, quasi in totum ire, quod, qui **perit**, prorsus abit. Sed non semper haec observatur differentia.

²⁵⁹Rectissime h. l. scriptum est percontari a conto, qui est pertica nautica, quae altitudinem aquae pertentat, et non percunctari, quasi per cuncta quaerere.

illaec avis est, quae huc cum tunicis advenit? Numnam it a balneis circumductus pallio? Ex quibus versibus constat, palliatos etiam tunicas habuisse. Protecto tam palliati, quam togati, tam Graeci, quam Romani **tunicas** habebant, et sub tunicis **interulas**. Eadem quippe differentia Latinis **tunicae** et **interulae**, quae Graecis χιτῶνος et χιτωωνίσκου. **Interula** sub tunica habebatur, et ἄμεσος corpori insidebat, atque ἐπί γυμνοῦ, ut vocant Graeci. Lineae autem erant, et nostris respondebant camisiis.

Intro significat ad locum, ut *eo intro*: **Intus** in loco, ideoque intus est. Notat situs in ocluso, et denotat quoque motum ex ocluso, ut *sum intus*. Quam differentiam Lucilius quoque refert his verbis: *Nam veluti intro aliud longe esse, atque intus, videmus; Sic et apud te longe aliud est, neque idem valet ad te. Intro nos vocat ad sese, tenet intus apud se*. Plaut. Aulul. I. 2. 3: *Redi nunc iam intro, atque intus serva*. Id. Capt. I. 2. 89: *Ibo intro, atque intus subductam ratiunculam*.

Intueri est oculorum; **Contemplari** et **Speculari** animi: **Aspicere** animi et oculorum simul. R.

Invalescere de rebus potius, **Corroborari** et **Confirmari** de personis dicitur.

Invenire proprie significat 1° in rem amissam venire, 2° in rem novam venire, et 3° inventionibus officii praeire, et est consilii, inquit Valla; **Reperire** vero fortunae. Sed alii contra putant (vid. Goclemus l. c. p. 235. ubi inter alia est, nos invenire quaesita, reperire autem non quaesita). **Invenire** vel casus, vel consilii esse: **reperire** laboris et studii, quod verbi etymo nituntur probare. Deducitur enim ex *re* et *pario*, id est laboriose adquireo. Sed haec differentia non observatur, et optimus quisque latinitatis auctor his verbis promiscue utitur. Varro de RR. III: *Et hunc, dum serpit, non solum in area reperit, sed etiam si rivus non prohibet, in parietes stantes invenit*. Cic. de Orat. II. 4: *Nequaquam satis est reperire quid dicas, nisi id inventum tractare possis*. Id. Tusc. III. 10: *Nam ut medici, causa morbi inventa, curationem esse inventam putant; sic nos, causa aegritudinis reperta, medendi facultatem reperiemus*. Plaut. Aulul. IV. 2. 13: *Ibo hinc intro; perscrutabor fanum, si inveniam uspiam aurum, dum hic est occupatus. Sed si reperero, o fides!* Id. Capt. III. IV. 36. seq.: *Tu enim repertus, Philocratem qui superes veriverbio! Pol, ego ut rem video, tu inventus*, etc. Ovid. Metam. I. 654: *Tu non inventa, reperta es*; hoc est, tu, quae inveniri non potuisti, quod in iuencam mutata esses et formam puellae amisisses, reperta es in bucula²⁶⁰. **Reperimus** nostra, **invenimus** aliena. Fronto. R.

Invenire sapientis est, **Incipere** audacis, **Perficere** constantis. Donat. R.

Invenustus, cui displicens obiicitur; **Infelix**, cui placens negatur. Donat. R.

---

²⁶⁰Perperam nonnulli Ovidiano hoc exemplo conantur confirmare, aliquod discrimen intercedere inter **inventum** et **reperitum**. Siquidem Ovidiana verba: *Tu non inventa reperta luctus eras levior*, nihil aliud significant nisi: Te levius lugebamus antequam esses inventa, quam postquam te invenimus. Deprehendimus enim te buculam factam, quae eras puella. Itaque ex hoc etiam loco satis patet, posse utrumque promiscue usurpari. Sic Cic. Rosc. Am. XV: *Ille quomodo crimen commenticium confirmaret non inveniebat; ego res tam leves qua ratione infirmem, reperire non possum*.

Invidia quae proprie dicitur, plus est, quam **odium**²⁶¹. Nam **invidia** est detestantis et abominantis alterius turpitudinem cum infamia coniunctam; **Odium** vero est adversantis malum quod videtur, et alicuius vel facto vel dicto laesi, vel se laesum opinantis. *Illi* gratia huic amor opponitur. Et in **invidia** homo aut res est apud multos, **odio** et multis et uni esse possumus. Sallust. Iug. XXV: *Quod in invidia res erat*. Id. ib. XIII: *Ut ex maxima invidia in gratiam et favorem nobilitatis lugurtha veniret*.

Invidus, qui actu alicui invidet; **Invidiosus**, qui morbo invidentiae laborat, et invidiam sustinet. Clarus.

Invitare et **Vocare** distant. Westerhovius ad Ter. And. II. 6. 22: *ad coenam vocabo. Loquitur ex more*. Id. Phorm. in fin.: *Me ad coenam voca*. Unde servus vocator dicitur, Martial. Ep. VII. 85. 11. **Invitari** vero maxime dicuntur quibus iam in ipsa coena cibus potusque ponitur. Sed differentia non est perpetua.

Inviu est sine via; **Avium** extra viam; **Devium** est desertum. H.

Involat, qui in die venit; **Surripit**, clam, idest id est furtive. Serv. et Front.

Iocus est in verbis; **Ludus** sive **lusus** in rebus vel factis. *Hic* est exercitium delectabile, *ille* est verbum aut factum ludicrum, seu est condimentum sermonis tempestive adhibiti. Quae duo iuncta proverbialiter fere dicuntur de re levi et nullius pretii, quae ludibrio haberi possit. Lucil. Sat. III: *Susque et deque fuere, inquam, omnia, ludus iocusque*. Ter. Eun. II. 3. 8: *Ludum iocumque dices fuisse illum alterum*. Cic. Verr. III. 60: *Paucos homines hoc adiutore, Q. Opimum per ludum et iocum fortunis omnibus evertisse*. Confunditur tamen aliquando haec differentia, et **ludus** in verbo, **iocus** in facto est, ut Valla exemplis pluribus ostendit.

Iracundia ex iniuria, **Dolor** ex miseria. Donat. R.

Iracundus est qui natura in iram pronus est; **Iratus** est qui offensus excanduit; seu **iracundus** ex natura et ex parva nullave causa praecedente irascitur, **iratus** ex offensa seu ex aliqua causa irascitur; sicut **iracundia** naturae ad iram proclivitatem ostendit; **ira** est subita excandescencia; *illa* de moribus et vitio multum irascentis, *haec* de causa est; *haec* casu nascitur, *illa* est animi vitium; *odium* vero inveterata **ira** est. Sic **ira** non est vitium, si quis malis rebus irascitur; sed cum **iracundus** nimis facile et furenter excandescit. Tu fac nihil **iratus**, sine **iracundiam** defervere. Comenius. Sen. de Ira, I. 4: *Ira quo distet ab iracundia, apparet; quo ebrius ab ebrioso, et timens a timido. Iratus potest non esse iracundus, iracundus potest aliquando iratus non esse*. Svet. in Claud. XXXVIII: *irae atque iracundiae conscius sibi*. Interdum tamen **iracundia** pro **ira** usurpatur. Ter. Adolph. III. 2. 12: *Vix sum compos animi, ita ardeo iracundia*. Cic. Orat. II. 75: *Si litem tuam facias aut laesus efferare iracundia*.

---

²⁶¹**Invidia** autem atque **invidentia** inter se sic differunt, ut, ebrietas aequae ebriositas. Quippe **invidia** est, cum invidetur, hoc est, actus ipse invidendi. **Invidentia** vero est aegritudo animi, quae propter res secundas alterius suscipitur, quaeque nullam iacturam invidendi afferant. Nam si quis doleret eius rebus, a quo ipse laederetur, non recte diceretur **invidia**. Haec Perottus in Cornucopiae epigr. II. col. 99: **Invidia** activam et passivam significationem habet. **Invidentia** tantummodo activam.

Irasci levius, et ob levia et inania; **succensere**, gravius h. e. in re gravi et iusta et iustis de causis irasci. Nec tamen hoc ita perpetuum, ut nihil prorsus in contrarium extet. **Indignari** graviter ferre. H.

Irritum testamentum est, cum sine vitio quidem est, sed destituitur vel ab haerede, vel ab testatore, quando capite minuitur. Leg. Scharidii Lexicon Iuridicum p. 478. col. b. Alias **irritum** proprie dicitur, quod est improbatum, seu quod effectu firmum non est. Pro futili quoque et vano poni Gifanius loc. cit. p. 121. seqq. est auctor. **Ruptum** est, si vitium superveniens in ipsum testamentum incurrat; **Nullum** et **iniustum** est, quando vitium tempore testamenti factionis extat. tt. I. et D. quib. med. test. infirm. et de rupt. et irr.

Irrogatio et **Acquisitio** mulctae poenaeque non quidem multum, aliquid tamen differebant. Erat formula **irrogationis** eadem atque **acquisitionis**, nam utraque et crimen et poena comprehendebatur, sed in **acquisitione** res verbo peragebatur, in **irrogatione** scripto. Sigonius de antiq. iure P. R. p. 560. Cic. pro Rab. III: *Nam quid ego ad id longam orationem comparem, quod est in eadem mulctae irrogatione praescriptum?* De **irrogatione** mulctae poenaeque plura Sigonius. Quamquam igitur fere synonyma sunt nihilo tamen secius aliquid distant.

Iste V. Hic.

Iter²⁶² est via latior et publica, quae populo patet, sive itio in via, et ipsa via; **Semita**, quasi *semi iter*, seu *dimidia via*, loquente Comenio, est angustior et privatus trames; **Via** continet utrumque. Aelius Gallus de Verborum, quae ad ius pertinent, significatione: *via est, sive semita, sive iter est*. Plaut. Trin. II. IV. 80: *Decedam ego illi de via, de semita*. Liv. XLIV. 43: *Simul in silvam ventum est, ubi plures diversae semitae erant, et nox appropinquabat, cum perpauca maxime fides via devertit*. Phaedr. pr. III. 38: *Ego porro illius semita feci viam*. Hoc est, quum Aesopus paucas fabulas relinquerit, ego plures cogitavi. Plaut. Rud. I. 3. 29: *Saltem aliquem velim, qui ex his locis aut viam, aut semitam monstret*. Ennius ap. Cic. Divin. I. 58: *qui sibi semitam non sapiunt, alteri mostrant viam*. Cic. Verr. IV. 23: *Iam intelligetis, hanc pecuniam, qua via modo visa est exire ab isto, eadem semita revertisse*; hoc est quae palam erat ablata, occulte est reddita. Quo loco promiscue **via** et **semita** usurpantur. Mart. VII. 62: *Iussisti tennes, Germanice, crescere vicos, Et modo quae fuerat semita, facta via est*. Plaut. Cas. III. 5. 40: *De via in semitam degredi*. V. *Via*.

Iterum. V. Bis.

Iudex ab **Arbitro** et **Recuperatore** differt. **Arbitrum** praetor dabat, ut, auctore Festo, totius rei arbitrium haberet et potestatem, cum **iudex** cognosceret causas omnes, quae et iuris et facti, sed quae essent et leviores et ad diiudicandum faciliores. **Recuperatores** idem dabat praetor, qui de rebus privatis recipiendis reddendisque cognoscerent, quando videlicet de facto controversa erat, quod Car. Sigonius exemplis explicat atque confirmat de iudiciis I. 22. 4722. sc. conf. et Pitiscus T. I. sub arbiter p. 152. sc. et T. III. sub recuperatores p. 251. Ex

---

²⁶²**Iter** est ubi aliquis it, vel per pedes, vel iumento; **actus**, in quo pecudes aguntur, **via**, in qua curru vehimur. R.

quibus apparet, praetorem iudiciorum fuisse directorem, qui causas iudicibus, aut arbitris, aut recuperatoribus, quos quilibet litigantium a praetore postulabat pro causae conditione dabat cognoscendas, sententiasque latas deinde exequatur, ita tamen ut maior arbitrorum, quam iudicum esset potestas, siquidem illi arbitrium in rebus quae stricti iuris non essent, nec legibus definitae, ex naturali aequitate libere pronunciabant, et ni reus paruisset, eundem condemnabant; v. Pitiscus l. c.

Iudicare et **ius dicere** ex nonnullorum sententia differunt inter se. Illud iudicum vel adsectorum in iudiciis fuisse, qui tantum ex legibus cognovissent, seu de causis iudicassent, credunt; hoc vero praetoris, qui suffragiis iudicum collectis tandem iuris sententiam inter litigantes tulisset, uni eorum parti ius addixisset, alterique abiudicasset, hocque modo sententias iudicum, ex legibus latas fuisse executus; v. Acerra Philol. N. T. I. 783. n. 14. At vero hoc discrimen a scriptoribus antiquis non ubique observatur, qui **iudicare** ut verbum generale usurparunt, et de eo, qui ius dicebat, et qui iudex tantam iudicio assederat. Loquendi formae Livio receptae sunt. *iudicare alicui capitis, pecuniae, perduellionis* i. e. condemnare aliquem capitis, ad solvendam pecuniam, perduellionis, e. g. VI. 44: *iudicatum pecuniae duci vidit*; XXVI. 3: *Quod vel capitis vel pecuniae iudicasset privato*; it. paullo post: *Sempronius perduellionis se iudicare Cn. Fulvio dixit*. At vero *condemnare aliquem capitis, pecuniae, perduellionis*, in primis ad eum, qui iudicio praesidebat, pertinuisse credo, qui sententiam ex iudicum suffragiis collectam fuit executus. Si consules etiam ob privata haec iudicia iudices κατ' ἐξοχήν vocabantur, etiam iudicis nomen quod vi originis a forma loquendi ius dicere derivant Varro de LL. IV. 7. et Isidorus X. 8, praetori congruum fuit, quamvis adsectorum postea hoc iudicum nomen in primis gesserint.

Iudicare praesentia, **prospicere** futura. Donat. R.

Iudicium significat iurisdictionem²⁶³: **ius** continet leges et decreta, quibus constituendo exercendoque iudicio utimur. Itaque *hoc* prius est. Unde autem **ius** derivetur, tradit, Scipio Gentilis lib. singul. Originum p. 204 et 206. **Ab** Helfrico Ulrico Hunno (Disp. I. Collegii Institut. §. 1. p. 2. seq.) dicitur divinarum et humanarum rerum notitia, iustique et iniusti scientia. Eius nomen varie accipi, probat Arnoldus Corvinus a Belderen Part. I. lib. I. Digestor. per strictim explicatorum tit. I. p. 4. Sallust. Hist. I: *Utique iura et iudicia sibimet extorquerent*. Liv. XLIX: *Totam Acarnaniam sub ius iudiciumque regis venisse*. Id. LI: *Sub ius iudiciumque suam totam coëgit gentem*. Praeterea **iudicium**²⁶⁴ ad privatarum litium iudices, ut recuperatores, aut arbitros, **ius** ad praetores pertinet. Unde dicimus *in iudicio*, cum de iudice loquimur; *in iure* vero, cum de praetore: sicut illud edictum. Ne quis eum, qui in ius vocabitur, vi eximat, perlinet ad magistratum populi romani; alterum de eo, per quem factum erit, quo minus qui in **iudicio** sistat, ad iudicem pedaneum, ut interpretatur Ulpian. D. de interr. IV. Plaut. Menaech. IV. 2. 18: *Aut ad populum, aut in iure, aut ad iudicem res est*.

²⁶³ **Iudicium** dici putat M. Varro, quasi **ius** dicendi, hoc, est potestatem audiendae causae et sententiam iustam proferendi, quam denique et exsequi potest, et quod suum est, cuique addicere.

²⁶⁴ **Iudicia publica** et **privata** differunt. **Privatis** enim iudiciis quisque, quod sua intererat, persequatur, **publicis**, vel ipse populus ea, quae reipublicae detrimenti quidquam adferre potuissent, vel accusator, populi nomine, crimina publico dedecori futura vindicabat. Hein. ecc. R.

Cic. Off. II. 24: *[Iuris et iudiciorum aequitate suum quisque teneat](#)*. Id. pro Quinctio: *[In provincia ius dicebatur; et Romae iudicia dabantur](#)*.

Iuges et **Iuncti** differunt. Quocumque firmarentur iumenta ad vehicula modo, sive aequa fronte, sive alia post alia; **iungi** dicebantur. Sed equi **iuges** sunt, qui iungebantur inter se aequali fronte, ac velut sub eodem iugo. Festus: *[Iuges, eiusdem iugis pares. Unde et coniuges et seiuges](#)*. Non hoc vult, quasi **iuges**, qui sint sub eodem iugo, nam ex seiugibus duo tantum habuerunt iugum, sed, qui eiusdem iugi, hoc est, ordinis. Itaque adiunxit pares, id est, pari modo collocati. Eadem ratione differunt **iugare** et **iungere**. **Iugantur** animalia, quum vel sub unum mittuntur iugum, vel aequali fronte, velut sub uno iugo constituuntur. **Iunguntur** autem, quando quovis modo firmantur ad vehiculum. Schefferus de Re vehic. I. 13.

Iugum est continuum montis cacumen, vertice inferius, italice: *[una giogaia o continuazione di monti](#)*. **Vertex** est summum montis cacumen; itali: *[la vetta del monte](#)*. Liv. XXXVI. 15: *[Id iugum sicut Apennini dorso Italia dividitur, ita mediam Graeciam dirimit](#)*. Id. ib.: *[Hoc iugum ab Leucate et mari ad occidentem verso per Aetoliam ad alterum mare orienti obiectum tendens, ea aspreta rupesque interiectas habet, ut non modo exercitus, sed ne expediti quidem facile ullos ad transitum colles inveniant](#)*. Curt. VII. 3: *[Cuius \(Caucasi\) dorsum Asiam perpetuo iugo dividit](#)*. Tac. Germ. XXIII: *[Dirimit enim scinditque Sveviam continuum montium iugum](#)*. Ovid. Metam. IV. 656: *[Quantus erat mons factus Atlas; iam barba comaeque In silvas abeunt; iuga sunt humerique manusque; Quod caput ante fuit summo est in monte cacumen](#)*. Cic. Verr. VI. 48: *[Igues, qui ex Aetnae vertice erumpunt](#)*. Th. Vall.

Iurgium est inter benevolos aut propinquos levis verborum velitatio, dissensio vel contentio; **Lis** inimicorum concertatio vehementior. Ceterum **lis** plerumque res est, de qua est controversia, quae addicitur alteri; praesente tamen adversario. Nam, eo absente, non temere statim adhuc adiudicare praesenti rem solemus, sed comperendinamus. Conf. Turneb. Advers. XIII. 27. col. 451. Itaque **lis** nulla nobis esse potest cum eo, quem in potestate habemus, auctore Caio Iurisconsulto D. de Iudic. IV. Cic. de Republ. IV: *[Si iurgant benevolorum concertatio, non lis inimicorum, iurgium dicitur](#)*. Id. de Legibus II: *[Feriorum festorumque dierum ratio in liberis requiem habet litium et iurgiorum](#)*. Liv. V: *[Iurgiis ac litibus temperatum](#)*. Id. XLVIII: *[Itaque cum hodie litibus et iurgiis supersedere aequum sit](#)*. Ovid. Fast. I. 73. seq.: *[Lite vacent aures, insanaque protinus absint Iurgia, differ opus, livida lingua, tuum](#)*. Cic. Fragm. de republ. ap. Non. V. 34: *[Iurgare ergo lex putat inter se vicinos, non litigare](#)*. Sed discrimen non est perpetuum. Litem pro iurgio positam habemus ad Herenn. IV. 10: *[Conturbatus est adolescens; nec mirum, cui etiam nunc paedagogi lites ad auriculas versarentur, imperito eiusmodi conviciorum](#)*. Capidur. ad h. l. ita nunc lites pro iurgiis ponit. Distat enim a lite iurgium, quod **iurgium** levior res est, siquidem inter benevolos, **lis** inter inimicos dissensio.

Iurgia verbis, **rixae** manu peragantur. Unde *[sanguineae rixae](#)*, Hor. Od. I. 27. 4. Vet. Glossa, rixa μάχη. Tac. Hist. I. 64: *[iurgia primum; mox rixa](#)*. Apparet tamen ex Cicerone, **rixam** verbis quoque fieri. *[Academiae nostrae magna cum Zenone rixa est](#)*, Fam. IX. 22. Conf. Fabr. thes. p. 438.

Iurisdictio cuius iure magistratus competebat; **Imperium** vero, proprie sic dictum, lege tantum curiata, adhibitis auspiciis dari poterat. Liv. V. 46: *Magistratibus ergo, qui iudiciis praeerant, iurisdictio tribuebatur et imperium*. R.

Ius²⁶⁵ generale est; **Lex** iuris species. **Ius** ad non scriptum etiam pertinet²⁶⁶; **Leges** ad ius scriptum. Serv. V. Fas.

Iusiurandum. V. *Sacramentum*.

Iussum plus est quam **Mandatum**²⁶⁷, ut *iubere* plus est quam *mandare*, de quibus supra diximus. Nam **iussum** necessitatem iniungit; **mandatum** autem licet repudiare, et non suscipere. Unde si filius familias egit **mandato** patris, non restituitur in integrum, quoniam licuit illi non agere. Si vero **iussu** patris egit, datur restitutio, quia oportuit illum patre iubente agere, ut iurisconsulti scribunt.

Iustitia, virtus est, qua suum cuique tribuimus, eaque erga Deos **religio**, erga parentes **pietas**, vulgo autem **bonitas**, creditis in rebus **fides**, in moderatione animadvertendi **lenitas**, **amicitia** in benevolentia nominatur. R.

Iustum est, quod ex lege descendit, **aequum** vero, quod ex natura. Agr. **Iustum**, in quo nihil iniquum est, **clemens** in quo etiam multum de iusto remittitur. Donat. R.

Iuventa²⁶⁸ significat lanuginem erumpentemque barbam, atque ipsum tempus primae adolescentiae; **Iuventus** Dea iuventutis est, quae graece dicitur ἴβη; **Iuventus** et iuvenilem aetatem, et iuvenum multitudinem denotat. Sallust. Cutil. V: *Ibique iuventutem suam exercuit*. Id. ib. XIV: *Iuventutem, quae domum Catilinae frequentabat, parum honeste pudicitiam habuisse*. Licet aliquando et **iuventus** et **iuventa** pro Dea usurpetur. Ovid. Ex Ponto I. 10. 11: *Nectar et ambrosiam, latices, epulasque Deorum Det mihi formosa gnava Iuventa manu*. Liv. XXXVI. 36: *Iuventutis aedem in circo maximo*.

Iuventus, iuvenes. **Iuventa** aetas ipsa. **Iuvenilitas**, quod ὀρμήν vel πάθος vocant Graeci. **Iuventas** Dea ἴβη. Cic. in Bruto: *Ludis iuventutis*; et Livius V. 54: *Iuventus Terminusque maximo gaudio patrum nostrorum moveri se non passí*. **Iuventus** ipsa hominis aetas, **iuventas** dea, poëtice ἴβη ut graece dicitur. Agr. R.

Iuxta respicit situm loci et ordinem, **secundum** non tantum situm loci et ordinem, sed etiam normam, modum et rationem.

---

²⁶⁵ **Ius** est, quod omnia recta et inflexibilia exigit; **aequitas** est quae de **iure** multum remittit. Donat. **Ius** ad doctrinam pertinet: **officium** ad virtutem, Paedian. **Ius** respicit humanas leges, **fas** divinas proprie. Sed et **ius** pro more et consuetudine accipitur. Goclen. R.

²⁶⁶ De divisionibus atque distinctionibus **iuris** ab interpretibus confictis vid. Antonii Matthaei Disp. XIII Iur. Civ. p. 102. seqq.

²⁶⁷ **Mandatum** proprie est edictum: deinde denotat litteras fidei publicas.

²⁶⁸ **Iuventa** aetas putatur, **iuventas** numen ipsum, **iuventus** adolescentia. Acron. R.

Labo et **Labor** hoc differunt, quod **labare** est ruere et repente cadere, ut apud Virg. Aen. II. 492. seqq.: *Labat ariete crebro Ianua*. **Labi** vero est leniter sensimque deorsum ire, ut *labuntur flumina*; *labitur coelum*. Dicimus etiam **labi** eos, qui in lubrico figentes vestigia, in terram ruunt. Immo et labasci pro **labi** legi, Laurembergius in Antiquario auctor est. Ennius: *Labat, labuntur saxa*.

Labor. V. *Dolor*.

Laborare et **Elaborare** promiscue non usurpantur ab elegantioribus. *Illud* enim est studium et laborem in re aliqua impendere cum molestia, et fallente saepe rerum eventu; *huic* vero adiuncta est significatio fructus aut finis, ad quem laborando potissimum spectes. Cic. Parad. II: *Quid enim laboravi aut quid egi, aut in quo evigilaverunt curae et cogitationes meae?* Id. Agrar. II. 25: *Quod est tam asperum saxetum, in quo agricolarum cultus non elaboret?* Italice: *Qual havvi mai luogo si aspro e sassoso, a cui i contadini non rivolgano utilmente la loro cultura?* Th. Vall.

Labra et **Labia** Verrius Flaccus eo separat, quod **labra**²⁶⁹ sunt modica, **labia** immodica, et praeter iustum crassa, a quibus Labeonum cognomen inditum Antistiae genti. **Labra** esse virorum, **labia** mulierum vult Servius. Donatus vero ad illud Ter. Eun. II. 3. 44: labiis demissis, **labra** sunt superiora, inquit, **labia** inferiora, **labium** superius dicitur, **labrum** inferius. Agr. R. Quae differentia non observatur.

Lacrimari est flere lacrimis; **Gemere** fit pectore; **Plorare** voce flebili; **Plangere** membrorum percussu; **Vociferari** immani voce; **Lamentari** dolorem testari. H.

Lacteus, qui lacte alitur; **Lactans** qui decipit, item qui lacte abundat, ut *lactantes ficus*; item, qui lac praebet. **Lacteo** lac sugo, sed lac dum praebeo (nato), **lacto**.

Lacus²⁷⁰ est, qui perpetuam habet aquam, licet interdum crescat aut decrescat; **Palus** est lacus maior; **Stagnum** est, quod continet aquam temporalem, ibidem stagnantem, quae quidem aqua plerumque hieme colligitur ex imbribus, aestate exarescit²⁷¹, auctore Ulp. D. I. Ut in flumine publ. navigare liceat. Liv. LIV: *Cingunt paludes inxsuperabilis altitudinis, aestate et hieme quas restagnantes faciunt lacus*. Quamquam aliquando **lacus** dicitur, qui habet aquam ex flumine, aut compluvio, ad aquandum, vel lavandum, exceptam. Ter. Adolph. IV. 2. 44: *Apud ipsum lacum est pistrilla*. Varro de R. R. 1: *Cisternae faciendae sub tectis, et lacus sub dio*. Hor. Sat. I. IV. 37: *Gestiet a furno redeuntes scire, lacuque*. (Apud christianos scriptores interdum **lacus** significat locum munitum et clausum, in quo leones

---

²⁶⁹**Labrum** proprie est margo et extrema ora fluminis, lacus, fontis et aliorum huiusmodi, quae levi aquae motu perluuntur. Hinc **labra** et oris et aliarum rerum extremitates vocamus, quae in homine etiam **labia** dicuntur, et foeminino genere labiae. Haec Perottus l. cit. Epigr. XVIII. 729. 25. seqq.

²⁷⁰**Lacus** lacuna magna est, ubi aqua contineri potest, **palus** paululum aquae in altitudinem et palam diffusae. Varro. R.

²⁷¹Alii dicunt, **lacum** stagnum maius esse, aquas habens defluas; **Paludem** autem terra uliginosa scatentem atque ita stantem. Sed **stagnum** aquam stagnantem sive a propria scaturigine, sive a stagnante, quod restagnationem vocamus.

continentur, pro eo quod esset **septum** aut **vivarium**. Sulpic. Sever. Hist. Sacr. II. 7: *Principes pervicere, ut (Daniel) in lacum demitteretur: sed obiecto bestiis nullum periculum fuit.* Th. Vall.)

Laeditur corpus, **Offenditur** animus. R.

Laetamur de nostris, **gratulamur** de alienis. Hoc gratificans Cic. dixit: *Neque istius hominis perdit subita laetitia quam huius hominis amplissimi nova gratulatio, divitiis eum commovebat.* Agr.

Laetus adspectu, **hilaris** vultu, **gaudens** animo. R.

Lamina est lata portio ferri, aeris, plumbi, stannistanni, auri, argenti, **bractea** vero potius auri argentine ac orichalci: est enim tenuis et plicabilis; **lamina** autem crassior. Valla IV. 84.

Laniena est taberna, in qua laniantur et venduntur carnes, vulgo: *beccheria*. **Macellum** est forum, in quo omnis generis obsonia prostant venalia. Plaut. Epid. II. 2. 15: *Per myropolia et lanienas, circumque argentarias rogitando sum raucus factus.* Plaut. Aulul. II. 8. 3: *Venio ad macellum, rogito pisces, indicant caros, agninam caram, caram bubulam, vitulinam, cetum, porcinam, cara omnia.* Th. Vall.

Lanii, qui laniant pecora; **Lanistae**, qui laniandis praesunt gladiatoribus, seu sunt gladiatorum doctores, qui usum armorum docent auctoratos. Vid. Reinesii Var. Lect. III. 16. 612. Sed *avium lanistae* Columellae dicuntur, qui, testante Laurembergio in Antiquario p. 248, aves ad pugnam condocefaciunt. **Lanistarum** quoque memor est Martialis Epigr. VI. 82. 2. ad Rufum, et XI. 57. 3. in Vacerram.

Lapillos, Gemmas et Margaritas²⁷² distinguit Ulp. ad Sabin. XX. 19. § 17. seq. D. de Aur. arg. leg. quod, **gemmae** sint pellucidae materiae, velut smaragdi, chrysoliti; **lapilli** non item; **margaritae** sint partus concharum apud rubrum mare crescentium et coalescentium.

Lapis e saxo, **Saxum** magnum et naturale. R.

Lares et Penates hoc differunt, quod **lares** erant communes omnium aedium²⁷³; **penates** autem singularium aedium proprii, et *illis* res divina fiebat ad focum, *his* in atrio, aut

---

²⁷²Dicitur et **margaritum** in neutro, sicuti testatur Varro in Hecatombe apud Nonium his verbis: *Ubi illa phalera gemmeaque ephippia et arma margarito candentia.*

²⁷³*Hos* vicorum atque itinerum quoque Deos esse. Arnobius Afer indicat, quando advers. Gent. III. 124 hunc in modum scribit: *Possumus, si videtur, summatim aliquid et de laribus dicere, quos arbitratur vulgus vicorum aequo itinere Deos esse, ex eo, quod Graeci vicos cognominant laurasλαύρας.* Quenam autem differentia sit inter **lares**, **lemures**, seu **larvas** atque **manes**, tradit Augustinus de Civit. Dei IX. 11. et ex eo Blondus Flavius de Roma triumph. I. Litt. a III. fac. a. uterque haec verba proferens: Platonicos affirmare, animas hominum daemones esse, et ex hominibus fieri putare **lares**, si meriti boni sunt; **lemures** seu **lareslarvas**, si mali: **manes** autem incertum, utrum boni an mali. Plura lege apud Claudium Salmasium, stupendae eruditionis virum, in Not. et Animadvers. ad Epictet. et Simplic. p. 323 et 328 ut et Christoph. Ad. Rupertum in Dissert. II. ad Val. Maxim. II. 4. § 3. p. 143. Ex **lemuribus** qui posteriorum suorum curam sortitus pacato et quieto nomine possidet, **lar** dicitur. Qui vero propter adversa vitae merita nullis bonis sedibus, incerta vagatione, ceu quodam exsilio punitur,

interiore parte aedium. Plaut. Mercat. V. 1. 7: *Ego mihi alios penates deos persequar, alium lares*. Graevius ad Cic. pro domo sua XLI: *Ista tua pulcra libertas deos penates et familiares meos lares expulit*. Cornelia Gracchorum mater in epistola ad filium, quam princeps publicavit And. Schottus inter fragmenta Corn. Nep.: *Ubi mortua ero, parentabis mihi, et invocabis deos manes parentis. In eo tempore non pudebit te eorum Deum preces expetere, quos vivos atque praesentes, relictos atque desertos habueris*. **Lares** familiares erant manes parentum. Hinc duo erant lares. Ovid. fast. V. 143: *Bina gemellorum quaerebam signa deorum, Viribus annosae facta caduca morae: Mille lares, geniumque ducis, qui tradidit illos, Urbs habet; et vici numina trina colunt*. Loquitur quidem de *laribus publicis* seu compitalitiis, quos duo tantum fuisse constat, quibusque accessit genius posteo Augusti: sed tamen et *privati lares* erant quoque tantum duo, et quum genius Augusti inter lares quoque coleretur, tria erant numina, quae et publice in compitis et domi colebantur in larario. Et Vitellius Narcisi et Pallantis imagines aureas inter lares coluit, teste Svetonio. Sed **penates** aut erant manes maiorum cuiuslibet familiae, aut quos etiam ex maioribus diis praecipue colebant, singuli tamquam custodes salutis domesticae. Patet hoc ex Cic. in Verr. IV: *Quaerendum est, credo, Heius iste, num aes alienum habuerit, num auctionem fecerit: si fecit, num tanta difficultas eum rei numariae tenuerit, tanta egestas, ut deos patrios venderet*. Dicebantur enim **penates** aliis quoque scriptoribus dii patrii. Quinam fuerint illi penates, in eadem oratione docet Tullius: *Erat apud Heium sacrarium magna cum dignitate in aedibus a maioribus suis traditum perantiquum, in qua signa pulcherrima quatuor, Cupido Praxitelis, Hercules Myronis, duae canephorae Polycleti*. Talis fuit fortuna cubitalis Galbae, de qua Svetonius Galb. IV.: Colebantur **lares** in larario, quod vocavit Svetonius partem aedium consecratarum. Erat id lararium saepe in cubiculo. Svet. Domit. XVII. **Penatium** vero sedes erat plerumque focus. Hinc Graecis dicebatur ἐφέστιον.

---

inane terriculamentum bonis hominibus, caeterum noxium malis, id genus plerique **larvas** perhibent. Cum vero incertum est, quae cuique eorum sortitio evenerit, utrum **lar** sit an **larva**, nomine manem deum nuncupant et honoris gratia dei vocabulum additum est. Apul. de Deo Socrat. p. 50. Consule Salmasium ad cap. 14. Tib. et Schild. ad Svet. Calig. c. 5. Originem **laris** familiaris docet Serv. ad Aen. VI. 152: *Apud maiores omnes in suis domibus sepeliebantur, unde ortum est, ut lares colerentur in domibus, unde etiam umbras larvas vocamus*. Martian. cap. 2. p. 40: *A medietate aeris usque in montium terraeque confinia Hemithei Heroesque versantur. — Ibique manes, i. e. corporis humani praesules adtributi qui parentum seminibus manaverunt! — Verum illi manes, quoniam corporibus illo tempore tribuuntur, quo prima fit conceptio, etiam post vitam iisdem corporibus delectantur, atque cum his manentes adpellantur lemures. Qui si vitae prioris adiuti fuerint honestate in lares domorum urbiumque vertuntur: si autem depravantur ex corpore, larvae perhibentur ac maniae*. Rem paucis expediamus. **Penates** et **lares** interdum distinguuntur, interdum permutantur. Cicero qui in orat. pro Quintio 83. paullo ante deos penates adpellaverat, eosdem paullo post lares familiares his dicit verbis: *At hic quidem iam de fundo expulsus, iam a suis diis penatibus eiectus esset*. Idem infra: *Illud dico, dominum expulsus esse de praedio, domino a familia sua manus adlatas esse ante suos lares familiares*. Distinguuntur tamen I. XII. C. Theodos. **lares** igne, mero **genium**, **penates** nidore veneratos, conf. Gesneri thes. Montefalconius antiq. II. 5. ita: *Genii, lares ac penates, alii pro aliis saepe sumuntur. Genii nomen his omnibus commune est. Larum nonnumquam in inscriptionibus genii loci vocantur. Lares etiam pro penatibus accipiuntur a multis scriptoribus, et admodum difficile est, eorum officia distinguere. Vulgo creduntur, lares illi esse qui privatas domos custodiant; penates vero, custodes domorum, generatim sumptarum. Verum haec distinctio non ubique valet; quoniam inscriptiones nonnullae his omnibus promiscue utuntur. Genii etiam pro defunctorum manibus nonnumquam accipi solent, etc.*

Large significat profuse et liberaliter. **Largiter** multum; vel ut Iulius Modestus ait, **large** est qualitatis, **largiter** quantitatis. Quae differentia, meo iudicio, nimis ieiuna atque coacta est, et non magis haec adverbia differunt, quam dure duriter, humane humaniter, longe longiter. Sed vetustiores promiscue dixerunt large et largiter, ut Catullus LXIV. 305: *Large multiplici constructae sunt dape mensae*. Apul. de aureo Asino IV: *Mensas, dapibus largiter instructas, accumbunt*. Diomedes I. Quaedam sunt nomina in us syllabam terminata, quae ex se bina adverbia faciunt, ut est veterum auctoritas. Transit enim in quibusdam rationem, et aliter ipsa enunciat, aliter consuetudo usurpat. Nam navus naviter dicunt, quod nos nave; largus largiter, quod nos large.

Largitio est liberalitas vel expensa, quae fit ad aucupandum favorem in petitione magistratum, quemadmodum Doletus scribit loc. cit. fol. 85. fac. b. col. a. **Largitas** autem est dandi promissio. *Haec* ex mente Agraetii dicitur esse humanitatis; *illa* vero ambitionis. **Largitudo** vero nusquam invenitur, nisi apud Nepotem. Sosip. R.

Lasanum et **Scaphium** non sunt eadem. **Scaphium** Douza in explanat. Plauti p. 200. interpretatur vas illud, cui solent immeiere mulieres. Hoc significatu etiam a Iuvenale VI. 253. acceptum: *Et ride scaphium positis quum sumitur armis*; sed et Martialis Ep. XI. 11: *Te potare decet gemma, qui Mentora frangis In scaphium moechae, Sardanapale, tuae*. Gifanius quoque per **scaphium** intelligit vas ex aere, ad retrimenta alvi, muliere fere, ut **lasanum** virile. Qui pro matula accipiunt, verbo abutuntur. Sellam vocat Varro, et patrio sermone nos hodie. Vid. Taubmannum ad Plaut. p. 541. Vas urinae excipiendae muliebri cur scaphae formam habuerit, non opus est divinatione subtili. V. Gesn. thes. voce *Scaphium*.

Laserpitium²⁷⁴ florem, at caulem **laser** aiunt. Clarus.

Lassus cura ex praeterita spe, **lassus** adempta attentione; **Confectus** cura, confirmato timore. **Lassum** quoque a labore dictum plerique existimant. Significat enim **lassus** non solum corpore sed animo quoque fatigatum, hoc est, labore affectum. Unde lassitudo pro defatigatione, accipitur, eaque molestia, quam, loquente Perotto, loc. cit. Epigr. I. 7. 55, ex labore suscipimus. **Confectus** sic vulneratus aut percussus, ut sanari non possit; quod convenit gladiatoribus. Cic. Catil. II. 11: *Gladiatorum illi confecto et saucio*. **Lassum** ad corpus, **fessum** ad animum refert Landin. ad Hor. Carm. II. 6; sed denotat **lassus** etiam animum fatigatum. Ter. Andr. II. 1. 4: *Animus lassus, et cura confectus*. Pariter **fessus** non solum animo, sed etiam corpore fatigatum notat. Sall. Jug. LIII: *Itinere alque opere castrorum et proelio fessi*. Conf. cel. Gesneri thes. voce *lassus* et *fessus*.

Latebra est locus ubi homines se occultant²⁷⁵; **Latibulum** ubi ferae. Cic. Off. I. 4: *Quaeque ad vivendum sunt necessaria, anquirat et paret, ut pastum, ut latibula, ut alia generis eiusdem*.

---

²⁷⁴De **laserpitio**, quod Graeci dicunt σίλφιον, conf. Perotti Cornucopiae Epigr. XXVII. 797. 18. seqq., et in specie Leonardi Fuchii c. 291. de Stirpium atque Plantar. Histor. p. 271., ubi auctor et pp. seqq. huius herbae nomen, formam, locum et tempus, ubi et quando nascitur, immo et temperamentum, eiusque vires ex Dioscoride, Galeno et Plinio describit, additque loco appendicis, **laserpitium** in horto S. Germani Pratensis Parisiensis multum esse.

Liv. XLVIII: *Necubi notis sibi latebris delitescerent latrones*. Interdum tamen **latebra** est ferarum. Id. ib.: *Inter vepres in latebris ferarum noctem unam delituit*. Varro de R. R.: *Ibique esse latebras, ubi lepores interdiu delitescant in virgultis atque herbis*.

Laudare²⁷⁶ plus est quam **probare** et **praedicare**. Nam **laudamus** id, quod excellit, **probamus** bonum factum, **praedicamus** id, quod profiteamur et testatum facimus. *Primum* semper est cum laude; *alia duo* etiam sine laude esse possunt. Cic. Ruf.: *Non solum probant, etiam laudant*. Id. Mario: *Istam rationem otii tui et laudo vehementer et probo*. Ter. Eun. III. 5. 17: *Quid ego eius tibi nunc faciem praedicem aut laudem?* Ubi Donatus: *Praedicamus argumentis. Laudat coram*, qui non tacet apud alios et hoc agit praesens ipse, non per epistolam. *Laudat in os*, qui apud ipsum loquitur, quem collaudat. Donatus.

Laus facti instrumentum est, seu rei bene aestimatae praedicatio. **Laus** autem tunc est stabilis et firma, quando meritum **laudati** non poterit iam perire, scribente Salviano Massil. contra Avaritiam IV. 146: *Unde autem laus derivetur*, vid. Vossii Etymolog. LL. p. 282. col. b. Ἐπαινος et ἐγκώμιον quomodo inter se differant, leg. apud Scal. Poët. c. 109. p. 370.

Laudatio vero est rerum gestarum relatio. Fronto.

Lectica et **Feretrum** opulentioribus, **sandapila** et **capulus** egenis efferendis inserviebat.

Legatum per testamentum constituitur, **legativum**, quod legato proficiscenti solvitur. **Fideicommissum** codicillis solis etiam relinqui poterat. **Legatum** vero solum testamento confirmatur. R.

Legere et **Eligere** non sub eadem significatione intelligi vult Varro de R. R. I: *Uva non solum legitur ad bibendum; sed etiam eligitur ad edendum*; conf. Gifanii Observationes LL. p. 343. Ut **legitur** si colligitur; **eligitur** vero melior quaeque de plurimis. Nonius.

Legiones peditum sunt, **turmae** equitum. Serv. R.

Legumen dicitur, quod manu legatur, nec sectionem requirat; vid. Varro de RR. I. 23. Alii legumina **legaria** etiam appellare, idem Varro loc. cit. c. 23. nequaquam vanus auctor est. **Frumenta** sunt omnia, quae ex se aristas mittunt. Serv.

Lenitas ad permittendum. Est enim **lenitas** quasi quaedam mollities, sive lenitudo, aut quaedam animi moderatio, conveniens personis non solum, sed et rebus aliis. Leg. Doletus loc. cit. fol. 87. **Facilitas** extra personam omnino quoque esse potest, quando nempe dico, *orationis atque stili facilitas*; et ad ignoscendum adhibetur. Donatus.

---

²⁷⁵ *Scrutari latebras* inquit P. Papinius Statius Thebaid. I. 615. Sic qui *latere* cupit, quaerit **latibulum** in aliquo *latebroso* loco, ubi *latenter* degat. Peccator autem, ubi quaerat **latebram**, in qua oblitescat, ac deliteat Comenius.

²⁷⁶ **Laudat** etiam alienus, **gaudet** qui pater est. Don. R.

Laudare non semper originis suae significationem retinet, sed etiam ἀπλῶς usurpatur pro nominare aut citare, ut monet Gellius N. A. II. 6.

Lenones sunt scortorum **perductores**, etiam invitarum personarum, et in quibus stupra exercita legibus vindicantur. Paedian. E.

Lepidus in moribus, **facetus** in verbis, **iucundus**, qui utrisque alios recreat.

Lepus animal est, **lepor** iucunditas voluptatis; unde gratum aliquid **lepidum** dicimus; **Lepos** eloquii, unde et suaviloquentia dicitur, seu suave dictum. Ut autem sermo **leporem** habens est **lepidus**: sic mores barbarorum prorsus sunt *illepidi*. Agr.

Lex scribitur, **ius** etiam non scriptum est, sed rigide exigit, **aequitas** de iure remittit, **fas** ad religionem pertinet, **ius** tantum ad hominem. Atque inde conficitur, **fas** plus esse, quam **ius**, et proinde in coniunctione **fas** ponendum esse loco posteriori, tamquam aliquod gravius.

Lex²⁷⁷ est generale **iussum**, quod in omnes homines resve populus scivit, rogante magistratu; **Privilegium** est, quod de singulis hominibus, aut rebus, populus plebsve iussit. Pertinet igitur ad unum. Veteres enim singula *priva* dixerunt, ut de Cn. Pompeio contra Mithridatem mittendo, item Ciceronis exilio et reditu; **Rogatio**²⁷⁸ est cum populus aut plebs rogatur, velint iubeantne illud fieri, sive id ad universos cives, sive ad singulos pertineat. Itaque **rogatio**, velut genus, alia duo continet, ut Gellius prolixè ostendit N. A. X. 20. In sanctione **legis** regiae de imperio Vespasiani: *Si quis huiusce legis ergo adversus leges, rogationes, plebisve scita, senatusque consulta fecit.*

Liber et **Volumen** hoc differunt, quod **liber** significat quemcumque codicem, magnum aut parvum; **Volumen** proprie est plurium paginarum chartarumve involutio. Quod indicat etymol. Est enim ab involvendo, eo quod veteres **libros** in cylindri modum circa umbilicum involvere solebant. Unde hodieque dicitur *evolvere libros*, quasi involutos explicare, cum lectitandi gratia aperiuntur. Gell. IV: *Dat mihi librum grandi volumine*. Cic. ad Appium de una epistola longissima: *Mihi volumen a te plenum quaerelae iniquissimae reddiderunt*. Id. ad Att. X. 10: *Evolvi volumen epistolarum tuarum*. Sed interdum haec vocabula nulla re differunt omnino, et duplicem significationem habent. Nam **liber** et certam operis partem denotat, ut *liber primus, liber secundus*: et totum opus, ut Cicero ad Atticum XIII: *Dicaearchi librum accepi*. Et lib. XV: *Librum tibi celeriter mittam de gloria*; cum Dicaearchi libros tres de anima et duos de gloria significaret. Ulp. ad Sabinum XXIV. 52. D. de Legat. CXI: *Si cui centum libri sint legati, centum volumina ei dabimus; non centum quae quis ingenio suo metitus est, cui ad libri scripturam sufficerent; ut puta cum haberet Homerum totum in uno volumine, non quadraginta octo libros computamus; sed unum Homeri volumen pro libro accipiendum est*. Similiter **volumen** et pro integro opere accipitur, uti in proximo Ulpiani loco: *et pro parte operis, ut Plinius singulos naturalis historiae libros volumina appellat*. Et Plinius iunior: *Libri*

---

²⁷⁷**Lex** est generale **iussum** populi aut plebis, rogante magistratu. **Plebiscitum** est **lex**, quam plebs, non totus populus sancit et recipit. A. Gell. **Lex** ad homines. **Omen** ad rem divinam refertur. Donat. Sic Terentius bene: *Lege atque omine*; quia leges, auspiciis servatis, ferebantur. **Omen** autem est, quidquid ore dicitur. Donat. R.

²⁷⁸Haec vox vulgari usu ponitur pro **rogato** vel **rogatu**; eleganter vero **rogationis** nomine continetur **lex**, **plebiscitum** atque **privilegium**, uti h. I. Conf. Doletus loc. cit. Schardii Lexic. Iurid. p. 821. col. 2. et p. seq. col. 1.

tres in sex volumina propter amplitudinem divisi. Vid. Oliverii Arzignanensis Comment. Hist. et litteratus ad Val. Maxim. Proleg. I. fol. 1. fac. a. Liv. V.: *Supersunt etiam nunc Samnitium bella, quae continua per quartum iam volumen.* Ovidius de XV libris Metamorphoseon sic ait in Trist. I. 1. 117: *Sunt mihi mutatae ter quinque volumina formae.* Varro de LL. VI: *In illis, qui ante sunt, in primo volumine est.* Differunt a **codicibus**, qui appellabantur libri quadrata vel quadrangula forma, nam et triangularis formae mentio fit apud Dionys. Perieg. p. 36. quamvis alias vulgari usu omnes **libri** vocentur **codices**. Heineccius in synt. A. R. p. 18. proem.

Liber in arboribus est pars interior corticis, quae ligno adhaeret; **Cortex** est operimentum exterius, **liber** molle et laeve; **cortex** durum, tuberibusque informe respicit latus.

Liber a **Soluto** ita distingui videtur a Cic. VI. 7: *Ut plus sit liber quam solutus.* **Liberum**, quod perspicue et aperte, **solutum**, quod omnes eximit. R. V. *Ingenuus.*

Liberi. V. *Filii.*

Libertas est naturalis et licita potestas agendi ut velis²⁷⁹. **Licentia** vero est morum vitaeque dissolutio, vel procacitas linguae²⁸⁰. *Illam* in bonam partem fere sumitur; *haec* in malam. *Illam* servituti opponitur, et laudem habet; *haec* disciplinae et legibus fere obstat, atque omnino in vitio habetur, raro in bonum accipitur. Liv. XXXVII: *Libertatem cum aliis vanam ostendisset, totam in suam licentiam verterat.* Id. XXXIV. 2: *Omnium rerum libertatem, immo licentiam, si vera dicere volumus, desiderant.* Auct. de caus. corr. eloq.: *Est magna ista et notabilis eloquentia, alumna licentiae, quam stulti libertatem vocant.* Confunduntur tamen quandoque haec duo, et **licentia** accipitur in bonam partem, **libertas** in malam. Sallust. Iug. CII: *Belli componendi licentiam ipsi permittit.* Cic. Off. I: *Magnis enim illi et divinis bonis hanc licentiam adsequebantur.* Aliquando utrumque in malam partem. Id. pro Flacco: *Graecia hoc uno modo concidit, libertate immoderata et licentia concionum;* et in Verr. V. 1: *Numquam ipsimet nobis praecideremus istam licentiam libertatemque vivendi.*

Libertus et **Libertinus** Inst. de Libert. pr. eo differebant antiquitus, quod **libertus** dicebatur, qui manumissus erat ex iusta servitute²⁸¹; **Libertinus** vero erat **liberti** filius²⁸². Svet. Claud. XXIV: *Latum clavum libertini filio tribuit, cuius rei reprehensionem verens, etiam Appium Caecum censorem, generis sui proauctorem, libertinorum filios in senatum allegisse docuit; ignarus temporibus Appii, et deinceps aliquamdiu libertinos dictos, non ipsos, qui*

²⁷⁹Ideoque publica et non privata res est et opponitur servituti. **Libertas** etiam Dea est **libertatis**, cuius templum in Aventino constitutum fuisse historiae tradunt.

²⁸⁰Proprie autem **licentia** non solum est data aliquid faciendi facultas, sed et usurpata facultas. De nimia autem **licentia** scribit Des. Erasmus Roterod. Cent. II. Epist. 47. hoc modo: *Ita fit, quoties semel effractis repagulis, sese in licentiae campum effudit hominum temeritas, nullam facit insaniendi finem, donec omnia secum involvat exitio.* Leg. Goclenii Observ. LL. p. 236.

²⁸¹Ideoque huic neque noceretur, neque etiam prodesse potest id, quod fecit, dum servus fuit, quemadmodum tradit Philippus Decius in Enarr. in Tit. ff. de Reg. Iur. Ulpianus eum esse libertum definit, quem quis e servitute ad civitatem romanam perduxit.

²⁸²**Libertinorum** statum olim tripartitum fuisse Scardius in Lex. Iuridico p. 534. col. b. ostendit, dicendo, eos vel cives romanos, vel latinos, vel dedititios fuisse.

manumitterentur, sed ingenuos ex his procreatos. Quae postrema verba parum animadversa doctissimis viris occasionem dederunt immerito reprehendendi Svetonium. Deinde non ita diu post Appii Claudii aetatem alia coepit horum verborum significatio et differentia. Nam **libertus** et **libertinus** pariter dictus, qui ex servitute manumissus esset; sed **libertus** habet respectum patroni, a quo est liberatus, ut *libertus Caesaris, libertus Ciceronis*. **Libertinus** significat conditionem generis, ut *libertinus homo, libertina mulier*. Cic. in Verr.: *P. Trebonius facit haerodem libertum suum*. Et mox de eodem: *Equiti romano libertinus homo fit haeres*. Quum ergo Livius scripsit in extremo libro nono: *Appii Claudii censura vires nacta, qui senatum primus, libertinorum filiis lectis, inquinaverat*: et auctor libelli de Viris illustribus: *Appius Claudius Caecus in censura libertinos quoque in senatum legit*; In ille sui et posterioris temporis rationem habuit; hic ad priorem aetatem respexit, nisi forte **libertinos** vocavit eos, qui libertini generis fuerunt.

Liberum esse²⁸³ et **in libertate esse** multum differre volunt iurisconsulti. Nam **liber est**, qui nullius potestati subiectus est, ut qui iusta libertate manumissus. **In libertate vero est**, qui se liberum putat, et se pro libero gerit, quamvis servus sit; itemque qui domini voluntate in libertate est. Ulp. D. de Liber. caus. X. 53: *Quod autem diximus in libertate fuisse, sic est accipiendum, non ut se liberum doceat is qui liberale iudicium patitur, sed in possessione libertatis, sine dolo malo fuisse*.

Libido insanus mulierum amor est; **impudicitia**, cum vir muliebria patitur, aut cum masculis rem habet. Svet. Aug. LXXI: *Ex quibus sive criminibus sive maledictis infamiam pudicitiae facillime refutavit, et praesentis et posterarum vitae castitate*; i. e. vanos illos rumores facile vanos reddidit vita pudica, sed infamiam libidinum numquam potuit imminuere. Addit deinde: *Circa libidines haesit; postea quoque, ut ferunt, ad vitiandas virgines promptior, quae sibi undique, etiam ab uxore, conquirentur*.

Librarius est, qui libros instrumentaque conscribit, et tam privatus est quam publicus. Etiam non tam scriptor dicitur, quam librorum compositor. Unde Martialis de libris suis, Epigramm. II. 8. 3.: *Non meus est error: nocuit librarius illis, Dum properat versus adnumerare tibi*. Apud Romanos **librarii** non solum *libros* transcribebant, sed eos quoque vendebant, eorumque tabernas in Argiletum fuisse constat. **Scriba**, qui rationes publicas refert in tabulas, et tantum publicus est; **Scriptor**, qui libros componit. Cic. Orat. in Rullum II: *Ornat eos apparitoribus, scribis, librariis, praeconibus, architectis*. Id. pro Domo XXVIII: *Scribae, qui nobiscum in rationibus, monumentisque publicis versantur*. Hor. Ep. ad Pis. 354: *Ut scriptor si peccat, idem librarius usque, Quamvis est monitus, venia caret*. Quamquam interdum priora duo iunguntur, et **scriba librarius** dicitur, qui magistratui apparet, idem publicus, idem privatus a manu. Varro de R. R. III: *Ex quibus rebus scriba librarius libertus eius*. Senatusconsultum de Aquaeductibus: *Servos publicos ternos architectos singulos, et scribas librariorum, accensos, praeconesque totidem habere, quot habent ii, per quos frumentum plebi datur*. Vetus Inscriptio: *T. Cecienus. Felix. Augustalis. Scriba. Librarius. Aedilis. Curulis. Viator*.

---

²⁸³Huic est affine **liberum agere**, quod, testante Zazio, nihil aliud est, quam nullum habere dominum, cui subiectum esse oporteat.

Aedilis. Plebis. Accensus. Consulis. Alia: Herculi. et. Silvano. Sancto. Sacrum. L. Iun. Lyco. Scriba. Librarius. Aedilium. Curulium. D. D.

Librarios a **Notariis** quidam putant hoc differre, quod **librarii** scribebant litteris, **Notarii** verba dictantis per notas²⁸⁴, et compendia excipiebant. *Hi ταχυγράφοι et ὀξυγράφοι; illi καλλιγράφοι* a Graecis dicuntur. Ulp. de omnibus tribunalibus D. de var. et extraord. cogn. VIII. 1. 7: *Iam et librariis, notariis et calculatoribus sive tabulariis*. Paul. D. de Test. milit. Respons. XI. L. XL: *Lucius Titius miles notario suo testamentum scribendum notis dictavit, et antequam litteris perscriberetur, vita defunctus est*. Et constat, **librarios** etiam notis usos in perscribendis libris. Cic. de Orat. III: *Neque librariorum notis, sed verborum et sententiarum modo*. Quam scribendi rationem, ut incertam et obscuram Iustinianus imperator sustulit, cum de veteri iure enucleando ita edixit: *Ipse autem librarius, qui ea inscribere ausus fuerit, non solum criminali poena, secundum quod dictum est, plectetur, sed etiam libri aestimationem in duplum domino reddet, si ipse dominus ignarus talem librum vel comparaverit, vel confici curaverit*.

Libripens et **Antestatus** diversi sunt. Quoties fiebat emancipatio, adhibendi erant non minus, quam quinque testes romani cives et puberes, et praeterea alius eiusdem conditionis, qui libram teneret aeneam, unde et **libripens** adpellabatur, nec non alius, qui **antestatus** audiebat. Fit eius mentio etiam in marmore apud Gruterum, ubi narratur donatio et mancipatio facta libripende Claudio Dativo, antestato Cornelio Victore, ex quo lapide apparet, diversum a **libripende** fuisse **antestatum**. Quum vero antestari fuerit, tactis auriculis, alterum testem advocare (Hor. Serm. I. 9. 76. et ibi Acro et Porphyrr. in scholiis); isque ritus non solum in ius vocationi, sed etiam omnibus mancipationibus adhiberetur, non praeter rem suspicantur viri docti, **antestatum** dictum, qui testes convocaverat eorumque fidem tacta auricula obtestabatur. Heinecc. A. R. I. 12. 7.

Ligare²⁸⁵ est iniicere alicui vincula, seu aliquem vinculis constringere. Comenius noster doctissimus dicit, hoc verbum habere usus varios; neque ligamina esse unius modi. Caligas enim **colligamus** ligulis; femori **subligamus** subligaria; fronti **proligamus** frontalia. Lictor **circumligat** ac **perligat** maleficos lictoriis loris, **religatisque** post tergum manibus **alligat** palo. Chirurgus ad **obligandos** vulneratos ligamentis ad **deligandum** idoneis est obligatus. **Alligari** quis dicitur ad aliquid, sine quo esse non possit. Donatus.

Lignum et **Materiam** Ulpianus subtiliter distinxit ad Sabinum XXV. 15. D. de Legat. III. **Ligni** appellatio, inquit, nomen generale est, sed sic separantur, ne sit aliquid materia, aliquid lignum. **Materia** est, quae ad aedificandum fulciendumve necessaria est, proprie autem est materia, seu materies, (quasi mater rei dicta) omne id, ex quo aliquid fit. Praesertim vero denotat **lignum**, seu lutum, sive lapides, quae aedes solemus extruere. **Lignum** quicquid comburendi causa paratum est. Id. D. de Usuf. XVII. 12: *Nec materia eum pro ligno usurum, si habeat, unde utatur ligno*. Paul. ad Sabinum IV. 56. D. de Leg. III: *Pali et perticae in numerum materiae redigendi sunt, et ideo lignorum appellatione non continentur*. Quibus et Varro

²⁸⁴ Ipsum Ciceronem de notis librum conscripsisse, ex eius fragmentis passim licet videre.

²⁸⁵ **Ligat** quis vinculo, **legat** testamento. Agr. R.

consentit de LL. V. 7: *A legendo ligna quoque, quod ea caduca legebantur in agro, quibus in focum uterentur.*

Liguritor vel **Ligurio**, quod depravatum est ex voce liguritor, qui cupediis ita deditus est, ut lingat digitos vel catinos. **Cupes** est, cui delicatum est palatum, qui cupediis est deditus. **Lurco**, qui ventri, et iis, quae sub ventre sunt, deditus est. **Gulo** est, cui inexplibilis venter est. **Popino**, qui popinas celebrat, id est, frequentat. **Ganeo** est, qui non tantum ventri, sed libidini etiam servit. Goclen. R.

Limatum plus est, quam **politum**. *Illud prius, hoc posterius.* H.

Limen aedium est. **Limes** regionum. Agr. R.

Limites et **Termini** in agris differunt. Nimirum **limites** terminis seu lapidibus distinguebantur. Hodie nullus ager limitatur, sed omnes terminantur. Sic omnis ager hodie ea conditione est, qua veterum acrifinius fuit. Agrum vocabant acrifinium, qui nulla mensura, nec ullis **limitibus** claudebatur, sed montibus, aut fluviis, aut viis, aut rivis, aut fossis, aut aquarum divergiis, aut arboribus antemissis, quas relinquebant agricolae, aut quodam culturae discrimine terminabatur. Hodie territoria a territoriis sic ferme disterminantur. Agri privatorum invicem separantur lapidibus, qui in recta linea constituti sunt, quos **terminis** servant. Ad eas lineas dirigendas groma opus est. Ager limitatus idem est, qui et colonicus vel adsignatus, qualis hodie nullus est. Ideo et **limites** agrorum nulli. **Limitem** definiunt rectorum longitudinem rationabilem cum aliqua latitudine. Hinc **limitem** pro linea, vel rigore passim usurpant scriptores. Dividebantur agri coloniarum **limitibus** institutis per centurias; adsignabantur viritim hominibus. V. Salmasius Exerc. Plin. p. 479. Distinguit haec vocabula Festus: *limites in agris nunc termini, nunc viae transversae sunt.* Verba Siculi Flacci prolixiora de **limitibus** et **terminis** v. in Gesn. thes. v. *limes* et *terminus*.

Lintearii sunt, qui linteariam negotiationem exercent, h. e. lintea, seu pannum lineum vendunt: **Lintheones** qui lintea conficiunt atque texunt. Ulp. D. de Inst. Act. ad Edictum XXVIII. L. 5: *Sed etiam eos institores dicendos placuit, quibus vestiarii, vel lintearii dant vestem circumferendum et distrahendam, quos vulgo circitores appellamus.* Id. D. de Trib. Act. XXXIX. 5: *Das negotiationes exercebat, puta sagariam et linteariam.* Vetus inscriptio: *Negotiatores, lintearii, et Castrasiarii.* Plaut. Aul. III. 5. 38: *Propolae, lintheones, calceolarii.* Vegetius de Re milit. I: *Piscatores, aucupes, dulciarios, lintheones.*

Lintheum. V. *Tabula.*

Lippus minus habet vitii quam **luscus**. **Lippus** est, cuius oculi sunt valetudinarii et lacrimantes; **luscus**, qui altero caret oculo. Mart. VIII. 9: *Solvere dodrantem nuper tibi, Quinte, volebat Lippus Hylas: luscus vult dare dimidium. Accipe quam primum: brevis est occasio lucris, Si fuerit caecus, nil tibi solvet Hylas.* **Lippus**, **luscus** gradatione heic ponuntur. Alanus parab. class. 3. 12: *Lippo non lusco collyria nigra medentur, Qui semel est luscus non nisi luscus erit.*

Liquor cum nomen est et humorem fluidum denotat, *li*, brevis est; cum autem verbum, producitur, ut Virg. Georg. I. 43: *Vere novo gelidus canis cum montibus humor Liquitur*.

Lira et **Porca**, res cognatae differunt. **Porca** ex Varronis sententia de R. R. I. 29. dicitur quod est inter duos sulcos, elata terra, quod ea seges frumentum porricit. De **lira** Colum. XI. 3: *Est autem lira similis ei porcae, quam in sationibus campestribus rustici faciunt, ut uliginem vitent*. Id. II. 4: *Liras autem rustici vocant easdem porcas, quum sic aratum est, ut inter duos latius distantes sulcos medius cumulus siccam sedem frumentis praebeat*. **Porca**, quod arando exstat; **Lira** quod defossum est, vetus auctor de limit. apud Goesium. p. 292.

Lis est **controversia** inter partes iudicio contendentes. Interdum tamen etiam, est extra forum, et pro rixa vel qualibet concertatione ponitur. **Lis** autem *aestimata* vocabatur pecunia mulctatitia et nummaria sententia: ut hodie cum iudices certa summa actorum dispendia et incommoda aestimantes, certae pecuniae reos damnant. Vid. Doleti Phrases, seu Form. LL. eleg. fol. 89. fac. b. col. 2. Nicolai Erythraei Index in Virgilium p. 151. col. a. edit. venetae. Pertinacia efficit **controversiam**. **Controversiae** sunt in facto; **iudicia** in iure. **Controversiae** ad litigatores et testes, **iudicia** ad iudices referuntur. Sed **lis** et **controversia** saepissime pro eadem accipiuntur. Corn. Fronto.

Litare specialius, **immolare** generalius. **Litare** est propitiare, et votum impetrare. Virg. Aen. IV. 50: *Tu modo posce Deos veniam, sacrisque litatis Indulge hospitio*. **Sacrificare**²⁸⁶ vero est offerre sacrum et veniam poscere. Cic. Somn. Scip. VIII. Plaut. Poen. II. 1. 41: *Si hercle istuc unquam factum est, tum me Iupiter faciat, ut semper sacrificem, nec unquam litem*. Svet. Caes. LXXXI: *Dein pluribus hostiis caesis cum litare non posset introiit curiam, spreta religione*. Dicitur autem **litare**, non, ut grammatici volunt, ἀπό τῶν λιτῶν, id est, a precibus, sed a verbo *luere*, id est, solvere. Varro in Hecatombe: *In quo ego, ut puto, quoniam luere est solvere, litavi*.

Litterae. V. *Epistola*.

Litteratum²⁸⁷ a **litteratore** quidam distinguunt, inquit Svetonius, ut Graeci grammaticum a grammata, et *illum* quidem absolutae, *hunc* mediocriter doctum existimant. Quorum opinionem Orbilius etiam exemplis confirmat. Nam apud maiores, ait, quum familia alicuius

---

²⁸⁶ **Sacrificari** quoque pro **sacrificare** dici, ex Varrone de R. R. II. 8. 119. Edit. Commelin. est discendum, ubi leguntur verba sequentia: *Cum haec loqueremur, venit a Menate libertus, qui dicat liba absoluta esse, et ad rem divinam parata; si vellent. venirent illuc et ipsi pro se sacrificarentur*. Quae verba retinuit quoque Scaligeriano-Stephaniana editio, ubi sunt p. 98. Conf. cap. II. eiusd. libri p. 101. iuxta Commelin. vero p. 125. ubi habentur haec verba: *Non negarim, ideo apud Divae Rumiae sacellum a pastoribus satam ficum. Ibi enim solent sacrificari lacte pro vino et pro lactentibus*.

²⁸⁷ **Litteratus** est, qui a Cicerone politus dicitur, qui aliquid eleganter et acute possit dicere aut scribere: **Eruditus**, qui ipsam sententiam vel artem novit, sed polite et eleganter explicare non sciat. Corn. Nep. vid. Par. R.

venalis produceretur, non temere quem **litteratum**²⁸⁸ in titulo, sed **litteratorem** inscribi solitum esse, quasi non perfectum litteris, sed imbutum.

Littus, quasi lutus, a luendo, seu lavando, est ora. Instit. de Rer. divis. § 1. et seqq. et proprie maris; **Ripa**, quae a ῥιπή derivatur, est labrum fluminis. *Illud* commune est, nec in ullius dominio censetur; *hoc* pertinet ad eos, qui habent proxima praedia. Ovid. Metam. I. 41: *Campoque recepta Liberioris aquae, pro ripis littora pulsant*. Id. Metam. XI. 53: *Respondent flebile ripae. Iamque mare invectae flumen populare relinquunt, Et Methymnaeae potiuntur littore Lesbi*. Svet. Ner. XXVII: *Dispositae per littora et ripas deversoriae tabernae parabantur*. Sed interdum **littus** generaliter appellatur quicquid iuxta aquam est, auctore Servio. Unde et **littus** fluminum dicunt poëtae, quibus haec licentia tribuitur. Virg. Aen. III. 389: *Cum tibi sollicito secreti ad fluminis undam, Littoreis ingens inventa sub illicibus sus*. Et lacuum; Catullus XXXV. 4: *Comi moenia Lariumque littus*. Ovid. Fastor. VI. 765: *Sunt tibi Flaminius, Trasimenaque littora testes*. **Ripam** vero etiam maris. Hor. Od. III. 27. 21: *Hostium uxores, puerique caecos Sentiant motus orientis austri, et Aequeboris nigri fremitum, et trementes Verbere ripas*.

Lituus equitum est, et incurvus; definitur autem a Perotto in Cornucop. Epigr. V. col. 512. buccina minor incurva, sono acuto. Lituus qui canit, *liticen* appellatur. **Tuba** vero peditum, et directa, et fit vel ex lignis vel ex cornibus vel ex aere. *Hae* dicuntur ductiles; *illae* corneae; istae autem lignae. Qui tuba canit, dicitur *tubicen*. *Illius* sonus est acutus; *huius* gravis. Horatius Od. I. 1. 23: *Multos castra iuvant, lituo tubae Permixtus sonitus*.

Locuples a copia locorum;²⁸⁹ **Dives**, quia dividendi facultatem habet; **Opulentus** ab opibus; **Potens**, qui, quod vult, potest; **Fortunatus**, cui forte aliquid contingit, **Beatus**, qui apud Graecos μακάριος est; **Pecuniosus**, qui habet pecuniam, vel pecora. Fronto.

Loci librorum, **loca** terrarum sunt.

Locus natalium est, **ordo** fortunae. Donat. R. Non constare sibi Donatum tuetur Westerhovius. Mox enim idem ad Ter. Eun. II. 2. 10: *Ex eodem ortum loco, ex eadem fortuna*. Quid ergo? promiscuus est **loci** usus seu de natalibus seu de dignitate sermo sit. Cic. Fam. XIV. 18: *Vos videte, quid aliae faciant isto loco feminae*. Iustin. XV. 3: *Erat hic Lysimachus, illustri quidem Macedoniae loco natus*. Nisi placeat cum Eugraphio ap. Ter. *mei loci* pauperem interpretari: *mei ordinis* parasitum. Sic Plaut. Cist. I. 1. 24: *Ordinem tribuit meretricibus, vel ἐκ παραλλήλου meae sortis et conditionis interpretari*.

Longitudo mensura est et nonnumquam idem est, ac prolixitas; **Longinquitas** regionis aut temporis. Sosip.

---

²⁸⁸ **Litteratum** etiam in malam partem pro litteris, h. e. notis contumeliae ac malae famae compuncto sumi, Chalinus Servus apud Plautum in Casina docet II. 6. 49. his verbis: *Si hic litteratus me sinat*. In quem locum videndus Taubmanni Commentar. p. 390. col. 1. B.

²⁸⁹ Erant enim omnes veterum divitiae in agris atque pecoribus, et quum quem, Catone referente, virum bonum colonum dixissent, amplissime laudasse existimabantur.

Longum praeverbium est, itaque verbum illi opponitur; **longinquum** itineris est. Front. R.

Longus V. *Diutinus*.

Loquax, qui nimium loquitur, **eloquens**, qui copiose loquitur. Varro. R.

Loqui est hominis, **obloqui** obtrectatoris, **alloqui** suadentis vel adhortantis vel blandientis, **eloqui** oratoris. Leg. Barthii advers. XXXII. cap. 1. col. 1466. Agr.

Loquimur naturaliter, **famur** facunde, **sermocinamur** cum aliis. H.

Loquitur is, qui suo loco quodque verbum sciens ponit, **proloquitur** iste, cum animo quid habuit, idque extulit loquendo. Varro. R.

Lubens et **Libens**, ad voluntatem et voluntarias actiones spectant; **carus**, **iucundus**, **amans**, animi benevolentiam indicant. R.

Lucens est, quod aliunde illuminatur seu lucem aliunde habet; **Lucibile**, quod lucet per se. Serv.

Lucidum est, quod aperto coelo lumen accipit; **Luminosum** quod multis foraminibus illuminatur. Front. R.

Luctus plus est, quam **Moeror**²⁹⁰. Sallust. Catil. LXI: *Varie per omnem exercitum laetitia, moeror, luctus atque gaudia agitabantur*. Cic. Flacc. XLII: *Ne suum luctum patris lacrymis, patris moerorem suo fletu augeatis*.

Lucus²⁹¹ est ut plurimum incaeduus, religiosus, consecratus alicui Deo, aut funeri; **Nemus** voluptatis causa comparatum est, et plerumque diis sacrum; **Sylva** nomen generale est, et habet arbores incaeduas pariter et caeduas; **Saltus** vero dicitur locus seclusus, nec viatori pervius, ubi pascuntur armenta, feraeque versantur. Valla IV. 56. Catullus Carm. XXXIV. 10: *Sylvarumque virentium, saltuumque reconditorum*. Lucr. V. 1385: *Avia per nemora, ac sylvas, saltusque reperta*. Liv. XXIV. 3: *Lucus ibi frequenti sylva, et proceris abietis arboribus septus*.

Ludere piscem, est non laesum vivere, **natare**, quod, etiam languidi possunt. Donat. R.

---

²⁹⁰Valla Elegantiar. IV. 60. 194. **Luctum** definit, dolorem exterius proditur vultu ipso atque aspectu. Audiamus et Ciceronem IV. Tuscul. Disp. fol. 213. fac. a. Editionis Sturmiano Argentor. hunc in modum loquentem: *Angor est aegritudo premens. Luctus aegritudo ex eius, qui carus fuerit, interitu acerbo. Moeror aegritudo flebilis. Aerumna aegritudo laboriosa. Dolor aegritudo crucians. Lamentatio aegritudo cum eiulatu. Sollicitudo, aegritudo cum cogitatione. Molestia aegritudo permanens. Afflictatio aegritudo cum vexatione corporis. Desperatio, aegritudo sine ulla rerum expectatione meliorum*. Unde **lugere** est ob rem caram amissam vehementius tristari; sic fida uxor luget luctuosum mariti obitum lugubri voce, gravique animi luctu, nec, loquente Comenio, facile elugere potest.

²⁹¹**Lucum** Pindarus Od. III. Olympicor. Stroph. II. 3. seq. tum propter amplitudinem, tum propter maximam hominum in ludis Olympicis frequentiam πάνδοκον ἄλλος, hoc est, omnes, seu omnia recipiens, haud inepte nuncupat. Vid. Erasmi Schmidii doctissimus Commentarius in hunc Pindari loc. p. 127 col. a. Sic Luci Petelini meminit Plutarchus in Camillo p. 148. C. Tom. I. Oper.

Ludos inter et **Fabulas** differentiam docet Scaliger Poët. I. 22. 91. **Ludi**, tametsi videntur a **fabulis** separati, tamen adparatum ipsum maxime pertinent. Sane **ludi** sunt tacitae fabulae, **fabulae** vero ludi loquentes.

Ludum²⁹² et **Lusum** putat Valla IV. 16. hoc differre, quod **ludus** cum periculum, tum spem lucri sibi propositam habet. Sic in *ludo gladiatorio* si *lusio* seria est, periculosa est; sed saepius est *collusio* et spectatorum *ludificatio*. Comenius. **Lusus** nihil, praeter meram voluptatem. Qua ratione *lusus pilae, trochi et ocellatorum. Aleae ludus* dicitur; cum tamen veteres scriptores saepius usurpent *lusum aleae*. Ut Cic. Philipp. II. et Svet. Aug. LXXI: *Cum effuse in lusu liberalis fuisset*. Id. Calig. XLI: *Ac ne ex lusu quidem aleae compendium spernens*. Paul. ad edictum X. D. de Aleat. II.: *Solent enim quidam et cogere ad lusum, vel ab initio, vel victi dum retinent*. Ego potius crediderim, **ludum** de honestis et gravioribus oblectationibus dici; **lusum** de puerilibus, vel quaestuosis. Liv. XXXVII: *Pars in iuveniles lusus, lasciviamque versi*. Et XXXIX: *Alius concessum ludum et lasciviam esse credere*. Colum. VII: *Lusus ac lasciviae causa*.

Ludum gladiatorium inter et **Ludos gladiatorios** aliquid est discriminis. Recte dicitur **ludus gladiatorius**, ubi exercebantur gladiatores. Svet. Caes. XXXI. **Ludos** tamen **gladiatorios**, inquit Valla, frequentius, quam **ludum** dicimus, quando unum plurave paria gladiatorum, ad spectaculum pugnatura producuntur. V. *Ludum*.

Lues est qualiscumque contagio, quae homines, arbores et fruges inficit, seu est morbus contagiosus, animalia et homines depascens; **Pestis** significat omne malum, quod tam inanimis, quam animatis mortem et exitium repentino adfert. Ita *haec* semper capitalis, quoniam pestifera contagio semper inficit aërem, excitatque **pestilentiam** in locis pestilentiosis. Huic (nempe **pestilentiae**) opponitur proprie conservatio et salus; **Pesti** autem salubritas. Leg. Gambarellae liber oppositor. p. 585. *Illa* quandoque levior. Liv. LII. 10: *Locustarum tantae nubes a mari vento repente in Apuliam illatae sunt, ut examinibus suis agros late operirent. Ad quam pestem frugum tollendam*. Lucan. VI. 100: *Sed languor cum morte venit, turbaque cadentum Aucta lues, dum mixta iacent incondita vivis Corpora*.

Lugere est, lugubri habitu incedere: **Elugere**, legitimum tempus a nuptiis et aliis, quae prohibita lugentibus sunt, abstinere. Iac. Raevard. Variorum I. 20. R.

Lumen (D. Ser. Urb. Praed. XV. 10.) aliud est omnino, aliud **Prospectus**. **Lumen** enim de coelo capitur et est lucis per vicina corpora repercussio, dictum quasi lucimen. Quomodo autem usurpetur metaphorice, vide apud Doletum loc. persaepe. alleg. fol. 93. fac. a. col. 1. seq. atque Gifanium in Observ. LL. p.130. et 346. **Prospectus** etiam ex locis inferioribus, et est libera et non impedita prospectio, quemadmodum testatur Perottus in Cornucop. Epigr. II. col. 189. lin. 30. seq. *Hic* plerumque voluptatis est; *illud* necessitatis. Et **prospectus** servitus est, ne quid officiat ad gratiorem prospectum et liberum; **luminis** autem servitus est, ne lumina cuiusquam obscuriora fiant: de quibus cavent iurisconsulti.

---

²⁹²**Ludus** lucri, **lusus** voluptatis. R.

Luscus dicitur, qui altero oculo caret, et gracee μονόφθαλμος appellatur²⁹³. Martial. Epigr. III. 8: *Thaida luscam. Unum oculum Thais non habet.* **Luscitiosus** est, qui μύωψ aut νυκτάλωψ vocatura Graecis, et propter vitium oculorum parum videt tempore vespertino, ut putant Varro et Opilius, aut meridie, vel lumine adhibito, ut voluit Alpius, cui Seneca et grammatici consentiunt. Plaut. Mil. II. 3. 51: *Aedepol tu quidem coecus, non luscitiosus.* Varro VIII. Disciplinarum: *Vesperis non videre, quos appellant luscitiosos.* Sen. de Benef. III. 1: *Luscitiosi oculi sunt, qui lucem reformidant; coeci, qui non vident.*

Luxuria datur in sumtu, **licentia** in actione. Gocl. I. c. p. 236. H.

Luxurio et **Luxurior** ita separat Diomedes, ut *alterum* sit in laude, *alterum* in vituperatione; cum tamen scriptores his promiscue utantur, et utrumque referant ad foecunditatem vel *luxuriam*. Alii dicunt **luxuriare** animo, **luxuriari** corpore.

Lynam a **Cithara** differre alii adfirmant, negant alii. Contendit M. A. Maioragius praef. in Pind., apud antiquos eandem omnino fuisse lynam et citharam. Sed tamen diversa fuisse instrumenta, licet valde cognata, accuratissime, iudice quidem Taubmanno ad Virg. Aen. I. 416, docuit Ios. Scaliger in Manilium, item Yvo Viltiomarus in locos controv. Roberti Titii I. 3; quibuscum conf. Bulenger. de theatris III. 36. seqq. Sed res nondum explorata est. Differentia enim **citharae** a chelyde seu testudine nou est facilis dictu. Agit de ea (verba sunt cel. Gesneri v. *cithara*) Scaliger ad Manil. V. 318, et ex eo Vossius in etymologico. Sed vereor, ne ingenio magis viri summi, quam testimoniis idoneis nitantur. Diversa tamen facit instrumenta Sidonius in praef. Anthemii cons.: *Arcas et Arcitenens fidibus strepuere sonoris. Doctior hic citharae pulsibus, ille lyrae.* Nempe Apollinis **cithara** est, Mercurii inventum **lyra**. De discrimine **lyrae** et **testudinis** Gesn. voce **lyra** ita sentit: *Testudo seu chelys et lyra aut non differunt, aut saepe miscentur.*

Madidus extrinsecus; **Uvidus** est intrinsecus. Acron. R.

Machinas inter et **Organa** id videtur esse discrimen, quod **machinae** pluribus operibus, aut vi maiore coguntur effectus habere, uti ballistae, torculariumque prela: **organa** autem unius operae prudenti tactu perficiunt, quod propositum est, uti scorpionis, seu anisocyclorum versationes. Vitruv. X. 1. Ballista igitur Vitruvio inter machinas censetur. At Lipsius in poliorcetico sic distinguit, ut vineas, pluteos, testudines, musculos et similia pro machinis habeat, ballistas inter tormenta referat. Svetonius quoque non obscure machinas a ballistis separat Calig. XLVI: *Postremo, quasi perpetraturus bellum, directa acie in littore oceani, ac ballistis machinisque dispositis* etc. v. Schild. ad h. l.

Macellum. V. *Laniena*.

---

²⁹³**Luscum** altero oculo captum, vel orbem, veteres dixerunt Coclitem. Unde et Cyclopes, qui Siciliam inhabitasse dicuntur, unum tantum oculum in fronte habentes, Coclites dicti. Et Horatius, patricius romanus, quod oculum unum in proelio amiserat Coclitis cognomen est adeptus.

Magis pro **plus** non temere usurpandum est. **Magis** enim plerumque ad comparationem pertinet et *potius* significat, **plus** autem saepe refertur ad magnitudinem et contrarium habet *minus*.

Magistratus pars senatus nobilior et imperans; **senatus** et imperantes, et consilio consensuque suo edicta confirmantes conlinere videtur. **Senatus** totum, **magistratus** pars; **Senatus** latius patet quam **magistratus**. Sallust. Catil. XXIX: *Ea potestas per senatum more romano maxuma permittitur, exercitum parare, bellum gerere, coërcere omnibus modis socios atque cives, domi militiaeque imperium atque iudicium summum habere*. Si coniungantur (uti apud Nep. in Themist. VIII: *Ad magistratum senatumque Lacedaemoniorum adiit*) cuncta curiae membra designantur. Gruterus sibi aliisque persuasit, optimos scriptores promiscue **magisterium** et **magistratum** usurpasse. *Magistri* sunt, ut ait Festus, pagorum, societatum, vicorum, collegiorum, equitum, ludorum, praeterea et conviviorum, denique doctores artium; eorumdem ergo dignitas **magisterium** non **magistratus**. Frustra ostentat ex Svet. Caligula, *magisteria sacerdotii*; etenim sacerdotum collegia sunt, non magistratus. Frustra ex eiusdem Domit. IV: *Minervae cui collegium instituerat, ex quo sorte ducti magisterio fungerentur*. Diserte enim id collegium vocat, cuius sodales nemo vocaret magistratus. Nec iuvat ex Symmacho Ep. III. 45. de censura: *Nolo mireris, gravissimum ordinem magistratum respuisse*. Etenim censor dicebatur, et *magister morum*, eoque respectu censura *magisterium morum*: etsi in hoc magistratus et magisterium concurrant, quemadmodum et in magistro equitum. Illius magisterium morum, et huius magisterium equitum gessisse dices. Apuleius sane *aedilis magisterium* dixit Met. I; sed nempe Apuleius, qui plurimis delectatur, neque Plauto, neque Livio probatis. Gronovius ad Liv. XXIV. 241. seq.

Magistratus²⁹⁴ appellantur, qui tribunali ac iurisdictioni praesunt, seu qui in **potestate** aliqua sunt constituti, quemadmodum est consul, proconsul, praetor, propriaetor et alii, qui civitatibus et provinciis praesunt. **Potestates** sunt hi, qui imperium aliquod potestatemve obtinent. Cic. Tusc. I. 30: *A magistratu aut ab aliqua potestate legitima evocatus*. Svet. Claud. XXIII: *Jurisdictionem de fideicommissis, quotannis et tantum in urbe delegari magistratibus solitam, in perpetuum atque etiam per provincias potestatibus demandavit*. Arnob. VI.: *Secundas poscitis valetudines, magistratus, imperia, potestates, victorias*. Ulp. ad Edict. I. D. quod quisque iur.: *Qui magistratum potestatemve habebit*. Id. D. de Reb. eor. XXXV. 3: *Iussu magistratus, vel praesidis, vel alterius potestatis*. Martianus Instit. D. ad l. Iul. maiest. XIV. 3: *Quive privatus pro potestate magistrature quid sciens dolo malo gesserit*. Sed interdum **magistratus** potestate praeditus **potestas** appellatur. Valer. Max. V. 8, de Cassio, tribuno plebis: *Postquam illam potestatem deposuit*. Iuven. Sat. X. 100: *An Fidenarum Gabiorumque esse potestas?* Ulp. ad Edict. Aedil. Curul. II. 17: D. de Aedil. Aed.: *Ab aliqua potestate damnatus*. Modestinus responsor. D. de Pign. IV. 26: *Fideiussor impetravit a potestate, ut et antequam solveret, pignora ipse possideat*.

Malus, a, um. V. *Pravus*.

---

²⁹⁴ **Magistratus** in, **potestas** extra urbem in coloniis etc. R.

Malus *hic* pars navis est; seu arbor, navis vela tenens, et tunc prior syllaba est producta; **malus** autem, priore syllaba correpta, est non bonus. *Haec malus* frugifera arbor; seu arbor **malum** ferens. *Hoc malum* fructus ex ea. **Mala haec**, i. e. gena, maxilla.

Mammæ esse hominis scito; ac pecudis **uberæ**. Quam tamen differentiam negligunt non tantum poëtae, sed interdum etiam prosæ orationis scriptores.

Mancipare plus est, quam **vendere**. Nam **mancipat** is, qui et proprietatem et usum atque fructum transfert, et evictionem praestiturum se spondet; unde manceps, qui publicum vectigal conducit, indeque quotidie quasi manu quid capit. Denotat quoque aliorum similiter reditum conductorem. **Vendit** etiam is, qui nuda et simplici traditione alienat. Praeterea **mancipare** poterant soli cives romani, latini colonarii et latini iuniani, iique peregrini, quibus datum erat commercium; **vendere** cuilibet permissum. Cic. Philip. II. 21: *Tum iste venditum atque mancipatum tribunatum consiliis vestris opposuit*. Quintil. VI. 3: *Requirebat Crassus, ubi essent eae possessiones. Omnes autem illas Brutus vendiderat, et cum paterna manciparet praedia, turpis habebatur*. Tacit. Annal. I. 73: *Venditis hortis statuam Augusti simul mancipasset*.

Mancipium²⁹⁵ et **Nexus** sunt species abalienationis rerum mancipi, quae hoc differunt, quod **mancipium** est proprietas et legitimum dominium vel domini traditio, quae fiebat testibus quinque praesentibus et libripende, certisque prolatis verbis, hunc videlicet in modum. Is, qui rem **mancipio** accipiebat, aes tenens ita dicebat (Inst. de Test. in pr. Ulp. inst. XIX.): *Hunc ego hominem ex iure Quiritium meum esse aio, isque mihi emtus est hoc asse, aeneaque libra*. Deinde aere percutiebat libram, idque aes quasi pretium dabat ei, a quo rem accipiebat **mancipio**. **Nexus** sive **nexum** dicitur omnis obligatio, quae per aes et libram fiebat²⁹⁶. Itaque **mancipio** res promittitur, datur, accipitur, quae proprie et perpetuo fit accipientis, neque evinci aut vindicari potest; **nexu** res oppignoratur, addicitur et obligatur: sicut testamenta **nexu** fiebant, non **mancipatione**, quia haeres quidem familiam per aes et libram emebat, adhibitis quinque testibus et eo, qui emtor familiae vocabatur, sed testator idemque venditor nihil isti emtori tradebat; tantum haeredem in testamento scriptum tali modo constituebat, ut scilicet post mortem ipsius posset haereditatem adire. Pignora nectebantur, et homo liber, qui suas operas in temporariam servitutem creditori dabat, dum debitum solveret, **nexus** dicebatur. Quo sensu Mutius Scaevola dixit: *Nexum esse, quod per aes et libram fiebat, ut contrahentes obligarentur, et se invicem necterent, non ut res manciparentur*. Quod et verum esse ex verbi notatione Varro ostendit. Nam a *nectendo* (inquiens) dicitur **nexum**, id quod per aes et libram obligatur, neque tamen alterius fit. Lex. XII. Tab.: *Cum nexum faciet mancipiumque uti lingua nuncupasset, ita ius esto*. Cic. de Harusp.

---

²⁹⁵Quasi *Manucupium*, proprie est res ipsa, in quam habeo potestatem. Deinde denotat praesertim hominem in bello manu captum servitutique subiectum. Cui accensendi servi atque ancillae emittiae. Vid. Perotti Cornucop. Epigr. LVII. lin. 51. seq.

²⁹⁶Elegantius autem accipitur pro quodam genere obligationis civilis, qua corpus etiam, ut pignus, afficitur. Ob hoc **nexi** et addicti vocati sunt homines obaerati, qui Leg. XII. Tab. ob aes alienum creditoribus in temporariam servitutem addicebantur. Conf. Doletus loc. persaepe denomin. fol. 109. fac. b. col. 1.

Resp. XIV: *Iure haereditario, iure auctoritatis, iure mancipij, iure nexi*. Id. ad Curt.: *Cuius quando proprium te esse scribis mancipio et nexu; meum autem usu et fructu contentus isto sum*. Sed interdum **nexus** nomen generale est, et in eo **mancipium**, ut species in genere, continetur. Ex quo Manlius iurisconsultus **nexum** definivit quodcumque per aes et libram geritur, ita ut in eo sint res **mancipi**. Sic illam rem, quae **mancipatur**, **nexu** tradi, **nexu** obligari dixit Cicero in Top. V: *Abalienatio est*, inquit, *eius rei, quae mancipi est, aut traditio alteri nexu, aut in iure cessio, inter quos ea iure civilia fieri possunt*. Id. Parad. V. 1: *Ut mancipia, quae sunt dominorum facta nexu*. Id. pro Muraen. II: *In iis rebus repetendis, quae mancipi sunt, is periculum praestare debet, qui se nexu obligavit*. **Mancipia** dicuntur, quod manu capta sunt; **servi** qui servati sunt, cum eos occidi oporteret iure belli. Donat. R.

Manducare. V. *Edere*.

Maneo simplicem moram; **Retineo** moram cum detinentis voluntate significat. H.

Mango, est venalitiis, qui scilicet servos venales habet, dictus quasi a manu agendo vel a μάγγανον, quod praestigias, seu deceptionem denotat, quia mangones et mares et foeminae, rerum veteratarum, vestium imprimis, politores dicuntur. Meminit et mangonis Martialis Epigr. I. 59. de pueri pretio et apud eundem epigr. IX. 7. dicitur *avarus mango*. Graeci hos ab equis componendis vocant hippoconios. **Mercator** qui merces quaslibet emit, venditve. Nam veteres appellatione mercis homines censerent noluerunt, et ob eam rem **mangonium** a **mercatura**, et **mangones** a **mercatoribus**, seiunxere, ut scribit Africanus Question. III. I. 207. D. de verb. sign. Plaut. in Trinum. II. 2. 51: *Mercaturamne an venales habuit, ubi rem perdidit?* Cic. Orat. LXX: *Neque me divitiae movent, quibus omnes Africanos et Laelios multi venalicii mercatoresque superarunt*. Sen. de Benef. XIII: *Mercator urbibus prodest, medicus aegris, mango venalibus*.

Manifestum, est publica, seu famosa insinuatio communis, ex certa scientia et certis auctoribus proveniens; Mascard. de Probat. Conclus. MXLIV. **Notorium** dicitur, quod omnibus liquet, et a nemine potest inficiari sine rubore. Lege Ahasueri Fritschii, Icti aestimatissimi additamenta eruditissima ad speculum Speidellii p. 684. col. b. H.

Mantile et **Mappam** Hadr. Iunius eo distinguit, quod *illo* manus abstergantur, *hac* etiam mensa insternatur. At contra est, quia mantile, mantele, mantellum, mantelium etiam tegendae mensae serviebat. **Mappa** vero solis manibus tergendis parabatur. Itaque convivor quidem **mantili** mensam sternebat; at singuli convivae ad convivia, seu publica seu privata, suas mappas ferebant. Clare hoc discrimen docet istud Martialis Epigr. XI. 39: *Attulerat mappam nemo dum furta timentur; Mantile e mensa surpuit Hermogenes*. **Mantile** quidem dicitur, quo exteruntur manus, sed ante epulas. In *epulis* vero id mappis fiebat. Th. Crenius in animadv. philol. et hist. t. II. c. 3. § 4. In lexico Fabri de hac differentia dubie scribitur. Volunt autem differre **mappas** a **mantilibus**, quod *haec* lotis manibus inserviant, *illae* cibo madidis, sordidisque. Sed Servius ad Virg. Aen. 703: *Tonsisque ferunt mantilia villis, videtur eadem habuisse*. Virgilius h. l. non potest accusari licentia poetica, quin potius, si dicta eius recte expendas, pro nobis facit. Iuvat igitur omnia ad nexum pertinentia transcribere. *Dant famuli manibus lymphas, Cereremque canistris Expediunt, tonsisque ferunt*

mantilia villis. Quinquaginta intus famulae, quibus ordine longo Cura penum struere, et flammis adolere penates: Centum aliae, totidemque pares aetate ministri, Qui dapibus mensas onerant, et pocula ponunt Ordinem ita perspicio, primum aquam manibus purgandis allatam, dein panem e canistris expeditum, post mantili mensam stratam, tum denique cibum et potum esse adpositos.

Manubiae appellantur pecunia ex venditione praedae contracta, seu sunt honestior **praeda** de hoste, dictae, quod manu habeantur, tanquam virtutis monumentum. **Praeda** vero dicitur, et quidem generaliter, quicquid ad escam rapitur, seu corpora ipsa rerum ab hostibus capta, donec non sunt divisa aut dividenda, auctore Gellio XIII. 24. Cic. Fragm. ap. Gell. XIII. 24: *Praedam manubias, sectionem, castra denique Cn. Pompeii sedente imperatore, decemviri vendunt.* Id. I. 4 et II. 22: *Ex praeda, ex manubiis, ex auro coronario.* Svet. Ner. XXXVIII: *Ac ne non hinc quoque, quantum posset praedae et manubiarum invaderet.* Aliquando tamen **manubiarum** vocabulo pro qualibuscumque spoliis usi sunt veteres, atque etiam ipse Cicero, cum ait: *Ex manubiarum venditione.* Svet. Vespas. XVI: *Sunt contra, qui opinentur, ad manubias et rapinas necessitate compulsum.* Itaque verius est, **praedae** nomine contineri omnia spolia ab hostibus capta, **manubias**²⁹⁷ vero significare ornamento hostibus ademta quae manu ferri possint, et pecuniam inde redactam. **Praeda** victos spoliat, **rapina** subito venit; *illa* victoria gaudet, *haec* petulantia.

Manum dare et **Manus dare** ita differunt. **Manum dare** subveniendi significationem plerumque habet. Ovid. Trist. III. I. 2: *Da placidam fesso, lector amice, manum.* At **manus dare** est se victum fateri. Nepos. Hamilc. I: *Donicum aut certe vicissent, aut victi manus dedissent.* Lactant. V. 1. 2: *Timent enim, ne a vobis revicti manus dare aliquando, clamante veritate, cogantur.*

Manus huius hominis dicimus: **hanc manum**, multos homines coniungentes. Agr.

Marinum vocatur quod mare incolit, vel est ex mari; transmarinum autem dicimus, quod trans mare est. Unde *transmarinum triumphum* vocamus et *transmarinas merces*. Valla IV. 95. **Maritimum**, quod prope abest a mari, vel quod in eo geritur. Hinc dicuntur *Dii marini*, qui in imis gurgitibus et vadis habitare putantur, *marinus piscis, sal marinus*, tum *color marinus, aqua marina*; rursus *agri maritimi, ora maritima, bellum maritimum*: quae omnia notiora sunt, quam ut exemplis firmari debeant. Interdum tamen haec confunduntur. Varro RR. I. 7: *ubi salem nec fossicium, nec maritimum haberent.* Id. II. 11: *Quin aspergi solent sales, melior fossilis, quam marinus.* Ulp. D. ad edictum XXVIII. de extr. Crim. I: *Navem accipere debemus sive marinam, sive fluviatilem.* Callistratus de cognitionibus I: *Immunitatem navium maritimarum dumtaxat habere, quae annonae urbi servant.* Vid. Leg. 5. de Iure Imm.

---

²⁹⁷**Manubiae** sunt praeda imperatoris pro portione de hostibus capta. Paedian. in III. contra Verrem. Spolia quaesita de vivo hoste nobili per deditionem, manubias veteres dicebant; et erat imperatorum haec praeda, ex qua quod vellent, facerent. Ib. Paed. R.

Materies animi est; **Materia** arboris²⁹⁸; et **materies** qualitas ingenii; **materia** fabris apta. Fronto.

Matronam²⁹⁹ et **Matremfamilias** eo differre Gellius (N. A. XVIII. 6.) tradit, quod **matrona** proprie dicatur, quae in matrimonio cum viro quoquo modo convenerit et in eo matrimonio manserit, etiamsi liberi nondum nati fuerint, dicta matris nomine spe atque omine, unde et matrimonium dictum. Qua notione Plinius Lolliam Paulinam Caii principis matronam appellat. **Materfamilias** autem ea sola, quae in mariti manu mancipique, confareatione vel coëmptione convenerit, et non in matrimonium tantum, sed in familiam quoque mariti, et in sui haeredis locum transierit. Foemina enim usu capta non conveniebat in manum et potestatem mariti, non succedebat marito ab intestato, non fiebat materfamilias, sed matrona. Unde fuit illa coëmptionis antiqua formula: Vis mihi esse **materfamilias**? Festus autem **materfamilias** ait non ante dictas, quam pepererunt ex marito patrefamilias: sed neque viduam, neque eam, quae sine liberis esset, eo nomine appellari; **Matronas** eas esse, quibus stolas habendi ius erat³⁰⁰. Iurisconsulti (D. de Adult. XIII. 10) longe aliter, nec uno modo, his vocabulis utuntur. Nam interdum **matronas** accipiunt notae auctoritatis spectataeque vitae et pudicitiae foeminas nuptas aut viduas, **materfamilias** vero generaliter appellant quaslibet mulieres honestas, sive nuptae sint, sive viduae; ingenuae, aut libertinae; puellas item quae sui iuris sunt. Quibus consentit Tertullianus in libro de Virginibus velandis VI: *Materfamilias*, inquit, *vocatur, licet virgo et paterfamilias, licet investis*. Aliquando easdem indifferenter vocant **matronas** et **matresfamilias**, et solum honestatem spectant, ut ex ipsorum responsis liquet. Mihi videtur propria et vera horum verborum differentia esse quod **matronae** sunt spectatae auctoritatis et pudicitiae foeminae, nuptae aut viduae; **matresfamilias** omnes, quae legitimae uxores habentur. Ita **matrona** omnis est **materfamilias**, non contra atque sic veteres fere usu. Ennius in *Andromeda*: *Liberum quaesendum causa familiae matrem tuae*. Liv. X: *Ut nulla, nisi spectatae pudicitiae matrona, et quae uni viro nupta fuisset, ius sacrificandi haberet*.

Matrimonium³⁰¹ et **Nuptias** separant iurisconsulti. Iulianus Digestorum LXII. D. de ritu Nupt. XI. 10: *Puto recte matrimonium vel nuptias contrahi*. Paulus ad Edictum XXXV: *Non prohibentur liberi utriusque sexus, matrimonium vel nuptias legitimis contrahere*. Quae verba indicant haec differre pro personis utriusque sexus, et **matrimonium** esse viri, **nuptias** mulieris; si modo sunt iurisconsultorum, et non potius a Triboniano, homine graeculo, alterum fuit adiectum, ut et in institutionibus ab ipso compositis: quod mihi quidem videtur.

²⁹⁸ **Materia** et **materies**, in genere est omne id, ex quo aliquid fit, quasi mater rei. In specie autem denotat lignum domis extruendis commodum.

²⁹⁹ **Matrona** dicitur prima pueri mater. **Materfamilias**, quae plures peperit. Servius.

³⁰⁰ Dousa in centurionatu, seu Plautinar. Explanation. II. 2. in specie ad fin. p. 136. dicit, criminis loco antiquitus aestimatum fuisse, **matronas** seu **matresfamilias** Romae sine ancillarum comitatu, in proximum prodire, ne si in proximum quidem diverterent, quo videlicet non culpam solum, sed et suspiciones omnes in alienis potius, quam suis pectoribus sitas segregarent a se, spernerentque quam longissime.

³⁰¹ **Matrimonium** quibusdam ex eo videtur ictum, quod loquente Augustino, propterea nubat mulier, ut mater fiat, et definitur, maris et foeminae coniugatio. Unde formulae istae Ciceronianae: *In matrimonio collocare: In matrimonium habere, seu matrimonium tenere*.

Nam differentiam istam nulli idonei scriptores observant, et promiscue haec nomina usurpant. Illud unum mutat, quod **nuptiae** propriae sunt **matrimonii** celebritas seu nubentium solemnitas ritus, quae coniugii testificationem praebet. Cic. de Invent.: *[Nuptiae non matrimonii dignitate sed sceleris societate coniunctae](#)*. Arnob. II: *[Non matrimonia copulant, nuptiarum solemnibus iustis](#)*. Id. IV: *[Ubi enim nuptiae, matrimonia, puerperia](#)*.

Maturare est perficere modeste; **Maturescere** fieri maturum; **Celerare** raptim; **Properat** efficiens; **Festinat** nihil perficiens. Alii distinctius. **Festinare** est temere et praecipiti celeritate aliquo contendere; **properare** cito et strenue progredi, ut eo, quo velis, pervenias. Cato apud Gell. XVI. 14, hoc discrimen statuit inter **properare** et **festinare**: *[Qui unum quid mature transigit, is properat, qui multa simul incipit, neque percipit, is festinat](#)*. Nonius autem (v. 81.) hoc differre ait, quod **properare** ad animam, **festinare** ad corpus pertineat. V. *Properare*.

Mediale et **Medulla** non semper sunt eadem in arboribus. **Mediale** quippe etiam habent, quae **medulla** carent. Sambucus plurimam habet **medullam**, corpus non habet. In corno tamen **mediale** inest, estque durissimum arboris. In arboribus, quae **medullam** habent, idem est **mediale** et **medulla**. In aliis **mediale** est, non **medulla**. Pineae arbores **medulla** carent. Quare succinum e **mediali** arboris, non e **medulla** arboris lacrimatur. Sed **medullam** passim pro **mediali** usurpant, ut Plinius *[medullam pini](#)* dixit. Salmasius exercit. plin. p. 166.

Mediocris videtur esse maius quid, quam **modicus**. Cic. Parad. VI. 2: *[Meam autem quoniam pecuniam contemnitis et recte. Est enim ad vulgi opinionem mediocris, ad tuam nulla, ad meam modica; de me silebo, de te loquar](#)*. Paraeus. R.

Meminisse³⁰² et **In memoriam redigere** hoc differre Aristoteles putat, quod *illud* sit omnium animantium, ut cibi potionis, somni, voluptatis; **in memoriam revocare** quod exciderit, solos homines posse. Nonius. **Memoriosus** habet ad dicta factaque referenda memoriam; **memor** beneficium et iniuriam memoriam refert. Ita **memorioso** qui facit, ostendit in omni re naturae bonum; **memoriter** gratum, vel fortem ex eo ostendit, quod vel retribuit beneficium grate, aut iniuriam vindicat fortiter. Fronto.

Memor, qui apud se meminit, **gratus**, qui meruit hoc nomine vocari, dum vicem reddit. Nam multi sunt memores, ingrati tamen. Don. R.

Memoria solum fit cogitatione, **commemoratio** fit verbis. Goclenius. H.

Mendicus³⁰³ est, qui palam precatur omnes, ut vitae suae medeantur cibo. **Pauper** est, qui parum habet³⁰⁴ et honeste victum quaerit. *Alter* miser et odiosus est; *aller* tenuis et honestus, ut eleganter definit Aristophanes in Pluto.

---

³⁰² **Meminisse** a memoria derivatur, cum id, quod remansit in mente, in id rursus movetur. Varro.

³⁰³ **Mendicus** nihil habet, **inops** multis caret, **pauper** habet ad victum. R.

Mendum in *mendacii* significatione dicitur: **Menda** in culpa operis aut corporis. Sosip.

Mentiri et Mendacium dicere P. Nigidius Figulus, qui fuit Ciceronis aequalis, subtili quadam differentia separavit. Qui **mentitur**, inquit ipse non fallitur, sed sciens alterum fallere conatur: qui **mendacium dicit**, ipse inscius et ignarus veri fallitur. Itaque vir bonus praestare debet, ut non **mentiatur**; prudens, ne **mendacium dicat**. Alterum incidit in hominem, alterum non. Gellius XI. 11. Alias **mendacium** est orationis vanitas atque falsus sermo, et **mentitur** mendax, quoties *mendaciter* loquitur, etiamsi *mendacia* coloret veritate. Nihilominus haec saepe confunduntur. R. Similiter differunt **peierare et falsum iurare**. Nam qui **peierat** is sciens et ex animi sententia falsum iurat. Qui autem **falsum iurat**, non decipiendi animo hoc facit, sed quia rem ita se habere putat. Atque Chrysippus distinxit inter ἐπιορκεῖν καὶ ψευδορκεῖν.

Mercator est qui nullo certo loco consistens, merces coemptas huc illuc importat. **Negotiator**, qui eodem loco haerens, comparat et coemit merces, quas pluris distrahat. Cic. Verr. IV. 77: *Postulo mihi respondeat, qui sit iste Verrutius; mercator an negotiator, an arator, an pecuarius*. Horat. Ep. ad Pison. CXVII: *Mercatorne vagus, cultorne virentis agelli*. Ex Sigonio, (de antiq. iure civium rom. II. 10. 319.) **Mercatores** Romae, **negotiatores** in provinciis negotiabantur. Th. Vall.

Merces a merendo, quod manu factum erat et datum pro eo manupretium, a manibus et pretio; **Praemium** a praeda, quod, ob recte quid factum, concessum. **Merces** in constructione et locatione, **pretium** in emtione et venditione proprie locum habet. Varro. R.

Mereri et Merere est beneficium praestare; **Commereri** est committere, peccare, et sic poenam **mereri**. Prout quisque autem meruit, ita mercedem merito accipit, pro merito. **Meret** pretium, **meretur** gratiam. Itaque *illud* vectigale, *hoc* honorarium est. Fronto. Ter. Hec. III. 5. 36: *Quae numquam quidquam erga me commerita est, pater, Quod nollem, et saepe quod vellem, meritam scio*. Ubi Donatus: *Mereri bona dicimus, commereri mala, id est delinquere, peccare*. Ergo hic meritam pro praestitisse dixit. Virg. Aen. VI. 664: *Quique sut memores alios fecere merendo, id est beneficium praestando*.

Meretrix honestioris loci est et quaestus, quae copiam sui tantummodo noctu facit, a merendo dicta. Plaut. Trucul. II. 7. 16. eam sic describit: *Meretricem ego item esse reor, mare ut est; quod des, devorat, nec unquam Abundat*. **Prostibulum**, quod ante stabulum stat, vel **prostibula**, quae se prostituit quaestus diurni et nocturni causa, auctore Nonio. Plaut. Fragm.: *Intro ad bonam meretricem, adstat ea in via sola, prostibula sane est*.

---

³⁰⁴Εὐ πᾶω παῦρα pauca possideo. Notandum autem **pauperem** non esse miserum, si *paupertatis* commoda novit. Non enim eget medico, non metuit *pauperari*, et sic extra curas est. Comenius.

Merita ³⁰⁵ maiora sunt, quam **officia**. Cic. Philipp. XIII: *Magna eius in me merita; mea quaedam officia in illum*. Id. ad Brut.: *Magna eius non dico in me officia, sed merita*. Et ad Cornif.: *Ad haec officia, vel merita potius, iucundissima consuetudo accedit*.

Meritum dicitur, id, quod negari potest; **debitum**, quod negari non potest. **Benemeriti** repulsam pati possunt; *Illi*, quibus debetur, non facile. Goclen. H.

Merum et **Meracum** non sunt eadem. Plin. H. N. XXIII. 23: *Meracis potionibus per viginti dies ante canis ortum, totidemque postea suadet Hesiodus uti. Merum quidem remedium est contra cicutas*. Harduinus observavit, hanc esse differentiam inter **merum** et **meracum**, quod **merum** sit sine omni aqua, **meraco** autem aliquid aquae sit additum; v. Gesn. Chrest. plin. p. 644.

Merx est species ipsa, seu id, quod lucri causa emitur et venditur. Sunt etiam merces annui redditus ex fundis atque praediis, sicuti docet Gifanius in Observ. LL. p. 345. **Mercatura** actus ipse, vel lucrum de merce; **Mercatus** locus, in quo mercatura agitur, seu tempus publice vendendi atque emendi merces.

Metior, *metiris, mensus sum*, est mensura rationem subducere seu quantitatem rei explorare. **Metor**, *metaris, metatus sum*, significat eligere, proprie autem agrum vel castra meta terminare, unde Lucanus I. 382: *Hesperios audax veniam metator in agros*.

Metuo illum, qui mihi ipsi aliquid facturum est; **Timeo** ab illo, cuius causa possum aliquid mali pati, etiamsi ipse nihil mali in me consulat. Sic **metuimus** eos, qui nos amant; **Timemus** etiam inimicos. Donat. **Metuimus** periculum, mortem, calamitatem, quae instare videtur. **Veremur** etiam virtutem. **Vereri** igitur generalius est quam **metuere**. Goclen. **Veretur** liber, **metuit** servus. Donat. **Veremur** parentes et seniores, et qui sunt in honore aliquo aut dignitate constituti. **Timere** et **metuere** iustas formidinis causas magis respicere videtur; **Formidare** naturalem pavorem; **Horremus** gestu et indiciis, quae sub oculos cadunt. **Metuimus**, **timemus**, **formidamus** serviliter, et periculum quod instare videtur. Ideoque **metus** dissimulari ac tegi potest: **horror** vero non potest. Cic. in Cat. dicit, **metuere** esse servorum, **vereri** liberorum. Goclen. Sic dicimus *quoque metuo tibi*, h. e. sollicitus sum pro te; *metuo te*, h. e. reformido te, ut adversarium.

Metus motus est animi; **Timor** quasi tumor; **Formido** fert interdum rationem; **Pavor** puerilis est. Front. **Minae** sunt periculorum nuntii, et ab adversariis proficiscuntur. **Formido** in nobis est periculorum metus, et Ciceroni est *metus permanens*. Goclen. **Metus** futura prospicit; **Timor** est subita consternatio; **Pavor** animi metus. Cic. Tusc. V: *In quem autem metus, in eum formido, timiditas, pavor, ignavia incidit*. **Metus** adficit mentem; **horror** mentem et corpus simul. **Metus** dissimulari potest; **horror** non item.

Minores res esse aliquas aut homines dicimus. Nam **minoris** emtum aut aestimatum aliquid recte dicimus, sicut est *pluris*, quod maioris summae taxatur. Agr.

---

³⁰⁵Sunt autem **merita** beneficia, vel promerita, et usurpantur in bonam partem. In malam autem, quando pro culpa ponuntur. Cicero pro Sextio: *Nulla meo merito a me alienus esse debebat*.

Miramur opera, **admiramur** virtutes. **Mirari** est stupefieri, seu aliquid intente et suspenso intellectu intueri; **Admirari** est valde mirari. Nonnumquam etiam idem est, ac venerari, seu suspicere aliquem, et non de virtute solum, sed de personis quoque dicitur virtute praeditis. Sic **miramur** omnia mira; Miracula vero **demiramur**. Comenius. H.

Miser est generalius, **miserandus** specialius; si quis merito supplicio afficiatur, **miser** quidem est, sed non **miserandus**; qui vero iniuria afficiuntur, **miserandi** sunt. Quilibet igitur **miserandus** est etiam **miser**, sed non omnis **miser** est **miserandus**. Gocl. H.

Misereor et **Miseror**³⁰⁶ verba ita distinguuntur, ut **misereri** passivum affectum habeat. Est enim corde anxium esse ex alicuius *miseria*, et alterius infelicitate moveri: **Miserari** vero activum, estque verbis, aut lacrymis, aut ope dolorem, quem ex *miseria* alicuius habemus, ostendere. H.

Miseria et **Luctus** differunt ut antecedens et consequens; **Luctus** tantum mortem sequitur: **Miseria** damnum plerumque. Gocl. G.

Missio apud milites et **Exactoratio** differebant. Apud veteres quidem simplex et una honesta **missio**, sed ab Augusti aevo facta duplex, **exactoratio** et **missio**. In **missione** liberi a labore iureiurando et vexillo fiebant, in **exactione** quidem etiam labore et iureiurando; sed retinebantur sub vexillo; vid. Tacit. Annal. I. 36. R.

Mitrae foeminarum, **Pilea** sunt virorum. R.

Moderatio est in ipsa rei tractatione et gestione; **modestia** est probitas morum et vultus; **venustas** est corporis. Donat. R. **Modestia** in animo, vultu et voluntate. Goclen. H.

Modulari est carminis modos facere: **Moderari** est modum imponere. Corn. Front. R.

Modulor et **Cano** differunt. **Canere** est vocem certis modulis tollere aut premere, certisque temporibus producere, aut corripere, et est poëtrum proprium. Ita Virg. Aen. I. 5: cum antea vers. 1. dixisset, - *gracili modulatus avena*, et statim opponit, *arma virumque cano*; quod verbum altero longe praestantius est. Unde et Calliope musarum regina est, quia ceterae **modulantur**, illa **canit**. Conf. Scaliger poet. III. 26. et IV. 16: *Sed cuiusmodi ille cantus fuerit, nos hodie fere nescimus, quippe qui actionem, sive prononciationem veterem, quae quasi anima et fundamentum omnis gratiae est, amisimus*. Haec habet Taubmannus ad Virg. Cul. p. 33. s.

Moenia a **Muris** distinguuntur, et notant aedificia alicuius urbis. Hinc Flor. de Anco I. 43: *Hic igitur et moenia muro amplexus est*; et Caes. B. C. II. 16: *Paene inaedificata in muris ab exercitu nostro moenia*. Huic sententiae favet etiam illud Virg. Aen. VI. 549: *Moenia lata videt*

---

³⁰⁶**Miseratur** is, qui conqueritur aliena incommoda, **miseretur** is, qui miserum sublevat; *miseret me* eadem forma dicitur, qua piget me. Fest. **Miseramur** casum nostrum aut communem, **miseremur** semper aliorum. **Miseremur**, cum eodem tempore et dolemus alicuius vicem, et subvenimus laboranti. **Miserari** tantum consolari est intra adfectum dolentis. Servius hic plane non agnoscit discrimen; nisi constructionis ad Virg. Aen. I. 601.

triplici circumdata muro; item Aen. II. 234: *Dividimus muros et moenia pandimus urbis*. Ubi Servius **moenia** cetera urbis tecta vel aedes interpretatur. At vero Pimpontius **muros** pro ambitu lapideo urbem cingente, **moenia** pro propugnaculis et munitionibus non urbis tantum, sed et castrorum et aliorum aedificiorum accipit. V. *Paries*.

Moestitia et **Moeror** in omnibus adversis periculis et damnis, **luctus** est ex morte; estque *hoc* speciale, *illa* generalior.

Moestus est, qui animo angitur; **Tristis**, qui vultu demisso aut severo aegritudinem prementem ostendit. Plaut. in Bacch. IV. 4. 18: *Quid vos moestos tam tristesque conspicio?* Caesar, B. G. I. 32: *Tristes capite demisso terram intueri*.

Monasterium aedificium et locus ipse; **Coenobium** convictus, vitae communio. Gocl. R.

Moneo³⁰⁷ et **Admoneo** hoc differunt, quod **monemus** futura, **admonemus**³⁰⁸ praeterita; *illo* ut caveamus et discamus, *hoc* ut recordemur. Liv. XXXI: *Per Deos foederum arbitros ac testes, monuisse, praedixisse se*. Id. XXIV. 22: *Admonet saepe usurpatae Dionisii tyranni vocis*. Ceterum **monemus** propter benevolentiam; **admonemus** ut confirmetur memoria; **submonemus**, ut ordinate pronuntiatio fiat; **obiurgamus** eum qui est in nostra potestate. Itaque in **obiurgante** potestas; in **monente** benevolentia; in **admonente** memoria, in **submonente** officium. Fronto. **Hortari** autem magis est, quam **monere**, utpote cum imperio coniunctum, IV. C. ad I. Iul. repet. **Admonere** aliquando est castigare et corripere. L. VII. ff. de Poen.

Monimentum³⁰⁹ a mentis admonitione dictum est; **Monumentum**³¹⁰ est, quod in defuncti memoriam ponitur, sive cadaver contineat, sive sit inane, quod Graeci vocant κενοτάφιον; **Sepulcrum**, in quo corpus ossave hominis condita sunt, ut definiunt Iurisconsulti D. de Religios. et Sumt. Iun. Quibus consentit Servius, qui operis constructionem **sepulcrum**; inscriptum nomen, memoriamque **monumentum** esse tradit³¹¹. Liv. XLI: *Capua quidem sepulcrum et monumentum campani populi*. Id. ib.: *Omnia sepulcra monumentaque diruta*

---

³⁰⁷ **Monemus** consilio, praeparaturi aliquem ad omnes, ut se dant, casus ancipites; **hortamur** impulsu et persuasionibus ad certam aliquam actionem. **Monemus** verbis levioribus, **hortamur** gravioribus. Donat. Cic. Ep. X. 5. ad Plancum: *Sic moneo, ut filium, sic faveo, ut mihi, sic hortor, ut et pro patria et amicissimum*. Paraeus.

³⁰⁸ Alii ita: **admonemus** praesentia, **commonemus** praeterita, **monemus** futura.

³⁰⁹ **Monimentum** igitur doctrina, **Monumentum** sepulcrum. R.

³¹⁰ Hoc nomen derivatur a *monendo*, quod nos alicuius rei praeteritae moneat, ut sunt **sepulcra**, statuae, inscriptiones, libri, carmina, historia, documenta, commentaria, litterae, extractio, ornamentum, opus publicum, trophaeum, moles. Immo quidquid sit illud, quod nos in alicuius rei memoriam revocet, latine **monumentum** appellatur. Vid. Doletus loc. cit. fol. 103.

³¹¹ Ideoque secundum viam, qua praetereuntes admoneant et se fuisse, et illos esse mortales, id positum esse, Varro de LL. V. 57. refert. **Monumentum** autem proprie appellatur, quodcumque est minimum, ut *monumentum temporis*, i. e. exiguum temporis spatium. Ponitur et pro vi, valore atque pondere rei alicuius. Conf. Gifanius loc. multoties cit. p. 346. ubi, et pro occasione, et mutatione temporum usurpatur.

esse in finibus suis. Lamprid. in Alex.: *Coenotaphium in Gallia, Romae sepulcrum amplissimum meruit.* Vetus inscriptio: *Hoc monumentum sive sepulcrum est; haeredes non sequitur.*

Monstrum³¹² est contra naturam; **Prodigium** in solidis corporibus singulare; **Ostentum** in non solidis. H

Monumenta et **Litterae** idem valent haud raro; distinguit tamen Cic. Brut. VIII: *Qua in urbe primum se orator extulit, primumque etiam monumentis et litteris oratio est coepta mandari.* Corradus ad h. l. ita: Seiunxit Cicero quoniam **monumentis**, etiam sine **litteris**, oratio mandari potest, si verum est, quod Cicero de Orat. III. scribit: *Pamphilum, nescio quem, artem rhetoricam, rem tantam, in infulis depingere solitum fuisse;* nisi malis interpretari **monumentis** et **litteris**, idest *monumentis litterarum*, ut apud Virgilium Georg. II. 192: *pateris libamus et auro.*

Morbilli sunt pustulae in summa cute exuberantes; **Varioli** sunt papulae. Goclen. H.

Morbus et **Vitium**³¹³: coniunguntur in edicto Aedilium Cutulium: *Titulus servorum singulorum ut scriptus sit curato, ita ut intelligi recte possit, quid morbi vitiique cuique sit.* Ea Modestinus differentiarum IX. De Verb. Sign. l. 101. ita distinxit, ut **morbus** sit temporalis corporis imbecillitas; **vitium** vero perpetuum corporis impedimentum, veluti si talum excussit³¹⁴. At Labeo apud Sabinum in libro, quem de Micto Aedilium Curulium composuit: *Morbus*, inquit, *habitus cuiusque corporis contra naturam, qui usum eius facit deteriorem; et cui morbus est is, etiam vitiosus est; neque id tamen contra fit. Potest enim, qui vitiosus est, non morbosus esse, ut balbus et atypus vitiosi magis quam morbosi sunt, et equus mordax aut calcitro, vitiosus non morbosus est.* Conf. Gellii. N. A. IV. 2. Ulp. pro eodem accipi **morbum** et **vitium** ait, et aediles tollendae dubitationis causa bis κατὰ τοῦ αὐτοῦ idem posuisse. Ego Labeonis sententiam veriore arbitror, atque ita **morbum** a **vitio** differre, ut genus a specie, quod idem sentit Cic. Tusc. IV. 20, his verbis: *Morbum appellant totius corporis*

---

³¹²**Monstra** et **ostenta** similiter intelliguntur, quod imminetia monstrent et ostendant. **Omen** vero votum est mentis et vocis. Unde sacrificantibus dicitur, bona omnia habere, id est, ut circumstantes et mente recta velint, et bona oribus proferant. **Portentum** non solum, quod portendat, sed etiam quod iam apportet et faciat ex his significationibus, quae in auspiciis et auguriis et extipiciis ostendunt. **Prodigium** autem semper pessimum est dictum quasi porro adigendum. Virg. Aen. III. 365: *Sola, novum dictuque nefas Harpyia Celaeno Prodigium canit, et tristes denuntiat iras.* Non. **Monstra** et **ostenta** sunt monita Deorum. Virg. ib. III. 58: *Primumque parentem, monstra Deum refero.* **Prodigia**, Deorum minae vel irae sunt. Virg. ib. III.: *Sola, novum* etc. ut supra. **Portenta ostenta**, quae aliquid imminere significant. Lucil. XXV: *Nisi portenta anguesque volucres ac pinnatos scribitis.* Non. **Monstrum** dictum a monstrando, et refertur ad praesens eius significatio. **Prodigium** est, quod in longum tempus dirigit significationem. Serv. R.

³¹³**Vitium** dicitur proprie, quod virtuti ac convenientiae est oppositum, et refertur non tantum ad animum, sed etiam ad corpus. Eius opposita vid. apud Gambarellam in opposit. Lib. p. 829. Sic **vitium** corporis, scribente Comenio, reddit quidem vitiosum; non tamen meretur convicium; etiamsi vitiositas tanta sit, ut non vitiose non agere et opera non vitiare non permittat. Sed **vitium** animi veram dat conviciatori causam conviciandi; cum illa sit vitiositas, qua nos ipsi vitiamus, aliosque nobiscum vitiosos reddimus.

³¹⁴**Morbum** a vitio prudentia veterum sic voluit separari, ut sit **morbus** cum accessu utique aut temporis aut contagii. **Vitium** perpetua et insanabilis atque irrevocabilis causa. Non. R.

corruptionem; aegrotationem morbum cum imbecillitate; vitium, cum partes corporis inter se dissident.

Mors et **Interitus** plerumque sumuntur in bonam partem; **nex** et **caedes** in malam. Gocl. H.

Mortales et **Homines**, quid, et quantum differant, ex Gellio Noct. Alt. XIII. 27. discere potes: Videbatur cuidam, *multis mortalibus* pro *hominibus multis* inepte frigideque in historia, nimisque id poëtice dici. Tum Fronto illi cui hoc videbatur: *An tu, inquit, mortalibus multis, ineptum tibi videri, et frigidum dicis? Ego quidem sic extimo, longe lateque esse amplius, prolixius, fusius in significanda totius prope civitatis multitudine, mortales, quam homines dixisse. Namque multorum hominum adpellatio infra modicum quoque numerum cohiberi atque includi potest. Multi autem mortales, nescio quo pacto, et quonam sensu inenarrabili omne fere genus, quod in civitate est, et ordinum, aetatum, et sens comprehendunt.* Videte tamen, ne existimetis, semper atque in omni loco *mortales multos* pro *multis hominibus* esse dicendum.

Mos est institutum consuetudine firmatum, seu ratio vivendi consuetudine firmata, et per sincopem a *modus* derivatur quod rationem significat. Leg. Perotti Cornucop. Epigr. X. col. 653. lin. 5. seqq. Varro **morem** definit institutum animi, quod sequi debeat consuetudo.

Ritus est ordo et modus in administrandis maxime sacrificiis. Vid. Festi de Verb. vet. signif. XVII. col. 1203. lin. 8. Virg. Aen. XII. 836: *Morem ritusque sacrorum Adiiciam*. Quamvis **ritus** pro **more** ac instituto usurpetur. Cic. Amic. IX: *Qui pecudum ritu ad voluptatem omnia referunt*. Id. Philip. II. 25: *Erat ei vivendum latronum ritu*. Pacuvius: *Halcionis ritu, littus pervulgans feror*. Ubi Varro interpretatur **ritus** institutum. **Mos** est, cuius certus non exstat auctor, **institutum**, cuius certum habemus auctorem. (Praeterea **institutum** dicitur praesertim de moribus publicis et de civili disciplina, quodam usu servata. Cic. Agr. II. 1: *Est hoc in more positum, institutoque maiorum*. Tac. Germ. XXVIII: *Quum eodem adhuc sermone, institutis moribus utantur*. Th. Vall.)

Mox, **Modo**, **Nunc** ita differunt, quod **nunc** de tempore praesenti dicitur; **modo** de eo, quod paullo ante fuit; **mox** de eo, quod paullo post sequitur.

Mulcare est pugnare, vel calcibus caedere, lacerare, mutilare; a quo mulciber dictus creditur, et mulcatores peremptores interpretatur vetus lexicon. Mulctare pro mulcere etiam apud Plautum occurrit. **Multare** vel commodius **mulctare** a *mulcta*, est punire et infligere multam cuiuscumque rei, ut *multare pecunia, exilio, hereditate* et similibus. Ter. Adelph. I. 2. 9: *Omnem familiam multavit usque ad mortem*. Sallust. Historiar. IV: *Multato foede corpore, postremo tamen periere*. Tac. Annal. I. 70: *Magna pars nudo aut mulctato corpore*.

Mulctra tempus dicitur, quo mulgentur animalia; **mulctrale** vas, in quod mulgentur, seu vas, mulsum lac excipiens. Serv.

Mulier adultam aetatem, **femina** sexum, **uxor** coniugium, **matrona** statum honoratiorem respicit.

Muliebre dicimus a mutiere aliquid factum: **Mulierarium** per mulieres ordinatum et per viros gestum. Agr. R.

Multae (de huius vocabuli origine leg. Becmanni Origines LL. p. 694. seq.) et **poenae** differentiae plures traduntur; ut **multa** est specialis delicti coërcitio, et tantum pecuniaria; **poena** vero omnium delictorum animadversio, tum etiam capitis atque existimationis. Rursus **poena** lege, vel quo alio iure specialiter delicto imposita, poenam autem delicto semper commensurandam esse confirmat Philippus Decius in Enarrat. in Reg. XLVI. Tit. ff. de Reg. Iuris num. 3. p. 192. col. a. Sed quid iuris sit in **poena** conventionali, docet incomparabilis Frantzkius Commentar. in lib. IV. Inst. Iur. Civ. Iustin. Iust. t. VI. § 21. num. 7. p. 579. **Multa** arbitrio Iudicis definitur. D. de Verb. Sign. CCXLIV. Iurisconsulti etiam alias adferunt, quas non est operae pretium hic referre; cum magis ad usum iuris, quam ad sermonis proprietatem pertineant: sicut illa ad morem antiquum: **Multa** dicta et irrogata tribulis comitiis ad populum certabatur: **Poena** capitis centuriatis comitiis. Cic. pro Domo: *Ne poena capitis cum pecunia coniungeretur*. Id. de Legib. III. 3: *Cum magistratus iudicasset, inrogassitve, per populum multae, poenae certatio esto*. Live XXV. 3: *Tribuni ducentum millium aeris multam Postumio dixerunt: cuius certandae cum dies advenisset*.

Multum et **Satis** eo distant, quod **multum** infinitum est, **satis** finitum. Avaris illud, hoc parcis et se continentibus applicandum est. Non. Lucil. XVIII: *Denique uti stulto nil sit satis, omnia cum sint*. R.

Mundus et **Coelum** idem apud veteres saepius significant. Plin. HN. II. 1: *Mundum, et hoc et quod alio nomine coelum appellare libuit*. R.

Municipes sunt cives romani ex *municipiis*, suo iure suisque legibus utentes, muneris tamen cum populo romano honorarii participes, a quo munere capessendo appellari videntur, nullis aliis necessitatibus, neque ulla populi romani lege adstricti, cum numquam populi romani eorum fundus factus fuerit. **Colonus** non extrinsecus venit in civitatem, sed ex civitate quasi propagatus, non proprii arbitrii, sed populi romani iura et instituta habet. Vid. Goclenii Obser. LL. p. 238. H.

Munificus est, tamquam beneficus³¹⁵; **Munifex** autem tamquam opifex et artifex. Itaque **munificus** munera largitur; **munifex** autem munere fungitur. Sosip.

Murus proprie aut urbis³¹⁶ aut munitio; **Paries** est domorum. *Ille* publicus et inviolabilis; *hic* privatus. Rursus **murus** interdum privati aedificii, estque exterior. **Paries** est interior, dicitur autem aedificii latus, quod lutat parietarius. Sed **maceria**, seu **maceries**, est murus, sive paries, constans ex lapidibus, sive calce, aut alio genere ferruginis. Tac. Annal. XV. 43: *Nec communione parietum, sed propriis quaeque muris ambirentur*. Aliquando

³¹⁵Apud veteres **munifici** non a largitione, quae ignota eat, dicebantur, sed ita appellabantur consentientes ad ea, quae amici vellent. Haec Perottus loc. saepissime denom. Epigr. II. c. 199. lin. 26. seqq.

³¹⁶Et est lapideus ambitu, a $\mu\omicron\iota\rho\alpha$, pars. Quamlibet enim civium partem quandam muri olim aedificasse constat. Est et **murus** omnis caementitius paries.

paries, quae sine calce, aut alia materia compactionis formatur. Aelius Gallus de Verborum, quae ad ius pertinent, significatione: *Paries est, sive maceria est. V. Moenia.*

Murmurare est obstrepere et tumultuari sono obscuro; **Mussare**³¹⁷ est submissa voce loqui, et intus verba volvere magis quam eloqui, seu pressa voce loqui, ut non omnes audiant. *Illud* etiam ad inanima transfertur, ut *murmurantia littora, murmurans mare, nemus* et alia; *hoc* tantum est hominum; sic blando murmure murmurat defluens aquae rivulus; indignabundus autem ingrata murmuratione vel tacite admurmurat, vel obmurmurat aperte. Comenius. Sall. Historiar. I: *Vos mussantes et retractantes verbis.* Liv. XXXIII. 31: *Id decretum clam mussantes carpebant.* Virg. Georg. I. 359: *Nemorum increbrescere murmur.*

Mutuo³¹⁸ est mutuuum do, ut *mutuo tibi pecuniam*; **mutuor** est mutuuo accipio; inde versiculus tritissimus: **Mutuo** dic dantis, sed **mutuor** accipientis. **Commodare** autem proprie non dicitur de iis, quae usu consumuntur, sed de iis, quae eadem redduntur.

Mutuuum sine usuris, **foenus** cum usuris sumitur, et est accepti foetus. Unde et **foenus** dictum est, ut graece τόκος, quasi partus mutui sumti. Plaut. Asin. I. 3. 95: *Si viginti minas mutuas non potero, certum est, sumam foenore.* Unde honestius **mutuum** est, quod sub amico affectu fiat meum tuum, usu temporis necessarii. Non. R.

Myrtetum locus est ipse, h. e. myrtorum arboretum; sed **myrtus** arbuscula est baccifera. **Myrtus** arbor. Serv.

Nae cum diphthongo affirmandi vim habet, idemque omnino est, quod profecto, utique, certe. Cic. Phil. II. 2: *Nae tu, si id fecisses, melius famae tuae consulisses.* Id. Catil. II. 3: *Nae illi vehementer errant.* **Ne** plerumque vetandi sensum exprimit, ut Ter. Andr. V. 2. 27: *Ne saevi tanto ere.* Interdum etiam negandi et pro **non** ponitur. Id. Eun. II. 3. 13: *Quidne es alacris?* Et Andr. II. 1. 35: *Ego id agam, qui mihi ne detur.*

Nasci et **Suscipi** confunduntur ab imperitis, cum tamen differant. **Nasci** est ex utero matris prodire, et in lucem edi; **suscipi** e terra levare. Antiquis temporibus infans recens natus in terram statuebatur, ut auspicaretur vitalis et rectus esse. Infantem in terra statutum si e terra tollebat pater, eo ipse declarabat, se hunc infantem alere et nutrire velle, quod ante sublationem dubium erat. Iuv. Sat. IX. 84: *(Infantem) tollis. Foribus suspende coronas. Iam pater es.* Curt. IX. 1: *Genitos liberos tollunt et alunt.* Nihil autem horum factum, si ante depositionem inter vivos esse infans desiisset. Hinc quorum vitalia indicia, tellure suscipiebantur a parente vel procuratore eius, quo inter legitimos numerarentur haeredes. Ubi differre constat **nasci** et **suscipere**, *educare* et **tollere**, cuius varia est notio. **Tollere** enim pro *generare* positum, quia pro mortuis habili, qui non suscipiebantur, ut servi, immo

---

³¹⁷**Mussare** hominum est, occulte et pressa voce loquentium quod celatum velint. Virg. Aen. XI. 345: *Se scire fatentur, quid fortuna ferat populi, sed dicere mussant.* **Murmurare** maioris soni est, proximi ad tumultum. Virg. Georg. I. 359: *Et resonantia longe Littora misceri, et nemorum increbrescere murmura.* Non. **Mussitare** est proprie dissimulandi causa tacere. Donat. R.

³¹⁸Hoc verbum nonnumquam, ut deponens **mutuari** pro **mutuo** sumere etiam accipitur, sicuti testatur noster Schardius in Lex. iurid. p. 603. col. a.

pro *necare*. Cuncta ritu hoc celebrata, ut ex terra sublatum infantem susciperet per servum parens, vel eius vire puerpera ipsa, vel soror illius, vel familiaris aliquis, obstetrices quoque. Quos suscipere nollet pater, expositi fuerunt, quandoque enecati, v. Bartholinus. de puerperio p. 73. f. Gesnerus in thes. v. *tollo*. Liberos **tollere**, ut **suscipere**, non *generare*, tantum, sed nutriendos educandosque curare, a ritu, ut videtur, antiquo, quod humi positos recens natos aut negligeret pater, aut iuberet tolli. Conf. Gudii tr. de ritu liberos natos in terra sistendi et de terra levandi p. 39. s. Ergo non omnes nati suscepti sunt, contra omnes suscepti etiam nati. Tollere et suscipere quamquam eundem actum significant, aliquid tamen distant, quia susceptio in gremium sublationem sequebatur, haec praeibat. Tollendus certe infans prius erat de terra, quam susciperetur in gremium. Neque tamen negari potest, haec verba fere συνωνύμως usurpari.

Nascitur, quod de utero decedit, **enascitur**, quod de terra aut de aqua exsurgit. Agr. R.

Natio est hominum ex una stirpe; **Gens** vero unius generis multiplicata propago. *Ill*a solum patrium quaerit, *haec* seriem maiorum. Front. V. *Gens*.

Natus et **Prognatus** differunt apud Cic. Tusc. III. 12: *Tantalo prognatus, Penelope natus. Illud ad avum, hoc ad patrem refertur.* Dormneierus de vitioso Cic. imit. § 55. ita: *Differunt ne natus et prognatus? omnino differunt, non autem ubique, sed hoc Ciceronis loco et usu; estque alia differentia universalis, alia singularis, sive quae tantum ibi valet, ubi studium distinguendi perspicitur. Quibus itaque locis nihil distinguis, natus et prognatus promiscue ponas licet, quae idem significant, nisi quod usitatius prius sit.* V. *Ortus*.

Nauarchus, graece ναύαρχος, est qui navi imperat, *il capitano della nave*; **Nauclerus** sive **navicularius**, ναυκλήρος, est navis dominus. Cic. Verr. VII. 24: *Sumptum omnem in classem . . . , navarcho suo quaeque civitas semper dare solebat.* Plaut. Mil. IV. 3. 16: *Cubare in navi lippum atque oculis turgidis nauclerus dixit.* Th. Vall.

Navis³¹⁹ appellatione continentur omnes navigii species, cuiuscumque sint usus, materiae aut formae; **Rates** proprie dicuntur naves longae, trabibus et asseribus inter se tantum nexis factae, quas Graeci vocant σχεδιά. Rates Paulus Ictus vocat ligna colligata, quae per aquam agantur, apud Iacobum Cruquium in Comment. ad Horatii Od. I. 1. 17. Ita *illud generis, hoc speciei nomen est.* Caesar, B. G. I. 8: *Navibus iunctis, ratibusque compluribus factis.* Ulp. ad Edictum 51. I. III. D. de feriis: *Qui de incendio, ruina, naufragio, rate, nave expugnata, rapuisse dicuntur.* Id. lib. LXVIII. I. 1. 4. D. Ut in Flum.: *Quo minus illi, in flumine publico navem, ratem agere, quove minus per ripam onerare, exonerare liceat.* Id. ib.: *Navigii appellatione etiam rates continentur, quia plerumque et ratium usus necessarius est.* Sed poëtae frequenter **rates** pro **navibus** usurpant.

---

³¹⁹Differt autem navis a navigio hunc in modum, quod **navigium** sit tamquam genus omne id, quo navigamus; **navis** autem est species navigii. Vid. Christophori Landini Comment. in Q. Horatii Fl. od. XIV p. 754. atque Gifanii observ. LL. p. 154. Caeterum erant **naves** Atheniensium (triremes imprimis) ideo sacrae, quod eas (Reinisio Var. Lect. III. 5. pag. 424. testante) usibus reipubl. et negotiis urgentibus expediendis condiderant.

Navus a praecipuo navis cursu dicitur, vel alterius causa natus, qui studet per officium suum, et recipit comparationem superlationemque, quia cognomen est. Ita **navus** operam navat alteri: **Celer**, ut suam rem, ita alterius quoque celeriter perficit. **Fronto**. **Navus** in negotiis est strenuus; **Celer** est motu agilis; **Pernix** est pede velox. H.

Naiades sunt nymphe fontium, addamus et fluviorum, dictae, ἀπὸ τοῦ νέειν, quod est fluere. Conf. Dictionar. Historico-Geographico-Poëtic. Caroli Stephani p. 813. col. 1. et Natal. Comitum Mythol. V. 12. 467, ubi fluviorum praesides ob quotidianum exercitium, quod in aqua habent, apposite dicuntur. Rursus stagnorum deas **Limniades** vocarunt, cum λίμνη sit stagnum. **Oreades** Montium, **Dryades** arborum. Serv.

Nebulo, qui sua clam consumit: **Tenebrio** est lucifugus seu lucifuga, vespertilio. Goclen. R.

Necare et **Occidere** quidam censent hoc differre, quod **necare** est interficere etiam sine ictu et telo, veluti fune, laqueo, veneno: **Occidere** vero gladio et manu. Nam, ut **Quintilianus** ait, caedes videtur significare sanguinem et ferrum. Ego arbitror utrumque verbum generale esse, et ad omnes mortis inferendae modos pertinere, ut *veneno necare* dixit **Cicero**; *fame necare* **Svetonius**; *ferro, fuste necare* **Sallustius**; *securi necare* **Livius**; *verberibus et telo necare* **Ulpianus**; **Seneca** *ferro ac fulminibus occidere*.

Necessarii dicuntur ii, quibus carere non possumus, **familiares**, qui multum nobiscum sunt.

Necessitas est vis quaequam premens et urgens, seu vis quaedam, quae nos cogit ad aliquid moliendum vel faciendum. **Necessitudo**³²⁰ autem dicitur ius quoddam et vinculum affinitatis familiaritatisque; (conf. **Doleti** phrases seu formul. eleg. LL. fol. 108. fac. a. col. 2) unde **necessarii** appellantur. **Sallust.** Iug. LXXX: *Etiam antea Iugurthae filia Bocchi nupserat. Verum ea necessitudo apud Numidas Maurosque levis ducitur*. Interdum tamen **necessitas** pro **necessitudine** usurpatur. **Caesar** pro lege **Plautia** apud **Gell.** N. A. XIII. 3: *Equidem mihi videor pro nostra necessitate non labore, non opera, non industria defuisse*. **Cic.** pro **Sulla** I: *Si nostram accusatione sua necessitatem familiaritatemque violasset*. Rursus **necessitudinem** pro **necessitate** frequenter usurpat **Sallustius**, idque antiquorum more, qui duplici terminatione multa nomina protulerunt, ut acerbitas, claritas, sanctitas, acerbitudo, claritudo, sanctitudo. Unde **Gellius** putavit, haec duo verba idem significare, neque ulla re differre. In quo sane illi assentior. Ex usu enim antiquitatis, ut dixi, **necessitudo** pro **necessitas** usurpatur, non quod eadem sint; et **necessitate** pro **necessitudine** rarum et infrequens est, nec debet trahi ad exemplum, quod **Cicero** aut **Caesar** semel dixerunt.

Necessitudo vel sanguinis vel meritorum, cum praeceptoribus, cum amicis; **Necessitas** immutabilis res est, ut *mori necessitatis* est. **Front.**

Nefandum est non fandum; **Nefarium**, quod sacra polluit, farre pio solita celebrari. Ergo nefarii sacrilegi. **Ascon.** **Paedian.** R.

---

³²⁰**Necessitudo** dicitur pro eo, quod necessum est, **necessitas** pro iure officioque observantiae affinitatisque. **A. Gell.** R.

Nefas est in Deos; **Impietas** vero in parentes atque patriam. Sed hanc differentiam non ubique praestari, Goclenius loc. cit. p. 239. affirmat. H.

Negotiator erat, qui vel foenus exerceret in provinciis vel esset ibi pecuarius aut arator, civis romanus. **Mercator** qui merces emeret ac venderet. R. Vid. I. A. Ernesti de negotiationibus romanis disput. Lips. 1737. V. *Mercator*.

Nemo de persona semper dicitur, ut *nemo homo*. **Nullus** tam de re, quam de persona, et est universalis negativa et omnia excludit. Leg. Strauchius loc. alias alleg. p. 447. col. b. Sed **nonnemo** est aliquis, seu quispiam. Quod exemplorum probationem non desiderate. Front.

Nemus. V. *Lucus*.

Nepos est qui ex filio vel filia natus est, quique Gallis dicitur *petit fils*. Differt a **filio fratris** vel **sororis**, quem Itali appellant *nipote*. Horat. Od. I. 10. 1: *Mercuri, facunde nepos Atlantis*. Th. Vall.

Nequitia V. *Malitia*.

Nescio prorsus cuncta; sed **ignoro** aliquid. H.

Nihil adverbium; **nihili** nomen est. Huius oppositum est frugi. Sed **nihili** est, qui non hili, h. e. cuiusvis est minimi. Est autem hilum proprie medius volae scrobiculus. *Illud* si dicas, quantitatem notas, sin *hoc*, mores. Sosip.

Nimbi et **Imbres** dicuntur repentinae et praecipites pluviae quae summa cadunt vi et cito desinunt. **Nimbus** interdum quoque vasis est genus, quo vina, unguenta et alii liquores funduntur. Inde Martialis Epigr. XIV. 112: *Ab love qui veniet, miscenda ad pocula largas Fundet nimbus aquas: hic tibi vina dabit*. **Pluvias** ipsas vocamus lentas et iuges, quae non effuse ingruunt, sed durant tamen diutius, vel aquae e caelo guttatim missae distillationem. V. *Imber*.

Nisus ingenio, **nixus** corpore. H.

Niti est conari, et labore contendere, seu re aliqua, inclinando in illam, sese fulcire, nixu virium seu sub onere aliquid conari. Virg. Georg. 111. 172: *Valido nitens sub pondere faginus axis Instrepat*. **Obniti** est contra adversa et difficilia luctari et obfirmari, quod plus est, Liv. XXXIV. 46: *Scutis corporibusque ipsis obniti urgebant*.

Nobilis nobilitate rerum; **Generosus**, qui Grecis γενναῖος appellatur. Ita *hic* ex generatione; *ille* ex re est. **Nobilis** etiam in malam partem sumi docet Valla Elegant. V. 35. 359. quando nempe in ordine meretricio quasi excellens, vel maxime inter alia notum, *nobile scortum* dicitur. Ceterum inter simpliciter nobiles et equites hanc dari differentiam, Ioann. Limnaeus de Iur. Publ. Imp. Rom. lib. VI. cap. 2. n. 9. tom. 2. tradit, *quod ex ignobili quis nobilis, at non ex ignobili eques possit fieri*.

Nocens a **nefario** et **impio** distat, ita ut **nocens** levius videri possit. Cic. Off. II. 14: *Nec tamen ut hoc fugiendum est; ita habendum est religioni, nocentem aliquando, modo ne nefarium impiumque, defendere.* Non.

Nocens est detrimentum dans; **Nefarium**, quod ne dari quidem licet. Si non melius, distinctius tamen Hildebrandus h. l. **Nocens** est, qui in hominem; **impius** et **nefarius**, qui in patriam et parentes delinquit. **Nefarius** proprie est, cuius tam grave scelus est, ut ne ad far quidem, i. e. ad sacrificia admittatur. Sacrificia enim non fiebant sine mola salsa, i. e. farre tosto cum sale. Heckelius confundit **nefarium** cum **nefando**. **Nefandum** enim ex Asconio notat non fandum, sed **nefarium**, quod sacra farre peragenda polluit.

Nocere videtur levius, quam **iniuriam facere**. Cic. de Fin. III. 71: *Alienum esse a sapiente non modo iniuriam cui facere, verum etiam nocere*; v. Vavassor. antibarb.

Nocte partem; **Noctu** totum dicimus. *Hoc* temporis est adverbium; *illud* nomen. Sic **noctu** dicimus coenavi, et hac **nocte** nihil brevius. H.

Nomen est, quod quisque proprium et certum habet, ut Cicero, Roma; derivatur autem a nosco, quia per id, quicquid nominamus, agnoscitur. Grammatici nomen definiunt, quod significat substantiam, vel qualitatem propriam, vel communem cum casu. Apud Ictos **nomen** idem, quod debitum esse ex Gifanii Observ. LL. p. 347. constat. **Vocabulum** est, cuius significatio est communis, ut homo, urbs. Varro de LL. VII. 23: *Vocabula quae a nominibus oriuntur, si a similibus nominibus similia esse debent, dicemus, quoniam gemina sunt, Parma, Alba, Roma, Parmenses, Albenses, Romenses.* Id. IX. I: *Non enim idem oppidum, et Roma, cum oppidum sit vocabulum, Roma nomen.*

Nominatio nominat, quem appellat; sic datur apud politicos et Ictos nominatio ad munera, quae ipsam creationem denotat; ut et nominator, qui aliquem ad magistratum, tutelam, aliudve munus publicum nominavit. Vid. Schardii Lexicon Iuridicum p. 625. **Appellatio** appellantis vox est in ministerio, et appellat ad potentiores propter iniuriam, ut, cum invocatur auxilium magistratus, vel cum pecuniam reposcit. R. Quotuplex autem in iure sit appellatio, docet idem Schardius loc. iam cit. p. 92. col. b. Front.

Notare inter et **Animadvertere** obtinet discrimen. Saepius quidem hic poni videntur ut σοδύναμα, sed si curatius attendamus, datur differentia. Cic. de Or. II. 8: *Non est dubium, quin, si quis animadverterit, quid sit, quare alii melius, quam alii dicant, id possit notare.* Id. Off. III. 31: *Notationes animadversionesque morum*; v. Vavass. antib. p. 566. In priori exemplo **animadvertere** est attendere, **notare** autem observare; in posteriori distinguitur notatio, aut potius nota ab animadversione tamquam poenae diversae. De notatione ita. Ulp. V. D. de iure. iudic.: *Ait praetor, cuius de ea re iurisdictio est. Melius scripsisset, cuius ea de re notatio est. Etenim notationis nomen etiam ad eos pertinet, qui iurisditionem non habent, sed habent de quavis alia causa cognitionem*; v. Gronov. ad Liv. XXVII. 25. Animadversio saepe eadem est cum nota censoria, sed adhibetur etiam de poena proprie. Erat autem **animadversio** et lenior, quae ignominiam tantum inussit, et gravior, quae detrimentum intulit. **Notatio** reperitur de iudicio iudicis; **notare** vero et **nota** significationem reprehendendi et

ignominia quadam affiendi habent. Paucis si res expedienda est, animadversio interdum gravior est nota. Dicitur, enim etiam de poena capitali a Iustiniano in Instit. sub finem.

Noscere V. *Scimus*.

Notat vel locum quis, vel personam, vel noxiam; **annotat**, qui notae³²¹ quid adlicit. Sic notarius notat res notabiles, iisque alias notatu dignas subinde annotat et subnotat. Comenius.

Nothus appellatur, qui ex concubina, non ex uxore legitima natus est, sed patrem certum habet. Latini recentiores vocant *naturalem filium*, quia sine legitimo matrimonio tantum naturae coniunctione nascitur. **Spurius** est, qui patre incerto aut illicito genitus est, veluti ex scortatione, adulterio, stupro, vel incesto: quasi σποράδην id est passim, et vulgo conceptus, ab illa muliebri parte, qua mater illum in lucem edidit, quam veteres spurium dicebant ἀπὸ τῆς σποράς, ut scribunt Plutarchus et Isidorus. Cum enim pater ignoratur, aut is sit, quem habere non licet, mater autem semper certa sit, filius dicitur **spurius** aut *spurii filius*, a muliebri parte matris. Quint. III. 6: *Nόθον qui non sit legitimus, Graeci vocant; latinum rei nomen, ut Cato quoque in oratione quadam testatus est, non habemus; ideoque utimur peregrino*. Leg. Perotti Cornucopiae Epigr. I. c. 68. lin. 56. seq. Modestinus Pandectarum D. de Statu Hom. I. 23: *Vulgo concepti dicuntur, qui patrem demonstrare non possunt: vel qui possunt quidem, sed eum habent, quem habere non licet; qui et spurii appellantur*. Caeterum critici circa hanc differentiam mire variant, de quo multa affert Aeg. Menagius in Amoenit. iur. civ. c. 39. p. 357. s.

Novissimum ordinis; **ultimum** orbis. Alias **novissimum** est ultimo factum; **Ultimum** quod est maxime ultra. An autem aliquid sit ulterius, et quidnam tandem **ultimum**, ex mente Comenii minime possumus assequi. Fronto.

Novum est, quod nunc primum accidit, seu nunc demum est factum. Necesse enim est, res novas nasci, quia decedunt veteres. Sic novos etiam dicimus, quorum nulli maiores clari fuere, sed ipsi per se ipsos clari esse incipiunt et in civitate consequuntur magistratus. **Recens** quod nuper; ut *lex nova*, quae primum perfertur; eadem *recens*, quia non diu ante fuit lata. **Novum** ad rem; **recens** ad tempus pertinet. Cic. pro Flacco VI: *Memineritis, quorum rerum invidia, lege hac recenti et nova, certus est inquisitioni comitum numerus constitutus*. Id. ad Brutum: *Hanc ipsam recentem novam devoravit*. Iuv. Sat. II. 102: *Res memoranda novis annalibus atque recenti Historia*.

Noxa³²² est corpus, quod nocuit, **noxia** ipsum maleficium inquit Iustinianus imperator Institutionum IV. tit. 8., in quem Valla³²³ graviter invehitur, putatque ineptum esse, **noxam**

---

³²¹Est autem *nota* proprie signum, quo aliquid notatur et designatur. Sed quoniam turpitudine aliqua allecti, noti plerumque esse solent, apud Latinos vulgare est, ut nota in malam partem etiam capiatur, et scribente Doletto loc. alleg. fol. III. col. I, labem turpitudinemque significet.

³²²**Noxa** enim plane etiam maleficium et peccatum quaecumque denotat, non modo in iure nostro (L. XLV. § 1. De Leg. I. 1. 4. et 1. 32. D. de Noxal. Act.) sed In duodecim Tabulis, ut testatur L. 238. fin. D. de Verb. Sign.; quamvis eo loco multae editiones **noxae**, **noxiae** praeferant. R.

appellare ipsum corpus, quod deliquit. Contra contendunt interpretes iuris, recte Iustinianum dixisse, noxam servum, qui **noxam** fecit, quia a nocendo formatur **noxam**; quae tamen ratio parum firma est, cum ab eadem quoque origine sit **noxia**. Melius, ut mihi quidem videtur, opposuissent, **noxam** duplici significato dixisse iuris auctores, sicuti dicuntur operae, et actiones et homines, qui agunt, carcer et ergastulum, loca custodiae et vincti, qui in illis custodiuntur. Sed omnino illa **noxiae** significatio, quam Iustinianus tradit, non est in communi latini sermonis usu. Itaque vera et propria horum vocabulorum differentia est, quod **noxam**³²⁴ generale nomen est, quo omne id, quod nocet, intelligitur, tam culpa, quam laesio, vel poena. **Noxia** tantum significat maleficium et peccatum. Unde formulae illae loquendi: **Noxam** sarcire, pro damnum sarcire; **noxae** vel in **noxum** dedere, id est, animal mancipiumve vivum tradere poenae pro damno dato: Noxis solvi et solutum esse, pro carere delicto, ob quod possit noxali iudicio agi. Item *noxiam committere*, id est damnum dare, et *aestimatio noxiae*; quae omnia in iurisconsultorum libris passim occurrunt.

Noxa peccatum leve. Virg. Aen. I.: *Unius ob noxam et furias*. **Noxia**, nocentia, Virg. Aen. VII. 326: *Iraeque et crimina noxia cordi*. Non. R.

Nuces dicuntur omnia, quae foris corio duriore teguntur et intus habent quod est esui, ut, avellanae, iuglandes, castaneae, amygdala; **Poma**³²⁵ vero sunt, quae foris habent quod edendo est, et durum intus includunt, ut tradunt Macrobius et Servius. Quo pertinet dictum Cascelli iurisconsulti qui, Vatinio gladiatorium munus edente, cum ab aedilibus edictum esset, ne quis in arenam, nisi **pomum** mitteret, consultus a quodam, an **nux** pinea **pomum** esset. Nam alioquin proprie non erat **pomum**. Frequenter tamen **pomi** nomen generale est, quo continetur omnis fructus arborum esui aptus, sive molli corio tegatur, sive duro. Qua ratione **nuces**, ficos, et uvas escarias **poma** esse iurisconsulti scribunt, et Plinius HN. XV. 24: **poma** vocat **nuces** iuglandes; Palladius castaneas: *Proceras fagos, et poma hirsuta virentis castaneae*. Item ficus. Se quoque miratur pingui grandescere succo. Et solitum gaudent vincere **poma** modum.

Numerus et **Modus** non sunt synonyma. Hor. Ep. ad Pis. 211: *Accessit numerisque modisque licentia maior*. Evidentior differentiam constituit Cic. Orat. XX: *Quidquid sub aurium mensuram aliquam cadit, numerus vocatur, etiamsi absit a versu*. **Modus** aestimatur sono et intervallo vocum et concentu. Ab aliis autem modos numerosque non pro diversis haberi, passim occurrit. Ita harmonia vel concentus phrygius per numeros exprimitur. Lucret. II. 620: *Et phrygio stimulat numero cava tibia mentes*. Propertius, II. 22. 16: *Et Phrygis insanos caeditur ad numeros?* Tibullus, I. 4. 70: *Et secet ad phrygios vilia membra modos*. Ovid. Fast.

---

³²³Hic Elegant. lib. VI. cap. 35. p. 446. Servium frustra reprehendit, quod **noxiam** pro culpa positam esse dixerit. Forte Valla noster, alioquin vir doctissimus, Plautum aliosque plures ex antiquis non legit, qui multis in locis vocabulum hocce in eum sensum usurpant.

³²⁴**Noxa** poena est, **noxia** culpa. Fronto. R.

³²⁵Hoc vocabulum derivatur a nonnullis ἀπό τοῦ πώματος, h. e. potione, quoniam ex omnibus ferme **pomis** potiones possunt fieri, et fiebant quoque antiquitus.

IV. 214: *Tibia dat phrygios, ut dedit ante modos. Sed quis nescit, poëtas, ob metrum, differentias vocum saepe negligere?* v. Bartholinus de tibiis p. 117. s.

Numerus et **Pes** (ῥυθμός, μέτρον) quid differant, docet Quintil. Inst. Or. IX. 4: *Nempe rhythmici spatio temporum constant; metro etiam ordine*, v. c. dactylus semper habet primam longam, **numerus** autem etiam tertiam. Itaque omnis pes est **numerus**, non autem omnis **numerus** etiam pes. Quod tenendum est propterea quod interdum numeri manifeste ponuntur pro pedibus.

Numus est materia forma publica³²⁶ percussa, cuius vis ex imposita aestimatione constat. **Pecuniae** vero appellatione nummi continentur, et hoc amplius omnes res sive mobiles, sive soli, et tam iura quam corpora, ut tradunt iuris auctores, in se habent. Augustinus de Discipl. Christian.: *Quidquid homines possident in terra, omnia, quorum domini sunt, pecunia vocatur, servus sit, vas, ager, arbor, pecus. Et ideo pecunia, quia antiqui, quidquid in pecoribus ponebant.*

Nunciatur³²⁷ de longinquo, **denunciatur** de praesenti, **renunciatur** de excusando et repudiando. Cic. Verr. II. 6: *Renunciata est tota conditio. Obnunciatur mala res; Annunciatur bona, sed futura.* Donat. et Agr.

Nuncupare haeredem et **Scribere haeredem** differunt. **Nuncupare haeredem** proprie est, non scripto, quem quis sibi successorem velit, nominare, sed verbis palam exprimere. Unde testamentum per nuncupationem scripto opponitur. L. XXI. XXII. de Test. Torrentius ad Svet. Calig. p. 38. Addam, quae protulit Gesn. in thes. v. nuncupo. In testamentis etiam sedem habet hoc verbum, quoties non scripte, sed voce iudicia sua ultima morituri exprimunt ac declarant. Iulianus in lege: *Si ita*, de bon. possess. secundum tab. *Quidam testamentum in tabulis sibi fecit: filio autem impuberi per nuncupationem substituit; et paullo post: Nam, quemadmodum scripto haerede filio separatim ab haeredibus partis; ita nuncupato potest videri separatim a scriptis patris haeredibus bonorum possessio dari.* Nuncupatum haeredem a scripto distinguit. Ut sit is modus, cuius meminit Iustinianus Instit. de test. § finali. Budaeus. **Nuncupare** igitur est voluntatem suam circa haeredis institutionem, legatorum dationem, caeterasque testamenti partes coram septem testibus, lingua et voce exprimere, **nominareque** non scriptis aut tabulis; v. Iustin. de Testam. ordin. t. II. § ult. Pitisci lex.

---

³²⁶Et quidem ad rerum, praeclare gestarum memoriam, quemadmodum scribit Brissonius de Formul. IV. p. 354. Et tales **nummos** curiose ac studiose adhibita explicatione, iam pridem exhibere Octavius de Strada a Rosberg, Ezechiel Spanhemius et Carolus meus Patinus, Viri sane digni, ut Iovis atque Minervae epulis quotidie intersint.

³²⁷**Nunciare** est rem nunc gestam significare. Sim loquente Comenio, est *nuncius* is, qui aliunde quid **nunciat**, laetum *nuncium* hilariter **annuncians**, tristem dolenter **obnuncians**. *Praenuncius praenunciat* aliquid nondum factum; *Renuncius* affert, quod alter **renunciavit**; *Internuncius* ab altero ad alterum transmeando **internunciat**. Iudex **pronunciat** sententiam, reoque **denunciat** poenam, sed arcana reipublicae non **enunciat**: quandoque officium iudicis **renunciat**, atque tum in locum eius **renunciatur** alius.

Nunquam plus asseverationis habet, quam **non**; ut Virg. Aen. II. 670: *Nunquam omnes hodie moriemur inulti*. Donat. R.

Nuptiae. Ad **nuptias** vel **connubium** requirebatur, uterque contrahentium esset et liber et civis romanus; inter servos vero, liberosque et servos **contubernium** erat. R.

Nutare capitis, **annuere** vel **innuere** narium, labiorum, superciliarum, **nictare** oculorum est. Non. Plaut. Asin. IV. 1. 39: *Neque illa ulli homini nutet, nictet, annuat*. R.

Obedio semper in bonis; **Obsequor** in malis quoque. H.

Obscurus³²⁸ natura; **Obscuratus** obscurus factus. H.

Obstare est se obiicere, vel opponere, hoc est adversari, impedire. Unde obstaculum quod idem est, ac impedimentum obstans. **Obsistere** qualibet re impedire. Plaut. Curcul. II. 3. 12: *Obstant, obsistunt, incedunt cum suis sententiis*.

Obsecratio erat, cum Dii irati precibus rogabantur. Generaliter significat preces, deprecationem vel obtestationem. Unde Ciceronianae formulae: *Obsecratione uti, et obsecrationem repudiare*. Leg. Doletus loc. alleg. fol. 113. fac. a. col. 2. Diversa autem obsecrationum genera apud antiquos fuisse, docet acutissimus vir, Brissonius de Form. VIII. p. 717. **Supplicatio**, cum ob rem bene ac feliciter gestam, inprimis ob victoriam, gratulatio vel honor Diis habebatur. Liv. XXVII. 11: *Supplicatio circa omnia pulvinaria, et obsecratio in unum diem indicta*. Id. XXXI. 9: *Supplicationibus habitis iam, et obsecratione circa omnia pulvinaria facia*. Svet. Claud. XXII: *Utque ob dira aut in urbe, aut in capitolio visa, obsecratio haberetur*. **Obtestatio** dicitur, cum per eas res adiuramus eum, quem rogamus, de quibus agitur causa. Donat. R.

Obsecro, **Obtestor** et **Supplicio** maiorem vim habent, quam **oro** et **rogo**. Nam **obsecrare** est quasi sacra et res carissimas postulare; **obtestari** est precari cum mentione earum rerum, per quas petimus, ut per Deos, per se; **supplicare** est plicato genu orare; **orare**³²⁹ est humiliter et cum veneratione petere; **rogare** cum precibus supplicare. Cic. Sext. LXIX: *Vos obtestor atque obsecro*. Id. Quint. XXX: *Te obsecrat obtestaturque Quintius*. Id. Verr. IV. 39: *Rogat eos atque orat*. Plaut. Mil. IV. 1. 24: *Nunc te orare atque obsecrare iussit*. Sall. Historiar. I: *Quod ego vos oro atque obsecro*. Id. Jug. LVIII: *Lacrumans per amicitiam perque rempublicam obsecrat*. Ter. Andr. II. 1. 12: *Ipsum hunc orabo; huic supplicabo*.

³²⁸ **Ambiguus** sermo habet duas significationes, **Obscurus** unam, sed latentem. Vid. Gell. II. 12. R.

³²⁹ **Oramus**, quae bona sunt, **supplicamus** in adversis magis, vel cum lacrimis. Donat. **Orare** est placidos petere, **obsecrare**, iratos rogare. Donat. **Rogare** ut hominem, **orare** ut Deum. **Orare** est petere, **exorare**, impetrare.

Orare proprie est praemeditatum sermonem loqui, et dicitur quasi ore agere. Sic quando cum homine, seu Deo iungitur, precari denotat; quando vero cum re, significat petere. Ab antiquis etiam positus est pro agere. Vid. Perotti Cornucop. Epigr. XI. col. 641. lin. 33. seqq. Ceterum **oro** plus est, quam **rogo**; **obsecro** plus quam **oro**; **obtestor** plus, quam **obsecro**; **ambio** magna. Ideoque plus facit **orans**, quam **rogans**, et **obsecrans** plus, quam **orans**. Differentia illa, quam Donatus adfert, qua orare est placidos petere, obsecrare iratos rogare, merito explodenda est, quum loca veterum ei refragentur.

Obsequium assentatoris est, **veritas** amici. Donat. R.

Obtinemus nondum nostra; **Retinemus** quae nostra sunt. **Obtinemus**, quae aliorum potestate in periculum vocari possunt; **Retinemus** ea, quae perire non possunt, nisi nostra voluntate, itaque in illo maior est difficultas. R. Goclenius I. c. p. 219. H.

Obtrecto, **Detraho** differunt. **Obtrecto** significat, ut ait Festus, contra alienam sententiam tractare seu maledicere. Erasmus: *Obtrectat, qui obloquitur, qui male praedicat de alio. Detrahit, qui minuit laudem alicuius*; v. Gesn. thes. v. obtrecto.

Occasio respicit solum tempus ad rem perficiendam idoneum, et est, Cicerone loquente, ipsa tempestivitas; **Facultas** vero omnia instrumenta obtinet et adiumenta. Goclen. H.

Occidere ob caedem dictum est, **interficere** et **perimere** prisca sunt, **iugulare** ob iugulum, **necare** a nece, **interficere** a facto, **perimere** ab emptione quasi iure tollere. Paed. R.

Occulte latent, **clam** caelant: alteri non prodere, alteri caelare habitui naturali inest. Front. R.

Oculissimum, **Carissimum**. Plaut. Curc. I. 4. 17: *Oculissimum ostium*. **Oculatum** pro praesenti posuit idem Plautus cum dixit: *Oculata die*. Id. Truc. II. 6. 8: *Pluris est oculatus testis unus, quam auriti decem*, id est, qui se vidisse dicat. **Oculitus** quoque dicitur, ut funditus, penitus, quo significatur tam carum esse quam oculum. Fest. R.

Odium et **Dissidium** distant, quia *illud* hostile, *hoc* civile est. Distinguit ita Cic. pro Ligar. VI: *Secessionem tu illam existimasti, Caesar, initio non bellum, non hostile odium, sed civile dissidium*. **Odium** inveterata ira constat, non dissidium. **Odium** apertum est, **simultas** occulta et obscura. Sed non dissimulamus, hoc non esse perpetuum. Nam **simultas** etiam de apertis inimicitiiis usurpatur a Ciceronianis non raro. Goclen. R.

Odor obiecti est, v. g. gratus vini odor; **odoratus** subiecti, hominis, qui olfacit.

Odorum est, quod ex se odorem mittit, ut *odora viola*. **Odoratum**, quod aliunde accipit odorem, ut *templum odoratum*. Serv. Martial. VI. 8. 5: *Tantus veris honos, et odora gratia Florae*. Confunduntur tamen haec interdum, et **odoratum** idem est quod **odorum**. Virg. Georg. III. 414: *Disce et odoratam stabulis accendere cedrum*. Id. Aen. VI. 658: *Inter odoratum lauri nemus*. Interdum tamen, in primis apud poetas, **odorum** etiam est, quod **odorem** aliunde accipit, v. c. Virg. *odora canum vis*, id est vis canum, quae peruestigat aliquid et **odoratur**.

Offerimus non merentibus, **reddimus** merentibus. Donat. R.

Officina est locus, in quo artifices opera faciunt; **Apotheca** est repositorium, ubi res conditae adservantur; italice: *magazzino*; **Taberna**³³⁰, ubi opera vel merces venduntur, cui, qui praeest, institor vocatur, ut magister officinae, etsi eadem esse potest **officina** et

---

³³⁰**Tabernas** alicubi accipit Cicero pro **officinis**, in quibus operarii conducti opere faciunt. R.

taberna, ut, sutrina. R. Conf. Vallae Elegant. IV, qui simul negat, hanc differentiam esse perpetuam, cap. 44. p. 283, et ex eo Goclenii observat. LL. p. 239. Sic dicitur officina pictoris, statuarii, fabri, sutoris et aliorum opificum: **taberna** vero argentaria, vinaria, ferraria, cauponaria et similes, quae in libris Iurisconsultorum passim nominantur. Paulus Sententiar. D. de Fund. instr. VII. et XIII. 2. Quod cum discipulis eorum, qui **officinis** vel **tabernis** praesunt, contractum est, in magistros, vel institores, in solidum actio datur. Quamquam illi ipsi Iurisconsulti D. de Verb. sign. CLXXXIII. **Tabernae** appellatione intelligunt omne aedificium, quod est utile ad habitandum vel commorandum, auctore Ulp. Sic Catullus. carm. XXXVII. 10: *Frontem tabernae scipionibus scribam*.

Officium est voluntarium et semper cum ratione et mente coniunctum; **Studium** est voluntatis, at non affectionis, carens plerumque ratione. Labore corpus ipsum defatigatur. H.

Officium³³¹ maius est, quam **studium**, quod est voluntas hominis attentior atque impensior. Donat. R. **Beneficium** maius, quam **officium**. Goclen. H.

Olea³³² est arbor ipsa, unde derivatur oleum; **Oliva**³³³, fructus ipse. Unde est olivum. Legimus tamen olivam et de arbore, ut apud Virg. Ecl. VIII. 16: *Incumbens tereti Damon, sic coepit, olivae*. Serv.

Olim et **Quondam** et **Aliquando**, tria tempora tenent, praeteriti, praesentis et futuri. Affatim inveniuntur exempla. Praesentis demus, quod difficile videtur. Virg. Aen. V. 125: *Tumidis submersum tunditur olim Fluctibus*. Id. Aen. II. 367: *Quondam etiam victis redit in praecordia virtus*. Sall. Catil. LII.: *Expergiscimini aliquando et capessite rempublicam*. Agr. R.

Omen fit ore; **Auspicium** aspectu; **Augurium** garritu avium. H.

Omitto totum : **Intermitto** partem; **Remitto** relaxando continuationem. Gocl. H.

Omnis ad quantitatem discretam; **Totus** ad continuam refertur. Sive **omnis** de universis numero distinctis, ut *omnis grex*; **totus** est unius corporis plenitudo vel de corpore integro dicitur, ut *tota domus*, licet poëtae non semper hanc differentiam observent, quorum testimonia Nonius adducit. (Plaut. Aulul. I. 1. 33: *Pervigilat noctes totas*. Italice: *Veglia le notti intere*. E contrario: Pervigilat noctes *omnes*, esset italice: *Veglia tutte le notti*. Cic. Philipp. II. 27: *Totos dies potabatur*. Th. Vall.)

Omnis nullum excipit; **Cuncti** omnes in uno loco; **Universi** quasi ad unum versi. H.

Omnes seiunctos ex diversis locis constitutos; **Cuncti** coniunctos respicit.

---

³³¹**Officium**, ab efficiendo, ab eo, quod quaeritur quid efficere eo unumquemque conveniat, pro conditione personae. Donat. R.

³³²**Olea** profert oleosas olivas e quibus olearius in olivaria mola exprimit oleitatem et conficit oleum, excipitque olivum expressum in vasa olearia, foliis oleaceis et frugibus oleaginis alio reservatis. Comenius.

³³³Alii: **Oliva** fructus et arbor, **olea** fructus, oleum liquor. R.

Oneratus est qualicumque pressus pondere, seu cui onus est impositum; **Onerosum** autem, quod onerat; **Onustus**, cui onus ipsum honori est, ut si quis hostium spolia ferat; sed **oneratus** adspirationem non habet, quia ab onere venit; *Honestus*, quia etiam ab honore descendit, retinet adspirationem. Servius.

Onus vehiculorum, et maius est: **Sarcina** hominum, et minus est. Front. R.

Opacus et **Umbrosus** non semper sunt synonyma. Curt. V. 4: *Hinc perpetuum iugum, quod opacum et umbrosum, quod aestas levat*. **Opacum** est, quod in umbra est, aut umbra ipsa apud Cic., et illud, quod radios non transmittit, qualis est terra. Scaliger Exerc. exot. 80. 1. **Opaca** vocantur umbrosa. Opaci postes sunt frondibus inumbrati. Propert. IV. 10. 61. Umbrosum est arborum adsitarum proceritate amoenum. Hor. Od. III. 1. 23: *umbrosam ripam*. v. Pitiscus ad Curlium.

Opem ferre dicitur in malis rebus et iis, qui de salute dubii sunt. Ter. Andr. III. 1. 15: *Fer opem! serva me*. **Opitulari** et *opitulatio* dicta ab opem tollendo, hoc est, ferendo. Id. Andr. I. 3. 5: *Sin opitulor, huius minas*. Donat. R.

Opera est labor, actio et industria, ut cum dicimus, *operam dare, navare, sumere, perdere*; **Opus** est id, quod opera perficitur, aut post operam exstat, ut *opus rusticum, textorium, fabrile, caelatum, sculptum*. Unde *opus facere, locare, conducere*, elegantes et usitatae locutiones. Ter. Heaut. I. 1. 21: *Quod in opere faciundo operae consumis tuae*. Varro de LL. IV: *Si quid datum pro opera, aut opere. Merces a merendo*. Interdum tamen **opus** pro **opera** sumitur. Cic. Off. II. 3: *Neque agricultura, neque frugum fructuumque reliquorum perceptio et conservatio sine hominum opera ulla esse potuisset*. Id. Ib. II. 4: *Adde ductus aquarum, derivationes fluminum, agrorum irrigationes, moles oppositas fluctibus, ortus manu factos, quae unde sine hominum opere haere possemus?*

Opera est, si scientes laeserimus, **culpa**, si nescientes; alterum sceleris, alterum stultitiae est. Donat. R.

Opera est labor et industria, quae adhibetur circa agendum: **operatio** vero est ipsa actio. Anton. in Virg. Ecl. III. R.

Operam et **Operas** ita distinguit Servius, ut **opera** significet actionem, **operae** homines mercede conductos³³⁴. Cic. pro Flacco XXXVIII: *Operae facessant, servitia sileant*. Sed Iurisconsulti frequenter **operas** actiones et ministeria vocant in titulo, quem de operis libertorum fecerunt, atque etiam ipse Cic. Off. III: *Pleraque sunt hominum operis effecta*. Et alibi: *Operas in scriptura pro magistro dat*. Illaque puto rectius dici de actione **operam** et **operas**, de personis **operas** tantum. V. *Opus*.

---

³³⁴Huius vocis significatio tam elegans est ac trita, ut, loquente Doletto, sexcentos ferme loquendi modos a latinis scrittoribus usurpatos in se contineat. Leg. Nonius Marcellus de Propriet. Sermon. fol. 256 fac. a.

Opes num. plur. divitias et potentiam significat; num. singul. auxilium; utroque numero omnem conatum. **Opim** quando dicimus, nympham significamus: si autem dicimus **opem**, auxilium; cui enim **opes** sunt, is facile potest opem ferre. **Opes** num. plur. etiam auxilia et census accipimus. Nam **Ops**³³⁵ Terra est uxor Saturni, quam Graeci Rheam vocant. Serv.

Opinamur, quae putamus; quae **putamus**, incerta sunt. Donat. R.

Opinio hominem suspectum, vel gratiosum facit; **fama** vel commendat, vel destruit. **Opinio** ostendit; **fama** indicat; **rumor** tumultuatur.

Opertet³³⁶ et **Opus** minus sunt; **Necesse** plus. Porro **oportet** instar speciei se habet; **licet** est genus. Sed **decet** convenit personis et temporibus. Goclen. H.

Opus est quod fit operando. Italice: *lavoro*. **Opera**, quod uno die quis in agro operatur. Italice: *una giornata di lavoro*. Cat. De re rust. II: *Ad rationem operum erarumque villicum revoca*. Nos: *Chiama il castaldo a far il conto dei lavori falli, e delle giornate in essi impiegate*. Th. Vall.

Oppidum minus est et vilius; **Urbs** nobilior; dicitur enim **oppidum** muris et fossis cinctum seu locus urbatus, ab antiquo *urbare*, quod idem est atque arare. Aratro enim civitatis muros antiqui solebant describere. Unde metropolis *urbs* et κατ' ἐξοχήν Roma dicitur *urbs*. Svet. Aug. LIII: *Urbe oppidove ullo egressus*. Confunduntur tamen haec duo ab optimis scriptoribus non semel, neque ulla re aliqua differunt, nisi etymologia. Cic. de Leg. I: *Eiusmodi coniunctionem tectorum, oppidum vel urbem appellarunt*. Id. de Div. I: *Pheras venisse, quae erat urbs in Thessalia tum admodum nobilis, in eo igitur oppido*. Varro de LL. IV: *Quare et oppida, quae prius circumducta aratro ab orbe et urvo urbes*. Sulpitius ad Ciceronem de Corintho, Aegino et Megara: *Quae oppida quodam tempore florentissima fuerunt*.

Opportune dicimus, quum, verbi gratia, invitati ad ipsum tempus incipientis prandii venimus. **In ipso tempore**, quum iam prandio apposito. Donat. R.

Ora et **Orae** licet paria esse videantur, tamen, ut genere, ita intellectu distant. Nam quoties neutrius est generis, vultus vel facies nostra significatur. Virg. Aen. XII. 373: *Ora citatorum dextra detorsit equorum*. Quoties foeminini, cuiuslibet rei fines. Virg. Aen. I. 307: *Exire locosque Explorare novos, quas vento accesserit oras*. Non. R.

Oratio³³⁷ est, quae copiose, graviter et ornate rem exponit; **Sermo**³³⁸ est oratio remissa et finitima quotidianae locutioni, vel ut Servius definit, **sermo** est consertio orationis et

---

³³⁵ **Ops** antiquis multitudo est, et ponitur non solum pro opem ferente, sed et pro opulento. Unde inops et cops pro coops. Vid. Laurembergii Antiquar. p. 311. col. b.

³³⁶ **Oportet** declarat perfectionem officii, ut: *praemia virtutis oportet esse sancta et casta*, i. e. inviolata. Cicero. **Licet** dicitur id, quod legibus et iure permittitur. Goclen. **Oportet** est, quod rationi, honestati; **licet** quod legibus et iuri scripto est consentaneum. R.

³³⁷ Grammatici **orationem** vocant congruam dictionum ordinationem, quae perfectam habeat sententiam.

confabulatio duorum vel plurium, a serendo dictus. Unde et pro familiari colloquio et fabulatione sumitur, ut quod Plaut. in Sticho IV. 1. 71. dixit, *lupus est in sermone*, hoc Ter. Eun. IV. 1. 21. dixit, *lupus est in fabula*. **Sermo** omnium gentium est, **loquela** dialectus cuilibet genti propria. **Concio** est, quae in magno conventu adfectus concitare studet, et genus, quod vocant rhetores deliberativum, in primis sequitur.

Oratio in sensu est, **stilus** in verbis. **Oratio** ad res refertur, **stilus** non est in tempore, sed prolata oratione; **oratio** est et in cognitione et in prolato. Donat. Id. **Orationem** in sentiis dicunt esse, **stilum** in verbis, *argumentum* in rebus. Ter. Andr. Prol. XII: *Dissimili oratione sunt factae ac stilo*. Vulgo cum Donato ita distinguit interpretum chorus, ut oratio notet διάνοιαν, stilus λέξι. Cic. Brut. XLV: *Huius orationes tantum argutiarum, tantum exemplorum, tantum urbanitatis habent, ut paene attico stilo scriptae esse videantur*. Phaedr. Prol. III. 29: *Librum exarabo tertium Aesopi stilo*. Possit tamen et hendiadys videri ut sensus sit, dissimili oratione sunt scriptae. Sic Terent. Phorm. Prol. V: *Tenui esse oratione et scriptura levi*; v. Westerhovius ad hunc Ter. locum.

Orator est, qui in causis publicis et privatis perfecta utitur eloquentia, seu qui in iudiciis vel in concionibus causas agit. Proprie autem is est **orator**, qui aliquid rogat, cuius foemininum **oratrix**. **Oratorem** etiam legatum designare, Carolus Paschalius in Legato cap. 2. p. 7. seq. testatur. Conf. Schardii Lexic. Iurid. p. 657. loc. b. **Exorator**³³⁹, qui aliquid impetravit, qui artem eloquentiae profitetur, **declamator**, qui aut docendi alios, aut se exercendi gratia fictam causam privatim agit, ut possit veram publice orare. **Rhetor**, qui rhetoricam profitetur. Aliquando tamen, ut quidem semper apud Graecos, **rhetor** accipitur pro oratore, vel declamatore. Valla IV. c. 81. Cic. de Nat. Deor. II: *Ego, inquit, incautus, qui cum academico et eodem rhetore congregari conatus sum. Nam neque indisertum academicum pertimuissem, neque sine ista philosophia rhetorem, quamvis eloquentem*.

Ordinatio simplex est; **Dispositio** vaga. C. Front.

Ordo vel bonorum vel malorum dicitur: **Grex** vel bonorum vel malorum et levium est. Cic. Cat. II. 10: *In his gregibus omnes aleatores, omnes impuri impudicique versantur*. Donat. R.

Oro est plus, quam **rogo**; **obsecro** plus, quam **oro**; **obtestor** plus, quam **obsecro**; **ambio** magna. V. *Obsecro*. R.

Ortus est natus; **Oriundus** et **prognatus** originem ducens; et prior quidem refertur praesertim ad locum; posterior ad personas. Conrad. in parergis p. 490. Alciatus monuit, distinguendum esse inter **oriundum** et **ortum**, ut *ille* dicatur respectu originis maiorum suorum, *hic* respectu suae; ideoque non sit provincialis, qui genus e provincia duxit, ipse vero extra illam provinciam natus est. Sicut Liv. XXIV. 6. ait: *Nati Carthagine, oriundi Syracusis*. Caes. B. G. II. 29: *Ipsi erant ex Cimbris Teutonisque prognati*. Verum Guil. Fornerius

---

³³⁸Utpote qui a compositis et simul contextis verbis sic dicitur. Notandum autem, **orationem** magis ad oratorem pertinere, quoniam ex omni parte perfecta est, dum numeros, figuras atque affectus habet; **Sermonem** vero magis ad philosophum. Leg. Peroni Cornucop. col. 1043.

³³⁹**Orator** est, cui causa defendenda mandatur; **exorator** iam effecti significationem habet. Donat. R.

subtilem hanc differentiam iuris auctores promiscue usurpando sustulisse, contendit, conf. Gesn. thes. v. *oriundus*. H.

Oscines et **Praepetes** differunt. Quaedam enim aves ore, quaedam volatu auspiciam faciunt. Quae ore, **oscines** dicebantur, auctore Varrone de LL. V. 7.; quae alis et volatu, alites et **praepetes**. De quibus Festus et Servius: *Aves, inquit, aut oscines, aut praepetes sunt. Oscines, quae futura praedicunt; praepetes, quae volatu augurium significant, et quidem prosperum. **Praepetes** autem quidam dictas volunt, quod secundum auspiciam ferrent praevolando, seque ante augurem ferendo: alii quod ante indicarent, quam peteretur: alii, quod praetervolarent. V. Caroli animadv. in Gellium p. 338.*

Osculum est officii, ut cum advenientes discedentesve salutamus atque osculamur; vel religionis, ut Virg. Aen. II. 490: *Amplexaeque tenent postes, atque oscula figunt*. Tib. I. 2. 86: *Et dare sacratis oscula liminibus*. **Suavium** vero est amorisfurtivi et illiciti, et libidinis. Unde et pro amoribus dicunt comici, *meum suavium*; ut apud Graecos φίλημα simul et **osculum** et amores significat. Varro de Vita populi rom. Itaque hoc ab ore dicitur **osculum**: hoc a suavitate **suavium**, quod simile sit suavitati. **Basia** pudicorum affectuum, et piorum coniugum. Donat. R.

Ossa hominis mortui legere et **Ossa homini mortuo legere** quod differant, ex Rosino cognoscimus, in quo ad leg. 6. p. 1. legg. 12 tab. (homini mortuo ne *ossa* legito, quo post funus facias, extra quam si belli endove hostico mortuus escit), ita commentatum reperimus: Legis sententia haec est, ut posteaquam crematum corpus sit, *ossa* e cineribus legantur, statimque loco proximo in terram condantur, ne, si alium in locum sepeliendi causa deportarentur, luctus duplicaretur et sumtus. Excipitur autem hac lege, si quis aut in militia, aut peregre sit mortuus, ut scilicet fieri ei funus non licuerit; tum enim neque luctus, neque sumtus augetur. Itaque et in pandectis is sumtus funeris probatur, quum peregre mortuus in suum transfertur. Aliter tamen iam interpretatur, et verius quidem, Iac. Raevardus, quum ita scribit: Mullum interesse puto inter **ossa homini mortuo legere**, et inter **ossa hominis mortui legere**. Nam *ossa hominis* quae dispersa sunt et non cohaerent, quum simul colliguntur, tunc *hominis ossa legi* dicuntur. Sen. de Ira II: *Dignus fuit, cui permitteret a convivio ad ossa filii legenda discedere*. Sed **homini mortuo leguntur ossa**, quum eius cadaveri aliqua *ossa* adimuntur; eoque sensu vivis *ossa legere* dixit idem Sen. de Consol. Legere quidem pro adimere et auferre veteres dixisse non est obscurum, si consideremus, eum dicendum esse sacrilegum, qui adimit. qui aufert res Deo consecratas. Perlinet autem lex ad hunc morem fortasse, de quo Festus scribit, membrum mortuo abscindi solitum dici, quum digitus eius decidebatur, ad quod servatum iusta fierent, reliquo corpore combusto, id quod hac lege decemviri prohibuerunt, nisi quis aut peregre, aut in bello mortuus esset. Tum enim permiserunt et *ossa legi*, quod post funus fiat, hoc est membrum aliquod adimi, ad quod servatum iusta Romae Gerent, reliquo corpore apud peregrinos combusto. Rosin. l. c. p. 564.

Ostentum (D. de Verb. Sign. XXXVIII. 135.) est, quod praeter consuetudinem apparet, veluti si videatur caelum ardere aut spectrum aliquod se ostendat; **Portentum**, quod porro et diutius tendit, futurumque aliquid postea indicat; ut ululatus canum, statuarum deiectioes;

Prodigium (quod mores faciunt, Corn. Front.) quodcumque ante praedicit detrimentum; **Monstrum**, quo contra naturam est, et eo monet futura, ut homo tripes, minotaurus³⁴⁰. Cic. de N. Deor. II. 3: *Praedictiones vero, et praesensiones rerum futurarum quid aliud declarant nisi hominibus, ea quae sint, ostendi, monstrari, praedici. Ex quo illa ostenta, monstra, portenta, et prodigia dicuntur.* Est tamen interdum, ut priora duo latius accipiantur, et **ostentum** significet omne contra naturam cuiusque rei factum genitumve; **portentum** quicquid mirum et inusitatum evenit. In **ostento** raritas admirationem facit; in **monstro** rectus ordo naturae vertitur; in **portento** differtur eventus, in **prodigio** detrimentum significatur. Lucil. Sat. XV. p. 171: *Multa homines portenta in Homero versificata. Monstra putant, quorum imprimis Polyphemus.*

Otiosum esse et **Nihil agere** differunt. Plin. Ep. I. 9: *Satius est, otiosum esse, quam nihil agere.* Cic. Phil. XI. 8: *Otioso vero, et nihil agenti privato, quando imperium senatus dedit?* **Otiosum esse** proprie notat ab ordinario ac molesto labore interquiescere, et vel musis, vel aliis iucundis rebus operam dare; **nihil agere** vero tempus sine ullo labore, sive molesto, sive iucundo, transigere. Plinii locum ita interpretatur Gesnerus in thes., voce *otiosus*: Bonis litteris vacate nullis negotiis molestis impeditum est, melius quam frustra et nequidquam occupari, movere, sed nihil promovere; conf. Dornmeier. de vitios. Cic. Imit. § 47.

Ovare minus erat, quam **triumphare**. Nam si bellum quod iam confectum est, non fuisset ab initio hostibus indictum, aut sine sanguine confectum, non dabatur **triumphus**, sed tantum **ovabant**. Plaut. Bacch. IV. 9. 146-150. Vid. etiam Alex. ab Alex. VI. cap. 17. R.

Ovile et **Septa** eamdem rem notant, et pro synonymis habentur. Servius ad Virg. Ecl. I. 74. ita: *Septa proprie sunt loca in campo martio inclusa tabulatis, in quibus stans populus romanus suffragia ferre consueverat. Sed quoniam haec septa similia sunt ovilibus, duo haec invicem pro se ponuntur, ut hoc loco Virgilius septa pro ovilibus posuit.* Sunt tamen qui tueantur, locum suffragiorum In campo martio diversa ratione modo ovile, modo septa dici. **Ovilis** nomine gaudebat, quod inclusus erat tabulatis. Idem septorum nomen habebat, ex quo septis erat circumdatus marmoreis, de quibus Cic. Ep. ad Att. IV. 16: *Efficiemus rem gloriosissimam. Nam in campo martio septa tributis comitiis marmorea sumus et tecta facturi, eaque cingemus excelsa porticu, ut mille passuum conficiatur. Simul adiungetur huic operi villa etiam publica.* Conf. Borrichius de ant. fac. c. 2. § 6. et Nardinus VI. c. 6.

Pabulatore inter et **Frumentatore** haec differentia est, ut *ille* equis et iumentis, *hic* hominibus supportet alimenta.

---

³⁴⁰Perottus in Cornucopiae epigr. II. col. 196. lin. 28. seq. quatuor haec nomina inter se sic differre dicit, ut **ostentum** statim futurum aliquid indicet, qualia sunt sereno die facta tonitrua, cometae, mulae partus et similia. Leg. Doleti phras. et form. LL. eleg. fol. 121, fac. a. col. 1. **Portentum**, licet naturale sit, raro tamen se ostendit et futurum aliquid cum temporis intervallo denunciat. Ideoque aliquando etiam pro re inani, falsa atque ridicula ponitur. **Prodigium**, etsi et naturaliter fit, atque persaepe evenit; semper tamen mali quid praesagit. Quapropter et prodigium quidam dictum volunt quasi porro agendum. **Monstrum** proprie contra naturam, ut si homo cum bruti capite pedibusve nascatur, quae et praemonstra aliquando dicuntur, quasi porro aliquid monstrantia, sive monentia.

Pacisci est de re certa et indubitata, seu de dandis et reddendis certa conditione convenire, ut *pacisci nuptias* vel *mercedem, pacisci ne petatur*; **Transigere** vero est rem dubiam, et litem incertam neque finitam, aliquo dato, relento, promissive decidere, auctore Ulpiano D. de Trans. I. Virg. Aen. V. 230: *Vitamque volunt pro laude pacisci*.

Pactum (D. de Pact. I. et VI.) est contractus inter duos pluresve, qui proprium nomen habet, ut emptio, venditio, locatio, aut conductio; **Pactum conventum**³⁴¹ est, quod inter aliquos convenit tantum, nec proprium contractus nomen adsumit; ita adpellatum, quod non lege firmetur, sed ex solo conventu valeat, ut iurisconsulti scribunt. Auctor Rhet. ad Herenn. II. 13: *Sunt item pacta, quae sine legibus observantur, ex conventu*.

Pactum et **Pactio** sunt diversa apud oratores et historicos, apud quos **pactio** est conventio de re communi aut publica inter collegas, socios, mancipes, aut eos, qui pacem vel amicitiam conditionibus dictis paciscuntur; **pactum** vero est conventio de re quacumque et inter quoslibet. Ponitur etiam pro conditione, vel modo; ut cum dicimus *nullo pacto*, aut *aliquo pacto aliquid fieri*. Vid. Dolet. loc. persaepe alleg. fol. 121. fac. b. col. 2. Sall. Catil. XXVI: *Collegam suum Antonium pactione provinciae perpulerat, ne contra rempublicam sentiret*. Cic. Caecin. XVIII: *Quod edictum magistratus, quod foedus, aut pactio*. Id. ad Att. IV. 18: *Haec pactio non verbis, sed nominibus et perscriptionibus multorum tabulis cum esse facta diceretur*. Sed apud iurisconsultos nullam vocabulorum istorum differentiam esse animadvertimus. Nam et *nudam pactionem*, et *nudum pactum* promiscue et indistincte dicunt, ut ex ipsorum responsis liquet.

Pactus dicitur, qui cum altero convenit; **Depectus** qui turpiter pactus est. Cic. pro Sext. Roscio XXXVIII: *Cum illo partem suam depacisci*. Ulpian. ad Edict. X. D. de Calumn. III: *Hoc edicto tenetur etiam is, qui depectus est. Depectus autem dicitur turpiter pactus*. Similiter **pactor**, qui convenit, aut societatem coivit cum altero, sive proprie, qui inter partes paciscitur; **depector**, qui turpis quaestus, aut lucri gratia rem aliquam paciscitur. Cic. Verr. VII. 21: *Foederum interpretes, societatis pactors, religionis auctores*. Apud Apol. Litium **depector** omnium falsorum commentator.

Paedagogus, puerorum ductor, et subinde etiam doctor, praesertim morum et valetudinis curator; **Praeceptor** artes et litteras docet. *Ille olim servus; hic fere liber et honestus*. Plin. Ep. V. 16: *Ut nutrices, ut paedagogos, ut praeceptores, pro suo quemque officio diligebat*. Paraeus. R. **Paedagogus** instituit; **Magister** docet. Sen. de Ira, II. 22: *Pertinebit ad rem, praeceptores, paedagogosque pueris placidos dari*. H.

Pagi sunt villae rusticanae in eodem tractu et parte regionis dispositae; dictae a pangendo, et iungendo, non, ut grammatici opinantur, ἀπὸ τῶν πηγῶν, id est, a fontibus, quod illi, qui

---

³⁴¹**Pactum Conventum** in iure adpellatur sine coniunctione seu conventionem media; **nudum pactum** intelligitur, quod solo consensu constat. Nam alterum vestitum adpellant, hoc est, aliquo certo iure formatum, quod praeter consensum partium etiam vim habet ex iure civili, et tunc aliud nomen accipit. *Hoc* proprie actionem parit; *illud* exceptionem dumtaxat. Leg. Goel. loc. cit. p. 240. seq.

in uno **pago** habitant, plerumque uno et eodem fonte utantur³⁴². **Vici**³⁴³ sunt plures iunctae domus, remotae ab urbe, et sine moenibus; dicuntur autem **vici** quod *vias* circum habeant. Itaque **pagi** sunt partes provinciarum, seu praefecturae, in quibus **vici** insunt, et nonnumquam etiam *oppida*; ut Helvetia olim divisa erat in quatuor **pagos**, (vulgo *Cantoni*), qui urbes duodecim et **vicos** quadringentos habebant. Tac. Ann. I. 56: *Reliqui omissis pagis, vicisque*. Id. de Mor. Germ. XII: *Eliguntur in iisdem comitiis et principes, qui iura per pagos vicosque reddant*.

Palam est aperte, manifeste, et coram pluribus; **Vulgo** est plerumque, fere, communiter, passim et a nullis, vel in nullis locis. Unde *vulgaris mulier* in iure civili dicitur, quae **vulgo** et passim sui copiam facit. **Aperte** ad verba pertinet non obscura. Virgil. Georg. III. 494: *Hinc laetis vituli vulgo moriuntur in herbis*. Marcellus Digest. XXVI. de Ritu nupt.: *Probrum etiam intelligitur in his mulieribus esse, quae turpiter viverent, vulgoque quaestum facerent, etiamsi non palam*, id est, cum multis corpus miscerent, etiamsi non in propatulo, veluti in lupanari.

Pallas et **Minerva** sunt nomina eiusdem deae. **Pallas** dicitur belli, **Minerva** quum dicitur, pacis praeses est. Sed discrimen istud raro curant scriptores, praesertim poëtae.

Pallorem Burmannus ad Lucan. III. 625. a **squalore** ita separat, ut proprie sit in coloris mutatione a situ, **squalor** a sordibus inductis. Sed ipse dubium relinquit, an semper illum canonem vel scriptores, vel librarii certe observarint. Defenderat autem Burmannus ad Quintil. Decl. V. 19. **pallorem** a librariis male poni pro **squalore**, ea in re Heinsium non nimis provide secutus, qui in scriptorum emendatione saepe pro **pallidus** reposuit **squalidus**, pro **palleo**, **squaleo**, sed contra fidem librorum; quamquam negari non potest, haec duo nomina confundi. Gesn. thes. v. *pallor* et *pallidus*.

Palpitatio fit praeter naturam, et accidit homini, etsi nullum membrum moveat; **Tremor** ex dimidia parte voluntarius est motus. Illos enim *tremere* dicimus, qui cum membrum movere conantur, libere id et pro usu suo non possunt, nec protensum, nec suspensum servare, sed iis membrum a facultate in altum sublatum pondere suo *κατωφέρεται*, rursumque a facultate animali erigitur, quae vicissitudo motus **tremor** est. Deinde **tremoris** subiectum est cutis, caro cum musculis, nervis et ossibus: **palpitatio** vero carnis solum cutisque est effectus. Postremo in **tremore** membrum sursum deorsumve, dextrorsum vel sinistrorsum movetur continue; **palpitatione** vero in eodem situ manens, et immotum nunc distenditur, repletum quasi a corpore extraneo, nunc subsidit; et propterea in **palpitatione** facultas animalis nullo modo laeditur, quia palpans membrum pro voluntate movere potest aeger: **tremor** vero a facultatis motricis imbecillitate, vel ab ea onerata proficiscitur. Haec illustris Thomas Reinesius Var. Lect. II. cap. 3. p. 149. H.

Papillae et **Mamillae** differentiam ita definit Servius ad Virg. Aen. XI. 803.: *Papilla est breve illud, unde lac trahitur; mamilla est omnis eminentia uberis*; conf. Gesneri thes. voc. *papilla*.

³⁴²Ald. Manut. de quaest. per Epist. 3. 7. **Vicus** est vel extra urbem vel in urbe. In urbe est continuata series domorum, non ipsa via.

³⁴³Vid. Perotti Cornucopiae Epigr. II. col. 156. lin. 47. seqq. Hic *pagani* dicti, quasi ex eodem fonte potantes, hoc est, villani.

Par esse dicitur, quod tantumdem habet aut virium aut magnitudinis, quamquam alia sit forma aut specie: ut contra **simile**, quod eandem figuram habet, magnitudine dispari. Ita, duobus angulis rectis pares sunt, qui triangulum constituunt, quamquam dissimiles, quadratum quadrato simile quamquam possit esse dispar. Sic intelligenda sunt illa Quinctiliani X. 1: *T. Livius immortalem illam Sallustii velocitatem diversis virtutibus consecutus est. Nam mihi egregie dixisse videtur Servilius Nonianus, pares eo magis, quam similes*. Liv. XXXV. 43: *Similia omnia magis visa hominibus, quam paria*; cet. v. Pitiscus ad Curt. V. 5. **Paria**, si res brevibus expedienda est, conveniunt in omnibus, **similia** tantum in aliquibus. **Par** respicit plerumque aetatem ac dignitatem, raro mores; **similis** mores magis, ac corporis formam.

Paranymphus, quasi assecla sponsi, deductor sponsi. **Nymphagogus**, qui deducit sponsam. **Promnestria** mulier, quae adest sponsae, deducit eam ad lectum, solvit ei cingulum, latine **pronuba**. Goclen. R.

Parare³⁴⁴ est ad necessitatem instruere; **Apparare** est ad dignitatem et pompam parare, ut *apparare coenam, nuptias*. Ter. Heaut. I. 1. 74: *Ideo alios festinare, lectos sternere, coenam apparare*.

Parentare et **Iusta alicui facere** pro synonymis haud raro habentur. Enimvero, quum synonyma linguam potius imperfectam faciant, quam perfectam, et ab initio synonyma procul dubio e linguis exulaverint, discrimina vocum accuratius excutienda sunt, ut pateat, synonyma olim non fuisse synonyma. Ipse Budaeus putavit, parentare idem esse ac iusta facere ad 2. D. de in ius voc. Sed **iusta** a lege sunt, et iure pontificio; at contra multi qui nullis illis legibus obstricti essent, ultra ad virorum fortium sepulcra **parentarunt**, ut Caligula, qui sicubi clarorum virorum sepulcra cognosceret, inferias manibus dabat. Svet. Caligul. III. Ut Adrianus et Severus imperatores Pompeio **parentarunt**. Xiphilinus in Adrian. et Sever. Alexander heroibus, qui in Troiae obsidione ceciderant. Plutarch. in Alex. A **parentalibus** differunt **inferiae**, quae privatae sunt feriae, uti parentalia publica, atque omnis parentatio a civibus aut incolis festo colebatur.

Parere est obedire; **Apparere** autem est videri. Servius. **Parere** minus est quam **servire**. Tac. in Agricola de Britannis, XIII: *Iam domiti ut pareant, nondum ut serviant*. Paraeus. R.

Parietes privatorum tecta ambiunt ac sustinent: **Moenia** et **muri** urbem muniunt. Th. Vall.

Parma et **Pelta** breve scutum est, comparatione cum Romanorum clypeis facta: **pelta** tamen est brevior, quam **parma**. Nep. Iphic. XI: *Quum ante illum imperatorem maximis clypeis uterentur, ille e contrario peltam pro parma fecit, a quo peltastae equites adpellantur, ut ad motus concursusque essent leviores*.

Parsi semel, **peperci** saepius. R.

Particeps est qui certam habet partem, non divide agit, ut **socius**. Ascon. Pedian. R.

---

³⁴⁴Hoc verbum pro comparare seu emere, etiam sumi tradit Gifanius loc. cit. p. 169.

Parum, Parumper. V. *Aliquantum*.

Parvum in tempore; **Breve** in spatio; **Exiguum** in corpore infantis; **Pusillum** in corpore pumilionis. Corn. Front.

Pasci proprie bestiarum et pecudum est; **Vesci** hominum. *Illud* ad saginam dumtaxat refertur; *hoc* ad victum atque etiam usum quarumlibet rerum; ut *vesci voluptatibus* dixit Cic. *Vesci auris vitalibus*, sermone Lucret. Interdum tamen **pasci** hominum est pro foveri et sustentari, **vesci** etiam bestiarum. Cic.: *pasci scelere et maleficio*. Sic idem Cicero ad Attic. (et quidem in bona significatione) dicit *pasci* (id est, delectari) *alicuius bibliotheca*. Quando autem Ovid. Amor. I. 15. 39. inquit: *Pascitur in vivis Livor*, tunc eleganter **pascere**, pro crescere usurpatur. Varro R. R. II, 2. de ovibus: *Quaecumque iubentur, vescuntur, ut folia ficulnea, et palea et vinacea*.

Pascentia sunt, quae ex se pascuntur, ut prata; et **pascentia mancipia**, quia pascuntur, ideo etiam pastores vocantur; **Pabulantia** vero, quae iis utuntur, ut iumenta. Corn. Fronto.

Passim aliquid inveniri rerum, de re corporali recte dicimus; **Affatim** de re aliqua incorporali: *primum* enim de incesso, *alterum* de affatu dictum. Agr. R.

Pastus significat cibum, et omnium animantium generi, praecipue homini convenit, et tunc est substantivum. Quando vero est adiectivum, tunc significat eum, qui cibum sumpsit.

Pastio proprie est non tam actus ipse pascendi, quam cibum, et de brutis tantum dicitur, ut *pastio villatica*. **Pabulum** id ipsum idemque significat, sed est proprie cibum herbaceus, foenicus, paleaceus, stramenticius, potius quam seminum. Varro R. R. III. 2: *Altera est villatica pastio, altera agrestis*.

Patens, est quod ad tempus patet, et quod aperitur, et clauditur, ut ianuae, portae patentes, oculi; **patulum**, quod semper et per se naturaliter patet, ut nares; Bos patulus, qui cornua diversa et late distantia habet. Plaut. Truc. II. 2. 22: *Arbor patula, et patulae quadrae*, Virg. de fago, Eglog. I. 4. et Aen. VII. 115. Sic *nares patulae*, Georg. I. 376 et *patulae puppes*, Georg. III. 363. Conf. Taubmanni Commentarii ad Virgilii Culic. V. 16. *Patulus mundus* Lucret. VI. 107.

Patrii dii sunt singulis civitatibus, ut Minerva Athenis, Iuno Carthagini, Baccus Thebis, Pluto Elidi, etc. **Indigetes** autem proprie sunt dii ex hominibus facti, quasi in diis agentes, ut Aeneas, Romulus, Serv.

Patrium a patria, **paternum** a patre. R.

Patronus³⁴⁵ dicitur, qui defendit accusatum vel quemque alium a flictum in iudicio; **Advocatus**, qui aut ius suggerit, aut praesentiam suam commodat amico, seu venit paratus ad alium defendendum, etiamsi nihil agat, Valla IV. 12. **Procurator**, qui negotium absentis nomine suscipit; **Cognitor**, qui praesentis causam novit, et sic tuetur, ut suam. *Hic* solemniter; *ille* solo mandatu sine ulla caerimonia aditus fuisse dicitur. V. Heineccii antiq. Rom. ad

---

³⁴⁵ **Patronus** aut temporale nomen est defensoris, aut certe appellatio, per quam ostenditur, quid illi cultus aut obsequii debeatur. **Parens** autem veri amoris nomen est. Donat.

instit. IV. lit. 10. p. 293. Hodie huiusmodi functio causidicorum et procuratorum saltem, i. e. cognitorum, neminibus continetur. Ascon. Pedian. Vid Goclen. loc. saepissime denomin. p. 241. H.

Discrimen quidem est maximum, idque varium, inter **patronum clientis** atque **tutorem**, quem paterfamilias liberis, quos in potestate habebat, aut etiam feminis, propter infirmitatem consilii dubat; quod satis patet, si evolvamus Heineccium de Tutelis in antiqu. I. tit. 13. seq. Interim tamen et patroni erant clientum tutores, quorum tutelae illi et opes eorum suberant, quosque et consiliis et cura sollicite protegebant.

Patulum V. *Patens*.

Paulum, Paulisper V. *Aliquantum*.

Pavidus est semper timens; **Pavens** ex causa. Serv.

Paucitas refertur ad quantitatem disacetam, seu numerum, et opponitur pluribus; **Parvitas** ad quantitatem continuam et ad corpus, et opponitur magnis. Id Gocl. XVI. II.

Paulo minus est propemodum pene, ed opponitur *paulo magis*: **Paululum** remissionis est, et significat aliquantulum, atque opponitur τῶ *multum* vel *plusculum*, aliquando idem et, quod paulisper; **Paulisper** vero significat temporis modum, hoc est brevitatem. Goclen. R.

Pauper a paulo lare, **mendicus**, a minus, cui, cum opus est, minus est. Varro. R.

Paupertas³⁴⁶ est ipsa pauperis conditio; **Pauperies** est damnum, sine iniuria facientis datum, ut cum animal, quod sensu et ratione caret, damnum intulerit, de quo prodita est actio, *si quadrupes pauperiem fecisse* dicatur; per quam consequimur, ut vel detur ipsum animal, quod noxiam commisit, vel noxae et damni aestimatio praestetur. (Inst. si quadrup. pauperi.) Sed interdum **pauperies** significat ipsam paupertatem, ut apud Horatium non semel. Sed differentia nugatoria videtur, quum compluribus veterum locis confutari possit.

Pax est inter personas publicas et dicitur de maximis principum dissidiis, ita ut contraria sit bello cum externis. R. **Concordia** seu **otium** inter privatas, et dicitur de rebus domesticis, ita ut seditionibus domesticis adversetur. Panaet. R. **Compositio** est inter offensas. Goclen. H.

Peccat³⁴⁷ aliquando, qui, quod debuit, fecit, sed non recte; **Delinquit** proprie, qui fecit, quod non debuit. H.

Pecora mixtura animalium; **Pecudes** non item. H.

Pecuaria ab eo, quod est pecuare, venit. Nam **pecua**, ut ait in Pompeiana Cicero, ab eo, quod est **pecu**, venit, ut genu, genua. Serv. R.

---

³⁴⁶ **Paupertas** minus, **egestas** plus est. Senec. Epist. XVII: *Non est quod paupertas nos a philosophia revocet, ne egestas quidem*. Et Epist. LIX: *Quanta verborum nobis paupertas, imo egestas sit, numquam magis, quam hodierno die intellexi*. R.

³⁴⁷ Commerui minoris culpae est, peccavi multo minoris, vel levioris. Donat. R.

Pedale mensura est pedis; **Pedule** vero pedibus involvendis praestat utilitatem. Front.

Peius est a malo, quod in usu est, et creberrime frequentatur; **Deterius** vero a bono, ut minoris sit meriti, quam id, quod placet. Non. Marc.

Pene notat imperfectionem; **Fere** raritatem. Iul. Scalig. R.

Penetrabile dicitur, quod penetrat; **Penetrabile**, quod penetratur. Serv. H.

Penna est id, quo avium alae vestiuntur. **Pluma** mollior est, et lotum corpus legit. Colum. VIII. 2: *Gullinae sint rubicundae, vel fuscae plumae, nigrisque pennis*. Th. Vall.

Percontatum a conto dicitur, quo nautae utuntur ad exploranda loca navibus opportuna. **Percunctatum** vero ab eo, quod a cunctis perquiratur. Donat. R.

Perculum animo, **percussum** corpore dicimus. Cicero: *Tamquam illa face percultos esse*. **Percellere** proprie ita est impellere, ut loco moveatur, impulsus est, diciturque tam de animo, quam de corpore. Cum ad animum refertur, est illum quasi loco movere et gradu deiicere, certe efficere, ut consilium mutet. Eodem modo **percutere** et de corpore et de animo adhibetur. *Animum percutere suspicione religionis*, Sen. Ep. XLI. Saepissime tamen a librariis confundi videas **percellere** et **percutere**. V. Bentley ad Horat. Epod. et cel. Ernesti ad Svet. Tib. XI. Hinc Svet. Calig. XXXV. Lipsius et Perizonius legere iubent: non alia de causa repente **percutit**, pro vulgato **percussit**, quod est proprium latinorum de repentina pernicie, in primisque Svetonii, verbum. Svet. Tib. V. Ner. XXXV: *Percussit nimis lene, quam re, verbum est*. V. cel. Ernesti not. ad Svet. Calig. XXXV. et Gesneri thes. Obtinet etiam differentia inter verba **percellere** et **adfligere**. Gravius enim **adfligere** est, quam **percellere**. Cic. Tusc. III. 12: *Existimant enim, diis immortalibus se facilius satisfacturos, si eorum plaga percussis, adflictos se et stratos esse fateantur*. V. Gesn. thes. v. *percello*.

Percutere de instrumentis gravioribus dicitur, quibus vulneramur, vel occidimur; **Verberare** de virgis et fustibus. Conf. Gifanii observat. LL. p. 350.

Perdere plus; **Amittere** minus. Sed quod litteratores quidam dicunt, *perdimus consulto, amittimus inconsulto*, ei refragari. Latinorum usum constat. Leg. Goclen. loc. cit. p. 241. seq. H.

Perditum, quod inveniri non potest; **Profligatum**, quod potest. Pedian. R.

Peregri in loco, **peregre** ad locum significat, ut *peregrinatus*, peregre profectus. Plaut. Persa. I. 1. 30: *Quia herus peregri est*. Id. Amphit. II. 2. 217: *Ita nunc homines immutantur postquam peregre advenimus*. Sed haec differentia, cuius auctor Charisius, non est certa et perpetua; et constat, veteres propter affinitatem litterarum E et I promiscue haec talia efferre here et heri, vespere et vesperi, praefiscine et praefiscini.

Peregrinus est quicumque extra patriam versatur. Differt ab **advena**, **hospite**, **incola**. Namque **peregrinus** dicitur habita ratione loci, unde venit; **advena**, loci, ad quem venit; **hospes**, loci ubi est; **incola** demum habita ratione habitationis. Praeterea inter **advenas** et

convenas hoc discrimen intercedit, quod *illi* ex uno loco adveniant; *hi* ex pluribus locis in eumdem conveniant. Plaut. Poen. V. 2. 71: *Nequam te esse oportet, hominem peregrinum atque advenam qui irrideas*. Tac. Dial. de orat. VII: *advenae quoque et peregrini, iam in municipiis et coloniis suis auditos, cum primum urbem adtigerunt, requirunt ac vultus agnoscere concupiscunt*. Cic. Off. I. 34: *Peregrini et incolae officium est nihil praeter suum negotium agere*. Id. Orat. I. 9: *Romulus pastores et convenas congregavit*. Id. ibid. I. 19: *Is, qui nuper Romae fuit, Menedemus hospes meus*. Th. Vall.

Perfuga est, qui ad hostes profugit. Aliquando dicitur **transfuga**, qui a suis deficiens aliis se adiungit, vel in hostium castra transfugit; **profugus**, qui e patria seu domicilio, sive finibus, in quibus ante egit, profugit. **Perfugium** atque **profugium** Ciceroni unum sunt. **Perfuga** supplex est. **Transfuga** ut adiuvetur, fit perfuga. **Transfugas** suspendimus, non **perfugas**, quos et capimus.

Periculum contra quamvis rem timetur, **perniciēs** contra necem. Corn. Front. R.

Periurare seu **Peierare** et **Falsum iurare** distinguit Cic. Off. III. 29: *Non enim falsum iurare periurare est, sed, quod ex animi tui sententia iuraris, sicut verbis concipitur more nostro, id non facere, periurium est*. Struvius in synt. A. R. 324. seq. **Falsum iurare** Ciceroni est sine proposito et animo non deliberato iurare. Scite ait Euripides ad Ciceronis locum, quem modo memoravi: *Iuravi lingua, mentem iniuratum gero*. Talis est, qui simpliciter tantum iusiurandum recitaverit, vel etiam eiusdem verba concepta in prima, ut loquuntur, persona alteri praeiverit. H. Grotius de I. B. ac P. II. 13. § 2.; adde annotationes Becmanni.

Periurabant autem, qui profitebantur iurare praemeditate, utque se res haberet, id quod solemnis formula: *iurare ex animi sententia*, praecipiebat, de qua vid. Brisson. in form. solemn. p. 711. ubi ad loca a Cuiacio notata multo plura testimonia addidit ex Livio, Quintiliano, Petronio, Gellio et reliquis.

Permittimus, quod potestati concedimus, ut liceat; **Committimus**, quod fidei credimus, ut deceat. Goclen. H.

Perna est pes porci, seu armus porci salitus et infumatus, ventriculo in primis conveniens; cum contra **pernio**, Comenio teste, pedes affligit. **Petaso** autem est ipsa coxa. Ita **perna** est pars **petasonis**, auctore Athenaeo XLIV. Dipnosoph. his verbis: Ἐπεὶ δὲ πετασῶνος μέρος ἐκάστῳ κεῖται, ἦν πέρναν καλπῦσι. **Perna** a pede suis dicitur ex Varronis sententia, quasi sit pes porcinus cum carne, praecipue priores, posteriores vero petasones. **Perna** est tam prior, quam posterior coxa porcina, quod ex Plauto et Horatio quoque apertum esse videtur. Varro R. R. II. 4: *E Gallia apportantur Romam pernae, tomacinae, et taniacae, et petasones*. Cato R. R. CLXII: *Cum pernas emeris, ungulas earum praecidito*. Hor. Sat. II. 2. 117. tamen dixisse videtur **pernam** pro **petasone** his verbis synecdochice: *Quidquam praeter olus fumosae cum pede pernae*.

Perniciēs significat interitum, calamitatem atque exitium; unde formulae Ciceronianae illae: *Perniciē opprimi, perniciē depellere, perniciē comparare, in perniciē incurrere, perniciē occurrere, perniciē moliri, ad perniciē instruere*, etc. **Pestis** afflictionem et

nocumentum; sic dicimus cum eodem Cicerone, *pestem machinari, pestem afferre, pestem importare*. E contrario *pestem comprimere, pestem reprimere, pestem avertere, pestem depellere* et *exsecare*, etc. Alterum enim dicitur a pernecando; alterum a pessumdando, quod minus est. Lucil. Satyr. II: *Hostibus contra pestem perniciemque*. Terent. Adolph. II. 1. 34: *Pernicies communis adolescentum*. Cic. Catil. I. 13: *Cum tua peste ac pernicie, cumque eorum exitio*. Id. pro Rabirio. I: *Contra pestem ac perniciem civitatis valeret*.

Pernicitas est celeritas, quae cum nisu et conatu tendit, ut in avibus, quarum alae pernice; **Celeritas** est animorum et corporum. **Velocitas** est corporis et pedum agilitas, levitasque, ideoque velox, quod summa quoque celeritate utitur, quasi volax, h. e. volans a volando, est dictus. **Agilitas** membrorum et motus est. Cic. Tusc. V. 15: *Praestans valetudine, viribus, forma, acerrimis integerrimisque sensibus, adde etiam, si lubet, pernicitatem et velocitatem*. Liv. XXXV: *Velocitate corporum ac levitate armorum aptissimos*.

Pernix pedum est, ut Virg. Aen. XI. 748: *Pernicibus ignea plantis*; **Celeritas** pennarum, ut Virg. Aene III. 213: *Celerique fuga sub sidera lapsae*. Serv. R. (Usurpatur etiam **pernix** proprie de manibus: Plautus, Mil. Gl. III. 1. 35: *Clare oculis video, sum pernix manibus, sum pede mobilis*. Th. Vall.)

Perpetuitas est continuitas, cum non intermittitur aliquid, ideoque designat medium, et tollit interruptionem; **Aeternitas** extrema curat, et tollit finem. Goclen. obs. 339. it. 341.

Perpetuum proprie ad homines: **Sempiternum** et **aeternum** ad Deos et coeli incolas pertinet, inquit Donatus. Ter. Andr. V. 5. 3: *Ego vitam dearum propterea sempiternam esse arbitror*. Et **perpetuum** est continuatum, non interruptum; **sempiternum** et **aeternum**, quod semper manet. **Perpetuum** est, quod intermissione, **sempiternum** et **aeternum**, quod fine caret, Goclen. Obs. 345. Cic. Catil. IV. 9: *Vobis illum ignem Vestae perpetuum ac sempiternum*.

Persequi in malam partem, **prosequi** in bonam partem inclinatur magis. Cum autem **persequi** in bonam partem sumitur, nude id fit, ac sine addito. Quum **prosequor** in malam partem sumitur, fere id non fit nisi cum addito.

Persis et **Persia** diversam notionem sibi habent adiunctam. **Persis** eam significat regionem, ubi sermo persicus quam minime erat corruptus; **Persia** autem de toto persico regno intelligenda est. V. Heusinger, ad Corn. Them. c. 10.

Pertinax est, qui obstinate tenet et pertendit id, in quo non debet pertendi; **Pervicax** et **contumax** est, qui constanti et infracto animo rem modo laudabilem, modo illaudabilem gerit. *Hic* laudem, *ille* vituperationem meretur. **Pertinax** in re mala, sic et in abstractis: Pertinacia malae rei; perseverantia bonae. Goclen. R. **Perseverans** in bona; **Pervicax** in utraque. Ita **pertinacia** malae rei, raro bonae, **perseverantia** tantum bonae, **pervicacia** et **contumacia** modo bonae, modo malae. Accius in Myrmidonibus: *Tu pertinaciam esse, Archiloche, hanc praedicas, ego pervicaciam aio, et ea uti volo: Nam pervicacem dicis me esse, et vincere: Perfacile patior; pertinaciam nil moror; Haec fortes sequitur, illam indocti possident. Tu addis quod vitio est, demis quod laudi datur*. Plaut. Capt. II. 2. 39: *Quid tu ais?*

tenax ne pater eius est? Immo edepol pertinax. Sed confunduntur interdum, et **pertinax** in bonis; (sic Val. Maximus pertinacem Deorum indulgentiam dicit. Inde factum, ut pertinacia saepe ponatur pro constantia, quae cum perseverantia semper in bonam partem accipitur). **Pervicax** in malis rebus est. Liv. XXV. 14: *Vicit tamen omnia pertinax virtus.* Ter. Hec. IV. 1. 17: *Adeo ne pervicaci esse animo, ut puerum praeoptaret perire?*

Pestis significat omne malum, quod rem aliquam sive inanimam, sive animatam affligit³⁴⁸; **Pestilentia** vero, quae plerumque loci est, et salubritati opponitur, est morbus contagiosus, homines infestans. Atque ita veteres et idonei auctores his nominibus fere utuntur, et raro admodum **pestem** pro morbo pestilenti dicunt, ut nunc vulgus. Conf. Gifanius loc. alleg. p. 182. Liv. II. 49: *Ibant unius familiae viribus Veienti populo pestem minitantes.* Id. V: *Pestilentiam agris urbique illatam.* Immo soli poëtae **pestem** pro morbo pestilenti usurparunt, Ennius Annal. XVI: *Hos pestis necuit, pars occidit illa duellis.* Plaut. Amphitr. II. 1. 33: *Pestis te tenet.* Hor. Od. I. 21. 13. seq.: *Hic miseram famem. Pestemque a populo,* etc. Quos imitatur Iustinus, deterioris latinitatis auctor, Hist. II. 13: *Multorum deinde dierum inopia contraxerat et pestem.*

Peto precario, **posco** imperiose, **flagito** vehementer et cum clamore, **postulo** iure. Cic. Verr. V. 34: *Incipiunt postulare, poscere, minari.* Verr. Id. VI. 20: *Nemo inventus est tam amens, qui illud argentum eriperet; nemo tam audax, qui posceret; nemo tam impudens, qui postularet, ut venderet.* Curt. IV. 1: *Postulabat autem magis, quam petebat.* Sed haec verborum proprietas non semper observatur. Nam **petere** interdum est iure exigere et vindicare, a quo petitur pro actore apud Ciceronem et iurisconsultos. Contra **poscere** et **postulare** est submisso orare, ut Virg. Aen. IV. 50: *Tu modo posce Deos veniam.* Cic. Harusp. Resp. XIV: *Telluri postulatio deberi dicitur.* In eo tamen perpetuo differunt, quod **petunt** soli homines alter ab altero; **poscunt** et **postulant** etiam res inanimae; ut locus, tempus, oratio, causa postulant vel poscunt.

Distinguit Cicero inter **petere** et **rogare**, Phil. II. 30: *Qui magister equitum fuisse tibi videre, in proximum annum consulatum peteres, vel potius rogares: is per municipia coloniasque Galliae, a qua nos tum, quum consulatus petebatur, non rogabatur, petere consulatum solebamus,* etc. Cell. ad h. l. **Petitur**, tamquam in praemium virtutis, **rogatur** precario et gratia concedi. Cic. tamen ipse **petere** et **rogare** pro synonymis posuit. Ep. II. 6: *Grave est homini pudenti petere aliquid magnum ab eo, de quo se bene meritum putet, ne id, quod petat, exigere magis quam rogare, et in mercedis potius, quam beneficii loco numerare videatur.* V. *Flagito.*

Petitor et **Actor** quidem non semper distinguuntur apud veteres. At si accuratius rem pensites, discrepant, ut petitio et actio. **Petitor** enim in rem actionem instituit, et quasi repetit, quod ad se pertinere existimat. **Actor** vero contra personam agit, quam patrati

---

³⁴⁸Ceterum Valla Elegantiar. IV. 72. p. 299, inter **luem** et **pestem** hanc dari differentiam dicit, ut inter genus et speciem. Nam cum in urbe aut in agro febris, aliudve genus morbi saevit, sive solos homines, sive sola pecora, sive utrosque corripit, **lues** dicitur. Interdum etiam si arbores ac sata corripit. **Pestis** vero aut cito occidit, aut cito abit ab eo, quem invasit, quae eadem dicitur **pestilentia**. Nonnumquam tamen pro **lue** ponitur, atque ad animi vitium transfertur.

criminis accusat. Ille in haereditatibus, pecunia mutuo data, hic in criminibus versatur. Vid. Barn. Brissonius de verb. signif. p. m. 1053. Interim actoris nomen quam saepissime est commune, competitque omnibus in foro actionibus.

In causis privatis **petitor** dicitur potius, quam **accusator**, sicuti in publicis **accusator**, et non **petitor** dici solet. Ceterum proprie **petitor** est, qui petit et litem intendit, et plerumque in rem agit: **actor** vero agit in personam, quemadmodum ex Cuiacio scribit Schardius in Lexic. Iurid. p. 702. col. b. H.

Petulans est, qui se in omnem nequitiam effundit; **protervus** est importunus et lascivus, ut qui obvium cubito ferit, aut sibi cedere cogit; **procax** est, qui mordaciter et contumeliose loquitur. Itaque **petulans** plus est, quam **protervus**, et uterque dictis simul et factis modestiam excedit; **procax** dictis tantum. Cic. pro Coelio. XIII: *Si vidua libere, proterva petulanter, dives effuse, libidinosa meretricio more viveret.* Tac. Hist. II. 87: *Procacissima etiam inter severos lixarum ingenia.* Id. ib. III. 32: *Petulantibus iurgiis illuserunt.* Quae tamen differentia non satis ubique sibi constat. Phaedr. Fab. I. 3: Valla IV. 105. ita distinguit: *Protervus minore contumelia, procax maiore, petulans maxima iniuria.*

Phalera differt a **Torque**, quod *illa* laxior, et ad pectus demissa penderet, *haec* vero collum magis stringeret. Nieupoortus Rit. Rom. p. 586. **Phalera** et **torques** equitibus, **armillae** autem peditibus muneri dabantur.

Phantasma visum est animi, cuiusmodi fit in somniis; **Phantasia** vero est formae in animo impressio, hoc est, mutatio, sicuti ex Chrysippo refert Diogenes Laërtius in Zenonis vita, ubi verba graeca sic sonant: φάντασμα ἔστι δόκησις διανοίας οἷα γίνεται, κατὰ τοῦζῦπνοῦς, φαντασία δὲ ἔστι τύπωσις ἐν ψυχῇ, τουτέστιν ἀλλοίωσις. H.

Picenum vas dicimus, **Picentem** vero hominem. Acron. ad Hor. p. m. 1929.

Pietas et **Sanctitas** non nihil differunt, quando utraque vox refertur ad deos. Cic. Off. II. 3: *Deos placatos pietas efficiet et sanctitas.* Hildebrand. ad h. I. ita: *Sanctitas est scientia deorum colendorum, pietas iustitia adversus deos.* Cic. Nat. Deor. I. 41: *Sanctitas quid agendum sit imperat, imperata pietas facit.* Si vero relatio non fit ad deos, tum quae ad manes, **sanctitas**, quae ad homines, **iustitia** aut **aequitas** nominatur. Cic. Top. XIII.

Piger similis aegro; **Segnis** et **deses** sine fervore; **Tardus** terit tempus; **Iners** ad nihil idoneus; **Secors** stupidus. **Piger** et **secors** natura, **segnis**, **deses**, **tardus**, **iners** voluntate sunt, quamquam hoc non perpetuum est.

Piget ad futurum spectat; **Pudet** ad praeteritum; et licet pene una sit significatio, tamen dicimus: *Piget me illud dicere, pudet me fecisse.* **Pudere** est in his, quae turpiter fiunt; **pigere** in his, quae cum malo damnoque. Firmari potest illa observatio loco Plaut. Capt. II. 1. 9: *At nos pudet quia cum catenis sumus. Lorarit: At pigeat postea herum nostrum, si vos eximat vinculis.* Ceterum **piget** minus, quam **pudet**. Cic. pro domo XXIX: *Me non solum piget stultitiae meae, sed etiam pudet.* **Pudet** verecundiae est, **piget** poenitentiae. Non. V. 11.

Pigmentum et **Color** differunt. Plin. HN. XXXV. 5. *Quibus coloribus singulis primi pinxissent, diximus quum de pigmentis traderemus in metallis.* Cel. Gesnerus chrestom. Plin. p. 888. Ita XXIX. 8: *Comperi vulgo pro cinnabari indica in medicamenta minium addi inscitia nominis, quod esse venenum docebimus inter pigmenta, i. e. ubi de pigmentis et coloribus agetur.*

Pignera rerum, **pignora** filiorum et affectionum. Agraet. R.

Pigritia est metus consequentis laboris. **Terror** metus concutiens; ex quo fit, ut pudorem rubor, terrorem pallor, tremor et dentium crepitus consequatur. **Timor** metus mali appropinquantis; **Pavor** est metus mentem loco movens; **Examinatio** metum subsequens et quasi comes pavoris. **Conturbatio** metus cogitata excutiens; **Formido** metus permanens. Haec Cic. Tusc. VI. 6. H.

Pila Romani datatim, vel raptim, vel expulsim ludebant. Qui datatim, **pilicrepi** vocantur a Latinis, a Graecis σφάρισται. Vetus inscriptio: *Ovantes. Congenite. Pilicrepi.* Utitur hoc significatu Sen. Ep. LVI. ubi vid. Lipsius. Alii ab his sunt, quos Firmicus **pililudios** vocat, et quos Manilius I. V. elegantissimo carmine descripsit, Scaliger autem notis suis illustravit, ut et Bulengerus I. de Theatro, Manilii verba v. 465. seqq. haec sunt: *Ille pilam celeri fugientem reddere palma Et pedibus pensare manus, et ludere saltu, Mobilibusque citos ictus glomerare lacertis: Ille potens turbam perfundere membra pilarum, Per totumque vagas corpus disponere palmas Ut teneat tantos orbis, sibique ipse reludat, Et velat edoctos iubeat volitare per ipsum.* Cel. Gesnerus docet, Scaligero **pililudios** cum pilariis eosdem esse. Erant vero pilarii praestigiatores, qui levi agitatione pilulas, seu parvas pilas, videntur emittere, aut in vas iniicere, quum secus faciant.

Pinguedo³⁴⁹ est inter cutem et carnem; **Sevum**³⁴⁹ inter carnem et ossa. *Ille* graece πιμελή, *hoc* στέαρ dicitur. Sed veteres scriptores, qui pure atque integre locuti sunt ante tempora imperatorum, non utuntur voce pinguedinis, sed in eius vicem usurpant **adeps**, aut **pingue**; in quo errat Servius, qui putat, nec pinguedinem, nec pinguetudinem esse latinum. Nam Plinius H. N. XII. 35. scripsit: *Unguentarii digerunt haud difficulter, odoris atque pinguedinis argumentis.* Id. ib. XI. 85: *Cornigera sevo pinguescant.* **Pinguedinem** et **pinguetudinem** nonnulli putant esse eadem, cum tamen pinguedo sit ipsa obesitas et crassitudo, quae est ex **pinguedine**. Cato in Originibus: *Sus usque adeo pinguedine (seu ut alii legunt, pinguetudine) crescere solet, ut se ipsa stans sustinere non possit, neque progredi usquam.*

Pinnas murorum, **pennas** aviam dicimus.

Pirata est, qui mare habet infestum; **Latro**, qui itinera terrestria reddit intuta. **Praedo**, qui portus et itinera obsidet. Cic. pro Roscio Am. L: *Quis praedo fuit tam nefarius, quis pirata tam barbarus?* Id. Mil. XXI: *Non semper viator a latrone; nonnunquam etiam latro a viatore occiditur.*

---

³⁴⁹Haec proprie succi altilis abundantia non incommode dicitur. Eius contraria Ciceroni sunt *puritas* atque *tenuitas*.

Piscatores et **Cetarii** differunt ut maius et minus. Ter. Eun. II. 2. 26: *Cetarii, lanii, coqui, fartores, piscatores, aucupes*. Nonius II. 44: *Cetarii genus est piscatorum, quod maiores pisces capit, dictum ab eo, quod cetae in mari sunt maiora piscium genera*; conf. Westerhovius ad Ter. I. c.

Plagae sunt, quae virgis infliguntur; **Verbera**, quae fustibus, colaphis, ferulis, flagellis. Leg. Vallae Elegantiar. VI. cap. 47. ubi et **verberare** est cum dolore caedere, **pulsare** vero sine dolore. Svet. Vitell. X: *Quoscumque libebat, in libertatem asserebat, verbera et plagas, saepe vulnera, nonnunquam necem repraesentantes adversariis*.

Plagulas et **plagas** diversas esse statuit Schefferus de re vehic. II. 5: *Plagulas exponit velum illud, quo operiebantur lecticarum fenestrae; plagas autem sindonem, qua integebantur lecti*. Huic sententiae etiam favere videtur Budaeus in annot. post. ad pandectas, plagam stragulum et tapetia confundens. An vero apud veteres haec differentia fuerit observata, haud immerito dubitatur. Nonius XIV. 5: *Plagae grande linteum tegmen, quod nunc torale, vel lectuariam sindonem dicimus, quarum diminutivum est plagulae*. Differunt igitur **plaga** et **plagula** ut maius et minus, **plagula** vero et cum lectica et cum lecto coniungitur. Svet. Tit. X: *Quum inde lectica transferretur, suspexisse dicitur dimotis plagulis caelum*. Nonnius IV. 361: *Palam facito, et plagulam de lecto pellis demitte ordine*. Conf. Gesn. Thes. voc. *plagulae*.

Plantae sunt surculi teneriores et virentes, qui in summis ramis ab arbore emittuntur, et desecti transferri aut inseri possunt. **Plantaria** sunt quae ex seminibus nata, cum radicibus et terra propria transferuntur. **Arbores** sunt plantae maiores et solidiores, quae altius e terra exeunt, et ramos protendunt. Virg. Georg. II. 300: *Neve flagella Summa pete, aut summa destringe ex arbore plantas*. Id. ibid. II. 27: *Et viva sua plantaria terra*. Cic. Orat. III. 46: *In arboribus truncus, rami, folia sunt*. V. *Virgulta*. Th. Vall.

Platea est via lata in urbe; nec, si latine scias, eam usurpabis pro **area**, quae locum significat in urbe ab aedificiis vacuum, aut pro **foro**, in quo ius dicitur et homines negotiantur et res venduntur. Caes. B. C. I. 27: *Vicos plateasque inaedificat*. Cic. ad Att. IV. 1: *Pontifices si sustulerint religionem, aream praeclaram habebimus*. Id. Epist. ad fam. V. 8: *Ut primum forum attigi*. Varr. LL. IV. 32: *Forum boarium, olitorium*. V. *Conciliabulum*. Th. Vall.

Plenum est, in quo est aliquod intervallum; **Refertum**, quod coactum est, in quo nullum spatium est. Goclen. obs. 340. Sed haec differentia nulla est, eique tot veterum scriptorum loci obstant, ut vix in numerum veniant.

Pluma. V. *Penna*.

Plura comparativus est, et de duobus dici potest; **Complura** neque positivum neque superlativum habens, de maiore tantum numero usurpatur. H.

Plus a **Multo** vetustas voluit discrepare, et potest videri hanc habere posse distantiam, ut sit **multum** a plurimo minus ac non supra modum, **plus**, sicut in plerisque quod maioris modi est, quam necessarium est: atque ideo M. Tull. discrevit epist. ad Catonem: *Nec idcirco mihi*

desiderandam esse dignitatem meam, quod eam multi impugnarint, sed eo magis recolendam, quod plures desiderarint. Non. R.

Pluvia V. Imber.

Poculum vas est, **Potio** quod hauritur. Cic. Cluent. X.: *Cum ipse poculum dedisset, subito illa in media potione exclamavit.* Agraet. R.

Podagrosus a podagra bene dicitur, sed et **podagricus** a pedum aegritudine. Caris. R.

Poesis est perpetuum argumentum ex rhythmis, et respicit verba, dictionem et totum orationis habitum poëtae cuiusdam, ut Ilias Homeri, et Annales Ennii. **Poëma** est inventio parva, quae paucis verbis expeditur; **Poëtica** est ars earum, et praecepta notat. **Poësis** respicit actum exercitum; **Poëtica** signatum. Lucil. Satyr. IX: *Cuiusvis operis pars est non magna poëma, Pars est parva poëma, proinde ut epistola quaevis. Ita poësis opus totum, ut tota Ilias una est thesis Annalesque Ennii Atque istoc opus unum est maius multo, quam, quod dixi ante, poëma.*

Poetice est rei, ut historice; **Poësis** operum contextus; **Poëma** certis pedibus, et legitimis numeris inclusa materia. **Poëticum** in poëta utile est. Front. **Poësis** opus tantum, totaque illa summa est una θέσις ut Annales Ennii; **Poëma** est λέξις εὔρυθμος, id est, verba plura modice in quamdam coniecta formam: itaque etiam distichon epigrammaticon vocant poëma. Non. R.

Polimus rudia³⁵⁰; **Novamus** vetera. Fronto.

Polliceri est res magnas promittere, ut *montes aureos polliceri, polliceri novas tabulas*. Unde *pollicitatio* est magnarum rerum promissio, veluti si quis reipubl. aut civitati opus aliquod publicum ludosve polliceatur. **Promittere** est res quaslibet parvas, sive magnas offerre. Cic. Planc. XLII: *Nihil tibi ego tum de meis opibus pollicebar, sed horum erga me benevolentiam promittebam.* Plin. Epist. X. 48: *Huic theatro ex privatorum pollicitationibus nulla debentur.* Sed iurisconsulti (D. de Aedil. XIX. Ed. XLIII. D. si contra Empt.) nonnunquam quamlibet aliam promissionem vocant pollicitationem, ut ex ipsorum responsis liquet. Sic **pollicemur** sponte, **promittimus** rogati. Posteriores hanc differentiam minime esse perpetuam, docet Goclenius loc. cit. p. 245. Servius.

Pollicitatio et **Promissio** eamdem vim habent: sed **pollicitatio** quidpiam maius sonat. Donat. R.

Pometa dicuntur, ubi poma nascuntur, ut oliveta; **Pomaria**³⁵¹, ubi servantur, ut penuaria. Fl. Sosip.

---

³⁵⁰Gifanius in Observ. LL. p. 183, ex Festo adnotavit; nos quoque posse dicere *frumentum, agros et vestes polire*.

³⁵¹Antiqui ideo plantabant pomaria, et in illis pomosas arbores, ut ex pomis potum pararent.

Pompa a graeco verbo πέμπω est apparatus solemnus et transvectio per publicas vias, in qua aliqua spectatu digna ferantur ab aliquo agmine incedentium. Quae celebritas plerumque fiebat lento et gravi incessu. Itali appellant *una processione*. Differt a **supplicatione**, quae publicas preces significat vel ob rem bene gestam, vel ad Deorum iram averruncandam. Nos: *pregchiere pubbliche*. Svet. Cal. XV: *Instituit matri Circenses carpentumque, quo in pompa traduceretur*. Cic. Phil. XIV, 14: *Praetor urbanus supplicationes per dies quinquaginta ad omnia pulvinaria constituat*. Plaut. Mil. I. 1. 67: *Ut te hodie quasi pompam illa praeterducerem*. Th. Vall.

Pompeii porticus, si possidet; **Pompeia**, si publicavit; **Pompeiana**, si in alterius domitationem venit. Fronto.

Pomum generale et mollioris corticis; **Nux** durioris; **Malum** speciale. R.

Populus et **Plebs** varie differunt. Nam interdum **populi** adpellatione omnes civitatis ordines continentur. Unde **populorum** adpellatione urbes significamus; **populi** num. sing. multitudinem unius civitatis. Serv. **Plebs** vero nomine sine patriciis et senatoribus ceteri cives significantur, ut Gellius et Iurisconsulti Inst. de Iur. Nat. Gent. et Civil. § 4. tradunt. Aliquando **populus** nominantur patricii; **plebs** autem ceteri cives. Cic. pro Murena I: *Populo plebique romanae bene ac feliciter eveniret*. Liv. II. 56: *Non enim populi, sed plebis eum magistratum esse*. Rursus **populus** ea pars civitatis dicitur, in qua sunt cives romani honestiores et opulentiores; **plebs** vero inops et vilis. Multitudo, in omnes tribus diffusa. Svet. Aug. CI: *Legavit populo romano quadringentis, tribubus tricis quinquies HS*. **Plebs** igitur a **populo** eo differt, quo species a genere. R.

Populati avaritia; **Vexati** libidine et crudelitate. Pedian. R.

Populatio est agrorum et locorum; **Vexatio** corporum et animorum. Goclen. H.

Porta est aditus urbis et differt ab **ostio**, **ianua**, **foribus**, quae sunt aedium privatarum. Ovid. Amor. I. 9. 20: *Hic (miles) portas frangit, at ille (amans) fores*. Iuv. Sat. VII. 42: *In qua (domo) sollicitas imitatur ianua portas*. V. *Ianua*. Th. Vall.

Porto humeris; **Fero** corpore. H.

Portus et **Navalia** non sunt omnino eadem. Cic. off. II. 17: *Muri; navalia, portus, aquarum ductus, omniaque, quae ad usum reipublicae pertinent*. Hildebr. **Navalia**; locus, ubi naves texuntur et subducuntur; **portus**, manu scilicet facti, ubi naves tuto consistunt.

Portus est, ad quem applicant naves, ce in quo hiemant; **Statio**, (italice *rada*) ubi ad tempus stant. Serv. Nam **portus** est conclusus et tutior, quam **statio**. Lentulus ad Senatum: *Urbe, portu, statione, quae extra urbem est*. Rex Eumenes apud Liv. XXXVI. 16: *Illos, tutissimo, inquit, portu, opulentissima urbe fruente, omnia Asia praebente, quieti aestiva acturos; Romanos aperto in mari, fluctibus tempestatibusque obiectos omnium inopes in adsidua statione futuros*. Talis Appii statio, de qua Liv. XXIV. 27: *Naves ad ostium portus, quo aliae partis hominibus animus accederet, in statione habere coepit*. Schefferus de mil. nav. p. 210.

ita: *Patet ex his verbis diversas stationes a portubus fuisse, et qualiacumque commoda navibus ad quiescendum loca, etiam inculta significare.* Unde Caes. B. C. III. 6: *Saxa inter et alia loca periculosa quietam nactus stationem, et portus omnes timens, quos teneri ab adversariis arbitrabatur, ad eum locum, qui adpellatur Pharsalus, omnibus navibus ad unam incolumibus, milites exposuit.* Sed et longius a terra distare, quam portus, Livius ostendit XXII. 19: *(Scipio) altero ab Tarracone die ad stationem decem M. passuum distantem ab ostio Iberi amnis pervenit.* Asdrubal, cuius naves erant in ipso ostio, militibus nunciari iubet, arma caperent, classem romanam iam haud procul a **portu** esse. **Stationem** graeci ὄρμον et στάσις, portum vero λιμένα vocant. Plura vide apud Schefferum.

Poscere, ex Varionis sententia, est quoties aliquid pro merito nostro deposcimus: **Petere** vero est, cum aliquid humiliter et precibus postulamus. V. *Peto*.

Possessio Bonorum et **Bonorum Possessio** differunt. *Haec* enim haereditatem praetoriam; *illa* illam possessionem, in quam creditores legatarii aliive immittebantur, denotat. Briss. de Verb. signif. p. m. 74. R.

Possidere est pro dominio re sua uti; **in possessione esse** est corpore incumbere et insistere possessioni, rem detinere³⁵². *Illud* et animo et corpore fit, et iustam possessionem constituit: *hoc* corpore tantum. Itaque servi non dicuntur possidere; at iidem, et inquilini, coloni, et qui precario rogaverunt, si corpore in praedio sunt, **in possessione esse** censentur, ut scribunt Iurisconsulti (D. de acq. Poss. XLIX).

Possum et ad potentiam refertur, et ad casum; sic **potero** est promittentis; **potuero** dubitantis, ut, *possum errare, potest fieri*. **Valeo** ad potentiam, (denotat enim non solum integris esse viribus, sed et ad aliquid conducere, atque magni pretii esse) non ad casum pertinet. Itaque dicimus: *valeo opibus, gratia, auctoritate, viribus*; non item *valeo errare, valet fieri*.

Postremo V. *Tandem*.

Postulio a **Postulatione** distincta erat. Struvius in syntagm. A. R. p. 247. Cum obsecratione in quibusdam convenire videntur postulationes, quas in caerimoniis rebusque divinis agnoscit Arnobius. Ob ostenta enim et portenta, vel si quid in sacris praetermissum aut commissum, decernebantur. De quo Cic. Har. resp. X: *Exauditus in agro propinquo et suburbano est strepitus quidam reconditus, et horribilis fremitus armorum*. De ea re scriptum est, **postulationes** esse Iovi, Saturno, Neptuno, Telluri, diis caelestibus. Sic ib. XIV. ob ostentum quoddam Telluri, **postulationem** deberi ait. Quare et *fulmina postulatoria* Seneca dicit, quibus sacrificia intermissa, aut non rite facta repetuntur. Ab hoc distincta erat **postulatio**, non, uti Iac. Gutherius putat, ut haec inferis diis competeret, superis **postulatio**, sed ut **postulio** sit illud ipsum, quod ad expiandos Deos praestabatur, sive hostia, sive donum, sive simile quid; **postulatio** vero consisteret in precibus pro avertendo malo. Videmus hoc ex Varrone. LL. IV. 32: *A Procilio, relatam in eo loco, ubi nunc lacus Curtius,*

³⁵²Sed *in possessionem mittere* dicitur iudex ex edicto, qui rem alterutri litigantium adiudicat, et quidem ex Doleti mente loc. persaepe alleg. fol. 130, fac. b. col. l.

dehisse terram et ex senatusconsulto ad haruspices relatum, esse responsum, Deum Manium postulationem postulare, idest civem fortissimum eo demitti. **Postulio** ergo erat illud ipsum, quod dii piaculi loco postulabant.

Postulo V. *Peto.*

Potius est correctionis particula, et interdum aliquam exclusionis in electione vim habet: ut *mea ac tua causa, vel aliorum potius.* Itaque aliud est: *Homines potius amare tenebras quam lucem;* unde et iurisconsulti dicunt, hanc vocem poni elective, et non comparative, sicut annotavit Strauchius in Lexico Particular. Iuris p. 175. col. a. **Magis** vero idem fere ac **plus** est. Leg. Goclenius l. c. p. 243. H. **Magis** in comparatione fere quantitatem, **potius** vero desiderium et voluntatem rei cuiusdam eligendae vel praeferendae respicit, et sic particula exclusionis est. **Magis, plus** vel **amplius** quantitatem respiciunt; tamen in eo differunt, quod **magis** comparationem et quantitatem, quae est in facto rebusque gestis vel gerendis, potissimum significet, **plus** et **amplius** solum ad quantitatem, quae est in tempore et numero, referatur, et speciatim **plus** contrarium habeat *minus*, potiusque accedat ad nomen, quam **magis**.

Poto V. *Bibo.*

Potum et **Potionem** nonnulli ita distinguunt, quod **potus** sit vini, aquae et similium rerum; **Potio** sit confectio, quae aegrotantibus praebetur. Cicero, Varro alique praestantissimi scriptores. **potionem** pro **potu** frequenter usurpant. Itaque verius est in eo differre, quod **potio** generale nomen est, quae et quarumlibet rerum potum, et confectionem medicam significat; **potus** autem de pharmaco nou dicitur.

Praeceptum V. *Imperium.*

Praecipue non est idem, quod **specialiter**, uti indocti interpretantur, sed quod **maxime** et **potissimum**; **Singulariter** vero idem est, quod **unice, unico modo, singulari modo**, opponiturque ei dupliciter, bipartito. **Praecipue** est particula exceptionis, et usurpatur, quum aliquid excipitur, vel omnibus aliis praefertur, idemque est, quod **in primis, cum primis, potissimum, maxime, singulariter, prae ceteris**, euque opponitur communiter, commune, universum. **Praesertim** autem est particula restrictionis seu restringendi, rem innuens ita sese habere κατ' ἐξοχήν, idemque notat. Aliud est: *hunc praecipue diligo*, i. e. ante omnes alios, omnibus praeferendo; aliud: *hunc in primis vel cum primis diligo*, i. e. non quidem hunc praefero omnibus, at ita tamen diligo, ut diligere soleo amicorum meorum antesignanos. At neque hanc differentiam veteres ubique observant.

Praedes sunt, qui fidem suam pro redemptoribus obligabant populo, datis in publicum praediis; **Praedatores** sunt, qui sponsorum praedumque tabulas curabant: et si reus ad constitutum diem non solvent, praedia obsignata vendebant. Meminit et horum Cuiacius Observ. V. cap. 29. in fin. Unde et lex praediatrica, quae de praediis praedibusque cavebat, et praediatricum ius. Cic. ad Att. XII. 17: *Quod pro Cornificio me abhinc amplius annis XXV. spondisse dicit Flavius, etsi reus locuples est, et Apuleius praediator liberalis.* Id. pro Balbo XX: *Etenim si Q. Scaevola Augur, cum de iure praediatrico consuleretur, homo iuris*

peritissimus, consultores suos nonnunquam ad Furium et Cascellium praediatores reiciebat. Svet. Claud. IX: *Ut quum obligatam aerario fidem liberare non posset, in vacuum lege praediatrica venalis pependerit sub edicto praefectorum.*

Praedia bona dicuntur bona satisfactionibus obnoxia, sive sint in mancipiis, sive in pecunia numerata; **Praedia** vero domus, agri praedia nunc uno nomine dicuntur. Pedian. R.

Praedicamus ut res sunt. **Laudamus** extollendo. **Praedicamus** voce. **Laudamus** argumentis. Donat.

Praeiudicium dicitur res, quae quum statuta fuerit, adfert iudicaturis exemplum, quod sequantur; **iudicium** autem res, quae causam litemque determinat. Ascon. Pedin. R.

Praelium³⁵³ est certamen hostile, sive eminus sive cominus fiat; **Pugna** vero est, cum hostes cominus congregiuntur, dicta a pugno, eo quod ante usum telorum atque missilium, pugnis et calcibus et morsibus, corporumque luctatione certabatur. Aliquando etiam est verborum atque controversiae. Ceterum **pugna** et **lucta** in differebant quondam, ut in **pugna** (Scaligero de Re poëtic. I. 22. testante), solis pugnis pugili uti liceret; in **lucta** autem impulsu tantum et tractu, et pressione et supplantatione, ut non cederetur concertator, sed prosterneretur. Lucr. Rer. Nat. II. 117: *Et velut aeterno certamine proelia, pugnasque Edere turmatim certantia.*

Praemium, (quasi praeemium dictum, quod quis prae aliis emit, vel accipit) est quod pro recte factis redditur, in specie vero est id, quod in ludis proponitur iis, qui se strenue gessere et victores evasere. **Pretium** est, quod pro re emta datur, vel est merces conductionis, operae et artis, a quo *manipretium* et *operae pretium*. Gellius III. 8: *Nobis non placet pretio, aut praemio, aut dolis pugnare.* Aliquando tamen **praemium** latiori significatione lucrum et commodum quodlibet denotat, a quo praemiosum pro pecunioso veteres dixerunt, et praemiari, id est, lucrari et quaestum facere. Lucret. III. 969: *Omnia perfunctus vitae praemia marces?* Id. ib. V. 5: *Pectore parta suo, quaesitaque praemia liquit?* Sed et **pretium** interdum accipitur pro **praemio**. Cato in oratione apud milites: *Maiores seorsum atque divorsum pretium paravere bonis atque strenuis.* Lucil. Satyr. XXX: *Virginis hoc pretium, atque hunc reddamus honorem.* Liv. XXXII: *Haud satis dignum tanti laboris periculique pretium erat.*

Praeparare prius: **Comparare**, undique parare. Corn. Front. R.

Praes³⁵⁴ significat sponsorem datum in civili causa et lite nummaria: **Vas** proprie est sponsor alterius in re capitali, qui propterea capto cavere dicitur, inquit Festus. Auson. de monosyll. Edyll. XII: *Quis subit in poenam capitali iudicio? Vas. Quid, si lis fuerit nummaria? Quis dabitur? Praes.* Interdum tamen **vas** dicitur sponsor, qui ex pactis conventis et

---

³⁵³Bellum etiam sine proelio est, cum indicitur: proelium ipsa pugna. Corn. Front. R.

³⁵⁴**Praedes** dicuntur satisfactiones locupletes pro re, de qua apud iudicem lis est, ne interea, qui tenet, diffidens causa, possessionem deteriore faciat, tecta dissipet, excidat arbores et culta deserat. Pedian. R.

mancupiiis sese pro reo obstringebat, si fortasse res ab emtore evinceretur, ut in lege mancupiorum, **Vadem** ne poscerent, nec dabitur; cel qui in privato iudicio reum sisti, aut ni sistatur, pecuniae summam promittebat. Nam, ut ait Varro, consuetudo erat, cum reus parum esset idoneus inceptis rebus, ut pro se alterum daret, qui illum iudicio sistendum certa die promittebat, ad quam diem, qui in iudicium veniebat, vadimonium obire et ad vadimonium occurrere, aut venire dicebatur. Cic. pro Quintio XVII: *Vadimonium mihi non obiit quidam socius et affinis meus*. Svet. Calig. XXXIX: *Et litigantium plerique, quod occurrere absentes ad vadimonium non possent, causa caderent*.

Praesidium est auxilium militare, quod ad custodiam et defensionem alicuius praesidet. **Subsidium** vero est, quod postponitur ad subveniendum laborantibus, aut deficientibus, dictum a subsidendo, quod in extrema acie subsidebant triarii, qui ceteris usu et fortitudine praestabant, et si priores duo ordines, nimirum hastati et principes, loco moti fusique ab hostibus fuissent, tum ipsi, renovata pugna, hostes invadebant. Quo allusit Plaut. in fragm.: *Agite, subsidite omnes, quasi solent triarii*. Cic. pro Flacco: *Praesidia, immo centum subsidia reipublicae, consilia, auxilia*. **Subsidium**, quod subest deficientibus, **praesidium** imponitur, **auxilium** repentinum est. **Subsidium** ad secundos casus praeparatur, **praesidium** ad custodiam collocatur, **auxilium** ut prosit, ex insperato venit.

Praesidium est dictum, quia extra castra praesidebant in loco aliquo, quo tutior regio esset; **Obsidium** dictum ab obsidendo, quo minus hostis egredi posset in die. Varro. R.

Praeterea est praeteriti temporis. Sallust. Catil. XIX: *Numquam Hispanos praeterea tale facinus fecisse*. Et temporis futuri: *Praeterea haud suspecteris*. R.

Praetexta honestiorum, **toga** viliorum, quod etiam circa mulieres servabatur. Pedian. R.

Praevaricator differt a **patrono**, quod *hic* ea dicit, quae causae conducunt; *ille* vero se causam simulans defendere, dicendo, causam prodit. Gocl. obs. 39.

Praeverbium est euphonon; **Adverbium** vitiosum et fictum, tamen in usum nunc est receptum.

Pravus idem valet ac distortus, perversus; translate vero est qui perperam de rebus iudicat. **Malus** dicitur qui caret bonitate. **Pravo** opponitur **rectus**, **malo bonus**. Ter. Phorm. V. 2. 6: *His nunc praemium est, qui recta prava faciunt*. Sall. Catil. V: *Ingemo malo pravoque*. Nos: *d'indole malvagia e di poco giudizio*. Th. Vall.

Precari est rogare, **deprecari** est purgare et excusare. Virg. Aen. XII. 931: *Equidem merui, nec deprecor*. Cic. Verr. IV. 78: *Quid faciet Hortensius, avaritiae ne crimina frugalitatis laudibus deprecabitur*.

Precatio a **Precibus** differt, et magis solemnis erat apud Romanos. **Precationes** enim dicebantur de omnibus precibus sacerdotum alque magistratum publicis, quae solemniter fierent. Qua ratione solemniter comitiorum **precatio** dicitur, quae comitiis praemittitur. Augurum quoque erat precatio publica, et vota Tacito dicuntur precatioes faustae.

Comprecatio autem solemnis dicebatur, quod precari, priusquam populum alloquebantur, magistratus solebant, quum omnium rerum initia a diis immortalibus facienda veteres vellent. **Comprecationes** quidem dictae videntur, quod plures Deos simul comprehenderent. Struv. Syntagm. A. R. p. 213.

Pretium V. *Merces*.

Primicerius falso a nonnullis dicitur is puer, qui primam facem in promotione magistrorum gerit, sed potius idem est, ac λογοθέτης secretorum, et quaestor sacri palatii: quem Itali *il Gran Cancelliere* solent appellare, cuius munus est imprimis litteris principis, quibus aut donum aliquod, aut honorem magistratumque concedit, cereum illius sigillum apponere, unde et primicerius dictus. Qui vero primus In magistrorum promotione faculam gestat, Graecis optime πρωτοδαδοῦχος nuncupatur. H.

Primipilus est centurio primus et supremus inter decem centuriones triariorum, qui primum locum in legione post tribunum militum obtinebat. Quis sit eiusque centurio, vid. apud Scharidium in Lexico Iuridico p. 744. col. a. Liv. III. 41: *P. Salonius alternis prope annis et tribunus militum et primus centurio erat, quem nunc primipilum appellant*. Sallust. Iug. XXXVIII: *Centurio primi pili tertiae legionis*. Caesar de B. C. 13: *Pupius primi pili centurio*.

Primus e multis; (sic *primus haeres* dicitur, qui primo gradu est scriptus (Brisson. de Formul. VII. p. 606.), et *primus ordinis advocatorum*, qui in sede prior est. Idem ibid. Primitus autem et primitus, pro primo dici tradit Laurenbergius in Antiquario p. 355). **Prior** e duobus; ita **postremus** de multis; **posterior** de duobus dicitur. **Alius** de multis, **alter** de duobus. Agraet.

Primum esse aliquid dicitur, respectu sui ipsius, **primo** relative ad alterum; *illud* respicit iterationem eiusdem rei, quae tot vicibus sequatur, *hoc* ordinem temporis vel loci, quo quid locetur.

Priores comparativi gradus sunt, **primores** summae quaeque res. Cic. Orat. I. 19: *Quae isti rhetores ne primoribus quidem labris attigissent*. Non.

Priscus et **Pristinus** aliquid differunt. **Priscus** respondet Graecorum ἀρχαῖω, **pristinus** τῷ παλαιῷ. Est igitur **priscus**, qui superiore aetate fuit. Cic. Tusc. I. 21: *Itaque illud erat insitum priscis illis, quos Cascos appellat Ennius, esse in morte sensum*. Et de Univ. XI: *Credendum nimirum est veteribus et priscis, ut aiunt, viris, qui se progeniem deorum esse dicebant*.

Pristinum autem est, quod superioribus annis, mensibus, diebus, et nostra memoria fuit. Cic. pro Sulla IX: *Si ille labor meus pristinus*.

Probatum aliud est, quam **spectatum**, quod *illo hoc* maius est. Lucil. Satyr. XXVI: *Tuam probatam mihi et spectatam maxime adolescentiam*. Enim vero Cic. de Orat. I. 27. invertit: *Ceterarum homines artium spectati et probati*; v. Becmanni origines LL. p. 7.

Probator est post factum; **Suasor** ante factum. Goclen. H.

Probrum significat omnem turpitudinem, quae ignominia delinquentem afficit, ut stuprum, adulterium, furtum, mendacium et id genus alia; **Opprobrium** est convicium, quod ob admissum **probrum** fit. Itaque recte scribit Ulpianus D. de Verb. Signif. XLII: *[probrum idem esse et opprobrium, quasi obiectum probrum, quod Valla frustra reprehendit.](#)* P. Africanus ap. Gell. VII. 11: *[Omnia mala, probra, flagitia, quae homines faciunt, in duabus rebus sunt, malitia atque nequitia.](#)* Cicero ad Attic. XI. 9: *[Epistolas mihi legerunt plenas omnium in me probrorum.](#)*

Probus sibi, **modestus** apud alios. Donat. R.

Proconsules et **Propraetores** sorte (et a senatu), **legati**, seu **rectores** Caesaris delectu mittebantur in provincias gubernandos. Svet. August. XLVII: *[Proconsules pacato habitu, et gladio non accincti fuerunt: Rectores paludamentum gestarunt et gladium.](#)* R.

Procul et longe et prope significat. Ut Virg. Aen. X. 777: *[Clipeo est excussa proculque Egregium Antoren latus inter et ilia figit.](#)* Agraet. R.

Prodere peius, quam **oppugnare**, propterea quod **oppugnare** inimici et hostis officium est; **prodere** gravius, cum ad eos, qui amici esse debent, referatur hoc verbum. Pedian. R.

Profani erant sacris non initiati, qui fanum intrare non poterant. Acron. R.

Professionem inter et **Scientiam** quid differat satis aperit Curtius VII. 4: *[Cobares magicae artis magis professione, quam scientia ceber.](#)* Unde iam illud patet, alicuius artis professione celebrem eum dici, qui palam iactet, se illam artem callere, eamque docere profiteatur aut exerceat; e contrario artis scientia celebrem illum appellari, cui vera sit illius artis peritia. Th. Vall.

Profesti et **Festi dies** discernuntur sic: **Profesti** sunt a festivitate vacui. Non. Afranius in Privigno: *[Quae festivo nos facere solemus die, Quotidiano opere promiscet omnia, Atque profesto concelebras \(die\) focum.](#)*

Profiteor V. *Confiteor.*

Prohibemus ante inceptam rem; **Inhibemus** coeptam. Comenius. H.

Prohibere est avertere et impedire dictis factisque, ne quid fiat; **Vetare** est dictis resistere. Plaut. Curcul. I. 1. 33: *[Nemo hinc prohibet nec vetat.](#)*

Proletarii erant, qui in plebe romana tenuissimi pauperrimique, non amplius quam mille quingentum aeris in censum deferrent; **Capite censi** qui nullo, aut perquam parvo aere censebantur. Dicti proletarii, quod tantum reipublicae prolem sufficerent. Goclen. H.

Prologus est velut praefatio quaedam fabulae in qua aut poeta excusatur, aut fabula commendatur; conf. Iul. Caes. Scaligeri Poët. I. 9. **Prologium** autem est, cum argumentum fabulae tantum describitur. Quam vocem Latini fecerunt ex graeco πρόλογος, ut ab ἔξοδος exordium, quo aliquoties utitur Varro in Satyris: *[Exanimasti me prologio tuo.](#)*

Promittere est nudis verbis polliceri, ex quo constituitur tantum nudum pactum; **Spondere** autem est per stipulationem promittere, unde nascitur actio ex sponsu; **Recipere** est fidem dare, se praestitutum. Ita **recipere** plus est quam **promittere**; et **spondere** plus est, quam utrumque istorum. Cic. pro Murena XLI: *Futurum esse promitto et spondeo*. Id. Phil. V. 18: *Promitto, recipio, spondeo*. Sen. Ep. XIX. *Iam non promittunt de te, sed spondent*. Quamvis iurisconsulti interdum promittendi verbum latius interpretentur, et non modo ad nudam promissionem, sed etiam ad sponsionem referant. Itaque si scriptum in instrumento fuerit, promisisse aliquem, perinde haberi volunt, atque si, interrogatione praecedente, responsum sit, spondeo, auctore Ulpiano Iust. D. de Inutil. Stip. § 17. V. *Polliceri*.

Promulgare legem, quando lex publice proponebatur, ut quilibet e populo eam legere, expendere, et ferenda ne esset an antiquanda, secum statuere posset. **Rogare legem**, populum rogare, velit ne legem accipere. **Ferre legem**, quando ferebantur suffragia tabellis. Lex rogatur, dum fertur; abrogatur dum tollitur; derogatur eidem, dum quoddam eius caput aboletur; subrogatur, dum aliquid adiicitur; abrogatur denique quoties aliquid in eo mutatur. Ulp. Fragm. I. 3. R.

Pronuba seu **Promnestria** est mulier, quae sponsae adest; **Nymphagogus**, qui deducit sponsum; **Auspex** et **Paranympus** sunt asseclae et deductores sponsi. H.

Properare est aliquid celeriter facere. Itali: *operare in fretta*. **Maturare** est neque citius neque serius facere. Nos: *operare a tempo*. Virg. Georg. I. 259: *Frigidus agricolam si quando continet imber; Multa, forent quae mox coelo properanda sereno, Maturare datur*. Cf. A. Gell. X. 11. Th. Vall.

Propolis inter vel arilatores, et **Negotiatores**, quos Apuleius magnarios vocat, distinguit Cic. off. I. 42: *Sordidi etiam, inquit, putandi, qui mercantur a mercatoribus, quod statim vendant, nihil enim proficiunt, nisi admodum mentiantur. Nec vero quidquam est turpius vanitate*. Hos vero qui magnariam exercent mercaturam, multaque undique adportant, non admodum vituperandos putat Cicero, ut alias mercaturae ob philosophiam platoniam, cui deditus erat, non admodum favebat, quod videbantur, ei luxui occasionem dare, sicque plus damni, quam emolumenti habere; sed tum demum laudandos, si satiati quaestu, vel contenti potius, ut saepe ex allo in portum, sic ex ipso portu se in agros possessionemque receperint. Heineccii antiq. IV. 7. p. 273. Faber propolam vocat, qui pluris vendit merces, quas in portu primus anticipat minori pretio.

Proprium cuiusque suum, **privatum** non publicum. Corn. Front. R.

Prospicere et **Respicere** distant, ut adversum videre, **prospicere** recte dicatur, **respicere**, retro adspicere. Varro Manio: *Sedens altus alieno sumtu neque post respiciens, neque ante prospiciens*. Non. **Prospicere** futura, **iudicare** praesentia. Donat. R.

Protenus significat porro tenus, id est, longe a finibus; **Protinus** est statim, ac sine intermissione; vid. Virg. Georg. I. 1. Alterum est adverbium loci, alterum temporis, ut Servius notat ad illud Virg. Ecl. I. 12: *En ipse capellas Protinus aeger ago*. Ego nullam vocabulorum istorum differentiam esse puto, sicut nec differunt *quatenus* et *quatinus*, de quibus infra.

Provincias inter se comparare, quando proconsules in eligendis provinciis ipsi disponebant et conveniebant. **Sortiri provincias** est, si sortito mittebantur. **Ornari provincia** est vasario instructum ad provinciam abire. R.

Pro viribus significat quantum per vires licet. Itali: *secondo le forze*. **Pro virili parte**, ut officii mei est. Ital. *Per quel che a me s'aspetta*. Cic. Senect. IX: *Quidquid agas, decet agere pro viribus*. Id. Sext. LXVI: *Haec qui pro virili parte defendunt, optimates sunt*. Th. Vall.

Provocare, tum in malum, tum in bonum accipitur; **Lacesso** in malum frequentius; **Irrito** raro in bonum, sed eleganter tamen.

Provocationes et **Appellationes** communiter iurisconsulti ita discernunt, ut *illae* sint, quae ab omni actu vel decreto, tam in iudicio, quam extra fiunt, iudicis officium auxiliumque implorando, *hae* in iudicio tantum legitime interponantur, quo causa iniuste definita ad superioris iudicis cognitionem atque decisionem meliorem ab inferiore devolvatur. Ex quo consequitur, ut *illae* semper et initio causae, *hae* solum post sententiam latam adhiberi possint. Verum non eodem modo antiquitus distinctum fuit; et licet provocationis vox ab ipsa provocantium formula transumpta, vetustior videatur, usus tamen postea promiscuus obtinuit; nisi quod *provocationem ad populum* magis, quam *appellationem* dici, imo quoties provocatio ponitur sine significatione, ad quem fiat, popularem innui, apud auctore observes, ut apud Cic. variis locis. Livio vero id magis adhuc familiare. Certe unum scio Plinium H. N. VI. 22. qui *appellationem ad populum* dixerit. Ergo frustra sunt, qui monent, esse **provocare** maius quam **appellare**, quasi ad meliores potentioresque, auxilii ferendi causa, proprie spectet provocatio. Sed Fronto etiam appellationem docet, appellantis vocem esse, qui appellat ad potentiorum propter iniuriam, ut cum invocatur auxilium magistratus. Enimvero in singulis provocationum speciebus videmus, appellationem et provocationem de cuiuscumque magistratus imploratione sive iudiciali, sive extrajudiciali, tamquam synonyma usurpari; v. Fr. Car. Conradi ius provocationum ex antiquitate erutum. L. 1723.

Proxima nobis aut praeterita sunt aut futura: **Praesentia** ea sunt, in quibus nunc sumus. R.

Proximus is est, quem nemo antecedit, et quo nemo vicinior est; **Vicinus** proximus et idem non proximus potest esse.

Prudentia naturalis est, **gnavitas** extrinsecus venit; **imprudens** per se, **ignavus** per alios. Donat. R.

Publice est publico nomine, publica auctoritate, publico sumptu. **Palam** est aperte, in oculis omnium. *Illi* opponitur *privatim*, huic *clam*. Plaut. Mil. II. 2. 24: *Is publice legatus Naupactum hinc fuit*. Nep. Chabr. I: *Quae (statua) publice ei ab Atheniensibus in foro constituta est*. Caes. B. G. I. 46: *Quotidie Caesar Aeduos frumentum, quod essent publice polliciti, flagitare*. Nep. Arist. III: *Ut filiae eius publice alerentur*. Cic. Pis. X: *Cum arma in templum luce et palam comportarentur*. Th. Vall.

Pudet in his, quae turpiter facit, **piget** in his, quae cum damno ac malo; **pudere** etiam ad decus, **pigere** ad dolorem refertur. Donat. **Pudet** et quae de alterius facto, et quae de suo.

Pudor³⁵⁵ est metus rerum turpium, et ingenua quaedam timiditas dedecus fugiens, laudemque maxime consecrans; ex quo ortum ruborem, virtutis colorem Diogenes Cynicus appellabat; **Pudicitia** est continentia a libidine; **Verecundia** est reverentia quaedam adversus homines, cuius proprium est, neminem offendere. Plaut. Amph. II. 2. 210: *Sed pudicitiam et pudorem, et sedatam cupidinem*. Varro de Vita populi rom.: *Multo praediti pudore et pudicitia adolescentes*. Sall. Catil. XII: *Pudorem, pudicitiam, divina atque humana promiscua*. Id. de Rep. ordinanda: *Ubi divitiae clarae habentur, ibi omnia vilia sunt, fides, probitas, pudor, pudicitia*. Lactant. H.: *Pudorem extinxit, pudicitiam flagitavit*. Id. ib.: *Unusquisque igitur, quantum potest, formet se ad verecundiam, pudoremque colat*.

Pueritiam inter et **Puerilitatem** qualis sit differentia, tradit doctissimus Seneca Epist. IV. his verbis: *Adhuc enim non pueritia in nobis, sed, quod est gravius, puerilitas remanet: et hoc quidem peius est, quod auctoritatem habemus senum, vitia puerorum: nec puerorum tantum, sed infantiam. Illi levia, hi falsa formidant. Nos utraque*. H.

Pugnat, qui resistit; **oppugnat**, qui obsidet; **impugnat**, qui per omnia inimicus est. Itaque **pugnat** exercitus; **oppugnantur** castra vel urbes; **impugnantur** inimici. Corn. Fronto.

Pugno magis est et specialius; **Certo** minus et generalius. H.

Pulcritudo formae in viris dignitas. Unde Cic. pro Cael.: *Quis non possit huic aetati atque dignitati, etiamsi sine suspitione, at non sine argumento maledicere?* In foeminis autem **honestas** dicitur. Unde Ter. Eun. II. 3. 65. de horrido et sene Eunucho: *Illumne, obsecro, inhonestum hominem, senem mulierem?* Agr. **Formosus** vero in luxuriosis ut Virg. Ecl. II. 65: *Formosum pastor Carydon ardebat Alexin*. Cic. Ep. fam. IX. 14: *Nihil virtute formosius, nihil pulcrius*. Videntur formosa non posse dici, quae sensu carent, aut quibus quasi sensus non tribuitur, ut, *oratio, vestis, domus formosae* non dicantur, sed **pulcræ**; **formosus** tamen annus appellatur, ceu quaedam quasi persona. Vavassor. antibarb. p. 532.

Pulsare est vehementi et crebro ictu tundere, ut fit pugnis, calcibus, malleis, saxis; **Verberare** est caedere verberibus aut infligere plagas, quod fit manu, virga, fuste, flagello, ferula, loris et similibus. Cic. Verr. VII. 54: *Lictores eum circumstant valentissimi, et ad pulsandos verberandosque homines exercitatissimi*. Iurisconsulti paulo aliter haec verba distinguunt in lege Cornelia de iniuriis, quae actionem iniuriarum ei dat qui se pulsatum verberatumque dicit. Sic enim interpretatur Ulpianus D. de Iniur. V *Verberare est sine dolore; pulsare cum dolore* fieri dicitur. Quae differentia, quantum ad illam actionem iniuriarum attinet, vera et necessaria est. Nam qui per contumeliam impulsu cubiti aut manus alterum loco deiecit, aut qui pileum capite excussit, hic iniuriam fecit, nec tamen verbis legis teneretur, nisi **pulsare** sine dolore caedere interpretemur. In quo Valla frustra reprehendit

---

³⁵⁵**Pudor** est tantum bonorum, **timor** etiam malorum. **Pudor** est mali facti, **verecundia** recti et honesti. Donat. R.

Pudorem olim interdum idem valuisse, quam **pudicitiam** valuit, Gifanius in Obsérvat. LL. p. 202. testatur; additque inde factum esse, ut **pudoris** nomen pro **verecundia** a doctis quibusdam sit positum. Ut autem **pudor** vultu proditur; sic **pudicitia** animi virtutum praeceptis imbuti latebris continetur. Goclen.

Ulpianum, quem frivolis argumentis tuentur iuris interpretes, atque etiam Alexander Neapolitanus in libris genialium dierum. Quamquam illi ipsi Iurisconsulti interdum haec verba confundunt. Ulp. ad Edict. 56. D. Vi Bon. rap. IV.: *Si cum servum meum Titius pulsaret turba fuerit collecta.* Et mox: *Ceterum si alia causa verberandi fuit, cessat actio.*

Pulvini ac **Pulvinaris** discrimen Ciceronianum observavit Ant. Schorus in phras. p. 609. **Pulvinaria** erant deorum, **pulvini** hominum. Differunt etiam hoc, quod **pulvinaria** capiti dormituri supponebantur, in **pulvinis** autem veteres commodius cubabant vel sedebant. V. Vossii etymol. in pulvinar. De pulvinis ita Martial. Ep. III. 82. 6: *Cubitisque trudit hinc et inde convivas, Effultus ostro, sericisque pulvinis.* Monet tamen Alstorphius de lecticis vet. p. 32. contra Vossium, se hanc differentiam apud antiquos non adcurate observatam reperisse.

Pumilio et **Nanus** notant brevi corpore hominem, paullulum supra terram exstantem. Differre tamen in eo videntur, quod **pumilio** de reliquis animalibus dicatur, **nanus** non item. Plin. HN. XI. 108: *Pumilionum genus in omnibus animalibus est, atque etiam inter volucres.* Dicitur tamen **nanus**, etiam de equuleis, vel mulis humilioribus: conf. Gesn. thes. v. *Pamilio.*

Puniceus et **Phoeniceus** color differunt, ut ex Libanio ostendit Salmasius, atque eam ob causam Gellium reprehendit. Color enim **puniceus** exsuperantiam et splendorem ruboris ostendit; **phoeniceus** autem, qualis immaturae palmulae. Salmasius ad Solin. p. m. 935.

Punctum proprie in lineis est, **momentum** in tempore. Sed confunditur saepe haec differentia.

Punire et **Animadvertere in aliquem** distant. **Punire** est, si quis quocumque modo, sive iure sive etiam iniuria malum pro malo alteri reddat; sed **animadvertere** est eius, qui rite et ordine in alterum habet potestatem, i. e. cum animadversione puniendi v. Gesn. thes. v. *Animadverto.*

Pupillus refertur ad tutorem, **orphanus** simpliciter quidem et sine adiunctione positum, ad defunctos parentes.

Puri, Probi, Profani, Sui, dicitur in manumissione sacrorum causa: ex quibus **puri** significat, quod in usu spurcum non fuerit; **probi**, quod recte excoctum purgatumque sit; **profani**, quod sacrum non sit et quod omni religione solutum sit: **Sui**, quod alienum non sit. Fest. R.

Purpura et **Conchylium** non eadem rem denotant. Svet. Cal. XVII: *Feminis ac pueris fascias purpurae et conchylii distribuit.* Plinius quoque HN. IX. 61. purpuram a conchyliis aperte separat, et de **purpura** quidem, haud mirandum dicit, tantopere ab omnibus expeti, cuius tam insignis et eximius color. De **conchyliis** miratur, quod pretiosa et illa essent, quum tam male olerent, nec gratum haberent colorem. Differebant **conchyliis** a **purpuris** solo tingendi temperamento. Plura dabit Salmasius in not. Schildii ad Svet. I. c.

Purpureus et **Coccineus** differunt. Brodaeus Misc. I. 14. Coccus qui tingendo est (inquit Dioscor. IV. cui nemo adversatur) surculosus, parvus frutex est, cui grana ceu lentes adiacent. His colorem **coccineum** fieri, eoque insecta vestimenta, coccinea appellari censeo. **Purpura** autem, ut fatentur omnes, piscis est e concharum genere, qui florem illum tingendis expetitur vestibus in mediis habet faucibus. Quare quum ita res se habeat, qui fieri potest, ut vestis purpurea a coccinea nihil differat? Scio tamen, Parrhasium, Garinum aequo alios complures vestem eadem credidisse ac litteris etiam mandasse, sed eorum auctoritas plus veritate valere non debet. **Coccum** diversum a **purpura**, clare intelligitur ex l. LVXII. § 13. D. de legat.: *Purpurae autem appellatione omnis generis purpuram contineri puto: sed coccum non continebitur*; v. Gesn. thes. v. *coccum*, ubi ita: *Coccum nobile illud granum, quo efficitur ille laudatus color coccineus, acutissime rubens seu puniceus ex purpura etiam splendescens, seu radians tantum e violaceo.*

Putant³⁵⁶, qui omni genere errant; **Susplicantur**, qui aliquo modo praevident. Fronto.

Putat dubitans; **Aestimatur** ex natura rei; **Opinatur** opinioni suae, vel alienae credens; **Arbitratur** dubio fidem dans. H.

Pyrgus et **Fritillus** differunt. **Pyrgus** erat turris lignea, in modum modii facta, quae in parte alveoli haerebat in summo aperta, et gradus intus excisos habens, in imo vero foramen, quo tesserae effundebantur in tabulam. At **fritillus** erat pyxis, quae manu tenebatur et movebatur cum tesseris quae inde in **pyrgum** mittebantur, ut per scamillos intus excisos, crebro subsultantes in tabulam demum exciderent. Salmasius Exert. plin. p. 50. Gesn. thes. v. *fritillus*: **Fritillus** in lusu aleae est vasculum poculo simile, quo coniecti tali agitatae mittuntur in alveolum; praestitit igitur eum usum, quem **pyrgus** seu turricula, obstitit fraudi eorum, qui argutis nimis digitis possent tesseras, prout e re esset, non tam iactare, quam ponere. Graphice hoc describit Seneca in opella cui nomen fecit: Ἀποκολοκύντωσις. **Pyrgus** turricula est intus cochleatim structa, ut temere devoluti tali vel tesserae suo motu intra prosiliant in alveolum seu forum. Porphyr. ad Horat. Sat. II. 7. 17. **pyrgum** cum **fritillo** confundit, quando ait, *pyrgum, quem nos fritillum dicimus, quo coniectae tesserae, agitataeque mittuntur*. Rectius dixisset, pyrgus idem praestat, quod fritillus. Plura hac de re legere cupientibus satisfaciet Senftlebius de alea p. 155. f. 167. seq. qui errorem quoque Turnebi corrigit, cuius haec sunt verba: *Fritillus videtur fuisse vasculum longum, in quo mittebantur tesserae, vel tali, vel calculi; pyrgus, turris per cuius altitudinem mittebantur in alveum*. Calculos mitti solitos in **fritillum**, nemini persuadebit. Calculi enim in tabula dabantur, non veto mittebantur.

Quaerere aliquem, *Quaerere ab* vel *ex aliquo*. H.

Quaerere et **Petere** differunt. Nam qui **petit**, vult obtinere, qui **quaerit**, vult scire vel invenire. Sic cum apud Plaut. Aul. I. 2. 13. dicitur quis *ignem quaerere*, intelligendus est ignem reperire cupere, non petere, obtinere. Hanc differentiam doctis probasse peculiari oratione Parisiis Lambinus gloriatus est; v. Taubm. ad Plauti l. c. De more veterum, ignem

---

³⁵⁶ **Putare** est eius, qui simplicitate pectoris aberravit. Donat. Cic.: *Non putavit, lapsus est*. R.

non semper domi suae excitandi, sed petendi plerumque a vicinis, quibus haud facile illum petenti negare licebat, uberius agit Rittershusius ad Phaedri Fab. III. 19: *Ignem ergo quaerens, aliquot lustravit domos.*

Quaerit, qui ad plenum et perpetuum reponit: **Quaeritat**, qui vix quotidie inquirendo victum invenit. Donat. **Quaerimus** disciplinam; **Inquirimus**, de quo dubitamus; **Desideramus**, vel quod diligimus, vel quod amamus, Fronto. **Quaerimus** inquirentes, **Quaerimur** deplorantes. **Quaerimus** lucrum; **Quaerimur** lacrymis; **Requirimus**, dum diu quaerimus. Afranius in fratriis et fratribus p. 50: *Proin tutum quaeram, ne requiram te vide.*

Quaestor est, qui quaesturam gerit³⁵⁷; **Quaestorius**, qui gustor quaestor fuit, quem posterior aetas Ex quaestore vocat, ut Ex consule, Ex praefecto; **Proquaestor**, qui mortuo vel absente quaestore eius munere fungitur. Cic. Verm. II. 4: *Cum eum, cui Legatus et proquaestore fuisset, in invidiam adduxit.* Similiter differunt consul et consularis, praetor et praetorius. Sed proconsul dicebatur, qui post gestum consulatum anno insequenti in provinciam eodem summo cum imperio mittebatur; propraetor autem, qui ex praetura provinciam obtinebat. Unde provinciae aliae consulares, aliae praetoriae vocabantur. Etsi interdum propraetor significat eum qui, absente duce, vicario munere exercitui praeerat. Nam praetor appellabatur etiam is, qui exercitum ducebat. Sic, scribente Sallustio, Iug. CII: *Syllam legatum Marius consul in expeditionem proficiscens propraetore reliquerat.* Id. Ib. XXXVI: *Albinus consul, Aulo fratre in castris propraetore relicto, Romam decessit.*

Quando, interdum interrogationem temporis significat, ut: *quando erit illa dies?* Alias significat quoniam, vel quandoquidem. Virg. Aen. X. 509: *Quando tot stragis acervos Teucrorum tua dextra dedit.* R.

Quantumvis et **Quantivis** differunt. Alterum contemtionis, alterum laudis. Donat. R.

Quarto locum significat, et tres ante factos. **Quartum** tempus denotat, et ter ante factum. Similiter distant tertium, quintum, sextum, et tertio, quinto, sexto. Legatur Nonius Marcellus de Proprietate Sermonis fol. 211. fac. a. Ennius Annal. VIII: *Quintus pater quartum fit consul.* Sed hanc differentiam, quam Varro et Gellius tradiderunt, non observant veteres scriptores. Nam et Gellius in Historiis dixit: *Tertio et quarto Cos.*; et Quadrigarius Annal. XIX.: *C. Marius creatus septimo consul.* Item inscriptio Romana: *P. Decius P. Decii. F. Primo. Cos. De Samnitibus. Triumphans. Spolia. Ex. His. Cereri. Consecravit.* Nec est ulla ratio, cur magis differant **quartum** et **quarto**, quam primum et primo, postremum et postremo: quae promiscue et indifferenter dici notissimum est.

Quatenus significat quo fine, quousque, ut hactenus hac fine; **quatinus** vero significat quoniam, quia, ut tradunt Festus et Victorinus. Quae differentia arguta magis est, quam vera. Nam ut iam ante monui, una eademque vox propter diversas significationes non debet varie scribi, et fuit alioqui veteribus usitata commutatio litterarum E et I, de qua dixi libro primo de usu antiquae locutionis. Ut non sit dubium mihi quidem, antiquissimos in utraque

---

³⁵⁷ **Quaestoris** urbani partes quaenam sint, tradit Brissonius de Form. II p. 252.

significatione indistincte scripsisse **quatenus** et **quatinus**. Sed prioris significationis usus tritissimus est; posterioris exemplum supeditat Hor. Od. III. 24. 30. seq. ubi editio Cruquiana et Thomae Treteri Index legunt inprimis *quatinus: Quatinus, heu! nefas, virtutem incolumem odimus*. Et Satyr. I. 3. 76. seq.: *Denique quatinus excidi penitus vitium irae, Cetera item nequeunt*³⁵⁸. Svet. Claud. XXVI: *Confirmavitque quatenus matrimonia sibi male cederent, mansurum se in coelibatu*. Plin. Epist. III. 7: *Et quatenus nobis denegatur diu vivere, relinquamus aliquid, quo nos vixisse testemur*. Iuven. Sat. XII. 102: *Quatenus hic non sunt, nec venales elephantia*.

Quatio est violenter agito, vel impello; **quasso** est in varias partes iacio vel moveo cum magna indignatione magnaque vehementia, quod gravius et violentius est, quam **quatio**. Ovid. Her. XVIII. 48: *Ventus quatit aquas*. Plaut. Trin. V. 2. 35: *Quid quassas caput?* Hinc **quassata** dicuntur, quae disiecta et fracta desederunt. Virg. Aen. I. 555: *Quassatam ventis liceat subducere classem*.

Querimonia certae rei est: **Querela** supervacua est. Itaque *prior* gravitatis est: *posterior* levitatis. Breviter **querela** est **querimonia** levior; **querimonia** autem **querela** gravior. Front.

Quia causam reddit plerumque et respicit quare. **Quoniam** plerumque rei statum aut conditionem declarat, et est idem ac *siquidem*, *quando*, *quandoquidem*. Nec desunt loci veterum, ubi **quia** pro **quoniam**, et v. v. **quoniam** pro **quia** ponitur.

Quidam notat rem certam: **Quispiam** vel **aliquis** incertam et vagam. Gocl. Sed haec differentia non semper ita vera est, ut flagitiosum sit contra fecisse.

Quietus et **Placidus** non nihil differunt. Phaed. Fab. II. 7: *Comes quieto sequitur et placido gradu*. Infinita docent exempla, haec duo vocabula non plane eandem vim habere, Vir. Aen. V. 848; Valer. Max. VI. 3; Sen. de provid. II; id. ep. VII. 2; id. de ira, I. 1; Apul. de deo Socr. Denique ex oppositione apud Phaedrum l. c. differentia rectius intelligitur. Nam **placido** gradu opponitur τῷς celsa cervice eminens, **quieto** τῷς iactans collo tintinnabulum; v. Burmanni notas ad Phaedr. l. c.

Quilibet non universale, sed indefinitum est. Universale autem est **unusquisque** sed **quisque** indefinitum eiusmodi, quod distributive sumitur.

Quis ad unum indefinitum refertur, ut Cic. Fam. IV. 1: *Si quem tuorum fidelium voles, ad me mittas*. **Quisquis** vero, vel **quicumque** ad universos confuse dicitur. Similiter **quot** certum desiderat numerum; **Quotquot** vel **quotcumque** omnes denotat, ut observavit Priscianus.

Quis et **Quid** interrogativa sunt; **Qui** et **quod** relativa; **Quidquid** et **quodcumque** indefinita. H.

³⁵⁸Perperam noster Horatianis hisce exemplis nititur confirmare, aliquod discrimen intercedere inter **quatenus** et **quatinus**. Namque optimae quaeque editiones in locis allatis habent: **quatenus**. Th. Vall.

Quot de discretis; **Quantum** de substantia. H.

Quotannis et **Quotidie** tempus continuatum significant: **In singulos annos** et **in dies singulos**, tempus interruptum; per *intervalla annorum et dierum*, seu **quotannis**, fere est continuum: **singulis annis** intervallum. Sic **quotidie** est continuum; **singulis diebus** est intervallum. Cic. Attic. V. 7: *Quotidie vel potius in dies singulos breviores litteras ad te mitto*. Ulp. ad Sabinum 23. leg. 13 D. de Tritico XVII. D. de Annis.: *Haeres meus amphoras decem quotannis in annos singulos dato*. Labeo posterior. II.: *Vini Falerni, quod domi nasceretur, quotannis in annos singulos binos culleos haeres meus Accio dato*.

Quotus interrogat; **Quotusquisque** paucitatem simul infert. H.

Racemi sunt uvae minores et exilioribus granis, qui plerumque a vindemiatoribus sub pampino latentes fallentesque relictis post colliguntur. **Uvae** sunt maiores, ac crassioribus acinis, ideoque **uvae** plenae sunt suavi succo, qui in uvis passis exsiccatur. Plin. NH. III. 3: *Quando non racemos sed uvae alias gignunt*.

Radere et **Tondere** non sunt eadem. Svet. Caes. XLV: *Circa corporis curam morosior, ut non solum tonderetur diligenter ac raderetur, sed velleretur etiam*. Id. Aug. LXXIX: *Modo tonderet, modo raderet barbam*. Martial. Ep. II. 17: *Non tondet inquis? ergo quid facit? radit*. Distinguunt etiam ita, ut **tondeo** de homine et pecore dicatur, **radere** numquam de pecore.

Rapi dicebantur res mobiles. Immobiles non **rapi** sed **invadi** dicebantur. R.

Raptio ad personam refertur; **Rapina** ad rem; **Raptus** ad stuprum proprie; **Praeda** ad victoriam.

Rasores diversi sunt a **caelatoribus** et **tornatoribus**. Distinguit eos Theophrastus. **Tornatores** exsculpunt et insculpunt ligna, non vice versa tornant sculptores; praeterea strias et sulcos in ligno tornatili facere possunt tornatores, figuras et sigilla torno exprimere nullo modo queunt. Radunt utrique tam **tornatores** quam **caelatores**. Τορνευταί dici etiam possunt γλύπται, non tamen e contrario γλύπται dici possunt τορνευταί.

Rastrum et **Rutrum** distant. Varro L. L. IV. 31: *Rastri, quibus dentalibus penitus eradunt terram, atque eruunt, a quo et rutabri dicti*. Dentati igitur **rastri**, et sane a radendo dicti. Cato RR. XI: *Oportet habere villicum palas sex, rutra quatuor, rastros quadridentes quatuor*. Ergo aliud rastrum aliud rutrum. **Rastri** eradendae potius et poliendae terrae, quam fodiendae et eruendae facti, cui rei **rutrum** inserviebat; v. Salmasii exerc. plin. p. 365.

Recidiva sunt, quae ex suo casu restituta, eodem modo et genere redeunt, ut recidivos febres dixit Plinius. Virg. Aen. VII. 322. et X. 58: *Recidiva pergama*; Tertull.: *Reciprocarum frugum et uvidorum elementorum, et recidivi anni fidem argumentantur*. Arnob. IV.: *Quidquid prior aetas abstulisset, recidiva substitutio denegaret*. **Rediviva** autem sunt, quae ex vetustis renovantur, et quasi in vitam nova adsumpta forma, denuo revocantur, seu suo casu restituuntur, ut *redivivus lapis*, qui ex vetere in novum aedificium translatus, de integro

politur. Cic. Verr. III. 56: *Utrum existimatis, minus operis esse unam columnam efficere ab integro novam, nullo lapide redivivo, an quatuor illas reponere*. Id. ib.: *Redivivae sibi habeat*.

Recipere et **Suscipere** eo differunt, quod **suscipitur** totum, **recipitur** pars; et **suscipitur** id quod principale est, **recipitur**, quod hinc pendet³⁵⁹. Denique **suscipitur** solum aliquid propter se; **recipitur** etiam propter aliud, ut notat Asconius Paedianus. **Recipimus** aliquid rogati, **suscipimus** sponte. Agr. **Recipiuntur** delata, **suscipitur** aliquid ultro.

Recipere³⁶⁰ aut **Promittere** amplius quidpiam significare quam **polliceri**, argumento est, quod Cicero inquit: *De aestate polliceris, vel potius recipis*. **Recipere** enim est, quasi periculum et eventum rei suscipere in se. Vid. Goclenius cit. p. 246. H.

Recipio quod habui: **Suscipit**, qui, quod non habet, sponte accipit. H.

Recitant proprie qui de scripto legunt, **pronunciant**, qui memoriter dicunt. **Recitant** eruditi in coetu amicorum, **pronunciant**, qui aliquid pro auctoritate dicunt, notatu dignum.

Recta loca dicuntur, quae absque ullis anfractibus surgunt in altum, vel in longitudinem extenduntur; **Porrecta** sunt plana et patientia; ita *recti montes, rectae turres, porrecti campi*. Caes. B. G. II. 19: *Porrecta ac aperta loca*. Id. VI.: *Rectaque fluminis Danubii regione*. Horat. Epist. I. 7. 41. seq.: *Non est aptus equis Ithace locus; ut neque planis Porrectus spatiis*. Minut. Fel. in Octav.: *Quid loquar apte disposita recta montium, collium flexa, porrecta camporum*.

Recusare est denegare; **Accusare** est culpae pares et inferiores; **Incusare** est culpae superiores; **Excusare** est culpam dimovere. H.

Reddere est acceptum et ablatum vel abductum retro dare; **Reddere** nonnumquam et pro solvere atque dare capi, Gifanius loc. saepissime alleg. est auctor p. 211., et quidem praeuentibus Plauto, Cicerone, atque Horatio. Plaut. Trin. I. 2. 96: *Non ego illi argentum redderem?* **Restituere** vero est amissa et alienata, aut immutata, ad priorem dominum atque statum pristinum reducere. Ter. Eun. I. 2. 66: *Praeterea ut suis restituam ac reddam*, id est, ut virginem servam in libertatem restituam, et abductam reddam. Liv. III. 68: *Tribuni vobis amissa reddere ac restituent*. Gellius III. 8: *Captivosque omnes, quos tum habuerit, restituisse et reddidisse*. Sed ἀκρίβεια non usquequaque observatur. **Redditur** nobis, quod nostri cupidum est, **restituitur** nobis cuius cupidi sumus. **Restituimur** iis, quibus nos volumus, **reddimur** iis, qui nos volunt. Donat. R.

Reditus et **Reversio** non sunt synonyma. Est enim **reditus** eius, qui, quo statuerat, pervenit; **reversio** autem eius, quem ex itinere causa aliqua revocat, et reducit ad eundem locum unde principio discesserat. Quod Cicero in Graeciam proficiscenti contigisse ostendunt ea, quae in Phil. I. 3. narrantur. Propterea, cum hac ipsa de re ad Att. XVI. 7.

---

³⁵⁹ **Recipere** et **suscipere** Cicero id Divinat.: *Ego in hoc iudicio mihi Sicularum causam receptam, populi romani susceptam esse arbitror*. R.

³⁶⁰ **Recipere** plus est, quam **promittere**. Cic. Ep. XIII. 28 et X. 8: *Qui enim in se recipit, praestiturum in se promittit*. Et VII. 41. dixit: *confirmo et spondeo*. R.

scriberet: *Dii immortales*, inquit, *quam valde ille reditu, vel potius reversione mea laetatus*. Itaque quum Cic. Phil. I. 1: *Exponam*, ait, *vobis breviter consilium et profectionis et reversionis meae*, proprie loquitur, quia reversio illa fuit potius quam reditus. Non enim in Graeciam Cicero pervenit. Interdum tamen confunduntur, et **reversio** capitur pro **reditu**, ut Id. de Fin. II: *Ut omnium siderum eodem, unde profecta sunt, fiat ad unum tempus reversio*. **Reditus** autem pro **reversione**. Cic. Phil. I. 4: *Tum vero tanta sum cupiditate incensus ad reditum*; et Phil. II. 30: *Qui vero Narbone reditus?* Non dicit, quae Narbone reversio, cum tamen reversio illa potius Antonii fuerit, quam reditus; profectus enim ab urbe, ut in Hispaniam iret, Narbone dies aliquot mansit, deinde, mutato consilio, Romam revertit. V. Manut. ad Cic. Phil. I. 11. Quin Cicero Phil. II. 30. sibi ipsi mox reditum, mox reversionem tribuit. Et tamen quaerebat: *Cur ego ex ipso cursu tam subito revertissem. Exposui nuper causas reditus mei. Nam quod quaerebas, quomodo rediissem?* Attigit hoc discrimen etiam Gesn. in thes. v. *reversio*. Qui regreditur ante quam eo perveniat, ubi animum intenderat, is non **redire** dicitur, sed **reverti**, **redire** autem qui coeptum iter absolvit.

Refellit, qui negat; **purgat**, qui fatetur, et sic defendit. **Refellimus** per coniecturam, **purgamus** per ceteros status. Donat. R.

Referre respicit simplicem narrationem, **exponere** addit omnes ac singulas circumstantias, **explicare** uberius interpretatur et illustrat.

Refutatio in rem est, **confutatio** in personam. Donat. R.

Regium, quod regis, ut, *regia domus*, vel *aula* sive *vestis regia*; **regale**, quod rege dignum est. Fronto.

Regnum est, cui rex, et quidem cum regis insignibus praeest; **dominatus**, ubi unus imperat, ceteri servi sunt; **principatus** est status monarchicus quidem, sed qui cum dominatu libertatem miscet.

Regulam inter et **Perpendicularum** et **Normam** Vitruv. VII. 3. ita distinguit: *Longitudines ad regulam et lineam, altitudines ad perpendicularum, anguli ad normam exigantur*. Plura v. in Gesn. thes. voc. *perpendicularum*.

Relegatus ius civitatis retinebat, certo loco concludebatur, aut urbe, provincia, aliove loco prohibebatur ad tempus vel in perpetuum, et tamen omnia iura sua et bona, praeterquam si quaedam bonorum pars ademta fuerat, servabat integra. **Exul** ius civitatis amittebat in perpetuum, vel ablegabatur in insulam, quam princeps adsignarat, vel extra Italiae fines ad socios transire iuebatur, et omnia iura sua et bona, quae publicabantur, amittebat. Differunt ita ut minus et maius.

Religio est cultus Dei; **Superstitio**³⁶¹ vero est caelestium et divinarum rerum, quae super nos stant, inanis et superfluus timor. Cic. de Nat. Deor. II. 28: *Non enim philosophi solum, verum etiam maiores nostri superstitionem a religione separaverunt. Nam qui totos dies precabantur et immolabant, ut sui liberi sibi superstites essent, superstitiosi sunt appellati, quod nomen postea latius patuit. Qui autem omnia, quae ad cultum Deorum pertinerent, diligenter retractarent, et quasi relegerent, dicti sunt religiosi ex relegendo.* Leg. Oliverii Arzignanens. Commentar. Histor. et Litter. ad Val. Maximi I. cap. f. fol. 2. fac. b. Cic. in Partit. Orat.: *Fortitudinem audacia imitatur, et religionem superstitione.* Frequenter tamen religio pro superstitione, id est, inani timore ac sollicitudine usurpatur a Varrone, Cicerone, Virgilio et aliis, quorum testimonia exstant apud Nonium. Hinc religiosum a superstitioso Varro in libris Rerum Divinarum ita discernit, ut superstitiosum dicat timere Deos, religiosum autem tantum eos vereri. Pro **religione** ponitur apud scriptores **formido**. Sil. I. 81. 82: *Urbe fuit media sacrum genetricis Elissae Manibus, et patria Tyriis formidine cultum.* Distinxit autem Curt. IV. 10. 2. ita: *Sollicitisque sub ipsum tanti discriminis casum ingens religio et ex ea formido quaedam incussa est.* **Religio**, notante Pitisco ad h. l., est horror, quem res divinae, et vim humanam superantes nobis infligunt, quo fit, ut quasi constricti teneamur; nec animi mentem quoquam convertere audeamus. Inde *religionem obiiicere* Plauto Merc. II. 5. 40, est, deorum metu aut religione negotium alicuius rei impedire. **Formidinem** Cic. Tusc. IV. 8. definit, esse metum permanentem. **Religio** est erga Deum; **Pietas** in Deum atque in parentes, patronum, patriam simul. Goclen. H. Sed non est perpetuum hoc.

Relinquimus lubentes; **Deserimus** inviti. Et: **relinquimus** aliquid, quod in loco relicto manet; **deserimus** etiam locum, ubi nihil manet. H.

Reliqui, sunt relictii; **Ceteri**, quos nescimus. H.

Remedium, ne periclitemur, datur. **Medicamentum** ad subita pericula aptatur. Atque ita **remedium** submovet imminetia, **medicamentum** sanat non sana. Front.

Remotum est, quod longe abest; **Semotum**, quod seorsum positum est. Lucr. I. 58: *Semota e nostris rebus seiunctaque longe.* Id. ib. 45: *Quasi omni tempore semotum fuerit, longequae remotum.*

Renovare et **Redintegrare** distant. Auct. ad Herenn. II. 30: *Enumeratio est, per quam colligimus et commonemus, quibus de rebus verba fecerimus breviter, ut renovetur, non redintegretur oratio.* Longol. ad h. l. **Renovantur** aedes, quae longa vetustate propemodum absumtae restaurantur. **Redintegrantur** vero, quae penitus collapsae omnino novae fiunt. Sic et oratio **renovatur**, quae propemodum in oblivionem veniens, ad memoriam revocatur; **redintegratur** vero, cuius omnino obliti tamquam ab integro novam audimus.

Renunciare muneri, vel hospitio, est recusare; **Renunciare consulem** est declarare. H.

---

³⁶¹Sed vero **superstitiosi** proprietatem ex hoc habent, quod prae cultura Deorum supersedeant cetera, id est negligant. Itidem et **religiosi** quasi religiosi, omnium ceterorum sacrificiis serviant. Non. R.

Reprimere est ad tempus; **Comprimere**, in perpetuum. Ideoque **comprimi** plus est, quam **reprimi**, id est, quam refrenari et leniri. Goclen. H.

Res diversae sunt a **rationibus**. Nam **rationes** sunt ipsa nomina, et quidquid in tabulis refertur; **res** sunt ipsa corpora, ut pecunia, merces, penus. Itaque separantur Plaut. Amph. Prol. V. 4; Pseud. II. 2. 31. et apud Cic. pro Quintio. R.

Resciscunt ad quos pertinet et qui nesciunt; **sciunt** qui negligunt. **Resciscimus** ex alio, **scimus** etiam per nostram opinionem. Donat. R. (**Resciscimus** praeter opinionem res de industria coelatas, nobisque molestas; **scimus** res generatim, quas quolibet modo cognovimus). Th. Vall.

Respondemus proprie praesenti, **rescribimus** absenti. Seneca Epist. LXII: *Sic afficior animo tamquam tibi non rescribam, sed respondeam*. Vid. Cuiac. Observ. XII. 8. R.

Restiarius est, qui facit restes, h. e. vincula e cannabe, vel stupa, omni fune minora. **Restio**, qui vendit, ut tradit Fronto. Sed meo iudicio non recte. Nam **restiarius** est, ut lintearius, qui restes vendit, ex eaque re quaestum facit; **restio** est, ut linteo, pellio, qui restes intorquet et nectit. Alter graecis dicitur σχοινοπώλης, alter σχοινοπλόκος, sive καλωστρόφος, ut Plutarchus in Augusto dixit. Glossarium σχοινοπλόκος resticularius, restio. Svet. Aug. II: *Libertinum ei proavum exprobrat, restionem*.

Resto et **Resisto** ita differunt, ut *obsto* et *obsisto*, de quibus supra; etsi non perpetua est haec differentia, et interdum **resto** pro **resisto** sumitur. Sallust. Historiar. I: *Urbem multos restantem pugnando vicit*. Ovid. Fast. II. 749: *Postmodo victa cedes, melioribus, Ardea, restas*. Propert. Eleg. III. 8. 31: *Dum vincunt Danaï, dum restat Barbarus Hector*.

Retia et **Plagae** differunt. Cic. Verr. V. 58: *In illas tibi maiores plagas incidendum est*. Virg. Aen. IV. 131: *Retia cara plagas*, ubi Servius: *Multi dividunt, ut sint retia maiora, plagas minora intelligamus. Alii plagas per definitionem accipiunt. Sciendum tamen, proprie plagas dici funes illos, quibus retia tenduntur circa imam et summam partem*. Gesn. voce *plagae*.

Reum facere est in iudicio legibus interrogare de crimine de quo postulatum est; **Reum agere**³⁶² est accusare, et actionem prosecui. Leg. Scharidii Lexicon Iuridic. p. 819. col. a. Nam primum postulabat actor a praetore, ut accusare liceret; quo impetrato, nomen deferebat, postremo accusabat. Coelius ad Cic. Ep. Fam. VIII. 6: *Illud mihi occurrit, quod inter postulationem et nominis delationem uxor a Dolabella discessit*. Valer. Maximus VI. 8: *M. Antonius, avorum nostrorum temporibus clarissimus orator, incesti reus agebatur*. Id. VIII. 1: *Flavius a C. Valerio aedile apud populum reus actus*. Sed haec fere confunduntur, sicut et postulare et accusare.

Reus stipulando est idem qui stipulatur: **reus promittendo** est, qui suo nomine alteri quid promisit, quive pro altero quid promisit. Fest. R.

---

³⁶²**Reum agi** est accusari, vel ex legibus interrogari; **reum peragi** vero en condemnari. Parrhas. ad Cic. pro Milone. R.

Rheda saepe generalius vehiculum, saepe specialius denotat. Si specialius et peculiare, differt a **cisio**. Casaubonus in Svet. Iul. LVII: [Rheda quatuor rotas habebat, ut cisium duas](#). Distabat etiam **rheda** a **petorito**, de quo docet Ausonius ep. VIII. atque aliis. Non probat Schefferus de Re Vehic. II. 30. p. 342. quod idem habet Casaubonus. Quemadmodum hoc genus vehiculi a rotarum numero τετρακύκλου nomen invenit, sic apud vetustissimos Aeoles ab eodem numero πετοριτον dictum. Πετοριτον est **petoriturum**, a quo non semel rhedam distinguit Ausonius, qui et ipse gallus fuit, et gallica vehicula optime nosse debuit. De **cisio** Schefferus de Re vehic. sigillatim agit II. 18. de **petorito** 26.

Rhetorice est ars bene dicendi circa orationem ad persuadendum idonea. Unde **rhetorice** aliquid dicere est graviter, splendide, magnifice, vehementer ac copiose aliquid dicere. **Dialectica** autem est recte disserendi scientia circa orationem quae interrogatione et responsione consistit. Haec Diogen. Laërtius in vita Zenonis, ubi verba graeca sunt videnda. H.

Ridet, qui simpliciter ridet; **deridet**, qui alterius irrisione et contemptu ridet. Donat. R.

Ripae propriae fluminum sunt, dictae a ῥιπή, quod impetum ventorum, vel aquarum, quem sustinet ripa, denotat. **Littora** maris, ut Ovid. Metam. I. 42: [Pro ripis littora pulsant](#).

Rixam et **Turbam** multum differre, Labeo ait. Nam **turbam** multitudinis hominum esse turbationem et coetum; **rixam** etiam duorum: Vid. Valla Elegantiar. VI. 61. Unde edicto praetoris de damno, quod in turba datum est, in turba factum interpretatur Ulpianus IV. D. quod decem aut quindecim hominibus coactis factum est. Ego hoc amplius interesse puto, quod **rixa** levis verborum velitatio est, **turba** multitudinis commotio, seu concursus vel concertatio et pugna. Cic. Verr. VI. 66: [Ecce autem nova turba atque rixa](#). Liv. II. 18: [Concursu hominum rixa, ac prope proelium fuit](#). **Rixa** sine armis est, et habet defensionem; **pugna** legem habet vel naturalem, vel moralem. Palaestrans enim vel exhibet virtutem, vel armis per sua vitae pericula dimicat. Corn. Fronto.

Robustum corpore, sed dices pectore **fortem**. R.

Rogare minus est, **orare** plus. Asconius in Cic. Divinat.: [Rogare ut homines, orare ut Deos](#). R.

Rogationes sunt leges. Rogationes sunt, si proconsules provincias sicut priore anno eas tenebant, obtinere iubebantur, quoniam per modum rogationis ad populum ut leges ipsae fieri debebant. Livius VIII. 26. R.

Roseum per se, seu quod rosarum qualitates exhibet; **rosaceum** mixtum, seu ex rosis confectum. Sic [rosaceas corollas](#) quaerimus apud virgines; roseam autem fragrantiam in talibus corollis. Fronto.

Rostrum non est, nisi quod incurvum est. Agr. R.

Ruber color non idem est cum **rufo**. Brodaeus in misc. Alciatum reprehendit, quod in parergis colorem rubrum cum rufo confundit. Brodaeus existimat, ita distingui oportere, ut **rubrum** natura sanguinem esse, **rufum**, v. c. Saxonem aut Britannum dicant. [Rufos capillos](#),

rufam barbam Germanos quosdam habere, non rubram. Decepit Alciatum vernacula lingua, siquidem Itali tam rubrum quam rufum *rosso* promiscue vocant. Nec inficiatur tamen Brodaeus, quosdam **rubros** et **rubicundos** posse dici. De rubro et rufo colore singillatim agit Gellius II. 26, ubi Favorinus: *Russeus color et ruber nihil a colore rufi differunt.*

Ruber color simplex atque nativus est; **Rubeus** sive **robeus** mistus et concretus ex rubro et albo paululum virenti, ut in melle et in moris maturescentibus: ita dictus, quia ex rubiae herbae radice, quam ἐρυθρόδανον Graeci appellant, in tinctoriis officinis conficiatur; **Rubidus** vero est rufus, nigrore multo infuscatus, forte a rubi fructu dictus. Plautus Casin. II. 5. 2: *Ibi torreto me pro pane rubido.* Varro RR. II. 5: *Colore potissimum nigro, dein rubeo, tertio helvo, quarto albo.* Vetus inscriptio: *Omnibus annis vitulo rubeo et verre.*

Rudis et **Missio Gladiatorum** differebant olim. **Missio** enim victo, **rudis** victori tribuebatur; *huius* perpetuus, *illius* in eum tantum diem erat effectus. Mart. Ep. XII. 29. Lipsius saturn. serm. p. 114.

Rumor tumultuatur; **Fama** indicat; **Opinio** reddit suspectum. H.

Rura dicebant silvas et pascua; **Agrum** vero eum qui colitur. Serv. R. V. *Villa.*

Rurare et **Rusticari** a nonnullis confunduntur. **Rurare** est ruri agere, et opus facere, seu rus colore, sicut arare, arvum colere. Varro apud Non. II. 731.: *Dum in agro studiosus ruror,* idest agrum colo. Sed aliud plane quid notat **rusticari**, quod et Scipio Gentilis monuit. Significat nimirum hoc verbum ruri agere, degere, sine labore rustico.

Rursus repetit sine respectu numeri et ordinis; **iterum** primam repetitionem respicit.

Rursum proprie retro; **Prorsum** ante significat. Donat. R.

Sacellum V. *Cella.*

Sacramentum non vocari omne **iusiurandum** a militibus praestitum, sed illud tantum, quod sub ingressum militiae iuratur, immo plus gravitatis et sollemnitatis habuisse **iusiurandum** quam **sacramentum**, docemur a Livio XXII. 38: *Milites tunc, quod numquam antea factum erat, iureiurando ab tribunis militum adacti, iussu consulum conventuros, neque iniussu abituros. Nam ad eam diem nihil, praeter sacramentum fuerat; et, ubi ad decuriatum, aut centuriatum convenissent, sua voluntate ipsi inter se equites decuriali, centuriali pedites coniurabant.* Ex his verbis abunde patet, ad eam diem satis fuisse, si, ad militiam accedentes, nil praeter **sacramentum** dicerent, quod ita minus solemne erat. Tunc, quod insolitum, ante quam in Africam transirent, **iurisiurandi** religione, tamquam in re gravissima, adactos fuisse. **Iusiurandum** enim omnium promissionum religiosarum gravissimam fuisse, inter veteres scriptores non Cicero solum de offic. III. 29. et Gellius VII. 18. illustribus testimoniis confirmant, sed ex recentioribus etiam observarunt illi, qui de **iureiurando** veterum, data opera, egerunt, Treliet c. 6. p. 881. Io. Bapt. Hansenius c. 2. p. 805. T. V. Graev. th. A. R. et Marc. Hieron. de Bassen, quod inde etiam apparet, quod a Naevio apud Festum, v. sagmina p. 472, et ab Ennio apud Ciceronem de off. III. 29, **iusiurandum** Iovi, Deorum principi, praestatur, quamvis nos non lateat, vocis huius iam Gellii temporibus tam strictam haud

fuisse interpretationem, qui XI. 6. aedepol, **iusiurandum** per Pollucem esse, scribit. Ceterum magis constaret, quid inter **sacramentum** in primis militare et **iusiurandum** discriminis intercesserit, si nobis integra militaris formula cognita esset, quam nullibi apud veteres scriptores se invenisse queritur Hansen. l. c. c. 23.

Sacramentum et **Sponsionem** non omnes distinguunt, in quibus sunt Turnebus, Advers. XXIX. 36. Hotomannus ad c. VIII. or. Cic. pro Quinct. Passeratius ad c. XXXIII. or. pro Caec. Menander ad or. pro Rosc. Com. c. v. Ernest. clav. Cic. Distinguunt inquam, omnes eodem modo. Sufficit ultimi verba adscribere: Differt a **sponsione sacramentum** in eo, quod in **sponsione** non deponitur pecunia, sed tantum promittitur, et in controversiis privatis, ne calumniis impune quis alterum vexaret, aut solebat certam pecuniam deponere petitor, immo etiam reus simul, quae **sacramentum** dicebatur; aut tantum spondebat, se aliquam pecuniae summam daturum, ni vinceret, stipulante eo, unde petebatur. Enimvero istud discrimen ut fictum reiicit Io. Fr. Schreiter in diss. de sacramentorum in veteris Romae iudiciis solemnium antiquitt. Sed longum foret viri argumenta recensere. Sufficiat dixisse, Schreiterum a cel. Gesnero in thes. hoc nomine laudari.

Sacrarium et **Sacrum locum** separat Ulpianus ad edictum 68. l. D. de Divis. Rer. Illud notandum est, inquit, aliud esse **sacrum locum**, aliud **sacrarium**. **Sacer locus** est locus consecratus; **Sacrarium** est locus seu pars intima templi, in quo sacra reponuntur et asservantur, quod etiam in aedificio privato esse potest; et solent, qui liberare eum locum religione volunt, sacra inde evocare. Ib. l. IV. Ne quid 1. l. s. Ait praetor, in **loco sacro** facere, inve eum immittere quid, veto. Hoc interdictum de **sacro loco**, non de **sacrario** convenit. Cui adstipulatur Servius in illud Virg. Aen. XII. 199: *Duri sacraria ditis*. **Sacrarium**, inquit, proprie locus est in templo, in quo sacra reponuntur, sicut donarium est, ubi collocantur oblata. Sed Varro, Cicero, Svetonius et alii **sacrarium** pro sacello usurpant non semel. Unde **sacrarium** et **sacellum** significat et locum consecratum, sive in privatis aedibus, in quo vel sacrae res custodirentur, vel sacra gentilitia fierent. Alias **sacellum** definitur locus parvus cum ara Deo sacratus. Cic. Verr. IV. 2: *Erat apud Heium sacrarium cum magna dignitate in aedibus a maioribus traditum*.

Sacrificare est veniam petere seu proprie sacra facere; in specie vero hostiam Deo offerre; **Litare** est propitiare et votum impetrare. Virg. Aen. IV. 50: *Tu modo posce Deos veniam, sacrisque litatis* etc., i. e. impetratis.

Sacrum³⁶³ est venerandum et exsecrandum. Virg. Aen. III. 57: *Auri sacra fames*. Item quod publica auctoritate Deo rite consecratum est, ut *sacri luci, montes, sacra templa, ornamenta,*

---

³⁶³ Aptā inter **sacrum** et **sanctum** videtur distinctio. Quod illud olim **sacrum** fuerit dictum, quod publica auctoritate, augurum ope sit constitutum, illudque a pontifice Deo mancipatum, testatur Alexander ab Alexandro; **sanctum** vero, tum poenali lege ab hominum iniuria sit munitum, tum in sacris aedibus, quod ad divinum cultum, atque sacra obeunda a pontifice erat publica auctoritate constitutum. Habes enim aedes, ut Vestae, ad cultum deorum institutas, non sacras, quas nulla augurum religio tangebatur, et loca, quae sacra per augures declarata, quod **sacris** obeunda non patebant, non **sancta**. Curia enim Hostilia templum est et sanctum non est. Progressu tamen temporis latinis scriptoribus non ubique usurpatam fuisse hanc distinctionem, illudque iam Varronis

certamina et alia, quae publico civitatis instituto, aut permissu principis Deo dedicata fuerunt; **Sanctum** (D. de Rer. Divis. VIII.) est, quod sanctione quadam et praecepto firmatum, et ab iniuria hominum munitum est; quasi sanguine consecratum, et propterea inviolabiliter statutum, etsi non est Deo consecratum, ut *sancti muri et portae*, quae sine nefario scelere non violantur, *sancti legati*, quibus noceri non debet, *sanctae leges*, quae certam poenam constituunt et sanciant in eos, qui praeceptis legum non obtemperaverint. **Religiosum** est, quod a communi hominum usu semotum, et sanctitate quadam reverendum est, ut *religiosa sepulcra*, monumenta, in quae mortuus illatus est. Ita **sacrum** est divinum, et Deo dicatum, **sanctum** incorruptum et inviolatum; **religiosum** venerandum. Et **sacra** atque **sancta** religionem habent publicam; **religiosa** vero privatam, ut sepulcra et monumenta, quae olim cuilibet privata auctoritate constituere permittebantur; et ideo publica religione carebant. Praeterea **sancta** et **religiosa** tam animata sunt, quam inanimata; etsi Livius dixit: *Quibus ipsi Dii neque sacri, neque sancti sunt*; et Ovid. Amor. III. IX. 17: *At sacri vates, et divum cura vocamur*. Nam utrique improprie **sacri** dicuntur; alteri, quia sacra ipsis offeruntur; alteri quia sacra ferunt, quasi sacerdotes, ut ait Virg. Georg. II. 475: *Me vero primum dulces ante omnia musae, Quarum sacra fero*. Et Persius in Prolog. 7: *Ad sacra vatum carnem adfero nostrum*. Interdum tamen haec tria proportione quadam et similitudine eam sunt, ut templa, altaria, eadem et **sacra**, quia Diis dicata, et **sancta**, quod ea violare nefas sit, et **religiosa**, quoniam ab usu hominum remota; id quod Festus ex Aelio Gallo refert his verbis: *Quod sacrum est, idem lege aut instituto maiorum sanctum esse, ut violari id sine poena non possit. Idem religiosum quoque esse, quoniam sit aliquid, quod ibi homini facere non liceat. Quod si faciat, adversus Deorum voluntatem videtur facere*. **Sacrosanctum** dicitur quod iureiurando interposito est institutum, ut si quis id violasset, morte poenas penderet. Festus. Liv. LV. 3.

Saevus ore et verbere; **Crudelis** sanguine. **Saevus** factis, **tristis** animo, **truculentus** vultu, **tristis** qui dolet. **Truculentus** et **saevus**, qui terret. Donat. R.

Sagitta et **Spiculum** non sunt confundenda. Recto Taubmann. ad Virg. Aen. V. 307: *Spicula caelatamque argento ferre bipennem*, monuit, *spiculum hic non sagittam esse, sed telum missile. Veteres pilum appellabant. Ad huius iactum exercebantur milites, ita, ut scutatos pedites, et loricated equites saepe transverberarent. Et minus, quod verriculum, deinde verrutum nuncupabant*. De eadem re Taubmann. p. 798. loquens haec tradit: *Pilum proprie hasta Romanorum, spiculum quoque dictum, ut gaesum Gallorum, sarissa Macedonum, framea Germanorum*. **Sagitta** proprie telum illud denotat, quod arcu mittitur; **spiculum** vero lanceam brevem, ita dictam a spicae similitudine. Causa vero, ob quam spiculum cum sagitta nonnullis confundatur, haec videtur, quod **spiculum** praeterea cuspidem, eamque tam hastae, quam sagittae significat. Virg. Aen. XI. 614: *Spicula converso fugientia dirigit arcu*.

---

aevo eruditissimi viri adnotarunt. Martianus Ictus VI. § 3. ff. de D. R. et post eum imperator sacratissimus § 8. l. de R. D. **sacras** res esse statuit, quae rite per pontifices Deo consecratae sunt, veluti *aedes sacrae et donaria*, quae rite ad ministerium Dei dicata sunt, hincque locum, in quo aedes sacrae sunt aedificatae, etiam diruto aedificio sacrum adhuc manere. **Sanctum** vero iurisconsultus adserit, quod ab iniuria hominum defensum atque munitum est, hucque imperator refert muros et portas civitatum, l. VIII pr. ff. l. c. § 1. l. c.

Ovid. Metamorph . VIII. 375: *Ambo vibrata per auras Hastarum tremulo quatiebant spicula motu*. Conf. Gesn. thes. v. *spiculum*. Veget. II. 15.

Sagma et **Sella** differunt. Nam **sagma** proprie est quod iumentis onera baiulantibus imponitur; **sella** equorum est vel aliorum animalium, quibus homo vehitur. Veget. Mulom. II. 59. 1: *Exceptis his, qui deputati sunt circo, reliquum mulorum, equorum asinorumque genus sub sellis aut sagmis solo tergo praestat officium. Sagmarum vel sellerum mensura conveniens, ei apta qualitas debet adhiberi. Si enim ista minora fuerint, vel maiora, angustiora, vel ultra modum lata, vel quae non congruunt, graviter nocent*. Scheffer. de re vehic. II. 2. p. 8: *Sagmae sunt clitellae, atque instar sellerum quiddam habent, licet proprie non sint sellae, quum in sellis homines sedeant, in clitellis non sedeant, sed imponantur onera et sarcinae*. In **sagma** igitur homines non sedisse, Schefferus arbitratur. Id. p. 9: *Sellae, aut strata pertinebant ad homines, non sagmae aut clitellae*. **Sagum** et simpliciter **stratum** dictum esse, idem ex Seneca et Apuleio ostendit. **Stratum** istiusmodi fuit primum antiquissimumque in equis et mulis, diuque usurpatum ante **sellas** ligneas. Quamquam **strata** postea sunt dictae **sellae**, nec illae solum, verum etiam **clitellae**. Sic apud Liv. VII. 14: *Mulis strata detrahi iubet; binisque tantum centunculis relictis, agasones, partim captivis, partim aegrorum armis ornatos, imponit*. His **stratis** oppositi centunculi, quibus agasones insidebant, vice aliorum stratorum. Veget. Mulom. II. 59. 2: *Saga et centones sub sellis et sagmis*.

Salem, quo utimur, sing. tantum num. dicimus; cum iocum urbanum significamus, plur. tantum. Nisi quod singulari num. etiam aliquando urbanitatem denotamus. Ter. Eun. III. 1. 10: *Qui habet salem, quod in te est*; i. e. quae res in te est. **Salum** mare denotat, ut canente Virg. Aen. V. 537: *Perque undas superante salo*. Servius.

Salio est transcendendo et supero saltu³⁶⁴; **Salto** est motus compositos pedibus edo. *Illud* est alacritatis; *hoc* elegantiae. Cato in Orig.: *Caprae ferae sunt, quae saliunt e saxo pedes plus sexagenos*. Quamquam poëtae interdum **salio** pro **salto** usurpant. Virg. Georg. II. 384: *Mollibus in pratis unctos salire per utres*. Propert. Eleg. IV. 5. 51: *Caelati medio cum salire foro*. A **salio** autem fit *saltus*, a **salto**, *saltatus* et *saltatio*. Sallust. Hist. III: *Pompeius cum alacribus saltu, cum velocibus cursu, cum validis vecte certabant*.

Saltare verbum generale est, quo omne genus saltationis continetur. **Tripudiare** proprie est ter pede in saltando, quantum per artem licet, terram ferire, estque exsultantium cum nubilo. Quod intelligit Hor. Od. I. 37. 1: *Nunc pede libero Pulsanda tellus*. Et alibi Od. III. 18. 15: *Gaudet invisam pepulisse fossor Ter pede terram*. Hinc saltatum et tripudium separat Liv. I. 20: *Salios ancilia ferre ac per urbem ire cantantes carmina, cum tripudiis, solemnique saltatu iussit*.

Saltationem inter et **Saltum** Scaliger Poët. I. 64. ita distinguit: *Salire* est moveri in sublime, vel tamquam medium, vel tamquam metam. Eius frequentativum *salitare*, unde concisum

---

³⁶⁴ *Salire ante se*, necessitatis est, quando saltu superanda est fossa; *Salire sursum, deorsum*, laetitiae est, ut videre licet in illis, qui subsultim ingrediuntur; et in saltatoribus ac saltatricibus qui ad musicam saltando sese in saltatorio orbe versant. Comen.

saltare. Graeca origo verbi ἄλλεσθαι. Eum motum rudem inter pastores primum fuisse credere par est; quem quum certis legibus variassent et composuissent, ὄρχησιν privato nomine vocavere. Latini rudem illum veterem, **saltum**; hunc **saltationem** quum adpellassent, non habuere verbum separatum, sicut Graeci ὄρχεῖσθαι, ab eo quod fuerat, ἄλλεσθαι.

Saltus V. *Luus*.

Salvator et **Servator**, utpote graecae voci Σωτήρ, et hebr. Iesus respondentia vocabula, quomodo inter se differant, docat Batth. Meisneerus Disp. VI. Christolog. Sac. § XI. atque Iacobus Pontanus in Atticis Bellariis Syn. X. p. 612. seq. H.

Salubre fere physice, **salutare** moraliter sumitur. **Salubris** de rebus dicitur sanitatem iuvantibus, **salutaris**, quae civiliter prosunt. **Salubre** ad locum refertur et ad cibum, **salutare** consilium est; vel **salubre** loci est et personarum, **salutare** vero consilii. Ita **salubre** non nocet, **salutare** prodest consilio. *Fronto*. Nec tamen haec differentia ubique custoditur. At **saluber** dicitur, qui praebet sanitatem, **sanus**, qui accipit et tenet sanitatem.

Sanctus V. *Heros*.

Sanguis est, dum manat in venis: effusus de corpore, **cruor** dicitur. **Sanies** cruor est putridus.

Sanies et **Tabum** coniunguntur a Virgilio Aen. VIII. 487. seq.: *Sanie taboque fluentes Complexu in misero, longa sic morte necabat*. Ea quidem distinguuntur, ut **sanies** de mortuo dicatur, **tabum** de vivo. *Serv.* Quam differentiam refellit ille ipse Virgilius, cum de mortuis dicit Georg. III. 480. seq.: *Et genus omne neci pecudum dedit, omne ferarum, Corripuitque lacus, infecit pabula tabo*. Et *Svet. Vitel. X: Abhorrentes quosdam cadaverum tabum*. Tac. Hist. II. 70: *Foedum atque atrox spectaculum! Intra quadragesimum pugnae diem lacera corpora, trunci artus, putres virorum equorumque formae, infecta tabo humus, protritris arboribus ac frugibus, dira vastitas*. Verius ergo est, **saniem** esse atrum sanguinem; **tabum** esse liquorem putridum, cuius appellatione interdum continetur omne id, quod ex putrescentibus defluit. Unde dixit Virg. Aen. III. 28. seq.: *Huic atro liquuntur sanguine guttae: Et terram tabo maculant*. Lucan. VI. 558: *Stillantis tabi saniem, virusque coactum Sustulit*. Antiquus poeta apud Cic. Tusc. 107: *Saxa spargens tabo, sanie et sanguine atro*.

Sanus, qui salvus est; sic **sanitas** tum corporis, tum animi est. Sed praecipuam elegantiam habet, cum ad animum refertur. Exempla vid. apud *Doletum* loc. cit. fol. 148. fac. a. col. 2. **Validus** qui multum rerum necessariorum ad salutem habet. *Donat*.

Sardum inter et **Sardiniensem** nonnulli veterum grammaticorum ita distinxerunt, *illum* ut putarent dici, qui in Sardinia natus sit, *hunc* autem incolam Sardiniae. *Porphyr. ad Hor. p. m. 1721*.

Sartrix, quae sarcit; **Sarcinatrix**, quae sarcinas servat. *Corn. Front.*

Satiatus ventris, **saturatus** animi. *Corn. Front. R.*

Satietas ad omnes sensus pertinet; **saturitas** saltem ad gustum. H.

Satio³⁶⁵ ad omnes sensus et animum quoque pertinet; **saturo** magis ad corpus. Cicero: *Satiare desideria naturae*. Hinc dicitur **satietas** omnium rerum, ut *satietas omnium aurium, satietas vitae, provinciae*, apud Ciceronem; **saturitas** tantum earum rerum, quae ad victum pertinent. Idem de Senect. XVI: *Saturitate copiaque omnium rerum, quae ad victum hominum et ad cultum etiam deorum pertinent*.

Satisfacere (D. de Pign. Act. I. IX. § 3.) est desiderium creditoris quocumque modo implere, et **satisfactum** accipimus acceptilatione et iureiurando, et nuda conventionem, vel fideiussore, vel pignore, vel pretio aliquo dato; **solvere** proprie est pecuniam pro eo, quod debetur, creditori reddere. Hoc enim verbo nummorum numeratio, vel alia naturalis eius, quod debetur, praestatio intelligitur. Conf. Schardii Lexicon Iuridicum, p. 835. col. a. Pomponius ex Plautio VII: *Si solverit satisve fecerit, liber esto. Non potest is serus, nisi triennio praeterito liber esse, nisi praesentem eam pecuniam solvat aut satisfaciat*. Idem ad Q. Mucium 31. D. de Cont. Emt. XIX: *Quod vendidi, non aliter fit accipientis, quam si aut pretium nobis solutum sit, aut satis eo nomine factum*. Sed interdum **solvere** latius patet; et **solutionis** appellatione omnis liberatio modo facta, et qualiscumque **satisfactio**, qua creditor contentus fuerit, continetur, ut auctor est Ulpianus D. de verb. Sign. CLXXVI. Et **satisfacere** est verbis excusare; et **satisfactio**, excusatio. Cicero Philippic. II. 20: *Acceperam iam ante Caesaris litteras, ut mihi satisfieri paterer a te*. Id. Fam. VII. 13: *Hic tu me etiam insimulas, nec satisfactionem meam accipis*.

Satisfactionis sollemnis hae plerumque partes et formulae erant: 1° confitebantur factam iniuriam, 2° iurabant, se mala mente fuisset, 3° nolle se, haec dicta aut facta esse, et indignum alterum esse hae iniuria, 4° precabantur, ut iniuria quam fecissent alteri, in suum suorumque caput recideret. **Palinodia** vero sine iureiurando fit, et nuda retractatio eorum est, quae perperam vel male dicta sunt. Vid. I. C. Werusdorffii bona mens a romanis consecrata. § 14. 15.

Saturitas in cibo tantum dicitur, in ceteris vero **satietas**. Sosipater. R.

Saucius et **Vulneratus** non idem proprie. Quum **saucium** dicimus, **vulneratum** quidem intelligimus, sed indefinite, ac sine designatione vulnerum, quot, quae, qualia, aut qua in parte acceperit. Quum **vulneratum** loquimur, significamus percussum certa parte sui, aut quoties, aut quo vulnere. Itaque proprie efferri *saucios ex acie*, non *vulneratos* historici dicere solent; qui, melius, quam ceteri latine loquuntur. Vavasar. in Antib. p. 584. s.

Saxum est lapis durior asperiorque, qui montibus exciditur; **Silex** est lapis minor et durus, ex quo ignis excuti potest. Cato in Q. Thermum: *Ego iam a principio in parsimonia, atque in duritia, atque industria omnem adolescentiam meam abstinui, agro colendo, saxis sabinis silicibus repastinandis atque conserundis*. Lucretius II. 447: *In quo iam genere imprimis adamantia saxa Prima acie constant, ictus contemnere sueta: Et validi silices et duri roborata*

---

³⁶⁵Quod proprie idem est, ac cibus impleo. Ad animum retulit Cicero, quando dixit pro Milone XVIII: *Sanguine et vulneribus suis crudelissimi inimici mentem oculosque satiavit*.

ferri. Virg. Aen. VIII. 238: *Stabat acuta silex praecisis undique saxis*. **Saxum** naturale, ingens, et pars rupis; **lapis** qui e saxo caesus est; **calculus** in vescica et renibus, quo qui laborat, exquisitos cruciatus patitur.

Scamna sunt, in quae per gradus adscenditur; **scabella**, in quae una scansione adscendimus. Varro VII. 35: *Quia simplici scansione scandebant in lectum non altum, scabellum; in altiore, scamnum; duplicata scansio gradus dicitur*.

Sceleratus est, qui scelera versat animo, et opere perficit; **scelerosus**, qui multorum scelerum auctor damnatusve est; **scelestus**, qui facinus aliquod patravit. Ter. Eun. IV. 3. 1: *Ubi ego illum scelerosum, misera, atque impium inveniam?* Varro de LL. V: *Ante privati huiusce T. Quintii Troi, scelerosi hominis, ostium canat*. **Sceleratus** est contaminatus; **scelerosus** plenus scelere; **scelestus** excogitat exitium. R.

Scelus omne est **flagitium**, non vero contra: et minor in aliquo **flagitio** culpa, quam in **scelere**. Manut. **Scelus** τῶ oportet; **Nefas** τῶ licet respondet. Cic. Parad. III. 2: *Quicquid non oportet; scelus esse, quicquid non licet, nefas putare debemus*. R.

Sciens, qui alicuius iudicio rem cognoscit; **prudens**, qui intelligentia sua aliquid sentit. Ergo **prudens**, per se, **sciens** per alios. **Sciens**, qui scit; **scitus**, qui scitur, vel festivus. Corn. Front. **Scius** secum, **consciens** cum alio sciens est: licet **consciens** indifferenter legerimus. R.

Scientia rei certa est, **opinio** incerta. Itaque **scire** et **opinari** differunt, quod Cicero indicat pro Archia IV: *Adest vir summa auctoritate et religione et fide M. Lucullus, qui se non opinari, sed scire; non audivisse, sed vidisse; non interfuisse, sed egisse dicit*. Goclen. H. V. *Professio*.

Scimus, quod certum est; **noscimus**, quae adhuc incerta desideramus. Donat. Terent. Andr. I. 1. 25: *Nam antea qui scire posses, aut ingenium noscere?* **Rescimus** occulta. Donat. **Scimus**, quae ad nos deferuntur. **Scire** minus est, **in memoria habere** plus est. Nam quae **scimus**, possumus oblivisci; quae vero memoriae commendamus, numquam amittimus. Don. R.

Scintilla est silicis caesi; caret igne **favilla**. *Illam excutitur ex silice, haec quasi scintilla exstincta*.

Sciscere et **iubere** sunt suffragio aliquid probare aut improbare. Sed **sciscit** plebs (unde appellata plebiscita); populus vero **iubet**. Quamvis etiam plebs **iubere** dicatur; inde **scita** et **iussa** appellata sunt. Goclen. H.

Scitum dicunt, quod placet; **inscitum**, quod displicet. Donat. R.

Scolia ab **Epithalamiis** diversa fuisse, negare videtur Souchay (Mémoire sur l'origine et le caractère de l'épithalame dans les Mémoires de littérature. Tom. XIII. p. 475). Sed non parum differre illa carmina, ex Aristoxeno et Phyllide, musico, patet, qui **scolia** nuptialia non carminat fuisse docent, in sponsi sponsaeque honorem composita, sed amatorias potissimum cantilenas.

Somma est contumelia leuior, quae urbanitate tegitur. **Conviciu**m est contumelia aperta, gravior et petulantior.

Scorpio bellica res est³⁶⁶; **Scorpius** animal. Clarus.

Scribimus seria, quod nobis usui sit; **pingunt** calligraphiae studiosi, eiusque magistri ac tirones, qui discunt litterarum notas eleganter formare.

Scribit, qui verba adhibet tantum; **facit**, qui etiam argumentum componit. Donat. R.

Scrutatur in te ille, qui intercipit quaedam secreta; **Quaerere** duo significat, vel quod abest, vel quod ad patrimonium pertinet. Corn. Front.

Scrutor profundum; **Sciscitor** sciendi; **Percunctor** arguendi causa. H.

Sculptor latius patet quam **factor**. **Factor** tantum circa statuas et rerum simulacra, **sculptor** etiam circa id, quod in aere inciditur in marmore et in gemma.

Scutum oblongum est, **clypeus** rotundior; *hic* militum pedestrium, *illud* equitum; quae tamen differentia non videtur esse perpetua. V. *Clypeus*.

Se simplex ponitur, cum aliquis se in alium quid fecisse fatetur; **sese** geminatum, cum in seipsum; uti Caesar de Analogia praecepit, auctore Servio. H.

Sebum et **Unguentum** habet hanc diversitatem. **Sebum**, fit ex adipe ruminantium. Non. R.

Secessio idem est, quod **seditio** esse potest; sed non **seditio**, **secessio**. **Seditio** enim est, cum plebei et patricii in urbe aliqua ita dissentiunt, ut pars eorum mixta in utrisque partibus plebei et patricii mixti. In **secessione** autem altera pars dividitur, et *secedit* ab altera; atque in una parte tantum plebei sunt, in altera patricii. Vocatur etiam **secessio** motus civium, aliquid probabili causa petentium, nec inferentium bellum. Gocl. H.

Secretarium fuit locus iudicii separatus³⁶⁷, in quo causae capitis tractari solebant³⁶⁸; civiles enim sub dio, et apertis foribus agebantur, turba adstante, uti ex Plinio apparet³⁶⁹. In criminalibus autem, cum testes separatim examinandi, et rei quaestionibus dandi, resque ob gravitatem suam interioribus animis esset ponderanda, in hunc locum, ut a multitudine

---

³⁶⁶Seu machinulae militaris, quae parvis spiculis infert mortem.

³⁶⁷Nardinus in Rom. vet. I. V. c. 8. p. 1179. 1182.

³⁶⁸An et civiles graviores? dubium sane est. Cassiodorus Var. Ep. VI. 8, ubi secretarii mentionem iniicit, agit de criminalibus. Non ibi advocatus aderat, non se partes solemnium actione pulsabant; erat secretarium impolluta seditione confusum, et adpellabatur abusive iudicium, ubi non adlegabantur a partibus dicta prudentium. Addatur l. pr. § ult. C. ubi senat. vel clariss., qua locus iste, ubi causae capitis tractantur, secretarium nominatur. Sane eiusdem aditum ac consessum non omnibus patuisse ex leg. III. C. de Offic. Div. iudicum et C. de prox. sacr. scrin. II: colligo, siquidem ibi statutum, ne iis, quibus consistorium imp. ingrediendi facultas praebetur, eius ingressus, aut sedenti cum iudice societas denegetur.

³⁶⁹Ep. II. 14: *Si quando transibis per basilicam, facilis divinatio est.*

hominum separati essent iudices, conventum fuit³⁷⁰; cui inde et nomen secretarii impositum. Praeterea clausum erat cancellis, ad quos notarii et scribae adstabant³⁷¹. Intra hos vela adfixa erant, quae, si iudices huc consultum venirent, obducebantur³⁷²; sententia denique intra haec concepta, vel extra illa³⁷³, e tabula recitabatur. Hinc levato velo, de rebus, quarum cognitio neminem fugere debebat, uti de rebus naufragio perditis, cognoscere iubent Honorius et Theodosius imp. C. de naufr. V. Ab hoc **secretarium** quidem **senatus** differebat; in illo tamen conveniunt, quod et in hoc instar secretarii iudicum disceptatae fuerint capitae causae, siquidem saepius evenire solebat, ut eae vel mandato principis speciali senatui committerentur³⁷⁴, vel a tribunalibus ad eum devolverentur³⁷⁵. De hoc exstat lapis, apud Gruterum p. 170. n. 5: *Salvis . Dominis . Nostris . Honorio . Et . Theodosio . Victoriosissimis . Principibus . Secretarium . Amplissimi . Senatus . Quod . Vir . Inlustris . Flavianus . Instituebat . Et . Fatalis . Ignis . Absumpsit . Flavius . Annius . Eucharius . Epifanius . V . C . Praef . Vice . Sacra . Iud . Reparavit . Et . Ad . Pristinam . Faciem . Reduxit .*

Secretum (ita I. M. Gesnerus in biogr. acad. Gotting. V. H. p. 171) non semper occultum quiddam significat; sed potest in clara luce positum, et tamen secretum esse, si gradibus elevatum, si conclusum cancellis, si satellitum stationibus, aut quocumque modo munitum sit, ne accessus temere et sine discrimine omnibus pateat. Hinc *secretum iudiciale* eadem fere vim habet, ac si *tribunal* diceres.

Securus et **Tutus**. **Securus** est, qui non timet, etsi imminet periculum. **Tutus** vero est extra periculum, quamvis etiam timeat. *Se* veteres pro *sine* dicebant, quod constat ex legg. XII. tabb. **Securus** igitur est *sine cura*, vel ex levitate animi, vel quod causas habet non metuendi. Senec. Ep. XCVII: *Tuta scelera esse possunt, secura non possunt.*

Secus, **Secius** et **Sequius** nonnulli ita distinguunt, ut **secus** significet aliter, vel male; **secius** minus; **sequius** deterius aut peius. Svet. Tiber. II: *Multa etiam secus admissa in rempublicam exstant.* Tacit. Ann. II. 50: *Interrogatus a consule, quid de his censeret quae de matre eius locuta secus argueretur, reticuit.* Virg. Aen. V. 862: *Currit iter tutum non secius aequore classis.* Varro in Tanaquil.: *Non medo absens quidquam de te sequius cogitabit, sed etiam ruminabitur humanitatem.* Mihi videntur, illa duo **secius** et **sequius** omnino eadem esse, nec magis differre, quam *arcus* et *arqus*, *oculus* et *oquulus*.

³⁷⁰Hinc quoque locus examini testium destinatus in l. XIV. C. de test. secretarium vocatur.

³⁷¹Unde *cancellariorum* nomen. Polletus For. Rom. V. 12. 505.

³⁷²V. Chimentellius de honore bisellii c. 17. ex quo excerpit Pitiscus Ant. Rom. Lex. t. II. p. 937.

³⁷³Ex actis S. Eupilli Nardinus Rom. vet. V. 8. 1182. Cum esset extra velum secretarii Eupilius Calvisianus consularis, intra velum ingrediens sententiam dictavit, et foras egressus adferens tabulam legit: Euplium Christianum edicta principum contemnentem, et Deos blasphemantem, gladio animadverti iubeo. Id. ex actis S. Claudii, et socior. ib. Lysias introgressus obduxit velum: postea exiens ex tabula recitavit sententiam. Io. Columbus in not. ac Lactantii locum.

³⁷⁴G. de Naufr. V.

³⁷⁵Exempla vid. apud Svet. Tib. LIX: *Sub idem tempus, acta res in senatu.* Id. Domit. XI: *Quosdam maiestatis eos, in curiam induxerat; et ... facile perfecerat, ut more maiorum puniendi condemnaretur.*

Segnitia est tarditas; **socordia** est stupor et remissio. *Illa* corporis, *haec* animi; *illa* in agendis iis, quae provisa consultaque sunt, remissior est, *haec* nihil excogitare et invenire potest, quod ad rem sit. *Illa* ad agendum, *haec* ad considerandum. Plaut. Asin. II. 1. 6: *Quin tu abs te socordiam omnem reiice, et segnitiam amove.* Ter. And. I. 3. 1: *Enimvero, Dave, nihil loci est segnitiae atque socordiae.* Ubi Donatus: *Segnitiae ad agendum, Socordiae ad considerandum.* Liv. XL. 27: *Hostes segnius socordiusque oppugnabant.*

Segregari dicitur quis a meretrice, **seiungi** ab uxores, Donat. R.

Sella et **Lectica** multis partibus diversae erant. In **sellis** magistratus, ius dicentes, per urbem portabantur. In **sella** semper unus ferebatur, in **lectica** etiam plures. In **sella** sedebant, uti indicat ipsum vocabulum, in **lectica** vero cubabant, uti ex Lipsio notat Schefferus de re vehiculari. Intelligendum id de more ordinario; extraordinariis enim occasionibus etiam in lecticis sedebant, teste Mercuriali de arte gymnast. III. 2. **Sella** erat altior, **lectica** longior, idque omnino erat necessarium, quia in **sella** aliquis posse debebat sedere, in **lectica** vero iacere et cubare; quo respexisse videtur Iuvenalis Sat. III. 135: *Cum tibi vestiti facies scorti placet, haeres Et dubitas alta Chionem deducere sella.* **Lecticas sellis** digniores fuisse docet Lipsius Elect. c. XIX, idque probare ex Svetonio Domit. II: *Habitabat cum patre una, sellamque eius ac fratris, quoties prodirent, lectica sequebatur.* Casaubonus ad h. I. ita commentatur: *Sella igitur lectica dignior? ita videtur colligi ex hoc loco posse. Sed si de curuli intelligas, non de vulgari sella, plane ruit ὁ συλλογισμός;* v. Schefferus de re vehic. et Alstorpius de lecticis p. 251. Ita enim **cathedra** et **sella**. Lipsius, cui adstipulatur Schefferus de re vehic. II. c. 4. p. 64. **sellas** communes fuisse coniicit sexui utrique, **cathedras** pertinuisse tantum ad mulieres. Viri tamen molliores uti **sellis** muliebribus non abnuerunt. Svet. Oth. VI: *Tunc abditus prope muliebri sella in castra contendit.* Quae his **sella** muliebris, ea apud Iuvenalem Sat. I. 64. **cathedra**. **Cathedra** alias ubique, nisi ubi sit respectus ad mollitiem muliebrem, de solis usurpatur feminis. Phaedrus III. 8: *Hi speculum, in cathedra matris ut positum fuit. Pueriliter ludentes forte inspexerant.* Martialis Ep. XII. 38 ad Candidum: *Hunc qui femineis noctesque diesque cathedris Incedit.* Ab his **cathedris** feminarum fertoriis distant earum **cathedrae** domesticae, de quibus Scheffer. I. c. Gesn. thes. v. *cathedra*.

Sella et **Sedes** plurimum differunt. **Sella** integra est et tota fabrica, **sedes** vero una illa tabula, cui insident, quamque occupant, qui **sella** utuntur. **Sedile** quoque adpellarunt, ut adeo rectissime dicat Chimentellius de honore bisell. c. XXIV. **Sedile** proprie ea pars, quam sede premimus. Sicut **sedile** pars **sellae**, ita et **sedes**; eadem enim est ratio utriusque vocabuli, nisi **sedile** de viliori genere **sellae** cum quibusdam capere velis, ut adeo, qui in **sella** poscit sedem cum alio, non **sellam** aliam in ea poscat, verum locum, in quo possit sedere. Et hinc explicandus Tacitus Ann. XI. 33: *Ac ne, dum in urbem vehitur, ad poenitentiam a L. Vitellio et P. Largo Caecina, mutaretur, in eodem gestamine sedem poscit sumitque.* Errat igitur hic Lipsius in notis, quando ait: *Apparet tamen in eodem gestamine plures sellas fuisse, non enim plures erant sellae in eodem gestamine, sed sedes;* vid. Alstorpius de lecticis vet. p. 197. seq.

Sementis est ipsa satio: **seges** nondum demessa; **fruges** fructus terrae et arborum. Valla IV. 24.

Semita. V. *Via*.

Seminarium est, ubi seminantur arbores; **arbustum** locus, quo transferuntur iam grandiusculae.

Sempiternum ad Deos pertinet; **perpetuum** proprie ad homines. Ceterum **perpetuum** est, quod intermissione, **sempiternum** autem atque **aeternum**, quod fine caret. Goclen. Donat.

Senatores erant actu tales, ad **ordinem senatorium** pertinebant etiam filii senatorum et familia. R.

Senatus consultum est quodcumque senatus de pluribus singulisve rebus aut hominibus censuit. Sed **senatus decretum** quod de singulis dumtaxat, non pluribus, rebus aut hominibus senatus constituit, ut cum alicui provincia, honos, supplicatio decernitur. (Si vero senatus decreto aliqua deesset conditio, quominus **senatus consultum** legitimum esset, vocabatur **senatus auctoritas**. Cael. ad Cic. Fam. VIII. 8: *Si quis huic [senatus consulto](#) intercesserit, [senatui placere](#), [auctoritatem perscribi](#)*. Th. Vall.)

Senes adpellantur, qui usque ad senilem aetatem pervenerunt; **Veteres**, qui superioribus temporibus vixerunt. Sunt aetate **senes**, **veteres** vixere priores. Ita **senes** sunt, **veteres** fuerunt. Aliquando tamen **veteres** dicuntur **senes**, ut **vetulum** pro **sene** dici; notissimum est. Ter. Eun. IV. 4. 21: *Hic est [vetus](#), [vietus](#), [veternosus](#) [senex](#)*. Lucil. Satyr. XIV: *Nam [vetus ille Cato dignum quemcumque lacessit](#)*. Varro ap. Non. II. 657: *Quod non solum innubae fiunt communes, sed etiam [veteres puellascunt](#), et multi pueri puellascunt*. Antiqua inscriptio: *Aruncitani [Veteres Et Iuvenes Opt. Civ. Alia: Arbocrisenses Iuvenes Et \[Veteres Statuam In Foro Posuere\]\(#\)](#)*.

Sensus sunt, qui sentiunt, ut, gustus, tactus; **sensa** sunt quae sentiuntur, velut obiecta sensus, et concepta mentis. Cic. Orat. I. 8: *Et quod exprimere dicendo [sensa](#) possumus*. Interdum tamen **sensus** accipitur pro sententia, ratione, et voluntate. Lucr. II. 886: *Quod movet, et varios [sensus](#) expromere cogit*. Liv. I: *Ut elicere omnia arcana, specularique abditos eius [sensus](#) posset*.

Sequestres sunt, apud quos pecunia deponitur. **Interpretes** sunt, apud quos inducitur pactio. Pedian. R.

Sequimur pedibus; **imitamur** moribus; **adsequimur** studio. Alias: **Sequimur** vestigia; **imitamur** mores. R.

Sepulcra aut privis fiebant hominibus aut coniugibus, aut omni familiae posterisque. Privorum coniugumque adpellabantur **requietoria**, aut **loci**. Augustin. CD. I. 1: *Testantur hoc martyrum [loca](#), et basilicae apostolorum*. Idemque videre est in iure et inscriptionibus sic: *P. Scanthius . Philetus . Fecit . Sibi . Et . Sanctiae . Nice . Lib. [Requietorium](#)*. In alia apud Gruterum pag. 1080: *Sibi . Et . Coniugi . Carissimae . [Requietorium](#) . Fecit*. Addere iuvat

tertiam: *Requitorium . Amici . Bene . Facere . Semper . Studiosus*. vid. Kirchmann. de funer. pag. 399. Vocabantur haec sepulcra etiam **ossuaria** et **cineraria**. Iam omni familiae, posterisque facta esse sepulcra, docent praeter alia antiquae inscriptiones: *Fecit . Sibi . Posterisque*. Haec intelligit Ovid. Met. XIII. 523: *At, puto, funeribus dotabere, regia virgo; Condeturque tuum monumentis corpus avitis*. Ea autem dicebantur *loci communes*. Cic. Verr. VI: *Dico, nihil istum eiusmodi rerum in provincia reliquisse, nihil in aedibus cuiusquam, ne in oppidis quidem, nihil in locis communibus, ne in fanis quidem*. Iustinian. Instit. II. t. 1: *in communem autem locum purum invito socio inferre non licet*. Etiam *familiaria sepulcra*, it. *haereditaria*, I. ff. XI. 1. Latinis interdum *locum de sepulcro* dici, docet etiam Salmasius ad inscriptionem Herodis p. 50. 67. 209. Alio sensu Horatius Sat. I. 8. 10. commune accepit sepulcrum: *Hoc miserae plebi stabat commune sepulcrum*. Ad quem locum ita Turnebus: *Cum olim qui locupletes erant, in suis fundis aliquid loci sepulturae seponerent, et ibi haberent privata sepulcra sibi familiaeque suae aut haeredibus, plebs, quae agris fundisque carebat in loco communi, sepulturae destinato, humabatur, sepulcrumque commune vocabatur, ubi sepeliebatur*. Hinc etiam apud Catull. LXVI. 89: *Troia, ubi tot heroes ex Asia et Europa occubuerant, et compositi fuerant, commune vocatur sepulcrum Europae Asiaeque*.

Sermo omnium gentium est, **loquela** cuiusque gentis dialectus propria. **Sermonem** cum amicis producere interdum solemus in multam noctem, sed **lingua** est vel latina, vel graeca etc. Sunt tamen loci veterum scriptorum, in quibus **sermo** usurpatur pro **lingua**, v. g. *sermo patrius*.

Sermo et **Contentio** diversum habent significatum. Cic. off. I. 37: *Contentionis praecepta rhetorum sunt, nulla sermonis*. **Contentio** est oratio acris et vehemens ad confirmandum et confutandum accommodata; **sermo** oratio remissa, et finitima quotidianae locutioni. **Sermonis** usus omnibus est communis, **contentio** oratorum propria. Cic. Off. II. 14: **Sermo** ad usum quotidianum pertinet, **contentio** ad curiam et forum. *Ille* ad gratiam, *haec* ad gloriam conciliandam plurimum facit.

Sertum et **Serta**, cum nihil adiciamus, promiscuo usurpantur, ut Virg. Aen. I. 417: *Sertisque recentibus halant*. Id. Ecl. VI. 16: *Serta procul tantum capiti delapsa iacebant*. Si autem **sertos** dixero, addo flores; si **sertas**, addo coronas. Notandum autem, **sertum** gen. neutr. *coronam* quoque, sive *corollam* significare, h. e. circularem textum eorum florum, qui capiti redimiendo apti sunt ac destinati, ut Lucanus X. 164: *Accipiant sertas nardo florente coronas*.

Servire et **Servum esse** separat Quintilianus Inst. Orat. VII. 3, ita ut **servire** latius pateat. Nam **serviunt** etiam famulus, addictus et nexus, licet liberi; **servus** est is solum, qui servilis conditionis est.

Servitus est sub domino; **servitium** patientia servi facit. **Servitus**³⁷⁶ est necessitas; **servitium** est multitudo servorum. H.

---

³⁷⁶**Servitium** multitudo est servorum. **Servitus** conditio serviendi: Sed veteres promiscue **servitium** et **servitum** posuerunt. Virg. Aen. III. 327: *Servitio enixae tulimus*. Fl. Sosipp. R.

Servo, Asservo, Reservo, idem est, atque in tempus futurum aliquid repono; **conservo** est praesentem statum continuo; sed **retineo** est non dimitto. H.

Serum ad negotium pertinet; **sero** ad tempus; sic *sera diei pars* serum est; sed *sero maturescens fructus* est serotinus. Corn. Pront. Corn. Front.

Sestertius dicitur quarta pars denarii. Itaque cum denarius decussi, id est, decem assibus aestimabatur, tum **sestertius** duabus assibus et semisse permutabatur. At cum sexdecim assibus denarius aestimatus est, tum **sestertius** quatuor asses valuit, auctore Plin. HN.

XXXIII. 13. **Sestertium** valet mille **sestertiis** nummis, suntque idem mille nummi et **sestertium**, ut quod Varro de RR. III. scribit. *Emtum octo sestertiis*; hoc *octo millibus nummum* dixit Macrobius in Saturnalibus. Et quod Tacitus in Annal. XI. 7: *Capiendis pecuniis posuit modum, usque ad dena sestertia*, hoc Plinius Epistol. V: *Peractis tamen negotiis permittebantur pecuniam dumtaxat decem millium dare*.

Severitas auctoritatis est; **accuratio** sollicitudinis; **diligentia** laboris. H.

Sic ad exemplum; **ita** ad rationem communiter refertur. H.

Sidus³⁷⁷ est signum fixum, in quo plures stellae insidunt, ut Aries, Taurus, Perseus, Andromeda, et si quod aliud nota forma aliqua in caelum receptum est. **Stella** est erratica et sola fertur, non admistis aliis stellis, ut Lucifer, Vergiliae, Vesperago Vesperugo et reliquae omnes toto caelo sparsae. Cic. de Republica VI. 8: *Hisque animus datus est ex illis sempiternis ignibus, quae sidera et stellas vocatis*. Lucr. II. 209: *Non cadere in terram stellas, et sidera cernis?* Quamquam interdum **sidus** pro sole et luna, aliquando (sed fere numero multitudinis) pro **stella** usurpant Cicero, Quintilianus et poetae; ut quod dixit Lucretius: *Sideribus fixum caelum*, hoc Virgilius Aen. IV. 481: *Stellis ardentibus aptum*. Sed **stella** pro **sidere**, sive **signo**, apud nullos scriptores reperitur. Itaque vera et perpetua est illa differentia, quam posuimus; etsi Valla aliter sentit.

Sidus non sine astris; **Astra** non sine sidere. H.

Siglae et **Notae** differunt. Ernestius in Clav. Cic.: **Notas**, inquit, de quibus Cic. Orat. III. 44. loquitur, alii interpretantur **siglas**, quum pro singulis verbis litterae singulae ponuntur, alii formulas actionum, alii obscura verba, alii signa, quibus verbum unum, aut plura exprimebantur, cuiusmodi sunt adiecta corpori Inscript. Gruteri. Hanc sententiam probarem et ipse, si res et locus Ciceronis paterentur. Primo nulla est necessitas dicendi, **notas** fuisse signa eiusmodi. Nam *per notas scribere*, ut e Svet. Aug. LXXXVIII; Caes. LV. constat, etiam dicitur, quum integra quidem verba litteris scribuntur, sed ita, ut litterae non suam ordinariam vim habeant, sed v. g. *d* pro *a*, *e* pro *b* ponatur. Ergo omnis ratio scribendi occultior est per **notas**. Cuiacius obs. XII. c. 40. distinguit quidem **notas** a **siglis**, et est certum, non omnes **notas** esse **siglas**; neque tamen propterea **siglae** non sunt **notae**. Itaque et ipse locum Ciceronis de siglis interpretatur. Illas autem **siglas** vix putem tam vetustas, ut

---

³⁷⁷ **Signa** dicuntur eadem et sidera. Signa, quod aliquid significant ut: libra, aequinoctium. Sidera quae insidiantur, atque ita significant aliquid in terris perurendo. Varro. R.

de his aut similibus Cicero intelligi possit. Ergo **siglae** sunt species **notarum**, et litterae singulares sine coagmentis syllabarum, ut, quum scribimus *S.* vel *S. P. D.* Conf. Gesn. in thes.

Significo aliquid minus, aliquando plus **declaro**; Cic. Fam. V. 13: *Hoc saepius dicendum, tibi quae non significandum solum, sed etiam declarandum arbitror.* Vavass. p. 592.

Signum et **Statua** ita differunt, ut genus et species. Nam **signum** est exemplum et Dei et hominis et bruti; **statua**³⁷⁸ est Dei tantum et hominis. Ita **statua** omnis **signum** est, non contra. Et **statua** ponitur in foro, aut in alio publico et conspicuo loco; **signum** in templis, vel aedibus privatis. Cato in orat.: *Uti praeda in publicum referatur, miror audere atque religionem non tenere.* **Statuas** Deorum exempla earum facierum, **signa** domi pro supellectile statuere. Praeterea **signum** interdum dimidiam habet eminentiam, et haeret in ipsa materia, in qua vel incisum est, ut in gemma³⁷⁹; vel incrustatum aut affixum, ut in vase caelato; vel intextum, ut in veste³⁸⁰. Virg. Aen. I. 648: *Pallam signis auroque rigentem*; **statua** vero integra undique et solida prominet, nec materiae, unde facia est, inhaeret. Ab utroque differt **tabella** quae penicillo exprimitur.

Signa et **Vexilla** saepe iungunt historici, inter quae hoc interest, quod **signa** erant oblongae hastae, in quarum summitate breve transversim affixum erat lignum ad formam crucis cum titulo cohortis. **Vexilla** erant parva vela. *Illa* habebant Caesarum ex auro argentove imagines innexas a summo ad medium; *haec* quoque eorum nomina praeferebant. Svet. Ner. XIII: *Inter signa militaria, atque vexilla.* Id. Vespas. VI: *Nomenque eius vexillis omnibus sine mora inscripserunt.* Tac. Hist. I. 36: *Medium inter signa Othonem vexillis circumdarent.* Id. II. 18: *Correptis signis vexillisque ruere.* Hinc manarunt elegantes et usitatae locutiones, *signa movere, signa inferre, concurrere infestis signis, sub signis ducere, habere*; item *vexillum flagitare*, pro velle exauctorari, *ad vexillum ducere, sub vexillo retineri*, id est, exauctoratum esse; quae legenti libros historicorum occurrunt.

Silet, cuius loquentis sermo comprimitur, ab ipsa significatione litterae S. **Tacet**, qui ne loqui quidem coepit. Front. **Silere** proprie est eorum, qui revera loqui possunt. **Tacere** autem est tum loquentium, tum non loquentium. **Silet**, qui nondum coepit loqui, **tacet**, qui desinit. **Silere** proprie est eorum, qui iam loqui coeperunt. Alias **silere** idem est, ac nihil soni edere. Illud enim **silet**, quod nihil sonat; **silescit** autem quod sonare desinit ut fiat *silentium*. **Tacere** est et loquentium et non loquentium. Plaut. Poen. Prolog. 3: *Sileteque et tacete, atque animum advertite.* Cic. Syll. XXIX: *Cum ceteri de nobis silent, non etiam nosmet ipsi tacemus.* Confunduntur tamen interdum, ut quam Catullus *tacentem noctem*, eamdem Virg. (Aen. IV. 527. et Aen. VII. 90. 102.) *silentem* dixit. Et idem rursus Aen. II. 250, ubi pro noctis voce vox lunae in pluribus editionibus nequaquam inique est substituta: *Tacitae per amica silentia noctis.*

³⁷⁸Vid. Emundi Figrelis liber singularis de Statuis illustrium Romanorum. Cap. 23. p. 199, seq.

³⁷⁹Haec quidem **signa** graeco nomine *anaglypta* appellari consueverunt. Th. Vall.

³⁸⁰Intellige *textiles picturas*, quas memorat Lucret. II. 35. Th. Vall.

Silices erant lapides quadrati, quibus apte iunctis viae romanae sternebantur, **glareae** lapiduli erant, quibus terrae fossae implebantur. Tibull. I. 7. 59: *Namque opibus congesta tuis hic glareae dura Sternitur, hic apta iungitur arte silex.* R.

Silva V. *Lucus.*

Simul³⁸¹ notat coniunctionem temporis; **Una** coniunctionem loci et facti. Unde dicuntur *simul fuisse*, qui eodem tempore fuerunt; *una*, qui in eodem loco. Cic. Att. VII. 10: *Si in Italia Pompeius consistit, erimus una.*

Simulacra deorum sunt, **umbrae** inferorum; **animae**, quae caelum petunt. Servius ad Aen. IV. 353: *Et nunc magna mei sub terras ibit imago:* Bene, inquit, imaginem dixit. Valde enim quaeritur apud philosophos, quid illud sit, quod inferos petat? nam tribus constamus, **anima**, quae superna est, et originem suam petit, corpore, quod in terra deficit, quam Lucretius sic definit: *Spoliatus lumine aër.* Ergo **umbra**, si ex corpore creatur, sine dubio perit cum eo, nec est quidquam reliquum de homine, quod inferos petat. Sed deprehenditur, esse quoddam **simulacrum**, quod ad corporis nostri effigiem fictum inferos petit; et est species corporea, quae non potest tangi; sicut ventus. Ceterum poetae confuse vel **simulacrum**, vel **umbras** dicunt. Vetus quoque doctrina fuit, circumvolare **umbrae**, donec consumpta sint corpora. Vid. Fabri lex. t. II. p. 698. et Materni de Cilano pr. de anniv. Rom. februatione. Alton. 749.

Simulare³⁸² est referre et effingere id, quod est; **dissimulare** est artificiose et astute aliquid celare ne intelligatur, seu ea, quae sunt, non aperte prodere; **insimulare** autem est per simulationem criminari. Itaque **dissimulamus**, quae sunt; **simulamur**, quae non sunt. Cic. off. I.: *Quaedam simulabit, aut dissimulabit vir bonus.* Sallust. Catil. V: *Cuiuslibet rei simulator et dissimulator.* Arnob. II: *Simulare in hominibus dicerent, dissimulare, mentiri.*

Sine particula negationis, **praeter** exclusionis est.

Singulare in suo genere est unicum, **eximium** est praestantius inter multa genera. Goclen. H.

Sinus est genus vasis; quod cum significatur, *si* producit; cum gremium significamus; *si* corripitur. Servius.

Sinus est vas fictile ventrosum, **sinus** est laxitas vestimenti supra cingulum, cui indimus aliquid. H.

Sobrini ex duabus sororibus; **consobrini** ex fratre et sorore; cum ex fratribus **patruales** dicuntur. Donat. H.

---

³⁸¹**Simul** locum demonstrat, **una** congregationem. Cornel. Front. R.

³⁸²**Simulare** est fingere scire quae nescias; **dissimulare** fingere nescire quae scias. Non.

Dissimulamus nota, **simulamur** ignota. **Dissimulamus**, quod sumus, **simulamur**, quod non sumus. Serv. R.

Socius differt a **participio**. **Particeps** est, qui certam habet partem, non divide agit, ut **socius**. Pedian. R.

Societas in utramque sumitur partem; **coniuratio** in malam. Goclen. H.

Socii dicebantur Italiae populi, cum Romanis societate coniuncti. **Foederati**, populi etiam extra Italiam, qui cum Romanis amicitiam aliquo foedere contraxerant, sed suis legibus et magistratibus vivebant. Th. Vall.

Socordia V. *Desidia*.

Solatum et **Solamen** in rebus ipsis est, **consolatio** fit verbis, Valla IV. 77. Nec tamen hoc discriminis perpetuum est.

Solea V. *Calceus*.

Sollicitudo est, quae inhaeret mentibus, **sollicitatio**, quae ab alio fit. **Sollicitudo** rerum incertarum magis est. Donat. R.

Solus est relictus; **unus** ex multis; **unicus** impia aliorum; **solitarius** semper sine aliis. H.

Solvere alicui est satisfacere; **solvere aliquem** est liberare. H.

Somnus est sensuum quies et quidem naturalis et placida; **sopor** est profundus, et plerumque noxius, ut temulentorum, fessorum et aegrotorum. M. Coelius ap. Quintil. IV. 2: *Namque ipsum offendunt temulento sopore profligatum*. Id. Ibid.: *Semisomno sopore inter manum centurionum concubinarumque iactabatur*. Plin. H. N. XXI. 71: *Iunci semine somnum allici: sed modum servandum ne sopor fiat*.

Sordidus est, qui sordibus vel illuvie squallet, ut dissolutus, aut avarus; **sordidatus** est, qui sordida veste et obsoleta amictus est, ut reus. *Ille* natura, vel instituto; *hic* necessitate fit urgente. Unde **sordidum** natura; **sordidatum** autem sordidum factum dicitur. Ter. Heaut. II. 3. 56: *Scin' hanc, quam dicit sordidatam et sordidam?* Westerhovius ad eum locum haec habet: *Est vero sordidus natura et moribus talis; sordidatus, qui habet vestes sordidas ex occasione quadam*. Ita **sordidati** erant rei, lugentes et in periculo constituti. Cic. Pis. XLI: *Nec minus laetabor, cum te semper sordidum, quam si paulisper sordidatum viderem*. Svet. Vitell. XV: *Primo diluculo sordidatus descendit ad rostra*. Haec tamen distinctio non semper obtinet. Plaut. Asin. II. 4. 90: *Quamquam ego sum sordidatus, frugi tamen sum*. Hinc sordes pro ipso reatu. Svet. Aug. XXXII: *Diuurnorum reorum, ex quorum sordibus nihil aliud, quam voluptas inimicis quaeretur, nomina abolevit*. Gesnerus tamen hunc ipsum Plauti locum in thes. ita interpretatur, ut **sordidatus** sit sordide indutus.

Sortem in nascendo, **industriam** in faciendo esse, veteres dicebant. Ter. Heaut. III. 1. 11: *Profecto ingenio egregie ad miseriam natus sum*. Cic. Verr. III: *Homo factus ad istius libidines*. Pedian. R.

Sortiri, id est, sorte decidere, et **comparare**, id est, collatis inter se sententiis, et voluntatibus mutuo cognitis, constituere, decernere, inter se differunt. Liv. XXIV. 10: *Decretumque omnium primum, ut consules sortirentur, compararentve inter se, uter censoribus creandis comitia haberet priusquam ad exercitum proficisceretur*. Eodem modo discerni videas **sortem** et **comparationem**. Liv. VI. 30: *Manliis Volsci provincia sine sorte, sine comparatione, extra ordinem data*. V. Brissonius de formul. II. § 166. et Gesneri thes. v. *comparo*.

Species divisio est generis; **specialitas** ficta est ab Antonio (Gniphone) grammatico; **specietas** qualitatis. Corn. Front. R.

Species rerum praesentium est, quod quasi aspicitur, **fama** rerum absentium. Serv. R.

Spectacula loca sunt, unde spectamus; **spectamenta** quae spectantur. Corn. Front. R.

Speculator in malam, **Legatus** in bonam partem sumitur. **Speculatoris** (i. e. **exploratoris** alienorum consiliorum) nomen est infame; **Legati** honorificum. Goclen. H.

Speculum est, quo ora ac imagines animantium rerumque redduntur: **specularium** est, quod lumen transmittit et transfundit in aedes, ut hodie per vitreamina et chartacea fit; sic dictum, quod olim fiebat ex lapide **speculari**, quem Hispania dabat, qui, vitri modo, pellucidus in quamlibet tenues crustas findebatur, ut tradit Plin. H. N. XXXVI. 45. Senec. Ep. XC: *Quaedam nostra demum prodisse memoria scimus, ut speculariorum usum, perlucente testa, clarum admittentium lumen*. **Specula** significat locum, ex quo despiciamus: Virg. Aen. X. 454: *Utque leo, specula cum vidit ab alta*. Martialis Epigr. VIII. 14. 3: *Hibernis obiecta notis specularia puros. Admittunt soles et sine faece diem*.

Sperata sponsa dicitur, quae nondum petita est; dehinc **dicta**, **pacta**, **promissa** dicitur. Plaut. Amph. II. 2. 44: *Amphitruo uxorem salutatur laetus speratam suam*. Virg. Aen. II. 678: *Coniux quondam tua dicta relinquitur*. Id. Aen. X. 79: *Gremiis abducere pactas*.

Spernere. V. *Contemnere*.

Spero. V. *Confido*.

Spinus masculino genere prunorum arbor vocatur; **spina** vero foeminae sentes. Servius.

Spirare viventis est, **expirare** mortui. Agraet. R.

Spiritus plus significat, quam **animositas** vel **contentio**. Paedian. R.

Splendet artificio, ut aurum, argentum, **fulget** natura, ut ignis, sol. Front. R.

Splendidus et **Illustris** quum coniunguntur, συνώνυμος et significatione una eademque veniunt. At quum coniunctio geminatur, et splendidus et illustris, videtur intelligi necessario diversitas significationis verborum, sive significatio augeatur, sive non. Cic. de fin. V. 9: *Atque his de rebus et splendida est eorum et illustris oratio*. V. Vavassor. antib. p. 593.

Spoliare est non minimam partem auferre, **mutilare**, aliquid detrahere, sine quo res esse non possit, unde *mutili* dicti sunt boves, aut capri sine cornibus, **lacerare**, cum omnino non habeas, quod imminuas. R.

Sponda et **Pluteus** differunt. Isidorus: *Sponda exterior pars lecti, pluteus autem interior*. Sic lectos in cubiculo collocabant veteres, ut parieti propius admoverentur, nec in medio essent positi, quod etiam hodieque solemus. Sic illa pars, quae parietem spectabat, ea **pluteo** muniebatur et interior **sponda** vocabatur. Ad **pluteum** mulieres cubabant, viri autem in priore **sponda**. In lectis triclinariibus non minus, quam in cubicularibus, **spondae** et **plutei** dicebantur, sed contrario modo. Nam **sponda** pars interior lecti triclinaris adpellabatur, et quae mensae admovebatur; exterior vero **pluteus**. Ideo puellae et pueri, qui essent in deliciis, priores accumbere dicebantur, quum in gremio amatorum suorum iacerent, nec **pluteum** tangerent. Scipio Africanus de Sulpicio Gallo: *Qui in convivii adolescentulus cum amatore, cum chirodota ad cubuerit*. Gesnerus in thes. v. *pluteus* ita: *Nominatim in lecto pluteus est tabula perpendiculariter ultra spondam eminens, quae in cubulari lecto ad parietem spectat, in triclinari autem a mansa aversa est*. De triclinari seu discubitorio Svet. Cal. XXVI: *Quosdam summis honoribus functos, coenanti modo ad pluteum, modo ad pedes stare, passus est*. De cubulari autem Martial. Epigr. III. 91. 9: *Exciduntque senem, spondae qui parte iacebat; Namque puer pluteo vindice tutus erat*.

Spondere et **Despondere** ita distinguit Donatus Comment. in Ter. Andr. I. 1. 75. ut **spondeat** puellae pater, **despondeat** adolescens; nimirum, **despondeat** qui petit; **spondeat** autem a quo petitur. Sed ubique haec Donati differentia non observatur. Illud tamen teneri solet, ut **spondere** vel **despondere** puellam, non adolescentem dicamus. Sibi quoque adolescens uxorem **despondere** dicitur. Leg. Goclenii LL. observationes p. 248. H. Fr. Hotomannus inquit: Haec futilis grammaticorum observatio est; nam **despondendi** verbum videmus passim promiscue tum in adolescentis, tum in puellae patre, tum etiam matre et fratre, atque ipso adolescente usurpari. Cic. Att. I. 3: *Tulliolam C. Pisoni frugi despondimus*. V. *Promittere*.

Sponsio et **Compromissum** sunt res diversae. In iudiciis **sponsiones**, in arbitriis **compromissa** fieri solebant; *illud*, nisi vere actio intenderetur, *haec* si damnatus arbitri sententiae pareret. **Compromittere** dicuntur, qui hinc inde promittunt, se arbitri sententiae obtemperaturos. Inde compromissarius iudex. **Compromissum** ipsum erat certa pecunia ab utroque litigatore mutuo promissa, nisi arbitri sententiae pareret. **Sponsio** autem in iudicio de certa pecunia fiebat, quam daret, qui vel Iota causa, vel quaestione, quae in causam incideret, victus esset. Provocans **sponsione** dicebat: **spondeo**, me tantam pecuniam daturum, ni, etc. Provocatus autem contra restipulabatur. Heineccius antiq. R. IV. tit. XI. § 4: *In causis bonae fidei et arbitrariis aliquando deponebatur pecunia, quae compromissum appellabatur*. Cic. Rosc. Com. IV: *Quaero abs te, quid ita de hac pecunia compromissum feceris, arbitrum sumpseris, quantum aequius et melius sit, dari, repromittive, si pareret*. Quum enim periculum esset, ne alterutra pars arbitri sententiae staret, plerumque haec pecunia deponebatur, ut multae loco eriperetur ei, qui hoc modo elusisset arbitrum.

Sponte facere et *invite* facere infer se opponuntur. **Ultrō** vero facit, qui non expectat, dum rogetur aut admoneatur, aut provocetur, ut faciat. Praeterea **sponte** etiam locum habet in rebus inanimis, ut cum dicimus, *corpora gravia sua sponte deorsum ferri*; **ultrō** vero tantum in rebus animatis, atque adeo in his, quae rationis sunt participes. Servius ad Virg. Aen. II. 145: *Ultrō non est sponte, nam iam rogaverat, insuper et venit ab eo, quod est ultra, quia plus, quam rogaverat, praestiterunt*. Scilicet amplius quid notat **ultrō**, quam **sponte**. Id enim *ultrō fieri* dicitur, quod praeter expectationem fit, et praeter quam fieri adsolet. Ter. Eun. I. 1. 1: *Quid igitur faciam? non eam? ne nunc quidem, cum arcessor ultrō?* et mox I. 1. 29: *Te ultrō accusabis, et dabis ei ultrō supplicium*. Id igitur vult Simo, venisse Chremetem praeter morem gentis atticae, et praeter suam ipsius spem. Docuit tamen Gesnerus in thes. v. *ultrō*, propriam vocabuli **ultrō** vim in eo esse, ut initium aliquod actionis significet ab eo, unde non exspectabatur. **Ultrō** quum aliquid fieri dicimus, nihil praecessisse indicamus eorum, quae alias solent. Itaque interdum per **insuper** reddi potest, interdum **sponte** videtur significare.

Stagna et **Piscinae** differunt. Plin. HN. XXIII. 7: *E manu vescuntur pisces in pluribus quidem Caesaris villis; sed quae veteres prodidere, in stagnis, non piscinis, admirati*. **Stagnum**, iudice Gesnero in chreston. plin. p. 806. erat locus, quo sponte et sine opera humana aqua erat collecta; **piscina** autem lacus, ab hominibus effossus, vel piscium servandorum causa, vel alius commodi. In **stagnis** pisces maiore fruuntur libertate.

Statio distat ab **Excubiis Vigiliisque**. De stationibus ita Lipsius L. V. de Milit. rom. p. 87: *Romanis mos fuit totas cohortes et turmas habere, et ponere quietas ante ipsas portas. Id vocabant ab ipsa re stationes. Stabant enim*. Caes. B. G. IV. 32: *Duas cohortes in stationem succedere iussit*. Palam hic pedites habes; at equites in Sallust. Iug. C: *Neque secus, atque iter facere, castra munire; excubitum in portas cohortes ex legionibus, pro castris equites auxilios mittere*. Distinguunt passim **stationes** a **vigiliis**. Liv. III. 5: *Vigiliae in urbe, stationes ante portas, praesidiaque in muris disposita*. Tac. Ann. I. 32: *Vigilias, stationes, et si qua alia praesens usus indixerat*. **Excubiae** et **vigiliae**, testibus Vegetio et Polybio, e quatuor viris; e contrario **stationes** e pluribus, immo integris turmis aut cohortibus constabant.

Statura significat corporis quantitatem, ut *statura eminens, brevis*: **Status**³⁸³ est corporis habitus, dispositio et σχῆμα. Ter. Eun. III. 5. 49: *Videre nimium vellem, Qui esset status*. Donat.

Stillare, est guttas emittere ex corpore, **exstillare** ipsum corpus guttatim finire. Donat. R.

Stimulamur invitī; **excitamur** etiam ultrō. Goclen. H.

Stipendiarius. V. *Vectigalis*.

Stipendium a **Tributo** ita differt, ut species a genere. Nam **stipendium** proprie est pecuniaria militum merces, seu, quod confertur in mercedem militum; **tributum** autem est,

---

³⁸³**Status** est circa gestum situmque membrorum, **figura** circa ornatum et habitum vestis, insignium et armorum. Paedian.R.

quod in quemcumque usum reipublicae tribuitur. Ita omne **stipendium** est **tributum**, non contra. Quod sensit Pomponius Iurisconsultus D. Verb. sign. XXVII. cum *stipendium etiam tributum appellari* ait. Sed ab imperio Augusti, qui cum populo provincias est partitus, coepit alia harum vocum differentia, atque eadem fere, quae aerarii et fisci. Quippe **stipendium** dictum, quod bello victae provinciae Caesari quotannis pendebant; **tributum** quod populi in aerarium inferebant. Unde praedia alia **stipendiaria**, alia **tributaria**, auctore Theophilo.

Stirps in significatione generis et sobolis, foeminino genere usurpatur, ut ait Virgil. Aen. VII. 293: *Heu stirpem invisam*. Sed cum arborem et materiam significat, masculino. Virg. Aen. II. 170: *Sed stirpem Teucris nullo discrimine sacrum Sustulerant*. Sosipat.

Stolidus significat hebetem, agrestem, aut ineptum, **vanus** est levis, inconstans atque fallax. Sallust. Fragm. ap. Gell. XVIII. 4: *At Cn. Lentulus patriciae gentis, collega eius, cui cognomentum Clodiano fuit, perincertum stolidior, an vanior*. Lucret. I. 1067: *Sed vanus stolidis haec omnia finxerit error*. Gellius XVIII. 4. tradit: *Stolidos vocari non tam stultos et excordes, quam tetros et molestos et illepidos, quos Graeci μοχθηρούς καί φορτικούς dicunt*; vanos autem esse mendaces et infidos, levia inaniaque pro gravibus et veris astutissime componentes. Atque ita Sallustium his vocibus usum. Quod mihi quidem non videtur. Neque enim Sallustius notavit Lentulum, ut morosum pariter et mendacem, sed et ineptum et impetu magis, quam ratione utentem, tum etiam levem et inconstantem. **Stolidus** est ad naturam brutorum; **stultus**³⁸⁴ imprudens; **fatuus** qui nihil sapit. H.

Strabo oculos distortos habet, **luscus** uno captus est oculo. Gocl. I. c. H. **Strabo** plus vitii habet, quam **paetus**. Hor. Sat. I. 3. 45: *Strabonem Adpellat paetum pater*. Scholiastes ita ad h. I. commentatur: **strabo** dicitur, qui est distortis oculis, **paetus**, qui leviter declinatis, cuius huc aut illuc tremuli voluntur. Hoc autem decere magis, quam dedecere videtur, et venereum est; quare ipsa Venus paeta dicitur. Ovid. Art. Am. II. 659: *Si paeta est, Veneri similis; si flava, Minervae*. Conf. Gesn. annot. ad Hor. I. c.

Strenuus. V. *Fortis*.

Stria et **Strix** in hoc differunt, quum utraque sit in eo columnarum genere, quod striatum dicitur, ut **stria** sit pars eminens, **strix** vero pars cava, vel canaliculus et sulcus, quo **stria** una ab altera discernitur. Vitruv. III. 3: *Columnarum striae faciendae sunt XXIV: ita excavatae, ut norma in cavo striae cum fuerit coniecta, circumacta ita anconibus striarum dextra ac sinistra angulos tangat, ut acumen normae circum rotundatione tangendo pervagari possit*.

Studium animi est; **Disciplina** artis. Front. R.

Stultus et **Stolidus**, si Valerium Maximum (VI. 9. n° 3. extern.) audiamus, unum atque idem sonare videntur. Ait enim: *Cimonis vero incunabula opinione stultitiae fuerunt referta: eiusdem imperia salutaria Athenienses senserunt. Itaque coëgit eos stuporis semetipsos*

---

³⁸⁴ **Stultus** hebetior corde, sic: *Ego me ipsum stultum etiam existimo, fatuum esse non opinor*, h. e. obtusis quidem sensibus, non tamen nullis. Cf. Plaut. Bacch. V. 1. 2. Isidorus X. R.

damnare, qui eum stolidum crediderant. Verum si optimos scriptores inspiciamus, qui passim utramque vocem coniunctim usurpant, aliquod sane discrimen inter illas notabimus; **stolidum** videlicet ad brutorum naturam magis accedere, atque hominem significare, qui fere rationis sit expers, italice *stupido, scimunito*; **stultum** vero hominem appellari, qui quum possit ratione uti, imprudens tamen non utitur, italice, *sciocco, imprudente*. **Stolido** opponitur *callidus, acutus*; **stulto** *providus, prudens*. Plaut. Bacchid. V. 1. 2: *Stulti, stolidi, fatui, fungi, bardi, blenni, buccones*. Id. Trin. I. 2. 178: *Nihil est profecto stultius neque stolidius*. Th. Vall.

Stupor est stultitiae; **Furor** insaniae. **Furor** est maius; **Stupor** minus. Deinde **stupor** est in re cognita; **Impudentia** post rem cognitam abiectus pudor. Denique **stupor** est inclinatio, et minus, **Stupiditas** est habitus, et maius. Goclen. H.

Stuprum iu virginem et viduam; **adulterium** in nuptam; **incestus** in consanguineas et sacras. H.

Suademus facilia; **persuademus** difficilia; **suadere** facientis est; **persuadere** perficientis. Valla V. 50.

Sub nonnunquam pro *clam* ponitur. Ut: *subripuit, clam rapuit*. Aut fere notat aliquid subditum. **In** aut intus significat aut minus, aut valde, et in compositione pro *non* ponitur, ut: *indoctus*. Corn. Front. R.

Subduci dicuntur, quae nolumus amittere, **supponi**, quae non desideramus. Donat. **Subducimus**, et quae retro subtrahimus et quae in promptu offerimus bello. Sallust. Cat. LXIX: *Catilina optimum quemque in primam aciem subducit*. Agraet. R.

Subsideo et **Subsido** diversum habent significatum. **Subsideo** notat subtus sedere vel fundum petere; **subsido** autem deorsum cadere, descendere, fitque cum motu, et motum significat, v. Gesn. thes.

Subtile ab **Acuto** distinguit Cic. de Orat. III. 18: *Stoici orationis etiam genus habent, fortasse subtile, et certe acutum; sed ut in oratore, exile*. Vult igitur esse discrimen inter acutum et subtile. Non semper eodem modo utitur his verbis. Hic **subtile** est id, quod acriori ingenio reperti et perspicacius est inventum; **acutum**, quod velut aculeis et quibusdam rationum acuminibus viget.

Suffragia populi et quae honorant, dicuntur et quae donantur. Cic. de Praefectura Urbana: *Istum vix ullis populi suffragiis redimere potui*. Agraet. R.

Sumimus, quae posita sunt; **accipimus** quae porriguntur. **Sumimus** ipsi, **accipimus** ab alio quod datur, sive rem datam capiendo tollimus.

Super est, quod eminet; **supra** quod substratum aliquid habet; **subter**, quod a re aliqua superiori premitur et conculcatur; **subtus**, quod demissum altius non contingitur. Agr. **Super** notat continuum, eique respondet subter; **supra** notat interiectum spatium, eique respondet intra; **supra** de re et loco, **antea** de tempore.

Superbia est a super habendo et est proprie supergrediens mentis elatio: **arrogantia** autem etiam in pauperem cadit. Corn. Fr. H.

Supervacaneum est, quod non necessarium est; **Supervacuum** est, quod abundat et superfluit. Sall. Catil. LVIII: *Illis supervacaneum est, pugnare pro potentia paucorum*. Quod sumsit a Demosthene, qui in oratione περί στεφάνου ait: *οὗτος δ'έκ περισσίας μοῦ κατηγορεῖν*, h. e. *huic autem supervacaneum est me accusare*. Gellius I. 22: *Quod supervacaneum esset, ac non necessarium*. Et mox: *Nostros veteres superesse alias dixisse pro superfluenti et supervacuo*.

Supplicia de tormentis dicimus: **Supplicationes** de precibus divinis. Agraet. R.

Supremus, summus et **ultimus** et superiorem et inferiorem significat. Agraet. R.

Suspicax arguit; **suspiciosus** recipit. Corn. Fr. H.

Sylva generale est; **saltus** sylva densa, **lucus** diis sacra.

Symbola est collatio eranistae ad convivium: quisque enim quod ad manum erat, conferebat: mutato vero genere **symbolum** vocabant annulum, vel quidvis aliud, arrhae loco solitum dari ei sodalium, qui iuebatur coenam parare. Casaub. Animadv. in Athen. III. 31. quid vero est symbolus? etc. Front. R.

Silentium auspiciorum proprium verbum erat, eoque nomine, ut Cicero interpretatur, appellabant, quod omni vitio carebat. Festus inter **sinistrum** auspicium et **silentium** hoc interesse ex Atteio Capitone scribit: *Quod sinistrum in auspicando laetum et prosperum auspicium significet; at silentium, ubi dumtaxat vacat vitio*: Igitur *silentio surgere* quum dicitur, significat non interpellari, quo minus rem gerat, *sinistrum* vero hortari quoque auspicia ad agendum, quod animo quis proposuerit. Conf. Gesnerus in thes. v. *silentium*.

Taberna. V. *Officina*.

Tabula et **Lintheum** picturatum perperam a nonnullis promiscue usurpantur. *Illa* enim est italica: *una dipintura in sul legno*; *hoc* vero: *un dipinto sulla tela*. Cic. Fin. V. 1: *Epicuri imaginem non modo in tabulis, sed etiam in poculis habere*. Plin. HN. XIII. 21: *Nero iusserat se pingi in lintheo*. Th. Vall.

Tabularium (Leg. 92. D. de Legat., III.) est publicum; **Tablinum** privatum. Nam **tabularium**, graece ἀρχεῖον, erat repositorium instrumentorum et litterarum, seu locus publicus adservandis instrumentis et tabulis, in quibus omnia praedia, pasqua, vectigalia, portoria, redemptionesque publicanorum perscripta erant; **Tablinum** vero erat locus in aedibus prope atrium, in quo veteres Romani coenabant, et tabulas rationum suarum reponebant. Plin. HN. XXXV. 2: *Tablina codicibus implebantur, et monumentis rerum in magistratu gestarum*. Virg. Georg. II. 502: *Insanumque forum, aut populi tabularia vidit*. Liv. XLIII. 16: *Censores in atrium Libertatis adscenderunt, et ibi signatis tabellis publicis, clausoque tabulario, et dimissis servis publicis*. Vetus Inscriptio: *C. Calpetanus . Staius . Sex . Metronius . M . Perpenna . Lurco . P . Sartius . Decianus . Curatores . Tabularior . Publicorum . Fac . Cur*.

Tacere, Reticere et Obtocere, hoc differunt, quod **tacemus** consilia, **reticemus** dolores, **obticemus** quorum nos pudet. Ter. Heaut. I. 1. 33: *Ne retice, ne verere, crede, inquam, mihi.* Id. Eun. V. 1. 4: *Virgo, conscissa, veste, lacrumans obticet.* Donat.

Taciturnus est, qui facile tacet; **Tacitus** argutus etiam, qui potest aliquando tacere; seu **tacitus** tacet dum non loquitur; **taciturnus** tacenda reticet et obticet.

Talos inter et **Tesseras** intercedit discrimen, Cic. de Sen. XVI: *Nobis senibus ex lusionibus multis talos relinquunt et tesseras.* Gronovius ex antiquitate demonstrat, **tesseras** fuisse a **talis** diversas, quippe **talorum** maior numerus. In testimonii partem adducit illud Mart. Epigr. XIV. 15: *Non sim talorum numero par tessera.* **Talis** enim quatuor ludebatur, **tesseris** plerumque duabus, ad summam tribus. **Tesseræ** nempe binae duodecim habebant puncta, si existant duo seniones, in quibus per tesseras numeratur usque ad XII. puncta. Videtur tamen senio iunctus fuisse, dictus alias basilicus, item Venus, cui opponebatur canicula. Lucem his dat Pers. Sat. III. 48: *Quid dexter senio ferret, Scire erat in votis, damnosa canicula quantum Raderet.* **Tali** descriptionem ex Stephano Londinensi dedit Gesn. in thes. v. *talus.* **Tessera** erat cubus sive solidum quadratum, a quaternis singulorum sex angulis laterum dictum, τέσσαρες quatuor. A **tesseris calculi** iterum differunt. Martial. IV. 17: *Hic mihi bisseño numeratur tessera puncto; Calculus hic gemino discolor hoste perit.*

Tandem refertur ad tempus, et differt ab adverbio **postremo**, quod usurpatur praesertim in enumerationibus. Virg. Aen. VI. 61: *Iam tandem Italiae fugientis prendimus oras.* Cic. ND. I. 37: *Quaero igitur vester Deus primum ubi habitet; deinde quae causa eum loco moveat; postremo Deus quid appetat.* Th. Vall.

Tardum inter et **Pinguem** multum interest. Turpius dicitur **pinguis** quam **tardus**. Hor. Sat. I. 3. 58: *Illi Tardo cognomen pingui et damus.* **Tardus** est homo cautus, **pinguis** stupidus, v. Gesn. ad h. I.

Tecta, ne videantur, **tacita**, ne dicantur. **Tecta** sunt, me haec alii sciant, **tacita**, ne ipse indicet. Donat. R.

Tegula est plana, et latera habet hinc inde erecta; **Imbrex** est curva. *Illa* substernitur; *haec* superimponitur. Plaut. Mil. II. 6. 24: *Quod meas confregisti imbrices et tegulas.* Th. Vall.

Telum. V. *Arma.*

Tellurem deam et globum terrestrem dicimus, **terram** vero elementum et solum globum. Serv. R.

Temerarius est, qui sine respectu salutis obiicit se periculis. **Audax** sine ratione impetum facit. Ergo **audax** non providet; **temerarius** non timet. Corn. Fronto.

Temeritas sine consilio dicitur, **audacia** post consilium. Agr.

Temperantia³⁸⁵ est animorum; **temperatio** rerum; **temperies** caeli et corporis et aëris et imprimis ventorum. Agr.

Temperare sibi a mendaciis, est abstinere; **temperare** rempublicam legibus est moderari. Proprie autem **temperare** est tempore et modo actiones mensurare, seu res diversas proportionaliter componere. H.

Templa nonnulli existimant esse singulorum diis attributorum locorum; **Delubra** multarum aedium sub uno tecto, a diluvio pluviae munitarum; **Fana**, unde fata petuntur. Alii **delubra** ea dicunt templa, in quibus sunt labra corporibus abluendis, more Dodonaei Iovis, aut Apollinis Delphici, in quorum delubris lebetes tripodisque visuntur. Paedian. R.

Templum³⁸⁶ aedificium; **Ecclesia** coetus hominum; **Lucus** a densitate arborum; **Fanum** a Fando; **Sacellum** sine tecto; **Delubrum** quasi, in quo peccata diluuntur, **Bidental** ab ovibus bidentibus.

---

³⁸⁵**Temperantia** abstinentiam simul complectitur; est enim **temperantia** domestica et civilis, duobusque modis in rebus commodis discernitur, et ea, quae absunt, non expetendo, et ab iis, quae in potestate sunt, abstinendo. Cic. in partit. Orator. R.

³⁸⁶Non vero **templum** solum loci sacri propria notio est, sed etiam aedem sacram, delubrum, fanum, sacrarium, sacellum significare invenimus. At quamquam priscis temporibus inter haec differentiam intercessisse, certum est, progressu tamen temporum, et Ciceronis iam aevo, non usurpatam descriptionibus latinis eruditissimi viri adnotavere, Sam. Pitiscus lex. antiquae sub *templum*. Bernh. Montfaucon T. II. P. I. pag. 46. Interim tamen non omnes aedes sacras templa esse, ex Gellio XIV. 7, discimus. **Aedes** enim **sacrae** dicebantur eae, quae ad sacrum quemdam essent constitutae usum, ipsa tamen augurationis lege non sacrae redditae erant. Iac. Gutherius in iure pontif. III. 2: *Sic aedes Vestae ad sacra peragenda patebat, consecrataque a pontifice erat, minime tamen templum dicebatur cum Numa non inaugurari eam voluerit*, Gellius XIV. 7; Gutherius c. I. Error vero, quod plerumque **templum** et **aedes sacra** confunduntur, inde meo iudicio originem sumsit, quod, quia omnes fere aedes sacras templa simul fuisse constat, et sanctas quoque reperies, dum sacra in eis facta scimus, Gutherius cit. loc. Pompon. Mela de situ orbis III. 6: *cur sanctum sit ossa Herculis ibi sita efficiunt*. Quod vero quis scire posset ac videre, an templum aedis sacrae locus esset, in postico eius leges ponebant, quibus, an templa essent, descriptum legebatur. Plin. Ep. X. 58. Porro **delubrum** venit, quod hanc admittebat differentiam, ut sub uno tecto multorum deorum simulacra haberet, templum vero saltem unius adservaret, uti Bernh. Montfaucon antiqu. explic. Tom. II. P. I. p. 46. Gutherius III. 3. adnotat. Quidam etiam delubrum, locum ante templum, ubi aqua currit, ubique labra abluendorum corporum mortuorum causa reperiuntur, autumant. Ad **fanum** quod adinet, antiquissimis temporibus aera loci sacri dicebatur, quod hinc et Varro de LL. V. a fando fines templi, derivat templumque evadebat, si ei inaedicaretur, Adr. Turnebus adversar. III. 9. 19. Guther. de iure pontif. II. 3. Et postmodum templum parvum dictum fuisse Ciceronis tempore censent. Illud certum, quos in eo etiam ab aede sacra diversum fuerit, quod peculiarem habuerit custodem, cui fani cura commissa, qui fani magister in antiquo lapide Guther. dicitur: *Q. Peticio. M. F. Fal. Mag. Fani. Dianae*. Superest, ut de **sacello** pauca moneamus, cuius nobis descriptionem dedit Gellius VI. 13. Festo teste, est locus diis sacratus sine tecto. Neque ad privatos spectabant, ut sacrarium. **Sacrarium** erat locus in aedibus privatorum, quo deum privato cultu venerabantur, et ubi sacra reponebant, quod in aedificio privato fieri potest. I. IX. § 2. ff. de div. rer. Pitiscus lex antiquae in sacrarium. Sed ad **sacellum** populo liberrimus patet aditus, eaque censorum cura erat, ne in privatorum aedibus, sed in publico esset, cuius rei testem vel maxime Livium habemus, qui M. Aemilio Lepido, et M. Fulvio censoribus laudi tribuit, quod, complura sacella publica, quae occupata essent a privatis, publica, paterentque populo, effecerint.

Temulentus vino, **temerarius** natura. Ter. Andr. I. 4. 2: *Sane pol illa temulenta est mulier et temeraria*. R.

Tendere proprie denotet rem trahendo in longum dilatari; deinde est cum nisu et contentione pergere; **pertendere** est pertinaciter et sine remissione insistere. *illud constantiae; hoc pertinaciae est*. Vir. Aen. V. 155: *Locum tendunt superare priorem*. Ter. Heaut. V. 5. 9: *Video, non licere, ut coeperam, hoc pertendere*.

Tenuis significat diminutionem rei, **subtilis** sero acuitatem habet. Ergo *laudatu subtile ingenium, tenu vituperatur*. Christoph. Landinus in Virgil. R.

Teres et **Rotundus**: hastam dic **teretem**, malum dic esse **rotundum**. R.

Tergum proprie est dorsum. Unde *terga vertere* pro fugere; **tergus** est corium, ut Virg. Aen. I. 245: *Tergora deripiunt costis, et viscera nudant*. Id. tamen Aen. IX. 763. **tergum** pro dorso ponit his verbis: *Hinc raptas fugientibus ingerit hastas In tergum*. Immo **tergum** dicit pro corio, Aen. I. 372: *Taurino quantum possent circumdare tergo*. Alias **terga** sunt hominum; **tergora** animalium. Sosip. R.

Terminus manu ponitur et proprie est, ubi aliquid incipit, aut desinit; **finis** generale est. H.

Terra et **Solum** diversa sunt. Servio ad Aen. V. 199: *Solum, inquit, notat, unicuique rei quod subiacet, unde est solum navis mare; aër avium; stellarum coelum*. *Terrae solum* dicit Lucretius V. 213. Peculiari tamen ratione **solum** terra est, quia hominum et animalium est fundamentum. V. Gesn. thes. v. *Solum*.

Terror proprie est, qui aliis infertur, ut si dicas: *Ille habet terrorem*, h. e. timendus est, unde et *terribilis metus* dicitur, quem habent timentes. Sic **territamus** homines **terribilibus** minis, ut a malo **deterreamus**. Quamquam vero animus imperterritus terricula non curat; attamen te divini iudicii **terror** a peccatis **absterreat**. Comenius.

Testamentum inter et **Codicillos** quae differentia intercedat, patet apertissime ex Plin. Ep. II. 16. **Codicilli** sunt scriptura, qua defunctus sine solemnitate voluntatem suam de eo testatus est, quod post mortem fieri voluit. Hi non idem possunt, quod **testamentum**, nisi illo sint confirmati. Proinde **testamenta** solemnius conscripta sunt **codicillis**.

Testari et **Antestari**. **Antestari** est verbum legale, quando solebant testium aures tenere et ita dicere: memento, te mihi in illa causa testem futurum. Est ergo **antestari**, antequam manus iniiciat. Acron. R.

Theatrum et **Amphitheatrum** quid differant, ostendit Plin. HN. de C. Curione XXXVI. 24, loquens his verbis: *Theatra duo iuxta fecit amplissima e ligno, cardinum singulorum, versatili suspensa libramento, in quibus utrisque antemeridiano ludorum spectaculo edito, inter sese aversis, ne invicem obstreperent scenae: repente circumactis ut contra starent, postremo iam die discedentibus tabulis, et cornibus inter se coëuntibus faciebat amphitheatrum; et gladiatorum spectacula edebat*. Et Cassiodorus Variar. Ep. V. 42: *Cum theatrum hemisphaerium graece dicatur, amphitheatrum quasi in unum duo iuncta visoria, recte*

constat esse nominatum. Isidorus dicit: *amphitheatrum dictum, quod ex duobus theatris sit factum. Nam amphitheatrum rotundum est, theatrum vero ex medio amphitheatro est, semicirculi figuram habens*. Cf. Perotti cornucop. Epigr. I. col 78. seqq. Hic celebrantur in urbe tria **theatra**, ut theatrum Pompeii, Balbi, Marcelli, de quibus Strabo V. et Ovid. Art. Am. III. 394: *Visite conspicuis terna theatra locis*. **Amphitheatrum** unum amplissimum Statilii Tauri quod tempore Augusti extruit Statilius Taurus, et postea Neroniano incendio consumtum Vespasianus restituit, et Titus filius absolvit dedicavitque, ut tradunt Svetonius, Martialis, Papinius et alii.

Thensa sunt sacra vehicula, **pompa** ordinum et hostiarum. **Thensas** alii a divinitate dici putant: alii, quod ante ipsas lora tenduntur, quae gaudent manu tenere et tangere, qui eas deducunt. Paedian. R.

Thermae differunt a **balneis**. Siquidem **thermae** a graeca voce θερμη calor, dicuntur loca, ubi aquis sponte calentibus, aut cellis subiecto igne calefactis homines lavantur aut sudant. In **balneis** vero sunt etiam cellae frigidariae, quae **thermarum** nomine venire non possunt. **Thermae** aquis sponte calentibus fuerunt olim ad Baias; hodieque in Subalpinis ad Aquas Statiellas. Praeterea **thermarum** nomine (uti monet Marcellius, De Stil. inscr. vol. I. p. 234) apud Romanos non balneae solum publicae indicabantur, sed aedificia plane admiranda, in quibus praeter lavacra et laconica, nihil eorum defuisse videtur, quae possent voluptatem explere atque animum relaxare. Iuven. Sat. VII. 233: *Dum petit aut thermas aut Phoebi balnea, dicat Nutricem Anchisae*, etc. V. *Balneae*. Th. Vall.

Tiara differt a **Mitra**. Taubm. ad Plaut. Pers. IV. 2. **Tiaram** diversam a **mitra** fuisse, et genus pileoli, quo Persae Chaldaei que usi sint, docet Herod. VII. et S. Hieronymus ad c. 3. Dan. De cuius forma curiose Brissonius de regno Persarum I. 24. ubi, ait, **tiaram** fuisse forma pilei, quod absque ulla orae latitudinae, aequabile ex omni parte et rotundum erat ac in acutum desinens, conum flexum inclinatumque ac paullulum propendens habebat. Eam tempora et buccas velasse ostendunt. Ovid. Metam. XI. 181: *Tempora purpureis tentant velare tiaris*, et Iuven. Sat. VI. 515: *Phrygia vestitur bucca tiara*. Dempsterus in adnot. ad Rosin. A. R. p. m. 416. ita: Quid discriminis sit inter mitram et tiaram, primus, qui sciam, admonuit Brissonius. Nam Maximus Syrius Serm. X. mitrophorum a tiarophoro discernit et Herodot. VII. tiaram Persas gestasse scribit, Cisseos vero pileos, seu mitras. Differentia haec a forma, ut puto, petenda est; nam **tiara** formata erat in modum dimidiatae lunae, **mitra** non item. Designaturque hoc discrimen non obscure a Liutprando in legatione sua: *Mulieres nostrae tiaratae et teristratae, viri equitant pileati*. Conf. Salmas. Exerc. plin. p. 263. et 392.

Timere proprie est servorum, qui formidine poenae continentur; **Vereri** est liberorum, qui virtutis et honesti amore ducuntur. Et **timemus**³⁸⁷ dominos et tyrannos; **Veremur** parentes et seniores et qui sunt in honore aliquo aut dignitate constituti. Cic. Senect. XI: *Metuebant eum servi, verebantur liberi, carum omnes habebant*. Id. Quint. I: *Summa gratia et eloquentia, quarum alteram vereor, alteram metuo*. Liv. XLIX: *Veremur quidem vos, Romani*,

---

³⁸⁷**Timeo** ab illo, cuius causa possum aliquid mali pati etiam si ipse nihil in me mali consulat: **metuo** illum, qui mihi ipsi aliquid facturum est. Donat. R.

et si ita vultis, etiam timemus; sed plus et veremur et timemus deos immortales. Timeo tibi idem est, ac sollicitus sum pro te; Timeo te est reformido te, ut adversarium. H.

Timor est malorum, **pudor** tantum bonorum. Donat. **Timor** est de futuro, **odium** de praesenti. Serv. R.

Timor sumitur physice estque adfectus, quo animal futurum aliquod malum reformidat. **Timiditas** ethice, estque habitus vitiosus, quo homo timet, quod, ubi, quando, quomodo, quantum timere non decet.

Titubat, qui pedibus non valet insistere, quales sunt ebrii, infirmi, grandes natu vulnerati. Transfertur etiam ad animum. **Nutare** est alicuius male solidatae molis, ruinam minantis. **Vacillare** est alterno motu inconstantem esse.

Toga quid differat a **stola**, constat inter omnes. Erat *illa* virilis, *haec* muliebris. Instita, fascia satis lata, togae subsuta stolam effecisse, vel certe stolam produxisse videtur, ut ea talos imosque pedes tegetet. Reliquam togam stolae fuisse similem Isidorus XIX. 25. docet: *Antiquissimis temporibus toga utriusque sexui comminus erat, sed postea facta est proprium virorum vestimentum, foeminae vero utebantur ex illo tempore stolis, neque tamen omnes; meretrices et impudicae toga uti cogebantur*; v. Brisson l. sel. ex iure antiq. p. 10. s. et Gesn. thes. v. *instita*. **Togam** vestem fuisse exteriorem; **tunicam** interiorem, vel pueri norunt.

Tollere est levare et erigere: **Auferre** levatum transferre. Virg. Aen. VIII. 440: *Tollite cuncta, inquit, coeptosque auferte labores*. Non.

Tori vocabantur lecti pretiose strati principum hominum, diis vero strati lecti dicebantur **pulvinaria**, quibus simulacra deorum, et festis quidem diebus dapes sacrae imponebantur. Heumannus ad Cic. Mil. XII. Exempla utriusque vocabuli significatum confirmantia addere superfluum foret. De toro Sen. Agam. XIII: *Pellex tori regii*. Conf. Virg. Aen. II. 2. Statius Sylv. III. 1. 86.

Torquem inter et **Monile** differentiam statuit Isidorus XIX. 31: *Torques, ait, et bullae a viris geruntur, a foeminis monilia et catenae. Sane Festus etiam II: *Monile dictum est ornatus mulieris, qualem habuisse Eryphilam fabulae ferunt*. Ovid. contra Met. V. 51: *Indutus clamydem tTyriam, quam limbus obibat Aureus: ornabant aurata monilia collum*. Schefferus de antiqu. torquibus p. 13 pro Ovidio pugnare ipsam nominis originem putat. Io. Nicolai autem in notis observat, praeter Schefferum etiam M. Lanckisium in arrha spirituali, et Th. Bartholinum in ter. de armil. vet. p. 12. 13. probasse, **monile** non solum feminis, sed etiam viris convenire. Bartholino calculum addit Calvinus in lex iuridic. p. 590. Bene igitur Faber scribit: *Monile, ornamentum colli virginum vel iuvenum ingenuorum, inde dictum, quod virtutis admoneat*, conf. Gesn. thes. v. *monile*.*

Torquemus hominem, **extorquemus** veritatem. Donat. R.

Torris adhuc ardens, extinctus **titio** fiet. H.

Totum est unius corporis plenitudo, ut *totum auditorium*, id est, integrum; **Omne** de universis dicimus, ut *omne auditorium*, id est, universa auditoria. Servius.

Totus V. *Omnis*.

Tranquillitatem a **Malacia** distinguit Seneca Ep. LXVII: *Sed in otio inconcusso iacere, non est tranquillitas, malacia est. Tranquillitas* igitur non est sine omni actione et motu. **Malacia**, vocabulum graecum, sed civitate romana donatum, proprie usurpatur, cum mare stat sine ventis, et fere sine motu. Caesar B. G. III. 15, ubi de mare loquitur, utrumque vocabulum coniunxit: *Ac iam conversis in eam partem navibus, quo ventus ferebat, tanta subito malacia ac tranquillitas extitit, ut se loco movere non possent*. Postponit h. l. tranquillitatem malaciae, ut crederes, tranquillitatem omni fere motu carere, malaciam non item. Sed quis nescit, differentias saepissime ab ipsis romanis negligi scriptoribus.

Transigo³⁸⁸ *rem aliquam* cum aliquo; non **decido** autem *rem aliquam*, sed *de aliqua re* et *per aliquem*, item absolute. Vid. Goclenii Observ. LL. p. 249. dicentis, duas hasce formulas solo eloquendi modo differre. H.

Trepidatio ad vocem refertur loquentium, **cursatio** ad sonum pedum. Donat.

Tribula et **Plostellum** vehicula erant, quibus veteres frumenta terebant in area, diversi tamen generis. Varro de R. R. I. 52, alterum ab altero differre, conceptis verbis docet: *E spicis in aream excuti grana. Quod fit apud alios iumentis iunctis ac tribulo. Id fit e tabula lapidibus aut ferro asperata, quo imposito auriga aut pondere grandi trahitur iumentis iunctis, ut discutiat e spica grana; aut ex assibus dentatis cum orbiculis, quod vocant plostellum poenicum. In eo quis sedeat atque agitet, quae trahant, iumenta*. Th. Reinesius in diss. de lingua punica **tribulam** cum **plostello** confundit. Error, iudice Vitringa com. iu. Ies. t. II. p. 130. exiguus est, quod exigua inter haec instrumenta differentia fuerit. Utriusque figuram expressit Schoettgenius in antiqu. triturae p. 34. 36. ex eo autem Herm. Christ. Paulsen in tract. lingua germanorum de agricultura orientalium conscripto. Longum foret, verba Schoettgenii exscribere. Disputat idem contra Schefferum de Re Vehicul. II. 7. 128: e cuius sententia *asseris plostelli dentati non leves aequalesque, sed in modum serrae crebris incisuris asperati dentatique* sunt. Sed fraudi viro fuit, vox axibus, quam ille, pro assibus, seu, ut minus recte quidam dicunt, asserebus sumsit. Differentiam horum verborum exprimit etiam Virg. Georg. I. 154: *Tribulaque, trabaeque, et iniquo pondere rastris*. Lege sis Paulsen. 132.

Tribula grana terit; **Tribuli** nascuntur in agris. H.

Tribunalia dicuntur maiora exercentium (v. g. *tribunorum triumvirum, quaestorum* etc.) iudicia, **subsella** autem minora, et eorum, qui non in sellis curulibus, nec tribunalibus sedebant. Goclen. H.

---

³⁸⁸**Transigere**, quod manifestum est, **expedire**, quod definiendum, **absolvere**, quod dividendum. **Transigere** est, quod aut confiteri non timeat, aut negationem excludat; **expedire**, quod definitione solvatur; **absolvere**, quod per qualitatem licitum esse monstretur. Paedian. R.

Tribunus et **Praefectus** valde discrepant. In militia romana **praefectorum** nomen ad auxilia et socios, non ad legiones pertinebat. Quod **tribuni** in legione, **praefecti** in auxiliis erant. Reperimus autem **praefectos** cum in exercitu equestri auxiliorum, tum in pedestri. Notavit tamen clar. Damnius Berolinus ad Cic. Ep. Fam. II. 17, **praefectum**, absolute positum constanter, significare ducem equitum. Vellem testes addidisset.

Tributarius. V. *Vectigalis.*

Tributum est pecunia, quae populo imperatur, ita dictum, quod a singulis proportionem census exigitur, ut Varro tradit, vel ab intributione; aut quod militibus tribuitur, auctore Ulp. D. de Verb. Sign. XXVII.: **Vectigal** proprie dicitur, quod pro invectione, vel evectioe mercium debetur. Sed generaliter significat omne, ex quo respublica reditum habet, veluti *vectigal portus, decumarum, vicesimae, scripturae, salinarum, metallorum*, et similium. **Ultrō tributa** erant redempturae operum publicorum faciendorum, quae censores quinto quoque anno mancipibus certa mercede locabant, sic appellata, quod ab ipsis locatoribus ultrō attribuerentur et persolverentur. Plutarchus in vita Catonis vocat Ἐργολαβίασ. Itaque **tributum** et **vectigal** erat fructus et reditus reipublicae. *Illud* graecis est τέλος, et res atque fundos maxime spectat; hoc graecis φόρος, et in capita resque mobiles imponitur. **Ultrō tributa** autem erant sumtus et impensae publicae. Varro Ling. Lat. V. 2: *Lustrum nominatum tempus quinquennale a luendo, hoc est, solvendo, quod quinto quoque anno vectigalia et ultrō tributa per censores persolvebantur.* Liv. XXXIX. 44: *Vectigalia summis pretiis, ultrō tributa infimis locaverunt.* Idem XLIII. 16: *Edixerunt, ne quis eorum, qui, C. Fulvio, A. Postumio Censoribus, publica vectigalia, aut ultrō tributa conduxissent, ad hastam suam accederet.* Sed interdum **vectigal** latissime pro **tributo** atque stipendio accipitur, et **vectigales** provinciae agrive pro stipendiariis vel **tributariis**. Festus: *Vectigal aes dicitur, quod ob tributum et stipendium, et equestre, et ordinarium populo debetur.*

Triceni de tricenis dices; **trigeni**, de triginta. Agraet. R.

Tristis et **Severus** diversam habent significationem. Ter. Andr. V. 2. 16: *Tristis severitas inest in vultu, atque in verbis fides.* Cic. Amic. XIII: *Tristitia autem et in omni re severitas habet illa quidem gravitatem.* Tac. distinguit Hist. I. 14: *Aestimatione recta severus, deterius interpretantibus tristior habebatur.* V. Westerhovius ad Ter. I. c.

Trucido graecis ἀποκτείνω plus est quam **occido**, seu graecorum illud φονεύω. Est enim **trucido** immaniter, seu summa cum saevitia atque truculentia **occido**; ut si quis occidatur ictibus. Gocl. H.

Tuba in bello ad convocandos milites, **tibia** in sacris utebantur. **Tibiae** ex buxo, **tubae** ex aere plerumque argentoque factae; **tibiae** minores, oblongae et foraminosae, **tubae** maiores, ad extremitatem incurvae saltem, licet caeteroquin in longitudinem protensae, ac sine foraminibus. Struv. Syntagm. A. Q. p. 639. Differentia harum vocum etiam palet ex proverbio: *tibiam tubae comparare.*

Tumultus est perturbatio magna et repens, quae ex hostili incursu, aut populari seditione oritur³⁸⁹; **turba** vero est turbatio minor. Cicero Philipp. VIII: *Quid est enim tumultus, nisi perturbatio tanta, ut maior rumor oriatur? Unde etiam nomen ductum est tumultus. Itaque maiores nostri tumultum italicum, quod erat domesticum, tumultum gallicum, quod erat Italiae finitimus, praeterea nullum tumultum nominabant.* Liv. XXV. 4: *Qui turba ac tumultus concitatores fuerant.*

Tunc, temporis adverbium est; **Tum**, ordinis. Clarus. H.

Turbam angustus locus facit; **frequentiam** multitudo. Corn. Front.

Turbo quando appellativum est, facit turbinis; si nomen proprium, turbonis, ut Horat. Sat. II. 3. 310: *Turbonis in armis.* Serv. R. Alius a **turbine trochus** erat. **Trochus** erat circulus aeneus magnus, cui annuli multi inserti erant, ut strepitu obvii trocho cederent de via. Ansa adprehensus in longum mittebatur, volutabaturque cum strepentibus annulis. Hanc ansam Propertius clavem vocat. **Turbines** autem erant, quorum inferior cuspis in eodem loco non circumageretur, sed scutica agitati vagarentur. Virg. Aen. VII. 378: *Ceu quondam torto volitans sub vespere turbo, Quem pueri magno in gyro, vacua atria circum, Intenti ludo exercent: Ille actus habena Curtatis fertur spatii.* V. Bulenger de ludis vet. p. 11. s.

Turpe et **Foedum** quam habeant distantiam, manifestum est. Nam **turpe** levior res; **foedum** vim habet maiorem. Quaedam enim turpitudine libera est et ab omni poena soluta. Goclen. R. Cic. de Off. I. 34: *Luxuria vero cum omni aetate turpis, tum senectuti foedissima est.* Non.

Turpe est, quod omni laude atque honore est spoliandum; **nefarium**, quod lege cumprimis est coercendum. **Nefarium** plus, **turpe** minus. Distinxit Cic. Off. II. 22: *Habere enim quaestui rempublicam non modo turpe est, sed sceleratum etiam atque nefarium.* Manutius ad h. l. ita: *Turpe reddit sordidum, sceleratum facinus, publice contra ius in rempublicam admissum.*

Turpitudine est animi, quae celata esse potest. **Foeditas** autem proprie oculis obiicitur. Sed tamen hoc discrimen a latinis vel optimis non semper servatur. R.

Tutela ad eos spectat, qui per aetatem se defendere nequeunt, **fides** et **clientela** ad illos, qui sufficienti robore destituuntur.

Tutor datur personae, **curator** vero rei. **Tutor** datur impuberibus, **curator** puberibus. R.

Ulcisor illatam iniuriam, **vindico**, ne accipiam. R.

Ulcus est, quod nascitur, et fit in primis, cum acris humor carnem ulcerat. **Vulnus**, quod ab alio infertur. Agr. **Ulcus** tecta et clausa est malignitas; Virg. Georg. III. 453: *Quam si quis ferro*

---

³⁸⁹**Tumultum** a **bello** differre Cicero Orat. Philipp. II. ostendit. Dicebant socci Antonii, esse **tumultum** mitius verbum, quam **bellum**. Sed Cicero repugnans dicebat, esse plus, quam **bellum**, ut si quis dicat hominem, dicit etiam animal: ita, qui **tumultum** dicit, dicit quoque **bellum**, ut sub genere continetur species. Haec Goclenius loc. nuper alleg. p. 249.

*potuit rescindere summum Ulceris os. Alitur vitium, vivitque tegendo. **Vulnus** hians ac patens. Virg. Aen. IX. 87: *Produxi, pressive oculos, aut vulnera lavi veste tegens.* Non. **Ulcus** innatum, **vulnus** illatum.*

Ullus. V. *Aliquis.*

Ultimus orbis, **novissimus** ordinis. H.

Umbo et **Sinus** differunt ita, ut, ubi inciperet sinus togae, ibi **umbo** desineret, et ipsum veluti umbonem ambiret. Ea mens Tertulliani est: *Nec artifice necesse est, qui pridie rugas ab exordio formet, et inde deducat in tiliis, totumque contracti umbonis figmentum custodibus forcipibus adsignet.* Mox: *Recognito rursus umbone, et si quid exorbitavit, reformato, partem quidem de laevo promittat, ambitum vero eius, ex quo sinus nascitur, iam deficientibus tabulis retrahat a scapulis, et exclusa dextera in laevam adhuc congerat, cum alia pariter tabulato in tergo devoto.* **Umbo** iste Tertulliani haud dubie a **sinu** distinctus, centrum nempe et modus artifex coëuntium plicarum. Ceterum non semper **umbonem** arcte coactum fuisse, docet Persius V. 33.

Unguis graece ὄνυξ, est in animalibus, quae habent digitos. **Ungula** graece ὀλπὴ ὀπλή, in illis, quae pedes habent solidos aut bifidos. Pl. HN. VIII. 70: *Boves solidis ungulis.* Cf. Plaut. Men. IV. 5. 113. Plin. HN. XI. 101: *Huic (elephanto) informes membro quidem quinque, sed indivisi ac leviter discreti, ungulisque haud unguibus similes.* Ovid. Met. I. 742: *Ungulaque in quinos dilapsa absumitur ungues.* Th. Vall.

Urbs constat muris; **Civitas** incolis. Virgil. Aen. II. 363: *Urbs antiqua ruit, multos dominata per annos.*

Urere inter et **Sepelire** discrimen intercedere, quilibet facile concedet, ut adeo longa expositione supersedere possimus. **Sepeliri** proprie dicebantur, quorum cadavera ignem non experiebantur, sed integra tradebantur humo. Cic. Leg. II. 23: *Hominem mortuum inquit lex in XII. tab. in urbe ne sepelito neque urito.* Quot autem addit, *neque urito,* indicat; non qui uratur, sepeliri, sed qui humetur. Interdum tamen **sepelire** ponitur pro **urere**. Ter. Andr. I. 1. 191: *Procedit; sequimur; ad sepulcrum venimus, in ignem imposita est.* Ad quem locum Westerhovius ita commentatur; sepulcrum h. I. manifesto notat ipsum locum, ubi comburebatur cadaver. Sequitur enim continuo: *In ignem imposita est.* Pariter Tac. Ann. II. 73: Flor. III. 21. 22: Cic. Flacc. XCV: Ep. Fam. IV. 12: Sulpicius, scribens de Marcelli funere, locum rogi itidem sepulturam vocat. Nec aliter intelligendus est locus Corn. Nep. Eum. XIII: Svet. Dom. XV. Eodem respexit Plaut. Menaech. I. 2. 43. ubi cyathos sorbillando diem producturus Menaechmus inquit: *Clam uxorem ubi sepulcrum habeamus et hunc comburamus diem.* An ideo locus rogi sepulcrum dictus, quod quandoque ossa sepeliebantur eodem loco, quo cadaver erat combustum? Exemplum refert Virg. Aen. XI. 211.

Usucapere et **Usurpare** Iurisconsulti distinguunt. **Usucapere** est usu acquirere, et possessione suam facere, sicut **usucapio** est dominii adeptio adquisitioque per continuationem possessionis, temporis lege definiti. **Usurpare** (D. de Usur. III.) autem est apprehendere id, quod alius possidet, eaque re possessionem illius interrumpere; et

usurpatio est possessionis interruptio. Unde ex leg. XII Tab.: Usu uxor nondum **usucapta**, si ante annum a marito trinoctium abfuisset, dicebatur **usurpata** esse: quod interrupta eius **usucapio** erat, ipsaque apprehendebatur ab iis, quorum antea in potestate fuerat, puta parentum, aut tutorum, et mariti potestate exibat, ut Gellius et Macrobius tradunt. Sed oratores et historici **usurpationem** frequentem usum vocant, et **usurpare** accipiunt pro crebro aliquid agere aut dicere, ut Cicero multis in locis, et Liv. XXIV. 22: *Admonet saepe usurpatae Dionysii tyranni vocis.*

Usus (de Usu et Habit. X. XI. XII.) est ius utendi re aliena, salva rerum substantia; **Ususfructus** autem omnem rei fructum significat, et ius utendi fruendique praestat, tam ad quaestum aut voluptatem, quam necessitatem. Ita in usufructu et usus est; at in usu fructus non continetur. Ab illo dicitur *usuarius*, qui usum habet; ab hoc *usufructuarius* qui fructum: de quibus prolixè tractant iurisconsulti. Cicero Caecin.: *Cuius enim usus, inquit, eius et fructus fundi.*

Usus et **Experientia** differunt, ut causa efficiens et effectus.

Usus est generale ut: *Haec usu pereunt*: **Abusus** speciale. Ac iurisconsulti quidem **abusum** proprie in iis constituunt, quae **usu** consumuntur, seu quocum **usus** in ipsa consumptione positus est. Goclen. **Utilitas** ex adeptione alicuius commodi quaeritur. Cic. in Partit. Orat. R.

Usu venit, quod fit frequentius; **Contingit** et **accidit** etiam quod non est consuetum. H.

Uterque venit, et **Utrique veniunt**, utrumque dicitur. Agr. Cic.: *Iubeo promi utrosque binos, ut habeam.* V. Ambo. R.

Uterus est mulierum, et quidem proprie locus foetum concipiens. Unde *uterini fratres* dicuntur ex uno utero editi. **Alvus**, qua defluunt sordes. Sallust. Fragm.: *Simulans sibi alvum purgari.* **Venter**, qui videtur. Iuven. Sat. IV. 107: *Montani quoque venter adest abdomine tardus.* Serv.

Uti est ad necessitatem et honeste insumere. **Abuti** est ad alium usum re uti, quam in quem ea comparata est, vel rem omnino consumere et perdere: sicut **usus** est utilitas: **abusus** est consumptio et perditio. Svet. Ner. XXX: *Qui abuterentur ac perderent.* Ter. Andre Prol. 5: *Nam in prologis scribundis operam abutitur.* Plaut. Asin. I. 3. 44: *Ubi illaec, quae dedi ante? abusast.* Cicero in Topicis: *Usus enim non abusus legatus est.* Ubi Boethius: *Utimur his, quae nobis utentibus permanent; his vero abutimur, quae nobis utentibus pereunt.*

Utrubi significat utro in loco; **Utrubique** est utroque in loco, seu in utraque parte; **Utrinque** de loco, id est, ex, vel ab utraque parte; **Utraque** ad locum, id est, in utrumque locum. Goclen. **Utrubi** dubitationem habet utrius loci; **Utrubique** affirmationem utriusque loci. Naevius in Tarentilla: *Utrubi coenaturi estis, hiccine, an in triclinio?* Cato in Servium Galbum pro Lusitanis: *De frumento utrubi bona, utrubi mala gratia capiatur.* Plaut. Stich. V. 5. 9: *Utrubi accumbo? utrubi tu vis.* Ulpianus ad Edictum 62. I. D.: *Praetor ait: Utrubi hic homo, quo de agitur, maiore parte huiusce anni fuit.* Theophilus, Graecus Institutionum interpres, **utrubi** interpretatur παρ' ὀποτέρω.

Vado. V. *Incedit.*

Vale. V. *Ave.*

Valgus et **Vatius**, item **vatrax** et **vatricosus** (α βάτραχος, rana, quasi qui pedibus tortis est instar ranae) est, qui habet pedes distortos et diversos, ita ut pars introrsus exstet, pars extrorsus procedat, quales cancrorum et lacertorum; **Varus** est, qui habet crura incurva, pedesque introrsus figit. Plaut. Fragm. ap. Fest.: *Aut varum, aut valgum, aut compernem.* Varro R. R. II. 9: *Sint cruribus rectis, ac potius varis quam vatiis.* Ulpianus ad edictum Aedil. Curul. XXI. 1. 10. de Aedil. Edictis: *Quaesitum est, an balbus et blaesus, et atypus, isque, qui tardius loquitur, et varus et vatius, sanus sit.*

Vallamus proprie castrum, **sepimus** ovile. R.

Vallum dicitur ipsa munitio et quidem ex aggesta terra α βάλλω iacio; **Valli** sunt pali, fustes, quibus in terram destitutis et farcinatis vallum munitur, seu sunt sudes humi defixae ad valli praemunimen. Serv. Virgil. Georg. I. 264: *Exacuunt alii vallos.*

Vanus est ³⁹⁰, qui etiam sine utilitate mentitur, **mendax**, qui tantum ad decipiendum. Sane **vanus** apud idoneos scriptores stultus invenitur. Ut Iuvenal. III. 159: *Sic libitum vano, qui non distinxit, Othoni.* Serv. R.

Varicus et **Varicosus** differunt. Illa vox indicat eum, qui distortis est cruribus, ac descendit a *varus*, priore a poëtis producta, quare Ovid. Art. am. III. 303: *Ambulat, ingentes varica fertque gradus.* At haec, nempe **varicosus** est, cuius venae in suris intumescunt, prima a poëtis correpta. Persius Sat. V. 189: *Dixeris haec inter varicosos centuriones;* et Iuvenalis Sat. VI. 395: *Varicosus fiet haruspex.* Ad quem locum B. Autumnus ita: Haruspex multum stando, dum deos et exta consulit, evadet varis et obtortis plantis, vel retortis introrsum pedibus varus fiet, dum diutissime stare et exta inspicere et consulere cogitur. Vel potius **varicosus**, cui varices sunt tumidi, et qui venas tumidiores habet, quod fit diuturna statione, cum sanguis deorsum in pedum venas decumbit (Hippocr. Aphor. VI. 21. F.). Porro varus primam producit, unde prior explicatio non constat.

Variegata et **Clavata** vestis differunt. *Haec* insuendo clavos suo loco, *illa* per totum intexendo fiebat. De hoc discrimine agit Quintilianus VIII. 5: *Ut afferent lumen clavus et purpurae in loco insertae, ita certe neminem deceat intertexta pluribus notis vestis;* id est vestis purpureis et albis liciis intertexta, scilicet circumquaque et per totum, quales vestes **variegatae** erant et muliebres, v. Ferrarius Anal. ad rem vest. p. 9.

Vectigalia inter et **Reditus** videtur distinguere Svet. Cal. XVI: *Ac si quibus regna restituit, adiecit et fructum omnem vectigaliorum et redituum medii temporis.* Beroaldus sequens statuit discrimen. **Vectigalia** sunt publici reditus, **reditus** vero sunt privata vectigalia. Et ita

---

³⁹⁰**Vani** dicuntur, non, ut vulgus dicit, desipientes aut hebetes aut inepti: sed, ut veterum doctissimi dixerunt, mendaces et infidi et levia inaniaque pro gravibus et veris astutissime componentes. **Stolidi** non tam vocantur stulti et excores, quam tetri et molesti et illepidi. A. Gell. XVIII. 4.

utrumque distinxit Tranquillus perinde ac diversa, quamvis et interdum vectigalia pro redditibus privatis accipiantur. Hor. Sat. II. 2. 100: *Ego vectigalia magna, Divitiasque habeo tribus amplas regibus*. Cic. Parad. VI. *Ex meo tenui vectigali aliquid etiam redundat*. Enimvero bene monet Ernestius ad Suet. I. c. distinctiones Beroaldi in principe quidem romano fieri posse, ubi aerarium publicum fuit patrimonium, fiscus principis res privata. Sed aliter est in regno, quale erat Antiochi Commageni, de cuius vectigalibus et redditibus Tranquillus loquitur. Ac primum quidem, pergit Ernestius, non necesse est, subtiliter ista verba sensu distinguere; quippe saepe scriptores duo verba eadem vi iungunt. Apud Tac. quidem Ann. II. 42: *Fructus regni* simpliciter dicuntur. Sed potest commode **vectigaliorum** nomine intelligi ea pecunia, quae venit ex portoriis, decumis, scriptura, etc.; **reditus** autem ea, quae venit e metallis regiis, tributis etc. V. *Stipendium. Tributum*.

Vector est ille, qui portat, et qui portatur. Agraet. R.

Vegete est movere, impellere et agitare, ut *ventus veget undas, spiritus vitalis veget herbas et stirpes*; **Vigere** est florere, et pollere. Hinc **vegetus** dicitur sanus et incolumis; **Vigens** est fortis atque robustus. Nam **vegetum** de corpore, **vigens** etiam de animo dicitur, auctore Nonio.

Velocitas corporis, **celeritas** animi est. Agr. H.

Velut, uti quasi, tamquam, ceu significant saepe imaginem: **Sicut, sicuti**, ut similitudinem. H.

Venale expositum; **vendibile** facile venditu. H.

Venalicii dicuntur ipsi servi venales: **Venaliarii** autem sunt mangones, qui servorum negotiationem exercent. Africanus Quaestion 3. I. 107. D. de Verb. sign.: *Mangones non mercatores, sed venaliciarios appellari*; a quo dissentit vetus inscriptio romana: *L. Valerius. Zabdae. mercatori. venaliciario*. Interdum tamen **venalicii** pro **venaliariis** accipiuntur. Cic. Orat. LXX.: *Neque me divitiae movent, quibus omnes Africanos et Laelios multi venalicii mercatoresque superarunt*. Svet. de claris Rhetor. I: *Venalicij cum Brundisij gregem venalium navi educerent*.

Veniunt, qui accedunt, **veneunt**, qui venduntur. Agraet. R.

Venustas muliebris; **Dignitas** virilis pulcritudo. H.

Verbum est dictio articulata et significabilis; **vox** est quilibet sonus ore prolatus. Tac. Hist. III. 65.: *Verba vocesque duos testes habebant*. Hor. Ep. I. I. 34: *Sunt verba et voces*; ubi **verba**³⁹¹ sunt disputationes et orationes philosophicae, ut in antiqua formula: *Verba habere et orationem*: **Voces** sunt sententia et dicta.

---

³⁹¹**Verbum** proprie ἀξιωμα, id est, sententia vel enunciatio, quae uno ligatur et dstringitur verbo, a veteribus dicebatur. Donat. R.

Verecundia est custos virtutum omnium, dedecus fugiens, laudemque maxime consequens. Cic. in Partit. Orator. p. 442. R.

Verendi maior quaedam vis est, quam **colendi**. Cic. Amic. XXII: *Neque solum inter se colent amici, sed etiam verebuntur. Nam maximum ornamentum amicitiae tollit, qui ex ea tollit verecundiam.* Vavassor.

Vereor plus est; **metuo** minus, Goclen. H.

Veritatem amicus debet, **obsequium** assentator. Donat. R.

Versura a **Foeneratione** aliquid differt. **Foeneratur** enim, qui dat; **versuram** facit, qui accipit mutuo, teste Festo. Plura dabit Sigonius de A. I. civ. R. II. 11. p. 118. v. *Versura*.

Vertex capitis est et in primis eius summitas, ubi capilli gyraunt, **vortex** fluminis. Clar. V. *Iugum*.

Vestibulum. V. *Atrium*.

Vetus est, quod habet aetatem: **Vetustum** est, quod hominum memoriam excedit; sicut vetustas significat tempus infinitum, cuius scilicet memoria non exstat. Plaut. Curcul. I. 2. 4: *Ut veteris vetusti cupida sum.* **Vetus** plerumque refertur ad laudem, interdum ad vituperationem. Donat. R. **Vetus** ad nova; **vetustum** ad antiquitatem refertur; **Antiquum** excessit memoriam patrum. Sed **senex** ab annis dicitur. H.

Vetusticare **Vetustiscere** et **Veterascere** Nigid. Gramm. X. differre ostendit. Dicimus enim, quae vetustate deteriora fiunt, **vetustiscere**, quae meliora, **veterascere**.

Vexillum. V. *Signum*.

Via est quilibet locus per quem ire licet; **Vicus** est via in urbe; **Limes** et **Trames**, via transversa et compendiaria, italice: *una scorciatoia*; **Semita**, via angustior, ital. *un sentiero, marciapiede*; **Callis**, via angustior inter montes, pecorum vestigiis trita. Iuv. Sal. III. 236: *Rhedarum transitus arcto Vicorum in flexu et stantis convicia mandrae Eripiunt somnos urso vitulisque marinis.* Svet. Iul. XXXIX: *Ut plerique advenae aut inter vicos aut inter vias, tabernaculis positos manerent.* Id. Ner. XXVI: *Circumque vicos vagabatur ludibundus.* Liv. XXXI. 39: *Profectus inde transversis limitibus, terrorem praebuit subitum hosti.* Sall. Iugur. LII: *Per trames occultos exercitum Metelli antevenit.* Liv. XXII. 14: *Simul in silvam ventum est, ubi plures diversae semitae erant, cum perpauca via divertit.* Plaut. Trin. II. 4. 80: *Decedam ego illi de via de semita.* Liv. XXII. 14: *Nos hic, pecorum more, per aestivos saltus, deviosque calles exercitum ducimus.* Curt. VII. 11: *Qui per calles et pene invias rupes domi pecora agere consueverint.* V. *Iter*. Th. Vall.

Viaticum erat certa pecunia, quae imperatoribus ad bellum proficiscentibus constituebatur; **Vasarium** vero proconsulibus in provincias abeuntibus ad necessaria itineris comparanda. R.

Vicinia³⁹² significat locum, ubi plures vicini habitant; **vicinitas** est vicinorum propinquitas, vel multitudo. *Haec est conversationis coniunctio; illa vicinorum.* Ter. And. I. 1. 43: *Commigravit huc vicinia.* Id. Heaut. I. 4: *Virtus tua me, vel vicinitas.* Cic. Verr. VI: *Signum, quod notum erat, vicinitati buccina datur.*

Victima maior est, et tauris constat; **Hostia** minor, et capras, oves offert. Front. R.

Vicus. V. *Via. Pagi.*

Videmus quod in promptu est, **investigamus**, quod non videmus. Ped. R.

Videre est cognitionis et curae, proprie autem est oculis percipere, ut *videre quid agatur, videre, ne res pereat*; **visere** est officii, ut *visere aegrotum, amicum*, vel *visere ad aegrotum, amicum*, ideoque in hoc sensu sumtum, idem est ac *saepius videre, quid quis agat*. Nam utrumque veteres dixerunt. Ter. Hec. I. 2. 113: *Nostra illico it visere ad eam.* Varro R. R. II.: *Cum proretam fessum visere venissemus.* Frequenter tamen **visere** pro **videre** usurpatur. Alias **videmus** natura; **spectamus** voluntate; **intuemur** cura; **aspicimus** ex improviso; **animadvertimus** animo; **cernimus** oculis. Fronto.

Videte est imperativum; **videtote** mandativum. Corn. Front. R.

Villa est domus extra urbem, in qua vel agri colendi, vel valetudinis et animi relaxandi causa habitamus. Italice: *una casa di campagna*. **Rus** latius patet, et significat agrum sive cultum sive incultum, et domum ipsam in agro positam. Itali: *un podere con una casa di campagna*. Cic. Rosc. Com. XII: *Qui ager neque villam habuit, neque ex ulla parte fuit cultus.* Ter. Eun. II. 1. 10: *Ego rus ibo, atque ibi manebo.* Th. Vall.

Vincere est probare, confirmare et argumentis docere; **Evincere** autem est obtinere, ut in iudicio dicitur **evincere**, qui legitimo certamine apud iudicem obtinet, et sic rem iure domini ab aliquo aufert, ut *evincere haereditatem*, et *evincere per bonorum possessionem*. Nam prima libera hic auget significationem, ut in emigro, elaboro, emereor, et aliis multis. Lucret. VI. 497: *Multa simul vincam consurgere nubibus ipsis.* Idem ibid. 708: *Nam neque eum ferro, nec frigore vincere possis.* Aliud est **vincere seiuge**, aliud **vincere seiuges**. **Vincit seiuge** qui hoc genere currus certans, fit superior. **Vincit seiuges**, qui seiuges habet adversarios, quibuscum cursu contendit. Schefferus de re veh. II. 14. 183. ubi errorem quoque Onuphrii notat, qui hoc discrimen non observat.

Vindicta vel **Vindicatio** factum punit, vel futurum prohibet atque propulsat; **ultio** persequitur contumeliam, vel iniuriam factam, aut damnum datum, vel vindicat factum, et **vindicta** etiam legitima est, et pertinet ad animadversionem magistratus in reos. **Ultio** aliorum quorumlibet est. Comenius **ultionem** imprimis Deo adscribit his verbis: *Vis ulcisci iniurias tuas? non inultae manebunt, si ultionem permittas ultori Deo.* Cato Originum IV: *Si*

---

³⁹²**Vicinia** vicorum coniunctio, **vicinitas** hominum conversatio est propter vicorum coniunctionem. Front. R.

quis membrum rupit aut os fregit, talione vindicta proximus cognatus ulciscitur. Varro R. R. III. 9: *Lux pinguetudinis vindicta.*

Violare et **Offendere** differunt. Cic. off. I. 99: *Iustitiae partes sunt non violare homines, verecundiae non offendere.* Facile patet, gravius esse **violare** quam **offendere**.

Virgae, Ferulae, Flagella, differunt. Cic. Rab. perd. III: *Porcia lex virgas ab omnium corpore amovit, hic misericors flagella retulit.* Acerr. II. 24. R.

Virgulta sunt, quae de radice pullulant, **viburna** autem minuta silva, humilia virgulta, ut genistae et huiusmodi. Anton. in Virg. Eclog. I. R.

Viridarium differt ab **horto** et **hortis**. Est autem locus, virentibus arboribus et plantis consitus, atque herbis amoenus. Italice: *un verziere*. Ita apud nos proprio nomine *regium viridarium ad Valentinum* appellabis *L'orto botanico del Valentino*, quem *horti botanici* nomine perperam donatum video. V. *Hortus*. Th. Vall.

Virtus hominis summum bonum est, quae et in oratione et in cursu potest videri; **fortitudo** vis corporis ad sustinendos labores; **vigor** animi habet elationem; **velocitas** corporalis celeritas, quasi velox et cita; **vehementia** a vi, id est impetu mentis. Corn. Fronto.

Virtutes animi sunt; **vires** corporis. H.

Vis et iuris, **potestas** exercitii iuris apud iurisc. **Vis** est corporis et potentis, **nequitia** vero consilii. Phaedr. II. 6: *Vis et nequitia quidquid oppugnant, ruit.* R.

Visere³⁹³ semel; **Visitare** visionum frequentiam indicat. Fronto.

Visus naturalem videndi facultatem designat, et intransitive sumitur; **conspectus** actum oculorum notat, quo adiicitur ad alios, et propterea transitive sumitur.

Visus genere *masculino* utimur, cum de his loquimur, quibus videmus. Ut si dicam: *Nubecula abest visibus meis*. Sin *neutro* utamur, ea, quae videntur significamus. Serv. R.

Vites. *Sub vitem hastas iacere* dicitur veles, cum eas sub manu sursum mittit: *Sub vitem proeliari* dicuntur milites, cum sub vinea militari pugnant: *Sub vineam iacere* dicuntur cum adstantibus centurionibus iacere coguntur sudes. Fest. R.

Vitium³⁹⁴ et **Vitiositas** sunt generaliora; **malitia** est specialius. Exempla Ciceroniana leg. apud Goclen. in Observ. LL. 250. H.

Vittae sacerdotis sunt, **laurus** vero etiam imperatoris victoris. Serv. R.

---

³⁹³**Visere** officii est, **videre** quaerentis aliquem. **Visere** officii est apud aegrotos, **videre** cognitionis. Donat. R.

³⁹⁴**Vitia** proprie sunt in ipsa natura et habitu, **peccata** vero proprie in affectu sine actione. Goclen. **Vitium** est, si tonat tantum, **calamitas**, si tonat et grandinat et etiam fulminat. Donat. R.

Vituperatio vitium parit; **Culpatio** a culpa incipit.

Vivere est vitam secure agere, **vitam vivere** est vitam iucunde agere, **vitam trahere** est duriter vitam agere. H.

Vivum de victuro dicimus, **viventem** de morituro. Agr. R.

Volema ab eo, quod volam seu palmam impleant, dicta sunt. Gallis pira bona et grandia; **Vola** autem est cavitas manus; seu medietas palmae, vel pedis. Unde et involare dicimus.

Volones erant servi, qui bello punico II militare volebant interrogati; **Voluntarii** erant emeriti, qui iterum militare volebant. Salmas. ad Florum II. 6. 23. R.

Volventia, quae volvunt, **volubilia**, quae volvuntur.

Volucris. V. Avis.

Voluntas facto gaudet; **Voluptas** fieri cupit. Fronto.

Voti damnatus est, cum quis ob impetratam rem, cuius causa votum ante susceperat, obstrictus tenetur, votum sive rem Deo promissam persolvere. **Voti reus** diis in eventum conditionis promisit; iure adpellari potest voti debitor, ea videlicet ratione, ut si quando eventus optato responderit, *votum*, id est, res promissa, ab eo, quamvis invito, exigi queat. Macrobius Saturn. III. 2: *Haec vox proprie sacrorum est, ut reus vocetur, qui suscepto voto se numinibus obligat, damnatus autem, qui promissa non solvit*. Is. Pontanus ad cit. Macrobbii locum. Macrobius intelligit, eum proprie **voti damnatum** adpellari, qui promissum votum cum non solvit, damnatus habeatur, ut solvat. Itaque praecedit obligatio quam qui praestitit, **voti reus** dicitur. Qui autem **reus voti** non solvit, is **damnatus voti** est, ad id solvendum. Iac. Perizonius ad Sanctii Minerv. IV. 4. 14. Est **voti reus**, qui se obligavit diis ad praestandum aliquid, si consequatur id, quod petit. Id vero ubi iam consecutus est, dicitur **voti damnatus**, hoc est, damnatus ad praestandum id, quod voto promisit. **Compotem voti aliquem facere** est efficere, ut aliquis consequatur id, et in potestate quasi habeat, quod ipsi fuerat ante in optatis. V. Io. Ad. Emmrich. diatrib. de vera notione locutionis voti damnatum esse.

Votum faciebant sine multa cognitione in periculo praesenti, **vota concipiebant** vel **suscipiebant** etiam extra periculum, re ante bene considerata. R.

Vulnus illatum; **Ulcus** innatum. H.

Vulnus a **Plaga** differt. Salmas. exerc. Plin. p. 355. **Plaga** est ἐντομή, ubi cutis tantum laxatur et scinditur. **Vulnus**, τὸ ἔλκος, cum distrahitur et tollitur ac separatur a corpore. Sed differentia neque a prosae orationis scriptoribus, neque a poëtis observata est. Celsus, quem passim evolvi, his verbis promiscue utitur. Ipse Cicero *mortiferam plagam infligere* dicit, in Vatin.

Vultus proprie hominis; **Os** omnium; **Facies** plurium. **Vultus** mutatur; **Facies** permanet. **Vultus** est voluntas, quae pro motu animi in facie ostenditur. Italice: *L'aria, la fisionomia*; **Facies**, ipsa oris species. Nos: *le fattezze*. Sallust. Catil. XV: *Prorsus in facie vultuque vecordia inerat*. Cic. Brut. LXV: *Quamquam et ex facie et ex vultu videbatur*.

Xenia et **Strenas** alii distinguunt, alii interdum pro iisdem habent. Fabr. lex.: *Xenium quoque strenam possis interpretari, quae dabatur calendis ianuariis*. At contrarium defendit Demsterus in notis ad Rosinum p. 32: *Sunt qui putent, idem esse strenas et xenia. Sed perperam. Xenia enim pro minervali advocatorum usurpantur, vel pro donis, quae hostibus olim fuerunt oblata. Xeniae in plurali numero sunt balneae hospitales. Cic. Coel. XXV: Constitui iussit balneas xenias, ut eo mitteret amicos, qui delitescerent*.

Xystus erant porticus tectae, in quibus athletae per hiemem exercebantur. **Xysta** vero erant ambulationes subdiales, ubi coelo sudo, serenaque tempestate pugnabant. Vitruv. V. 2. R.